

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК 16

МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У СВИДНИКУ

ВИДАННЯ

Музею української культури у Свиднику

Вийшло друком:

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 1, 1955, 320 стор. (Розібрано). Політематичний. Присвячено пам'яті В. П. Латти (1921 — 1966).

Шлях до волі. Науковий збірник МУК № 2. Збірник спогадів і документів про національно-визвольну боротьбу українського населення Чехословаччини проти фашизму в 1939 — 1945 рр., 427 стор., ціна 28,50 Кчс.

Науковий збірник Музею української культури № 3, 1967, 486 стор. Присвячено пам'яті В. Гнатюка. Збірник містить статті з історії, літературознавства, фольклористики, мовознавства, різні інформації та хроніку.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 4, 1969, кн. I, 510 стор., ціна 47,— Кчс. Публікує ґрунтовні матеріали про Івана Панькевича — Й. Дзендзелівського, Ф. Тіхого, С. Клочурака, Л. Деже, М. Штеця та дальших.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 4, 1969, кн. II, 220 стор., ціна 25,— Кчс. Йдеться про монографію Івана Панькевича: «Матеріали до історії мови південно-карпатських українців».

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 5, 1971, 528 стор., ціна Кчс 58,—. Йдеться про монографію «Дерев'яні церкви східного обряду на Словаччині» Б. Ковачеви-чової-Пушкарової — І. Пушкара. Публікація є першою вичерпною монографією про дерев'яну церковну архітектуру українців (русинів) Пряшівщини.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 6, 1972, кн. I, 344 стор., ціна 50,— Кчс. Містить наукові розвідки з історії, історії культури, етнографії, фольклористики та мистецтвознавства.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 6, 1972, кн. 2, 200 стор., ціна 50,— Кчс. Містить монографію Павла Марковича «Писанки» («Українські писанки Східної Словаччини») з роз'ясним багатокольоровим ілюстративним матеріалом у приложенні до наукового аналізу розвитку лемківського писанкового мистецтва від найдавніших часів до сьогодення.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 7, 1976, 342 стор., ціна 86,— Кчс. Містить наукові розвідки історичного, культурно-історичного, етнографічного, фольклористичного та мистецтвознавчого характеру як і статті-звіти окремих установ та організацій культурного життя українських трудящих.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 8, 1977, 420 стор., ціна 62,— Кчс. Містить наукові розвідки з історії, історії культури, мистецтвознавства, етнографії і фольклору, мовознавства та статті до річниць і ювілеїв, як і інформацію.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 9, книга перша, 672 стор., ціна 98,— Кчс. Містить наукові розвідки з історії, історії культури, етнографії і фольклору, мовознавства, як і статті до ювілеїв та річниць, а теж інформацію про діяльність українських культурно-освітніх установ і товариств у ЧССР.

Мирослав Сополіга та колектив

**НАУКОВИЙ ЗБІРНИК
МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
У СВИДНИКУ**

**ANNALES
MUSEI CULTURAE UKRAINIENSIS
SVIDNIK**

16

1990

• Miroslav Sopoliga a kolektív

VEDECKÝ ZBORNÍK
MÚZEA UKRAJINSKEJ KULTÚRY
VO SVIDNÍKU

VYDALO MÚZEUM UKRAJINSKEJ KULTÚRY VO SVIDNÍKU
V SLOVENSKOM PEDAGOGICKOM NAKLADATELSTVE
V BRATISLAVE, ODDELENÍ UKRAJINSKEJ LITERATÚRY V PREŠOVE
1990

Мирослав Сополіга та колектив

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК
МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
У СВИДНИКУ

ВИДАВ МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У СВИДНИКУ
В БРАТИСЛАВСЬКОМУ СЛОВАЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ
ВИДАВНИЦТВІ, ВІДДІЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРЯШЕВІ
1990

Упорядник: Мирослав Сополига

© Надія Вархол, Зузана Ганудель, Ян Кома, Анна Лаката, Михайло Лучкай, Олена Рудловчак, Мирослав Сополига, Йосиф Шелепець, Микола Штець

Рецензенти: Іван Ванат, Зузана Ганудель, Михайло Гиряк, Петер Кукліца, Юрій Кундрат, Мартін Мешша, Юрій Муличак, Михайло Русинко

Редколегія: Петро Бегені, Михайло Гиряк, Йосиф Данко, Андрій Ковач, Юрій Кундрат, Степан Пажур, Микола Русинко, Василь Скрип, Мирослав Сополига, Олена Рудловчак

Видруковано для потреб Музею української культури у Свиднику на основі замовлення № 82/2/1987 від дня 12. X 1987 р.

Видання перше

ISBN 80—08—00005—8

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

БІЛЯ ВИТОКІВ БАГАТОВОДНОЇ РІКИ. ДО 200-ЛІТТЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИХАЙЛА ЛУЧКАЯ

ОЛЕНА РУДЛОВЧАК, ПРЯШІВ

Дослідник спадщини Михайла Лучкая, братіславський університетський професор Валерій Погорелов у своїй роботі «Карпаторусские этюды», присвяченій 150-річчю Лучкая, накреслюючи історичні умови підкарпатських русинів, писав: «. . . Это слабое численно, бедное материально, иногда даже угнетаемое более сильными соседями . . . племя уже более тысячи лет не только существует и сохраняет свой язык, но еще и выдвигает из своей среды таких великанов духа и мысли, которые трудятся над духовным пробуждением и просвещением не своего только народа, но и всего славянства. Такого великана дала Подкарпатская Русь сто лет тому назад в лице Михаила Лучкая. Лингвист, историк, проповедник — он всю свою, сравнительно недолгую жизнь (1789 — 1843) посвятил труду на пользу своему народу и на пользу славянства»¹.

Присвячене рідному народу і прожите у невпинній праці життя, вагомий, у важких умовах створений творчий здобуток Михайла Лучкая спонукує задуматись над тим, звідки взялася, як могла з'явитись на нашому тогочасному безпросвітному небозводі ця зірка першої величини? Де джерела і витокі тієї багатоводної течії, що бурлила в особистості Лучкая.

Діяльність Лучкая припадає на кінець десятих — початок сорокових років минулого століття. Ці роки в історії нашого суспільства позначені в основному застоєм. Цей застій особливо відчутно давався знати у тому оточенні, в якому прийшлося Лучкаю розправляти свої крила, тобто в тодішньому Ужгороді. Сучасність Лучкая у його активні, творчі роки була переважно несприятливою для реалізації сміливих задумів і починів вченого, що ставило його часто у скруті, навіть трагічні ситуації. Проте генетично Лучкай пов'язаний з тим світлим періодом нашого духовного розвитку, який припадає на третю третину XVIII — початок XIX ст. і який натхненний наш одописець, уродженець Східної Словаччини, трнавський студент-богослов Андрій Вальковський назвав гіперболізовано «золотим віком»², виразивши в цій формуляції погляд тогочасного авангарду закарпатоукраїнської інтелігенції, патріотично настроєного прошарку нашого населення. У цей «золотий вік» входить своїм корінням Михайло Лучкай. Він завершує його, стає мостом між ним і національно-відродженецьким періодом. Але, набравшись життєдайних соків з келиху цієї світлої пори, свій талант він зміг реалізувати у роки присмерку, що наступили як реакція на попередній період просвітительських зусиль.

«Золотий вік» нашого минулого (цей термін ми вживаємо умовно) пов'язаний з постаттю нашого видатного просвітителя, мукачівського єпископа Андрія Бачинського (1732—1809), який вважається предтечею національного відродження закарпатських українців. Відомо, що в минулому, особливо у даний період, в умовах феодалізму, вся духовна сфера нашого суспільства була підпо-

рядкована церкві. Єдина інституція, яка тут існувала і могла впливати — в позитивному або в негативному напрямку — на духовний розвиток русинів, була інституція церкви. В даний період — це була уніатська чи греко-католицька церква, керівництво Мукачівської єпархії, який був підпорядкований український етнос Угорщини³. Збіг міжнародних, політичних, історичних, культурних та інших подій в тодішній Австрії сприяв тому, що Мукачівській єпархії в результаті впертої боротьби у другій половині XVIII століття вдалось вирватись з рабської залежності від католицьких єпископів та взагалі католицького духовенства⁴. Ця незалежність та інші позитивні фактори призвели до значних зрушень у духовному житті закарпатських українців.

На чолі Мукачівської єпархії у 1772⁵ році став вже згадуваний вельми енергійний, освічений, авторитетний, відданий своєму народу владика Андрій Бачинський⁶, якого радянський історик Я. І. Штернберг назвав «образованнейшим деятелем, человеком широких горизонтов своей эпохи»⁷. Він був видатним дипломатом. Бачинський, з одного боку, розчинив двері для західної культури, для ідей європейського просвітництва, для влади розуму і поширення знань з аспектом їх внесення у народні маси⁸, з боку другого, доклав багато сил до зміцнювання патріотизму серед інтелігенції та вцеплювання ідеї служіння своєму народу; в інтенціях збереження рідної народності утримував зв'язки зі Сходом, з братами, що жили в Росії⁹, відстоював єдність та будував співробітництво з русинами, що жили в межах Австрії¹⁰. Щоб зміцнити традиції «предков наших», зберегти у чистоті східний обряд і через нього зміцнювати рідну народність, Бачинський відправив монахів у Києво-Печерську Лавру для засвоєння досвіду і придбання літератури¹¹.

Обезпечивши матеріальні ресурси¹², Бачинський став меценатом обдарованої руської молоді, вишукував здібних юнаків у містах і селах, посилав їх на науку в різні навчальні заклади — як церковні, так і світські¹³, протегував талантам, відкриваючи молоді шляхи до знань, формував освічену руську інтелігенцію¹⁴, дбаючи про те, щоб вона не втратила контактів з своїм народом, зберегла свою національну свідомість. Виразив при цьому важливий постулат: хай тільки здібні діти йдуть у науку, молодь, що в неї немає таланту, хай іде на ремесло¹⁵. В Ужгороді, куди Бачинський переніс центр Мукачівської єпархії¹⁶, він побудував на нових началах духовну семінарію, в якій викладавою мовою стала руська мова¹⁷, створив велику наукову бібліотеку, для якої придбав книги як дома¹⁸, так також за кордоном. Закордонні руські книги забезпечував також для широкого вжитку¹⁹. Бачинський наказував також засновувати бібліотеки в приходах, позичати з них книги учням та іншим особам. Встановив строгі правила щодо позичання книг²⁰.

У програмних настановах просвітительської діяльності А. Бачинського велике місце займає боротьба — вперта і цілеспрямована — за друкування руських книг. Адже книга — головне джерело освіти. Починаючи з весни 1773 року, коли у Відні відбувся Синод уніатських єпископів Угорщини, який вирішував питання, що торкалися уніатів країни і, крім іншого, виніс постанови щодо випуску літератури для уніатів, її обсягу, мови, змісту, щодо друкування, рецензування, розповсюдження друкованого слова, відповідальності за всі ці справи²¹, Бачинський, маючи змогу спертись на ці постанови, завзято боровся за їх реалізацію, перш за все за організування друкарні слов'янського шрифту. Ця боротьба тривала при подолуванні неймовірних перешкод більше 20-и років²². Нарешті у 1796 році на підставі декрету імператора був відкритий слов'янський відділ Будинської королівської університетської друкарні, яка отримала «привілегію» друкувати книги слов'янського шрифту, тобто азбукою, і продавати їх та яка у значній мірі мала служити русинам²³. Чимало сил витратив Бачинський на боротьбу за руських цензорів при Будинській університетській друкарні. З запропонованих ним²⁴ двох цензорів особливо видатним був Григорій Таркович, який працював на цій посаді у 1804—1813 роках²⁵ (його називали теж ілірійським цензором чи цензором ілірійських книг, цензором східних мов, цензором «книг румунських і рутенських», ревізором греко-католицьких публікацій). Він мав значний авторитет у своєму оточенні як видатний знавець книжкової і друкарської справи, як вельми ерудована і строга людина, яка володіла багатьма мовами. Таркович став продовженою рукою Бачинського у видавничих справах.

Першою книгою Слов'янського відділу Університетської друкарні в Будині або Східної друкарні, як його теж називали, був «Букварь языка рускаго . . .» 1897 року, за яким слідували дальші букварні видання, призначені для русинів Угорщини²⁶. Потім вийшов «Сборникъ», про випуск якого є звіт з 1801 року²⁷. В тому ж році побачив світ наснажений патріотичним духом шкільний підручник «Катихисіс малый или наука православно-христианская сокращенная, во благочестное воспитание юношества дієцесіи Мункачовскія составленная в' Оунгварь», яку уклав

співробітник Бачинського Іван Кутка, яким користались у наших школах на протязі всього XIX століття. В наступних роках було зосереджено увагу і сили на підготовку і випуск Біблії, за видання якої прийшлося А. Бачинському воювати більше десяти років. Вона вийшла у 1804 році у п'яти томах²⁸. Це був передрук — з певними правками і пропусками — російського видання. Оскільки над цим виданням багато працював Г. Таркович, цю біблію в народі називали «Тарковичевою біблією»²⁹. Вона відіграла важливу роль у поширенні друкованого слова і грамотності серед русинів. Бачинський домігся того, що ця Біблія русинам продавалася по зниженій ціні³⁰. Він вжив всяких заходів, щоб внести цю книгу в маси народні і через це видання зміцнити національне почуття широкого загалу. У своєму окружному посланні від 1 січня 1806 року він писав: «На содержание в своемъ составѣ коеголибo Рода, и Народа не есть болшого, и крѣпчайшого союза, нежели содержание природнаго, отеческаго, и матерняго своего языка, пис'ма и набоженства». Якщо народ не побереже своєї мови, він пропаде, продовжував владика і додав: «Внемли, и бодрствуй оугро-россійская дієцезія Мукачовская! да не й тебѣ тоє случится со залишенієм отеческаго, и матерняго своего языка и пис'ма . . . Возлюбленніи Сынове! По изданіи Катихизиса дієцезалнаго во руках ваших уже находящагося, готовая есть и Біблія сирѣчь книги сщ. Писанія Русскимъ нашимъ языкомъ издаваная; нынѣ оуже двоякимъ побужденіемъ къ оудвоенной ревности въ чтеніи сщ. Писанія напоминаю васъ, и одолжаю: имате бо книги сщ. Писанія могущаго васъ оумудрити вѣрою въ спасеніе . . . Имате тыя книги на Русскомъ языкѣ; яже слѣдственно частократно, и со охотою чтуше, народу толкующе, вѣрныхъ на чтеніе, слышаніе возбуждающе не точию . . . народъ въ познаніе истины принести, въ добронравіи оутвердити, но купно и Матерній вашъ языкъ, пис'мо, народъ, и набоженство содержать, и подкрѣпити возможете»³¹ (підкреслення наше. — О. Р.).

Намагаючись сприяти випуску руських книг і поширити руські видання серед народу, А. Бачинський, крім згаданих заходів, клопотався у вищих властей про субсидії для видавничої діяльності³², заздалегідь організував підписку на задумані видання³³, з 1775 року здійснював систематично серед населення збір грошових пожертв «в помощь печатанія славянскихъ книгъ»³⁴, найрозманітнішими шляхами пропагував книги, заздалегідь збирав дані для повторного випуску певних книжкових видань³⁵. Бачинський опрацював детальний і науково фундований елаборат³⁶ для друкарні про уніфікацію слов'янського шрифту і алфавіту у відповідності до російських норм і досвіду угорського друкарства, про орфографію мови руських або церковнослов'янських книг з аспектом на модернізацію видавничої справи. Проект містив перспективний план випуску підручників для руських шкіл, пропозицію здоконалення методу навчання грамоти в руських школах і методики укладання букварів, зразки шрифту і каліграфії тощо. На жаль, в силу різних несприятливих обставин ці цінні пропозиції було лише в незначній мірі реалізовано, хоча директор Будинської університетської друкарні М. Маркович (1806—1830), з яким Бачинський тісно співробітничав, гаряче підтримував пропозиції Бачинського³⁷.

Особливо турботливо дбав А. Бачинський про народну освіту. Майже в кожному своєму посланні він піднімав питання про заснування шкіл, про їх організацію, про ведення шкільної справи, про пропаганду освіти серед мас, контроль роботи і рівня знань дяків та учителів, про сприяння підвищенню їх кваліфікації, нагадував священству про його обов'язки навчати народ, загрожував санкціями у випадку занедбання цих обов'язків. З глибоким внутрішнім переконанням пропагуючи і вщеплюючи любов до рідної мови, підкреслюючи обов'язок інтелігенції, передусім священства, берегти її і служити своєму народу, Бачинський усіма засобами боровся проти латинізації і денационалізації³⁸, проти нехтування рідним словом³⁹. Також і в цій справі проявив строгість та принциповість⁴⁰.

Латинські школи і чуже середовище таїли в собі найбільшу небезпеку щодо денационалізації руської молоді. Бачинський розумів, що потрібен руський вищий учбовий заклад (крім Ужгородської богословської семінарії) для виховання патріотичної інтелігенції. Також його стараннями вдалось організувати такий навчальний заклад чи інститут. У 1787 році на основі царського декрету від 9-го березня 1787 року при Львівському університеті, заснованому у 1784 році, було відкрито руське відділення — Studium Ruthenum з двома факультетами — філософським і богословським та з руською викладавою мовою. Воно розпочало свою діяльність 1-го листопада наведеного року. Разом з тим у 1787 році діяльність Львівської генеральної семінарії, яку було засновано на підставі царського декрету від 30-го червня 1783 року, було поширено на всі уніатські єпархії монархії, отже, тут певний час кувалось співробітництво галицьких і угорських русинів.

Studium Ruthenum випало організувати закарпатоукраїнському діячеві, вченому Михайлу Шваницькому (1754—1819), тодішньому ректору Львівської генеральної семінарії. Крім нього, викладали в Studium Ruthenum закарпатські українці Петро Лодій, Іван Земанчик, Андрій Павлович, Михало Дудинський. З світлим сподіванням прийняли ці події закарпатські українці. Петро Лодій (1764 — 1829) в натхненні писав у своїй «Оді муз російських», що з заснуванням Studium Ruthenum

Вся Малороссія дивиться въ восторѣѣ,
Что на спасенія положена брезѣѣ,

що земля русинів встає з мертвих⁴¹.

Зрушення у закарпатоукраїнському суспільстві, зумовлені діяльністю А. Бачинського, призвели до розквіту талантів серед руської молодшої інтелігенції, яка виявила передусім потяг до науки, хоча активізувалася також в літературі та в мистецтві. Дослідник історії Закарпаття Євген Перфецький писав: «Тато doba Ondřeje Bačinského vychovala řadu nejlepších pracovníků podkarpatoruských, k nimž patří nejhodlivější spolupracovník Ondřejův Ioannicus Bazilovič, protohigumen všech podkarpatoruských klášterů, velice plodný spisovatel podkarpatoruský . . .» Перфецький нагадує, що, крім Базиловича, «v této době a škole Bačinského byli vychováni Orlay, . . . Lodij, Baluďanskij . . . Z mladší generace patří sem Michal Lučkay . . ., Jiří Hucza-Venelin a jiní»⁴².

У сприятливих умовах ця вихована «золотим віком» плеяда молодих руських науковців могла стати корисною для свого народу. Але скоро вона опинилася у скрутному становищі. Дома, серед свого народу, вона не мала можливості для застосування своїх здібностей, а в умовах тогочасної Австрії чи Угорщини на неї насувався прес дискримінації з-за національності, точніше — з-за віровизнання⁴³. Сподівання, покладені на львівське «вогнище світла», на Studium Ruthenum, не справдилися. Скоро і тут стала наступати латинізація, національна дискримінація руських професорів з боку латинських викладачів і керівництва університету, руські викладачі стали залишати цей руський інститут. Він незабаром був закритий. Цвіт руської інтелігенції «школи Бачинського» на стику XVIII — XIX ст. обрав шлях переїзду в Росію⁴⁴, вважаючи її другою батьківщиною⁴⁵, в чому виразилися патріотичні настанови «золотої доби». В Росію закарпатоукраїнська інтелігенція понесла незгасну любов до рідного краю і зберегла її⁴⁶, намагаючись утримати стосунки з рідним народом, посилено сприяти його культурному піднесенню.

Ці талановиті сини Закарпаття посіли в Росії визначні посади у науковій, культурно-освітній сфері, активізувались у громадському житті, вони стали передусім педагогами, будівниками шкільництва, вихователями визначних осіб, державними діячами, законотворами, лікарями, зірками у сфері теоретичного мислення, внесли вагомий вклад у дослідження в різних галузях науки, стали членами та засновниками вчених товариств, публіцистами та літераторами. Їх наукові інтереси торкнулись різноманітних дисциплін — юридичних і політичних наук, суспільствознавства, передусім історії, економіки, філософії, філології, педагогії, точних і природознавчих наук, агрономії, медицини, фармакології, технології тощо. Якому духовному розквіту свого народу могли б вони — та і дальші покоління руських талантів — прислужитись, коли б рідний край міг їх притулити!

Щодо наукової діяльності з точки зору розвитку культури і взагалі духовності русинів, Бачинський вважав першорядним історичне дослідження, частково теж філологію. Проте лише наступне покоління місцевої руської інтелігенції висунуло фундованих діячів у цій сфері — у дослідженні історії народу і його мови та духовних здобутків. Ідеться саме про Михайла Лучкаю та його сучасника Івана Фогарашія-Бережаніна (1786—1834), які зросли з ґрунту «золотої доби». Частково сюди можна віднести також Ю. Венеліна-Гуцу, вже згаданого вихідця в Росію, який там торкнувся у своїх дослідженнях рідного краю⁴⁷. За життя А. Бачинського зроблено певні кроки в історичному дослідженні теж. Як відомо, Йоаннікій Базилович (1742—1814), про якого вже була згадка вище, є автором історичної роботи «Brevis notitia foundationis Theodori Koriatovits», яка вийшла в шести томах у Кошицях (1799—1804). В ній він, крім історії Мукачівського монастиря і православної, а потім уніатської церкви, торкнувся теж історії свого народу, увівши у науковий обіг цінні історичні документи і вважаючи русинів аборигенами своєї рідної землі. Перу іншого співробітника Бачинського, Івана Пастелія (1741—1799), належить робота «Historia Dioecesis Munkatsiensis, concinnata per Ioannem Pastelyi», яка збереглась у рукописі Михайла Лучкаю «Historia Carpatho-Ruthenorum». Інша його робота — «De origine Ruthenorum» залишилася теж у рукописі. Можна сюди віднести також роботу І. Орлая «История о Карпато-Россах или о переселении

Россиян в Карпатские горы и о приключениях с ними случившихся» (1804)⁴⁸. Дивно, що з трьох варіантів граматики Арсенія Коцака (1737—1800), уродженця Східної Словаччини села Буківці, («Грамматика русская»), написаних для практичного вжитку у вигляді шкільних підручників, жоден не вийшов друком.

Мовні настанови і практика доби А. Бачинського позначили мовну орієнтацію наступних поколінь закарпатських українців. Попри високопозитивне значення боротьби А. Бачинського за збереження рідної мови русинів Угорщини в іншомовному оточенні, в умовах наступу денационалізації, орієнтація Бачинського і його однодумців на церковнослов'янську мову як літературну мову закарпатських українців⁴⁹ (у певній її закарпатській модифікації) мала й тіньові сторони. Традиції доби Бачинського, яких певно тримались також наступні покоління закарпатських українців, загальмували розвиток формування літературної мови у напрямі до народно-розмовної форми. В період національного відродження ці мовні настанови вилились в орієнтацію на російську літературну мову, яка дожила до наших часів. Разом з тим мовні традиції доби Бачинського, по суті консервативні⁵⁰, зумовили виникнення «язичія»⁵¹, яке особливо глибоко вкоренилося в русинів Східної Словаччини і теж дожило до наших часів. Орієнтація на церковнослов'янську мову відбулась також у становленні філологічної думки в закарпатських українців, що відзеркалилось теж у мовній концепції М. Лучкая (а також І. Фогарашія)⁵².

Смерть Бачинського нагадала його сучасникам, особливо тим, що жили з реформами просвітеля і носили в собі пульс його доби, про значення владика-патріота. Оплакуючи смерть свого мецената, наш видатний науковець, поет и художник Василь Довгович у своєму поетичному спогаді про владика залишив нам кілька виразних штрихів портрету просвітеля. Він окреслив його «мудре обличчя», «незвичайний розум», підкреслив «велику любов до науки», «дуже велику турботу про вчених», висловив думку, що період Бачинського історики назвуть «новою добою»⁵³. А на так званій дошці смутку, яка стояла біля труни померлого, Довгович написав кілька поетичних рядків про владика, і серед них такі: «Я віддав Богу життя, церквам — працю, серце — народові»⁵⁴. Такою бачили цю видатну постать нашої історії її нащадки, і серед них, мабуть, тільки один Михайло Лучкай пішов повністю по слідах свого мецената і наставника, віддавши своєму народові серце і розум, всього себе.

З смертю Бачинського з значною швидкістю стала сходити зі сцени історії пов'язана з його постаттю доба. Вже в останні роки життя Бачинського все більшої сили набирала австрійська політика придушення культурного розвитку слов'янських народів імперії. Саме у рік смерті Бачинського було скасовано Studium Ruthenum, яке конало кілька років. Після смерті Бачинського пішли в нас у наступ поряд з латинізацією вже й мадяризація у супроводі посилення феодалного гніту. Верхівка уніатського церковного кліру, який став формуватись у привілейовану касту і все більше відмежовувався від мас, взяла курс на чолі з нашвидку іменованим «титularним єпископом» Михайлом Брадачем⁵⁵ на припинення культурно-освітніх зусиль передової руської інтелігенції, на придушення просвітительських ідей і патріотичних настанов доби Бачинського. В Ужгородській духовній семінарії введено виключно латинську викладову мову⁵⁶. Наступив тут період взаємної гризні і підступу, сервільного пристосовництва. В цих умовах прийшлося Лучкаю вступити у самостійне життя, йти за своїми ідеалами, що вели до народу, гнали до праці на його користь. Наперекір перешкодам в його істоті могутнішала течія повноводної ріки, що її витоків с'гали «золотої доби», настанови якої багатий інтелект Лучкая абсорбував в усій багатогранності та ідейній повноті, обстоював і намагався реалізувати у своїй діяльності.

* * *

Біографія Лучкая не складна, проте в тих багаточисленних роботах, які торкнулись її, ще й зараз зустрічаються помилки, незважаючи на те, що ще наприкінці 20-х років побачила світ робота, в якій з точністю, на підставі архівних матеріалів подано життєпис Лучкая. Йдеться про монографію В. Гаджеги «Михайло Лучкай. Життєпис і твори», яка була опублікована у шостому річнику «Наукового збірника товариства «Просвіта» (Ужгород, 1928—1929, стор. 1—128) і вийшла також окремою відбиткою. Щоправда, зараз ця робота важко доступна дослідникам. Більш доступні інші джерела біографії Лучкая, в яких, однак, містяться неточні біографічні дані, що переходять у роботи дослідників. Одним з таких поширених джерел є біографічна стаття в енциклопедії Йозефа Сіннеї (Szinnyei József) «Magyar írók élete és munkái» («Життя і праці

угорських письменників»), яка вийшла в Будапешті на початку нашого століття. Життєпис Лучкая подано у VIII томі (1902, стор. 65—66). Очевидно, автором цієї статті був Ю. Жаткович, тому що її текст майже повністю співпадає з текстом життєпису Лучкая, вміщеного в роботі Ю. Жатковича «A magyarországi oroszok történetírásának története» («Історія історіографії русинів Угорщини»), яка вийшла у виданні «Századok» (Будапешт, 1890, кн. VII—VIII). Цей життєпис Лучкая був згодом опублікований в угоргородській газеті «Kelet» (1891, №№ 17 і 18 від 26 квітня і 3 травня) під заголовком «Lucskay Mihály». Дивно, що Жаткович увів у життєпис Лучкая помилкові дані, адже вже на початку 80-х років була опублікована біографія Лучкая в книзі Тівадара Легоцького «Beregvármegye monográfiája» («Монографія Березької жупи»), яка вийшла в Ужгороді у 1881 році (том II. Загальна частина, стор. 147) і в яку вкралась лише одна незначна неточність⁵⁷.

Зараз доведено документально, що Михайло Лучкай народився у селі Великі Лучки 19 листопада 1789 року у сім'ї сільського дяка Михайла Попа⁵⁸ як найстарший з-поміж п'яти дітей і що прізвище Лучкай він прийняв пізніше. Можна повністю погодитись з зауваженням В. Гаджеги, що Михайло Лучкай «як народжений в чисто руським селі, од руських родичів, натурально возріс як щирий русин, який із рідної хати і не міг мати інші знання і чувства, як виключно руські, все друге придали йому школа, учення і живот»⁵⁹. Це тим більш правдоподібно, що він народився вже в атмосфері патріотичних настанов доби Бачинського. Немає даних про те, де кінчав Лучкай початкові нормальні класи, бо в Лучках в його дитинстві нормальної школи ще не було, відомо лише те, що перші два класи гімназії він пройшов в Ужгороді у 1805—1806 роках (навчався разом з Іваном Чурговичем). Навчався він у цих перших класах вже старшим, отже, як 16—17-літній юнак був здатний у центрі тогочасного духовного піднесення русинів активно сприйняти патріотичні, просвітительські настанови доби⁶⁰. Дослідники, однак, допускають і таку можливість, що він нижчі класи, або й усіх 6 класів гімназії кінчав в Ужгороді. Таким чином він вже тут свідомо міг стати носієм традицій «золотого віку», понести ним позначену путівку в життя. Лучкаю було 20 років, коли вмер А. Бачинський. Якщо він був у цей час в Ужгороді, то безпосередньо торкнулось його відчуття цієї великої втрати. Проте й у Великому Варадині, де за іншими дрипущеннями міг Лучкай кінчати вищі класи гімназії, жив дух доби Бачинського і смерть його такий же потрясаючий відгомін міг викликати в душі вже мужнього гімназиста⁶¹.

Два роки філософії (1811—1812) Лучкай кінчав у Великому Варадині (Nagyvárad, Oradea), що вже доведено документами⁶². Тут був на стику XVIII і XIX століть другий за Ужгородом осередок, де згуртувалась руська молодь і де жив дух просвітництва Бачинського. Це місто було центром другої греко-католицької єпархії в Угорщині. Це була румунська єпархія, але серед її кліру були також руські церковні діячі, прихильники реформ Бачинського. У середніх та вищих учбових закладах цього міста навчались або були викладачами русини. Як відомо, з визначних постатей даної доби навчались або працювали у Великому Варадині І. Орлай (у 1787 році він навчався в академії, у 1789—1790 рр. був професором гімназії), П. Лодій (навчався у 1783—1784 рр.), М. Балудянський (був професором юридичної академії у 1789—1804 рр.), Василь Довгович (був слухачем філософії у 1805—1807 рр.), в одному класі з Лучкаєм навчався Йосиф Гаганець, майбутній прашівський єпископ. Як згадував В. Довгович, що був глибоким шанувальником А. Бачинського і тішився прихильності владики, він у Великому Варадині, крім латинських і угорських віршів, писав також поезії рідною мовою⁶³. Серед варадинської інтелігенції знайшлися теж меценати, що підтримували руську молодь. Одним з них був каноник Олексій Повчій, варадинський «руський парох» (1750—1831). Він свого часу по-батьківськи притулив бідного руського хлопця В. Довговича, який з щирою вдячністю згадував у своїх творах свого щедрого мецената⁶⁴. Подальші події в житті М. Лучкая, до яких ми повернемось нижче, любовне, батьківське ставлення О. Повчія до нього в наступних роках, дають право гадати, що Лучкай тут, у Великому Варадині, подібно до Довговича, придбав симпатії Повчія і знайшов у ньому мецената, що мало вплив на подальшу його долю. У Великому Варадині в даний час навчались студенти різних національностей, передусім румуни і національно свідомі серби. Можна гадати, що їх культурно-національний рух торкнувся теж Лучкая.

Дані про навчання Лучкая як у гімназії, так й у філософських класах досвідчують, що він був винятково талановитим. Відмінні успіхи у навчанні проклали дорогу Лучкаю у центр наукової думки в Австрії — у Відень. У 1812—1816 роках він навчався у Віденській греко-католицькій генеральній семінарії, у т. зв. Барбарєумі, що його заснувала Марія Терезія у 1774 році для уніатів імперії. З 1776 року семінарія діяла при конвікті св. Варвари і навчалися в ній закарпатоукраїнські

студенти разом з галицькими, що сприяло усвідомленню їх спільності, формуванню духовних інтересів та національної свідомості. У конвікті, яким керували на початку XIX століття високоосвічені галицькі патріоти і в якому діяли наукові гуртки, передусім філологічного спрямування, Лучкай став заподадливим гуртківцем, захопившись особливо філологією та історією. Студенти-богослови могли відвідувати лекції в університеті, і цією можливістю Лучкай користався з особливим інтересом. Постає відомого славіста, словенського філолога Варфоломія Копітара, (1780—1844)⁶⁵, його лекції стали магнітом для молодого Лучкая, спрямували його дослідницькі зацікавлення на славістику⁶⁶. У Відні перебували слов'янські діячі, в тому числі також російські⁶⁷, зупинялись слов'янські вчені, навчалась слов'янська молодь, в цій атмосфері допитливість студента-патріота втягувалась у світ слов'янщини і слов'янознавства.

Вже у Відні Лучкай робив перші кроки у дослідженні. Відомо, що перу Лучкая належить робота про ефіопські мови, яку він назвав «словник-алфавіт»⁶⁸ і яка дійшла до нас у рукописі. Вона датована 1815 роком, отже, була написана у Відні, у студентські роки. Цією роботою Лучкай став першим українським ефіопістом-єгиптологом. У Відні звела доля М. Лучкая з видатним його земляком, дещо старшим Іваном Фогарашієм, закарпатоукраїнським лінгвістом та істориком, освітнім діячем (1786—1834), який з 1814 року займав посаду пароха при церкві св. Варвари. Дружба і співробітництво цих двох дослідників-патріотів були тривалими. Прихильність Фогарашія призвела згодом до щасливого звороту у долі Лучкая. Просвітительські і громадські ідеали, наукові погляди двох вчених були співзвучними⁶⁹.

Бажаючи повністю присвятитись науці і громадській роботі, Лучкай висвятився неодруженим. Після короткого перебування у рідному селі — у Великих Лучках⁷⁰, Лучкаю неочікувано пощастило дістатись у тодішній центр русинів — у Ужгород. У 1816 році єпископом у Мукачівській єпархії став вже згадуваний великоварадинський канонік Олексій Повчій. Будучи вже старим, він потребував помічника, якому би міг довіряти і на якого би міг спертись у чужому і розінтригованому ужгородському середовищі. Він покликав в Ужгород молодого Лучкая. Спочатку він був єпископським нотарієм та архіварієм (1817), згодом — секретарем єпископа (1818—1827), у 1819 році Лучкай став консисторіальним нотарієм, у 1822 році його було обрано засідателем консисторії. Керівництво єпархією опинилося в руках цього молодого, енергійного, чесного, принципового, національно свідомого діяча. «Єпископ Повчій з-за високого віку був фізично і психічно слабким, — писав Ю. Жаткович, — він з цієї причини повністю віддав себе керуванню талановитого і високоосвіченого свого секретаря, настільки, що за свідченням сучасників у період між 1817 і 1827 роками він був номінальним єпископом Мукачівської єпархії, але фактичним її управителем був Лучкай, і ця висока посада, що викликала заздрість, придбала для нього непримиренних ворогів»⁷¹.

Можливість впливати на загальні справи Лучкай використав для того, щоб відновити і продовжити настанови доби Бачинського, що у певній мірі йому вдалось, хоч зусиллям його ставились значні перешкоди як з боку кліру, так також з боку офіційних властей. Цих кілька років являють собою багатий на події і малодосліджений період в житті Лучкая. Особливе піклування присвятив він справі народної освіти — дальшому заснуванню і впорядкуванню початкових шкіл, роботі учителів та умовам їх життя, закупці книг для шкіл, впливу на священство щодо виконання їх освітніх завдань. Важливе місце займає в цій діяльності скликаний в Ужгород у 1821 році т. зв. єпархіальний собор, нотарієм якого був М. Лучкай і на якому, крім справ церковних, йшла мова про побудову шкіл, про умови життя дяків та учителів, прийнято постанову про їх звільнення від панщини.

За клопотанням Лучкая відновлено в Ужгородській богословській семінарії викладання певних предметів руською (церковнослов'янською) мовою, укладено для цього відповідні навчальні посібники⁷², підвищено вимоги щодо педагогічної освіти богословів (це вже торкнулось Духновича, який у 1823—1827 роках навчався в Ужгороді)⁷³ і щодо володіння священників рідною мовою⁷⁴.

Лучкай подбав про те, щоб було відновлено систематичне співробітництво з Будинською університетською друкарнею і продовжено роботу щодо випуску книг для русинів⁷⁵.

На стику 10-х і 20-х років минулого століття виділялася з Мукачівської єпархії Пряшівська єпархія⁷⁶. Пов'язану з цим процесом значну організаційно-адміністративну роботу виконав переважно Лучкай. Він встановив тісні контакти з першим пряшівським єпископом, літератором, прославленим книжником Григорієм Тарковичем (1754—1841) і його секретарем Василям Поповичем, під керівництвом якого працював згодом молодий Духнович. Ці дві постаті — Таркович і пе-

редусім Попович — зіграли важливу роль у дальшій долі Лучкая. Як відомо, Таркович, якого Лучкай у вступі до своєї «Граматики» називає «другим Мефодієм», бажаючи продовжити в новій спархії традиції Бачинського, прагнув створити у Пряшеві культурно-науковий осередок русинів, що жили на Східній Словаччині, розпочавши цю справу з будівництва великої бібліотеки за зразком ужгородської. Але при реалізації цих планів натрапив на значні перешкоди у Пряшеві, так що здійснити з них вже досить старому віком єпископу вдалося мало. Лучкай співчував починанням Тарковича, намагався підтримати його. Він був присутній на посвяченні Тарковича у Красному Броді, і потім їздив до нього та до Краснобрідського монастиря. Таркович був одним з тих, що ухвалювали роботи Лучкая до друку. Як відомо, він був дуже строгий цензор, очевидно, також опубліковані Лучкаєм роботи докладно і суворо рецензував. У своїй «Граматиці» Лучкай виразив подяку Тарковичу, присвятивши йому (а також О. Повчію) це видання.

З своїм владикою Лучкай часто їздив у відрядження. У 1819—1822 роках він побував у Відні, Братиславі, Остригомі, очевидно, також у Будині. Згодом він їздив знову у Відень. Правдоподібно, ці поїздки він використовував для роботи в архівах.

У 1826 році вороги Лучкая, які весь час намагались шкодити йому, розворушили проти нього брудну справу. Фальшивий донос подано на Лучкай у найвищу церковну інстанцію Угорщини. Довге і принизливе слідство довело брехливість обвинувачення, але Лучкай був так прибитий, що попросив переведення на посаду ужгородського пароха⁷⁷. Він став теж директором місцевої школи і окружним намісником, що дало йому змогу продовжити освітню діяльність у своєму окрузі. Приступив теж до поширення і реорганізації ужгородської школи.

У 1828 році Королівська намісницька рада в Будині оголосила конкурс на вакантне місце цензора східної літератури Будинської університетської друкарні, з якою Лучкай, як вже згадувалось, співробітничав. Він набув досвід щодо роботи над текстами, над оформленням рукописів, праця над мовою слов'янської літератури дала йому багатий матеріал, який він використав у своїй науковій роботі. У числі чотирьох учасників конкурсу знаходимо також Лучкай⁷⁸. Він отримав від свого начальства найкращу рекомендацію щодо володіння мовами, наукової фундованості і практики у видавничій справі. Але, незважаючи на всі переваги, цю посаду Лучкай не отримав. Взагалі закарпатські українці втратили це важливе для розвитку друкованого слова місце цензора при Будинській університетській друкарні. Може, у зв'язку з сподіваннями на отримання цієї посади виникла у Лучкая ідея про заснування періодичного видання для закарпатських українців, про що він згадував Я. Головацькому⁷⁹.

У 1829 році завдяки клопотанню І. Фогарашія і при сприянні єпископа О. Повчія Михайло Лучкай опинився у сонячній Італії. Князь Людовик Бурбон, що мав резиденцію у місті Лукка (біля Пізи), претендент на грецький престол, задумав організувати греко-католицький приход, запровадити у храмі на своєму маєтку в Морлії церковні відправи в східному слов'янському обряді, чим хотів документувати інтерес до Східної Церкви. Для виконання церковних відправ запросив закарпатоукраїнських церковнослужителів. Оскільки запропонований на місце пресвітера монах-василіан Б. Стронецький захворів і раптово помер, треба було негайно знайти іншого кандидата. Вибір впав на Лучкай. Зауважимо, що князь вимагав, щоб відправи виконувались на високому художньому рівні, отже, можна гадати, що передумови для цього були в Лучкая, тобто він, очевидно, володів багатим голосовим фондом. Лучкай їхав у складі делегації, в яку входили, крім нього, Антоній Лабанц (молодший пресвітер) і два богослови як дяки, в тому числі відомий згодом фольклорист і музикант В. Талапкович⁸⁰. Як наведено у листі князя (вед 13 серпня 1829 р.) і в листі М. Лучкая (від 14 серпня 1829 р.) до І. Фогарашія, вони приїхали в Лукку 28-го липня 1829 року⁸¹.

Зауважимо, що у зв'язку з перебуванням Лучкая в Італії виникло найбільш неточностей у його життєписах, публікованих різними авторами, передусім щодо часу і тривання його, щодо складу делегації, навіть існує — вже зовсім курйозне — твердження щодо причини запрошення Лучкая і його пошту в Італію. Ю. Жаткович увів у науковий обіг такі хибні біографічні дані Лучкая: «У 1827 році (!) поїхав в Італію, у Лукку, щоб тут стати священиком греко-католиків руської мови, яких тут поселив князь Карл Бурбон (!). Чотири роки (!) працював тут . . . Туга за рідним краєм повернула його в Ужгород» (!)⁸². Ці вигадки переходять з роботи в роботу, знаходимо їх також в енциклопедіях (Szinnyei). Навіть угорський дослідник Ласло Мандоки, ідучи за цими (та дальшими) неточностями, почерпнутими з енциклопедії Сінней, здійснив пошуки українських (руських) переселенців біля міста Лукки. Не знайшовши жодних їх слідів, у своїй статті «Ungari-

sche Forscher ukrainischer Rätsel», що вийшла у 1981 році, нагадує, що варто б ще й сьогодні відшукати сліди українських селян в Італії, якщо такі тут залишилися, дослідити їх фольклор⁸³.

Під теплим сонцем італійського неба Лучкай розцвів. Адже умови життя у резиденції князя, який обсилав його милостями і ласкою, були для нього казковими. Обов'язків було небагато, матеріально він був забезпечений, високоосвічене оточення, спокій і краса надихали на творчу діяльність. Лучкай весь поринув у свої наукові справи. Закінчив свою «Грамматику» (*Grammatica Slavo-Ruthena*) і видав її у Будині у 1830 році. Допрацював свої доповіді і видав їх через рік двома книгами у тій же Будинській університетській друкарні під назвою «Церковныя бесѣды на всѣ недѣли рока» (1831). У творчому піднесенні Лучкай став писати поезії, рукописи яких, на жаль, загубились⁸⁴. Він поширив свої мовні знання, вивчив італійську мову. Скористався передусім можливістю вивчати архівні матеріали, які стосувались його історичної роботи про закарпатських українців⁸⁵. «Опрацював літературу грецьких і римських істориків»⁸⁶. Почуваючи себе, як «у раю» («paradysus»), Лучкай писав своєму другу І. Фогарашію (передаємо за перекладом, вміщеним у газеті «Карпат»): «Если смотрю положение и доставляемое нам почтение, то никогда не желаю возвратиться в Мукачевскую епархию, где со взором честных царствует презрение и преследование, но если бы принималась во внимание польза епархии, следовало бы ей отдать предпочтение над частным благополучием»⁸⁷.

Щасливий італійський період у житті Лучкай тривав всього дещо більше року (липень 1829 — жовтень 1830). Восени 1830 року Лучкай вже був в Ужгороді, куди повинен був повернутися, як твердить Я. Гординський, «з-за зміни політичної ситуації»⁸⁸. Їхав з надією, що ще повернеться, але так не сталося. З Ужгорода вирватись йому вже не вдалося⁸⁹.

Атмосфера в Ужгороді для Лучкай стає все більш несприятливою. Після смерті єпископа О. Повчія (1831) його життя стало нестерпним. Крім обмежень, наклепи і знущання, фальшиві обвинувачення сипались на його голову. Доходило навіть до дискримінації, до його виключення з складу консисторії. І це в той час, коли його «Грамматика» здобувала для нього визнання в науковому світі⁹⁰. Після повернення з Італії Лучкай з наміром «вирвати з летаргії літературне життя русинів» у своєму тестаменті частину своїх збережень відказує на заснування «літературної фундації», з якої мали черпати підтримку літератори. Працює у сфері народної освіти, робить спробу відновити видавничу справу, нарешті, під тиском ворожих виступів відмовляється від посади намісника, турбується лише про ужгородську школу і присвячується дослідницькій роботі.

Зворот до кращого настав у житті Лучкай у 1838 році, коли прибув в Ужгород новий мукачівський єпископ, вже згадуваний добрий знайомий Лучкай, пражівський церковний діяч Василь Попович (1796—1864), який привіз з собою в Ужгород молодого Духновича і якого Лучкай перед його приїздом відвідав у Прішеві. У нових обставинах Лучкай з значною енергією кинувся у вир громадського життя. Його відновлено на попередніх посадах, призначено шкільним референтом усієї єпархії. Виконуючи ряд інших функцій, він намагався у вищій мірі бути корисним своєму народові. Особливо цінні подані ним у цей період звіти про стан руських шкіл і взагалі про справу народної освіти на Закарпатті. Активність Лучкай активізує й інших. Молода інтелігенція, сільські священики з більшим зацікавленням включаються у справу поширення освіти серед народу, виходять з пропозиціями щодо організації шкільної справи, підіймають питання, спрямовані на з'ясування мовної культури, на видавання освітньої та іншої літератури. Лучкай намагається реагувати на ці ініціативи. Так виникла його робота «Роздуми про укладання та видання товариством священиків Мукачівської єпархії русько-латинсько-угорсько-німецького словника на основі священних та літургійних книг»⁹¹. Також у цей час — наприкінці 30-х і на початку 40-х років — сила духа і таланту Лучкай, його патріотизм і розвинена національна свідомість, безкорислива віддача своїх сил і здібностей справам загалу роблять його нервом народних, національно-культурних і громадських зусиль закарпатоукраїнського суспільства. В ці роки працював біля єпископа Поповича молодий Олександр Духнович (1838—1843). Можна гадати, що дух і активність Лучкай не пройшли безслідно для майбутнього будителя. Щодо особистого життя Лучкай, він також в ці передсмертні роки відчував обмеження та бажання шкодити йому. Не дивно, що дослідник Лучкай В. Сімович на підставі спогадів відвідувачів відомого вже на той час славіста робить висновок, що Лучкай був «замкнутий в собі, трохи відлюдок». Проте Б. Носак-Незабудов, який з щирою любов'ю їхав на Закарпаття, «срібноволосого старика», в якого гостював у рік його смерті, характеризував так: «Lučkay je premilý clovek. Sama prívětivost a ľudskost»⁹². А. Ю. Жаткович накреслює його як «людину чутливої душі»⁹⁴.

Відрадою для вченого була наукова робота. Останні роки життя він жив переважно цій праці. Працював з великим напруженням над відтворенням минулого свого народу, поспішав закінчити свою «*Historia Carpatho-Ruthenorum*». У 1841 році Лучкай звертався до єпархіального керівництва за підтримкою (очевидно, матеріальною) для закінчення роботи⁹⁵, а в 1843 році заявив тому ж керівництву про завершення роботи над монографією⁹⁶.

Наукові і видавничі плани Лучкая були значні. Крім іншого, він, як зазначив Носак-Незабудов, збирався опублікувати свій збірник народних пісень⁹⁷. Розпочав роботу над згадуваною словниковою працею, яка, як передбачалось, мала вийти друком. Але раптова смерть 3-го грудня 1843 року обірвала життя видатного сина Закарпаття. Лучкай відійшов ще нестарий, духом сильний, але під тягаром випробувань і напруженої роботи фізично знесилений, не дочекавшись видання своєї фундаментальної роботи, рукопис якої пролежав в архівах до наших днів. Комісія, яка розбирала рукописну спадщину вченого, очевидно, не визначалась повагою до його роботи. Обурює вже той факт, що було запропоновано рукопис його «Історії» продати у Пешт, щоб покрити борги, що залишились за небжжиком. Можна гадати, що особисті папери і частину рукописів Лучкая було знищено. Тому чимало сторін біографії Лучкая залишаються нерозкритими. Згадаємо хоча б покрити туманом дружбу і співробітництво Лучкая з В. Довговичем, на ґрунті якої зросла їх «бунтівницька» діяльність⁹⁸. Щезли фольклорні записи, збірники поезій, про які є свідчення очевидців і які являють собою безцінний скарб нашої духовної культури.

А що збереглося? Що зробили з уцілою спадщиною нащадки?

Найбільш відомою роботою М. Лучкая є його «*Grammatica Slavo-Ruthena*»⁹⁹, яка вийшла у 1830 році в Будині і принесла автору славу визнаного філолога. Увага до неї зростала з розвитком славістики і її вивчення на протязі нашого століття стало все більш інтенсивним і багатограним. В останні роки вийшли повторні видання цієї праці. У 1979 році випущено у Мюнхені її фотопереклад з післямовою Олекси Горбача (Український вільний університет. Філологічний факультет. Серія «Українські граматики», випуск 2). У книзі вміщено додаток «Список прикладів і цитат церковнослов'янських та українських у тексті граматики» (стор. 179—192). З нагоди 200-ліття з дня народження Лучкая у 1989 році у видавництві «Наукова думка» у Києві вийшла граматика Лучкая фототипним способом та у перекладі на українську мову П. М. Лизанця і Ю. М. Сака. Упорядкування, передмова, примітки, словник діалектних слів П. М. Лизанця. Публікацію видав Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Академії наук Української РСР у серії «Пам'ятки української мови». Це видання має особливе значення, тому що через переклад наближує роботу Лучкая також широкому читацькому колу. В науковій літературі є згадка про те, що у 1976 році було опубліковано «Граматику» Лучкая фототипним способом також у Вісбадені¹⁰⁰, але це видання нам не вдалось бачити.

«*Grammatica Slavo-Ruthena*» — це граматика церковнослов'янської мови, написана як підручник для руських студентів-богословів, тобто для практичних потреб даної доби, як засіб боротьби проти латинізації, за оволодіння закарпатоукраїнською інтелігенцією рідною писемною мовою. Вона укладена у поєднанні з граматиною наріччя «малоруської мови, яке ще й тепер живе у карпатських горах». Діалектний матеріал (йдеться про говірку села Великі Лучки) подається в ній в порівнянні з церковнослов'янськими формами, отже, це — «оригінальна порівняльна слов'яноукраїнська граматика»¹⁰¹, в якій Лучкай «дав ясний доказ власної наукової підготовки і своїх лінгвістичних здібностей»¹⁰². Цією роботою він хотів заперечити уявлення про Закарпаття як про terra incognita, довести, що цей народ духовно розвинений, має свої історичні традиції (про які Лучкай у передмові обіцяв написати велику роботу), має своїх мислителів. В. Погорелов вважає Лучкая першим діалектологом у східних слов'ян¹⁰³. П. Лизанець, який дав багатограний аналіз «Граматики», оцінює її так: «Праця сприяла розвитку граматичної думки в інших західноукраїнських землях і знайшла своїх послідовників. В цьому полягає її велика цінність»¹⁰⁴. В. Сімович, перу якого належить одна з найґрунтовніших аналітично-критичних статей про «Граматику» (але він торкнувся лише церковнослов'янської частини її), її «немалу вагу» бачить у тому, що «це була перша друкована у ХІХ ст. граматика на землях західноукраїнських», що «вона перша дала хоч і не вичерпний, а проте досить докладний і вірний опис українського говору Підкарпаття на тлі слов'янорусської мови», що «Лучкай нею спопуляризував у нас Добровського», розглядаючи роботу Лучкая як навчальний посібник, Сімович бачить її значення у тому, що «це був перший на тодішній науковій основі укладений (хоч і з помилками) підручник церковнослов'янської мови для наших вищих шкіл, для духівництва, підручник, тоді такий

потрібний!»¹⁰⁵ О. Горбач підкреслює, що погляди Лучкая на літературну мову на Закарпатті, якою він вважає церковнослов'янську мову, «належать, без сумніву, до істотних матеріалів для історії літературної мови на Закарпатті й у Галичині-Буковині; то ж можна дивуватись, чому її поминули мовчанкою (ачи передали так баламутно) історики української літературної мови (П. П. Плющ, В. Чапленко, З. Франко й ін.) ба навіть хрестоматія П. Д. Тимошенка»¹⁰⁶.

Велику цінність має додаток до «Граматики» — «Зразки руського стилю», який містить короткі оповідання чи байки, передані Лучкаєм так, «начебто їх розповідав неосвічений селянин», тобто це стилізація під народну мову і фольклорні художні прийоми. Подані тут «Руські прислів'я», «Порівняння за подібністю», «Заклинання», «Народні пісні», «Загадки». Цей матеріал записаний з уст народу, він являє собою «цінний, перший за часом у Південно-Карпатській Русі друкований збірник оригінальних творів народної усної словесності південно-карпатського руського народу»^{106а}. Можна гадати, що «народні пісні є частиною більшої збірки, яку бачили у Лучкая Я. Ф. Головацький та Б. Носак-Незабудов»¹⁰⁷, про яку була згадка вище. Серед пісенного матеріалу є також літературний твір — поезія В. Довговича «Заспівайми Зозуленько ку . . .» Таким чином подано тут й зразок тогочасної художньої літератури, до якої можна віднести також переказаний автором прозовий матеріал¹⁰⁸.

П. Д. Лизанець у вступній статті до «Граматики» подає перегляд критично-оглядової літератури про «Граматику» Лучкая, а також досить повну бібліографію основних робіт про Лучкая. Ні тут, ні у згадуваній післямові О. Горбача немає згадки про монографічну працю Валерія Погорелова «Литературная деятельность Михаила Лучкая, карпаторусского писателя нач. XIX века», яка вийшла у 1939 році у Братиславі як частина книги «Карпаторусские этюды» і в якій автор дає ґрунтовний аналіз двох робіт Лучкая — «Граматики» і «Церковных бесѣд».

Друга книга Лучкая «Церковныя бесѣды на всѣ недѣли рока на поученіе народное, в церкви парохіальной оунгварской казанной Михаиломъ Лучкай парохомъ и намѣстникомъ Оунгварскимъ»¹⁰⁹ (Въ Будинѣ. Типомъ Кр. Всеучилища Пештанскаго. 1831. Часть первая — 12+337+3 стор; Часть вторая — 308+3 стор.) має популярний характер. Вона містить 58 проповідей, з чого одна проповідь належить перу відомого на той час проповідника і педагога Михайла Черського, автора збірника проповідей, рукопис якого загубився. Це перший друкований збірник проповідей на Закарпатті, хоча відомо, що у цей час укладали проповіді або «слова» й інші автори, крім згаданого Черського, Й. Базилович, Г. Попович, І. Пастелій, Ф. Теодорович, І. Фогарашій, В. Довгович, С. Андрухович, І. Чургович та ін.¹¹⁰.

Лучкай мав багато матеріальних труднощів з цим виданням. Частина тиражу довго лежала у друкарні, бо автор не міг виплатити друкування. До цього часу найґрунтовніший аналіз книги зробив В. Погорелов¹¹¹. Він розглядає проповіді з мовного боку (орфографія, синтаксис, лексика), з боку стилістичного, ораторського, художнього. «Бесѣды» Лучкая були адресовані передусім широким колам читачів і слухачів. Тому він намагався застосувати щодо їх мови свого роду середній стиль — поєднання елементів «бібліческої» мови з елементами мови «простої», що призвело до значної штучності, але це не перешкодило популярності книги, яка спочатку не знаходилася збут, але згодом, як наводить Є. Сабов, стала вельми популярною і до кінця XIX століття залишалася настільною книгою селян¹¹²; на думку Ю. Жатковича, «була, мабуть, найпоширенішою книгою між місцевим священством»¹¹³.

Щодо стилю і художньої форми проповідей В. Погорелов вважає, а з його думкою можна погодитись, що Лучкай «просто, наочно і разом з тим красномовно, логічно і переконливо, часто звурушливо розвиває основну ідею, закликаючи своїх слухачів до морального удосконалення . . . В стилі автора помітна схильність до сентенцій, прислівних виразів, як ця риса, так також внесення у проповідь світського елемента у вигляді анекдотів, показують на нього (на Лучкаєві. — О. Р.) учня схоластичної латинської школи»¹¹⁴. Погорелов наводить при цьому цілу низку прислів'їв, вжитих Лучкаєм у його «Бесѣдах». З «історичного, гомілетичного, філологічного» боку оглянув проповіді М. Лучкая канадський автор Олександр Баран у роботі «Гомілетичні Бесѣды» Михайла Лучкая з 1831 року»¹¹⁵. Про цю розвідку ми знаємо лише з її рецензії¹¹⁶. «Бесѣды» Лучкая залишаються нерозкритими з літературно-художнього боку, не висвітлена громадська і патріотична позиція автора в них та їх філософський смисл. Ці та інші сторони «Бесѣд» чекають свого поцінювача.

Свою п'ятитомною фундаментальною роботою «Historia Carpato-Ruthenorum in Hungaria Sacra, et Civilis (antiqua, et recens usque ad praesens tempus)»¹¹⁷, яку Лучкай побудував на багаточис-

ленних архівних документах і даних історичної літератури, пропущених через критичне сито, він прагнув довести вченому світу і взагалі громадськості, наклепникам русинів, що цей народ є або-ригеном на своїй землі, що він тут був раніше тих, що пригноблюють його і має, отже, історичне право на цій землі¹¹⁸. Може, саме цей основний аспект роботи був причиною того, що вона не побачила світ. Бо вже один з перших її поціновачів¹¹⁹, Ю. Жаткович, підкреслив той факт, що основні положення роботи («що первісними мешканцями на території Угорщини були слов'яни, що мадяри від слов'ян перебрали культуру, що до приходу татар в Угорщину тут поширювався грецький обряд» тощо) суперечать концепції угорської історіографії. При цьому Жаткович висловив припущення, що вже після закінчення першого тому «Історії» поширювались в оточенні Лучкая наклепницькі чутки про ненауковість роботи і її сумнівну концепцію. Тому у передмові до другого тому Лучкай у відповідь наклепникам написав: «Критик найліпше зробить, якщо мовчки виконає щось кращого. Словесну критику зневажаю, ділову схвалюю». У своїй розвідці Жаткович вказав також на позитивні сторони «Історії» Лучкая, при чому подав одне оригінальне спостереження, яким стверджує переваги її: «Базилівич¹²⁰, з якого виходить Лучкай, показує лише оболонку подій, Лучкай же — їх ядро»¹²¹.

«Історія» Лучкая залишилась у рукописі, певний час навіть зникла з архіву (віднайшов її ужгородський дослідник Ю. М. Сак, який сприяв її введенню у науковий обіг), до цього часу була опублікована лише частково (нижче друкується її третя частина), тому комплексно вона не була вивчена і поцінена. До цього часу було висловлено кілька загальних думок про її переваги і слабкі сторони, підкреслювалась особливо її фундованість¹²². Зрозуміло, робота застаріла, проте, крім сучасної її вартості, важливо встановити її історичне значення, визначити її місце в розвитку закарпатоукраїнської історичної думки (Орлай, Венелін-Гуца, Базилович, Пастелій, Фогарашій, Духнович, Дулишкович, Жаткович тощо), а також у контексті угорської історіографії.

Аналізуючи опубліковані частини «Історії» Лучкая, радянський історик В. Ілько слушно констатував, що в дослідницькій роботі М. Лучкая «Уважний читач знайде елементи стихійного діалектичного підходу при аналізі економічного і суспільно-політичного життя». Він звертає при цьому увагу на твердження Лучкая, що «ні одна річ не стане ясною, якщо вона виривається з свого порядку, і речі стають ясними тоді, коли вони укладені у відповідному порядку». В. Ілько продовжує: «Правильна думка про те, що у природі ніщо не щезає безслідно. Подібні приклади спонукують до вивчення спадщини М. Лучкая у філософському аспекті»^{122а}. Вивчення спадщини М. Лучкая у філософському аспекті (як на це вказувалось вже у зв'язку з «Церковними бєсьдами») являє собою непочатий край.

Про рукопис М. Лучкая «Словник і алфавіт» була мова вище.

У своїй роботі «Роздуми про укладання та видання Товариством священників Мукачівської єпархії русько-латинсько-угорсько-німецького словника на основі священних та літургійних книг», яка збереглась у рукописі¹²³, Лучкай виступає як лексикограф, він пропонує видати «руський словник», який би мав «охопити всю руську мову, тобто не лише літургійну, але також народну». Для його укладання Лучкай пропонував придбати духовенство на записування «провінціальних слів та ідіом, зокрема в галузі тваринницькій, рослинницькій та мінералогії, з'ясувати їх значення у народі, досліджувати промислові та домашні знаряддя, що . . . використовуються на сільсько-господарських роботах»¹²⁴. Лучкай опрацював картки букви А, частково — букви Б. Виходить, що Лучкай готувався укласти діалектний словник, мав намір збирати етнографічний матеріал. Фольклор, діалектологія, етнографія були у перспективних планах наукової роботи Лучкая. Цими своїми планами і вже готовими рукописами («Історія», збірник народних пісень) Лучкай вступає у відродженецький період культурно-національного руху закарпатських українців, який припадає на другу половину XIX століття. Отже, слушно назвав Лучкай один з його дослідників «батьком народного руху»¹²⁵.

ПРИМІТКИ

¹ Погорелов, Валерий. Литературная деятельность Михаила Лучкая, карпаторусского писателя нач. XIX века. В кн.: Карпаторусские этюды. Spisy Filozofickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave. XXIX. Братислава, 1939, стор. 5.

² Ідеться про оду «Возсіяй шастно . . .», написану в Трнаві у 1807 році з приводу іменін Андрія Бачинського. Рукопис оди зберігся в архіві П. Й. Шафарика з приміткою: «Zložil a písal Ondrej Walkovsky klerik Munkáčskí. Roku 1807 v Trnavskom semenišči». В науковий обіг увів текст оди В. Францев в роботі «Из истории письменности Подкарпатской Руси XVIII — XIX ст. В кн.: Евмений Иванович Сабов. Издание О-ва им. А. Духновича, № 60. Ужгород, 1929, стор. 43—44.

³ Унія на Закарпатті, тобто об'єднання православної церкви з Римом, була проголошена 24 квітня 1646 р. в Ужгороді у присутності 63 священників. Це був акт примусовий. Народні маси залишалися православними, на чолі з значною частиною кліру ще довго відстоювали стару віру. Ця боротьба була також стимульована політичними подіями в Угорщині та Австрії взагалі XVII—XVIII ст.

⁴ Мукачівська єпархія була підпорядкована юрисдикції ягерських католицьких єпископів. Мукачівський єпископ був лише вікарієм ягерського єпископа. Як він, так і вся єпархія зазнавали з боку ягерських церковних сановників утиску та обмежень. Тільки у 1771 році була визнана церковною та світською зверхністю незалежність Мукачівської єпархії, були надані їй відповідні права і привілеї. Уніатське священство Закарпаття було поступово урівнене в правах з католицьким кліром.

Бачинський був іменованим єпископом у 1772 році, але його інтронізація відбулася у 1773 році. Тому в роботах дослідників дата зайняття ним єпископського крісла подається по-різному.

Андрій Бачинський народився у 1732 р. у селі Бенятино Михалівецького округу Гімназію кінчав в Ужгороді, філософію — в Трнаві, богословські студії — в Мукачеві і в Трнаві. Вже як священник у м. Гаиду Дорог, де побув 12 років, а потім як канонік і співробітник єпископа І. Брадача (1732 — 1768 — 1772) включився у боротьбу за незалежність Мукачівської єпархії. У 1771 році завдяки своїм дипломатичним здібностям довів цю справу до переможного кінця. З саном єпископа (1772—1809) отримав право участі у засіданнях королівського сейму. Посвячення Бачинського відбулось у віденській імператорській каплиці у присутності імператорської сім'ї, що підняло престиж ще молодого єпископа. Свої зв'язки він використовував для зміцнювання єпархії і реалізації своїх грандіозних культурно-освітніх планів.

⁵ Varadi-Sternberg, J.: Ismeretlen Kazinczy-levelek. In: Kalendárium '79. Uzshorod, Kárpáti kiadó 1979, стор. 120—121.

⁸ Угорський дослідник Іштван Удворі на матеріалі пастирських послань Бачинського дійшов висновку, що «Бачинський в рамках діяльності церкви намагався втілити в життя раціоналізуючі тенденції просвітництва, пов'язавши їх з ідеєю збереження рідної мови. Так, правдоподібно, владуку можна вважати найвиразнішим представником руського (закарпатоукраїнського. — О. Р.) просвітництва». — Adatok a kárpátukrán (ruszin) felvilágosodásról. (A felvilágosodás hatása a Bacsinzky András körleveleiben). In: Szabolcs-Szatmári Szemle. 1989/3. Nyíregyháza, стор. 281.

⁹ Іштван Удварі у згадуваній роботі (примітка 8) доводить, що «у Бачинського, як також у його сучасників, у понятті про народність поєдналися руська етнічна свідомість і належність до східнослов'янських племен з патріотичними почуттями щодо багатонаціональної Угорщини», що в ньому, поряд з усвідомленням обов'язків щодо Угорської держави, «незаперечно жило і діяло усвідомлення мовної та етнічної єдності з східними слов'янами, усвідомлення того, що сусідні русини, які живуть за межами Угорщини, і закарпатські русини належать . . . до одного пня». Там же, стор. 283.

¹⁰ Бачинський вже у 1773 році порушив на царському дворі справу відновлення Галицької митрополії, щоб так з'єднати всіх русинів Австрії під одним верховним церковним керівництвом. Бачинський був першим кандидатом на цю посаду. Однак опір угорських властей перешкодив реалізації цієї справи. Див.: Analecta ordinis s. Basilii Magni. Romae 1971, стор. 480 (далі — Analecta).

¹¹ Архимандрит Василий (Пронин). К истории Мукачевского монастыря. — Православная мысль, 1958, № 4, стор. 25. «В эпоху еп. Андрея Бачинского Австрия была в дружественных отношениях с Россией. Это положение мог использовать и Мукачевский епископ . . . Он проявил

большую заботу о богослужбном обряде. В Киево-Печерскую Лавру были посланы два монаха Мукачевского монастыря для ознакомления с церковным уставом».

¹² Відомо, що Бачинський отримав багаті «царські милості». Матеріальними засобами обдарували його як Марія Терезія (1717—1740—1780), так також Йосиф II (1741—1780—1790) як прихильника «політики просвітництва». Покровителем Бачинського при дворі був передусім канцлер Кавніц, який сприяв реалізації клопотань Бачинського. (Analecta, 1971, стор. 481).

¹³ У своєму посланні, датованому 25 травня 1805 року, Бачинський писав, що з ласки кесаря, «наченше отъ прошлаго школарнаго года посему сто и двадцать клирики высочайшымъ иждивеніемъ, и накладомъ воспитатися будутъ изъ части во сей Оунгварской, изъ части во Тирнавской, изъ части во Егерской, изъ части во Пештянской семинаріяхъ». (Шлепецкий, Андрій. Мукачівський єпископ Андрій Федорович Бачинський та його послання. — Науковий збірник Музею української культури у Свиднику (далі — НЗ МУК), кн. 3, 1967, стор. 239). Крім згаданих семінарій, закарпатоукраїнські богослови навчалися у Віденській та Львівській генеральних семінаріях. Отже, на початку XIX ст. щороку до 130 молодих русинів здобувало в цих культурних центрах вищу освіту. Знаменно, що у світлі єпископського наказу умовою вступу у ці учебові заклади було володіння рідною руською мовою («въ русской науцѣ обучение: сирѣчь точно читати, писати, на гласы церковныя спѣвати»), тому кандидати складали перед комісією іспит.

¹⁴ Наведемо тут досить відомі слова Івана Франка з його статті «Южнорусская литература» (Енциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Санкт-Петербург. 1902, т. 81, стор. 310): «Мукачевский епископ Андрей Бачинский собирает вокруг себя значительное число ученых, содействуя распространению грамотности и просвещения среди простого народа, печатанию книг и учебников».

¹⁵ Окружне послання від 24 березня 1800 року. Шлепецкий, Андрій, цит. робота, стор. 228.

¹⁶ В 1777 році було перенесено центр Мукачівської єпархії в Ужгород, у 1780 році переїхав сюди також і єпископ.

¹⁷ М. Лучкай у передмові до своєї «Граматики» (стор. X) писав: «Духовенство, завдяки теологічним наукам, які воно слухало слов'янською мовою аж по 1809 рік (в Ужгородській семінарії. — О. Р.), зуміло виробити легкий і витончений стиль».

¹⁸ М. Лучкай у своїй «Historia Carpatho-Ruthenorum» писав: Андрій Бачинський подбав про те, щоб книги, написані руським письмом, із волоських церков комітатів Мармарош, Угоча, Сатмар були зібрані і перенесені в єпископську бібліотеку в Ужгород, де вони і зараз знаходяться і з яких окремі старші за 1438—39 року. І жодна з них не написана латинськими буквами. — НЗ МУК, кн. 13, стор. 241.

¹⁹ «Со великимъ трудомъ и накладомъ книги церковныя, иныя даже изъ Почаева, иныя же изъ Будина ради Дієцесалныя нужды достарчити усиловахъ ся», — читаємо у єпископському посланні від 24 березня 1800 року (НЗ МУК, кн. 3, стор. 229). В Закарпатському обласному державному архіві (далі — ЗОДА) зберігаються документи про отримання книг з Росії, наприклад, з 1792 р. (Ф. 151, оп. 5, од. зб. 572), про виплату книг з Почаєва (Почаєв при розподілі Польщі припав Росії) у 1798 р. (Ф. 151, оп. 5, од. зб. 2236). Є тут дані про те, що, крім книг, випущених у Львові і Почаєві, привозилися книги, видані в Москві, Києві, Острозі, Чернігові тощо.

²⁰ Див. єпископське послання від 14 червня 1802 року. — Шлепецкий, Андрій, цит. робота, стор. 232.

²¹ Матеріали Віденського синоду єпископів Угорщини, у кн.: Böhm János: A liturgikus nyelvelkötöl. Eger, 1897, стор. 136. Függelék, стор. 22—23. Sessio decima, quarta et decima quinta. Die 8. aprilis (1773).

²² Між документами, які торкаються реалізації постанов синоду, зберігається повідомлення радника Віденської угорської королівської канцелярії І. Яблонці від 19 липня 1777 року про вимоги А. Бачинського щодо друкування книг для закарпатських українців з рекомендацією реалізувати їх. (Див.: Synodus Episcoporum ritus byzantini catholicorum ex antiqua Hungaria Vindobonae a. 1773 celebrata. Roma 1975, стор. 300—301). У цей період — аж до другої половини 90-х рр. — Бачинському не вдалось налагодити справу друкування книг для русинів. Він безуспішно намагався друкувати книги у віденській друкарні Курцбека, якій Марія Терезія у 1770 році уділила «привілегію» друкувати літературу слов'янським шрифтом. Потім став співробітничати у цій справі з будинською друкарнею Степана Новаковича, який здобув «привілегію» Курцбека у 1793 році. У цій друкарні вдалось А. Бачинському надрукувати книгу «Апостол» у 1795 році, але вона

була неякісно випущена, що вельми дратувало владу, який безуспішно добивався у Новаковича випуску дальших книг. (Див. лист А. Бачинського від 29 вересня 1802 року, який зберігається у Державному архіві Угорщини — OL — НТТ. F. C. 60. Dep. Rev. Libr. Cs. sz. 100, № 18/2).

²³ ЗОДА, Ф. 151, оп. 5, од. зб. 1189 і 1190.

²⁴ Першим цензором був Олександр Рагаззі, іменований 16 жовтня 1797 року, людина великої ерудиції, як виразився про нього Г. Таркович. Він вмер нагло 1801 року. — ЗОДА, Ф. 151, оп. 6, од. зб. 925.

²⁵ Кореспонденція А. Бачинського у справі Г. Тарковича, адресована імператору і будинському палатину між 1801 — 1803 роками, коли отримано іменування Тарковича цензором, зберігається в ЗОДА: Ф. 151, оп. 6, од. зб. 823, 824, 997: від 1804 року, адресована канцелярії Королівської намісницької ради, — у Державному архіві Угорщини: OL. Htt. F. C. 60. Dep. Rev. Libr. cs. sz. 103, № 32/5—7, № 32/3—4.

²⁶ Букварь языка рускаго съ прочимъ руководіемъ начинающихъ оучитися. Про цей і дальші букварні видання див.: Рудловчак, О. З історії наших букварів кінця XVIII і початку XIX ст. Біля джерел сучасності. Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі — Відділ української літератури у Пряшеві, 1981, стор. 237 — 260 (далі — СПВ—ВУЛ).

²⁷ ЗОДА, Ф. 151, оп. 5, од. зб. 2235. Донесення О. Рагаззі про випуск «Сборника», про його пересилку і ціну.

²⁸ Біблія сирѣчь книги священнаго писанія ветхаго и новаго завѣта. I—V. 1804. Оскільки ця книга була дорогою, закарпатським українцям було не під силу оплатити її друкування, на пропозицію А. Бачинського вона стала спільним виданням русинів і православних сербів, які, однак, після виходу книги відмовилися її перебрати. (Кустодієв, К. Л. Церковь угорских русских и сербов в их взаимоотношении. Москва, 1783, стор. 22—23). У п'ятій книзі Біблії вміщено церковний календар («Соборникъ ВІ мѣсяцей»), у якому подано свята багатьох православних святих, не визнаних католицькою церквою. Очевидно, це було зроблене на угоду сербським замовникам, але деякі дослідники вбачають у цьому толерантність Бачинського у відношенні до православної віри. (Стрипський, Ядор. Початки друкування на Подкарпаттю. В кн.: Зоря — Najnal, 2, 1942, № 3—4, Ужгород, 1942, стор. 263. Теж: Мацинський, Іван. Кінець XVIII і перша половина XIX ст. та життя Василя Довговича. — НЗ МУК, кн. 10, 1982, стор. 35—36).

²⁹ Кустодієв, К. Л., цит. робота, стор. 21.

³⁰ А. Бачинський у своєму посланні від 1 січня 1806 року писав: «Цѣна ихъ (Біблії. — О. Р.) на повторенная моя къ высочайшимъ Мѣстамъ представленія уменшена и умѣренна есть». — Кустодієв, К. Л., цит. робота, стор. 20.

³¹ НЗ МУК, кн. 3, стор. 239—240.

³² ЗОДА, Ф. 151, оп. 5, од. зб. 1757.

³³ ЗОДА, Ф. 151, оп. 5, од. зб. 1151.

³⁴ ЗОДА, Ф. 151, оп. 1, од. зб. 2441.

³⁵ Послання від 14 червня 1802 року, пункт I. — Шлепецький, А., цит. робота, стор. 232.

³⁶ «Думка про . . . алфавіт і про посібники, до цього часу видані і про ті, які треба видати для вживання у народних школах моєї єпархії. 4-го листопада 1807 року. Опрацьовано за вказівкою Намісницької ради від 9-го вересня 1806 року під № 17333». У своїй пропозиції А. Бачинський, крім іншого, писав: «Предкладаю таблицю руського алфавіту як кирилицького, так і гражданського друку, а також рукописного, з моїми зауваженнями про алфавіт і про підручники, що були вже видані, як і про ті, що їх треба видати для вживання в народних школах моєї єпархії, шанобливо умоляючи прицьому не відкладати на довгий час друкування такого роду посібників, тому що наші народні школи, з яких деякі працюють успішно, не досягають бажаного рівня з-за нестачі підручників». — Кустодієв, К. Л., цит. робота, стор. 28; Рудловчак, О., цит. робота, стор. 246—248.

³⁷ Після довгої тяганини, рецензування, ухвалювання «Думки» Бачинського, вже після смерті владу, у світлі його пропозицій, як наведено в донесенні М. Марковича від 22 лютого 1813 року, передбачалось видати повний цикл церковної літератури східного обряду — 26 назв і 30 томів. (Кустодієв, К. Л., цит. робота, стор. 35). Про план світських видань немає в нас даних.

³⁸ Відомий поширений серед народу вислів А. Бачинського: «Поки буде Аз-Буки-Віде, цього (тобто денационалізації) не буде». Це висвітлювалось ще і так: «Поки буде А. Б. В. (Андрій Ба-

чинський Владика), денационалізації русинів не буде. Але пояснювалось це і так: «Поки буде азука, русини залишаться русинами».

³⁹ У своєму посланні від 24 березня 1800 року Бачинський писав: «Не токмо во потупленіе, но паче, и во самое оумаленіе день отъ дне приходитъ рузчизна наша, и отеческое наше Руское набоженство! Ибо всецѣло юношество за чужыми, иностранными по свѣтъ разходится языками, и науками, своего же языка, науки, и набоженства, во которыхъ бы санъ священнический получити, и народу своему служити хотѣли, отнюдь, или мало что знаютъ. Того оубо . . . мое установленіе . . . обновляю, абы жадесть, никтоже изъ якихъ либо высокихъ школъ латинскіи школяри кромѣ своєю отеческія природныя науки Рускія . . . священство просити не дерзнулъ . . . Черезъ сіе обаче оустановленіе тоє отнюдь не возбраняю латинскаго, или иныхъ языковъ науки, токмо абы свое руское . . . найпервіе неоставляти, но во томъ вынаучити и оутвердистися». — НЗ МУК, кн. 3, 1967, стор. 229.

⁴⁰ «Болѣзненно вижду на препосланныхъ мнѣ изъ латинскихъ школъ таблицяхъ (ідеться про шкільні табелі, в яких зазначалось теж володіння мовами. — О. Р.), кол' многи. . . Рускы отроци ани читати, ани писати не знаютъ матернымъ своимъ рускимъ языкомъ . . . Того ради . . . обновляю мое повелѣніе: . . . такихъ своего матернаго языка, и набоженства потупниковъ не токмо самыхъ школярей до кліра моего отнюдь не прійму, но и самыхъ родителей ихъ на тяжкый отвѣтъ натягну» (розб. наша. — О. Р.). — Послання від 24 березня 1799 року. — НЗ МУК, кн. 3, стор. 227.

⁴¹ Петро Лодій, який викладав у Studium Ruthenum філософію, математику, фізику, велике значення приписував передусім точним наукам і їх поширенню серед народу як засобу боротьби з тьмою і забобами. Він, як один з багатьох вихованців А. Бачинського, свій перший труд, що вийшов друком, присвятив владіці. Це був переклад «на Російській языкъ» книги Христіана Баумейстера «Наставленія Любомудрія Нравоучительнаго» (Львів, 1790), яка за імператорським наказом вживалась як підручник в Studium Ruthenum. У своїй дедикації Лодій перш за все підкреслив той факт, що Бачинський багато клопотався у монархів Австрійської імперії у справі заснування Віденської і Львівської генеральних семінарій та Studium Ruthenum, за що належить йому глибока подяка. Дедикація відбиває зусилля Бачинського і велику повагу до владіци тодішньої молоді генералії, тому наведемо частину її: «Превосходительнѣйшій Господине, Благодѣтелю милостивѣйшій, — писав Лодій. — . . . Про отримання (далі передаємо текст у перекладі) цих та інших всенародних милостей царських скільки Ви, Превосходительнѣйший Архіерею, клопотались. Скільки зусиль і труду вклали на протязі 19 років у керування угорською церквою, скільки прихильності і щедроти дарували всім вихованцям Вашим, особливо же мені у мою навчання, тому не довго думав я про те, кому б я, учасник упомянутых загальних і особистих милостей, мав цей мій перший плід науки принести в жертву і всемирно присвятити. Извольте, Високостойнѣйший Архіерею, милостиво прийняти ці перші спроби, хоча вони у світлі Ваших заслуг і добротності недосконалі, однак, з щирістю принесені в знак глибокої Вам подяки. Славне ім'я Вашого Превосходительства буде служити покровительством для цієї книги, буде її скарбом, мені ж буде всесильним заохоченням до дальшої працьовитості та трудолюбія ради загального добра. За що щасливе довголіття від серця завжди буду бажати і з глибокою вдячністю Вас щонайщиріше поважати не перестану, Превосходительства Вашого, Милостивішого Благодѣтеля відданіший клієнт Петро Лодій, книги перекладач».

⁴² Perfecký, E. Přehled dějin Podkarpatské Rusi. In: Podkarpatská Rus. Praha 1923, stor. 92—93.

⁴³ І. С. Орлай у своїй роботі «История о карпато-россах, или о переселении россиан в Карпатские горы и о приключеніяхъ с ними случившихся», яка вийшла у журналі «Северный вестник», Санкт-Петербург, 1804, ч. I, №№ 2, 3, 9, вказував на «отсутствие условий для педагогическо-научной деятельности карпатороссов, находящихся под господством венгров». У своїй «Записке . . . о некоторых карпато-русских профессорах» у 1803 році писав, що «грекокатолический закон (тобто грекокатолицьке віровизнання. — О. Р.) в австрійских областяхъ препятствуетъ отличенію талантовъ». У спогадах Н. Кукольника, сина одного з закарпатоукраїнських вихідців в Росію, читаємо, що в даний час «карпатороссы и униату не представлялось никакихъ средствъ проложить себе в Венгрии или Австрии почетную дорогу». (Цитовано за книгою: Байцура, Т. Закарпатоукраїнская интеллигенция в России в первой половине XIX века. СПб в Братиславі — ВУЛ в Пряшеві, 1971, стор. 38, 27, 49».

⁴⁴ Першим виїхав у Росію у 1791 році Іван Орлай (1770—1829), професор гімназії, який сприяв переїзду в Росію своїх співвітчизників. У 1803 — 1804 роках переїхали М. А. Балудянський (1769—1847), уродженець Східної Словаччини села Вишня Ольшава, професор Юридичного факультету у Великому Варадіні; професор фізики Замосцької академії в Галичині В. Г. Кукольник (1765—1821) та професор філософії, фізики і математики Львівського і Краківського університетів П. Д. Лодій (1764—1829), уродженець Східної Словаччини села Збій. У 1806 році виїхали в Росію доктор свобідних мистецтв і філософії К. П. Павлович, присяжний нотаріус у Пешті А. І. Дудрович (1782—1830), за яким приїхав скоро брат І. І. Дудрович, і брати М. В. та І. В. Білевичі. Значно пізніше — у 1823 році — приїхали в Росію двоюрідні брати І. І. Молнар, майбутній лікар, та майбутній славний історик Ю. Венелін-Гуца (1802—1839).

⁴⁵ І. С. Орлай у своїй «Записці» писав: «Нет сомнения, чтоб сии карпатороссияне . . . не посвятили охотно трудов своих и способностей древнему отечеству своему России, образуя ум братьев своих . . .», маючи на увазі своїх земляків, що збирались переїхати в Росію і яких у цій «Записці» він представляв російським властям. Н. Кукольник у своїх спогадах наводить слова свого батька В. Г. Кукольника: «зная . . . происхождение древних предков моих от знаменитой некогда отрасли великого российского народа, возжелал я и постановил избрать навсегда Россию отечеством для себя и своего потомства». (Цитовано за книгою: Байцура, Т., стор. 27 і 48).

⁴⁶ Н. В. Кукольник про І. Орлая писав, що він «имел великую предилекцию к своим соотечественникам, карпатороссам . . . Эта любовь к далекой родине никогда не угасла». (Байцура, Т., цит. робота, стор. 25).

⁴⁷ З кількох праць Ю. Венеліна-Гуци згадаємо такі: «Несколько слов о Россиянах Венгерских», «Карпато-росские пословицы», «О песнолюбии Славян Закарпатских», згадки про русинів Угорщини є теж в роботі «Древние и нынешние Славяне в политическом, народном, историческом и религиозном отношении к россиянам».

⁴⁸ Згадує І. Орлай про закарпатських українців теж у роботі «О Юго-Западной России», яка вийшла в публікації «Труды и записки Общества Истории и древностей Российских», Москва, 1826, т. I, стор. 220—228.

⁴⁹ Угорський дослідник І. Удварі зазначив, що велике значення для укорінення писемної мови в щоденному житті русинів мали окружні послання А. Бачинського. Їх, пише дослідник, «кожний священик повинен був прочитати, переписати у протокол, виголосити ті частини, які торкались вірників. Про їх мовний вплив свідчить також те, що архidiaкони у своїх окружних листах цілі речення цитували з них» (цит. робота, стор. 280). Цікаво зазначити, що цей дослідник, який вивчає ділову мову закарпатських українців XVIII століття, висловив спостереження, що в посланнях Бачинського відчувається відгомін стилю полемічної літератури. В них, пише він, «ніби відлунюють мовні конструкції полемічної літератури, її стилістичні прийоми (ритміка, інтонація, символи, градація, оклики, анафора, епіфора, іронія) і з цієї точки зору вони мають також літературно-художню вартість». (Удварі, І., цит. робота, стор. 280—281).

⁵⁰ Удварі, І. пише: «Владика, бажаючи зберегти національне усвідомлення свого народу, намагався ввести певну консервативну традицію (мовну. О.Р.). Цим шляхом він дістався на новий ступінь народної і національної свідомості». (Там же).

⁵¹ Удварі, І.: «Коріння т. зв. язичія XIX століття сягають писемної практики канцелярії Бачинського». (Там же, стор. 280).

⁵² Фогарашій-Бережанин, І. Вообще о различии славянских наречий, собственно же о мало и карпато или угрорусских. Робота написана у 1827 році, публікована у виданні: Свенцицкий, И. С. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси. Львів, 1906, кн. I, стор. 45—56.

⁵³ Poëmata Basilii Dóhovits . . . in manuscriptu edita Munkacsini anno 1832. (Поєзії Василя Довговича . . . , у рукописі видані в Мукачеві 1832 року). Вірш «Епикедій на смерть Його Преосвященства П(ана) Андрія Бачинського, єпископа Мукачівського, 1810 року». В кн.: НЗ МУК. кн. 10, стор. 182—185.

⁵⁴ Там же, стор. 187.

⁵⁵ Михайло Брадач, іменованій єпископом ще за життя Бачинського з завданням зруйнувати ним побудоване, помер раптово у 1815 році. Рік народження не встановлено.

⁵⁶ «Ужгородская богословская семинария со смертью Бачинского прекратила русский язык. Пришли латинники из Трнавы, которые завели латинский язык и когда венгры стали венгерским

языком писать, они, в то время как иные народы стали свой родной язык развивать, перешли на мадьярский язык, стали препятствовать развитию народного языка». — Свет, 1867, № 9, стор. 3.

⁵⁷ Повернення Лучкая з Італії датоване 1831 роком. Немає в нас під руками старшого життєпису Лучкая, який вийшов у «Церковной газете» Івана Раковського (Будин, 1858, № 7). Не можемо встановити, чи певні неточності не перейшли звідси у наступні роботи.

⁵⁸ В літературі згадували теж прізвище Матяцко або Матяцков. Проте В. Гаджега на підставі документів довів помилковість цього твердження. Знаходимо в літературі також помилкове наведення імені батька Лучкая. Є. Недзельський називає Лучкая Михайло Івановичем. — Очерки карпаторусской литературы, Ужгород, 1932, стор. 97.

⁵⁹ Гаджега, В., цит. робота, стор. 13.

⁶⁰ Геровський наводить, що «Михайл Поп-Лучкай был воспитан под воздействием еще живых в ту пору преданий времени ужгородского епископа Андрея Бачинского». — Геровский Г. И. Русский язык в церковно-славянско-русской грамматике Михайла Попа-Лучкая. В кн.: Карпаторусский сборник. Ужгород, 1930, стор. 161—162.

⁶¹ Як реагувала молода руська інтелігенція на смерть Бачинського, ми вказали на прикладі В. Довговича і його поетичного відгуку на цю подію.

⁶² Гаджега, В., цит. робота, стор. 17.

⁶³ Довгович писав про Варадин:

Тут я, як на вершині Пінду, співаю то рідною,
Нашою мовою, то латинського народу.

Роёмата . . ., там же, стор. 141.

⁶⁴ Недавно я був ще невідомим і жив у Варадині, як на засланні,

Коли у нещасного не було ні долі, ні помешкання.

Ти, Повчій, дав притулок поету

І на засланні зробив мені батьківщину,

Ти дав місце, яке нещасному допомагає, ти багато дав,

Хто заперечить, що ти мій меценат? —

пише Довгович у поезії «Епіграма про мій Парнас у Преподобного Пана Грекокатолицького Каноніка Олексія Повчія, у Варадині 1806 року» і далі накреслює своє прекрасне помешкання у свого мецената, присвячує йому дальші вірші. — Роёмата, там же, стор. 140 і дальші.

⁶⁵ В. Копітар у 1813 році переїхав із Любляни у Відень, де був цензором слов'янських книг, викладачем в університеті.

⁶⁶ Деякі дослідники (Бірчак, В., Лизанець, П.) помилково наводять, що Лучкай слухав у Відні лекції Йосифа Добровського. Цього славіста у Відні не було, він там лекцій не читав.

⁶⁷ Мацинський, І., цит. робота, там же, стор. 37.

⁶⁸ Тютрюмова, Т. Л., Штернберг, Я. И. Рукопись 1815 года украинского ученого М. Лучкая. (Об эфиопских языках). — Семитские языки. Материалы первой конференции по семитским языкам. Москва, 1965. Вып. 2 (ч. I), стор. 37 і дальші.

⁶⁹ В укладених різними авторами життєписах Лучкая дані про його навчання нерідко є розбіжними. Наприклад, В. Погорелов пише: «Он (Лучкай. — О.Р.) затем (після навчання в В. Варадині. — О. Р.) получил даже стипендию для прохождения философских и богословских курсов в Пряшеве (!), Кошицах (!), Ужгороде, (!) и для получения высшего образования в Вене». — Цит. робота, стор. 6.

⁷⁰ Лучкай був рукоположений у Великому Варадині 7 листопада 1816 року і в тому ж році був призначений сотрудником у Великі Лучки.

⁷¹ Жаткович, Ю. Lučskay Mihály. — Kelet, 1891, №№ 17, 18.

⁷² Михайло Черський, «богословія пастырского учителя», здав для ухвалення підручники «Положення ізъ наставленій богословія пастырского в Царско-Епископском Оучилищѣ Оунгварскомъ втораго полгода 1825/6» та «Положення ізъ науки выпреншаго воспитанія» з підписом «Педагогія выпренія оучитель». — ЗОДА. Ф. 151, оп. 8, од. зб. 314. Лучкай зазначив, що для цих дисциплін Черський «виробив витончений і бездоганний стиль». — «Грамматика» Лучкая, стор. XI.

⁷³ Зацікавлення О. Духновича, який у 1823—1827 роках навчався в Ужгороді, історією слов'ян, яке відбито в його найстаршому щоденнику «Norreum lectorum concinnatum ab Alexandro Duchno-

vics, 1825», віддзеркалює теж атмосферу відновлених в семінарії настанов Бачинського щодо патріотичного виховання.

⁷⁴ В Ужгородській богословській семінарії стали у документах слухачів зазначувати володіння мовами. В Духновича записано: «*Callet linguam Ruthenicam et Hungaricam*». — ЗОДА, Ф. 151, оп. 8, од. зб. 314. — Священика, що працював у єпархіяльній канцелярії і не знав рідної мови, єпископ послав навчитись її у Марія-Повч. — Гаджега, В., цит. робота, стор. 27.

⁷⁵ *Czakó Elemér* у книзі «*Cirill-betűs könyvek Budán*» (Budapest, 1939, стор. 198) згадував про прикладно опрацьовані рукописи, подані з Ужгорода у 20-х роках XIX століття для друкування в Будинській університетській друкарні, про сумлінно укладений рукопис «Молитвослова», надісланий для друкування (стор. 203). У книзі *Irányi Béla, Gárdonyi Albert: A királyi egyetemi nyomda története. 1577—1927* (Budapest, 1927, стор. 140) читаємо: «Найкраще було співробітництво друкарні з русинами. Елек Повчі, мукачівський єпископ у 1821 році надіслав не тільки виправлені примірники книг для перевидання, але вичерпно інформував і про те, в якій черзі, яким тиражем треба їх друкувати». — Зрозуміло, ці роботи робив М. Лучкай. Див. теж: *Káfer, I.: Az egyetemi nyomda négyszáz éve. 1577—1977*. Budapest, 1977, стор. 148.

⁷⁶ Пряшівську єпархію заснував цісар Франц I 1816 року, але установлено її лише на початку 20-х років.

⁷⁷ Горбач, Олекса. Лучкаєва «*Grammatica Slavo-Ruthena*». В кн.: *Michael Luts kay. Grammatica Slavo-Ruthena*. Мюнхен, 1979, стор. 193.

⁷⁸ Гаджега, В., цит. робота, стор. 48—49.

⁷⁹ Рудловчак, О. На подорожах з Я. Головацьким. — *Дукля*, 1964, № 4, стор. 82.

⁸⁰ Про В. Талапковича див.: Рудловчак, О. Закарпатоукраїнські фольклористи і їх фольклорні записи 50—60-х років минулого століття в рукописних фондах Якова Головацького. — *НЗ МУК*, кн. 11, 1983, стор. 464—466.

⁸¹ Всі ці та інші дані про подорож Лучкай з точністю наведені у листуванні І. Фогарашія з князем, з єпископом Повчієм і з Лучкаєм, опублікованому у газеті «*Карпат*», Ужгород, 1875, №№ 19—39, з коментарями братів Антонія та Олександра Лабанців. Тут є теж згадка про те, що князь, засновуючи греко-католицький приход, мав на гадці також те, щоб російські відвідувачі знаменитих лукських вод могли слухати церковні служби в східному обряді (№ 24).

⁸² Жаткович, Ю., цит. робота, там же. такі ж помилки щодо італійського періоду і щодо наступних років життя Лучкай знаходимо у Е. Недзельського (цит. робота, стор. 97), у В. Погорелова (цит. робота, стор. 7) та в ряді інших.

⁸³ *Etnographia et folkloristica carpathica*. Tom. 2. *Kossuth Lajos Tudományegyetem*. Debrecen, 1981, стор. 279—285.

⁸⁴ Яків Головацький у своїх спогадах «*Cesty po Halické a Uhorské Rusi sdelené v listech J. F. H. ku příteli do Lvova*» (*Casopis Českého Museum*, 16, Praha 1842, č. I, стор. 47—48) писав, що йому Лучкай показав збірник «своїх оригінальних і перекладних поезій», що це була інтимна лірика, яка виникла «в душі поета під глибоким враженням від розкішного італійського неба».

⁸⁵ Лучкай побував також у Римі, вивчав матеріали до своєї історичної роботи, про що згадує у своїй «*Історії карпатських русинів*». — *НЗ МУК*, кн. 13, 1988, стор. 240.

⁸⁶ Лизанець, П. М. Михайло Лучкай і його граматики. Вступ до видання «*Grammatica Slavo-Ruthena*» Лучкай. Київ, Наукова думка, 1989, стор. 9.

⁸⁷ *Карпат*, 1875, № 25, стор. 2—3.

⁸⁸ Гординський, Ярослав. Основане греко-католицької церкви в князівстві Лукка в Італії. — *Записки Товариства ім. Шевченка*, Львів, 1918, т. СХХV, стор. 64.

⁸⁹ В середині 30-х років Лучкай було запрошено на посаду пароха в місто Гайду Дорог, але після певного вагання це місце він не прийняв.

⁹⁰ Як відомо, Ян Коллар у друге видання своєї поеми «*Slávy dcera*» (1832) увів Лучкай у коло оспіваних у цьому творі славних синів слов'ян. Львівська «*Руська трійця*» посилається на граматику Лучкай у своїй «*Русалці Дністровій*». Вчені вивчають роботу Лучкай.

⁹¹ Дзендзельський, Й. О., Штернберг, Я. І. Чотиримовний словник М. Лучкай. — *Дукля*, 1986, № 2, стор. 57—62. Ініціатива щодо укладення словника вийшла від священика Петра Медвецького. — Гаджега, В., цит. робота, стор. 97. Див. теж: ЗОДА, Ф. 151, оп. 8, од. зб. 2436.

⁹² Сімович, В. «*Grammatica Slavo-Ruthena*» М. Лучкай. — *Наукові записки товариства «Прогрес»*, р. VII—VIII. Ужгород, 1937, стор. 217—306.

- ⁹³ Nosák-Nezabudov, V. Listy z neznámej zeme k L. Перший лист. Orol tatranský, 1, 1845, стор. 78.
- ⁹⁴ Жаткович, Ю. Lucskay Mihály, там же.
- ⁹⁵ ЗОДА, Ф. 151, оп. 9, од. зб. 338.
- ⁹⁶ ЗОДА, Ф. 151, оп. 25, од. зб. 889.
- ⁹⁷ Nosák-Nezabudov, V., цит. робота, там же.
- ⁹⁸ Відомий донос у Віденську поліцію від 30 листопада 1840 р. про те, що В. Довгович та М. Лучкай підтримують незадоволення селян, бунтують їх. — Заклинський, І. З минулого Закарпатської України. — Slavia, 1960, № 1, стор. 126—128. До селянських мас Лучкай проявляє симпатію також у своїй «Історії».
- ⁹⁹ Повна назва книги: Grammatica Slavo-Ruthena. Seu vetero-slavicae, et actu in montibus Carpathicis parvo-russicae, ceu dialecti vigentis linguae. Edita per Michaelen Lutskay parochum at v. a. diacolum Unghvariensem, actualem serenissime principis et ducis de Luca capellanum aulicum.
- ¹⁰⁰ Mándoki, László, цит. робота, стор. 279.
- ¹⁰¹ Лизанець, П. М., цит. робота, стор. 16.
- ¹⁰² Погорелов, В., цит. робота, стор. 15.
- ¹⁰³ Там же.
- ¹⁰⁴ Лизанець, П. М., цит. робота, там же.
- ¹⁰⁵ Сімович, Василь. Grammatica Slavo-Ruthena М. Лучкая. — Науковий збірник товариства «Просвіти» VII—VIII. Ужгород, 1931, стор. 304—305. Наведена стаття В. Сімовича, в якій автор розглядає церковнослов'янську частину «Граматики» Лучкая, є лише першою частиною його більшої роботи. Друга німецькомовна її частина, в якій поцінено діалектну частину «Граматики» і яка мала назву «Das Ukrainische in der Grammatica Slavo-Ruthena von Lučkaj», не вийшла друком.
- ¹⁰⁶ Горбач, О., цит. робота, стор. 195, 199—200. О. Горбач має на увазі такі роботи згадуваних авторів (він їх подає з наведеними примітками):
- Плющ, П. П. Історія української літературної мови. Київ, 1971, стор. 284—285. У попередньому виданні з 1958 року (Нариси з історії української літературної мови) про Лучкаєву граматику ще нема жодної згадки.
- Чапленко, В. Українська літературна мова (XVII ст. — 1917). Нью-Йорк 1965, — теж ніде Лучкая не згадує.
- Курс історії української літературної мови, т. I (Дожовтневий період). Київ, 1958, стор. 176, 190—191, — за редакцією І. К. Білодіда (автором же дотичного розділу з баламутними даними про Лучкаєву граматику є З. Франко, див. там також стор. 3).
- Чабаненко, В. А. Йозеф Добровський. (До 140-річчя від дня смерті). Мовознавство 1969, в. I, стор. 39 (де мова й про Лучкаєву граматику).
- Тимошенко, В. А. Хрестоматія з історії української літературної мови, ч. I. Київ, 1959.
- ^{106a} Геровский, Г. И. Русский язык в церковно-славянско-русской грамматике Михаила Попа-Лучкая. (К столетию ее выхода в свет). — Карпаторусский сборник, Ужгород, 1931, стор. 305.
- ¹⁰⁷ Плетнев, Р. В. Образцы карпаторусского народного творчества в грамматике М. Лучкая. — Карпаторусский сборник, Ужгород, 1931, стор. 314.
- ¹⁰⁸ Дивні погляди висловив на «Граматику» Лучкая І. Коломієць. «По нашому мнению, — писав він, — к этому произведению Лучкая надо подходит не только и не столько со специальной, сколько с политической точки зрения . . . Политическая же направленность грамматического сочинения М. Лучкая определяется тем, что он как представитель высшего, привилегированного слоя униатского духовенства выступал глашатаем католицизма и проводником «свято استفанской идеи». Цей автор, фарбуючи на чорно наше минуле, намагається показати діяльність Лучкая у виключно негативному світлі. — Коломієць, І. Г. Социально-экономические отношения и общественное движение в Закарпатье во второй половине XIX столетия. Том II. Томск, 1962, стор. 205.
- ¹⁰⁹ Зразки проповідей Лучкая друкували різні їх дослідники, передусім ці: Левицький, Й. (Lewicki, J. Grammatik der ruthenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien. Przemysl 1834. — Anhang zur ruthenischen Grammatik. Auszüge aus verschiedenen ruthenischen Schriftstellern, стор. 55—59. Muster des ruthenischen Dialekts in Ungarn); Сабов, Є. (Хрестоматія церковно-славянських і угро-руських літературних пам'яток. Унгар, 1893, стор. 60—63); Тіхий, Ф. (Vývoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi. Praha 1938, стор. 156—157).

¹¹⁰ Другий подібний збірник проповідей на Закарпатті уклад севлюський парох і намісник Олександр Мигалич. Рукопис його рецензував ще Лучкай, але він вийшов вже після смерті Лучкая у Будині у 1847 році під назвою «Лѣствица къ блаженному животу, или наука спасителная на свята всего лѣта».

¹¹¹ Погорелов, В., цит. робота, стор. 18—56.

¹¹² Сабов, Є., цит. робота, стор. 104.

¹¹³ Жаткович, Ю., цит. робота, там же.

¹¹⁴ Погорелов, В., цит. робота, стор. 19.

¹¹⁵ Баран, Олександр. Гомилетичні «Бесѣды» Михайла Лучкая з 1831 р. — Логос, Йорктон, 1964, кн. 2, стор. 135—147.

¹¹⁶ *Analecta Ordinis s. Basilii Magni. Romae*, 1971, стор. 496—497. У своїй рецензії А. Пекар пише, що в розвідці О. Барана є неточності, її можна вважати скоріш публіцистичною, ніж науковою роботою.

¹¹⁷ Рукопис роботи зберігається в архіві бібліотеки Ужгородського державного університету. Дві перші її частини опубліковані в НЗ МУК. кн. 11, 13, 14 у перекладі Ю. М. Сака, який віднайшов рукопис «Історії» і віддав його у наведений архів. Першу частину «Історії» Лучкай збирався друкувати в Кошицях, на титульній сторінці другого тому вже наведена Будинська університетська друкарня.

¹¹⁸ Г. Геровський високо оцінює в Лучкая той факт, що він, крім історичних доказів, на підставі особливостей мови закарпатських українців, розкритих у його «Граматиці», довів, що вони є давніми мешканцями краю. — Цит. робота, стор. 267.

¹¹⁹ Невідомо, яким був відгук А. Балудянского, закарпатоукраїнського церковного історика (1807—1853), якому був даний рукопис «Історії» Лучкая на рецензію після смерті її автора. Може, саме його думка про концепцію «Історії», яка суперечила концепції угорської історіографії, була причиною того, що ця важлива робота Лучкая не вийшла друком.

¹²⁰ Базилович, Иоанникій (1742—1821) — закарпатоукраїнський церковний діяч і історик, автор вже згадуваної роботи «*Brevis notitia foundationis Theodori Koriatovits*» (Кошиці, 1799, 1804).

¹²¹ Жаткович, Ю., цит. робота, там же.

¹²² Зілгалов, В. Джерельна основа праці М. Лучкая «Історія карпато-русинів». Доповідь, зачитана на народознавчій науково-практичній конференції, присвяченій 200-річчю з дня народження М. Лучкая, яка відбулась в Ужгороді в листопаді 1989 року.

^{122a} Илько, В. Дух, вырвавшийся из стен. К 200-летию со дня рождения М. М. Лучкая. — *Закарпатская правда* № 266, 19 листопада 1989 г.

¹²³ Рукопис зберігається в архіві бібліотеки Ужгородського державного університету.

¹²⁴ Користаємось анотацією «Роздумів» П. М. Лизанця (цит. робота, стор. 9—10), в якій використано переклад передмови «Роздумів» Ю. М. Сака.

¹²⁵ *Analecta*, 1971, стор. 496.

RESUMÉ

Helena Rudlovčáková: Pri prameňoch mohutej rieky. K 200. výročiu narodenia Michala Lučkayho

V práci sa hodnotí život a dielo zakarpatskougrajinského slavistu a kultúrno-osvetového dejateľa prvej polovice 19. storočia Michala Lučkayho (1789—1843), poukazuje sa na nadväznosť jeho pôsobenia na obdobie zakarpatskougrajinského osvietenstva a na spätosť jeho diela s obdobím zakarpatskougrajinského národného obrodenia druhej polovice 19. storočia.

РЕЗЮМЕ

Олена Рудловчак. Вытоки многоводной реки. К 200-летию со дня рождения Михаила Лучкая

В работе рассматриваются жизнь и творчество закарпатоукраинского slavиста и культурно-просветительного деятеля первой половины XIX века Михаила Лучкая (1789—1843) как воплощение идей эпохи закарпатоукраинского просветительства и как звено между этой эпохой и эпохой закарпатоукраинского национального возрождения второй половины XIX столетия.

RESÜMEE

Olena Rudlovčák. Bei den Quellen eines mächtigägen Flusses. Zum 200. Jubiläum von Michal Lučkay

In der Arbeit wird das Leben und das Schaffen des karpatoукраинischen Slavisten und Aufklärers der 1. Hälfte des 19. Jahrhunderts Michal Lučkay (1789—1843) beurteilt. Es wird auf den Zusammenhang zwischen Lučkays Tätigkeit und der transkarpatoukrainischen Aufklärung und der transkarpatoukrainischen nationalen Widergeburt in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts hingewiesen.

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ — ПЕРШОДЖЕРЕЛА

МИХАЙЛО ЛУЧКАЙ

ІСТОРІЯ КАРПАТСЬКИХ РУСИНІВ

Церковна і світська історія карпатських русинів, давня і сучасна,
написана
на матеріалах досвідчених авторів та документах Мукачівського єпархіального архіву
Михайлом ЛУЧКАЄМ,
настоятелем у м. Лукка в Італії і колишнім ужгородським священиком, раніш єпископським секретарем

ТОМ III

Ў Будині 1843

HISTORIA CARPATO-RUTHENORUM

Sacra, et Civilis, antiqua et recens usque ad praesens tempus. Ex probatissimis authoribus Diplomatum Regiis, et Documentis Archivi Episcopalis Dioecesis Munkacsiensis
elaborata
per M̄chaelem LUTSKAY
B. M. V. Praepositum Aulicum Lucensem, et condam Parochum Ungvariensem antea Secretarium Episcopalem

TOMUS 3-ius

Budae 1843.

«Якщо хочеш, щоб тебе хвалили, якщо хочеш називатись пророком, кидай рідні місця, поселяйся будь-де. Бідному відкрита вся земля, і куди б ти не пішов, бідний ніде не почував себе на засланні, всюди він дома».

Овен.

Глава 1

(1) ІОАНН ЙОСИФ ДЕ КАМЕЛІС ІЗ РОГИ, ЧЕРНЕЦЬ ОРДЕНУ СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО ІЗ КОНГРЕГАЦІЇ ПРЕСВЯТОЇ ТРІЙЦІ, а) ЄПІСКОП МУКАЧІВСЬКИЙ ХХІІІ-й

Після захоплення та очищення в 1687 році від турків Буди, після того, як оточений імператорськими військами Мукачівський замок 18 січня 1688 року змушений був здатися, а керівник католицької церкви Угорщини кардинал Леопольд Колонич був призначений опікуном маєтків Ракоці, над Чернечою горою і всією епархією почало сходити благодатне сонце.

Я не переконаний у тому, що ця велика людина, будучи в Мукачеві, таємно перевірила стан монастиря на Чернечій горі, тому що де Камеліс згадав би про це у своєму щоденнику; правдоподібно він про все детально довідався від своїх людей.

У той час перебували там єпископ Мефодій Раковецький та його вікарій Ієронім Липницький.

У гевенеських актах, том ХХІV, стор. 21.

Після огляду майна Мукачівського єпископства був зроблений такий висновок: єпископ мав одержувати від Списької камери по двісті флоринів, однак він не одержував нічого і не мав жодних прибутків. Тому Мефодій лише із власної економії змушений був придбавати їжу і одяг. Вікарій Ієронім Липницький так само не мав жодних прибутків, ні жодної парафії, яка забезпечувала б необхідні продукти. і якби не був передбачливий, то потрапив би у скрутне становище.

Згаданий єпископ Мефодій був приєднаний до унії перемишлянським руським єпископом Іоанном Волховським (Малаховським). Із Гевенеських (документів) не можна довідатися, чи про це написав примас Угорщини папі, чи егерський єпископ — примасові. Останнє більш імовірно, тому що (2) примас не взяв би

а) Цю церкву з монастирем ченці василіани грецького обряду вже не мають. Дуже прикрашена чудовими картинами і статуями.

Si vis laudari, si vis Propheta vocari.

*Linque Lares propios, alibi fige
Tota patet tellus inopi, quacumque sedem.*

*meabis
Pauper in exilio est nullibi, ubique
domi.*

Oven.

Caput*1.

IOANNES JOSEPHUS DE CAMELIS A ROGA, ORDINIS S. BASILII M. E CONGREGATIONE SS. TRINITATIS A.) RELIGIOUS, EPPUS MUNKATSIENSIS XXIII.

Buda Metropoli a Turcis capta, et purgata 1687, arce vero Munkaciensi armis Caesareis 1688 18-a Januarii cedere coacta, et Leopoldo Kolonits Cardinali, et Regni Primate Orphanorum Rakóczi-anorum Tutore facto, super montem Csernek, totamque Dioecesim solatiosus sol oriri coepit.

Ut Magnus hic vir Munkacsini praesens existendo Statum montis Csernek occulte revidisset, non convincor, quia De Camelis in suo Diario praenotavisset, ast potius medio suorum hominum uberius cognovit.

Habitabant pro tunc ibidem Methodius Rakowitzky Episcopus, et Hieronymus Lipniczky, Ejus vicarius.

In actis Hevenesianis Tom. XXIV pag. (21) Posteaquam specificata essent Bona ad Episcopatum Munkaciensem spectantia ita fit continuatio:

Ex Camera Suae Majestati SSmae Scepusiensi floreni ducenti, de facto nec ex una (:e Bonis:) nec ex altera parte (:Camera:) quidpiam ipsi (:Methodio:) praestatur, unde nullum absolute proventum habet, sed ex propria dumtaxat oeconomia Methodius victum, et amictum comparare debet. Vicarius Hieronymus Lipniczky similiter nullum habet proventum, nec Residentiam ullam, qui pariformiter provisionem aliquam sollicitat, et nisi provisio fuerit, metuo ne respondeat animum.

Idem mentionatus Episcopus Methodius reconciliabitur per Episcopum Ruthenicum Premislessem in Polonia, nomine Ioannem Walchowszki (:rectius Malachowski:)

Ex Hevenesio exui nequit, an Primas Regni Pontifici, anve Agriensis Episcopus Primati h(aec) scripserit. Postremum magis probabile est, quia (2) Primas non tulisset De Camelisium secum Roma, si sollicitavisset alicubi pro Methodio, et Lipniczki subsistentiam.

¹a) Ecclesiam hanc cum Claustro Basiliani Monachi Graeci amplius non tenent. Est ornatisima praeclaris picturis, et statuibus.

з собою із Рима де Камеліса, якби він десь вис-
тупав із підтримкою Мефодія і Липницького.

При таких обставинах на Чернечій горі (у
Мукачівському монастирі) кардинал Леопольд
Колонич і примас Угорщини, який брав участь
у 1689 році на засіданні папської колегії в Римі
за участю кардиналів і делегата імператора,
просив новообраного папу Олександра VIII-го
призначити Йосифа де Камеліса, члена ордена
св. Василя із конгрегації св. трійці, народже-
ного на острові Хіос, високо вченого, зі
справжнім монашим характером, відомого
своєю зовнішньою скромністю, місіонарієм
Мукачівської єпархії. Щоб з більшим автори-
тетом він зміг виконувати свої обов'язки, Ка-
меліс не лише одержав звання апостольського
вікарія, але того ж дня, тобто 5 листопада 1689
року, папою Олександром VIII-им був призна-
чений шебастинським єпископом а) для вико-
нування обов'язків на території безвірних.

Призначення апостольським вікарієм*).

Дорогому синові Йосифу де Камелісу, мона-
хові ордену св. Василя, обраному пресвітеру
шебастинському папа Олександр VIII писав:

«Дорогий сину, здоров'я і апостольського
благословення Тобі! Згідно з нашими душпа-
стирськими обов'язками і особливо у зв'язку з
нашою посадою ми повинні дбати про те, щоб
турботу Христа про віруючих та навернених на
шлях господній скеровувати на спасіння душ
усіма засобами, . . . в тому числі: вірою,
мудрістю, бездоганністю, знаннями і особливо
ревністю до католицької релігії та віри в бога.

Надіймось, що все те, що ми тобі доручили,
виконаєш повністю. На основі порад окремих
наших високопоставлених братів кардиналів та
рекомендацій товариства по поширенню віри
ми обираємо і призначаємо Тебе папським
вікарієм людей грецького віросповідання,
що проживають у Мукачівській єпархії та в
інших містах Угорщини, з усіма правами і необ-
хідними засобами для підвищення нашого пап-
ського авторитету святого престолу. Одночас-
но вважаємо, що весь авторитет конгрегації і
розпорядження кардиналів, що стосуються всіх
і окремих людей, (3) скеровані і будуть скеро-
вані в майбутньому на те, щоб тобі під час
відрядження люди добровільно підчинилися і
підкорялися, твої розумні настанови і розпор-
ядження покійно сприймали і намагалися ус-

а) Та ж Шебаста є країною, яка колись назива-
лась Самарією. (. . . у Палестині населені
магометанами і греками . . .)

*) Підкреслено автором М. Лучкаєм.

His ita in monte Csernek stantibus, Cardinalis
Kolonits Leopoldus, et Primas Regni (in) con-
clave 1689 celebratum, qua membrum SS. (col)le-
gii Cardinalium et Legatus Caesareus Romae
comparuit, et ab electo Alexandro VIII. expetiit
Ioannem Josephum de (!) Camelis, Ordinis S.
Basili M. e Congregatione SS. Trinitatis Religio-
sum, in insula Chios oriundum, sicut scientiis
excultum, ita ver(o) Sacerdotali Characterе praе-
ditum, et externa modestia clarum, pro parte
Dioecesis Munkacsien(sis) in qualitate Missionarii
operatorum, utquie majori autoritate offitio suo
fungatur, non ta(n)tum vicarius Apostolicus con-
stituitur, ast eadem die, scilicet 5-a Novembris
1689, per (A)lexandrum VIII. Episcopus Sebastae
a) in partibus infidelium tenore Brevis Apostolici
denomin(a)tur.

Denominatio in vic. Apostolic(um).

Dilecto Filio Iosepho (!) de Camelis Mon(a)cho
Ordinis S. Basili M. Presbytero G. Ritu(s) Electo
Sebasteñ.

Alexander PP. VIII.

Dilecte Fili, Salutem, et Apostolicam Benedictio-
nem! Pro Nostro Pastoralis officii munere iis potis-
simum invigilare debemus, ut c(u)ram Christi
Fidelium ut in viam mandatorum D(o)mini ad
Salutem animarum diriguntur omnino re . . . ita-
que tuis:fide prudentia integritate, doctrina, ac
Catholio (!) Religionis (ze)lo plurimum in
Domino confisi speremus, quod ea, quae tibi
dederimus committenda, cumulate sis expleturus,
de nonnullorum ven. Fratrum Nostrorum S. R. E.
Card(. . .) Propagandae Fidei Praepositorum con-
silio Te pro Graecis in Dioecesi Munkac(si)na ali-
isque locis aquisitis in Hungari(a) commorantibus
vicarium Apostolicum cum iurisdictione) juribus,
et facultatibus necessariis opportun(us) ad
nostrum, et S. Sedis beneplacit(um) auctoritate
Apostolica tenore praesentium (fa)cimus, consiti-
tuimus, eligimus, et reputamus, sa(l)va tamen
semper in praemissi auctoritate Congregationis
eorundem Cardinalium mandantes propterea
omnibus, et singulis ad qu(os) (3) spectat, et spec-
tabit quovis modo in futurum, ut (tibi) in praemis-
sis sponte pareant, et obediant, tuaque sa(lu)bria
monita, et mandata humiliter suscipiant, et (e)ffi-
caciter adimplere procurent, alioquin sententiam
sive poenam, quam rite tuleris, seu statueris in
rebellem, ratam habebimus, et faciemus auctore
Domino usque ad satisfactionem condignam in-

²a) Sebasta eadem est Civitas quae olim dicebatur
Samaria. (. . .) in Palestina per Mahomedanos,
et Graecos incolitas. (. . .)

підписано виконувати. Крім цього, схвалюємо твої настанови і кари, які правильно оголосиш або покладеш на бунтівника, як також натхнені господом зробимо все, щоб вони непорушно, без заперечень виконувалися.

Видане в Римі і надруковане під знаком рибалки у св. Марії великої п'ятого листопада 1689 року, тобто першого року виконання нами функції папи».

Кардинал Колонич спішив не тільки висвятити його (Камеліса) в єпископи, але також передати для Мукачівської єпархії ширу королівську згоду, так що вже 11 березня 1690 року був поширений декрет такого змісту:

Ми Леопольд, з божої милості назавжди обраний святіший римський імператор Німеччини, Угорщини, Чехії, Далмації, Хорватії та ін., за допомогою цієї грамоти сповіщаємо всіх тих, кого слід, про те, що, турбуючись про призначення для підпорядкованого нам народу священників або церковних керівників, ми довідалися нині із рекомендацій багатьох наших віруючих та високопоставлених іноземців про таке: Відданий нам високошановний Іоанн де Камеліс, шебастинський єпископ, генеральний місіонер грецького об'єданого обряду, надзвичайно чесний, учений, бездоганний у поведінці і в житті, обдарований богом цими всіма позитивними рисами. Отже йому, як достойній, заслуженій і милій особі, даємо Мукачівське руське єпископство, яке цього часу немає єпископа, зі всіма правами власника над маєтками і прибутками, зі всіма правами правосуддя, що по закону з давен-давна відноситься до компетенції єпископа, та правами, що повинні належати розгляду нашого королівського опікунства; користуючись правами призначення так, як користувалися колишні угорські королі, славної пам'яті наші попередники при призначенні церковних керівників (4) в Угорщині та в приєднаних до неї землях, для кращої репрезентації церковної установи ми присвоїли Іоанну де Камелісу звання нашого радника і ввели його в стан наших вірних радників з тим, щоб він разом із підпорядкованим йому народом стійко зберігав заслужене довір'я, відданість і покірність по відношенню до папи і до нас і щоб у всіх своїх справедливих і законних ділах і поступках підкорявся теперішньому ординарному єпископові і майбутнім єпископам цієї єпархії (тобто єгерським єпископам — А. І.), віддавав їм честь як їх вікарій, від них повинен одержувати плату і підтримку.

Цим ми призначаємо, сповіщаємо, представляємо, приймаємо і зачисляємо до нашого

violabiliter observari non obstantibus etc. Datum Romae apud S. Mariam Majorem sub annulo Piscatoris, die quinta Novembris, Anno Domini 1689. Pontificatus nostri anno primo.

Cardinalis Kolonich illum non modo consecrare in Episcopum, sed etiam benignas Collationales Regias pro parte Episcopatus Munkacsensis tradari facere properavit, ut adeo jam 11 Marti(i) 1690 benignae emanaverint Collationales tenoris sequentis:

Nos Leopoldus Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper augustus, (ac) Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. - Memoriae commendamus tenore praesentis significantes, quibus expedit Universis, quod Nos pro ea, qua in constituendis fidei populo Nobis subiecto Ecclesiasticis Pastoribus, seu moderatoribus tenemur cura, et sollicitudine, considerat(i) Fidelis nostri honorabilis Ioannis Bapt. de Camelliae, Episcopi Sebasteae Generalis per Hunga(ri)am Missionarii Graeci ritus Uniti eximii virtutibus, Doctrina item, ac morum vitaeque in(te)gritate, quibus ipsum ab Altissimo insignitum, dotatum esse ex plurimorum Fidelium Nos(tro)rum, ac aliorum etiam extermorum gravium vir(or)um commendatione cognovimus: Eidem igitur tamquam Personae idoneae, et bene meritae, n(. . .)que graetae Episcopatum Munkacsensem Ru(the)norum pro nunc legitimo possessore vacant(em) cum omnibus omnino iuribus Possessionariis aliis quibusvis pertinentiis, obventionibus, emolumentis, et jurisdictionibus de iure, et ab (anti)quo ad praespecificatum Episcopatum spect(anti)bus, et pertinere debentibus auctoritate ju(ris) Patronatus Nostri Regii, quod generaliter (in)star Divorum quondam Hungariae Regum (prae)decessorum nostrorum gloriosae reminiscen(tiae) in conferendis quibusvis Ecclesiasticis mem(bris) (4) Regni nostri Hungariae, Partiumque eidem subjectarum Beneficiis habere, et exercere dignosc(i)mur, dandum, et conferendum, ipsumque Ioannem Bapt. de Camellis, ei cuius interest, pro consequenda Canonica Institutione praesentandum, ac insuper Consiliarii nostri titulo condecorandum inque numerum ceterorum Fidelium nostrorum Consiliariorum aggregandum, et adsciscendum esse duximus, ita tamen, ut idem etiam tum debitam fidelitatem, devotionem, ac obsequ(i)um erga suum Pontificem, et Nos una cum populo sibi subiecto constanter servare, et in omnibus iustis, ac licitis rebus, et negotiis Dioecesis illius ordinario Episcopo moderno, futuris, debitam obedientiam, et reverentia(m) tamquam eorum respective vicarius praestare, et ab illis dependentiam habere debeat teneatur. Imo

стану на радість присутнім. Тому поручаємо всім нашим віруючим і кожному зокрема, яким треба мати відомості про це, особливо рішуче вказуємо населенню Мукачівської єпархії і наказуємо, щоб згаданого Іоанна де Камеліса, єпископа мукачівського і шебастинського, нашого радника, признали, прийняли і вважали єпископом і щоб йому, як єпископу мукачівському і нашому радникові, підкорялися і підчинялися всім його рішенням і вказівкам та належно сплачували всю коблину і роковину. Щоб не було допущено помилки, призначення було прочитане присутнім і передане доручителю. Видане в нашій столиці Відню, в Австрії, 11-го березня 1690 року, тобто 32 року нашого римського імператорства, 35 року царювання в Угорщині та в інших країнах, 34-го року царювання в Чехії. Леопольд, власною рукою, місце печатки, Іоанн Маголані, власною рукою.

Такий висновок: (Мукачівський єпископ) у всіх справедливих і законних ділах і поступках повинен підкорятись теперішньому ординарному (5) єпископові (егерському) і майбутнім єпископам, віддавати їм належну шану і послухність як їх вікарій і від них повинні одержувати плату і підтримку. Для багаточисленних суперечок та великої ненависті і був даний привід, як у цій праці й побачимо.

Для більшої ясності зазначаю вперед: Дарчі грамоти де Камеліса, як бачимо, мають висновок: із підпорядкуванням ординарному єпископові тієї єпархії, тобто егерської.

(Дарчі грамоти)

Йосифа Годермарського від 22 вересня 1707 з таким же висновком;

Бізанція від 8 листопада 1716 з підпорядкуванням названому єпископу;

Симеона Ольшавського від 26 серпня 1734 року з підпорядкуванням;

Георгія Блажовського від 26 квітня 1738 без підпорядкування егерському єпископові;

Михайла Ольшавського від 12 березня 1743 без підпорядкування егерському єпископу.

Глава 2

ВВЕДЕННЯ НА ПОСАДУ ЄПІСКОПА ЙОСИФА ДЕ КАМЕЛІСА

На основі папської булли про апостольський вікаріат і шебастинське єпископство та виданого королем Леопольдом призначення на посаду

damus, conferimus, praesentamus, aggregamusque, et annumeramus praese(n)tium per vigorem. Quocirca Universis, et singulis Fidelibus nostris harum notitiam habituris, praesertim vero praefato Episcopatu Munkacsienis subjectis populis harum serie firmiter praecipientes, committimus, et mandamus, quatenus mentionatum Joannem Bapt. de Camellis Episcopum Munkacziensem(!), et Sebastae. Consiliarium Nostrum pro tali Episcopo, et Consiliario habere, tenere, et recognoscere, eidemque in omnibus veluti Episcopo Munkacziensi, et Consiliario Nostro debitis jurisdictionibus, et praerogativis parere, et obtemperare, deque proventibus, et emolumentis universis respondere debeates(!), et teneamini. Secus non facturis Praesentibus perfectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Vienna Aust(riae) die undecima mensis Martii, Anno Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo. Regnorum nostrorum Romani Trigesimo secundo, Hungariae, et reliquorum trigesimo quinto, Bohemiae vero Anno trigesimo quarto. Leopoldus m. p. (:L. S.) Ioannes Maholány m. p.

Clausula haec: in omnibus iustis, ac licitis rebus, et negotiis Diocesis illius Ordi- (5) nario Episcopo (:Agriensi:) moderno, et futuris debitam reverentiam, et obedientiam tamquam eorum respective Vicarius praestare, et ab illis dependentiam habere debeant, et teneantur. Multis jurgiis, et magno odio ansam praebuit, prout per decursum hujus operis videbimus.

Ad majorem claritatem negotii habendam praenoto:

De Camellissianae Collationales, ut vidimus, sunt affectae cum clausula: cum subjectione ordinario Diocesis illius Eppo.

Iosephi Hodermarszky dt-o 22-o Septembris 1707. pari cum clausula. Bizantii dt-o 8-o Novembris 1716. cum subjectio(ne) Episcopo dicto.

Simeonis Olsavszky dt-o 26-o Augusti 1734. cum subjectione.

Georgii Blazovszky dt-o 26-o Aprilis 1738. sine subjectione Episcopo Agriensi.

Michaelis Olsavszky dt-o 12-o Martii 1734. sine subjectione Episcopo Agriensi.

Caput 2.

INSTALATIO IOSEPHI DE CAMELIS EPISCOPI

Praehabitis Bullis Pontificiis super Vicariatu Apostolico, et Episcopatu Sebastipoliensi, nec non nominatione Regis Leopoldi in Episcopum

мукачівського єпископа був введений у права в Мукачеві.

Цей акт у своєму щоденнику він так описує:

Дня 20 квітня за новим календарем та 10-го за старим 1690 року я був введений у права мукачівського єпископа в церкві на основі вказівки імператора варадинським єпископом і високошановним паном Франциском Клобушицьким, верховним адміністратором маєтків Ракоці. Там публічно у мої руки склали присягу про визнання католицької релігії на слов'янській мові:

Високопреподобний п. Мефодій Раковецький, ігумен Мукачівського монастиря св. Миколая;

(6) преподобний Тарас Каплонський, монах;
преподобний Еласій Леїцький, монах;
преподобний Севастіян Попел, монах;
Рівночасно інші священники, які там були, а саме:

Ігнатій Юсько, пресвітер,
Григорій Ракошинський, піп,
Георгій Рушанський, піп,
Іоанн Шелестівський, піп.

Висвячений і введений у права єпископ спостеріг, що Мукачівський монастир живе лише з непостійних прибутків, як, наприклад, з милостинь, подарунків, плати за служби та невеликого господарства, а єпископ зовсім не має стабільної плати. Випадково трапилося, що із уст єпископа Августа Бенковича він почув, що Мукачівський монастир має обширні маєтки. Ці слова я наводжу із 15-ої сторінки його щоденника: високопреосвященний пан варадинський єпископ (Бенкович) сказав, що він недавно на зборах у Братиславі бачив дарчу грамоту на ці мукачівські маєтки і читав у лектора Братиславської капітули шановного пана Петра Філя, в присутності якого дарча грамота разом із іншими документами знову була відкладена в книжкову скриню. На основі цього повідомлення він намагався досягти того, щоб йому була видана ця дарча грамота.

Після того як її отримав, він домігся у кардинала Колонича, щоб той, як заступник сиріт, 20-го вересня 1691 року доручив Франциску Клобушицькому, адміністраторові маєтків Ракоці, передати єпископові Камелісу наведені в установчій грамоті маєтки.

Той же Франциск Клобушицький, бажаючи зробити акт передачі у відповідності до капітульного свідчення, запросив єпископа Бенковича як лелецького настоятеля. Цей, дуже добре знайомий і приятель єпископа де Камеліса, прийшов до Мукачева особисто з ка-

Munkaciensem, installatus est Munkacsi.

Hunc actum in suo Diario pag. 1. taliter describit: Die 20-a Aprilis, secundum Calendarium novum, die vero 10-a secundum Vetus, an. 1690 fui installatus in Ecclesia pro Episcopo Munkaciensi vigore Caesarei Mandati ab Illmo D. Episcopo Varasdinensi (:Magno Varadinensi:) et a Magnifico Domino Francisco Klobusiczky Administratore Supremo Bonorum Rakoczanorum. Ibiq; in meis manibus fecerunt publice juratam Fidei professionem Catholicam in idioma Slavonico: Rmus D. Methodius Rakowiecki Egumenus Monasterii S. Nicolai Munkaciensis. (6) R. Tarsius Kaplonski Monachus. R. Ielasius Monachus Leicki. R. Sebastianus Popiel Mon.

Alii pariter Sacerdotes, qui ibi reperti sunt, videlicet: Ignatius Iusko. Presbyter. Hrehori Rakosinski pop. Georgius Rutzczanski pop. Ioannes Szelestowski pop.

Consecratus, et introductus Episcopus observavit: Claustrum Munkaciense solummodo (his) accidentalibus: utpote Eleemosyna, oblatis, s(t)ependiis, et vili oeconomia victitare, Episcopum vero prorsus nullam stabilem habere dotem (. . .) casu evenit, ut ex ore Episcopi August Benkovits rescierit Claustrum Munkaciense ampla habere bona. Verba e Diario ejus pag. 1(5). in sero: „Illmus Dnus Episcopus Varadinensis (:Ben)kovits:) dixit, quod sub proxime praeteri(tis) Comitibus Posoniensibus Litteras Funda(t)ionales hujus Beneficii Munkacinensis vidit, et legit apud Lectorem Capituli Po(so)niensis D. V. Petrum Filó, quo praesente (. . .) lo iterum sunt repositae ad Capsam cu(m) reliquis Litteris.

Ex incidenti hujus communicationis illico studuit Litteras has sibi extradari facere.

Quibus obtentis, gratiam invenit apud Ca(r)dinalem Kolonits, ut is Francisco Klobusi(cz)ky, Bonorum Rákoczanorum Administratori, qua Tutor Orphanorum 1691. 20-a Sept. in commissis dederit, ut contenta in Litteris Fundationalibus Bona Episcopo De Came(lis) extradet. Idem Franciscus Klobusiczky coram Capitulari Testimonio actum Resignati(o)nis instituere volendo, Episcopum Benkovits, qua Praepositum Lelesziensem e(vo)cavit, Hic Episcopo De Camelis optime notu(s), et amicus personaliter cum Capitulari N(o)torio Ioanne Szegedy Munkacsinum comparuit, Episcopus de Camelis coram hoc Capitulari Testimonio comparet, et exhibitis Fundationalibus Principis Kyriatovits, (7) et Donationalibus Mathiae Corvini Regis, postulavit Bonorum specificatorum resignationem cum omnibus proventibus, emolumentis, et Universis appertinentiis.

тульним нотаріусом Іваном Сегеді. Єпископ де Камеліс знаходився при цьому акті свідчення і після наведення змісту установчих грамот князя Корятовича (7) та дарчих грамот короля Матвія Корвіна виступав із вимогою повернути зазначені маєтки з усіма прибутками, зисками та належностями (речами).

Тому що вимога була вислухана, села Бобовище і Лавки були передані з усіма належностями (єпархії), про що було оголошено 21-го січня 1692 року. Детально про посвідчення шановного Лелеського конвенту про передачу дивись у Базилевича, ч. II, гл. 1 та наступні.

Про цю передачу де Камеліс у своєму щоденнику наводить так:

Дня 18 січня 1692 року вельмишановний пан Фр. Клобушицький, адміністратор маєтків Ракоці, повернув мені маєтки, колись даровані моєму монастиреві в присутності пана варадинського єпископа, його нотаріуса та інших, а дня 21-го даного місяця за дорученням Клобушицького п. управитель передав села у присутності багатьох. Доручення дане управителю кардиналом Колоничем, щоб передав маєтки, дивись у Базилевича, ч. II, гл. 2, с. 13.

Не заспокоївся на цьому добрий одержувач утрачених маєтків і не був задоволений з ніби офіційним, але все-таки неурядовим поверненням, тому звернувся до його величності і одержав згоду короля. Про цю згоду має таке у щоденнику: дня лютого місяця 93 року я одержав у Відні в угорській канцелярії згоду короля.

Місяця листопада 1694 року я передав оригінал високопреподобному пану Сантофі, генеральному вікарієві єгерського єпископа, щоб заховав у кошицький архів. Декрет у цій справі від 23 лютого 1693 року дивись детально у Базилевича, ч. II, гл. 3, с. 15.

Ця грамота про заснування відповідає змістом установчих грамот Федора Корятовича:

1. Два села Бобовище і Лавки з усіма прибутками та податками.

2. Бобовище щороку повинні давати шість свиней, а Лавки — чотири.

3. Десятина вина з Іван-гори.

4. Десятина з гори Летачівки та з іншими пагорбами, що знаходяться між Летачівкою і монастирем. (8)

5. Десятина вина і урожаю села Росвигова.

6. Росвигово повинно давати монастирю сім свиней.

7. Із мукачівського замку десять кобликів озимої пшениці та десять ярів пшениці.

Quia petitione exaudita Possessiones Boboviscse, et Lauka cum suis appertinentiis resignatae sunt, et pro resignatis declaratae 21-a Ian. 1692. Super Resignatione Litteras Testimoniales (Ven.) Conventus de Lelesz per extensum insertas vide apud Basilovits Parte II. Cap. I. et sequ. De Camelis in suo Diario de hac Resignatione sequentia habet: Die 18-a Januarii 1692. Perillustris Dnus Franc. Klobusiczky Administrator Bonorum Rákóczi-anorum resignavit mihi Bona olim donata meo Monasterio in praesentia D. Episcopi Varadinensis, sui Notarii, et aliorum. Et die 21-a dt-o vigore Commissionis ipsius Possessionem dedit D. Provisor in praesentia multorum. Commissionem Provisor datam per Cardinalem (Ko)lonits, ut bona resignet, vide Basilovits Part(e) II. Cap. II. pag. 13.

Non quievit bonus aquisitor bonorum per(di)torum neque fuit contentus cum utui(!) legali, sed (ta)men privata resignatione, verum recurrit ad Su(a)m Majestatem, et obtinuit consensum Regium. De hoc Consensu habet in Diario: Die (. . .) Febr. an. -93. obtinui Viennae in Cancellaria Hungarica Consensum Regium.

Mense Novembris, an. — 94. dedi Originale Rmo Dno Szántófy Vicario Generali Eppi Agriensis, ut poneret in archivum Cassoviae.

Decretum eatenus sub 23-a Febr. 1693. emanatum per extensum vide apud Basilovits Parte II. Cap. III. pag. 15.

Fundatio haec consistit ductu Fundationalium Theodori Kyriatovich:

1. Duae villae, Boboviscse, et Lauka, cum omnibus proventibus, et contributionibus.

2. Boboviscse annue sex porcos, Lauka quatuor dare tenentur.

3. Decimae vinorum, de monte Ivány-hegy.

4. Decimae de monte Letatsovka cum aliis monticulis a Letatsovka usque ad Monasterium jacentibus.

5. Decimae vinorum, et Frugum villae Oroszvég.

6-o. Oroszvég tenetur dare monasterio septem porcos.

7-o. Ex Castro Munkáts decem Cubulos Tritici, et decem Siliginis.

8. Чотири бочки вина із того ж замку, одночасно:

9. Сто кусків солі.

10. Сто довгих флоринів.

Оригінал щоденника Камеліса ясно свідчить про те, що Мукачівський монастир користувався цією фундацією (с. 52).

Із цих установчих грамот можна зробити такі висновки: в той час монахам для харчування істотно було м'ясо, а засновник не визначив так важливу статтю по відношенню до свиней, що повинно було послужити не лиш для утримання монахів, а скоріше для спокуси. Той, що жазав, ніби свині, яких легко можна було продати за гроші, приносили прибуток монахам, за мою думку, мав велику рацію.

Граф Ігнатій Баттяні, трансільванський єпископ^{a)}, вважає сумнівним заснування (монастиря) Федором Корятовичем і не визнає, що сам вождь і князь був грецького обряду.

Базилівич^{b)} ґрунтовно і науково спростовує його і доказує, що Федір Корятович був грецького обряду, тому що заснував василіянський (монастир), і що був католиком, бо побудував і підтримував матеріально лікарню у Берегові для латинян.

Це спростування широко я не викладаю, а посилаю читача до вищезазваної праці.

Глава 3

У тих нещасних часах, поки де Камеліс не був обраний мукачівським єпископом, для руського дуклініцтва була шкідливою, бо вони не вважались за справжніх священиків світськими і латинниками, своїми панами прилягувались до щоденних кріпосних робіт, і, якщо не корилися наказам (9) як у цьому відношенні, так і в інших випадках, арештовувались за простим бажанням поміщиків; мадо того, їх були палицями, і вони мусили терпіти все те, що повинен був переносити звичайний селянин. Їх сини продавались як раби, так що просто дуже треба дивуватись, що за ті століття греко-слов'янський обряд не був знищений повністю.

— Де Камеліс, який прийшов із культурніших земель, маючи намір скромно, мовчки і спокійно поступати, звертається до свого патрона — примаза з проханням, щоб він вніс пропо-

8. Quatuor vasa vini ex eodem Castro pariter:

9. Centum lapides Salis.

10. Centum florenos longos.

Originale Diarium De Camelissianum manifeste testatur Claustrum Munkacsianum in usu hujus Foundationis fuisse. pag. 52.

Ex Fundationalibus his deduci potest: Religiosos tunc temporis Carnibus vesci oportuisse, Fundator enim articulum porcorum adeo notabilem non assignavisset, si non pro intentione, sed potius tentatione Religiosorum deservire debuisset. Qui dixerit porcos facile venales in pecuniam conversos Religiosis profuisse, pace mea, abundet suo sensu.

Comes Ignatius Battyányi Episcopus Transylvaniae a) Fundationem Kyriatovitsianam in dubium vocat, et ipsum ducem, ac Principem non recognoscit fuisse Graeci Ritus.

Bazilovits b.) fundate, et erudite eum refutat, et demonstrat Theodorum Kyriatovich fuisse Ritus Graeci, quia fundavit Basilianos, et Catholicum, nam suscitavit, et dotavit hospitale Bereghszaszini pro Latinis.

Hanc refutationem ego per extensum non reasumo, sed relego Lectorem ad praecitatum opus.

Caput 3.

Infaustis illis temporibus, dum de Camelis Episcopus Munkacsianus crearetur, sors Cleri Ruthenici deflebilis fuit, nam per Saeculares, et Latinos non considerabantur pro veris Sacerdotibus, a tenuis suis ad quotidianos serviles labores pellebantur, et si jussis (9) non obediissent, tam in hoc puncto, quam aliis etiam ad libitum Dominorum Terrestrium incaptiva(ban)tur, quid plus. Verberibus pulsabantur, et quid(quid) rusticus sustinere cogebatur, id ipsum Sacerdotes pati debebant. Filii eorum tamquam mancipia vendebantur, ut adeo vehementer mirandum; Ritus Graeco-Slavum his saeculis poenitus deletum non fuisse.

De Camelis e Cultioribus oris adveniens, modeste in silentio secure processurus, Cardinalem (Pri)matem suum Patronum obtestatur, quatenus (a)puđ Suam Majestatem SSmam semet interpo(ne)re dignaretur, ut Clerus a Conditione servitutis, et fundi eorum a Robottis immunitaren-

^{a)} Церковні закони королівства Угорщини, у Альбі-Кароліні, 1785, т. I в арх., с. 514.

^{b)} Част. II, гл. VI і наступні.

^{a)} Leges Ecclesasticae Regni Hungariae Albae Carolinae 1785 Tom. I. in fol. pag. 514.

^{b)} Part. II. Cap. VI, et sequ.

зицію самій його найсвятішій величності про звільнення священників від княцтва та робочих повинностей. Примас рішуче підтримує це прохання.

Довідалися про це егерці (егерський римокатолицький єпископ і його оточення — А. І.) і боляче переносять, що не внаслідок їх посередництва (яке ніколи не було надійним) руське духовництво одержало такі привілеї. Таким чином, егерський єпископ Фенеші у листі до єпископа де Камеліса від 2 серпня 1692 року висловив свою думку з приводу цього. Він писав, що звернувся до кардинала Колонича з пропозицією, що для поширення і зміцнення унії, за винятком двох інших пунктів, найбільше зможе допомогти відкриття шкіл і семінарії та виділення церковної недоторканості, якою повинні бути наділені священники^{9а}.

Між тим справа в уряді вже настільки просунулась, що 23 серпня 1692 року був виданий декрет.

Той же Фенеші 23 січня 1693 року заявляє, що звільнення духовництва знаходиться вже в його руках і що він зробить опублікування королівського декрету (тому що змушений був).

Хоч Базилевич опублікував цей декрет на 97 сторінці XII глави другої частини, я вважаю його настільки цінним, що також приділяю йому належне місце у своїй роботі. Зміст цього декрету такий: Ми, Леопольд, з божої милості обраний римський імператор, король Угорщини, Чехії, Далмації та інших країн, за допомогою цієї грамоти сповіщаємо всіх тих, кого стосується, що церковна недоторканість, свобода і пільги, якими користуються церкви, духовні особи і їх сім'ї як на основі божественного, так і людського права (10) на території нашого апостольського королівства — Угорщини, були санкціоновані привілеями і постановами колишніх угорських королів, славної пам'яті наших попередників; личить і нашій імператорській і королівській величності (тим більше, що серед християнських королів ми маємо спеціальні привілеї апостольського короля) визнавати і захищати цю церковну свободу і пільги та вважати справедливим, щоб і ті, що їх через унію приєднала до цієї святої католицької церкви справжня віра і любов яких як покірних синів однієї матері приголубила в своєму лоні католицька церква, жили, нарешті, як частини того ж самого тіла і корис-

tur. Primas energice se interponit. — Rescuerunt(id) Agrienses, et dolenter ferunt quod non ex eorum intermediatione (:quae nunquam segura fuisset:) tantum beneficium Clerus Ruthenus consequatur. Et ideo Fenessi Episcopus Agriensis hujus sensus dat ad Episcopum De Camelis sub 2-a Augusti 1692. Litteras:Se representasse Cardinali K(olo)nich ad propagandam, et stabiliendam Unionem (prae)ter alia duo puncta vel maxime suffragari posse utpote Scholarum, et Seminarii erecto, et immunitatis Ecclesiasticae participatio, Sacerdotibus tribuenda. a.)

Interim res in Cabineto jam in tantum maturuerat(!), ut 23-a Augusti 1692 Decretum emanaverit.

Idem Fenessi 1693. 23-a Ianuarii insinuat eliberationem(!) Cleri jam in suis esse manibus, et publicationem Decreti Regii se facturum. (quia debuit:)

Quamvis Bazilovits idem Decretum Part. II. Cap. XII. pag. 97. ediderit, tanti ponderis pretii existimo, ut ego quoque meis paginis dignum ei locum tribuam. Est tenor sequens:

Nos Leopoldus Dei Gratia electus Romanorum Imperator, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae etc. Rex. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis, Quod cum Immunitas Ecclesiastica, qua Ecclesiae, Ecclesiasticaeque personae, ac Res ipsarum gaudent jure pariter divino, ac humano singulariter in prae- (10) attacto Apostolico hocce Regno nostro Hungariae gratiosus Divorum Regum, Praedecessorum videlicet nostrorum beatae recordationis Privilegiis, Regnique constitutionibus sancita sit; eamque a Caesarea Regiaque Majestate nostra (:utpote, quae specialem inter Reges Christianos Praerogativam Regis Apostolici obtinemus:) asseri defendique condeceat, justum videri, ut quos eadem vera Fides, et Charitas in ejusdem Sanctae Ecclesiae Catholicae Unitate conjunxit, ejusdemque Matris obedientes filios eodem in gremio fovet, eodem denique sub capite ejusdem Corporis commembra vivificat, exindeque Divini seque, ac humani favoris pariter reddit capaces jure suo non destituantur. Ex eo Nos benigne informati existentes:Gentem Ruthenorum, quae ante tercentos ferme annos transmigratione facta ex Russia in vicinis Hungariae partibus, potissimum vero in Dioecesi Agriensi sese collocavit, ac in ipso hujusmodi in Regnum hocce adventu Graeci Schismatis labe laborabat, quae

^{9а}) У Мукачівському єпархіальному архіві про егерців під номером 14.

^{9а}) In Archivo Dioecesano Munkács. Agriensium N-ro 14.

тувалися однаковою божою і людською прихильністю та допомогою і не позбавлялися своїх прав. Тому зараз ми добре інформовані, що русини, які триста років тому, переселившись із Росії, поселились у сусідніх з Угорщиною областях, особливо на території Егерської єпархії і перебували у тому ж самому, що і до прибуття сюди, гнилому становищі грецької ересі. Цей народ від тридцяти майже років з божою допомогою, а особливо наполегливістю і трудом благочестивої та набожної княгині Софії Баторі почав повертатись через унію в лоно святої римської церкви, а тепер стараннями апостольських мужів були ширше відкриті двері для масового переходу цього народу до унії. Ми надіємось, що не лише весь вищеназваний народ, але за його прикладом і інші народи, що проживають під короною нашого Угорського королівства і блукають у тій же схизматичній ересі поза общиною Христа, скористаються правом повернення і повернуть через унію під його владу. Між тим нам залишилось для наполегливого виправлення і те, що з боку окремих поміщиків, у маєтках яких проживає названий руський народ, люди грецького обряду, як було вище сказано, уніати, не користуються ні церковним, ні цивільним правом так само, як схизматики, що не віддали себе під захист церкви, і до цього часу зазнають такого відношення, як звичайні кріпаки. Це відношення доходить до того, що вищеназвані пани і їх службовці не лише жемуть на щоденні роботи священників (11), законно призначених і висвячених, як звичайних своїх кріпаків, але також ловлять їх, б'ють і віддають мукам. Крім цього, прямо і відкрито не визнають свободи і пільг не лише по відношенню до духовних осіб, але також по відношенню до церков та інших місць, що позбавлені прав, а також їх речей. Це справедливо не лише викликає незадоволення поверненого в лоно церкви народу та всієї християнської громадськості, але й викликає справедливе засудження всемогутнього бога і короля. Внаслідок цього ми хочемо відвернути гнів бога та загальне незадоволення, а також усунути породжену із цього перепону до навернення досі шукаючих овець, з передбачливою обережністю виконати обов'язки нашого звання апостольського короля, з усією повнотою нашої королівської влади оголосити громадянам, що як самі уніати, так і їх церкви, духовні особи та їх майно в усьому нашому апостольському королівстві повинні користуватися такими ж церковними пільгами, правами і привілеями.

Deo auxiliante a triginta fere annis proxime evolutis, potissimum assistentia, et opera pientissimae, ac zelozissimae quondam Principissae Sophiae Báthory coepisse ad Unionem, et gremium S. Romanae Ecclesiae redire nunc vero Virorum Apostolicorum conatu, aperta veluti potentiori janua copiosius ad eandem confluere, sperarique, ut non tantum praenominata tota Gens, sed ejus exemplo nationes aliae sub Corona Regni nostri Hungariae degentes eodem Schismate extra ovile Christi palabunde ad ipsius obedientiam, et Unionem postliminio reducantur. Interea vero Nobis humili cum Instantia pro remedio relatum esset et illud, quod a quibusdam Dominis Terrestribus, in quorum videlicet tenetis, et possessionibus dicta Gens Ruthenica commoratur, Personae Graeci Ritus, uti praefertur, Uitorum Ecclesiasticae, non habita Juris divini, pariter et humani eatenus ratione, non minus, quam cum Schismate existentes favoribus Ecclesiae se indignos reddebant adhuc serviliter tractari, aequae ac si naturales eorum subditi, lobbagionesque forent, usque adeo, ut praefati Domini, eorumque officiales, viros DEI Sacerdotes legitime ordinatos, (11) et consecratos non tantum ad quotidianos labores serviles instar aliorum Colonorum suorum compellere, verum etiam captivare, verberibus, et mulctis afficere, aliaque aperte, et directe Immunitati Ecclesiasticae prorsus injuriosissime repugnantia non tantum circa Personae Ecclesiasticas, verum etiam circa Ecclesias, aliaque loca, de jure exempta, ac res ipsorum attentare, et perpetrare audeant, quod sane non tantum in populi hujusmodi ad gremium Ecclesiae revertentis, verum etiam in totius Christianitatis Scandalum gravissimum vergit, justamque DEI Omnipotentis, ac Regiam vindictam merito provocat. Propter quod Nos cum iram DEI avertere, tum scandalum hujusmodi amoveri, et ex eodem natum palabundarum adhuc ovium redeundi obstaculum tollere, insuper Zelanti Regis Apostolici eatenus muneris Nostro provida circumspectione respondere, ex Autoritatis Nostrae Regiae plenitudine per praesentes benigne declarare volumus, quatenus Graeci-Ritus S. Romanae Ecclesiae Uitorum (tum) Ecclesiae ipsae, tum Ecclesiasticae Personae, tum earum res in Apostolico hocce Regno Nostro eadem prorsus Immunitate Ecclesiastica gaudere debeant, qua Ecclesiae, Personaeque Ecclesiasticae, et res Fidelium Sanctae Romanae Ecclesiae, Latini Ritus, ex sacrorum Canonum praescripto, et Terrenorum Principum consensu inultis, et privilegiis effective perfrui, gaudereque dignoscuntur. Cujus intuitu Nos etiam ulterius sub gravi indignatione Nostra Regia severe,

якими на основі святих канонів і згоди місцевих властей відкрито користуються церкви, духовні особи і маєтки віруючих святої римської церкви католицького обряду.

Беручи до уваги це і важкий наш королівський гнів, ми також на майбутнє строго і суворо наказуємо, щоб після опублікування цього рішення не знайшлося жодної людини, жодного члена будь-якого стану, посади і влади, хто осмілювся б явно чи таємно виступити проти оголошених прав грецького обряду уніатів, добровільно чи під примусом, або ж під приводом тих звичаїв і практики, що були в дії до унії, щоб до них застосовувалися ті ж покарання на основі церковного і приватного права, якщо виникне необхідність у заходах нашої величності, які застосовуються по праву і за звичаєм до віруючих латинського обряду. І про це ми сповіщаємо всіх наших віруючих, панів, магнатів, суддів як церковного, так і державного права (12), нарешті, всі чотири стани та всіх наших підданих — теперішніх і майбутніх, що завжди, коли названі уніати грецького обряду після порушення оголошених нами прав звернуться до них і будуть просити від них допомоги і підтримку, повинні застосувати до них той самий суд і ту ж справедливість, що застосовують до віруючих найсвятішої матері-церкви. Щоб поміщики, на землях яких проживають уніати, не мали підстави виступати проти цього нашого добродійного рішення в зв'язку з тим, що відняттям тих земель, на яких стоять церкви, парафії та інші установи, що служать божественному культу, відповідно зменшуються кріпосні повинності, які до сих пір звикли виконувати, то їм слід пам'ятати про свої християнські обов'язки по відношенню до того, що потрібне божественному культу і необхідне прогресу їх підданих. Щоб у залежності від кількості жителів кожної місцевості були відповідно і ординарні єпископи, або призначені ними свої генеральні вікарії, або архідіякони з відповідними судами і, скільки буде потрібно, щоб були суддями для церков, парафій, кладовищ, шкіл, щоб поміщики, якщо хочуть бути чесними і відданими богу, виділяли для них і для потреб бога потрібні ділянки землі і одночасно звільняли їх від податків. В тому випадку феодала не можуть вимагати для себе права церковного патронату, поки не буде відомо, що вони дали гарантію на все, чого вимагають постанови святих канонів для такого отримання.

Крім всього вищесказаного, ми вирішили оголосити ще й те, щоб сини жонатих свяще-

firmiterque mandamus, ut a praesentium infra declaranda publicatione, nullus cujusunque Status, Autoritatis, Dignitatis, et praerogativae, potentiaeque fuerit, praedecaratatae huic Graeci-Ritus (Unitorum) Immunitati Ecclesiasticae aperte, vel occulte, ulro sub praetextu, vel etiam praetensi usus, et consvetudinis, antequam unirentur, sub velamine audeat contraire. iisdem prorsus sub poenis, tum ab Ecclesiastici, tum a saecularis fori Iudicibus, tum etiam si opus fuerit, a Nostra Majestate inflingendis, quas Fidelium Latini Ritus immunitatem Ecclesiasticam laedentes de jure, et consvetudine Regni incurrunt. Et hoc quidem Fidelibus Nostriis Unversis, Dominis Magnatibus, Nobilibus, tum Ecclesiastici, tum Saecularis Fori Iudicibus, et Justiciariis cunctis (12) denique quatuor Statibus, et Ordinibus, aliisque quibuscunque subditis Nostriis praesentium notitiam habituris, modernis, et futuris, ut si toties nominati Graeci Ritus Uniti in praedecaratata immunitate se laesos questi coram eis fuerint, eorumque auxilium, et assistentiam imploraverint, iudicium, et justitiam eisdem non minus, et pariter ac Latinis, Sanctissimae Matris Ecclesiae Fidelibus eadem immunitate gaudentibus administrare debeatis, et teneamini. Ne vero Domini Terrestres, in quorum tenitis ejusmodi Graeci Ritus Uniti commorantur ansam habeant benignissimae hujusmodi nostrae Dispositioni contraveniendi, ex ea ratione, quod exemptione Fundorum, in quibus Ecclesiae, Parochiae, reliquaque ad Cultum DEI spectantia consistunt, onera servilia hactenus eis praestari solita diminuantur, meminisse eos debere obligationis suae Christianae ad ea, quae Cultui DEI necessaria sunt, subditis suis providenda, ideoque ut habita incolarum cujusvis loci multitudinis ratione ordinariorum loci Episcoporum, vel ab his exmittendorum vicariorum suorum Generalium, aut Archi Diaconorum conscientioso arbitrio, ubi, et quantum hi necessarium, pro Ecclesiis, Parochiis, Coemeteriis, scholis judicaverint, tantu(n)dem Fundorum eximatur, in quo si Domini Terrestres fors pietatis erga Deum immemores consentire noluerint, nihilominus DEI cultui assignentur, et ipso facto reddantur immunes. Eo vero in Casu Domini Terrestres locorum Jus Patronatus Ecclesiarum sibi non valeant vindicare, donec universa, quae ad hoc abtinendum Sacrorum Canonum instituta exigunt, prestitisse comperiantur.

Quibus omnibus praemissis, illud etiam per expressum declarandum esse duximus, ut quoniam Graeci Ritus Sacerdotes conjugati essent, ne Filii eorum, utpote liberis Parentibus nati, legitimoque ex matrimonio geniti (:nisi sponte Coloniales Sessiones assumere, seseque in rusticitatem,

ників грецької віри, як народжені від вільних батьків і із законного шлюбу (якщо самі добровільно не бажають залишитись у сільському господарстві і стати кріпаками) не закріпачувалися, і якщо були закріпачені, то всі персонально повинні бути звільнені. Однак ми не хочемо, щоб ця декларація прав уніатської церкви грецької віри якимось способом (13) використовувалась тими, що залишилися схизматиками і непокірними святій матері церкві. Ми дуже бажаємо, щоб як для панів, так і для їх підданих зменшення загальноприйнятих трудових повинностей, та унія були на користь обох, щоб усі уніатські свята — як переносні, так і статутні, а також встановлені на місцях начальниками єпархій грецької об'єднаної віри, святкувалися в ті ж дні, в які звикли святкувати латинники. Погодившись також з тим, що при бажанні святкувати тих святих, яких грецька церква звикла вшановувати поіменно, то це можна робити за згодою начальників. Після одержання відповідної згоди в ці святкові дні поміщики ніяким чином не сміють обтяжувати їх роботою; без згоди начальників парафіям або церквам не дозволяється влаштовувати для себе такі свята. Нарешті, ми бажаємо і наказуємо, щоб про все вищесказане, про цю королівську і імператорську грамоту і наш декрет начальники на місцях, у всіх єпархіях тих комітатів, у яких проживають уніати грецького обряду, опублікували на публічних нарадах і довели до відома всіх, кому треба про це знати.

Якби хтось осмілився виступити проти оголошеного, начальники повинні надіслати нашій величності повідомлення про це. Крім цього, в разі потреби своєчасно слід приймати строгіші заходи для попередження такого зла. Інакше ніхто із наших віруючих не сміє поступати.

Цю доброзичливу грамоту і наш декрет після прочитання наказуємо повернути доручителю. Видано у нашій столиці Відні, в Австрії, 23 серпня 1692 року, тобто 35 року нашого римського імператорства, 38-го року нашого королівства в Угорщині за 36-го року нашого панування в Чехії. Леопольд, власною рукою. Блажій Яклин, нітранський єпископ, власною рукою. Іоанн Маголані, власною рукою. (14)

Цей благодатний декрет приніс дуже славу епоху для русинів та волохів, бо тоді священники перестали бути кріпаками і стали панами. Цей декрет приніс приріст єпархії і згодом створив нову єпархію. Року 1694 у цих областях сарана все знищила настільки, що не могла

servitutumque ipsi vellent redigere:) ad servitutum, statumque ejusmodi non adigantur, et si qui hactenus adacti essent, libertati integre restituantur quoad Personas. Nollemus tamen, ut haec Declaratio Immunitatis Ecclesiasticae Graeci Ritus Unitorum ullo mod(o) (13) suffragetur iis, qui in Schismate, ac erga sanctam Matrem Ecclesiam inobedientia persisterent. Imo clementissime exoptamus, ut tam Dominorum, quam subditorum illorum in exigendis horum in praestandis solitis laborum oneribus molestia, et confusio vitetur pro utrorumque commodo, utut Festa tum mobilia, tum articularia, et Dioecesum varietate ab Ordinariis locorum instituta etiam Graeci Ritus Uniti iisdem diebus celebrent, quibus Latini celebrare consueverunt. Hic illo etiam adstipulatur quod si Sanctorum aliquorum, quos Graeca Ecclesia singulariter venerari consuevit, celebrare voluerint, id fiat consensu Ordinariorum, quo obtento eisdem etiam diebus Festis eorum proprii Domini Terrestres nullatenus eos possint laboribus aggravare, sine quorum Ordinariorum expresso itidem consensu novas sui Ritus Parochias, vel Ecclesias eis licitum non sit erigere. Et haec tandem praemissa omnia, ac juxta illa praesens etiam Caesareo-Regium Diploma, Mandatumque Nostrum benignissime volumus, et jubemus per Ordinarios locorum, in universis Comitibus suarum Dioecesum, in quibus Graeci Ritus Uniti degunt, tempore Congregationum Generalium publicari, ut ad annum, quorum oportet, notitiam valeat pervenire. Si vero quispiam ausu temerario his omnibus reluctantes apparerent, Ordinarii eidem Majestati Nostrae relationem superinde facere debeant, quatenus si opus fuerit, tam evidenti malo severiori etiam manu medela tempestive adhibeatur. Secus itaque nullus Fideium nostrorum facere praesumat. Hoc autem benignum Diploma, et Mandatum Nostrum, postquam perlectum fuerit, reddi semper, et restitui volumus exhibenti. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae, die vigesima tertia mensis Augusti, Anno Domini Millesimo, excentesimo, nonagesimo secundo. Regnorum Nostrorum Romani trigesimo quinto, Hungariae, et reliquorum trigesimo octavo, Bohemiae vero Anno trigesimo sexto. Leopoldus m. p. Blasius Jaklin, Episcopus Nitriensis m. p. Joannes Maholany m. p. (14)

Benignum Decretum isthoc Epocham celeberrimam fecit pro Ruthenis, et Valachis, tunc enim Sacerdotes cessarunt esse mancipia, et incoeperunt esse Domini. Decretum isthoc acquisitionem(!) fecit Dioecesi, et subin creavit novam

бути затримана військом, (Szirmay, p. 273 § 681 in notitia Com. Zemplén).

Єпископ де Камеліс, будучи другом великоварадинського єпископа Августина Бенковича та головного жупана Бігарського комітату, безсумнівно на його пораді в 1695 році написав листа до бігарського комітату і, прилучивши декрет, просив його виконання. Дворянський стан з радістю це сприйняв і ухвалив: Кожний із волоських священників, який пообіцяє послужність єпископу де Камелісу і дасть згоду визнати католицьку релігію, нехай стає учасником пільг, оголошених декретом, визнається справжнім католиком і нехай має такі ж права, як духовенство латинського обряду¹⁴⁾. Масово сходились волоські священники, відмовлялись від православної релігії і присягали послужність мукачівському єпископу Йосифу де Камелісу.

Цим способом утворився великоварадинський вікаріат, що перебував під управлінням мукачівських єпископів до тих пір, поки за Марії Терезії був підвищений на окреме єпископство, яке ще і тепер процвітає.

Це зробив де Камеліс для публічно-політичного управління своєї єпархії, зробив її славною і відомою, знову придбав майно для єпархії та віруючих. Всі його стремління вдавалися, тому що був посланий Римом, новим жителем цієї території, з волі бога щедро обдарований талантом священника. Але подивімося, як керував у єпархії, що зробив і скільки труда вклав для добра і користі єпархії. Ніхто не міг би так чітко і ретельно це зробити, як він сам це описав у своєму щоденнику і повністю визначив. Я вважаю цей щоденник настільки важливим, що вирішив повністю навести його в цій роботі. Він починається так: (15)

Глава 4

(1. a)

ЩОДЕННИК ЙОСИФА ДЕ КАМЕЛІСА, МУКАЧІВСЬКОГО ЄПІСКОПА

Дня 20 квітня, за новим календарем, дня 10 — за старим, 1690 року я був введений у права

¹⁴⁾ Дивись Архів Бігарського комітату і Керестурську історію Великоварадинського єпископства.

¹⁵⁾ Ці сторінки є сторінками щоденника, які завжди треба складати до тексту, сторінки твору хай мають свою нумерацію.

Eparchiam. A. 1694 locustae in his Partibus omnia depopulatae sunt, adeo, ut nec militia interteneri potuerit (Szirmay p. 273 § 681 in notitia Com. Zemplén.)

Episcopus de Camelis cum Augustino Benkovits, Episcopo Magno-Varadinensi, et Supremo Comite Comitatus Bihariensis amicus, indubie hujus svasu 1695. dat Litteras ad Comitatum Bihar, et accludendo Decretum, petit ejus effectuationem. Cum gaudio susceperant Status, et Ordines, et decreverunt: Quicumque Sacerdotum Valachicorum obedientiam Episcopo de Camelis voverit, et Professionem Fidei Catholicae elicuerit, particeps fiat gratiae exemptionis Decretalis, et pro vero Catholico agnoscat, et sicut L. R. Clerus, aequaliter tractetur. a.) Turmatim confluebat Clerus Valachicus, et sicut Fidei Professionem deposuere, ita Canonicam obedientiam jurare Episcopo Munkacsiensi Josepho de Camelis. Hac ratione enatus est Vicariatus Magno-Varadinensis sub administratione Episcoporum Munkacsiensium persistens, donec sub Maria Theresia elevatus esset in Episcopatum, actu florentem. Haec fecit De Camelis relate ad publico-Politicam administrationem Dioecesis suae, clarificavit, et illuminavit eam, Dotem suam Episcopalem, et Religiosorum revindicavit. Cuncta ei e voto cesserunt, quia fuit homo Romanus novus incola Terrae, dotibus Sacerdotalibus divinitus abunde ornatus.

Sed videamus, qualiter Dioecesim interne rexit, quo sit operatus, et quae posuerit fatigia in Bonum, et emolumentum Dioecesis? Nemo haec adeo clare, et succincte esset in statu deducendi quam ille id in suo Diario p(ro)prio pregno delineavit. Diarium isthoc (adeo) momentosum esse existimo, ut illud per (exten)sum isthic inserendum censeam, incipit (vero) taliter:

(15)

Caput 4.

1a)

DIARUM DE CAELIS IOSEPHI, EPISCOPI MUNKACSIENSIS

Die 20-a Aprilis secundum Calendarium novum, die vero 10-a secundum vetus, an. 1690. fui instal-

^{14a)} Videatur Tabularium Comitatus Bih(ariensis) et Keresturi Historia Episcopatus (Magno-)Varadinensis.

^{15a)} Paginae hae sunt paginae Diarii, ponantur semper ad Textum, operis vero suae paginae currant.

мукачівського єпископа в храмі на основі імператорського декрету його преосвященством паном єпископом великоварадинським і адміністратором майна Ракоці його благородієм паном франциском Клобушицьким. Там у мої руки публічно склали присягу визнання католицької релігії на слов'янській мові:

Високопреподобний пан Мефодій Раковецький, ігумен Мукачівського монастиря св. Миколая;

преподобний Тарас Капронський, монах;
преподобний Феласій, монах Леїцький;
преподобний Себастьян Попел, монах.

Інші священники також, що там знаходилися, а саме: Ігнатій Юско, пресвітер; Григорій Ракошинський, піп; Георгій Руцанський, піп; Іоана Шелестівський, піп; Емерих Чабарі недалеко Рудла, пан Клоб, Вальцдорф, прашівський лихвар.

2. Я призначив синод на 24 квітня 1690 року за старим календарем на пасхальний четвер за участю таких вікаріїв та архіпресвітерів цього єпископського комітату:

Іоанн Колубець, вікарій Кив'яждський;
Андрій, вікарій Копанський;
Василь, вікарій Визницький;
Павло Чуста, вікарій Окліванський;
Іоанн, вікарій Завидівський;
Іоанн, вікарій Пістрялівський;
Іоанн, вікарій Лохівський;
Іоанн, вікарій Ляховецький.

Відень.

Споріднене лікарство доктора Вілтагіт, доктора Форбагіт ліки під назвою — розчинений сироп із золотих троянд. Приймається в кількості двох мигдалів вечером, нічим не закушуючи, не запиваючи.

(16) 3. Комітати північної Угорщини, в яких русини грецького обряду мають свої церкви: Списький комітат, на території якого знаходиться Маковиця, Шариський к., Земплинський к. (Стропків), Ужанський к., Боршодський к. — в напрямі Егера, Гемерський к. (там же), Гевеський к. (там же), Солноцький к., Березький к., Угочанський або Угоцький к., Сатмарський к., Саболцький к., Марамороський к., Бігарський к.

Мій титул:

Іоанн Йосиф де Камеліс, милістю всевишнього та панського престолу, а також з волі імператора єпископ шебастинський, мукачівський, марамороський, красnobродський, маковицький, спишський, комарницький і т. д.,

latus in Ecclesia pro Episcopo Munkacsiensi vigore Caesarei mandati ab Ilmo Dño Episcopo Varadinensi, et a Magnifico Dño Francisco Klobusiski(!) Administratore Supremo bonorum Rakoczianorum. Ibiq̄ in meis manibus fecerunt publice juratam Fidei professionem Catholicam in idiomate Sclavonico.

Rñus Dñus Methodius Rakoviecki Egumenus monasterii S. Nicolai munkacsiensis.(!) R. Tharasius Kapronski monachus. R. Gelasius monachus Leicki. R. Sebastianus Popiel. mon.

Alii pariter Sacerdotes, qui ibi reperti sunt, videlicet. Ignatius Iusko presb. Hrehory Rakoszinski pop. Georgius Rutzczanski pop. Ioannes Szelestowski pop. -----Emericus Czabary prope Rudlo d. Klobus:Walczdorf Eperiesiensis Cambiator pecuniae. 2.

2. Intimavi Synodum pro die 24. Aprilis secundum vetus an. 1690. pro die Jovis Paschatis, sequentibus Vicariis, Archipresbyteris hujus Comitatus Scepusiensis, videlicet Jō:Kolubecz vic. Kiviaski, Andreae vic. Copanski, Basilio vic. Vinsiczki, Paulo Sciusta vic. Oclivanski, Jō:vic:Zabiedouski*, Jō:vic:Pistranouski, Jō:vic:Lochouski, Jō:vic:Lachoveczki.....

Vienna Doctoris Viltahi(. . .), Doctoris (F)orbahit affinis medicina dicta Sirupus aureus rosaceus solutivus. Sumitur in quantitate sicut du(o) (a)mgidala vespere, nil comedendo, nec bibendo. *Zavidouski

(16) 3. Comitatus Superioris Ungariae, in quibus Graeci Ritus Rutheni habent suas Ecclesias. Com. Scepusiensis, in quo Makovizca(!) C. Sárosiensis. C. Zempliniensis (Sztrópkó. C. Ungvariensis. C. Borsodiensis versus Agriam. C. Gómoriensis ibidem C. Hevescensis ibidem. C. Szolnokiensis. C. Bereghiensis. C. Ugocsanensis, vel Ugochensis. C. Szathamariensis. C. Szabolcensis. C. Maromarusiensis. C. Biharieñ.

Titulus meus. *(Iō:Ioseph de Clis Dei, et Apl. Sedis gr̄a: nec non Saes:auctor Ep̄pus Seb:Munkacz:Maramarusieñ, Krasnobrodieñ, Makoviczensis, Scepusiensis, Comaromiensis etc. Vicarius Generalis pro Rutheno-Graecis in Ungaria. Sacrae Caesareae Regiae Majestatis Consilia-

генеральний вікарій для русинів грецького обряду в Угорщині, радник священної цесарсько-королівської величності*.

4. Почесні звання (титули)

Варадинському єпископу: Його преосвященству панові о. Августинові Бенковичу, варадинському єпископу, настоятелю лелеського монастиря імені Святого Хреста, раднику його священної імператорської величності, а також наджупану Бігарського комітату. Егерському єпископу: Його преосвященству панові о. Георгію Фенеші, егерському єпископу, ясівському ігумену, постійному наджупану комітатів Гевеш та обох Солноків, раднику його священної імператорської величності.

Графу Ердевді: Його сіятельству панові графу Георгію Ердевді із Моньорокерек, із гори Клавд, постійному наджупану комітатів Варод, Арва та Борщод, директору арвенських і липтовських маєтків**, раднику його священної імператорської величності та начальнику королівських будинків у всій Угорщині.

Його дружині: Ясновельможній пані Єлизаветі Ракоці із Верхнього Вадасу, дружині найяснішого пана жупана Георгія Ердевді і т. д., народженій пані графині Зрині і т. д.

Пану Клобушицькому. Благородному і великодушному пану Францискові Клобушицькому, засідателю королівського суду його священної цесарсько-королівської величності та управителю всіх маєтків Ракоці.

(17) 5. Його високопреосвященному кардиналові: Його високопреосвященному князю високопреподобному панові Леопольдові Колоничу, кардиналові святої римської церкви, архієпископу колочавському, єпископові арвенському, постійному жупану того ж комітату, пріору ордену святого Іоанна Ієрусалимського, егерському і майбелбергському поручателю, таємному раднику його священної цесарської і королівської величності, моему наймилішому батькові і панові.

Граф Гомонай: Його превосходительству пану Валентину Другету із Гуменного, по-

* Титули: Іоанн Йосиф де Камеліс (так треба читати). Іоанн Йосиф де Камеліс милістю всевишнього та папського престолу, а також з волі імператора єпископ шебастинський, мукачівський і т. д., як вище.

** Арвенських і лєтивійських, вірно липтовських.

rius etc. Titularium. *(Iō Ioseph. de Clis.)sic legatur:) Ioannes Iosephus de Camellis, Dei, et Apostolicae Sedis Gratia, nec non Caesarea auctoritate Episcopus Sebastenus, Munkacsiensis etc. ut supra.

4. Titularium

Episcopo Varadiens: Illmo, ac Rmo D. P. Augustino Benkovicz. Eppo Varadiens, Praeposito Conventus S-ae Crucis de Lelesz, S. Caes. Reg. Mat̄tis Consiliario, nec non Incl̄yti Comitatus Bihariensis Supremo Comiti.

Episcopo Agriensi: Illmo, et Rmo D. P. Georgio Fenesy Episcopo Agriēnsi, Praeposito Jaszoviēnsi, Comitatum Heves, et Utriusque Szólnok Supremo, ac perpetuo Comiti. S. Caes. Reg. Mat̄tis Consiliario. –

C. Erdődy. Illmo D. Comiti Georgio Erdődy, de Monyorokerek, montis Claudi, et Comitatus Varadiens Perpetuo, Arvensis vero, et Barsiensis Supremo Comiti, Bonorumque + Arvensium, et Letuviensium Directori, S. Caes. Mat̄tis Cons. Cam. et. per Ungariam Cubicularium Regalium Magistro.

Ejus Uxori. Illmae Dnae Elisabethae Rákóczy de Felső Vadász, Consorti Illmi D. Comitis Georgii Erdődy etc. natae Zrinyin(!) Comitissae Dnae etc.

D. Klobusiski. Perillustri, et Generoso Dño Francisco Klobusiski. S. Caes. R. M. Tabulae Regiae Juduciariae Assessori, nec non Universorum Bonorum Rakoczianorum Administratori.

*Arvensium, et Letuviensiu lege Liptoviensium.

(17) 5(!) Eminentissimo Cardinali. Em-mo, ac Rmo Principi D. D. Leopoldo, S. R. E. Cardli a Kolonicz, Archi Eppo Koloczensi, Eppo Jaurinensi, Ejusdemque loci, et Com̄tus Supremo, ac Perpetuo Comiti, S. Joannis Hyerosol. Ordinis Priori, et Commendatori, Aegrae, et Maylbergae, et S. Caes. R. Mat̄tis Int. Consiliario. P. et Dño mihi gratiosissimo.

C. Homonay. Illustrissimo, et Rmo Dño Valentino Druget, de Homonna, perpetuo arcis Unghvariensis, Comitatusque ejusdem Supremo

* per prius sic legebatur, quod est deletum, C. Csaky. Ill-mo D. Co-ti Sigismundo Csaki, de Keretzbegeh perp. Terrae Scepusiensis, et I. Coftus de Beregh Supremo Comiti.

6. C. Forgacz. Illmo D. Simeoni Forgacz (de) Gyms, Incl̄yti Coftus Borsodiensis Supr. Co-ti.

стійному надзупану Ужгородського замка та Ужанського комітату, єпископу Корбавському і голові (товариства) пречистої діви Марії, блаженного Іова, раднику його священної цісарсько-королівської величності.

Граф Баркоці: Його превосходительству пану графові Францискові Баркоці, таємному раднику його священної цісарсько-королівської величності, надзупану славного Земплинського комітату, виконуючому обов'язки верховного командуючого всіх частин Угорського королівства та командуючому військами Угорщини.

Граф Стефан Прень: Його превосходительству благородному панові графові Стефану Прень, надзупану Аббауйварського комітату*.

*Граф Чаки: Його превосходительству пану графові Стефану Чаки із Керецбегу, постійному надзупану Списького краю і того ж комітату.

6. Граф Форгач: Його превосходительству пану Симеону Форгачу із Гімесу, надзупану славного Боршодського комітату.

Граф Пете: Його превосходительству пану графові Гашпару Пете.

Граф Баркоці: Його превосходительству благородному панові Георгію Баркоці із села Сали, надзупану славного Угоцького комітату, раднику його цісарсько-королівської величності.

Граф Каролі: Благородному панові Олександру Каролі, надзупану славного Сатмарського комітату.

Граф Чаки: Його превосходительству графові Стефану Чаки із Керецбегу, постійному надзупану Списького краю і того ж комітату, судді королівської курії, посвяченому лицареві, таємному раднику цісарсько-королівської величності, головному скарбникові та верховному командуючому частин північної Угорщини і т. д., моєму вельмишанованому панові.

Граф Чаки: Його превосходительству панові Сигизмундові Чаки із Керецбегу, надзупану славного Березького комітату.

Граф Телекі: Його превосходительству благородному панові Михайлові Телекі із Секу, його світлості князеві Трансільванії, (18. 7)

Comiti, Ep̄o Corbaviensi, et Praeposito B. V. M. de B. Job. S. Caes. R. Mat̄is Consiliario.

C. Barkóczy. Illmo D. Comiti Francisco Barkoczi S. Caes. R. Mat̄is Consiliario, Incl̄yti Cottus Zempliniensis Supremo Comiti, Partiumque Regni Ungariae vice, militiae vero Ung:Supremo Generali Campestri.

C. Stephanus Prény Peerény Spectabili, et magnifico D. Comiti Stephano Prény, Coftus Abbauyguariensis Supremo Comiti.

*C. Csaky Excels-smo D. Comiti Stephano Csaki, de Kereczbegh. perp. terrae Scepusiensis, Comitatusque ejusdem Supremo Comiti.

C. Pethó. Illmo D. Comiti Gasparo Pethó.

C. Barkóczy. Spectabili, et magnifico Dño Georgio Barkóczy, de Szala Incl̄yti Cottus de Ugocz Sup(r) Co-ti S. Caes. R. M.

C. Karóly. Spectabili, ac Magnifico dño Alexandro Karóly Incl̄yti Cottus Szathmariensis Sup(re)mo Comiti.

C. Csaky. Excels-smo Dño Comiti Stephano Csaky de Keretzbegh perp:terrae Scepusiensis, Comitatusque ejusdem Supr:Comiti, Judici Curiae Regiae, Equ(i)ti aurato, Sac. Caes. Reg. Mattis Intimo Consi(li)ario, Camerario, et Partium Regni Ung-ae Supe(ri)oris Supremo Generali etc. Dño(!) mihi Col(l)-o.

C. Csaky. Illmo Dño Sigismundo Csaky (de)Keretzbeg, Incl̄yti Com-tus de Beregh Sup(r-o) Co-ti.

C. Teleky. Spectabili, et Generoso Domino Michaeli Teleky, de Szek Celsiss-i Transylvani(ae)

* Спочатку так читалось, що на вживане, граф Чаки: Його превосходительству пану Сигизмундові Чаки із Керецбегу, постійному надзупану Списького краю і славного Березького комітату.

таємному радникові, генеральному коменданту нижчеперелічених земель Угорщини, наджупану Тордського та Марамороського славних комітетів і т. д.

Перемишлянському єпископові: Його преосвященству панові Іннокентію Винницькому, єпископові перемишлянському, самбірському, сяноцькому, прихильному до мене панові і брату, дубнянському архимандритові.

Князю Ракоці: Його превосходительству графові панові Франциску Ракоці із Верхнього Вадасу, наджупану славного Шариського комітату.

Львівському єпископові: Його преосвященству панові Йосифу Шумлянському, єпископові львівському адміністраторові київського і галицького архієпископства, печерському архимандриту, прихильному до мене панові і братові.

Доситею, митрополитові молдавських земель.

Граф Пете: Його превосходительству панові Францискові Пете, жупану Стропківської Крайни. с. 24.

Начальнику Стропківської території, управителеві Маковиці Петрові Бисазі.

До пана Димитрія Монастерлі. Високопреподобний пане, шановний брате во Христі. Готовий до послуг.

Начальникові сатмарських пошт Іванові Багоні (Андрій Кіш—Ваної, Сигизмунд Оноді).

8. Експедиції.

Дня 21 квітня 1690 року було дано розпорядження пану Григорієві Сускевичу, священнику із Лобочан на Перемишлянщині, що походить із моєї єпархії і допустив проступки, щоб повернувся.

Того ж дня я доручив наказ Теодорові, священнику із Плоского, який має повернути Анну Лукач своєму законному чоловікові, бо розумне судове рішення не дозволяє їм разом жити.

Панові Михайлові, кольчинському парохіві, я дав дозвіл, щоб проводив відправи в селі Підгоряни у зв'язку з бігамією вашого священника по імені Дмитра — так, щоб не припиняв проводити відправи у своєму селі, коли буде потрібно.

Цього ж дня 25 квітня 1690 року.

Я доручив наказ панові Миколі, священнику із Дубрівки, щоб він повернув викрадену Пелагію її законному чоловікові Стефанові під

(18) 7. Principis Intimo Consiliario, militiae Hung: intra praefatum Regnum existentis Generali Commendanti, Inclitorum Comituum Tordensis, et Maramarusiensis Sup-o Comiti etc.

Ep̄po Premiseliensi. Illm̄o, et Rm̄o D. Innocentio Vinniczki Ep̄po Premiseliensi, Samboriensi, Sanocensi, Dño Fři mihi obst-o Archim. Derm. Dubnen:

Principi Rakotzio(!). Illm̄o Comiti DD. Francisco Rakoczy de Felső Vadasz, Inclyti Comitatus Saarosciensis Supr-o Comiti. —

Episcopo Leopoliensi. Illmo, et Rm̄o D. Josepho Szumlanski Ep̄po Leopoliensi. Archieptus Kioviensis, et Haliciensis Administratori, Archimandritae Peczarensi, Dño, et Fři mihi obst-o.

Dositheo Metropolitae terrarum Moldaviae. Comiti Petheo. Illm̄o Dño Francisco Pettheo Krainae Sztopkoviensis Comiti. c. 24.

Provisor Makovicz Petrus Bisaha. Ad D. Demetrium Monasterli Rm̄e Dñe Frater in Xō honorande. Ad serviendum paratus.

Postarum Szathmariensium Magister Jō: Bahony /Andreas Kis Vanaj Sigismundus Onody.

8. Expeditiones.

A di 21. Apli 1690. ho dato Ordine a D. Hryhory Suczkiewicz prete di Lebozcan in Premisl:che andasse uia della mia Dioecesi insolente fatti e tornasse dal suo res-o.

A di d-o mandato ordine a Theodoro Prete di Ploczko che faccia tornare Anna a Lucacz suo legitimo marito, mentre senza legitima causa + noniuol con esse abitare.

D. Michaeli Kolcinszki Parocho concessi licentiam, ut celebret in pago Podoragne, stante impedimento bigamiae proprii Parochi vocati Demetrius, ita tamen, ut etiam in proprio pago ministrare Sacramenta non desinat, quando necesse erit. hac die 25 Aplis. 90.

a D. Nicola Paroco di Dobroszcz mandai ordine che facesse restituire Pelagia ripigliata dat suo Padre a Stephano suo marito, sotto pena di scomunita 1 di 10 fiorini o pur comparisca a dir sue ragioni. li 25. Apli 1690.

a P. Nicolo paroco di Niacciouo ordinai che

загрозою вилучення із церкви та штрафу в десять флоринів; нехай це йому підкаже його розум. 25 квітня 1690 року.

Під такою ж карою я наказав священникові Миколі із Зняцева, щоб він повернув викрадену від Григорія його дружину і щоб залишив її в спокою. с. 12.

(19) 9. Дня 24 квітня 1690 року на старовинному місці біля Мукачева, де знаходиться моя резиденція, я проводив синод, на якому виступили Мефодій із Вишкова та монахи, 7 вікаріїв, а понад 60 священників підтвердили тоді визнання католицького віросповідання і зобов'язалися і далі його додержуватися.

Прізвища вікаріїв

Іоанн Лохівський, 40-річний. Лохівський вікарій був призначений 26 років тому назад єпископом мукачівським Парфенієм Петровичем, має під своїм керівництвом 16 священників, а в своєму селі 20 родин.

Василій Визницький, латорицький вікарій, 40-річний, був призначений Йоаннієм Імстичівським, єпископом мукачівським, біля 32 років тому; має під своїм керівництвом 37 священників, а в своєму селі 12 родин.

Вікарій Іоанн Ків'янський, березнянський вікарій, біля 40 років, був призначений тим же єпископом близько 22 років тому, має 13 священників та 20 родин в селі. Тепер є дві.

Іоанн Завидівський, вікарій крайнянський, біля 44 років, близько 20 років тому був призначений Волошівським, єпископом мукачівським, має 30 священників. Тепер є два.

Павло Шуста, вікарій гуклівський, має близько 50 років, був призначений 30 років тому Йоаннієм, має 9 священників, а у своєму селі 12 родин.

Іоанн Суцзянський, вікарій знялинський, має близько 50 років, (10) перед 25 роками був призначений Йоаннієм, має священників 3 та родин в селі 10.

Василій, вікарій верчанський, 33-річний, шість років тому був призначений тим же Йоаннієм. Має 8 священників, а в своєму селі 16 родин.

Священик Лучанський і якийсь Чепак по дорозі уговорив священників, щоб не йшли на нараду.

Пан Петро Імстичівський привіз своє майно на церковну парафію, що знаходиться біля кордону Марамороша, де розміщалися варта австрійців.

comandasse sotto l'istessa pena a Grigorio che repigli Apia sua moglie, da esso lasciata il di sud-o c. 12.

+ non vivol.

(19) 9.

A di 24. Apli 1690, alla vecchia feci il p-mo mio Sinodo nella mia Residenza di Munkacz dove intervennero il Vescovo Mettodio con li Monaci, Vicarii 7.e Preti sopra 60. si lesse la Professione della fede Cattolica, e decretai molte cose da osservar si.

Vicariorum nomina.

Ioannes Lochowski annorum 40. Vicarius Lochowski, ordinatus ante annos 26. abi Eppō Munkacz:Partenio Petrowicz. habet sub se sacerdotes 16. in suo pago familias 20.

Basilus Vizniski, Vicarius Latoricki an. 40. ordinatus a Ioanikio Msticzowski Eppō Munkac: ante an:32. circiter. habet sub se sacerdotes 37.32. in pago f. 12.

Ioannes Kiwianski Vic. Berezanensis, an. 40. c. ordinatus ab eodem an: 22. c. habet Sacerdotes 13. in pag. fam. 20. Sunt ibi duo.

Ioannes Zawidowski Vic. Kranianski, an: 44. c. ordinatus a Voloszywskoho Eppō Munkac: ante annos 20. habet Sacerdotes 30. c. Sunt duo.

Paulus Szusta, Vicarius Hukli(w)ski an. 50. c. ordinatus a Ioanikio ante an:30. habet Sacerdotes 9. in pago fam. 12.

Ioannes Suscizianski. Vic. Znialinensis. an. 50. c. ordinatus a Io- 10. anikio ante an. 25. habet Sacerdotes 3. in pag. fam. 10.

Basilus Vic. Vereczanski. an. 33. or(dina)tus ab eodem Ioanikio ante annos 6. habet Sacerdotes 8. in pag. fam. 16.

Parochus Luczanski, et alius Cepak in via disvadebat Sacerdotibus, ne ad Synodum venirent.

D. Petro Misticziowski portó il suo ftoó (. . .) nelli confini di Maramoruse. χύσα. Ubi praesidium Germanorum.

Симеон Уйбарівський, перший вікарій в Ма-
рамороші.

Є там три монастирі, в одному є понад 12 мо-
нахів, в інших 3 або 4.

У Трансильванії є понад 1500 священників.

У селі Доробратові, що по сусідству з Мако-
вицею, є дві книги про забобони, а також в Уж-
городі.

Дня 11 серпня 1690 року я слухав службу в
православній церкві у Хусті і виступив з про-
повіддю перед народом.

Дня 13 серпня я збирав десятину зерна в Се-
влюші, в Чорному Ардові та у Підвиноградові.

Дня 17 серпня я призначив о. Петронія ігумен-
ном монастиря.

(20) 11. 18 січня 1692 року найблагородніший
пан Франциск Клобушицький, адміністратор
маєтків Ракоці, передав мені колись подаро-
вані села моєму монастиреві в присутності пана
варадинського єпископа, його нотаріуса та
інших людей, а 21 січня на основі дарчої грамо-
ти передав мені села пан управитель у присут-
ності багатьох людей.

В лютому 1693 року я одержав у Відні в кан-
целярії Угорщини королівську згоду (на це). В
місяці листопаді 1694 року я здав оригінал
цього документа високопреподобному панові
Андрію Сантофці, генеральному вікарієві
Егерському єпископства, щоб він здав у Ко-
шицький архів*.

12. Декрети

Я доручив панові Василю, священнику села
Бистрого, пораненому Яковом Білаєм, щоб по-
відомив розбишаку, що він виключений із цер-
кви і не може приймати участь у церковних
відправах до тих пір, поки не буде мною
звільнений, і нехай думає про необхідне проба-
чення потерпілому і нашому трибуналові дня
25 квітня 1690 року.

Анна із села Колодне пожалувалась на свого
чоловіка Івана, що той 24-го вигнав її без при-
чини.

Євдокія із села Ракошино також пожалува-
лась на свого чоловіка Якова, що той на про-
тязі 13 років залишається окремо від неї. Спра-
ву обох я доручив пану управителеві 26 квітня
1690 року.

Я написав панові Андрію Олаському, зем-
плинському віцвікарію, щоб перевірів, чи піп
із села Філкогоза справді був священником, бо
про це є сумніви. 26 квітня цього року.

*Читай possessionem.

Simeon Vibaruczki p-us Vicarius in M(a)ramoru-
se.

Sunt ibi tria Monasteria, in uno sunt plus quam 12.
Monachi, in aliis tres, vel 4.

In Transylvania sunt plures, quam 1500. Sacerdo-
tes.

In Dorobrot vicino a Makovizza, duo sont libri di
superstitioni. Et in Unghvar.

Die 11-a Augusti 1690. audivi Missam in
Ec(cle)sia Graeca Hustae, benedixique populo.

Die 13-a d-i collegi decimas frumentorum in
(Se)lus, in fekete Ardu, et in Vég Szólos Ard(o).

Die 17-a d-i constitui P. Petronium Egumen
monasterii.

(20) 11.

Die 18-a Ianuarii 1692. Perll-tris Dnūs Franc.
Klobusiski Administrator bonorum (Ra)kocziano-
rum resignavit mihi bona olim (do)nata meo
Monasterio in praesentia D.(Epp)i Varadiensis,
sui notarii, et aliorum. Et die 21 d-i vigore Com-
missionis ipsius + possessū mihi dedit Dnūs Provi-
sor in praesentia multorum.

Die Feb-rii an:93.obtinui Viennae in Cancellaria
Hungarica Consensum Regium.Mense No-
vembris an:94.dedi originale Rmo Dño: Andreae
Santofci Vicario Generali Episcopi Agriensis, ut
poneret in Archivo Cassoviae.

+ lege possessionem

12. Decreta

Ad D. Basiliū par:Bistry vulneratum a Iacobo
Bilaj imposui, ut notificet percussori se esse in
excommunicationem incursum, adeoque non
posse fieri particeps Sacramentorum, nisi a me
absolvatur, Et cogitet de satisfactione debita parti,
et nostro tribunali, die 25. Aplis. 90.

Anna ex pago Kolodno quaerelavit Ioannem
suum maritum, quod ipsam sine causa dimiserit,
die 24.

Eudoxia ex pago Ragozyno pariter quaerelavit
Jacobum suum maritum, quod a 13. annis maneat
ab illa separatus. Utriusque causam Dño Provisori
comendavi. die 26. Aplis. 90.

D. Andreae Olaski vice Vicario Zémpliniensi
scripsi, ut examinet an Parochus filchaziensis sit
vere Sacerdos, cum de ipso dubitetur. 26. d-i.

Generoso Dobrai Cosmae scripsi, quod non nimis
molesto RR. Petrum, et Basiliū misticzeghen-
ses(!), calumniando ipsos, quod retineant cam-
pum spectatntem ad pagum, cum realiter non
spectat ad ipsum, ut ipse populus fatetur. die
supra d-o.

Я написав благородному Кузьмі Добрай, щоб він надто не обтяжував преподобних Петра і Василя із Імстичева звинуваченнями їх, що вони присвоїли сільське поле, хоч фактично, як свідчить населення, дане поле не належало до сільського. Дня того ж. (21)

13. Благородному панові Петру Сенлілекі, управителю в Чинадієві, я написав про волів, одержаних ним для робіт від священників Григорія, Іоанна, Луки і Василя, щоб він по можливості утримувався від труднощів — 25 квітня 1690 року.

Я наказав Якову Пацкану в селі Кив'яжд (Кам'янське), щоб виплатив своїй першій дружині борг у сумі 30 флоринів і щоб знову її прийняв. Село належить пану графові Баркоці. Священником є вікарій Іоанн Кив'янський. 13 травня.

Андрій Доробратівський був обжалований Стефаном Негрівським щоб той під штрафом у 20 флорини з'явився на протязі трьох днів, тому що той раніше викрав жінку вищезгаданого. 29 травня 1690 року.

Михайло, піп із Негрова, під карою в 10 флоринів попередив Теодора Беріца, щоб той не обтяжував його до встановленого часу.

Про це саме я написав селянам під карою в 50 флоринів, щоб його затримали, а попові Іоаннові Богорському під штрафом у 10 флоринів, щоб не обтяжував його.

14. Спогади і декрети

Дня 30 квітня 1690 року за старим календарем я прийшов у Сатмар, зупинився в домі високопреподобного пана Дмитра Монастерлі — архідиякона.

Дня 1 травня я провів місцеві збори, на яких було присутніх близько 60 священників. Вони підтвердили унію, а я ознайомив їх з постановами.

Дня 4 травня я призначив четцем піддиякона і диякона Андрія Бучацького.

Того ж дня, тобто в неділю мироносиць, я провів посвячення грецької церкви святого Миколи перед торжественною службою.

Дня 5 травня 1690 року я призначив у цій самій церкві святого Миколи в Сатмарі двох інших дияконів, а саме Марка, сина Йоанна із села Тінач, та другого Іллю, сина Мойсея із села Чекерто.

Я висвятив у монахи Йону із села Побіку і назвав його Іоахимом. Він ще не склав чернечу присягу.

(21) 13.

Generoso Domino Petro Szenileky Provisori in Semliklocze scripsi pro bobus acceptis ab ipso ad labores a Presbyteris Gregorio, Joanne, Luca, et Basilio, ut videlicet a molestiis se pro posse abstineat, die 25. Apllis. 90.

Iacobo Paczkan in pago Kiviasdi jussi, ut solvat Mariae suae primae Uxori debitum 30. fl: et ipsam denuo recipiat. pagus est sub D. Com. Barkoczy. Parochus est Vicarius Ioannes Kiwianski. sub 13. May.

Andreas Dorobratouski fuit citatus a Stephano Negrouski ut compareat infra tres dies sub pena 20. flor: quia abstulit supradicti uxorem. die 29. May. 90.

Michael pop Negrouski imbuit sub poena 10 flor: Theodoro Beritz, ne ipsum molestet usque ad zempus prescriptum.

Pro eodem scripsi paganis sub poena 50. flor: ut ipsum retineant, et popo Ioanni Bogorski sub poena 10. fl. ut ipsum non molestet.

14. Recordationes, et Decreta.

A di 30. Aplis 1690. secundum vetus veni Szathmarinum, mansi in domo Adum Rev. D. Demetrii Monasterli Archi-Diaconi.

Die 1-a May feci Synodum topicum, in quo congregati sunt 60. circ. Presbyteri. Unionem confirmarunt, et Decreta ipsis publicavi.

Die 4-a dicti ordinavi in Lectorem, Sub Diaconum, et Diaconum Andream Busciatski.

Eodem die, quae fuit Dominica τὼν μηροφόρων dedicavi Ecclesiam Graecam Sancti Nicolai ante Missae Solennia.

Die 5-a May 90. ordinavi in eadem Ecclesia S. Nicolai Szathmarinensis alios duos Diaconos, videlicet Marcum Joannis ex pago Tinacz, et alium Eliam Moysis ex pago Czekerto.

Dedi etiam habitum monasticum Ioanne, et vocavi ipsum Ioachimom, ex pago Pobico, non tamen Professionem Monasticam fecit.

Дня 10 травня 1690 року я призначив священиком у церкві святого Миколая в Мукачеві Дмитра Беняминського, який уже був дияконом.

Пан Петро, священик села Ардова, що мав двох жінок, після розгляду пообіцяв присягою, що буде утримуватися від зв'язку із другою жінкою, і я дав йому дозвіл виконання церковних відправ. Дня 13 травня 1690 року.

Той сказав, що в названому селі Ардів (Угоцький комітат) усі платять (22) 15. десятину панові Прені. Дев'яту ж частину кальвінському проповіднику, що складає 100 копиць зерна. Кожна копиця вміщає 16 снопів. Так само дають із вина та худоби.

Пресвященний пан єпископ Мефодій відійшов звідси за моїм дозволом 13 травня 1690 року.

Пресвященний пан єпископ варадинський сказав, що під час минулих нарад в Братиславі бачив і читав засновницькі, установчі грамоти, надані Мукачівському монастирю, у лектора братиславської єпархії благородного пана Петра Філя, і вони в його присутності знову були покладені в сумку документів разом з іншими грамотами.

До егерців я послав Михайла Задеревецького 19 травня 1690 року на їх вимогу. Він пообіцяв платити мені десятину із своїх церковних прибутків. Від населення має річно 100 флоринів, крім того, ще виноградник та дохід з парафії.

У село Лучки я послав священиком Георгія Тернівського з відкритим листом від 5 червня 1690 року.

Для міста Нова Баня та його округу я призначив моїм вікарієм преподобного пана Іоанна Ієроніма Липницького на вимогу о. Франциска Рабаса ордену єзуїтів дня 11 червня 1690 р.

16. Звільнені або об'єднані

Дня 10 травня 1690 року преподобний Дмитро Беняминський дав присягу.

Дня 14 травня преподобний Дмитро Ремецький дав присягу і був проголошений вільним.

Дня 19 травня преподобний Михайло Задеревецький дав присягу.

Дня 20 травня преподобний Михайло Негрівський дав присягу.

Дня 21 травня преподобний Григорій Гісянський дав присягу і став вільним.

Вказаного дня дав присягу і стає вільним преподобний Іоанн Завадський.

Die 10-a May. 90. Ordinavi in Ecclesia S. Nicolai Munkaczini Sacerdotem Demetrium Beniaminski jam Diaconum.

D. Petrus parochus Ardu bigamus post ordines promisit cum juramento se abstinere a comercio uxoris, et sic dedi ipsi licentiam celebrandi. die 13-a May. 1690.

Ipse dixit, quod in dicto pago Ardu omnes solvunt deci-

Cotfus Ugocz

(22) 15.

mas Dño Preny. Nonas vero Praedicanti calvino, quae sunt 100. Cumuli frumenti, unusquisque Cumulus continet fasciculos 16. similiter dant et de vino, et de animalibus.

Rñus Dñus Eppus Methodius abivit hinc habita a me licentia. die 13-a May. 1690.

Illmüs D. Eppüs Varadinensis dixit, quod sub proxime praeteritis Comitii Poseniensibus Literas Fundationales hujus Beneficii Munkaczinensis vidit, et legit apud Lectorem Capituli Poseniensis.

D. V. Petrum Filo, quae praesente illo iterum sunt repositae ad Capsam cum reliquis literis.

Aagriensibus misi Parochum Michaelem Zaderevecki die 19-a May. 90. ad instantiam illof. Promisit mihi solvere Decimas suorum reddituum Ecclesiasticorum, a populo habet 100. flor. annuatim, insuper vineam, et ex stola fructum.

Luczkae pago misi pro Parocho Georgium Ternowski cum Patentibus sub 5. Junii. 90. Civitati Neobaniensi, ipsiusque Districtui constitui Vicarium meum R. D. Joannem Hieronymus Lipniski ad instantiam P. Francisci Rabas (:Ravasz:) S. Iesu. die 11-a Iunii 1690.

Die 10-a May 1690. R. Demetrius Beniaminski Professionem fecit.

Die 14-a dicti R. Demetrius Remeckzi Professionem fecit, et liber factus.

Die 19-a dicti R. Michael Zadereveczki Professionem fecit.

Die 20-a dicti R. Michael Negrowski Professionem fecit.

Die 21-a d-i R. Gregorius Tyszanski Professionem fecit, et liber factus.

Die dicto R. Ioannes Zawacki professionem(!) fecit, et liber factus.

Дня 22 липня Іоанн з Латірки.

1691 року, коли прийшов до Мукачева благородний пан адміністратор Франциск Клобушицький, він звільнив усіх священиків від роботи для сім'ї Ракоці. Платять лише куніцою.

(23) 17. Спогади

7 січня 1692 року за новим стилем помер у Сатмарі о. Димитрій Монастерлі — архидіакон.

25 лютого 1692 року я дав дозвіл отцеві Бабиському з-під Завидова, щоб на основі цього дозволу міг виконувати обов'язки священика.

Петро Попович із Підгорян дав зобов'язання сплатити монастирю штраф у сумі 20 флоринів, якщо буде обтяжувати свого священика Теодора в присутності селян — 5 березня 1692 року.

В Дебрецені о. ієромонах Ісаєа був викликаний тутешніми греками за священика в березні 1692 року.

Дан Ладислав Сапловича в тому ж селі Сапловича в Мараморощі був повідомлений благородним паном Григорієм Бараньої про вигнання католиків із Трансільванії.

Місяця січня 1694 року я встановив своїм вікарієм над волохами в частинах Угорщини о. Ісаєа де Каролі.

Слуга Лука одержав дня 15 травня 1694 року 1 флорин, 7 полтур.

Дня 30 червня 2 віка пшениці.

Дня 15 липня 3 флорини 21 полтуру.

Дня 31 липня 1 віка.

Дня 24 серпня 1694 року я заплатив йому весь остаток за рік.

18. Визнання

Визнали як свого єпископа всі із Мукачівського комітату 10 квітня за старим стилем, коли я був введений у права єпископа, та повторно 24 квітня, коли я провів збори.

Із Сатмарського комітату, де я проводив збори, 10 травня мене визнав преподобний пан Димитрій Монастерлі з іншими священиками.

Із комітату Гаваш там зібрані священики.

Із Угоцького комітату там зібрані священики.

Із округу Надьбаня теж вислані туди три священики.

Із комітату Саболч Лазар Лабовський, вікарій, та Стефан Напкорський вислані до Мукачева 25 травня 1690 року. Названий

Die 22. Iulii. Ioannes Latorkensis.

Ann. 1691. quando venit Munkaczinum Perillustris Dnūs Franciscus Klobusiski Administrator, liberavit omnes Sacerdotes a laboribus domus Rakoczianae, dummodo solvant Kuniczam.

(23) 17. Recordationes.

Die 7-a Ianuarii secundum Novum 1692. mortuus est Szathmarini P. Demetrius Monasterli Archidiaconus.

Die 25-a Februarii 92. dedi licentiam P. Babiski sub Zawidoski 6. ut possit ut licentiatui servire.

Petrus Popovicz Podoranensis reversales dedit sub poena 20. florenorum solvendorum Monasterio, si molestabit Theodorum Plebanum suum. die 5-a Martii 1692. coram paganis.

Debreczini P. Isaias Ieromonachus requisitus ab illis, Graecis pro Plebano. Mense Martii. an. 1692.

D. Ladislaus Szaploczai in eodem pago Szaplocza in Maramoruse notificatus a Perillustri D. Gregorio Baranyai Ablegato Catholicorum ex Transilvania.

Mense Ian. 94. constitui meum Vicarium in parti Hungariae supra Valachos. P. Esaiam de Caroli.

.....
Lucas Aido habuit die 15 May 94. fl. 1. p. 7.

Die 30-a Iunii metretas 2. silig.

Die 15-a Iulii fl. 3. p. 21.

Die 31. d-i metretam 1.

Die 24. Augusti 94. solvi ipsi totum residuum anni.

18. Recognitiones.

Recognoverunt me ut Episcopum proprium omnes ex Comitatu Munkacz die 10-a Aprilis secundum vetus, quando fui installatus, et iterum die 24-a dicti, quando Synodum habui.

Ex Comitatu Szathmař, ubi Synodum habui die 1-a May recognovit me R. D. Demetrius Monasterli, cum aliis Presbyteris.

Ex Comitatu Havassiensis ibidem congregati Sacerdotes.

Ex Comitatu Ugociensis ibidem congregati Sacerdotes.

Ex Districtu Naibaniensis tres Sacerdotes illuc missi.

Ex Comitatu Szabolcz Lazarus Labowski Vicarius, et Stephanus Napkorski huc Munkaczinum

вікарій має під своїм керівництвом 30 священиків . . .

Із Земплинського комітату вікарій Григорій Станчанський та віцевікарій Петро Кумлоский 15 червня 1690 року сказали, що там знаходиться близько 40 священиків.

Із Маковицького комітату Олександр Рунянський, вікарій у шариських маєтках його превосходительства пана графа Ердеві, має 26 священиків.

Так само Іоанн Олександрович, (23 а) 19. свідницький вікарій у маєтках Ракоці названого Маковицького комітату, має 22 священики.

Так само Петро Одермарський, вікарій Орлівський у маєтках пані Плавецької, має 22 священики.

З цими прийшли ще інші три священики і 22 червня 1690 року визнали мені покірність.

Із Ужанського комітату, тобто із його частини, що належить найяснішій графині пані Гомонай, прийшли Євстрахій Макарцович, безрезнянський та верховинський вікарій, який має 47 священиків, а також Ілля, ублянський вікарій, що має 19 священиків, і визнали мене 1 липня 1690 року.

Із Ужанського комітату, що належить його превосходительству панові Гомонаєві, прийшли Яків, ужгородський вікарій, і Іоанн Нерольський — дня 2 липня.

Із цього ж комітату прийшов Іоанн Ялинський, тарнівський вікарій, 22 липня.

Я призначив його протопресвітером над 19 священиками навколо Михаловець і Собранець у названому комітаті. Із Земплинського комітату із округу Стропківського, Григорій Брусницький, вікарій названого округу, та Іоанн, рафаївський пресвітер, дня 23 липня. с. 27.

20. Спогади і декрети

23 червня 1690 року я призначив орлівським архіпресвітером священика Петра Ордемарського, що дав присягу розійтися з жінкою, з якою він одружився після висвячення, і зберігати celibat аж до смерті.

Того ж дня я призначив вікарієм, тобто протопресвітером маковицьким, у маєтках Ердеві Олександра Рунянського.

У маєтках Ракоці того ж Маковицького комітату я призначив Іоанна Олександровича священиком у Свиднику . . . двоєжонець . . .

Того ж дня я написав шановній спиській капітулі, щоб заставили моїх пресвітерів перейти в моє розпорядження. (списький Малахівський).

Благородним панам вільного міста Бардієва

missi die 25-a May 90. habet dictus Vicarius sub se 30. Sacerdotes M-tum Rusticis ut sol-am (. . .)

Ex Comitatu Zemblinensi(!) Gregorius Stanczianski Vicarius, et Petrus, Kumlouski Vice-Vicarius die 15-a Junii 1690. dixerunt, quod reperiantur ibi 40 cir. Sacerdotes.

Ex Comitatu Makoviciensi Alexan(der) Rounianski Vicarius in bonis Saar(ose) Illmī Dni Comitatus Erdódi habet Sacerdotes 26.

Item Joannes Alexandrowicz Vicari(us) (23 а) 19. Sduiniczki (:Swidniczki:) in bonis Rakoczianis, dicti Comitatus Makovicensis habet Sacerdotes 22.

Item Petrus Odermarski Vicarius Orlouski in bonis Dominae Plaveccka habet Sacerdotes 22.

Cum ipsis venerunt alii tres Sacerdotes, et obedientiam mihi praestiterunt die 22. Junii, anni 1690.

Ex Comitatu Ungh videlicet ex parte Comitatus spectantis ad Illmām Dnām Comitissam Homonay venerunt Eustachius Makarcowicz Vicarius Berzanski, et Verkovinski, qui habet Sacerdotes 47. et Elias Ublanski Vicarius, qui habet Sacerdotes 19. et recognoverunt me. die 1-a Julii 1690.

Ex Comitatu Ungh subjecto Illmō Dño:de Homonay venerunt Iacobus ungarvarki Vicarius, et Ioannes Nerolski. die 2-a Julii.

Ex eodem Comitatu venit Ioan. Ialinski Vicarius Ternoviensis die 22-a Iulii. Ipsum constitui Protopresbyterum supra 19. Sacerdotes, Circa Nagy Mihalinum, et Sobrancinum in dicto Comitatu.

(Ex) Comitatu Zemplinensi(!) ex Districtu Sztrpkoviansi Georgius Brusniski Vicarius dicti Districtus, et Joannes Raphajóczensis Presbyter. die 23. Julii. с. 27.

20. Recordationes, et Decreta.

Die 23-a Junii 1690. constitui Archi presbyterum Orloviensem Petrum Ordermarski Sacerdotem, qui juravit dimittere Uxorem post Ordines Sacros acceptam, et servare usqui(!) ad mortem celibatum.

Eodem die constitui Vicarium, seu Protopresbyterum Mákowicensem in bonis Erdódiānis Alexandrum Rounianskium.

In bonis vero Rákoczianis ejusdem Comitatus Makovicensis constitui Joannem Alexandrowicz plebanum Swidnicki . . . bigamus.

Eodem die scripsi Venerabili Capitulo Scepusiensis, ut cogant Presbyteros meos ad mei obedientiam venire. /Spisc. Malaxouski.

Generosis Dnīs Liberae Civitatis Bardioviensis

■ рекомендував священника Георгія /Темеза, Рессова та Троцана.

Я дав дозвіл, щоб в селі Чома Шариського комітату могла бути побудована нова церква.

26 червня я призначив в селі Онік Угоцького комітату Ігнатія Пекарчика.

3 липня я звільнив від усіх церковних обов'язків Григорія Тибавського із-за незнання. Залишився під наглядом Василя Визицького.

14 липня я наказав, щоб була закрита його церква в селі Рибава.

(23 6) 21.

28 липня 1690 року із-за нанесення жителями села Розтоки-Клинова преподобному гукливіському вікарію Павлові Шусті образи я заборонив священникам проводити там відправи до тих пір, поки ті не підкоряться.

Приблизно в той час русинам, що проживають у містах Севлюш, Чорний Ардів та Підвиноградово я відмовив, щоб не платили проповідникам десятину. Про цю справу я написав моєму панові Георгію Баркоці, наджупану Угоцького комітату та їх превосходительству панам графам Прені, а також надіслав їм листа через священника Луку Борбіля.

29 липня цілком відійшов із Мукачівського монастиря пан Мефодій Раковецький.

1 серпня я із його превосходительством паном Георгієм Баркоці, наджупаном Угоцького комітату, у місті Севлюш добились того, щоб жителі відвели місце для будівництва руської церкви, а десятину, яку русини звичайно платили калвінському проповідникові, я забрав собі.

3 серпня я дозволив благородному панові Сигизмунду Оросу, щоб міг побудувати в своєму селі Йовря (Сторожниця) церкву для русинів і мати священником Андрія Варчинського або Юраського, якщо сам захоче.

Того ж дня я дозволив священникові Лазару Лекурдові виконувати свої обов'язки аж до проведення зборів. с. 28.

22. Призначення або висвячення

10 травня 1690 року я призначив священником Дмитра Беняминського.

29 червня 1690 року я призначив священником Симеона Каменського, якого за кілька днів до того я призначив дияконом.

Того ж дня, 29 червня, я призначив священником Іллю Поповича, якого разом з іншими я

comendavi Georgium Temez plebanum Ressor, et Trotzan.

Dedi licentiam, ut in pago Scioma Comitatus Sciaros possit nova Ecclesia edificari.

Die 26-a Iunii constitui in pago Onok Comitatus Ugocz Ignatium Pekarczik+

Die 3-a Iulii suspendi ab omnibus officiis Divinis Gregorium Tibawski propter ignorantiam. Manet sub Basilio Wozniski.

Die 14-a dicti jussi, claudatur ejus Ecclesia in pago Tibawa.

+(:Pekarczik:)

(23 b) 21.

Die 28-a Iulii 1690. propter injuriam factam R. Paulo Sciusta Vicario Uklifski a villanis pagi Ros-toki Klinova prohibui Sacerdotibus ne ibi officient, quousque ipsi se humiliabunt.

Circa hoc tempus interdixi Ruthenis habitantibus in oppidis Szólós, Fekete Ardó, et Szólós Veg Ardó ne solvant Praedicantibus Decimas. Pro eodem negotio scripsi meo Dnō Georgio Barkoczi Supremo Comiti Ugocz, et Illmīs Dnis Comitibus Preny. Et misi ipsis literas per P. Lucam Borbil.

Die 29-a Iulii discessit totaliter Dnūs Methodius Rakoweczki ex Monasterio Munkaciensi.

Die 1-a Augusti Ego cum Illmō Dnō Georgio Barkoczy Supremo Comite Ugocs in pago Szólós fecimus ab illis paganis assignare locum pro edificanda Ecclesia Ruthenica, et decimas quas Rutheni solvere solebant Praedicanti Calvinistae pro me obtinui.

Die 3-a Augusti dedi licentiam Generoso Dnō Sigismundo Orosz ut edificare possit in suo pago Eör Ecclesiam pro Ruthenis, et habere pro Plebano Andream Barcinski, sive Iuranski (:si ipse vult:) Eodem die P. Lazaro Lekurd concessi, ut prosequatur suum officium usque ad Synodum faciendum. c. 28.

22. Ordinationes, sive Consecrationes.

Die 10-a May. 90. ordinavi Sacerdotem Deme-trium Beniaminski.

Die 29-a Iunii 1690. ordinavi Sacerdotem Simeonem Kamienski, quem ante aliquot dies ordinaveram Diaconum.

Eodem die 29. Iunii ordinavi Sacerdotem Eia(m) Popovetz, quem antea simul cum alio ordinaveram Diaconum.

раніше призначив дияконом. Першого рекомендувала благородна пані Юдита Каролі, другого — її превосходительство пані графиня Єлизавета Ердеді.

2 липня я призначив священником Стефана Караченського із Сатмарського комітату, після того як в інший святковий день я надав йому інші посади (звання).

28 вересня 1690 року за старим стилем я призначив Григорія Старинського, Іоанна Луківського та Теодора Ославського з присвоєнням їм умовно всіх посад від лекторства (четця) аж до пресвітерства, бо вони були призначені паном Мефодієм Раковецьким, сумнівним єпископом.

1 жовтня 1690 року я призначив, як і вище, умовно священником о. Дем'яна Дзитрицького, о. Іоанна Чернинського та о. Михаїла Ортутівського, які були призначені Мефодієм.

5 жовтня Луку Бехерівського, Василя Вишківського та Даниїла Бенедиківського, як вищеназваних.

(24) 23.

12 жовтня 1690 року я призначив священниками Симеона Щамницького, Іоанна Шпака, Орлицького, о. Якова Орлицького, о. Якова Бенедиківського та Григорія Беловезького.

14 вищеназваного місяця я призначив о. Теодора Ладомирського, о. Георгія Ладоміського, о. Петра Андрієвського та Григорія Вишньомирошанського.

26 жовтня я призначив священником о. Іоанна Ніклівського та Олександра Кричівського.

22 лютого 1691 року за старим стилем я висвятив у Мукачеві Іоанна Дороцького із Ніру Саболчського комітату. Він був світською людиною, і я надав йому всі церковні привілеї.

29 березня за старим стилем я призначив Даниїла Кольчинського та Іоанна Шелестівського умовно, бо були призначені Мефодієм.

24 травня 1691 року за старим стилем я призначив умовно Михаїла Помі та Григорія Борлеського, позаяк були висвячені Мефодієм.

19 липня 1691 року за старим стилем я висвятив Іоанна Йовчанського, тому що був висвячений Мефодієм.

13 листопада за старим стилем я висвятив Теодора Волошинчат Черленівського, позаяк був висвячений Мефодієм.

22 листопада 1691 року за старим стилем я висвятив о. Василя Ладишинського, мефодіянця, для села Фольварк у Спиському комітаті.

primum recomendavit Magnifica Dnā Iuditha Károlyi.

2-dum Illmā Dnā Comitissa Elisabetha Erdödy.

Die 2-a Iulii ordinavi Presbyterum Stephanum Karascenski ex Comitatu Szatmar, postquam alio festo die contuli ipsi alios ordines.

Die 28-a 7-bris secundum Vetus, 1690. ordinavi Gregorium Starinski, Ioannem Lukowski, et Theodorum Oslawski(:), conferendo ipsis sub conditione omnes ordines (a) Lectoratu usque ad Presbyteratum incl(u)sive, quia erant ordinati a Dnō Methodio Rakoweczki dubio Episcopo.

Die 1-a 8-bris 90. ordinavi ut supra sub conditione P. Damianum Dzitricki, P. Ioannem Czerninski, et P. Michaellem Ortutouski, qui fuerant a Methodio ordinati.

Die 5-a dicti Lucam Beherowski, Basilium Wiszkouski, et Danielem Benedikouski ut supra.

(24) 23.

Die 12-a 8-bris 1690. ordinavi Simeonem Sciamniski Saecularem, P. Ioan: Spak, Orliski, P. Iacobum Orliski, P. Iacobum Benedikouski, et Gregorium Beloweski.

Die 14-a dicti ordinavi P. Theodorum Ladamirski, P. Georgium Ladomiski. P. Petrum Andriouski, et P. Gregorium Visenomiroscinski.

Die 26-a dicti ordinavi P. Joannem Niklouski, et Alexandrum Kriczouski.

Die 22-a februarii 1691. secundum vetus consecravi Munkaczini Ioannem Doroczki, ex Nir, in Szabolcz, erat laicus, et contuli ipsi omnes ordines Sacros.

Die 29-a Martii secundum Vetus ordinavi Danielem Kolcinski, et Ioannem Scelestouski, sub conditione, quia erant ordinati a P. Methodio.

Die 24-a May secundum Vetus 1691. ordinavi sub conditione Michaellem Pomi, et Georgium Borlesli, quia erant a P. Methodio consecrati.

Die 19-a Iulii secundum Vetus 1691. consecravi Ioannem Iofcianski, quia erat a Methodio.

Die 13-a 9-bris secundum Vetus consecravi Theodorum Voloscinciat Cerlegnouski, quia erat a Methodio.

Die 22-a 9-bris 91. secundum Vetus consecravi P. Basilium Ladisinski Methodianum pro pago Folvark in Comitatu Scepusiensis.

. Дня 13 грудня за старим стилем я висвятив священником, Іоанна Раковецького, мефодіяця, в Угоцькому комітаті. с. 39.

24. Титули

Графиня Гомонай: її превосходительству пані Терезії із Гуменного, графині частини славного Ужанського комітату.

Пани Перені: їх превосходительствам панам графам Перені, наслідственным панам Велико-го Севлюша, найдорожчим моїм друзям.

Спиському єпископові: їх преосвященству пану Ладиславоу Матяшовському, єпископу темненському і начальнику спиському, раднику його священної цісарсько-королівської величності і славному пану братові во Христі наймилішому.

Графові Пете: його превосходительству пану графові пану Францискові Пете із Герзе, наслідственному пану Строківської кріпості і маєтків та слуги його священної цісарсько-королівської величності і т. д., найдорожчому панові.

Графині Гомонай: її превосходительству пані графині, пані Терезії Кеглевич, залишеній вдові його превосходительства покійного графа пана Сигизмунда Другета із Гуменного і т. д., найдорожчій пані.

Графу Павлові Прені: його превосходительству панові Павлові Прені, наджупану славного Угоцького комітату, раднику його священної цісарсько-королівської величності, моему дорогому панові і другові. В Королеві, або: Знатному і високошановному панові жупану Земплинського комітату. Його високоблагородію пану Францискові Ференці.

(25) 25. Звільнені з роботи

Ілля Серенчівський в цьому комітаті підпорядкований лохівському вікарію, позаяк вдруге женився.

Григорій Грибовецький, тому що сам себе вінчав.

Григорій Тибавський, підпорядкований вікарію визницькому, із-за його малограмотності.

Чепак, тому що знову женився.

Григорій Скотарський біля Гукливого, позаяк знову женився.

(прізвище не наведено) біля Надьбані, тому що був висвячений в Мараморозі 19 вересня 1691 року.

Die 13-a X-bris secundum Vetus consecravi Sacerdotem Joannem Rakoveczki Methodianum in Com. Ugocz. c. 39.

24. Titularium.

Comitissa Homonay. Illmāe Dnāe Theresiae de Homonay: partis Inclyti Comitatus Ungh Comitissae.

DD. Pereni. Illmis Dnis Dnis Comitibus de Pereni, Dnis haereditariis in Nagy Szóllós, amicis mihi col-mis.

Eppo Scepusiensi. Illmō, et Rmō D. Ladislao Mattyasouszky. Eppo Temnensi, et Praeposito Scepusiensi S. C. R. Mattis Consiliario, --ac Dño Fři in X-o obssmo.

Comiti Pethó. Illmō Dño Comiti Dño: Francisco Petheó, de Gerze, haereditario Dño Arcis, et Bonorum Stropko, et S. Caes. R. Mattis Camera-rio etc. Dño Col-o.

Comitissae Homonnaianae. Illmāe Dnāe Comitissae Dnāe Theresiae Keglevich, Illmī quondam Comitissae Dni Sigismundi Drugeth de Homonna etc. relictae viduae etc. Dnāe Coll-mae.

Comiti Paulo Preny. Spectabili, ac Mag-o D-o Paulo Preny, Inclyti Comitatus Ugoczyeiensis Supremo Comiti. S. Caes. R. Mattis Consiliario, Dño: et Amico mihi obss-o. Kiralyhasini. vel Spectabili, et Magnifico Dnō. Vice comiti Zemplnensi. Perillustri, et Generoso Dño Francisco Ferenczi. 27. et 29. et 31.

(25) 25. Suspensi.

Elias Serenciouski in Comitatu hoc sub Lochouski Vicario, quia duxit recenter Uxorem.

Gregorius Griboweczki quia ipsum copulavit.

Gregorius Tibawski sub visniski Vicario, propter ejus ignorantiam.

Cepak quia duxit uxorem noviter.

Gregorius Skotarski sub Ukliski, quia recenter duxit Uxorem.

circa Nagybaniam, quia fuit consecratus in Maramoruse. 19. 7-bris 91.

Тибавський, тому що знову має дві жінки.
Священик Іоанн із Гуменного, тому що знову оженився.

Священик Ієронім Липницький із-за тої ж причини.

26. Виключені із церкви.

Черней, який одружився з Анною, що має живого чоловіка Луку. Їх шлюб був оформлений священником Гавриілом Доробратівським за дозволом Мефодія, залишається в Завидові. Липень 1690 року.

Поторанський багатожонець Василь Іоанн Пагутич в селі Караш Саболчського комітату у зв'язку з тим, що не відповів на мої листи з місяця серпня 1693 року. Він підпорядкований вікарію Стефану Сенні.

(26) 27. Спогади

Дня 26 вересня 1690 року за старим стилем із Списького комітату прийшов о. Репаський, архіпресвітер, з о. Михайлом Фориським, вони вислані від імені інших священників туди ж і стали під моє підпорядкування. Священиків є 12.

Дня 17 жовтня 1692 року за старим стилем прийшов до мене о. Ісає, грецький монах, дебrecенський опікун, з одним волоським пресвітером від імені священиків, які є у Варадинському окрузі і в Бітарському комітаті аж до Дялмару, і стали під моє підпорядкування.

Місяця серпня 1693 року із комітату Красна написав мені архіпресвітер з 16 священниками про підпорядкування себе мені.

Титули

Благородному панові Францискові Бялому, наджупану славного Краснянського комітату, верховному капітану Шомлівської Фортеці і сторожі.

Помічниківі цісаря — о. пану Іоанну Гаалу, колишньому фізику славного Абауйварського комітату і т. д.

Високопреподобному панові Андрію Сантоці, обраному катарському єпископові, старшому наставникові славної егерської капітули і канонікові та його преосвященству панові генеральному вікарієві егерського єпископства.

Tibafski bigamus noviter.

P. Ioannes Homonaiensis, quia duxit Uxorem.

P. Hieronymus Lipniski propter idem.

26. Excommunicati.

Cerneius, qui accepit uxorem Annam, habentem maritum viventem Lucam, fuerunt copulati a. p. Gabriel Dorobratowski cum licentia Methodii manet sub Zawidouski. Mensis Iulii. 90.

Potoranensis poligamus Basil Ioannes Pahuticz in Karas Sciablse, quia meas laceravit literas Mense Augusti:93.

Sub V-o Stephano Szenny.

(26) 27. Recognitiones.

Die 26-a 7-bris secundum Vetus 1690. ex Comitatu Scepusiensi venit P. Basilius Repaski Archipresbyter cum P. Michaele Foriski missi ab aliis ibidem Sacerdotibus, et obedientiam mihi praestiterunt, sunt Sacerdotes 12.

Die 17-a 8-bris secundum Vetus 92. Isaias monachus graecus Curatus Debreczinensis cum alio Presbytero valacho venit ad me nomine Sacerdotum, qui sunt in statu Varadiensi, et in Comitatu Bihariensi usque ad Gialmar, et submiserunt se mihi.

Mense Aug. 93. Ex Comitatu Kraszna scripsit ad me Archi Presbyter cum 16. Sacerdotibus subiciendo se mihi.

Tit:

Magnifico Dño Francisco Bialy Incl. Cotfus Krasnensis Supremo Comiti, Arcis, et Praesidii Somloviensis Supremo Capitaneo.

Solicatori Caes. — P. Dnō Ioanni Gaal, Incl:Cotfus Abauwariensis Substituto Phisico etc.

Rmō D-o Andreae Santoci, Electo Epōo Catriensi, Ven. Cap. Agriensis Praeposito Majori, et Canonico, nec non Illmi Dñi Ep̄i Agriensis Vicario Generali.

28. Спогади і декрети

Дня 25 вересня 1690 року за старим стилем я провів у Зборові в палаці Ракоці збори, на яких взяли участь близько 90 священників. Вони склали присягу католицькій вірі та унії з святою римською церквою. Збори тривали до наступного дня, і я прийняв багато декретів. Із Шариського комітату тут було багато учасників, а після зборів прийшов архієпископ Шариський з іншим і віддали себе в моє підпорядкування.

Дня 16 жовтня 1690 року я дав дозвіл, щоб о. Яків Снаковицький, що мав дві жінки, міг виконувати всі церковні відправи, прийнявши скоріше від нього сповідь і присягу, що він буде аж до смерті утримуватися від жінки.

Дня 28 жовтня я подібно розпорядився з о. Іоанном Легнавським.

Дня 8 листопада 1690 року я провів збори в Стакчині, де близько 40 священників прийняли унію.

Дня 17 того ж місяця я провів збори у Стропкові. Унію прийняло 17 священників.

Дня 14 грудня я провів збори у Гуменюму, на яких близько 40 священників прийняло унію.

Дня 18 того ж місяця я провів збори у Тернаві, на яких прийняло унію 11 священників.

Дня 30 того ж місяця я провів збори в Мукачеві, на яких близько 40 священників прийняли унію.

Дня 12 січня я провів в Мукачеві інші збори, на яких унію прийняло багато священників.

Подібно було зроблено в перший четвер після пасхи.

Дня 2 травня в Сатмарі.

Дня 19 жовтня 1691 року я призначив о. Ієроніма Липницького своїм представником в Егері.

(27) 29. а) 45.

Титули

Барон Сеней: Благородному панові Стефанові Сеней, наслідственному панові в Таркані, прихильному до мене другові.

Граф Пете: Його превосходительству пану графові Франциску Пете із Герзе, наслідственному панові Строківських маєтків і фортеці та камергерові його священної цісарсько-королівської величності, найдорожчому панові.

а) Зауваж. Сторінки 30, 31 і 32 відсутні в оригіналі.

28. Recordationes, et Decreta.

Die 25-a 7-bris secundum Vetus 1690. habui Synodum Sborroviae in Palatio Rakoczyano, in qua interfuerunt nonaginta circiter Sacerdotes, et professionem Fidei Catholicae fecerunt, Unionem cum S. Romana Ecclesiae amplectendo, duravit Synodus usque ad diem sequentem, et plurima decreta feci. Ex Comitatu saarose fuerunt hic, et immediate post Synodum pervenit Archipresbyter Scepusiensis cum alio, et obedientiam praestiterunt.

Die 16-a 8-bris 1690. dispensavi cum Iacobo Snakoviski bigamo post Ordines, ut possit omnia Sacerdotalia peragere, praestito prius ab ipso juramento Castitatis, abstinendo se ab Uxore quosque vixerit.

Die 28-a dicti dispensavi ut supra cum P. Ioanne Legnauski.

Die 8-a 9-bris 90. habui Synodum Stanciae, ubi Unionem acceptarunt illi Sacerdotes, in N-ro 40. circiter.

Die 17-a dicti habui Synodum Stropkoviae, acceptarunt Unionem in N-ro 17.

Die 14-a X-bris habui Synodum Homonnae, in qua Unionem acceptarunt Sacerdotes in N-ro 40. circ.

Die 18-a dicti habui Synodum Tirnaviae, in qua Unionem acceptarunt in N-ro 11.

Die 30-a dicti habui Synodum Munkaczini, in qua Unionem professi sunt Sacerdotes in N-ro 40. circ.

Die 12-a Ianuarii habui pariter Munkaczini aliam Synodum, in qua multi Unionem complexi sunt. Similiter et prima die Jovis post Pascha.

Die 2-a May Szatmarini.

Die 19-a 8-bris 1691. constitui P. Hieronymum Lipniski meum visitatorem Agriae. 45.

(27) 29.а)

Titularium.

Baro Seney. Magnifico Dnō Stephano Seney Dnō haereditario in Tarkan, amico mihi obsto.

C. Pettheō. Illmō Dnō Comiti D. Francisco Petthō, de Gerze, Haereditario Dño: Arcis, et Bonorum Stropko, et S. Saes. R. Matfis Camerario. Dnō Col-o.

(27) а) NB. Paginae 30, 31, et 32 Originali desunt.

Графині Гомонай: Її превосходительству пані графині Терезії Кеглевич, залишеній вдові його превосходительства покійного пана графа Сигизмунда Другета із Гуменного і т. д., прихильній пані.

Саболч: Піджупани називаються Георгій Ападь та Олександр Кірчі.

Князеві Трансільванії: Його височеству князеві панові Михайлу Апаффі, божою милістю князеві Трансільванії, панові частин Угорщини і керівникові секелів, графові і т. д., високоповажному панові.

Управитель пошти в Сатмарі називається Андрій Кіш Ванай.

Піджупан Марамороський: Його благородію панові Мелхіору Поганю.

Марамороський наджупан: Його благородіє пан Лаврентій Печі.

Панові Менінському: Його превосходительству пану Олександрові Менінському, першому перекладачеві східних мов його священної цісарсько-королівської величності, військовому раднику, лицареві і т. д., панові і другові наймилішому. 53

33. Яків.

Дня 13 січня 1692 року одержав від мене для розрахунку своєї плати 4 угорські флорини.

Дня 14 . . . . .

Дня 15 я дав йому один угорський флорин.

Дня 10 лютого півфлорина.

Дня 18 того ж місяця для однієї пари взуття.

Дня 20 березня для придбання одягу 30 полтур¹.

Дня 23 того ж місяця для пари взуття.

Дня 31 березня я дав на одяг і нове взуття, три лікті матерії для одягу і один лікоть . . . для взуття.

Дня 5 червня я дав 2 віка пшениці і три пляшки горілки.

Дня 13 названого місяця для однієї пари взуття.

Дня 15 названого місяця на один одяг і дві пари сірих чобіт.

Того ж дня я дав йому три флорини.

Дня 14 вересня на пару взуття.

Дня 28 названого місяця 1 флорин.

Дня 5 жовтня я дав 4 флорини на сукно високої якості для плаща.

C. Homonaiana. Illmāe Dnāe Comitissae Theresiae Keglevich, Illmī quondām Dñi Comit̄is Sigismundi Drugeth, et Homonae etc. relictae viduae.

Dnāe obst-ae.

Szabolsc. vice Comites vocantur Georgius Apagy, et Alexander Kirtsy. Principi Transylvaniae: Celssissimo Principi Dño D. Michaeli Apaffy, Dei Gratia Principi Transylvaniae, Partium Regni Ungariae Domino, et Siculorum Comiti etc. Dño Colst-o.

Postae Szathmariensis Magister vocatur Andreas Kis Vanaj.

Maramorosiensis vice Comes: Spectabili, et Generoso Dño Melchiori Póghagn.

Maramorosiensis Comes Supremus: Magnificus, et Spectabilis Dñus Laurentius Petsi.

Dño Meninski. Illmō Dño Alexandro de Menin Meninski, lingvarum Orientalium Primario S. Caes. Regiae Mat̄is interpreti, Consiliario bellico, Equiti etc. D. et amico obst-o. 53.

33. Iacobus.

Die 13-a Ianuarii 1692. accepit a me ad computum suae mercedis fl. Ungar. 4.

li 14 d-o si Sposo- con marenca

Die 15-a dedi fl. Ung. — 1

Die 10-a Februar. fl. medium —

Die 18-a d-i pro uno par Coturnorum.

Die 20-a Martii pro indusio uno p. 30.

Die 23-a d-i pro uno par Coturnorum.

Die 31-a Martii dedi pro veste, et calligis(!) novis, tres ulnae iverunt pro veste, et una et . . . pro Calligis.

Die 5-a Junii dedi metr. 2. tritici, et albas. 3. Cremati.

Die 13-a d-i pro uno par Coturnorum.

Die 15-a d-i pro uno indusio, et duabus calligis albis.

Eodem die dedi ipsi fl. 3. 1.

Die 14-a 7-bris pro par Coturnorum.

Die 28-a d-i fl. 1.

Die 14-a 7-bris pro par Coturnorum.

Die 28-a d-i fl. 1.

Die 5-a 8-bris dedi fl. 4 . . . pro panno(!) remek menticae.

¹ Poltura (полтура) — 2 1/2 нових крайцарів (uj krajcár).

Дня 11 названого місяця я дав для придбання шапки 1 флорин.

Дня 15 названого місяця за шиття одягу 20 полтур та на одяг 2 флорини.

Дня 2 листопада 1 флорин (Дня 27 — один флорин).

Дня 3 грудня три флорини. На пояс — 20 полтур.

На 1693 рік

Я дав на взуття високої якості.

Дня 14 лютого на одяг і взуття із тканини.

Дня 12 березня три флорини на дві пари взуття.

19 березня він одержав куніцю на шапку.

27 березня я дав 30 полтур для піджака і гудзиків.

31 того ж місяця на матеріал для взуття і піджака 6 флоринів, а для скорочення один флорин і 20 полтур.

6 квітня для розрахунку 2 флорини та для пояса 20 полтур.

18 червня на взуття.

15 травня дружині 2 флорини і 14 полтур.

12 серпня 1693 року 5 флоринів на сукно на плащ, гудзики та шнурки.

8 вересня 6 флоринів (і на шкіру).

(28) 34. Мартин

Кухар почав другий рік мого обслуговування дня 23 січня 1692 року.

Дня 24 січня на пару взуття.

25 січня один флорин (27 лютого — 2 флорини).

31 березня 1 флорин.

Я дав йому одяг і нове взуття із відмінного матеріалу.

4 квітня на пару чобіт.

4 травня на одяг і взуття.

12 травня на вовняну шапку 1 флорин.

24 травня 2 флорини. 19 червня у Зборові на взуття.

22 червня 2 флорини. 29 липня 1 флорин, 4 серпня одяг і взуття. 21 жовтня 1 флорин. В кінці жовтня він одержав плащ. 11 листопада 1 флорин. 11 листопада 1 флорин. 9 грудня на чоботи 2 флорини. 26 грудня 1 флорин.

4 січня 1693 року я дав пояс. 16 січня 1 флорин. 26 січня 1693 року я дав Мартину 1 флорин. 15 лютого 1 флорин.

---

mundi Drugeth, et Homonae etc. relictae viduae.

Die 11 d-i dedi pro pileo fl. 1. 9.

Die 15-a d-i pro sutura mentae p. 20. pro pellibus fl. 2.

Die 2-a 9-bris fl. 1./die 27-a d-i fl. 1.

Die 3-a X-bris fl. 3. Pro Cingulo p. 20.

Pro anno 1693.

Dedi pro Calligis de remek.

Die 14-a febr. pro indusiis, et Caligis de tela.

Die 12-a Martii fl. 3. pro duobus paribus coturnorum.

Die 19-a d-i habuit pro pileo Cunizam.

Die 27. d-i pro Nodis thoracis p. 30.

Die 31. d-i pro panno Calligarum, et thoracis fl. 6. et pro abductura fl. 1. et pro cordono p. 20. et pro

Die 6-a Aplis ad computum fl. 2. et pro Cingulo pul. 20.

Die 18-a Junii pro Coturnis.

Die 15-a May Uxori fl. 2. p. 14.

Die 12-a Aug. 93. fl. 5. pro panno menticae, nodis, et funiculo.

Die 8-a 7-bris fl. 6/et pro pellibus.

(28) 34. Martinus.

Coquus incoepit alium annum mei servitii die 23-a Januarii an. 1692.

Die 24-a d-i pro uno par coturnorum.

Die 25. fl. 1./die 27. feb-rii fl. 2.

Die 31-a Martii fl. 1.

Dedi ipsi vestem, et calligas novas de panno remek.

Die 4-a Aplis pro uno par coturnorum.

Die 4-a Maij pro indusio, et Calligis.

Die 17-a d-i pro pileo fl. 1.

Die 24-a d-i fl. 2.

Die 19-a Junii Sboroviae pro Coturnis.

Die 22. d-i fl. 2.

Die 29. Julii fl. 1.

Die 4-a Aug. Indusium, et Calligas.

Die 21. 8-bris fl. 1.

In fine 8-bris habuit menticam.

Die 11 9-bris fl. 1./die 27 d-i fl. 1.

Die 9-a X-bris pro pellibus fl. 2.

Die 26. d-i fl. 1.

Die 4-a Ian. 93. dedi cingulum

Die 16-a d-i fl. 1.

Кухар Михайло Семіклош почав служити дня 19 березня 1693 року. Договір — 10 флоринів. В квітні одержав на пару взуття, піджак, чоботи і пояс.

35. О. Адріан повинен одержати 20 травня 1692 року 9 флоринів та 56 у мене позичених.

О. Адріан одержав 2 червня за новим стилем 6 німецьких флоринів.

Дня 20 червня у Зборові 20 флоринів. 30 серпня 10 флоринів. 10 жовтня інших 10 флоринів. 21 листопада в Угоцькому комітаті 10 флоринів.

Дня 17 січня 1693 року я дав йому 20 німецьких флоринів, 19 березня інших 10 флоринів.

17 січня 1693 року я дав йому 20 німецьких флоринів.

19 березня інших 10 флоринів.

О. Адріан 29 квітня 1693 року 10 німецьких флоринів та інших 5 флоринів. І для Якова винен інших 5 флоринів. 5 листопада 1693 року 1 флорин.

23 лютого він одержав поповнення своїх харчів за минулий 1693 рік аж до квітня цього 1694 року.

(29) 36. Стефан Полон, який став християнином із єврея і був похрещений мною в церкві святого Миколая 10 серпня за новим стилем 1692 року, одержав від мене 6 флоринів і 21 полтуру на піджак, чоботи вищої якості та сукно і один флорин на підшивку.

25 вище названого місяця на взуття 1 флорин 6 полтур, а також на один одяг і дві пари взуття.

5 вересня 1 флорин на шапку. 13 вересня три угорські флорини для розрахунку.

Дня першого жовтня я купив йому дуже добре сукно вищої якості для жінки 4 1/2, а для підшивки 20 полтур. 27 жовтня на пару чобіт.

У листопаді для купівлі корови в Росвигові 4 флорини. Так само для погорілого 4 флорини 12 полтур.

Грек Георгій почав свою службу 25 листопада 1692 року за новим стилем.

20 березня 1693 року я дав 8 ліктів сукна. 23 квітня я дав пару чобіт, піджак і черевики із сукна, пояс і шапку. Він одержав також від

Die 26-a Jan. 93. dedi Martino fl. 1.

Die 15-a feb-ii fl. 1.

Michael Semiklos Coquus incepit servire die 19-a Martii 1693.

Conventio fl. 10.

In Aprili habuit pro 1. par: Cot. thoracem, Calligas, et Cingulum.

35. P. Adrianus debet habere die 20-a Maij 1692 fl. 9. et:56. mihi consignatos.

P. Adrianus accepit die 2-a Iunii sdum novum fl. ger. -6.

Die 20 d-i Sboroviae fl. 20.

Die 30-a Augusti fl. 10.

Die 10-a 8-bris duos fl. 10.

Die 21. 9-bris in Ugocz fl. 10.

fl. 56.

Die 17. Jan. 93. dedi ipsi florenos germ. 20.

Die 19. Martii alios fl. 10.

P. Adrianus habuit die 29. Aplis 93. fl. ger. 10. et alios 5.

Et pro Jacobo debet alios 5.

Die 5-a 9-bris 93. fl. 1.

Die 23-a feb-rii accepit complementum suae provisionis pro anno elapso 1693. usque ad totum Aprilem currentis anni 94. —

(29) 36.

Stephanus Polonus ex Judaeo factus christianus, et a me baptisatus in Ecclesia S. Nicolai die 10-a Augusti, secundum novum 1692. habuit a me fl. 6. 21. pro thorace, et Calligis de remek, et telam, et fl. 1. pro sutura.

Die 25-a d-i pro Coturnis fl. 1. p. 6. et pro uno indusio, et pro duabus Calligis.

Die 5-a 7-bris fl. 1. pro pileo.

Die 13-a d-i fl. 3. Ung. ad computum.

Die p-a 8-bris emi ipsi pannum de remek pro pellice 4.1/2. pro sutura pul. 20.

Die 27. 8-bris pro par coturnorum.

In 9-bris pro emenda Vacca Oroszveg:fl. 4.

Item pro Cremato fl. 4. p. 12.

Georgius Graecus incoepit suum servitium a die 25. 9-bris sdum novum 92.

Die 20-a Martii 93. dedi 8 ulnas telae.

Die 23-a Aplis dedi par Coturnorum et thoracem, et Calligas de panno, et Cingulum, et pileum.

о. Адріана черевики, а в місяці липні пару чобіт.

У 1693 році я мав із десятини жителів Росвигова 19 кобликів мішаного зерна, а із посяного кобликів 104, із десятини угочанців 11 кобликів.

Від боржників — із Ніру близько 20 кобликів. Я купив 4 коблики пшениці та 12 кобликів качанів за один флорин.

37. Перша ділянка, яку я купив в місті Мукачеві від пані Комлоської та її синів Михайла і Стефана Унгаїв 3 вересня 1691 року, коштувала 65 угорських флоринів.

Я дав нотаріусу 1 флорин, 5 флоринів для записання ями.

Дім, який я купив близько вказаного від Павла Сабо 13 лютого 1692 року, коштував 21 угорський флорин.

Тому що старенька Цесара, що була господаркою ділянки, на якій був розміщений дім, вагалася (?), я погодився віддати за всю її ділянку 24 флорини, і вже я дав для розрахунку 4 флорини.

Дня 20 березня 1693 року я дав їй ще 2 флорини.

Вищеназваний дім я продав за 15 флоринів, а шість флоринів, які я дав вищезгаданій старенькій, я одержав в квітні місяці.

(30) 38. Спогади

У селі Перехрестя в Мукачівській домінії Ракоці 22 березня 1692 року Ілля Бендас і Хома пообіцяли: перший не дозволити, щоб його дочка Настя жила разом з вказаним Хомою, а другий пообіцяв під штрафом у 50 флоринів не жити з нею.

31 березня 1692 року я доручив о. Гукливському, щоб покарав диякона із села Розділ за відняття жінки від її польського чоловіка, який живе — той одружився з нею.

31 березня 1692 року я дав дозвіл Іоанну Мадярові одружитися вдруге, тому що Гафія мала іншого чоловіка, який живе, на що дали під присягою свідчення три священники.

О. Іоанну Симозі я дав дозвіл, щоб повернувся у своє село, а потім прийшов сюди. О. Гукливський за нього заплатив 4 флорини.

Григорієві Поповичу Брестівському наказали мукачівці Юрій Богнар і Хома Бінесканич під загрозою покарання в сумі 12 флоринів,

habuit et a P. Adriano Calligas.
Mense Julii par Coturnorum.

An: 93. habui ex Decimis Orosvegensibus Cub. 19. frum. mixti.

Et ex Seminatura Cub. 104.

Et ex decimis Ugocz Cub 11.

Et ex debitoribus.

Et ex nir. Cub: circ. 20. et Cub: 4. emi trit. trimes. et Cub. 12. . . . sil. empti pro fl. 1.

37.

Fundus primus, quem ego in oppido Munkacz(!) emi a Dña Komlosciana, sive ab ejus filiis, Michaele, et Stephano Ungay die 3. 7-bris 1691. constitit fl. Ung. 65.

Dedi Notario fl. 1. pro complananda fossa fl. 5.

Domus, quam emi prope dictum situm a Sabo Pall die 13-a februarii 1692. constitit florenos Ung. 21.

Cum Cessara Vetula, quae est Domina fundi, in quo est sita Domus conveni dare pro toto suo fundo fl. 24. et jam dedi ad Computum fl. 4.

Die 20-a Martii 93. dedi illi alios fl. 2.

Domum supradictam vendidi pro fl. 15. et sex florenos, quos dedi praedictae Vetulae rehabui in Aprili.

(30) 38. Recordationes.

In pago Perekresti in Domino Rakociano Munk: die 22-a Martii 1692. Bendas Ilas, et Thomas promiserunt primus non permittere, ut Pt Nasccia ejus filia cohabitaret simul cum dicto Thoma, et 2-us promisit non cohabitare sub poena 50. fl.

Die 31-a Martii 92. mandavi P. Ukliski ut puniat Diaconum, qui est in pago Rozdili propter ablatam uxorem a vivo marito polono, eamque duxit in matrimonio.

Die 31-a Martii 92. Maghiar Iuano dedi licentiam ducenti aliam uxorem, cum Affa habuerit alium maritum viventem, prout cum juramento testati sunt tres Sacerdotes.

P. Iô: Simoga dedi licentiam ut ad suum revertatur pagum, et postea huc veniat. P. Ukliski pro ipso fl. 4.

Pro Rizio, videlicet Gregorio Popovicz(!) Brestoviensi fidejusserunt Iurko Bognár, et Thomas Bineskancicz(!) Munkaniensis(!) sub poena 12. flor. quod habebit curam Polanae suae Uxoris in

щоб він турбувався про свою дружину Полану у всіх відносінах, як повинен турбуватись чоловік про свою дружину згідно з своїми можливостями.

Дня 11 травня 1692 року.

Архієпископ з Гуменного дав мені кафедральне від 10 сіл у сумі 10 флоринів — 8 червня 1692 року.

Того ж дня я дав 33 антименсії.

Трнавському архієпископу я дав 10 антименсій. Стропківському архієпископу я дав 12 антименсій. Від нього я одержав як кафедральне 11 флоринів і 16 ліктів сукна. Залишається 9 сіл.

Чамбронському я дав 25 антименсій, Рунянському — 25 антименсій, Нижньополянському 25 антименсій.

Дня 29 серпня 1692 року я призначив архієпископом Надьбанського округу о. Дем'яна Микулку.

Того ж дня я звільнив від усіх церковних обов'язків Михайла Ревника із села Моностенік, а Михайла і Костянтина із Оросфолу та Іоанна Гурга із Шандорфолу, позаяк вони були висвячені іншими єпископами сатмарськими.

39. Висвячення або призначення

Теодор Брестівський у Березькому комітаті був висвячений мною на священника в Мукачеві 28 лютого 1692 року за старим стилем.

Димитрій Білецький та Марина Йона Пискарський із комітату Сатмар були висвячені мною в Мукачеві 6 березня 1692 року за старим стилем.

Перший аж до дияконства, другий, будучи дияконом, був призначений мною священником.

Василь із Петрепусти в Саболчі, мефодіанець, був знову висвячений мною 1 травня 1692 року за старим стилем.

Того ж дня був мною висвячений Георгій Урсул в селі Пома Сатмарського комітату 17 травня 1692 року був висвячений мною о. Петро Імстичівський, мефодіанець.

5 червня 1692 року за старим стилем був висвячений мною близько Зборова Василь Боруб'янський із Гуменнянської домінії.

12 червня 1692 року за старим стилем були мною висвячені Андрій Комлоский та Георгій Штефуровський в Маковицькій домінії. Того ж дня були знову висвячені Симеон Капішовський та Георгій Валковський із тої ж домінії, тому що були мефодіанці.

Дня 14 за старим стилем були знову висвячені Павло Миковський та Іоанн Токаський

rebus necessariis, prout debet Maritus Uxori secundum possibilitatem. die 11 Maij. 1692.

Homonensis Archipresbyter dedit mihi Cathedralicum a decem pagis die 8-a Junii 92. fl. 10.

Eodem dedi Antimensia 33.

Ternawiensi Archip-o dedi Ant-a 10.

Stropkoviensi Archip-o dedi Ant-a 12.

Ab eodem accipi pro Cathed-o fl. 11. et telae Ulnas 16. Restant pagi 9.

Sciambronski dedi Ant-a 25. 5.

Rounianski dedi Ant-a 25.

Nisnopolanski dedi Ant-a 25.

Die 29. Augusti 92. constitui Archipresbyterum in Districtu Nagy Baniensi P. Damianum Mikulka.

Eodem die suspendi ab omnibus Sacris Michaellem Rewnik ex pago Monostenik, Michaellem, et Constantinum ex Orosfalu, et Iô: gurg et(!) Scandorfalu, quia fuerunt consecrati ab alienis Eppis. Sathm. 45.

39. Consecrationes, seu Ordinationes.

Theodorus Brestofski in Comitatu Bereghiensis fuit a me consecratus Sacerdos Munkaczini(!) die 28-a februarii, secundum vetus an. 1692. Demetrius Bileczki, et Marena Iono-mare Piskarensis ex Comitatu Szatmar fuerunt a me Consecrati Munkaczini die 6-a Martii secundum vetus an. 1692. primus tamen ad Diaconatum, 2-us cum ruerit Diaconus, ordinatus a me fuit Sacerdos.

Basilus Petrepustensis in Sabolcs(!) Methodianus fuit a me reconsecratus die 1-a Maij 1692. sdum vetus.

Eodem die fuit a me consecratus Georgius Ursul in pago Poma Cotius Satmariensis.

Die 17-a Maij. 92. fuit a me consecratus P. Petrus Misticiowski(!) Methodianus.

Die 5-a Iunii sdum vet. 1692. fuit a me consecratus Prope Sboroviam Basilius Borubianski, ex Homonaiensi Dominio.

Die 12-a Iunii sdum vetus 92. fuerunt a me consecrati Andreas Komloski, et Georgius Stefurofski in Dominio Makovicensis.

Eodem die fuerunt reconsecrati Simeon Kapisciofski, et Gregorius +palkofski sub eodem Dominio, quia Methodiani.

Die 14-a sdum vetus fuerunt reconsecrati Paulus Mikofski, et Iô: Tokaski et(!) Dominio Stropko-

із Стропківської домінії, Григорій Мирольський, Сімеон Собоский та Лука Буківський із Маковицької домінії, тому що були мефодіанці.

Дня першого жовтня за старим стилем я висвятив на священника Даниїла Матяшковського із Земплинського комітату.

Дня 18 жовтня 1692 року за старим стилем я висвятив під умовою Петра Комлоського, Іоанна Макодяцького, Іоанна Требія.

(31) 40. Висвячення

Григорія Шовського Целівського, Дем'яна Велецького, Григорія Ольшавського — всі були мефодіанці — із Земплинського комітату.

Дня 30 жовтня 1692 року за старим стилем я висвятив Тимофія із Томані в Сатмарському комітаті як мефодіанця під умовою. Того ж дня я висвятив Стефана Вальківського із Земплинського комітату.

6 листопада 1692 року я знову висвятив під умовою Стефана Ільницького, Михайла Білецького та Павла Іршавського — мефодіанців.

21 листопада 1692 року за старим стилем я висвятив о. Якова Батарчанського в Угоцькому комітаті.

27 листопада 1692 року за старим стилем я висвятив Сімеона Бодругальського із районів Маковиці.

18 грудня 1692 року я знову висвятив під умовою Павла Іршавського, мефодіанця. 30 грудня 1692 року я висвятив диякона Леонтія Гукливського у Березькому комітаті.

18 січня 1693 року за старим стилем я висвятив на священника о. Дмитра Беленицького у Вараді.

24 лютого 1693 року за старим стилем я висвятив четця на священника Сімеона Заника для села Чома в Шариші. 18 квітня 1693 року за старим стилем я знову висвятив Олексія Цертинського із Середнього, мефодіанця. Того ж дня я висвятив на священника о. Георгія Монастеральського із Бігарського комітату. 61.

41. Виплати для монастиря, проведені мною в 16.. році, крім харчів для всіх даних.

14 квітня сукно для слуг, . . . два віка гороху для посіву, садівнику — на насіння — . . .

В кінці квітня і на початку травня для копальників виноградників, за винятком кріпосних — 2 (флорини). 12 травня для ремонту залізних дзвонів. 14 травня для ремонту стекол — 3 (фл.). Для будівництва нової кухні біля будинку монастиря — 3 (фл.).

viensi, Gregorius Mirolski, Simeon Soboski, et Lucas Bukofski ex Dominio Makov. quia Metho-diani.

Die prima 8-bris secundum Vetus consecravi Sacerdotem Danielem Mathiaskowski ex Cottu Zemplinensi.

Die 18-a 8-bris Sdüm Vetus 92. consecravi sub condic: Petrum Komloski. Iõ: Mikodiaski. Iõ: Trebi. —

+palkofski = Valkofski.

(31) 40: Consecrationes.

Sciofski Gregorium Celofski, Damianum Veleczki Gregorium Olsiafski omnes Methodiani fuerunt, ex Cottu Zemplinensi.

Die 30-a 8-bris sdüm vet. 92. consecravi Timotheum de Tomani, Methodianum sub condicione ex Cottu Szatmar.

Eodem die consecravi Stephanum Valkowski, ex Cottu Zemblin.

Die 6-a 9-bris reconsecravi sub condicione Stephanum Ilnitzki, Michaellem Bileczki, et Paulum Irschiafski Methodianos.

Die 21-a 9-bris sdüm vetus consecravi Sacerdotem P. Iacobum Batarcianski 1692. in Ugocz.

Die 27. 9-bris sdüm vet. 92. consecravi Diaconum Simeonem Bodrugialensem, ex partibus Makovitzae.

Die 18-a X-bris 92 reconsecravi sub conde Paulum Irschiafski Methodianum.

Die 30-a X-bris 92. consecravi Diaconum Ukliski Leontium in Cottu Beregh.

Die 18-a Ian. sdüm vet. 93. consecravi Sacerdotem P. Demetrium Belenisensem in Varadiensi.

Die 24 Feb-rii sdüm vet: 1693. lect: et Sacerdotem Simeonem Zanik pro pago Scioma in Sarose.

Die 18-a Aprilis sdüm vet: 93. reconsecravi P. Alexium Certinski, ex Sirednia Methodianum.

Eodem die et P. Georgium Monasteralensem ex Cottu Bihariensi consecravi Sacerdotem. 61.

41. Expansae pro Monasterio a me factae anno 16 . . extra victum omnibus datum.

Die 14-a Aplis(!) telam pro servis ---- . . .
duas metretas pisorum pro Seminatura ---- . . .

Hortulano pro Seminibus---- . . .

In fine Aplis, et principio Maij pro fossoribus vinearum, exceptis subditis ---- 2 (fl.)

Die 12-a Maij pro ferris Campanarum reparatis ---- . . .

Die 14 d-i pro reparatione fenestrarum vitrearum ---- 3 (fl.)

Pro Culina nova aedificata prope domum Monasterii ---- 3 (fl.)

Pro Campanario noviter erecto. extra cibum, et

Для дзвіниці, заново побудованої, крім харчів і праці кріпаків — 1 флорин. Першого червня для оновлення плуга . . . . . 2 червня для ремонту плуга та для закупки коси — 16 полтур та ще 20 полтур, в цілому 1 флорин.

13 липня за один новий плуг 1 флорин і за передне залізо — . . . Тінеєві, щоб виплатив монастирю, коли я йшов у Маковицю, я дав 20 флоринів, виплатив 16. о. Адріану для віддачі позики о. Петрові 10 флоринів. В'язальникам винограду — 5 флоринів. 11 серпня женцям . . . — 4 флорини та іншим женцям — 1 флорин. 18 серпня для ремонту плуга — . . . , 5 вересня орачам — 1 флорин, 11 вересня за випечення хліба — 1 флорин. 27 жовтня для копальників плосківських виноградників — 2,20 флорина. Дня 31 жовтня за залізне кування сільського воза — 4 флорини. Місяця листопада за нову стайню, крім праці кріпосних і харчу — 8 флоринів. І для іншого близького будівництва — 5 флоринів.

(32) 42. Вино

15 травня 1692 року було закуплено чотири бочки вина за 48 флоринів. 16 травня одна бочка вина за 12 флоринів, 20 травня ще одну бочку вина за 9 флоринів.

Місяця липня за 16 бочок, куплених від пана Шерешегі, 199 флоринів. 26 вересня за одно віко меду 5 угорських флоринів. Дня 19 вересня я дав 6 вік пшениці, щоб посіяли на землях Матвія біля Клячанова. Так само інших 5 вік та ще 14 вік і 3.

На землях монастиря в 1692 році було посіяно 23 коблики. Пан Шерешегі одержав 1 коблик пшениці.

Пшениця

Із Бобовища Василькулич, Різак, Заяць священик, Стець, Плеща — із них кожний одержав 1 коблик. Синкорушин — 2 віка. Попадя — 2, Фетрорка — 1, Гонак — 1 коблик, Дюра — 1 коблик, Лукач Давид — 2 віка, Павло Багнаш — 3 віка, Ігнат Лазариків — 1 коблик, Вайкович — 2 віка.

Від пана Шерешегі 10 вік, тобто Василькулич — 4, Різак — 4, Заяць — 2 віка.

Із села Лавки одержали пшеницю: Напудинець — 3 віка, Генербухаль — 2 віка, Іван Русин — 2 віка, Чижак — 2 віка, Красич — 2 віка, Прошенник — 1 коблик, Андрій Стецьків — 3 віка, Бірув — 1 віко, Богар — 1 віко, священик — 1 коблик, Ройкось — 3 віка, Бод-

labores subditorum --- fl. 1.

Die 1-a Iunii pro restauratione aratri ---- . . .

Die 2-a Iunii pro refectione aratri, et pro emptio-
ne falcis, pult. 16. et 20. in totum ---- 1 (fl.)

Die 13-a Iulii pro uno aratro novo ---- fl. 1.

et pro ferro anteriore ----

Tineo ut expenderet pro Monasterio, quando ivi
Makoviczam, dedi fl. 20. expendit ---- 16.

P. Adriano pro mutuo datis P. Petro fl. 10.

Ligantibus vineas ---- fl. 5.

Die 11 Augusti messoribus ---- fl. 4.

et aliis messoribus ---- fl. 1.

Die 18. pro relect. aratri ----

Die 5-a 7-bris aratoribus ---- fl. 1.

Die 11 d-i pro fornace panis ---- fl. 1.

Die 27. 8-bris pro vinea plescoviana fossoribus ----
2,20.

Die 31. d-i pro ferratura Currus rusticani 4.

Mense 9-bris pro stabulo novo ultra labores subdi-
torum et bonum 8.

Et pro alio aedificio propingvo(!) ---- fl. 5.

c. 50.

(32) 42. Vini.

(Die) 15-a Maij. 1692. fuerunt vendita quatuor
vasa vini pro fl. 48.

(Die) 16-a d-i Unum vas vini pro fl. 12.

(Die) 20-a d-i aliud vas pro fl. ---- 9.

Mense Iulii pro vasis Sexdecim a Dño Seresegy
venditis — fl. ---- 199.

(Die) 26-a 7-bris pro una metreta mellis fl. 5. Ung.

(Die) 19-a 7-bris dedi metretas 6 tritici, ut semina-
rentur in terris Mattiae prope Klacianocz.

Item alias metretas 5.

Item alias metretas 14. et 3.

In terris Monasterii fuerunt anno 92. seminati
Cubuli 23.

Dnūs Seresegy accepit Cub. 1. 1. Trit:

Tritici

Ex Bobovicz Vasilkulicz. Rizak. Zajatz Sacerdos.
Stetz. Plescica. horum quilibet accepit Cubulum
Unum.

Sinkorusin metr. 2. Popadia 2. Fetrorka 1. Gonak
Cub. 1. Giura Cub. 1.

Lukatz David met. 2. Bagnas Pal met. 3. Lazari-
kuv Ignat Cub: 1.

Dem: Vajkovic m. 2.

A Dño Seresegy met. 10. id est Vasilkulicz 4.
Rizak 4. Zajatz 2.

Ex Lafka acceperunt triticum Napudinetz m. 3.
Generbuchali mett. 2.

нарішта — 2 віка, Федір Варга — кріпак монастиря — 2 віка, росвігівський священик — 3 віка, о. Василь — 3 віка.

43. Слуги

Згідно з договором повинні мати 20 угорських флоринів, кукурудзи 6 кобликів та сукно (кішчелендич) для чобіт, піджака та одягу — дня 19 травня 1692 року за новим стилем.

Федір

одержав у травні коблик кукурудзи, 2 червня 2 віка пшениці, 3 червня — 4 флорини, 29 липня 2 флорини, 2 вересня — 2 віка зерна, 6 вересня — 4 флорини, 18 жовтня — піджак, черевики і довгий одяг, 8 локтів матеріалу для одягу та іншого, 8 для піджака і чобіт, 24 листопада — 1 коблик і 3 віка, 2 грудня — 3 флорини, 22 грудня — один коблик кукурудзи, 19 березня — 2 віка і 2 флорини, 25 березня — 2 флорини, 16 квітня 1 німецький флорин, 29 квітня — 3 віка.

Симеон одержав у травні 1 коблик кукурудзи, 2 червня — 2 віка, 3 червня — 4 флорини, 30 серпня — 6 флоринів і 2 віка зерна, 10 вересня — сукно для піджака і чобіт та 5 флоринів, а для пошиття — 1 флорин і 10 полтур. 18 жовтня я дав довгий одяг, 24 листопада — 1 коблик і 3 віка, 4 грудня — 3 флорини і 26 грудня — 1 флорин, 22 грудня — 1 коблик кукурудзи, 2 лютого — 1 флорин, 16 березня — 2 флорини, 19 квітня — 1 німецький флорин і весь запас зерна.

Іванцьо почав працювати 28 травня. 2 червня він одержав 2 віка кукурудзи і 2 віка пшениці, 4 червня — 3 флорини, 27 червня — 1 флорин. Того дня він втратив пістолет. Дня 30 серпня він одержав 5 флоринів, 17 вересня — 4 віка, 24 листопада — 1 коблик і 2 віка, 13 грудня — 6 флоринів.

(33) 44. Служі Луці

Для розрахунку його плати я дав 6 червня 1692 року 2 флорини.

Ми погодились дати йому 24 флорини на рік і одну пару чобіт, крім харчів.

25 серпня він одержав 4 флорини, 3 листопада — 3 флорини.

Візник Петро одержав 12 квітня 1 флорин, 1 червня — 1 флорин і 7 полтур⁹ 19 липня — 1 флорин і 11 полтур на взуття, 20 липня — 1

Rusin János m. 2. Cisak m. 2. Crasicz m. 2. Prosenik Cub. 1. Steczku Andrea metr. 3. Biru m. 1. Bohar met. 1. Sacerdos Cub. 1. Rojkosti metr:3. Bodnaristay metr. 2. Fedor Varga Monasterii subditus m:2.

Pop Orosveghensis 3. m.

P. Basilius metr: 2. et 1.

43. Aidones.

Debent pro Conventione habere fl. Ung. 20. Siliginis Cub. 6. et pannum kiscelenidise pro Calligis thorace et veste a die 19. Maij 1692. secundum novum.

Theodorus.

habuit die . . . Maij. Silig. Cub. 1.

Die 2-a Iunii trit. Metr. 2.

Die 3-a Iunii habuit fl. 4.

Die 29-a Iulij fl. 2.

Die 2-a 7-bris Metr. 2. frum.

Die 6-a d-i fl. 4.

Die 18-a 8-bris habuit thoracem, Calligas, et Vestem longam pro Veste ulnae 8. et aliae 8. pro thor. et cal.

Die 24-a 9-bris Cub. 1. Met. 3.

Die 2-a X-bris fl. 2. et 1.

Die 22-a d-i Sillig. Cub. 1.

Die 19-a Martij met. 2. et flor:2.

Die 25-a d-iff. 2. die 16 Aplis fl. 1. germ.

Die 29-a Aplis pro met:3.

Simeon habuit die [~] Maij Siliginis Cub. 1.

Die 2-a Iunii metr:2. die 3. Junij habuit fl. 4.

Die 30-a Augusti fl. 6. et metr. 2. frum.

Die 10-a 7-bris habuit pannum pro thorace, et calligis fl. 5. et pro sutura fl. 1. p. 10.

Die 18-a 8-bris dedi vestem longam.

Die 24-a 9-bris Cub. 1. met. 3.

Die 4-a X-bris fl. 3. 26 X-br. fl. 1.

Die 22-a d-i Sillig:Cub 1./2 Feb-rii fl. 1.

Die 19-a Mar. fl. 2./19. Aplis fl. 1. ger. totum frum: Ianci incepit die 28-a Maij

Die 2-a Junij habuit metr. 2. Silig:et metr. 2. trit.

Die 4-a Iunii habuit fl. 3.

Die 27 d-i fl. 1. Amisit pistoletam.

Die 30-a Augusti fl. 4, et 1.

Die 17. 7-bris metr. 2 et 2.

Die 24. 9-bris Cub. 1. met. 2.

Die 10 X-bris fl. 6.

(33) 44. Lucae Servo.

Dedi ad computum suae Mercedis fl. 2. die 6-a Iunii 1692.

флорин і 7 полтур та пояс, 16 серпня — 1 флорин на вовняну шапку, 8 вересня — 8 флорини і 19 полтур.

Візник Петро прийшов до мене служити 5 липня 1692 року. 28 липня він одержав на взуття 1 флорин, 4 серпня — 1 флорин. Того ж місяця він одержав піджак і чоботи із матерії.

18 вересня відійшов Маков. Я подарував йому чоботи та 3 флорини.

Інший візник Петро почав служити з середини липня 1692 року. Ми погодилися за 10 угорських флоринів і одяг; він одержав піджак із доброго матеріалу.

29 вересня він одержав на одну пару чобіт, а в кінці жовтня взуття і плащ, 13 листопада — в Ужгороді 2 флорени на одяг і черевики, 26 грудня — на пару чобіт, 31 жовтня — 2 флорини, 23 січня 1693 року — 2 флорини. Того ж дня Михайлові я дав німецький флорин, а пізніше залишки за один місяць і 2 флорини та ще 1 флорин і 10 полтур.

45. Спогади і декрети

15 червня 1692 року в Зборові я провів збори і прийняв рішення, щоб світські особи повернули священникам зайняті земельні ділянки і церковне майно і щоб під карою екскомунікації звільнили до 1693 року все, що було обіцяне церкви.

Дня 13 вересня о. Ісаї, монахові Чернечої гори, моему землякові, я вирішив передати Дебреценську парохію і підпорядкував йому священників, що проживають навколо Варадина та Бігару. 14 вересня я призначив архіпресвітером в Тевеському окрузі о. Олексія Крушиницького. 9 липня я призначив архіпресвітером в Надьбанському окрузі о. Дем'яна Микулку.

22 листопада 1692 року за старим стилем я призначив священника Луку Бордеського архіпресвітером в тій частині Сатмарського комітату, що є за річкою Самош.

Того ж дня я призначив генеральним інспектором у всьому Сатмарському комітаті о. Георгія Велицького, уйлоцького пресвітера. 4 грудня 1692 року за старим стилем я призначив

Convenimus ipsi dare fl. 24. in anno, et par 1. Coturnorum. ultra cibum.

Die 25. Aug. fl. 4.

Die 3. fl. 3.

Petrus auriga habuit die 12. Aplis fl. 1.

Die 1-a Iunii fl. 1. p. 7.

Die 19-a Iulii fl. 1. p. 11 pro coturnis.

Die 20-a d-i fl. 1. p. 7. et cingulum.

Die 16-a Aug. fl. 1. pro pileo.

Die 8-a 7-bris fl. 2. p. 19.

Petrus auriga venit ad meum servitium die 5-a Iulii 1692.

Die 28-a d-i pro Coturnis fl. 1. 11.

Die 4. Aug. fl. 1. Eodem mense habuit thoracem, et Calligas de panno sutas. Die 18-a 7-bris abivit Makow. donavi ipsi Calligas, et fl. 3.

Petrus alius auriga incepit a medio 7-bris 92. conv. pro fl. 10.

Ung. et vestes. habuit thoracem de remek.

Die 29-a 7-bris habuit pro uno par coturnorum. In fine 8-bris habuit Calligas de panno, et menticam.

Die 13-a 9-bris fl. 2. Ungvarini pro indutiis, et calligis.

Die 26. X-bris pro par coturnorum.

Die 31. d-i fl. 2. (32 Ian: 93. retinuit fl. 2) Michaeli eodem die fl. ger. 1. et postea reliquum pro uno mense, et fl. 2. et fl. 1. p. 10. supra.

45. Recordationes, et Decreta.

Die 15-a Iunii 1692. Sborroviae Synodum habui, et decrevi, ut saeculares personae restituant fundos, et Ecct-ca bona Sacerdotibus, et usque ad 93. tale solvantur omnia legata pia sub poena Excommunicationis.

Die 13 7-bris P-i Isaiae Monacho Montis S. meo Compatriotae contuli Ecclesiam Debrecinensem subjeci ipsi Sacerdotes, qui sunt circa Varadinum, et Bihár.

Die 14-a d-i constitui Archi presbyterum in districtu Avascensi P. Alexium Kruszinski.

Die 9-a d-i constitui Archipresbyterum in Districtu Nagy Baniensi P. Damianum Mikulkum.

Die 22. 9-bris sdum vet. 92. constitui P. Lucam Borlesky Archi-presbyterum in parte Szathmariensi, quae est ultra Samusium fluvium.

Eodem die constitui Visitatorem Generalem in toto Comitatu Szathmarinensi, P. Georgium Veliczky, Presbyterum Uilakensem.

Die 4-a X-bris secundum Vetus. 92. constitui Archi-presbyterum in Verchovina Ungvariensi P. Basiliu Lutianski.

архіпресвітером Ужанської Верховини о. Василя Лютянського. Того дня я призначив архіпресвітером Тур'янської долини о. Олексія Смирчинського. 28 січня 1693 я призначив архіпресвітером в північній частині Саболчського комітату священика Іоанна із Дорогу, а в нижній частині священика Теодора Феєртовського.

(34) 46. Боржники

Священик Іоанн, шелестівський пресвітер, повинен дати 5 угорських флоринів, які я позичав йому для закупки жорен для млина 20 серпня 1692 року.

Священик Василь винен 6 угорських флоринів, якому я дав, щоб він купив віз.

Ужгородський священик Яків винен 3 німецькі флорини, які я дав йому, щоб купив квасолу в серпні 1692 року.

~~Петро Рац винен 9 угорських флоринів, які я дав йому, щоб купив кадило в Пряшеві червень 1692 року.~~

Росвігівський диякон 3 флорини для Цингара — 6 вересня. Цингар винен . . . Лазар Кум'ятський винен 7 флоринів. Дмитро із Лавок винен 10 флоринів, даних йому для закупки вола 3 жовтня 1692 року.

О. архіпресвітер гуклівський винен 15 німецьких флоринів які я дав йому 6 жовтня, щоб купив 30 кобликів вівса (дня 20 жовтня 1693 р. 7 кобликів). О. Данило Матяшковський із Земплинського комітату винен 5 угорських флоринів 6 жовтня 1692 року.

Лакатошан повинен дати не пізніше одного тижня 2 флорини — 22 жовтня 1692 року. (Священик Іоанн Мікодайський із Ставного 10 флоринів 29 серпня 1692 року).

Росвігівський диякон повернув 50 полтур 25 листопада 1692 року. Священик Василій за колики 50 полтур. Священик Гуклівський повернув гроші за 7 кобликів. Матяш Баняс із Бобовища 5 грудня пообіцяв заплатити 12 флоринів під час наступного винобрання. Прошеник, який із Лавок у Лецовицю винен 1 віко пше-ниці. Новосільський суддя одержав від мене 2 флорини 15 жовтня 1692 року за колоття дров — 86. 4 січня 2 флорини за 100 коликів.

47. Покупки та продажі

Місяця липня 1692 року я купив у Зборові 4 воли за 68 флоринів. Там же від Шафара я купив коня за 18 флоринів.

Eodem die constitui Archi-presbyterum ad fluvium Tur P. Alexium Simircinski.

Die 28. Ian. 93. constitui Archi presbyterum in Comitatu Szabolcs, supra medietatem Sacerdotum +P. Iô: Doroghiensem. Et supra aliam medietatem P. Theodorum Feiertofski.

+P. Jô. Doroghiensem.

(34) 46. Debitores.

P. Iô: Presbyter Scelestoviensis debet dare fl. Ung. 5. a me ipsi mutuo datos pro emendo lapide molendini die 20. Augusti 1692.

P. Basilius debet fl. 6 . . . ung. cui dedi ut emeret currum.

P. Jacobus Ungvariensis debet fl. 3. ger. cui dedi ut emeret legumina. Mense Aug. 92.

Raz Petrus debet fl. 9. Ung. quos ipsi dedi, ut emeret distilatorium Eperiesini. Jun:92.

Diaconus Orosveghensis debet fl. 3. . . . pro Zingaro. 6. 7-bris Zingarus debet . . .

Lazarus Kumiatvensis fl. 5. 2.

Demetrius Lavchensis fl. 10. dat pro bove. 3. 8-br. 92.

P. Ukliski Archipresbyter debet fl. germ:15. quos ego ipsi dedi die 6-a 8-bris ut emeret 30. Cubulos avenae./Die 20. 8-bris 93. Cub. 7 . . .

P. Daniel Mathiaskoski ex Com-tu Zempliniensis debet fl. 5. Ung. die 6. 8-bris 92.

Lakatoscianus debet infra unam hebdomadam fl. 2. die 22-a 8-bris 92.

Diaconus Orosvegensis restituit pulturas 50. die 25. 9-bris 92.

P. Basilius pro asseribus pul. 50.

P. Ukliski restituit pecuniam pro 7 Cub.

Mathias Banias ex Bobovicz die 5. X-bris promisit solvere in futuris vindemiis fl. 12.

Prosenik, qui ex Lauka ad Letzoviczam debet metr: l:triticis.

Uifalvensis Iudex accepit a me fl. 2. die 15. X-bris 92 pro scindendis lignis 86.

Die 4-a Ian: fl. 2. pro asseribus 100.

c. 51.

47. Emptiones. et Venditiones.

Mense Iulii 1692. emi Sboroviae quatuor boves pro fl.---- 68.—

Ibidem a Sciafar emi alium equum pro fl.--- 18.—

В Мукачеві 11 серпня я купив від Афанасія, імістичівського монаха, коня за 24 флорини. За посередництвом о. Василя я купив віз для волів за 6 флоринів. 6 вересня 1692 року я продав циганові коня за 14 флоринів, 26 жовтня я купив жидне кадило за 8 флоринів, 16. За ковання сільського воза — 4 флорини.

У березні 1693 року я купив другий сільський віз за 5 флоринів та плуг з переднім залізом за 3 флорини. У липні 1693 року я купив сільський віз для коней за 5 флоринів. 28 липня 1693 року я продав одного коня мєфодіанові за 24 флорини. Мотики для виноградників по 12 полтур — 2,30 флоринів, 6 сокир по 16 полтур — 3 флорини. 5 рогачок по 60 полтур . . .

В середині травня 1694 року я продав на Ужгородському базарі 4 воли із монастиря за 102 угорські флорини. В той же час на базарі в Севлюші я купив інші 4 воли за 121 угорський флорин. 25 липня 1694 року я одержав 39 флоринів за 2 воли, продані на базарі в Ужгороді. 14 серпня 1694 року я купив від Аморника один кований віз для волів, за який дав 27 флоринів.

(35) 48.

Із служницею Марією зроблено договір 28 серпня 1692 року за новим стилем, згідно з яким за річну службу, крім харчів, давалось 20 флоринів.

Служниця Катерина почала служити на початку липня 1692 року за новим стилем. Згода дати їй 20 угорських флоринів та пару взуття. 25 листопада вона одержала 4 флорини, 9 грудня — 1 флорин і 12 полтур.

Старша Феґія (?) із Бобовища почала служити 4 грудня 1692 року за новим стилем. Договір — за 15 флоринів на рік. 22 березня 1693 року я дав 2 флорини, 19 квітня одну частину за продану корову — 1 німецький флорин і 8 полтур, 29 квітня — 2 флорини і 26 полтур.

Слуги Микола та Іван одержали від мене повну платню аж до пасхи 1693 року.

Munkaczini die 11. Aug. emi a P. Athanasio Monacho Misticioviensi equum pro ---- 24.—
Mediante P. Basilio emi currum pro bobus pro fl. ---- 6.—
Die 6-a 7-bris 1692. vendidi Zigano equum pro fl. ---- 14.—
Die 26 8-bris 92. emi destillatorium aereum pro fl.---- 8.16.
Pro ferratura Currus rustici fl. ---- 4.—
Mense Martii 93. emi alium Currum rusticum pro fl. ---- 5.—
Et aratrum cum ferro incisorio anteriori pro fl.---- 2.3.
Mense Iulii. 93. Currum rusticum pro equis emi fl. ---- 5.—
Die 28-a Iulii. 93. vendidi unum equum Methodianum pro fl. ---- 24.—
Ligones 8. pro vineis p. 12 ---- 2.30.
Secures 6. p. 16. ---- 3.—
bidentes 5. p. 60. ----
In medio May 94. vendidi in nundinis Unghvariensibus quatuor boves Monasterii pro fl. Ung.---- 102.—
Eodem tempore in nundinis Sólósiensibus emi alios quatuor boves pro fl. Ung. ---- 121.—
Die 25-a Iulii 94. habui fl. ---- 39.—
ex duobus bobus meis venditis in nundinis Unghvar.
Die 14. Aug. 94. emi unum Currum ferratum ab Amornik pro pro bobus, dedi fl. ---- 27.—
— Vnguar(!)

(35) 48.

Mariae Ancilae Conventio facta die 28-a Augusti sdüm novum. 1692. est, ut dentur ipsi ultra victum fl. 20. pro servitio unius anni.

Catherina ancilla incepit servire a principio 7-bris secundum novum. 92. Conventio dare ipsi fl. 20. Ung. et par Coturnorum.
Die 25-a 9-bris habuit fl. 4.
Die 3. X-bris fl. 1 pul. 12.

Bobovicensis feghia maiorka incepit servire die 4. X-bris secundum novum. 92. Conventio pro fl. 15. in anno.
Die 22. Mar:93. dedi fl. 2.
Die 19. Aprilis pro sua portione bovi dati pro Germanis fl. 1. p. 8.
Die 29. d-i fl. 2. p. 26.
Nicolaus, et Ioannes biresciones habuerunt a me totam solutionem usque ad Pascha anni 93.

Служниця Марія одержала на одяг, юбки, гуню та плаття.

Старша служниця Поляня почала служити 10 серпня 1693 року. Договір — за 15 флоринів і пару взуття, 24 жовтня одержала 2 флорини 14 полтур, 5 березня 1694 року — 1 німецький флорин і полтур, 7 березня того ж року — 1 флорин і 7 полтур, 9 серпня — 8 німецьких флоринів.

49.

Виплата селами десятини відбулася після свята . . . зачаття пречистої діви, якщо було 10 великих поросят, одержано одне, якщо менше десяти, одержано за кожне по 3 полтури. Подібно, якщо були малі поросята, бралось одне. Якщо менше, то по 2 полтури за кожне. Бралась десятина і від овець, кіз і за кожну одержали по 4 полтури. Бралась десятина і за нові пасіки, або ж одержували за кожну восьмий вулик. Священик повинен дати лише дві високі свічки та 16 пенязів¹⁾.

Священики не платять десятину від худоби, а лише по одному флорину.

Писар Іван Корницький почав свою роботу 15 серпня 1691 року і одержав плату за перший рік. Дня 27 жовтня 1692 року він одержав 1 флорин, 12 грудня — 2 флорини, 15 січня — 2 флорини, 2 лютого — 5 флоринів, 20 квітня — 9 флоринів і 23 полтури — становили 8 німецьких флоринів. Я додав 12 полтур і стало 10 угорських флоринів, 1 червня — 3 флорини і 21 полтура, 8 червня — 4 флорини і 28 полтур, 13 червня — 1 флорин і 19 полтур.

---

(36) 50.

Михайлові, судді села Лавок, Луці Бомбачу та Івану Сетнику я вислав 16 флоринів за викопання підвалу та інші роботи — 18 грудня 1692 року. Для розрахунку я дав 6 флоринів, 10 січня 1693 року знову 2 флорини, а о. Адріанові 5 флоринів і 14 полтур, дня 27 березня 2 флорини, 20 полтур.

---

¹⁾ Пенязь — новий крейцер.

Maria ancilla habuit pro indusio, Catr . . . et Guba, et Veste.

Polaha maiorca serva incepit 10. Augusti 93. Conventio fl. 15. et par Coturnorum.

Die 24. 8-bris habuit fl. 2. p. 14.

Die 5. Martij. 94. pro coturnis fl. 1. g.

Die 7 d-i fl. 1. p. 7.

Die 9. Aug-i fl. g. 8.

49.

Decimatio Pagorum fit festum . . . sumptionis B. V. Si sunt decem porci magni, accipitur unus.

Si minus quam decem accipiuntur pro quolibet pult. 3. Similiter si sunt decem parvi, accipitur unus. Si minus, pult. 2. pro quolibet.

Decimantur et oves, et caprae, vel pro qualibet accipiuntur 4. pult.

Decimantur et alvearia nova, vel pro quolibet accipiuntur pignesi 8.

Sacerdos debet solum dare duas candelas, et pignesi 16.

Li Kniazii non pagano decima di anim . . . ma solo f. 1.

Ioannis Kornicki Scribae tempus incepit a 15. Aug. 91. et fuit satis factus pro primo anno.

Die 27. 9-bris 1692. fl. 1.

Die 12 X-bris fl. 2.

Die 15. Jan. fl. 2.

Die 20. feb-rii fl. 5.

Die 20. Aplis fl. 9. p. 23. fuerunt octo germanicales. addici p. 12. sunt fl. Ung. 10.

Die 1. Junii fl. 3. p. 21.

Die 8 d-i fl. 4. pul. 28.

Die 13. d-i fl. 1. pul. 19.

fl. 30.

---

(36) 50.

Michaeli Iudici Lafchensi, et Bombacz Lucae et Iván de Setnik promisi fl. 16. pro fodienda pivnicza, et dol. 18. X-bris 92. dedi ad Computum fl. 6.

Die 10-a Jan:93. alios fl. 2.

P. Adriano alios fl. 5.14.

Die 27. Martii fl. 2. 20.

Михайлові я дав для розрахунку за роботу з камінням 2 флорини — 6 квітня, 15 квітня знову 2 флорини, 21 квітня пшеницею один флорин.

Шелестівцям, що зобов'язалися розбивати скалу, в середньому по півфлорина за кубічний метр, я дав 14 січня 1693 року в порядку розрахунку 5 флоринів.

Садівник одержав 21 квітня 1693 року одне віко пшениці, аж до 6 серпня 3 віка, 26 серпня — 2 віка пшениці, 29 вересня — 4 віка, 28 жовтня — чоботи, 7 листопада — одне віко, 11 листопада за одне віко 1 німецький флорин, 3 травня 1694 року — 2 флорини і 14 полтур за всю свою роботу.

Іван Пирич почав служити дня . . . Він одержав флоринів . . . , гуню і весь одяг, а також 19 квітня 1694 року 1 німецький флорин, 10 травня — пальто, 19 травня — 1 флорин.

51. Боржники

Кріпаки села Лавки 18 жовтня 1692 року за новим стилем дали письмове зобов'язання сплатити податок до свята святого Михайла 1693 року, і священик винен куницю за 1692 рік та 4 флорини і 11 полтур.

Те саме пообіцяли зробити і жителі Бобовища. Іван, Василь Гола із Лавок одну бочку вина під час наступного винобрання за гроші, одержані від мене 8 січня 1693 року. Олекса Плеша із Бобовища винен одну бочку під час найближчого винобрання за гроші, одержані від мене 10 січня 1693 року. Лукач Давидів із Бобовища винен також бочку вина за одержані тоді ж гроші. Лько Бордяш, майстер по дереву, винен 2 флорини, позичені від мене дня 16 січня 1693 року. Андрій Легінь, новий кріпак у селі Лавки, повинен 2 флорини, позичені йому 19 березня 1693 року.

Василь Давидів із Лохова повинен десять бочок і 2 діжки за гроші, які я декілька раз давав йому 20 березня.

Федір Напуда і його брат Василь із Лавок винні дві бочки вина і 12 кобликів за гроші, які я дав їм 25 березня 1693 року. Той же Федір одержав гроші і за другу бочку і тому винен дві бочки.

— Священик Заяць із Бобовища винен бочку вина за гроші, одержані дня 26 березня 1693 року. 56.

Michaeli dedi ad computum laboris pro lapidibus fl. 2. die 6-a Aprilis. Die 15 d-i alios fl. 2. Die 21. d-i in tritico fl. 1.

Scelestoviensibus, qui obligarunt se scindere saxa pro medio flor: quamlibet orgiam quadratam dedi die 14. Jan: 1693. ad comp: fl. 5.

Hortulanus habuit die 21. Aplis 93. unam Metr: tritici.

Usque ad Sextam Aug-i Met. 3.

Die 26. d-i trit. Met: 2. Die 29. 7-bris Sil. Met. 4.

Die 28. 8-bris habuit Calligas.

Die 7. 9-bris habuit Met: 1.

Die 11. d-i pro una Met: fl. 1. g.

Die 3. Maij. 94. fl. 2. p. 14. pro omni suo labore.

Jō: Pirisc incepit servire a die habuit fl(!) habuit gubam, et omnes vestes. habuit die 19. Aplis 94. fl. g. 1.

Die 10. May indusium. Die 19. d-i fl. 1.

51. Debitores.

Lawkenses Subditi die 18. X-bris secundum novum 92. dederunt scripturam solvendi Censum pro festo S. Michaelis. 93.

Et Sacerdos debet Kuniczam an. 92. fl. 4. p. 11.

Hoc idem promiserunt facere et Bobovicenses.

Hada János Basil ex Lawka unum vas vini in futuris vindemiis pro pecunia a me ipsi data die 8-a Jān: 93.

Plescica Alexius ex Bobovicz debet unum vas vini in vindemiis proximis pro pecunia a me ipsi data. die 10. Jān: 93.

Davidou Lucacz ex Bobovicz debet similiter aliud vas pro pecunia eodem tempore data.

Borghias Ilko mester lignarius debet fl. 2. ipsi a me mutuatos die 16. Jan:93.

Leghen Andrasc subditus novus in Lawka debet fl. 2. a me ipsi mutuatos. 19. Mar: 93.

Basilius Davidou, ex Lochov debet vasa sex et quatuor, et duo antlak. pro pecunia a me ipsi data aliquoties. 20. Martij.

Theodorus Napuda, et Basilus ejus Frater ex Lauka debet vasa duo vini 12 Cub. pro pecunia a me ipsis data. die 25. Martij. 93.

Idem Theodorus accepit et pro alio vase pecuniam et sic debet duo. + Zajatz kniaz ex Bobovicz debet vas vini pro pecunia accepta. die 26 Martij. 93.

+ Zajatz kniaz 56.

(37). 52. Виплати із королівського двора

За 1692 рік я одержав 6 бочок вина, 20 коб-ликів зерна, 100 римських флоринів, 30 каменів солі. За решту солі були дані 2 бочки вина, які я одержав зверх 4-х та 4 копиці сіна, які одержав в 1692 році, а також інші 4 я одержав в 1693 році. За весь 1692 рік я дав квитанцію.

23 листопада 1694 року я одержав від панів управителів домінії 411 (ренські) флоринів за один рік, і півтора як прибуток аж до свята св. Михайла, що недавно відбулося, 180 бочок старого і нового вапна, три тисячі цегли, які я одержав минулого 1693 року і цього 1694 року, а також готівкою 240 р. флоринів, за які я дав повну квитанцію вищесказаного дня місяця і року.

11 листопада 1695 року пани — мукачівські управителі заплатили пану Емануїлові Розі орендної плати за нові маетки на півроку, що становило після свята св. Михайла 1695 року 137 римських флоринів та 4,5 (круціфера) крайцара.

Цікаво, що прибуток на рік становив суму 274 римських флоринів і 60 полтур.

53. Титули

Високопреподобному Антонієві Дуноту, начальнику пошти в Кошицях.

Благородному пану Іванові Гранату, офіцеру його цісарсько-королівської величності і начальнику пошти в Кошицях.

Його преосвященству пану канцлеру Блажію Якліну, нітранському єпископові, раднику його цісарсько-королівської величності, пану канцлеру королівства Угорщини і брату.

Боттяні: Його високопревосходительству пану Адаму Боттяні із Немет Винар і Рогонц, що знаходиться в задунайській частині Угорського королівства, найвищому генеральному радникові його священної цісарсько-королівської величності, камергерові і начальникові королівських підвалів в Угорщині, моему вельмишановному панові.

Штрасману: Його високопревосходительству панові Генріху Теодору Алукутові, графові із Штрасману, таємному радникові його священної цісарсько-королівської величності, камергенові, найвищому писареві імператорського двора і т. д. у Відні. Він же тесть пана Боттяні.

Наджупан Саболчського комітату Франциск Зічі.

(37) 52. Pensiones ex Aula.

Pro anno 1692. accipi vasa vini 6. Frumenti Cub. 20.

Pecuniarum fl. ren:100. Lapidum Salis 30.

Pro restantia Salis computata fuerunt vini vasa 2. quae ultra + accipi. Et 4. Orgias feni, quas accipi an:92. et alias 4. quas accipi an. 93. et feci quietantiam pro toto an: 92.

Die 23. 9-bris 1694. accipi a DD. Provisoribus fl. R. 411.

pro uno anno, et medio Census usque ad S. Michaelis Festum proxime praeteritum. videlicet in vasis Calcis veteris, et novae N-ro 180. et in tribus milibus laterum, quae in totum accipi anno praeterito 93. et hoc 94. et in parata pecunia fl. R. 240. de quibus dedi plenam quietantiam die, et anno supra scripto.

In 11 9-bris: 95. Dñi Provisores Munkaczienses solverunt D-o Emanueli Roga censum Fundationis novae pro medio anno, finito in Festo S. Michaelis an: 695. fuerunt fl. R. 137. Cruciferi 4 1/2. Interesse Census in anno est Summa fl. R. 274. p. 6.

+ 4. quatuor.

53. Titular.

Rmo Ant-o Dunot Sac: burg. Postae Cassoviensis Magistro.

Gen-o Dño Ió: Granath S. C. R. M. Tricesimato-ri, et Postarum Magistro Cassoviensi.

Cancell-o Ill-mo et Rmo Dño Blasio Iaklin Eppo Nitrienci S.C.R.M.

Consiliario, et per Regnum Ungariae Aulae Cancellario Dño et fri. Bottyano. Excelss-mo Dño Com. Adamo de Bottyáni, perp. in Nemet Vynar, et Rohonz Partium Regni Ungariae Transdanubianarum Supremo Generali. S. C. R. M. Consiliario, Camerario, et per Ungariam Pincernarum Regalium Magistro. Dño mihi Colss-mo.

Strasmano. Excelss-o, ac Ill-o: Dño Henrico Theodoro Alucto Comiti a Strasman S. C. R. M. Intimo Consiliario, Camerario, Supremo Aulae Cancellario. Dño etc. Viennae.

Iste est Socer Dni Bottyani.

Sabolsensis Supremus Comes Franciscus Ziczi.

Жупан: Мартин Круціайн, католик, та Франциск Варадкаї, кальвін.

Наджупан Бігарського комітату, єпископ варадинський. Жупан Будаї.

о. Стефану Петею — Кошиці.

Вебер. Його високоблагородію пану Адаму Веберу, старшому військовому секретареві у Відні.

(38) 54.

Графові Туроцинському: Благородному панові Адамові, вільному барону із Реви, славному Туроцинському графові і спадкоємному графові.

Мамука: Його превосходительству панові лицарю Маркові Антонію Мамуці із Торри, референту та раднику його священної цісарсько-королівської величності.

Нунцієві. Його високопреосвященству пану Себастьяну Антонію Янарію, архієпископові даманському. Божественним провидінням найсвятішого нашого пана папи Іннокентія XII та святого апостольського престолу обраний при його священній цісарсько-королівській величності імператорові Леопольдові на всю римську імперію легатові і нунцієві. Пану моему вельмишановному . . .

Гайслер: Його високопреосвященству і сіятельству панові графу священної римської імперії Гайслерові із Гейтершеймба, скарбнику його священної цісарсько-королівської величності, генералові кавалерії і генеральному військовому комісарові, полковникові і верховному комендантові за Тисою.

Нігреллі: Його превосходительству панові графові Октавію Нігреллі, скарбнику його священної цісарсько-королівської величності, генералові і заступникові начальника одного піхотного підрозділу і комендантові Перед Тисою.

1. Канцлеру Угорщини: Його преосвященству панові Блажію Яклину, обраному єпископові, тіміському абатові монастиря святого Георгія із Яку, старшому настоятелю славної естергомської капітули, радникові його священної цісарсько-королівської величності і канцлерові славного Угорського королівства і т. д.¹⁾ 59.

¹⁾ Весь титул написаний чужою рукою.

Vice Comes: Martinus Kruciain Cathol. et Franciscus Varadkay. Calvi. Bihariensis Comes Supremus Eppus Varadiensis: Vice Comes Budai. P. Stephanus Pettheó. S. J. Cassou.

Weber. Ill-mo Dño-Jô: Adamo Weber, Supremo Secretario Bellico. Viennae.

(38) 54.

Com. Turocieñ. Mço Dño: Adamo libero Baroni de Reva, Incl. Com. Turocieñ. pp. et Com.

Mamuka. Ill-mo D. Equiti Marco Antonio Mamuka, della Torres. S. C. R. M. Interpreti, Consilio.

Nuncio. Ill-mo ac R-mo D. D. Sebastiano Antonio Janario Archi-ppo Damasceno. S. D. N. D. Innocentii 12. Dña Providentia Papae, et S. Sedis Apl-cae apud S. C. R. Mît Leopoldum in Imperatorem electum, ac per Universum Romanum Imperium cum facultate Legato, et a latere Nuncio. Dño mihi Colss-mo /:di Seleucia.

Haisler. Ill-mo et Exct-mo D. D. Donato Sac: R. Imperii Comiti Haiszler, de Heiterscheimb S. C. R. Mtîs Camerario, Generali de Cavaleria; et Generali Comissario Bellico, Colonello, et Supremo Comendanti trans Tibiscum.

Nigrelli. Ill-mo, et Excelss-mo D. D. Ottavio Comiti Nigrelli S. C. R. Mtîs Camerario, Generali, et Substituto Colonello Unius Regiminis pedestrium, et Comendanti Cis Tibiscum. +Cancellario Hung. Illustrissimo, ac Rn-mo D. D. Blasio Jaklin Electo Eppo Timisien. Abbati S. Georgii de Ják. Venerabilis Capituli Strigoniëñ. Praeposito Majori, S. Caes. Rg. Mtîs Consiliario, nec non Incltyi Regni Hgâe Cancellario etc.

59.

+totus titulus scriptus est manu aliena.

55. Спогади і декрети

Бретівському священникові я дав парафію в Пентігазі в області Нір 7 березня 1693 року.

Іоанну Бродському я виділив парафію в Бакті Нірської області 8 березня 1693 року.

2. Секретареві канцлера: Його благородію високоповажному панові Йоанну Маголані, раднику його священної цісарсько-королівської величності, старшому придворному секретареві славної канцелярії Угорщини і т. д.²⁾

14 травня 1693 року я віддав церкву в Егері і доручив народові: 1) щоб не визнавали іншого плебана, крім мною призначеного; 2) щоб під час благослужіння згадувалось ім'я найсвятішого папи; 3) щоб у процесіях латинників приймали участь і священники і народ; 4) щоб чотири рази на рік католицький плебан їм проповідував у грецькій церкві; 5) щоб він там же раз на рік міг відправляти богослужіння.

Отцю Василю Макарівському я дав парафію в Заріччі Угоцького комітату 23 липня 1693 року. у. Отцю Василю Полчанському я виділив Каловську парафію, Отцю Лазареві я дав парафію у Полчі Нірської області 16 серпня 1693 р. 6 вересня я призначив отця Димитрія Павлина архіпресвітером у Бігарі.

Дня 9 вересня 1693 року я виділив егерську парафію отцю Якову Барбоському. 24 вересня я виділив о. Гаврілові Монахові сатмарську церкву грецького обряду. Йоанну Корлоському* із Ніру я дав дозвіл на керування всіма справами, позаяк дав клятву утримуватися від жінки — 11 квітня 1695 року.

(39) 56. Боржники

Степан Секель із Середнього винен три бочки вина за 20 флоринів, одержаних 30 березня 1693 року; віддав одну бочку.

Дмитро Вайкович, бобовищанський кріпак, винен бочку вина за Давида, виноградник якого отримав, що згідно із заповітом жінки залишився мені, та за два віка пшениці, які я дав йому 16 квітня 1693 року.

Шелестівський священник винен за весь антименсій. Квітень 1693 р.

²⁾ Як на попередній сторінці титул канцлера, так титул секретаря написаний чужою рукою.

*¹⁾ Треба читати о. Іоаннові Карлоському, який прийшов із Нірської області і т. д.

55. Recordationes, et Decreta.

Brestoviensi Sacerdoti dedi Parochiam Petnihaza in Nir die 7. Martii. 93.

Ioanni Brodski contuli Parochiam Bactae in Nir. die 8-a Martii. 93.

+Secretario Cancell:

Spectabili ac Magnifico D. D. Ioanni Maholányi, Smae Caes. Rg. Mtis Consiliario, nec non Incllytae Cancellariae Aulico Hgiae Supremo Secretario etc.

Die 14. Maii. 93. Visitavi Ecclesiam Agriensem, et mandavi populo, ut neminem alium recognoscant pro Plebano, nisi meum. 2-o Ut in Missae Sacrificio Commemoratio fiat Sñi Pontificis. 3-o Ut ad processiones latinorum eant Sacerdotes, et plebs. 4. Ut quater in anno Plebanus latinus concionetur ipsis in Ecclesia Graeca. 5. Ut ibidem possit semel in anno celebrare.

P. Basilio Makarofski dedi Parochiam in Zaricz, in Ugocz, die 23. Iulii. 93.

P. Basilio Polczianski contuli Parochiam Kaloviensem.

Et P. Lazaro dedi Polczam die 16. Aug. 93. in Nir. Die 6. 7-bris constitui P. Demetrium Paulinum Archipresbyterum Bihar.

Die 9. 7-bris 93. contuli Parochiam Agriensem P. Jacobo Barboski.

Die 24. d-i contuli P. Gabriello Monacho Graecam Ecclesiam Szathmariensem.

+b. P. Jō: Korloski +b. ex Nir dedi licentiam omnia administrandi, quia iuravit se abstinere ab Uxore. die 11 Aplis. 95.

+Ut priori pagina Titulus Cancellarii, ita et hic Secretarii manu aliena scriptus est.

+b. legendum P. Jō:Korloski venit ex Nir etc.

(39) 56. Debitores.

Szekel Istvan Siredniensis debet tria vasa vini pro fl. 20. acceptis die 30. Martii. 1693. dedit Unum.

Demetrius Vajkowicz subditus Bobovicensis debet vas vini pro Davidov, cuius vineam accipit, quae mihi remansit post fata Uxoris et pro duabus Metretis tritici, a me ipsi datis. die 16. Aplis. 93.

Scelestoviensis Sacerdos debet pro toto Antimensio. April. 93.

Plescica ex Bobolisca debet fl. 1. p. 6. pro sua portione bovis dati pro Germanis mense Aplis. Stetz debet p. 16. pro eadem causa.

Lafkens debent fl. 2. p. 28. pro birescione misso cum bobus.

Плеша із Бобовища винен один флорин 6 полтур за свою частку вола, даного німцями в квітні місяці. Стець винен 16 полтур за це ж. Жителі Лавок винні 2 флорини 28 полтур за слугу, посланого з волами.

О. Василю я дав 23 квітня 1693 року за віз для коней флорени 3 німецькі, а один я дав попередньо майстрові.

Іван Гада із Лавок, який помер, залишив 2 воли, 2 свині та виноградник у Лохові, посіяв 1 коблик пшениці і 5 вік жита в Горонді. У Дмитра треба просити його гроші у Василя Турниці.

Покійний бобовищанський священик винен за куніцу і пшеницу.

Росвігівський священик винен бочку вина під час винобання.

Священик Чертинський Андрій винен і за того Васильчина 10 флоринів. Тимофій — 10 флоринів. Слов'янин — 20 флоринів. О. Лазар Каловський винен три дукати за минулий місяць серпень 1693 року, інакше в подвійному розмірі.

О. Симеон Караїський із Ніру обіцяв дати монастирю за кожен рік 6 кобликів зерна він буде в Карачі. Він дав гарантію за о. Лазаря.

60. (57) Муляр Мартин погодився прийняти . . . угорських флоринів за будівництво стіни і двічі на день їсти з товаришем. 2 квітня 1693 року він одержав 2 флорини, 28 квітня — 12 полтур на вино та 12; в місяці травні на вино 2 флорини, 28 липня — один флорин, 15 серпня — 1 флорин, 22 серпня — 3 флорини, 29 серпня — 3 флорини, 5 вересня — 2 флорини 14 полтур, 12 того ж дня — 2 флорини 14 (полтур), 20 вересня — 3 флорини, 3 жовтня — 3 флорини, 24 жовтня — 15 флоринів, 23 лютого 1694 року — 3 флорини.

Дня 7 березня — 10 флоринів за недоплату за воли, які я продав йому, 16 липня — 2 флорини 14 полтур, 24 липня — 3 флорини 21 полтуру, 1 серпня — 2 флорини 14 полтур, 9 серпня — 2 флорини 14 полтур, 14 серпня — 2 флорини 14 полтур, 28 серпня — 3 флорини 21 полтуру, 5 вересня — 2 флорини 14 полтур, 13 вересня — 1 флорин 7 полтур, 21 вересня — 1 флорин 7 полтур, 25 вересня — 2 флорини 14 полтур, 14 жовтня дав сину, щоб його похоронив 4 флорини 28 полтур. Дня 3 липня 1696 року я дав йому ж 10 угорських флоринів, 25 червня 1695 року він одержав від Емануїла 4 флорини 8 полтур, 16 липня — 2 флорини, 19 березня 1695 року — 2 флорини 4 полтури, 9 квітня — 4 флорини 8 (полтур), 3 жовтня 1697 року я дав 15 флоринів

P. Basilio dedi die 23. Aplis. 93. pro curru equorum fl. 3. ger:et unum dedi antecedenter artificii.

Hada Janos ex Lauka mortuus reliquit boves 2. et porcos 2. et vineam in Lochou, et seminavit Cub. 1 trit. et Met. 5. sillig. in Goronda. Demetrius requirendus de ejus pecunia./apud Vasil Turnitza seminavit.

Sacerdos defunctus Boboviscensis pro Cunitza, et tritico.

Sacerdos Orosvegensis debet vas vini in vindemiis. Sacerdos Certinski Andreas debet:et pro illo Vasilciñ fl:10 Timofe fl. 10. Slovanin fl. 20.

P. Lazarus Kaloviensis debet ducatos tres in Mense proximo Augusti. 93. alias in duplo.

P. Simeon Karaski in Nir, promisit dare Monasterio quolibet anno 6. Cubulos frumenti, quamdiu erit in Karasc.

Ille fecit assecurationem pro P. Lazaro.

60.

57.

Martinus faber murarius convenit accipere fl --- Ung:pro Orgea muri, et bis -- die comedere cum socio.

Die 2. Aprilis 1693. accepit fl. 2. —

Die 28. d-i pro vino pult. 12. et 12.

Mense Maij pro vino fl. 2.

Die 28. Julii fl. 1.

Die 15. Aug-i fl. 1.

Die 22. d-i fl. 3. Die 29. d-i fl. 3.

Die 5. 7-bris fl. 2. p. 14./die 12 d-i fl. 2. 14.

Die 20. d-i fl. 3. Die 3. 8-bris fl. 3.

Die 24. 8-bris fl. 15.

Die 23. febr-ii 1694. fl. 3.

Die 7. Martij fl. 10. pro residuo boum ipsi a me venditorum.

Die 16. Julii fl. 2. p. 14.

Die 24. d-i fl. 3. p. 21.

Die 1-a Aug-i fl. 2. p. 14. Die 9. d-i 2. 14.

Die 14. d-i fl. 2. p. 14.

Die 28. d-i fl. 3. p. 21.

Die 5. 7-bris fl. 2. p. 14.

Die 13. d-i fl. 1. p. 7.

Die 21. d-i fl. 1. p. 7.

Die 25. d-i fl. 2. p. 14.

Die 14. 8-bris filio ut illum seppeliret(!) fl. 4. p. 28.

Die 3. Julii a:96. dedi eidem fl. Ung:10.

Die 25. Junii. an:95. habuit ab Emanuele fl. 4. p. 8.

Die 16. Julii fl. 2.

Die 19. Martij. 95. f. 2. p. 4.

Die 9. Aplis fl. 4. 8.

Die 3. 8-bris 97. dedi fl. 15. pro toto residuo edificii, et fecit Quietantiam.

за всю бедоплату за будинок і він дав квітанцію.

(40) 58. Слуга Григорій

...ій, прозваний Різо, уклав договір 28 квітня 1693 року за новим стилем за 20 угорських флоринів, 6 кобликів жита і матеріал на піджак, взуття і одяг. Того ж дня він одержав 3 флорини, 1 травня — взуття із сукна, 3 червня — полтур 20 та 20, 31 травня я дав дружині — 3 флорини, 6 серпня — 1 віко жита, 26 серпня — 2 віка пшениці, 10 вересня — 3 віка пшениці, 27 вересня — 4 віка жита, 18 жовтня євреєві 4 флорини 7 полтур, 28 жовтня він одержав одяг, взуття і піджак, 30 січня 1694 року — 33 полтури; на протязі 2 місяців він одержав від мене харчі, коли я їхав у Відень.

Дня 4 березня 1694 року він одержав 2 віка жита та один флорин, 22 березня — 2 флорини, 26 березня — 4 віка кукурудзи, 2 травня — 4 флорини 14 полтур, 5 травня — 4 віка.

*)Слуга Іван Лохай почав служити 20 липня 1693 року за новим стилем. 2 серпня одержав 2 флорини 14 полтур.

Слуга Лука почав служити 15 серпня 1693 року. 18 серпня одержав він 1 віко жита, 29 вересня — три віка, 18 жовтня — 2 флорини 14 полтур, + 28 жовтня — 19 полтур. Так само він одержав одяг, піджак та нове взуття. 9 листопада він одержав 1 флорин, 22 лютого 1694 року — 2 віка. Протягом трьох місяців він одержував гроші на прожиток і там промарнував усі.

Дня 15 березня він одержав 2 флорини 14 полтур (26-го — три віка), 5 травня — 4 віка.

59. Титули

Вікарієві: Високопреподобному пану Андрієві С... , абату св. Петра із Тополці. Вікарію в духовних справах його преосвященства пана егерського єпископа, старшому настоятелю егерського єпископа, старшому начальнику егерської шановної капітули, братові во христі найпокірнішому.

Спиському: Його преосвященству пану Владиславові Матяшовському, єпископові фірмському, спиському настоятелю.

Аспермонту: Його високопревосходительству пану Фердинантові Гоберту; графові аспермонтському, скарбнику його священої цісарсько-королівської величності, генералу і т. д.

(40) 58. Gregorius Aido.

---as Rizo vocatus fecit Conventionem die 28. Aplis secundum No: an: 93. pro fl. 20. Ung. Sex Cubulis Siliginis, et panno pro thorace, Calligis, et Veste.

Eodem die accepit fl. 3.

Die 1 — Maij. Calligas de panno.

Die 3. Junii pul. 20. et 20.

Die 31. Maij. Uxori fl. 3.

Die 6. Aug-i Silig: Met:1.

Die 26. d-i trit:Met:2.

Die 10. 7-bris trit:Met:3.

Die 27. d-i Sil:Met:4.

Die 18. 8-bris Judeo fl. 4. p. 7.

Die 28. d-i habuit vestem Calligas, et thoracem.

Die 30. Jan: 94. pul. 33. per Menses duos habuit victum a me quando ivi Viennam.

Die 4. Martii. 94. Silig: Metr: 2. et fl. 1. Die 22 d-i fl. 2.

Die 26. Martij. Mei. 4.

Die 2. Maj. fl. 4. p. 14.

Die 5. d-i Met. 4.

+Iō. Lochaj Aido incepit die 20. Julii sdu no: 93.

Die 2. Augusti fl. 2. p. 14.

Lucas Aido incepit die 15. Augusti. 93.

Die 18. d-i Met:Silig:1.

Die 29. 7-bris Metr. 3.

Die 18. 8-bris fl. 2. p. 14.

+Die 28. d-i pul. 19. Item habuit Vestem, thoracem, et Calligas novas.

Die 9. 9-bris fl. 1.

Die 22. Feb-rii 94. Metr. 2. tribus Mensibus habuit victum Transyt-a ibique aliqua perdidit.

Die 15. Martii fl. 2. p. 14./26. Me:3.

Die 5. Maij. Met. 4.

59. Titularium.

Vicario. Rño D. Andreae S+----

Abbati S. Petri de Tapolcza.

Illmī, et Rñi Dñi Ep̄pi Agriensis in Spiritualibus Vicario, nec non Ven. Capituli.

Cathedralis Agriensis Praeposito Majori, fratri in X-o Obs-mo. Scepusiensi. Ill-mo et Rño D. Ladislao Mattyasowsky Ep̄po Firmiensi, Praeposito Scepusiensi.

Asperimont. Excell-mo Dño Ferdinando Goberto Comiti Asperimontis. S. C. R. Mf̄is Camera-rio, et Generali etc.

Generoso Dño Francisco Baranyai, Ablegato Ca-

Благородному пану Францискові Бараняї, представникові католиків із Трансільванії.

Владислав Саплонцаї в селі Санлонца в Мараморощі.

Банффі: Його превосходительству пану Георгію Банффі із Лошонца, губернатору Трансільванії та приєднаних до Угорщини країв, надзупану комітатів Альби і Добока.

Габріель Чомокози із Татерфолви Сатмарського комітату, пан села Легновці.

Берчені: Його превосходительству пану графові пану Миколі Берчені із Секешу, посвяченому витязю, надзупану Ужанського комітату, раднику, скарбнику полковникові його священної цісарсько-королівської величності, охоронцеві Мезео, старшому капітану Сегеда і т. д. панові моему найпокірнішому.

Скарбниця. Величним, великодушним, преславним і благородним панам адміністратору та іншим радникам його священної цісарсько-королівської величності славної Списької скарбниці та іншим радникам тої ж (скарбниці) та славної Угорщини і т. д. Найпокірнішим моїм панам.

(41) 60. Боржники

. . . (мешканці) винні 3 флорини, які їм було дано о. Адріаном в червні 1693 року.

М'яник Баркоці винен 20 флоринів, які я дав йому в серпні 1693 року.

Населення Ляхівців в Середньому в серпні місяці свідчило проти священика Іоанна — той обіцяв три бочки вина.

Яків винен 10 вересня 1693 року 10 німецьких флоринів, позичених йому. Винен 5.

Жителі Карача із Нірського комітату винні 20 кобликів зерна. Золтан Грек у селі Карасфоло винен за тютюн 23 німецькі флорини.

Дня 15 жовтня 1693 року я дав о. Круцію для священиків 7 німецьких флоринів.

Дня 21 жовтня я дав 2 угорські флорини і 16 полтур тому, що їхав до Кошиць, для виклику в суд та один німецький флорин, який той пообіцяв виплатити на початку дороги.

Титули

Адміністратору скарбниці. Його благородію пану Михайлові Фізеру, вільному баронові, радникові його священної цісарсько-королівської величності славних скарбниць Угорщини, панові адміністратору також Списької скарбниці і т. д.

Габріель Чомокози в Тетерфолві, пан Легновець.

tholicorum ex Transyl-a. Ladislaus Szaplonezai in pago Szaploneza, in Maramorus.

Banffy. Ill-mo Dño Georgio Banffy, de Losoncz, Transylvaniae, et partium Regni Hungariae eidem annexarum Gubernatori, nec non Comitatum Albensis, et Dobocensis Supremo Comiti.

Gabriel Ciomokozi in Taterfalva, Comt-us Szathmar Dnūs pagi Legnofcze.

Berczeny. Ill-mo Dño Comiti. Dño Nicolao Berczeny, de Szekes, Equiti +aurato, Cottus de Ung: Supremo Comiti S. C. R. Mttis Consiliario, Camerario, et Colonello: nec non Praesidii Mezeő Szegediensis Supremo Capitaneo etc. Dño mihi Obs-mo.

Camera. Spectabilibus, Magnificis, Perillustribus, ac Generosis D. D. S. C. R. Mttis Inlytae Camerae Scepusiensis Administratori: caeterisque ejusdem, et Incl: Hungariae Conciliariis etc. Dñis mihi Obs-mis.

+Santoci, et superius pag. 27.

+aureato.

(41) 60. Debitores.

--- kenses debent fl. 3. ipsis datos a P. Adriano, Mense Junij. 93.

Barkoczi lano debet fl. 20. a me ipsi datos in Aug. 93.

Lochoviensis plebs in Sirednie mense Aug: pro attestat: co tra* P. Id: hic promisit vasa 3.

Jacobus debet die 10. 7-bris 93. fl. ger. 10. ipsi mutuatos. debet: 5. Karasenses in Nir debent frum. Cub. 20.

Soltan Graecus in Karasfal. pro tabaco fl. g. 23.

Die 15. 8-bris 93. dedi P. Cruciai pro Sacerdotibus fl. ger. 7.

Die 21. d-i dedi fl. 2. Ung. p. 16. illi qui ivit Cassoviam pro alia Citatione, et unum fl. germ. quem dixit expedisse in primo itinere.

Titularium.

Administratori Camerae: Spectabili, ac M-co Dño: Michaeli Fiszer Lib. Bar. S. C. R. Mttis Inlytarum Hungariae Consiliario, Scepusiensis vero Camerarum Administratori. Dño etc.

Gabriel Ciomokozi in Taterfalva. Dñus Legnofcze.

Комлоші: Благородному пану Михайлові Комлоші, віцежупану славного Березького комітату.

Круцаї. Високопреподобному пану Миколаєві Круцаї, каноніку і охоронцеві егерської капітули.

61. Висвячення

Дня 6 вересня за новим стилем я висвятити священників: о. Андрія Магнола, О. Стефана . . . , Георгія із Пірча, о. Абра . . . , Петра і о. Гавріїла Петруска — всіх із Бігарського комітату у зв'язку з тим, що раніше були висвячені на священників іншими священниками.

Того ж дня я висвятити умовно о. Теодора Ставроського — мефодіанця із Земплину. Того ж дня я висвятити диякона Симеона Козупського із Земплину.

Дня 5 вересня 1693 року я висвятити о. Симеона Бахтанського, мефодіанця із Ніру.

15 вересня 1693 року я висвятити священників Петра Липницького, Михаїла Синяву, Симеона Козупського та Пантелеймона Рошанського та двох дияконів: Фому Ардосадського та Дмитрія Фіщанського із Нодьбани.

29 квітня 1694 року за старим стилем я висвятити священника Іоанна із села Палін, волоха з Бігарського комітату. 29 серпня 1694 року я висвятити Іоанна Поповича, Тошанського священника і дав йому парафію в Арані Саболчського комітату.

Дня 3 жовтня 1694 року за новим стилем я висвятити священника Стефана Брезовського, поляка, для Ірлявської церкви біля Середнього.

(42)

(43) Кожний бачить, наскільки стиль короткий, яка ясність думок і дій були властиві цьому керівникові.

Глава 5

ІНШІ ДАНІ ПРО ЦЬОГО ЄПІСКОПА

Про те, що у щоденнику не згадується, вважаю доцільним додати про нього ще так:

У 1692 році. У зв'язку з своєю лагідною вдачею, любов'ю і повагою до святого латинського обряду, вродженою йому і більш удосконаленою у Римі, він дотримує мир і згоду з егерським католицьким єпископством і спочатку не дав собою керувати егерцям, але, спостерігаючи з часом стан єпархії, потреби священників і народу і побачивши тенденції егерців, скеровані більше на пригнічення, ніж на піднесення культури священників і свого народу, він явно

Komlosi. Gen. D-o Michaeli Komlosi. Incl. Cftus Bereg: Vice-Comiti.

Kruciaj. R-mo D-o Nicolao Kruczaj. V. Capituli Agriensis Canonico: et Custodi.

+con

61. Consecrationes.

Die 6. 7-bris secundum novum 9 -----(con)secravi Sacerdotes P.----

(An)dream Magnol. P. Stepha --- Georgii ex Pir-tza P. Abra --- Petri, et P. Gabrielem Petrusk --- omnes ex Com-tu Bihariensi, quia prius fuerant facti Sacerdotes ab aliis Sacerdotibus.

Eodem die reconsecravi sub conditione P. Theodorum Stauroski Method. ex Zemplin Sac:

Eodem die consecravi Diaconum Simeonem Kozupski ex Zemplin.

Die 5-a 7-bris 93. consecravi Sacerdotem sub conditione P. Simeonem Bachtanski, in Nir, Methodianum.

Die 15. 7-bris 93. Consecravi Sacerdotes Petrum Lipniski, Michael +Szynyana, Simeon Kozupski, et Pantalemonem Roscianski. Et Diaconos duos: Thomam Ardosadski, et Demetrium fiscianski. ex Nagy Banyas.

Die 29. Aplis sđum vetus 94. consecravi Sacerdotem Joannem ex Pago Palin Valachum in Comitatu Bihar.

Die 29. Augusti 94. consecravi Iō: Popowicz Tosanski Sacerdotem, contullique ipsi Ecclesiam Araniae in Sabolc.

Die 3. 8-bris sđum No: 94 consecravi Sacerdotem Stephanum Brezouski polonum pro Ecclesia Irlaviensi circa Sirednie.

+Szynyaua

(42) ----

(43) Quivis videt quanta brevitatis Styli, quantaque claritas idearum, et actionum inerat huic Praesuli.

Caput 5.

CAETERA DATA DE HOC EP̄PO.

Ea, quae in Diario non attinguntur, sequentia adhuc de illo invenio: A. 1692. Pro miti sua indole, et amore, ac veneratione erga S. Latinum Ritum sibi innata, et Romae magis exulta, cum Agriensibus pacem, et concordiam fovit, et ab Agriensibus in principio non impetebatur, ast perspecto in dies magis Dioeceseos statu, Cleri, et populi indigentis, visis item Agriensium tendentiis ad oppressionem magis, quam culturam Cleri, ac Populi sui directis perspecto item manifeste intentiones Agriensium magis obesse, quam prodesse, progressibus suis in firmanda, et promo-

побачив, що старання егерців більше шкодять, ніж приносять користь. Тому своїми вчинками поставився на зміцнення і поширення святої і милої йому унії, але зрозумівши, що його намагання марні, він звернувся до примаса (архієпископа) Угорщини і виклав йому свої турботи і труднощі. Примас, намагаючись зберегти саджанці за допомогою обробки, закликав егерського єпископа Фенеші до дружніх розумних поступків.

У тих неспокійних часах, від початку повстання під проводом Заполія аж до сьогоднішнього часу, щісар і король тримав постійну армію, але забезпечувати солдат квартирами мусили і дворянин і проста людина, віруючий і священник, а також постачати харчі, хоч продуктів невістачало.

Повстанці тримали постійну армію не завжди, а лише оскільки було потрібно для захисту особи, поміщиків і загальної безпеки, однак після виникнення війни оголошувалась загальна мобілізація, знатні і незнатні люди примушувались йти в армію. Це ще тому припадало важчим, що за власні гроші повинні були придбати не лише одяг, але й зброю і коня. Таку кількість їжі ніхто не міг з собою нести, щоб через два-три дні зміг утолити свій голод, тому всюди, куди йшли, ніби саранча все забиралось і з'їдали. Хоч після придушення революції Текелі, що відбулася раніше, повстанців не було вже більше видно, проте королівська армія без розбору розмістилася в самому монастирі святого Миколая на Чернечій горі, і тому в 1693 році передбачливий батько, Йосиф, єпископ, (44) звернувшись з своїм проханням до найвищого трону, одержав для монастиря імунітетну грамоту про звільнення від обов'язків розквартирування солдат. Декрет виданий в Лаксембурзі без (позначення) дня. Цей привілей відносився на район під монастирем, але, здається, був змінений, бо славний Березький комітат 13 вересня 1754 року відновив його, а 1756 року жителів підмонастирського району було переписано і оподатковано. Хоч єпископ Емануїл Ольшавський звернувся аж до його величності (імператора) в цій справі, але безуспішно, бо ці жителі залишилися поневоленими державними податками і громадськими роботами⁴⁴⁾.

Іван Негез, суддя міста Ужгорода, судово

venda S. Unione sibi adeo chara pro viribus suis se opposuit, et conatus suos vanos esse expertus, Primate Regni sua gravamina exposuit. Primas Regni plantulam per se plantatam conservare studens, Episcopum Agriensem Fenessy ad amicam cointelligentiam cohortatus est.

Turbulentis his temporibus, inde a Revoltione Zapolyiana inchoando, usque ad praesens Caesar, et Rex stabilem militiam tenuit, ast quarterium praestare tenebatur nobilis, vel ignobilis, laicus, aut Sacerdos, et in defectu annonae etiam alimenta suppeditare. Re(bel)les stabilem militiam non constanter ha(bue)runt, nisi quantum opus fuit pro custod(ia) personae, et possessorii, ac publica securitate, ast enato bello, generalis Insurrectio ordina(ba)tur, nobiles, et ignobiles ad arma compelleba(ntur). Quod tanto durius accidere debuerat, quia sin(gu)lus propriis sumptibus non tantum vestes -se(d) iam arma, et equum comparare debuerat, tantam annonam secum circumferre nullus po(tuit), ut vel triduo famem sedare potuisset, hinc qui ibant, veluti locustae omnia depredabantur, consumebant. Tökölyiana revolutione a(nni)hilata Rebelles equidem non amplius videbantur, sed militia Regia promiscue in ipso Claus(tro) S. Nicolai de Monte Csernek illocabatur, (et) ideo 1693-o providus Pater Iosephus Epis(copus) (44) precibus suis coram Altissimo Throno fusi(s) obtinuit pro eodem Claustro Salvam Quardia(m), seu immunitatem ab accomodatione militu(m). Decretum emanavit Laxemburgae absque d(ie). Privilegium isthoc extensum fuit ad ipsum Klastrom-Allya, sed videtur turbatum fu(isse) quia I. Cottus de Beregh illud 1754 13-a (Se)ptembris redintegravit, ast 1756 inhabitato(s) Klastromallyenses conscribi, et contributio(ni) subjecit. Manuele Olsavszky Episcopo ad Sua(m) Majestatem eatenus sine bono successu recurrente, nam iidem inquilini publicis oneribus subjecti manent. a/

Joannes Nehéz Judex oppidi Unghvar ad figuram S. Sedis Consistorialis Agriensis judicialiter cita-

⁴⁴⁾ Базилович, II частина, стор. 104 і наступна.

^{44a)} Bazilivits Part. II. pag. 104. et sequ.
^{b)} Agriensis N-o 17.

викликаний до представника святої столиці егерської консисторії, тому що священник села Пасіки Прокоп, русин грецького обряду, який прийняв унію, був схоплений своїми людьми для того обраними, заарештований і там мучений. В Егері дня 1-го місяця серпня 1693 року.

Глава 6

НОВІ НАДБАННЯ ЯК СВІТСЬКІ, ТАК І ЦЕРКОВНІ

16 квітня 1693 року кардинал князь Леопольд Колонич, примас і опікун сиріт Раковці, після того як склав з себе свої опікунські права, було виявлено, що він перевитратив 3783 флорини, які подарував своєму клієнту Йосифу і його наступникам на посту єпископа з тим, щоб одержував щорічні прибутки. Це своє упорядкування він закріпив також заповітом. Йосиф оперся також на формальний договір з наслідниками Ракоці, тобто з Ференцом та Юліанною, відданою за князя Аспермонта.

Аспермонти за правління Йосифа Годермарського заплатили свою частку, а частка Ференца Ракоці залишилася домінії Мукачева; вона частіше управлялася монахами, які старалися присвоїти її, поки Карл VI вирішив спір так, що капітал, як фундація, був відданий для мукачівських єпископів. Щорічний прибуток у сумі 137 флоринів мукачівські єпископи завжди і тепер беруть.

Хоч у Уйгелі вже за часів Корятовича була руська церква (дивись топографічний лексикон Корабинського), але з часом розпалась. Вдова Івана Секеля купила в Уйгелі ділянку і подарувала її для руської церкви. Цей подарунок князь Ференц Ракоці закріпив таким декретом: (45) Ми, князь Ференц Ракоці з Верхнього Водасу, постійний надзупан славного Шариського комітату, цим сповіщаємо, що ми, ведені стремлінням поширення і блага святої римо-католицької релігії, підтвердили і санкціонували місце для жертвоприношення, куплене від вдови Івана Секеля уніатами грецького обряду, на якому треба вільно і безпечно побудувати будинок церкви як для справжніх возз'єднаних із святою римською церквою. Це місце визначено під горою Могошгедь. У передгір'ї Уйгеля — із сходу є друга ділянка згаданої вдови Івана Секеля, що з південної сторони простягається від дороги до виноградників, із західної сторони обмежує її вищеназвана гора Могошгедь, а з північної сторони обмежена іншою польовою дорогою. Цим ми сповіщаємо

tus propterea, quod Procopium Parochum Paszi-kensem Ritus Graeci Ruthenum cum S. Rom. Ecclesia unitum medio suorum ad id deputatorum Hominum incaptivari, et Cyppo incarcerari ibidemque macerari nihil pensi duxerit. Agriae 1. Mensis Augusti 1693b/.

Caput 6.

NOVAE AQUISIONES TUM TEMPORANEAЕ, TUM SPIRITUALES.

A. 1693-o 16-a Aprilis Cardinalis Princeps Leopoldus Kolonich, Primas, et Tutor Orphanorum Rakoczianorum redditis suis tutorialibus rationibus, supererogavisse adinventus est 3783. flños, quos ille Clienti suo Josepho, et Successoribus eius in Episcopatu ita donavit, ut interusurium annum percipiat. Dispositionem hanc suam Testamento etiam firmavit. Josephus ab haeredibus Rakoczianis, scilicet Francisco, et Julianna nupta Principi Aspermont, formalem Contractum levavit. Aspermontiani sub interregno Josephi Hodermárszky ratam suam solverunt, Francisci Rákóczy rata Dominio Munkács immansit, saepius per Monachos impetita, et sibi appropriari intentata, donec per Carolum VI. lis decisa, et Capitale, velut Fundatio pro Episcopis Munkaciensibus applacitata fuisset. Annum Interusurium 137. fl. semper, et actu levant Episcopi Munkacienses.

Quamvis Ujhelyini jam sub Kyriatovits exstiterat Ecclesia Ruthenorum (:vide Korabinszky Topog. Lex:) lapsu tamen temporis interiiit, ideo vidua Ioannis Székely emit Fundum in oppido Ujhelly situatum, et donat pro Ecclesia Ruthenis. Donationem hanc Princeps Franciscus Rákóczy sequenti Decreto confirmat:

(45) Nos Franciscus Princeps Rákóczy [de Felső Vadász, Incltyi Comitatus de Sáros (. . .) ac Perpetuus Comes. Notum facimus (per) praesentes, quod Nos erga promotionem, (et emo) lumentum Sanctae Romano-Catholicae Fid(ei) ducti, locum pro Sacris exercitiis per U(n)itos Graecae Fidei a relicta Joannis Székely e(m)ptum) confirmaverimus, et ratificaverimus, in om(n)ia aedificia sacra ibidem libere, et tute exigenda, tamqu. veris Unitis cum Sancta Romana Ecclesia. Qui locus situs est sub monte Maghos-hegy. Promontorio Ujhelyiensi, a parte Orientali est fundus alter memoratae relictae Joannis Székely, a parte vero meridiali via ad vineas vergens, a parte occidental(i) mons praedictus Maghos-hegy nuncupat(us), ad Septentrionem vero via rursus alia (cu-

всіх і кожного зокрема — теперішніх і майбутніх управителів наших шарошпотоцьких маєтків, що названі уніати мають користуватися всіма правами і свободами у проведенні своїх релігійних справ та захистом з боку управителів. Нехай буде лише так. Після прочитання цього (листа) повернути доручителю. Видано в Шарошпотоці 20 лютого тисяча шістсот дев'яносто сьомого року.

Велику радість мав набожний єпископ з того, що кеварійські священники прийняли святу унію. Їхнє проголошення було таке: Ми, нижчепідписані волоські священники грецького обряду, проживаючі в Кеварійському комітаті, змістом цього листа сповіщаємо всіх, кого слід, що в зв'язку з тим, що не маємо власного єпископа грецького обряду, який знаходився би в цих областях, а не можемо залишатися без керівника, ми визнали і визнаємо за нашого єпископа його преосвященство пана Іоанна Йосифа де Камеліа, мучачівського єпископа і т. д., пообцяли і обіцяємо йому нашу необхідну послухність у всьому, як нашому пастирю, і щорічну інспекцію і тому проголошуємо, що чотири пункти віри, які його найсвятіша величність, наш найшедріший пан у своєму ласкавому декреті, (46) виданому у Відні, в Австрії дня другого травня 1698 року, запропонував нам, кріпко віримо і публічно визнаємо і возз'єднані з католиками, тобто з святою римською церквою, хочемо бути у пунктах віри та релігії нарівні з іншими священиками

верхньої Угорщини. На пам'ять і зміщення цього ми видали це послання, підписане нами дня 12 червня 1699 року в селі Сонента: протопоп Тодор із Рушера, власною рукою. Я, священник Януца, хочу в. р. Я, священник Урзу, хочу в. р. Я, священник Габріел, хочу в. р. Я, священник Глігоріель, хочу в. р. Священик Тодор, хочу в. р. Я, священник Темотей, хочу в. р. Я, священник Георгій, хочу в. р. Я, священник Петру, хочу в. р. Священик Урсу, хочу в. р. Священик Йонкозуя в. р. Священик Йондіффі в. р. Священик Тодор, хочу в. р. Протопоп Тодор із Леміну з цілим моїм синодом в. р. Я, священник Василіє, в. р. Я, священник Тимотей в. р. Священик Василіє, хочу в. р. Я, священник Морсе, в. р. Я, священник Ністор, хочу в. р. Я, священник Йон, хочу в. р. Я, священник Сава, хочу в. р. Я, священник Міхаю, хочу в. р. Священик Ніквіфор в. р. Священик Нікіт в. р. Священик Аліпдіамі в. р. Священик Весін в. р.

Ми, нижчепідписані волоські священники грецького віросповідання, проживаючі в об-

rialis) vicinitata sunt(!). Quo circa Universis, et singulis officialibus Saáros Patakien Bonorum Nostrorum, praesentibus, et futur(is) committimus, et mandamus, quatenus dic(tos) Unidos in eodem loco pro sacris exercitiis (su)bito in omnibus libertatibus, et iuribus (con)servare noverint, ac debeant. Nec secus (fa)ctur. Praesentibus perlect. Exhibent(. . .)Datum S. Patak, die 20-a Februarii (anno) Millesimo Sexcentesimo Nongesimo septimo.

Majus solatium nactus est pius Episcop(us) ex eo, quod Kóvárienses Parochi S. Uni(nem) susceperint. Declaratio eorum est sequens):

Nos Infrascripti Sacerdotes Valachi, R(itus) Graeci, in Comitatu Kóváriensi commorant(es) (tenore praesentium, Notum facimus omnibus, (qui)bus expedit, Quod cum non habeamus proprium Episcopum Ritus Graeci, in istis partibus resi(den)tem, et sine capite esse non possumus, recognovi(mus), et recognoscimus pro Episcopop Nostro Illu(stris)simum, et Reverendissimum Dominum J(oan)nem Josephum de Camelis Episcopum Mu(nka)csiensem, etc. ipsique promissimus, et promitti(mus) debitam obedientiam in omnibus, tamquam Pastori Nostro, et annum recognitionem, praeterea declaramus, quod quatuor(r) puncta, quae sua Sacra Majestas Dominus (46) Clementissimus in suo Benignissimo Decreto da(to) Viennae Austriae, die secunda, mensis Maji, anno 1698. proposuit Nobis credenda, firmiter credimus(s), et sanctetur publice, et cum Catholicis, sive cum Sancta Romana Ecclesia Uniti esse volumus in punctis Fidei, ac Religionis, sicut caeteri Sacerdotes Superioris Hungariae. In cuius rei memoriam, et firmitatem dedimus hanc scripturam a nobis subscriptam. die 12-a Junii 1699. in Pago Sonenta. Protopop Thodoř ex Ruscher m. p. cum tota Nostra Synodo Ego Popa Janucza volo mp. Ego Popa Ursu volo m. p. Ego Popa Gabriel volo m. p. Ego popa Gligorie volo mp. Pop Thodor volo m. p. Ego Popa Themothei volo m. p. Ego Popa Georgie volo m. p. Ego Popa Petru volo mp. Pop Ursu volo mp. Popa Jonkozujá mp. Pop Jondiffi mp. Pop Thodor volo mp. Protopop Thodor ex Lemín cum tota mea Synodo. mp. Ego Popa Vasilie mp. Ego Popa Timothei mp. Popa Vasilie voló mp. Ego Popa Morsse mp. Ego Popa Nistor voló mp. Ego Popa Jon. volo mp. Ego Popa Szavá volo mp. Ego Popa Michaju volo mp. Popa Nikviphor mp. Popa Nikit mp. Pop Alipdiami mp. Popa Vessin mp.

Nos infrascripti Sacerdotes Valachi Ritus Graeci in Partibus Unghariae commorantes tenore praesentium notum facimus omnibus, quibus

ластях Угорщини, сповіщаємо всіх, кого слід, що в зв'язку з тим, що не маємо власного єпископа грецького обряду, який проживав би у цих областях, а бути без керівника не можемо, ми визнали і визнаємо за нашого єпископа його превосходительство вельмишановного пана Іоанна Йосифа де Камеліса, мукачівського єпископа, і пообіцяли і обіцяємо йому необхідну послухність в усьому, як нашому пастирю, і щорічне споминання. Крім цього, проголошуємо, що ті чотири пункти (віри), які його найсвятіша величність, наш ясновельможний пан у своєму ласкавому декреті, виданому у Відні в Австрії 16 лютого 1699 року, запропонував нам, кріпко віримо і публічно визнаємо і хочемо бути возз'єднані з католиками, тобто зі святою римською церквою (47) в пунктах віри і релігії. На пам'ять і зміцнення цього ми видали це послання, підписане нами 19 квітня 1700 року: о. Теодор, архіпрєсвітер із Русора із всією моєю конгрегацією. о. Захарій із Фінтея. о. Георгій, о. Іоанн із Сагаласау. о. Урзул із Коас. о. Андрій із Ремет. о. Андрій із Кортуса. о. Теодор із Карбунар. о. Стефан із Карбунар. о. Габрієл із Тошнаду. о. Василій із Кортуса. о. Урзул із Ласгія. о. Іоанн із Фогорієста. о. Іоанн із Фогорієста. о. Григорій із Цернесту. о. Габрієл із Цернесту. о. Стефан із Цернесту. о. Лупул із Цернесту. о. Іоанн із Магурєї. о. Петро із Бозонти. о. Петро із Нижнього Фінтея. о. Теодор із Фінтея. о. Филип із Фінтея. о. Теодор з Верхнього Фінтея. о. Василій із Корціри. о. Георгій із Сесари. о. Іоанн із Сакаласена. о. Іоанн із Прібєсєста. о. Йоанн із Корія. о. Симеон із Лєзія. о. Йоанн із Карія. о. Іоанн із Мєстіагіна. о. Іоанн із Магурєна. Тимотей із Копаніга. Теодор із Чудаги. о. Тимотей із Міраса. о. Стефан із Могосєсти. о. Лупул з Міраса. о. Григорій із Сункути. о. Стефан із Сункути. о. Ігнатій із Пуцїуна. о. Симеон із Валєна. о. Андрій із Валєна. о. Георгій із Валєна. о. Василій із Поркурєз. о. Василій із Лєтея. о. Іоанн із Лєтея. о. Кирил із Лєміна, о. Нєстор із Гаурє. о. Василій із Кортуса. о. Йоанн (із Могосєсту. о. Фома із Лупуса. о. Василій із Могосєста. о. Симеон із Увурїли. о. Іоанн із Кортуса. о. Теодор із Кортуса. о. Іоанн із Лєміна. о. Василій із Бутяса.

Глава 7

ПРИВАТНЕ ЛИСТУВАННЯ

Оригінальні листи кардинала і примаса, написані власноручно італійською мовою,

expedit, quod cum non habeamus proprium Episcopum Ritus Graeci in istis partibus residentem, et sine capite esse non possumus, recognovimus, et recognoscimus pro Episcopo Nostro Illustrissimum, ac Rmum Dominum Joannem Josephum de Camellis Episcopum Munkaciensem, ipsique promisimus, et promittimus debitam obedientiam in omnibus, tamquam Pastori Nostro, et annum recognitionem. Praeterea declaramus, quod quatuor illa puncta, quae Sua Sacratissima Majestas, Dominus Noster Clementissimus in suo Benignissimo Decreto, Viennae Austriae, die 16-a mensis Februarii anno 1699. proponit Nobis credenda, firmiter credimus, publice profitemur, et cum Catholicis, sive cum sancta Romana Ecclesia Uniti esse volumus (47) in punctis Fidei, ac Religionis. In cuius rei memoriam, et firmitatem dedimus hanc scripturam a Nobis subscriptam hac die 19-a Aprilis 1700. P. Theodorus Archi Presbyter de Rusor cum tota mea Congregatione. P. Zacharias de Finteus. P. Georgius. P. Joannes de Sahalasaу. P. Ursulus de Coas. P. Andreas de Remete. P. Andreas de Cortus. P. Theodorus de Carbuнар. P. Stephanus de Carbuнар. P. Gabriel de Tusnad. P. Basilius de Cortus. P. Ursulus de Lashia. P. Joannes de Fohoriest. P. Joannes de Fohoriest. P. Gregorius de Cernest. P. Gabriel de Cernest. P. Stephanus de Cernest. P. Lupulus de Cernest. P. Joannes de Magurea. P. Petrus de Bozonta. P. Petrus de Finteus infer. P. Theodorus de Finteus. P. Philippus de Finteus. P. Theodorus de Finteus Supef. P. Basilius de Corcira. P. Georgius de Sesara. P. Joannes de Sacalasen. P. Joannes de Pribisest. P. Joannes de Coria. P. Simeon de Letea. P. Joannes de Coria. P. Joannes de Mestiahin. P. Joannes de Maguren. Timotheus de Copanin. Theodorus de Csudaga. P. Timotheus de Mirás. P. Stephanus de Mogosest. P. Lupulus de Mirás. P. Gregorius de Suncuta. P. Stephanus de Suncuta. P. Ignatius de Puciun. P. Simeon de Valeni. P. Andreas de Valeni. P. Georgius de Valeni. P. Basilius de Porcurez. P. Basilius de Letea. P. Joannes de Letea. P. Cirillus de Lemin. P. Nestorius de Gaure. P. Basilius de Cortus. P. Joannes Mogosest: P. Thomas de Lupus. P. Basilius de Mogosest. P. Simeon de Uvurila. P. Joannes de Cortus. P. Theodorus de Cortus. P. Joannes de Lemin. P. Basilius de Butiasa.

Caput 7.

PRIVATAE CORRESPONDENTIAE.

Cardinalis, et Primatis Originalis Litterae idiomate Italico proprio pugno scriptae non tantum

свідчать про те, що між ними виникла не тільки повага, а й довір'я. Крім цього, між іншим, він послав йому в подарунок книжку в Пападополь як батько і друг. Переклади цих листів такі: переклади із італійських оригінальних листів покійного кардинала Колонича (48) до блаженної пам'яті єпископа де Камеліса.

Отці. Великий привіт! Ось, прелат Туркинович, обраний єпископ платенський, прийшов для висвячення його Вашим преосвященством без жодної перешкоди, хоч відносно цього я мав дозвіл із Рима для обрання кого завгодно. Отже, годилось би його вшанувати по можливості чимскоріше у присутності хоча б двох абатів або священиків — уніатів. У випадку відсутності двох грекоуніатських священиків Ваше преосвященство може прийняти двох асистентів священиків-католиків. Комісія його величності у тих місцях Славонії прямо тепер у цій справі повинна бути надана тому, кому належить, і так він повинен бути присутній, щоб міг отримати шановну згоду монахів-схизматиків недоброчинних щодо доблесті і авторитету згаданих панів-комісарів. І мені годиться потурбуватись про те, щоб підкорялися розсуду того єпископа, який, не будучи висвяченим, не може служити ні народу, ні мені, ні собі, ні іншим. Я проявляю до нього велику пошану, тому що не має, і даю йому матеріальну допомогу не із любові, а проти своєї волі, тому не бажаю дозволити, щоб така душа попала до диявола. Чекаю чим скорішого його повернення і залишаюсь від усього серця. У Відні, 8 жовтня 1701 року. Завжди готовий служити Вашому Преосвященству і Вашому вельмишановному панству. Кардинал Леопольд Колонич.

Із-за певних причин була перешкоджена дорога прелата Туркиновича, тому що я, відкликаючись на свій попередній лист, написаний моєю рукою такого ж змісту, який Ваше преосвященство одержить з прилученою книжкою, написаною і виданою паном у Пападополі, яка Вам сподобається. Він хотів би чим скоріше одержати посаду і після висвячення бути рекомендованим також Вашим помічником. Якщо б щось випадково сталося, то я ставлю себе перед іншими заслуженому засудженню. Залишаюсь із ширим серцем у Відні, 17 жовтня 1701 року. Завжди готовий до послуг Вашого преосвященства кардинал Леопольд Колонич.

dilectionem, sed plane confidentiam inter eos intercessisse testantur, imo inter alia dono ei mittit Librum Papadopolim, uti Pater, et amicus. Harum Litterarum Transumpta sunt sequentia: Transumpta Ex originalibus Italicis Litteris Cardinalis condam Kollonich (48) ad Beatae memoriae Episcopum de Camelis. PP.

En Praelatus Turkinovich Episcopus electus Platenensis venit ad se consecrandum ab Illma Dom Vestra sine ullo impedimento, siquidem ego habeam quoad hoc licentiam Roma, delegandi cuicumque voluero. Placeat igitur facere ipsi gratiam quando fieri possit ocyus, etiamsi cum assistentia duorum saltem Abbatum, aut Sacerdotum Graeco Unitorum, quod si non haberet duos Graeco Unitos Sacerdotes, accipere poterit Illtas Vestra Latinos Sacerdotes assistentes duos; Siquidem Commissio Majestatis Caesareae in illis Slavoniae partibus recte nunc sit in opere dandi danda illi, cui habere competit, et sic ille deberet esse praesens, ut obtinere possit V. Conventus Monachorum Schismaticorum malignantium virtute, et autoritate dictorum DD. Commissariof. et mihi competit procurare, ut sese submittant sub jurisdictione istius Episcopi, qui quum nondum sit consecratus coram illo populo nec poterit illi servire, nec mihi, nec sibi, nec aliis. Ego ipsi facio Charitatem, quia non habet, et do ipsi eleemosynam, non per amorem, sed per vim, quum non velim permittere ire ad Diabolum tantus animus. Exspecto quam ocyus ipsius reditum, et ex corde maneo. -Viennae 8-a Octobris 1701. Illmac. et Rmae D. Vae affectionatissimus ad semper serviendum. Leopoldus Cardinalis Kollonits.

Per certas rationes impeditum fuit iter Praelati Turkinovich, quare revocando ego me ad alteras meas litteras, meo pugno ante subscriptas cum toto ipsarum tenore, recipiet Illtas Vā praesentes cum adnelo Tomo composito, et Typis mandato a Dno Papadopoli, qui non displicebit. Velit functionem facere quam citissime, et consecrandus recommendatur adjutorio quoque vestro, si quid forte emergeret superflui, quum ego me statuum pro aliis e jusdem necessariis expensis, ex corde remanens. Viennae dic 17-a Octobris 1701. Illmac D. Vae affectionatissimus ad semper serviendum Leop(olde) Cardinalis a Kollonits.

Прибув лист з уже висвяченим єпископом, від якого я радо одержав (49) вислані реліквії, і якщо це так, як Ваше преосвященство мені написало, то була б одна історія, гідна обміркування. Як би це не було, я ціную реліквії, а також листи Вашого преосвященства, від яких чекаю, що слід робити із його добрим племінником, який тут перебуває і який тратить тільки час на чекання відповіді. Між іншим я не буду бездіяльним, поки є борги Ракоці, поки не буде зроблене все інше, що від мене вимагається, поки не буде визначено судового розгляду боржників. Бажаю Вашому превосходительству всього найкращого, як батько і друг. І надалі я зобов'язаний Вам за Ваше прихильне ставлення до нововисвяченого єпископа, який відправляється завтрашнього дня. Складає Вам подяку і мій секретар за подарунок із шкіри. Залишаюся від щирого серця у Відні, 30 листопада 1701 року. Завжди готовий до послуг Вашого превосходительства кардинал Леопольд Колонич.

Вчора відправився до Вас на висвячення прелата Туркинович. Я прошу Ваше преосвященство відправити його якнайскоріше. Я дав йому гроші, яких, як я вірю, вистачить на дорогу туди і назад. Він передасть Вашому преосвященству одну нову книжку, яка, надіюсь, сподобається. Що стосується того, про що Ви мені писали відносно графа Асперимонта, що він не виплатив процентів за користування маєтками, то вже настав час для подання скарги, і тому нехай Ваше преосвященство пришле мені заяву до його величності з викладом своєї претензії. Я постараюся, щоб у найближчий час відбувся суд над усіма кредиторами: Ракоці і його сестрою, хоч вона не подавала в суд. Його величність хоче знати обтяжуючі факти про маєтки наслідства. Отже, чекаю відповідь з пояснюючою запискою і залишаюся від щирого серця. У Відні, 19 жовтня 1701 року. Завжди готовий до послуг Вашого превосходительства кардинал Леопольд Колонич.

Напис на цих листах був такий: Його преосвященству панові Йосифу де Камелісу, мукачівському єпископу.

З бажанням всякого щастя в цьому новому році посилаю Вашому преосвященству лист, одержаний учорашньою поштою із Рима (але що? Не деталізує) і залишаюся із щирим серцем. У Відні, 6 січня 1692 року. Готовий до

Advenere mihi suae Litterae cum (Episcopo) jam Consecrato, a quo accepi libenter (49) missas Reliquias, et si ita est, ut Illtas Va mihi perscribit, esset una Historia considerat(ionis) digna, ut ut sit, ego reliquias veneror, et reliquia etiam Litteras Illtis Vae, a quo exsp(ecto), quid faciendum sit, cum suo bono nepote hic (ora)liter haerente, qui tempus tantum perdit usque ad adventum responsi. Caeterum non deero tum quoad debitum Rákoczianum, tum quoad alia (quae)cunque, quae a me requireret; verum quum iudicium circa creditores nondum sit determinatum remitto Illtem Vâm ad suum tempus, uti Pater, et amicus. Porro sum obligatus pro favoribus praestitis Episcopo Neo-Consecrato, qui crastina die acturus est; gratias agit et Secretarius meus pro dono dicta pelle, dum in reliquo ex corde maneo Viennae 30-a Novembris, 1701. Illmae Rmae D, Vae affectionatissimus ad serviendum Leopoldus Cardinalis a Kollonits.

Heri discessit Praelatus Turkinovits ad (vos) consecrandum, et rogo Illtem Vâm velit eum expedire quanto primum poterit, dedi illi pecuniam, quantam credo, quod sufficit pro itu, et reditu. Ipse praesentabit Illti Vae unum librum novum spero non ingratum. Caeterum quoad ea, quae mihi scribit ratione Comitit Aspermont, quod non solverit Interusurium ad Fundationem, iam est tempus ad quaerelam movendam, et ideo Illtas Vâ mittat mihi unum memoriale ad Suam Majestatem, exponendo praetensionem suam, et ego praesentabo. Intra breve tempus celebrabitur Iudicium delegatum pro cunctis creditoribus Rákóczy, et Sororis suae, quamquam non sit accusata, et sua Majestas vult scire aggravia Bonis inhaerentia, attendo igitur responsum cum memoriali, et ex corde maneo. Viennae 19-a Octobris 1701. Illmae Rmae D. Vae affectionatissimus ad serviendum Leopoldus Cardinalis a Kollonits.

His Epistolis superinscriptio erat: Illustrissimo, et Reverendissimo Domino: Josepho de Camellis, Episcopo Munkaciensi.

Sub appreciatione omnigeno felicitatis hoc anno novo mitto Illti Vae hic inclusam Roma acceptam (:sed quid? non specificat.) per hesternam Postam, et ex corde maneo. Viennae 6-a Januarii 1692. affectionatissimus servus, et Pater Leopoldus

Ваших послуг Ваш слуга і батько кардинал Леопольд Колонич.

(50) Вчора Текелійова виїхала в Туреччину до свого чоловіка.

Ваше преосвященство і вельмишановний пане, наймиліший пане! Доручителя цього листа, високошановного пана Туркиновича, за дорученням його величності пана кардинала Колонича я супроводив і повторно буду супроводити його до Відня, і хоч я через кілька днів хотів би знову повернутися із своїх маєтків, дуже прошу, щоб Ваше преосвященне і вельмишановне панство чимскоріше відправило названого вельмишановного Туркиневича. У зв'язку з тим, що він не знайомий з тими районами, прошу Вас забезпечити його допомогою для безпечного і швидкого повернення. Залишаючись з низькою покірністю, бажаю Вашому преосвященному і вельмишановному панству всіх благ.

Іоанн Франциск Попович, найпокірніший слуга Вашого преосвященного і вельмишановного панства. Гогє, дня 26 жовтня 1701 року.

Високопреподобний пане, пане мій наймиліший!

З радістю дізнаюся про прийняття моєї обов'язкової слухняності та про щасливе закінчення дороги Вашого вельмишановного панства. Не сумніваюся, що Ви щасливо приїхали до Мукачева і там були ласкаво прийняті його преосвященством вельмишановним паном єпископом. Бажайте від усього серця, щоб я міг скористатися з доброти Вашого вельмишановного панства в цій моїй теперішній бідності, і хоч тривалість подорожі перешкоджає, я тим більше спішитиму і прискорю виконання своєї роботи, щоб після свята святого Леопольда з'явитись в Генесі і звідти міг супроводити Ваше вельмишановне панство до Відня. Якщо б між тим у Вашого вельмишановного панства виникли видатки, то доручитель цього листа пан Пошань, маргітаренський тридцятник, запропонував, що бажав би у випадку потреби допомогти 20—30 ренськими флоринами при наявності квитанції. Накінець бажаю Вашому вельмишановному панству довго жити згідно Вашого бажання, передаю себе і своїх (які бажують того) під ваше покровительство, продовжую залишатися аж до смерті найвірнішим слугою Вашого вельмишановного панства. Іоанн Йосиф Франциск Попович. Мічке, дня 2 листопада 1701 року.

dus Card. a Kollonits.

(50) Heri Tekeliana abivit in Turciam ad suum maritum.

Illustrissime, ac Reverendissime Domine, Domine Gratosissime!

Latorem Rmum Dnum Turkinevicz ex mandato Eminentissimi Dni Cardinalis a Kolonitz hucusque comitatus sum, eumque iterum Viennam comitaturus, et cum ego post paucos dies ex bonis meis iterum redire velim, hisce demisse supplico, quatenus RRmā, et illma D. Vestra dictum Illmum Turkinevicz quantocyus expedire, et eum in illis partibus plane ignotus sit, pro reditu securiori, et celeriori ope sua ei benigne providere velit offero et ego demissa mea obsequia, et Rmae, ac Illustrissimae DVae omnia prospera animatus exopto, semper mansurus. RRmae, ac Illmae D. Vae servus obsequentissimus: Joannes Franciscus de Popovics. Góghє. die 26-a Octobris 1701.

Reverendissime Domine, Domine mihi colendissime! Obligatissimorum obsequiorum meorum commendationem cum gaudio percipio, felicem successum itineris suae Dominationis Rmae, non dubitans, quin hucusque feliciter Munkacsini advenerit, et ibi a Rmo, et Illmo Dno Episcopo benigne exceptus fuerit. Desiderate ex toto corde, si gratiosa Rmae D. Vae praesentia in hac mea paupertate frui valerem, cum tamen longinuitas itineris obstat, properabo eo magis, et negotia mea eousque admaturabo, ut post Festum S. Leopoldi in Henes comparere, et illinc Rmām D. Vām Viennam usque comitari possim. Si interea Suae Rmae Dominationi sumptus deessent, Lator harum Perill. D. Posány, Tricesimator Margittarenensis se obtulit, quod velit in casu necessitatis cum 20. 30. (R.) flñis erga Quietantiam subvenire. De reliquo Rmam D. Vām ad vota diu valere c(u)piens, me, et omnes meos (:qui se demisse commendatos volunt:) commendo, perseverans ad mortem usque Rmae D. Vae obligatissimus, et fidelissimus servus: Joannes Josephus Franciscus de Popovits. Micske, die 2-a Novembris, Anno 1701.

(51) Хоч де Камеліс всіма способами намагався підвищувати освіту і кваліфікацію священників, проте він був змушений призначити також недоуків; тому князь Ференц Ракоці застерігає єпископа, щоб не видавав посаду священника неосвіченим, а саме:

Високопреподобний пане і поважаний нами пане! Передусім поздоровляю своїх служителів з початком нового року. Не без тяжкої кривди і шкоди для наших успіхів ми довідалися, що Ваше вельмишановне панство висвячує наших кріпаків, малограмотних русинів, які не приносять користі ні богу, ні людям. Хоч Ваше вельмишановне панство було нами повідомлено про те, що ми хочемо для кожної окремої парафії одну привілейовану особу, тому також ми бажали пригадати цим (листом), щоб Ви пристосувалися до нашого відомого рішення. В іншому разі обов'язково про ці неподобства буде повідомлений сам його величність кардинал. Прийшло і сюди відоме судове слідство, яке ми тепер припиняємо, що Ви призначасте наших багатших кріпаків священниками, навіть неграмотних, навіть бідніших. Бажаючи Вашому панству доброго здоров'я, залишаємось в готовності до послуг Вашому вельмишановному панству. Князь Ракоці, в. р. Видане в Шарошпотоці, дня 9 січня 1701 року. Високопреподобному пану Йосифу де Камелісу, єпископу мукачівському, раднику його священної цісарсько-королівської величності і нашому милому панові. Мукачево.

Глава 8

НОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОВОДИТЬ
ТОЙ ЖЕ РЕВНИЙ ПАСТОР

Вище ми торкнулись того, що Парфеній Петрович біля 1652 року спиські парафії грецького обряду в релігійних справах підпорядкував юрисдикції списької капітули, що Дмитро Моностеллі за згодою примаса королівства Георгія Сечені намагався їх перевірити, але ці спиські священники (52) після звернення до того ж королівського примаса звільняються з-під правосуддя будь-якого пресвітера, що живе за межами Списького комітату, і залишаються під наглядом списької капітули. Тим не менше Йосиф де Камеліс своїм листом від 23 червня 1690 року звернувся до списької шановної капітули, щоб та примусила своїх пресвітерів перейти під його підпорядкування (Щоденник,

(51) Utut De Camelis omnibus modis conatus sit perpolire, et qualificare Clerum, coactus tamen erat etiam Idiotas ordinare; quare Princeps Franciscus Rákóczy Episcopum monet, ne illitteratis Sacros conferat Ordines, tenore sequenti:

Reverendissime Domine, Nobis observa(n)disime(!) Servitorum nostrorum cum nov(i) anni auspiciis commendatione praemissa. Non sine gravi injuria, et detrimento proventus nostri intelligimus Rmam D. Vām tales Idiotas Ruthenos subditos nostros consecrare, qui nec Deo, nec hominibus prodescent. Cum autem Rmā D. Vā per Nos in eo assecurata esset, quod ad singulam Parochiam pertinentem unam, et unam personam immunem esse vellemus, ideo praesentibus etiam requirendam esse volumus, praescitae Resolutioni Nostrae sese accomodari non gravetur, alias necessario et Eminentissimum Cardinalem certo certius de istis inconvenientiis certioraturi; — Venit et hic etiam illa quaestio in discursum, quam tamen nunc omitimus, quare potiores subditos nostros constitueret in Sacrificulos licet Idiotas, et(iam) pauperiores. Hinc eandem D. Vām benevalere cupientes, manemus. Rmae D. Vestrae ad serviendum paratus. Princeps Rákóczy m. p. Datum S. Patak, die nona Januarii, Millesimo Septingentesimo primo. Reverendissimo Domino: Josepho a Camillis, Episcopo Munkacsiensi, S. Caes. Regiaeque Maätis Consiliario, ac Domino Nobis observandissimo. Munkáts.

Caput 8.

NOVAM REAQUISITIONEM FECIT IDEM
ZELOSUS PASTOR.

Superius attigimus Parthenium Petrovits incirca 1652. Parochias Scepusiacas Ritus Graeci Ven. Capituli Scepusiensis in Spiritualibus Jurisdictioni subjecisse, Monastelli Demetrium penes indultum Primatis Regni Georgii Széchény eandem visitata re attentavisse, ast iidem Parochi (52) Scepusiensis factu recursum ad Eundem Regni Primatem, ab omni jurisdictione cujusdam Presbyteri extra Comitatum Scepusiensem degentis eximuntur, ac penes Capituli Scepusiensis provisionem relinquuntur. Nihilominus Josephus de Camelis datus 1690. 23-a Junii V. Capitulum Scepusiense litteris requisivit, ut cogant Presbyteros ejus ad obedientiam venire (:Diar. pag. 20.) Nomine, et in persona reliquorum Sacerdotum N-ro 12. supervene-

с. 20). Від імені решти священників персонально 12 чоловік прийшли Василій Репаський, архієпископ, та Михаїл Ториський (щоденник, с. 27) з визнанням послушності де Камелісу під час проведення ним зборів у Зборові 24 лютого 1701 року. За дозволом настоятеля пана Іоанна Жиграї, списького вікарія, зробив перевірку руських парафій у Спиському комітаті через своїх довірених: Варлаама Габицького, ренченського священника, та Іоанна Блажія Борзаківського, свого секретаря, а також судово розглянув багато суперечок⁵¹).

Вище ми бачили, що раніше священники повинні були виконувати різні кріпосні роботи і повинності, від яких вони були звільнені декретом Леопольда, але залишився обов'язок платити їм так званий «нешт пінз», податки куніцею, що складало 4 флорини, а це видно із того декрету:

Ми, Ференц Ракоці із Верхнього Вадасу, довічний наджупан Шариського комітату, цим листом даємо до відома начальника, що з нагоди заснування для Мукачівського єпископства кардиналом Леопольдом Колоничем дарчого маєтку, що складається із 5483 ренських флоринів, із яких половина, тобто 2741 флорин і 35 крейцярів (53), а з обчисленням процентів становить 137 флоринів та 4 крейцярів, які ми зобов'язуємося щороку платити, і ми зобов'язані це робити. З вельмишановним паном Іоанном Йосифом де Камелісом, мукачівським єпископом, ми погодилися в тому, щоб цього часу згідно з наказом він міг одержувати щорічно від руських священників нижченаведених поселень, що знаходяться на наших мукачівських маєтках і деякі з них перераховані по імені, — від кожного з них по чотири угорські флорини, по-народному «Нешт пінз», яким вони нам зобов'язані, і нехай буде так і далі, поки капітал не буде вкладений нами або нашими наступниками: передусім від Павла Шустя, Мелеша Паппа, від Якова Попадинця, гукливського, Ладислава, також Паппа Веречанського, іншого також Ладислава Паппа, верб'язького священника, і, нарешті, третього Ладислава Паппа, священника малобистрянського, від Лаврентія Паппа, новоростоцького, від Ладислава Паппа, канорського, а також скотарського, тимшорського, малоабранського, солочинського, зеленського, полянського, латірського, гукливського, тишівського, драгушівського, пістрялівського, плосківського, оленівського, ізворівського, щербовецького, бородів-

runt Basilius Repaski Archi Presbyter, et Michael Toriszki obedientiam praestituri (:Diari(i) pag. 27:) Zboroviae Synodum celebranti De Camelis 1701. die 24-a Febr. ex indultu D. Joannis Zsigray Praepositi, et Vicarii Scepusiensium peragi fecit visitam Parochiarum in Scepusio Ruthenicarum per suos Deputatos: Barlaamum Habiczy Parochum Rencsessoviensem, et Joannem Blasium Borzakowski, suum Secretarium, et plura in occurrentiis jurisdictionaliter agebat a.)

Vidimus superius, quod Robottas, aliaque opera subditalia Parochi antea ferre debebant, a quibus per Leopoldinum Decretum equidem liberali sunt, sed immansit eis adhuc solvendum Nyest pénz, tributum Mustellare, in 4. Flnis consistens, quod patet ex sequenti circumstantia:

Nos Franciscus Princeps Rákóczy de Felső Vadász, et Comitatus Sárosiensis Supremus Comes, perpetuusque, Tenore praesentium recognoscimus, quod cum Reverendissimo Domino Joanne Josepho de Camelis Episcopo Munkacsieni occasione foundationis per Eminentissimum Cardinalem a Kolonits praedicto Episcopatu facta, et ex flnis Rhen. quinque mille quadringentis octoaginta tribus constant(e) a cuius medietate, hoc est bis mille septingentis quadraginta uno, et Křis triginta quinque pro cento interesse computand(o) (53) et ad florenes Centum triginta septem, et Křos quatuor sese extendentes, quod nos annuatim solvere (te)nemur, et essemus obligati, taliter convenimus, ut (vi)gore praesentium praescriptum interesse a Sacerdo(ti)bus Ruthenis Possessionum infrascriptarum, n(on)nullorumque nominibus, et in Bonis nostris M(un)kacsiensibus existens habitis, a singulo quidem (flo)reno Hungarico quatuor, vulgo Nyest pénz, quibus nobis obligarentur, annuatim percipere possit, v(a)leat, veluti praemissum esset, usque dum Capital per nos, aut Successores nostros deponeretur, et primo quidem a Paulo Suszta Meles Papp Jacobo Papodincz Huglivajensi, Ladislao item Papp Vereczkensi, altero quoque Ladislao-Papp Verbjasieni, tertio denique Ladislao Papp Kis-Bisztrensi, Laurentio Papp Kanoraiensi, item Szkotar-szkaiensi, Timsoriensi, Kis Abrane(n)si, Szolocsiensi, Zelenoiensi, Polenaiensi, Laturkensi, Ukli-vensi, Tiszovaiensi, Drahusovi(en)si, Pisztrahaziensi, Ploszkiensi, Olenoviens(i), Izvoroviensi, Serboczensi, Bártházie(nsi), Hát(meteiensi, Sarkadiensi, Lucskaiensi, (Strabicsovi)ensi, Toron-

(52)^{1a} Зміст цього візиту див. главу 10.

^{52a}) Hujus visitae Tenor Cap. 10.

ського, загатського, шаркадського, лучківського, страбичівського, горондянського, іванівського, бобовищанського, ключарківського, брестівського, великотибавського, росошанського, плавського, дусинського, стройнянського, (як було вище сказано) від кожного по чотири угорські флорини, великобистрянського чотири угорські флорини і вісім динаріїв, буківцівського також чотири угорські флорини і 20 динаріїв. Також від завадського 4 угорські флорини 20 динаріїв. Ця сума, одноразово зібрана і перерахована на ренські флорини, виносить сто тридцять сім і 4 крейцери, тобто становить без зменшення наперед визначену суму. Отже, або названий пан єпископ особисто або через своїх людей з року в рік вільно (як вище було сказано) збирає ці гроші. Крім того, було вказано, що у випадку, якщо якийсь із вказаних руських священників помре в середині року, або село, в якому він жив і там був зареєстрований, повністю буде покинуто жителями, то тоді на місце померлого треба поставити іншого, або ж, коли на призначення немає підходячої кандидатури, (54) то для повного розрахування повинен бути визначений хтось інший. На підкріплення вищесказаного ми дали вказівки про видання цього нашого декрету. Видано в Мукачеві 7 березня 1701 року господнього. Князь Ференц Ракоці в. р.

Глава 9

Року 1701 священники Нодьбані просять, щоб після смерті Ісаї їм не був призначений грецький архимандрит, який їх привів до бідності. Лист такого змісту:

Ваше преосвященство вельмишановний пане, пане і патроне наш дорогий. Низько і ласкаво просимо Ваше преосвященство і вельмишановне панство, ласкаво пробачить нам, що осмілилися обтяжувати Вашу святість. Ми, всі священники грецького обряду, що проживаємо в окрузі Нодьбаня, зрозуміли думку і бажання Вашої святості. Зрозуміло, що Ваша святість хоче призначити нам якогось грецького священника архимандритом, тому, ставши на коліна, як покірні піддани Вашої святості, уклінно просимо — всі і кожний зокрема — Вашу святість, щоб були ласкаві нас залишити в цьому сучасному становищі, тому що ми надто бідні, як переконалася Ваша святість під час перевірки (візитації). Особливо ми були зроблені бідними померлим преподобним отцем архимандритом Ісаєю де Короллі, бо він майже протягом всього року при заохочуванні його

diensi, Ivaniensi, Ioboviczen(s)!, . . . (Iusiensi, Brezoviensi, Nagy Tibovaiensi, (. . .)siensi, Plaviensi, Dusziniensi, Sztroiniensi,(a) singulo (:ut praemissum esset:) per quatuor Hung. florenos, Nagy Bisztraiensi vero flōrenos Hung. quatuor, denarios octo, Bukovizensis item fl. quatuor Hung. denarios viginti, Zavadkiensis itidem florenos Hung. quatuor, denarios vigint(i) Possessionum praedictarum Sacerdotibus. Quae Summa in simul sumpta, et computata, siqu(idem) ad florenos Rhenen. Centum triginta septem, et Kros(!) quatuor exurgeret, et praescitum interess(e) sine diminutione adaequaret, ideo etiam per eu(n)dem Dnum Episcopum, vel homines sous libere (:ut attactum esset:) de anno in annum exigat hoc etiam declarato casu, quo aliquis praescitor(um) Ruthenorum Sacerdotum medio tempore e vita decederet, vel vero pagus ille, in quo habita(bat), et hic specificatus esset, totaliter desolveretur, tunc loco mortui alius substitui, vel assigna(ri) loco vero similis non Entis pariter ali(ter) (54) demonstrari debebit usque ad totalem complanationem suprascripti interesse. In cujus fidem hasce nostras Recognitionales extradandas esse volumus. Datum Munkacs. die 7-a Martii Anno Domini 1701. Franciscus Princeps Rákóczy. mp.

Caput 9.

Nagy Bányenses Parochi a. 1701. supplicant, ne sibi Graecus Archimandrita defuncto Isaia detur, qui eos ad paupertatem redegit. Littera est sequens:

Illīme, ac Rēndissime Dñe Dñe, ac Patrone nobis plurimum Venedisse. Humillime, ac demississime rogamus Suam Illman, ac Rendissm Dñem dignet nobis ignoscere, quod praesumpserimus molestare suam Sanctitatem. Nos omnes Sacerdotes Graecy(!) Rhitus(!) in Districtu Nagy-Banyēsi existentes intelliximus mentem, ac desiderium suae Sanctitatis. Nimirum quod sua Sanctitas velit aliquem Graecum Sacerdotem nobis imponere pro Archi Mandrita, quam ob causam demississimo poplite, tamquam indigni subditi suae Sanctitatis humillime rogamus univrsi ac singuli suam Sanctitatem, dignet nos relinquere in nostro moderno esse, siquidem sumus nimis pauperes, uti experta est sua Sanctitas cum visitasset nos, precipue autem sumus depauperati per in Dño obeuntem R. P. Archi Mandritam Isaiam de Karolli, nam ille per totum ferme annum ex instigatione aliquor Archi Presbiterof de pago ad pagū

деякими архіпресвітерами в супроводі своєї свити в кількості 13—14 чоловік переходив із села в село, не звертаючи увагу ні на бідного, ні на багатого, а вони мусили на його бажання поставити все: як харчі, так і різні напитки, дуже часто протягом трьох-чотирьох днів кожний із нас мусив його і його свиту угощати, так що багато із нас мусили продати корови і так його утримувати. Таким способом він загнав нас до великої бідності, тягар якої багато хто не зміг далі витримати, і 9 чи 10 чоловік втекли. Тому дуже найуклінніше просимо Вашу святість, щоб були ласкаві якнаймиловитіше охороняти під своїми святими крилами, як було під час преподобного отця Франциска Раваса. Якщо ми мали якісь скарги, то зразу звертались до преподобного отця Франциска Раваса, а він негайно дав викликати преподобного отця Дом'яна Микулку і, таким способом (55) вирішивши питання святі нас опікували стільки разів, скільки разів нас у всьому захищали. На цьому ми по-батьківськи і з священною прихильністю як найнижче підкоряємось і залишаємось покірні піддані Вашої святості, а саме:

..... (?) Священик Нижнього Нового села отець Стефан Фекете, священик Теодор Гідеккуті, отець Іоанн із Ловфалу, отець Теодор, архіпресвітер, (священик) Патер Василь із Шурдефолу, отець Іоанн із Шандорфалу, отець Іоанн із Дертьофолу, отець Константин із Оросфолу, отець Михаїл із Оросфолу, отець Іоанн із Мадяркіш, дякон Дмитрій із Лацфолу. Видане в Надьбані 3 червня 1701 року^{55a}.

Його преосвященству вельмишановному панові, Іоанну Йосифу де Камелісу, з божественної і апостольської волі єпископу шебастиїнському, мукачівському, пану радникові його священної цісарсько-королівської величності і нашому вельмишановному патрону у Мукачеві.

Яка різниця між похвалами, та похвальними промовами, якими характеризує сам Базилівич Ісаю (частина II, с. 118). Хто має правду, важко вирішити, чи сучасники, чи Базилівич. Із цього листа видно, що Ісаю був уже мертвим.

Базилівич і Бабіля доказують, що де Камеліс привів Ісаю з собою, але за таких склад-

^{55a}Оригінал листа адресований (здається) Сентінарію Леопольдіну. Єпископ де Камеліс розпізнав (?). Написано у Надьбані 3 червня 1701 р. (...)

cum suis adjunctis tredecim quatuodecim personis ambulabat, et non respexit nec pauperem, nec divitem, sed omnia ipsi ad nutū debebant fieri, tam cibi, quam potus vari debebant, ubi per tres, quatuor dies unusquisque nostrū saepissime debuit ipsū cum suis omnibus tractare, unde multi nostrōr debuerunt vaccas vendere, et ipsum tractare, et sic nos redegit ad nimīā paupertatem, qđ jugum multi non potuerunt amplius sufferre, ad novem, vel decem aufugerunt, idcirco humillime rogamus suam Sanctitatem, digne nos benignissime sub suis sanctis alis conservare, uti fuit tempore R. P. Francisci Ravasz, si quid habuimus querellař statim confugimus ad R. P. Franciscum Ravasz, tunc ille immediate curavit advocari R. P. Domianum Mikulka, sic negotio (55) examinato sanctae nos protexerunt toties, q(quoties) in omnibus deffenderunt. his nos Patern(o), (beni)gnissimo, ac sancto favori qm̄ humillime c(ommen)damus, et manemus indigni subditi, ac pe(. . .) suae Sanctitatis, ut sequimur: по тры(. . .) паталеон Елеіон санод Тökésiensis P(. . .) Alsó Ujfalu-siensis: P. Stephanus. Fekete (. . .) P. Theodorus. Hidegkuti. P. Joannes. L(ó)folusiensis P. Theodorus Archi Presbit(er) Sürgyefalusiensis Pater Basilus. Sándo(rfa) lusiensis P. Joannes. — Gyertyafalusiensis P. Joannes. Oroszfalusiensis P. Constantinus, Oroszfalusiensis P. Michael. Magyarkik(i)ensis P. Joannes. Láczfalusiensis Diaconus Demetrius. — Datum Nagy Bányae die 3-a (Junii) A-o 1701.^a

Ilmo ac Reverendissimo Dño Dño Ioa(nno) Iosepho De Camelis, DEI, et Apostolicae Se(dis) gratia Epp̄o Sebastensi, Munkacsensi, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maltis Consiliari(o) Dño, et Patrono nobis plurimum Colendissim(o) Munkacsini.

Quanta differentia inter laudes, et encomia, quibus Bazilovits Part II. pag. 118. ornat Isiam, quis habeat rectum, durum est decidere, an Coevi, anque Bazilovits. Patet ex hac Littera Isaim fuisse jam mortuum.

Bazilovits et Babilya statuunt: quod Decamelis(!) Isaiam secum attulerat, sed combinatis omni-

^{55a}Littera originalis obsignata visitur Septenario Leopoldino. Inaudit(?) per Epp̄um de Camelis. Scriptum: Nagy Banyae 3. Junii 1701. (...)

них обставин (відомо, що той Ісаєя) прийшов пізніше і привів з собою багато родичів єпископа. Ці родичі по лінії батька, змінивши обряд, тепер мають своїх нащадків в Угоцькому комітаті під назвою Роба.

Які властивості мав Ісаєя, свідчить щоденник де Камеліса, а інше прослідкувати не можемо. Той же Бабіля розповідає: Почувши про вбивство Ісаї, де Камеліс, щоб не зазнати подібної долі, відправився в неовільський маєток, або в Шовшуйфолу, або Руську Нову Вес біля Пряшева, де проживають чисті русини.

Поки де Камеліс даремно намагався піднести культуру і виховати волохів, Афанасій, трансільванський архієпископ, видавши відкритий лист до священників Бігарського комітату, старався знову підпорядкувати їх своїй єпархії. Зміст цього відкритого листа такий: Переклад із волоської мови листа Афанасія, трансільванського архієпископа, до священників Бігарського комітату.

Афанасій, з волі божої архієпископ і митрополит Альба Юлії і всієї Трансільванії і т. д. бажаємо у христі мир, любов і здоров'я, шлемо від себе благословіння братам, як нашим духовним синам. Цим ми даємо Вам, брати, до відома, як ми кілька днів тому відправились до імператорського двора із-за багатьох потреб і (56) причин святих церков. Тому його імператорська величність звільнила нас від всяких повинностей і обласкала своєю добротою. Далі його імператорська величність, приймаючи до уваги своїми доброзичливими очима наші стародавні привілеї і розуміючи, що багато комітатів і єпархій знаходиться на його землях, якими його попередники — королі управляли, і ті комітати і єпархії залежать від трансільванських єпископів, тому всі ці комітати і єпархії, як Бігарський, Варадинський та інші, своїм декретом передала під нашу юрисдикцію і підпорядкованість. У зв'язку з цим ми доручаємо Вашим братствам, щоб Ви після одержання цього нашого листа провели конгрегацію, прийняли рішення з Вашими підписами і печатками. Бо з божою допомогою ми в скорому часі туди приїдемо для кращого налагодження церковних справ та усунення церковних труднощів. Ми про це написали також його преосвященству великоварадинському єпископові, а також послали свого вірного представника Іоанна Логофета, який Вам про все розповість. Якщо б він не прийшов, як Ваші братства нас раніше просили, тому для закінчення всього необхідного там не перешкоджайте нікому, щоб до нас негайно прийшов. Будьте

bus circumstantiis: Eum tardius advenisse, et plures cognatos Eppi secum tulisse. Hi agnati mutato Ritu actu habent suos condescendentes in Cottu Ugotsa sub nomine Roga Quales dignitates ferebat Isaias Diarium de Camelisanū docet, et ultra procedere non possumus, Idem Babilya narrat: audita naece(!) Isaiæ, de Camelis ne simile fatum experiatur, ad Possessionem Neowillam seu Sósujfalu, vel Ruzska-Novavesz per meros Ruthenos inhabitatam penes Eperjesinū, discessisse.

Dum De Camelis in perpoliendis, et educandis Valachis desudat, Athanasius Archi Episcopus Transylvanensis datus ad Clerum Bihariensem Litteris Patentalibus, eos suae Dioecesi reincorporare conatur. Tenor Patentium est sequens:

Traductum ex Litteris Valachicis Athanasii Archi Episcopi Transylvanensis ad Clerum Comitatus Bihariensis:

Athanasius, Misericordia Dei Archi Episcopus, et Metropolitanus Albae Juliae, ac universae Terrae Transylvaniae etc. Christo optamus pacem, Charitatem, Salutem, a nobis vero mittimus Benedictionem Fraternalitibus Vestris, uti Filiis Nostris Spiritualibus. Ad haec notum vobis facimus Fratres, quomodo nos paucos ante dies discesseram hinc ad Augustam aulam propter multas necessitates, et Causas (56) Sanctarum Dei Ecclesiarum. Unde Augustissimus Imperator ab omnibus oneribus nos absolvit, et sua misericordia obumbravit. Porro respiciens benignis suis oculis Serenissimus Imperator perantiqua privilegia nostra, et intelligens, quod quot quot(!) Comitatus, et Eparchiae inveniuntur in terris suis, quas Praedecessores sui, qua Reges possidebant, illi Comitatus, et Eparchiae dependeant ab Episcopis Transylvanis, idcirco illos Comitatus omnes, ut pote Bihariensem ibi Varadini, et aliis in partibus tradidit sub Jurisdictione, et obedientia nostra, Diplomate suo mediante. Eapropter mandamus Fraternalitibus Vestris, quamprimum hanc nostram scripturam accipietis, Congregationem faciatis, et vosmet ipsos subscribatis, et sigilletis, quia nos Deo juvante intra breve tempus eo veniemus ad res omnes melius componendas, incrementum Ecclesiarum, et emolumentum Ecclesiasticorum. Scripsimus hac de re Magnitudini quoque suae Episcopo Varadiensi, praemisimus etiam fidelem nostrum Logothetam Ioannem, qui vobis caetera enarrabit. Caeterum non venisset, ut Fraternalitates Vestrae Nos prius quaesivissent, quare finitis ibi finiendis, illico huc ad nos venire nulli negligatis.

благословенні цим (листом). Видане в Алба Юлії, 20 липня 1701 року.

Адрес був такий: Хай буде відкритий (лист). Шановним архіпресвітеру Димитрієві із міста Рац біля Варадина з усіма його пресвітерами, нашими духовними синами і їх братствам.

Між тим у Мукачівському єпархіальному архіві я читаю таке: інформація до відома.

Церква воєнного міста Варадина була побудована начальниками сучасних горожан і користуються нею уніати. Для цієї церкви багато зробив у матеріальному її забезпеченні його преосвященство покійний великоварадинський пан єпископ Бенкович.

Для усунення своїх різних поглядів при розслідуванні даної справи приходили по одному, а коли нарешті прийшла ціла група незадоволених, то пан інспектор дав оцінити парафіальний будинок, а потім продав його, а уніатсько-го пресвітера після рішення через голосування звільнив разом з церквою. Ці порядки завів наступник Бенковича.

(57)

Глава 10

ВІЗИТАЦІЯ

Перевірка, проведена за дорученням їх преосвященств вельмишановних панів Іоанна Зиграя, тиннінського і т. д. та Іоанна де Камеліса, шебастинського, мукачівського і т. д. Єпископів у деяких парафіях греко-католицького віросповідання у Спіші у 1701 році.

Року божого 1701, місяця лютого, дня 24. За дорученням його преосвященства вельмишановного пана Іоанна Зиграя, обраного тиннінського єпископа, списького настоятеля і т. д., та за дорученням його преосвященства вельмишановного пана Іоанна де Камеліса, з божої милості та волі апостольського престолу єпископа шебастинського, мукачівського і т. д., ми мали доручення перевірити священників грецького обряду, проживаючих під наглядом списької капітули, та греко-католицькі уніатські церкви; всі по порядку були якісно перевірені за усною і письмовою згодою вищеназваних преосвящених панів. У кінці цієї перевірки ми підписали всі акти, в яких чесно зазначили все, що почули про зроблене або сказане ким-небудь під час цієї перевірки, і змістом цього листа широко визнаємо і засвідчуємо справжній сучасний стан справ. Хай це буде на більшу славу всевишнього і на честь пресвятої діви Марії.

His sitis benedicti. Dabantur Albae Juliae, 20-a Julii 1701.

Titulus erat: Honorandis Archi Presbytero Demetrio, ex Rátz város, ad Varadinum, cum omnibus Presbyteris suis, Filiis nostris Spiritualibus, Fratrnitibus suis pateant. Interim in Archivo Dioecesano Munkacsiensi haec lego: Pro notitia Informatio.

Ecclesia Katona Városiensis — Varadinum — per modernorum oppidanorum antecessores erecta, et quidem Unitos — perhibetur; Ad quam multum addulit in administrandis materialibus Illmus condam D. Eppus Varadinensis Benkovits. Examinandi venient singillatim ad evitandas dissensiones, si demum fluctuantium major pars accesserit, eotum D. Inspector curet aestimari Domum Parochialem aestimatam statim exolvat, Unitoque Presbytero per Suffraganeum constituto resignet una cum Templo.

Hos ordines Benkovitsianus Successor edidit.

(57)

Caput 10.

VISITATIO

Ex Commissione Illustrissimorum, ac Reverendis-simorum Dominorum Ioannis Zygroj, Tinniniensis etc, et Ioannis de Camellis, Munkacsiensis etc. Episcoporum in Parochiis aliquibus Graeci Ritus Catholicorum per Scepusium Anno 1701. peracta.

Anno Domini 1701. mense Februarii die 24. Ex mandato Illustrissimi, ac Rndissimi Domini Ioannis Zygroj, Electi Episcopi Tinniniensis, Praepositi Scepusiensis etc. etc. Et ex mandato Illustrissimi, ac Rndissimi Domini Ioannis de Camellis, Dei, et Apostolicae Sedis Gratia Episcopi Sebastiensis, Munkacsiensis etc. etc. commissum habuimus, ut Sacerdotes Graeci Ritus, sub Venerabili Capitulo Scepusiensi existentes, ac Ecclesias Graeco-Unitas more consveto visitarem, cunctaque juxta ordinem suum qualiter constituta sunt, praetitulatis Dominis Illustrissimis ore, et scriptotenus conscientiose examinarem. Ideo nos in fine hujus Visitationis nominibus subscripti quaecunque, et a quocunque tum acta, tum dicta audivimus, omnia ista in hac Visitatione sincere nota facimus, et tenore praesentium harum conscientiose faterum, ac testamur. Quod sit ad majorem Dei Gloriam, Beataeque Virginis Mariae Honorem.

Одержавши мандат обох вищеназваних преосвященних панів, ми зразу відправились у Репашино до декана цих руських священників. Коли ми його не знайшли вдома, ми пішли прямо в село Торішку, де зразу розпочали нашу перевірку, що складалася всюди із таких пунктів:

1. З належною християнською повагою ми вступили в Торіську церкву і з необхідною пошаною віруючих ми перевірили те священне місце, де священники звикли зберігати святе тіло господа Ісуса Христа і нашого спасителя для хворих віруючих, з якою пошаною воно зберігається, і це все ми старанно подивилися і обстежили.

2. Чи є антимісній теперішнього преосвященного пана єпископа мукачівського, і як він розміщений на вівтарі?

3. Яка подається чаша, який піднос, яка зірка, із якого матеріалу, і чи чисто вони зберігаються, які є священницькі ризи, скільки їх, як їх доглядають?

4. Чи є ікони, як вимагає свята східна церква, чи є церковні книги, як часослов, євангеліє, апостольські послання, псалтир та інші церковні книги, а також чи в порядку свічники? . . .

5. Чи є управитель школи і чи навчаються (58) юнаки, щоб знали напам'ять звичайні молитви, молитись богу, хреститися святим хрестом, чи є церковні служителі, які по-народному називаються костельники, як це звичайно заведено повсюди у віруючих?

6. Чи повертаються церковні борги, скільки і які? У кого знаходяться, і як ними вони користуються?

7. Чи дотримуються чотири пости в році, як вказує східна церква-мати? І крім цих чотирьох постів, чи постять щотижня в середу і п'ятницю та чи сповідаються у цих чотирьох постах тощо?

8. Чи святкують неділю та інші святкові дні, як зобов'язує святкувати церква, та чи вчить священник своїх віруючих святкувати їх?

9. Чи проводить священник, крім щоденних молитв, у вказані години по суботах молитви за померлих віруючих, в неділю і свята святу літургію, чи молиться під час літургії за римського папу, за імператора і короля, за свого законного єпископа і свого поміщика? Чи проводяться публічні процесії в честь святого духа, бога-отця і бога-сина і чи старанно навчає священник своїх парафіян, що по-іншому визнають?

Accepto mandato Utriusque Praetitulati Domini Illustrissimi, ac instante ivimus Repassinum ad Decanum horum Sacerdotum Ruthenorum, quem cum domi non invenerimus, properavimus recte ad pagum Toriska, ibique primo Visitationem hanc nostram incepimus, quae constabat ex his in omni loco punctis:

1-um Cum debita Christiana reverentia intravimus Ecclesiam Toriskensem, et cum debito fidelium honore visitavimus illum venerandum locum, in quo Sacro-Sanctum Corpus Domini Jesu Christi Salvatoris nostri solet servari a sacerdotibus pro infirmis fidelibus, cum quanta reverentia conservatur, et quam munde, diligenter observavimus, (et) vidimus.

2-um An sit Antimisium Illustrissimi Domini Episcopi moderni Munkacsensis, et quomodo illud, et qualiter tenetur in Altari.

3-um Qualis datur Calix, qualis patina, qualis stella, et ex qua materia, et quam munde illa conservantur, quales etiam sunt vestes Sacerdotales, et quot sunt, qualemque habent sui observantiam.

4-um An dentur imagines, uti praecipit S. Ecclesia Orientalis, et etiam Libri Ecclesiastici, uti Missale, Evangelium, Epistolarium, Psalterium, et alii libri Ecclesiastici, et etiam Candelae suo ordine . . .

5-um An detur Rector Scholae, et an instruat (58) antur juvenes, ut scirent consvetas recitare preces, orare Deum, se S. signare Cruce, et etiam an dentur servi Ecclesiastici, vulgo Kostelnici dicti, uti id est moris apud fideles ubique.

6-um An dentur aliqua Debita Ecclesiastica, quot, qualia? et apud quos sunt? et quomodo hi, apud quos sunt, illis debitis utuntur?

7-um An 4. Jejunia in anno observent, uti praecipit Mater Ecclesia Orientalis? et praeter haec 4. Jejunia an jejunent qualibet Septimana Die Mercurii, et die Veneris, et in his 4. Jejunii confiteantur? etc.

8-um An sanctificent Diem Dominicum, et alios dies festos, quos Ecclesia sanctificare praecipit, et etiam an Sacerdos notificet suis Parochianis illos sacrificandos?

9-um An Sacerdos praeter quotidianas preces, Horas dictas, Die Sabbathi pro fidelibus defunctis, Die Dominico, et festivis celebret Lyturgiam Sanctam? et etiam an tempore Lyturgiae pro Summo Pontifice Romano, pro Caesare Rege, suo legitimo Episcopo, et suo Domino Terrestri oret? et an Processionem Spiritus Sancti in Sua Ecclesia a Patre, et Filio profiteatur publice, et an suos etiam Parochianos, ut non aliter profiteatur instruat diligenter?

10. Чи священник виконує святе причастя, тобто тіло нашого господа Ісуса Христа, в хлібі із чистої м'якого помелу пшеничної муки?

11. Чи практикувалися інколи церковні відправи в нічний час? Чи між іншими якимись раптовими християнськими потребами не було відправ у нічний час, особливо шлюбів, і чи він не був таємним і чи не був з іншої парафії?

12. Чи священник тричі повідомляє публічно із казательниці своїх парафіян протягом трьох або, як мінімум, двох тижнів, що, наприклад, такий або такий наречений хоче вступити в подружський стан з такою або такою нареченою, і чи не мають вони якусь перешкоду?

13. Чи не є наречені родичами і чи знають вони вірую?

14. Чи сам священник не є п'яницею? Чи не знаходиться він у корчмах частіше, ніж у молитвах? Чи не грає в карти та чи не звик, будучи п'яним, мучити людей до крові?

15. Чи не траплялося, щоб з недбалості священника якое немовля померло без хрещення або якась людина без сповіді? І чи він носить на своїй голові тонузу? І чи веде себе (59) так, як годиться священникові?

На основі цих присяганих пунктів ми старанно перевірили в селі Торішка і не знайшли абсолютно нічого незаконного. Так само, що стосується як церковних прикрас, так і поведінки торіського священника та його парафіян, усе в нормальному стані. Це ж у селі Торішка було нам сказано не лише священником, але й усіма жителями Торішки, що торіська церква з самого початку була заснована самими русинами на тому самому місці, де вона є тепер. На цьому місці ніколи іншої не було; що завжди селяни, якими була побудована церква, давали мукачівському єпископові один угорський флорин, а другий флорин давав торіський священник.

Ми почули також те, що торіський священник, крім кафедрального, що належить шановній спиській капітулі, давав кожного року аж до найновіших часів мукачівському єпископові один флорин, а другий флорин давали селяни і що завжди ці гроші одержували репаський та ольшавський священники. Це посвідчили торіський суддя Юрко Гривак, костельник Михайло Череп, Михайло Клоч, Гмінський, Федор Орябинський, Фаризей та багато інших, що сюди зібралися.

У селі Гундірмарк

Із цих названих пунктів ми не знайшли нічого незаконного, окрім того, що гундірмаркський

10-um An Sanctam Eucharistiam, hoc est Corpus Domini Nostri Jesu Christi celebret Sacerdos in pane, ex pura, et munda farina Triticici?

11-um Nonne Sacramenta Ecclesiastica fuerint aliquando celebrata tempore nocturno? nisi inter cetera quaedam urgentissima animarum Christianarum necessitas, et praesertim Matrimonium nonne fuerit celebratum tempore nocturno, et nonne fuerit illud raptum, et ex aliena Parochia?

12. An Parochus notum faciat publice ex Cathedrala suis Parochianis ter, et etiam ante tres, vel ad minimum duas septimanas, quod v. g. talis, et talis sponsus cum tali — et tali sponsa velint inire secum statum Matrimoniale, et nonne habeant aliquid impedimentum?

13. Nonne reperiantur Compates(!) ex eodem Matrimonio, et an hi Compates sciant Credo?

14. An ipse Parochus non sit potator? an in popinis saepius, quam in precibus reperitur? nonne ludit Cartifoliis, et nonne ebrius persequi solet homines usque ad sanguinem?

15. Nonne ex negligentia Sacerdotis infans aliquis reperitur sine Baptismo mortuus? vel homo aliquis sine Confessione. Et an portet in Capite suo tonsam Coronam? et etiam an incedat (59) ita, ut decet Sacerdotem?

Ex his praescriptis punctis diligenter revidimus in pago Toriska, et nihil contrarii absolute invenimus imo tam ex parte ornamenti Ecclesiastici, quam ex parte Parochi Toriskensis, et ejus pagensium omnia sunt rite bona.

Hoc etiam in pago Toriska dictum non tantum a Parocho, sed etiam ab omnibus incolis Toriskensibus percepimus, quod Ecclesia Toriskensis ab initio suo sit fundata a meris Ruthenis, et in quo loco nunc est, in hoc loco nunquam erat alia Ecclesia, et semper ab illa Pagenses, a quo aedificata est illa, dabant unum florenum Hungaricalem Domino Episcopo Munkacsiensi, et alium florenum Parochus Toriskensis.

Hoc etiam audivimus quod Parochus Toriskensis praeter Cathedraicum, quod spectat ad Capitulum Venerabile Scepusiense, det quolibet anno, et usque ad modernum currentem dabat Domino Episcopo Munkacsiensi unum florenum, et alterum florenum Pagenses, et semper recipiebant illam pecuniam Parochus Répassiensis, cum Parocho Olsaviensi. Hoc fassi fuerunt Jurko Hriwak Judex Toriskensis, Michael Czerep Kostelnik, Michael Klocs Gminski, Fedor Orabinski, Farizey, et alii quam plures huc congregati.

In Pago Hundirmark.

Ex his praescriptis punctis nihil contrarii invenimus praeter hoc, quod Parochus Hundirmarkensis

священик не забороняє своїм парафіянам чоловічої і жіночої статі ходити в незвичний час біля вітваря і через ризницю (сакристію). Це дозволяє лютеранство старим людям ходити так як за скатертю, так і за іншими своїми речами через двері великого вітваря, але це заборонено згідно з ученням учених східної церкви.

Церква від самого початку була в тому селі церквою католицькою.

Ми чули також, як від гундірмарського священика, так і від його парафіян, що, крім кафедрального податку, який належить шановній спиській капітулі, щороку дають також по-одному угорському флорину репаському священику, а другий флорин — ольшавському священику. Вони призналися, що вже в цьому році вищеназваним священикам селяни дали по 30 полтур та по 30 полтур гундірмарський священик.

Ми знайшли антменсїй теперішнього пана преосвященого єпископа мукачівського. Про це говорили при нас Юрко, Ванчув син, гундірмарський суддя, Павло Компар, Петро Банко, Юра Гудак та інші, що сюди прийшли.

(60). В селі Фольварк

Ми не знайшли нічого, що суперечило б вищеназваним пунктам, а церковні приналежності мають відповідно до своїх можливостей, а також священик як простий серед простих досить годиться. Він, як свідчили самі селяни, побожний.

Однак, ми знайшли два антменсїї на вітварі — один зверху другого. Один антменсїй теперішнього преосвященого пана мукачівського єпископа, а другий антменсїй схизматичького єпископа Волошиновського. На запитання про причину цього ми одержали відповідь, що декілька разів перевірку проводили репаський священик з ольшавським священиком, вони їх бачили, але нічого не заперечували мені, а навіть хвалили. Ми забрали антменсїй того схизматика і заборонили далі користуватися ним.

Ми також почули тоді від фольварського священика та від його парафіян, що фольварська церква від самого початку була заснована як руська церква, і що з того часу, як була заснована, селяни дають для пана мукачівського єпископа один угорський флорин, а другий угорський флорин дає священик та кожного року кафедральний податок шановній спиській капітулі. Навіть у цьому році, крім кафедрального, що дається шановній спиській капітулі, вони передали репаському і ольшавському

suis Parochianis utrisque sexus non recuset ambulare, et vagari tempore inconsueto penes Venerabile, et per Sacristiam, quod apparet Lutheranismus vetulis ambulare, tum pro tela, tum pro aliis suis rebus per portulas magni Altaris, ut est prohibitum, sed vère, apud Doctores Ecclesiae Orientalis.

Templum a primordio suo in illo pago fuerat semper Templum Romanorum. Hoc etiam audivimus tam a Parocho Hundirmarski, quam et a Parochianis ejus, quod praeter Cathedratricum, quod spectat ad Venerabile Capitulum Scepusiense, quolibet anno dent etiam Parocho Repaski unum florenum Hungaricalem, et alium Parocho Olsavkiensi, fassi fuerant, quod jam et moderno currenti anno Parochis iisdem praedictis dederint 30. Polturas pagenses, et 30. Pulturas Parochus Hundirmarski. Antimisium invenimus moderni Domini Illmi D. Episcopi Munkacsiensis. Hoc dixerunt coram nobis Jurko Vancsuw Syn. Judex Hundirm. Pavel Kompar, Petro Banko, Juro Hudak, et alii huc congregati.

(60) In Pago Folvark.

Ex his praescriptis punctis nihil contrarii invenimus, sed ornamenta Ecclesiastica secundum posse suum, et etiam Parochus ille uti simplex, et inter simplices sat morieratus, et pius, uti et ipsi Pagenses attestabantur. Duo tamen Antimisia invenimus in Altari unum supra aliud, et unum moderni Domini Illmi Episcopi Munkacsiensis, aliud vero Episcopi Schismatici Volosinowsky; hujus causam sciscitando responsum obtinuimus: quod quoties visitaverint Parochus Repaski cum Parocho Olsawski, viderunt ista, sed non prohibebant mihi, imo laudabant, Nos tamen Schismatici hujus Antimisium accepimus, et illo ulterius uti prohibuimus.

Hoc etiam audivimus tum a Parocho Folvarkensi, quam et a Parochianis ejus, quod Ecclesia Folvarkensis ab initio suo est fundata Ecclesia Ruthenorum, et ab illo tempore, a quo est fundata dent pro Domino Episcopo Munkacsiensi Pagenses unum florenum Hungaricalem, et Parochus alium florenum Hungaricalem, et quolibet anno Cathedratricum ad Venerabile Capitulum Scepusiense. Etiam et moderno jam currente anno praeter Cathedratricum, quod datur Venerabili Capitulo Scepusiensi, dederunt Repaskio, et Olsawskio duos florenos, unum Pagenses, et alium Parochus.

Ille idem Parochus Folvarkensis est ordinatus a Domino Episcopo moderno Munkacsiensi, jam sunt anni 10. et fassus est, quod quolibet anno sol-

священикам два флорини — один селяни, а другий священик.

Цей фольваркський священик був призначений теперішнім паном єпископом мукачівським уже десять років тому. Він сказав, що кожного року платив три флорини — один шановній спиській капітулі, а інші вищесказаним двом священикам. Те саме посвідчили і селяни.

Одну книжку, яку послав для розподілу серед священиків теперішній пан мукачівський єпископ, і в цій книжці міститься наука про віру, то цю книгу вищеназвані два священики не дали преподобному фольваркському священику, але три флорини від нього взяли і дали квитанцію.

Має антименсій теперішнього пана мукачівського єпископа, за який віддав тим же священикам два угорські флорини і 8 полтур, хоч за нього мав дати лише один флорин і 8 полтур; отже, і тут є обман. Крім того, були встановлені деякі церковні борги, але селяни-боржники та інші селяни сказали, що постараяться розрахуватись з цими боргами негайно, як тільки буде потребувати свята церква.

Той же фольваркський священик сказав із чистим сумлінням, що Ольшавський колись проклинав пана мукачівського єпископа. Одного разу він одержав від того зауваження з такими словами: «Ти був призначений мукачівським єпископом, отже, йди до нього, нехай він дасть тобі парафію, раз ти не просив мене про парафію; чи ти не знаєш, що хто хоче мати парафію у спиській капітулі, спочатку мусить цілувати мої коліна». Цю перевірку ми зробили разом зі всією фольваркською громадою у сільського судді (школьгета).

(61) У селі Великий Липник

За тими пунктами, за якими ми перевірили відвідані церкви та їх священиків, ми не змогли перевірити в селі Великий Липник, тому що ольшавський і репаський священики повідомили його про нас, забрали ключ від великолипницької церкви, і тому ми не змогли подивитись ікони та інші належності цієї церкви. Однак по інших пунктах ми провели таку перевірку, яку змогли.

У зв'язку з відсутністю великолипницького священика обслуговував і великолипницьку церкву фольваркський священик. Тому в його присутності та великолипницької громади ми працювали і знайшли належне у церкві майно, як і записали в окремому документі. Однак ми знайшли, що деякі люди користуються цим майном і не хочуть його повернути. Так,

vebat tres florenos, unum ad Venerabile Capitulum Scepusiense, alium autem Parochis his praedictis duobus, et Pagenses hoc non aliter fassi sunt.

Unum libellum, quem misit distribuere in Sacerdotes singulos Dominus Episcopus modernus Munkaciensis, et ille liber continet in se Doctrinam Fidei, hunc librum praetitulasi hi duo Parochi Rdo Parocho Folvarkensi non dederunt, tres tamen florenos ab illo acceperunt, et quietantiam dederunt.

Antimisium habet moderni Domini Episcopi Munkaciensis, pro quo dedit iisdem Parochis duos florenos Hungaricos, et 8. pulturas, pro quo debuisset tantum dedisse unum frenum, et 8. pulturas: ergo et hic est fraus. Quoad debita Ecclesiastica comperta sunt nonnulla, sed debitores, et alii pagenses dixerunt, quod pro his debitis curabunt statim, quo tantum indigebit Ecclesia S.

Etiam idem Parochus Folvarkensis dixit sub conscientia, quod Olsavski quodam tempore blasphemaverit contra Dominum Episcopum Munkaciensem, et format una vice ab illo receperit superradditis his verbis: Tu es ordinatus ab Episcopo Munkaciensi, eas ergo ad illum, det tibi ille Parochiam, siquidem me de Parochia non rogasti, non scisne, quod qui velit sub Capitulo Scepusiensi Parochiam habere, prius mea genua osculari debet. — Hanc Visitationem peregrimus cum tota Folvarkensi Hromada apud Scultetum. —

(61) In Pago Velikolipnik.

Ex his punctis, ex quibus visitavimus praespecificatas Ecclesias, et Parochos earum, ex illis omnibus in pago Veliko Lipnik visitare non potuimus, quia Olsavski Parochus, et Parochus Repaski cum resciverint de nobis, acceperunt clavim ecclesiae Velikolipniensis, et ideo non potuimus videre ornamenta, et necessaria Ecclesiae hujus. Ex caeteris tamen sequentibus qualem potuimus, revisionem fecimus.

Et cum in defectu Parochi Velikolipnikensis idem Parochus Folvarkensis attenderat Parochiae et Velikolipnikensi, Coram illo ideo, et coram Hromada Velikolipnikensi tota peregrimus, et invenimus bona debita Ecclesiastica, quae in singulari Chartula annotavimus, invenimus tamen, quod nonnulli utantur his debitis, et restituere nolunt, uti quidam Stephanus, qui tenetur pro Ecclesia

якийсь Стефан повинен дати для церкви 14 кубликів ячменю та двох однорічних бичків.

Ми також чули, що той Стефан замінив церковну ділянку на ділянку Шкультета і був зроблений підданим одного поміщика.

Ми чули від церковних кураторів, що священницькі ризи дуже дешеві, а деякі церковні ікони дуже убогі.

Ми чули, що має антименсій теперішнього пана мукачівського єпископа.

Ми чули ще й те, що великолипницька церква від початку свого заснування є руською церквою і що від неї завжди давався мукачівському єпископові один угорський флорин, а другий флорин від священника, тобто завжди, крім кафедрального для шановної списької капітули, даються два угорські флорини. Подібним чином уже в цьому році передали репаському і ольшавському священникам. Це посвідчили і великолипницькі шкультети Іван Костельник, Бутвин, Ігнат Бубінчак, Іван Бубала, Йендрунк Костельник з багатьма іншими.

В селі Остурня

У селі Остурня ми не повністю перевірили тому, що і там репаський і ольшавський священники забрали ключ від остурнянської церкви. По деяких пунктах ми однак перевірили і знайшли, що остурнянський священник має дві жінки, хоч преосвящений пан мукачівський єпископ, який особисто проводив збори в селі Самброн, зняв з нього присягу і заборонив йому залишатись на парафії. Однак той з другою жінкою, забувши про свою присягу, мав двох дітей, із яких одного (62) похрестив фольваркський священник, а другого він сам. Цей священник на голові не мав жодної тонзури.

Там ми дізналися, що той остурнянський священник похоронив на цвинтарі біля церкви одного такого чоловіка, який помер із-за надмірної випивки самогону.

В тому ж селі Остурня було знайдено багато церковного майна, за яке сам священник одержав декілька флоринів, але в той же час, як розповідали церковні куратори, немає майже ніяких прикрас у церкві і ледве щось виділяється на їх придбання.

Ми чули декілька разів, що дозвіл на другий шлюб остурнянському священникові дав ольшавський священник і він же повинчав їх, але це треба повторно акуратно перевірити.

Ми чули від тих же селян, що Ольшавський уже десять років держить у себе їх книжку,

dare 14. Cubulos Hordei, et duos unius anni bosculos.

Item audivimus, quod idem Stephanus fundum Parochialem mutaverit in fundum Sculteti, et subditus factus fuerit Unius Domini Terrestris.

Audivimus a juratis servis Ecclesiasticis, quod vestes Sacerdotales dentur vilissimae, et nonnulla etiam Ornamenta Ecclesiastica pauperrima.

Audivimus, quod Antimisiis habeant moderni Domini Episcopi Munkaciensis.

Audivimus et hoc, quod Ecclesia Velikolipnikensis ab initio fundationis suae sit Ecclesia Ruthenorum, et quod ab illa semper dabatur Episcopo Munkaciensi unus florenus Hungaricalis, et alter florenus a Parocho, veluti semper praeter Cathedralicum ad Venerabile Capitulum Scepusiense dentur duo floreni Hugaricales, sic etiamsimili modo moderno jam currente anno dederunt Repaskio, et Olsawskio. Hoc fassi fuerunt Scultetii Velikolipnikenses. Joannes Kostelnyk. Butwyn. Ihnat Bubincsak, Jvan Bubala, Iendrunk Kostelnyk cum caeteris pluribus.

In Pago Osturnia.

Nec in Pago Osturnia integre visitavimus, quia et ibi Parochus Repaski cum Parocho Olsawszki clavam acceperunt Ecclesiae Osturnensis, Ex nonnullis tamen punctis revidimus, et invenimus, quod Parochus osturnianski existens bigamus Coram Domino Ilm(o) Episcopo Munkaciensi, pro tunc in pago Szambron Congregationem personaliter habens, juramentum deposuerit in Parochia manere, thorum autem cum secunda hac Uxore, et ecce oblitus juramenti sui, cum illa duos infantes habuerit, ex illis unum bapti- (62) zavit Parochus Folvarski, alium vero ipse solus. Idem Parochus nullam Tonsuram in Capite suo habuit.

Repertum etiam ibi est, quod ille Parochus Osturnianski sepelierit, Unum hominem talem in coemeterio penes Ecclesiam, qui prae nimio Cremati potu mortuus erat.

In eodem pago Osturnia multa reperta sunt debita Ecclesiastica, ex quibus aliquot florenos et ipse Parochus habet, Ornamentum tamen, uti narraunt Servi Ecclesiastici, nonnullum quidem, sed vix aliquod datur. Exaudivimus aliquantulum, quod dederit licentiam Parocho Osturnianski ducendi illam secundam uxorem Parochus Olsawski, et quod idem Olsawski et copulaverit eum, sed hoc debet iterum adhuc revideri, et examinari accuratius.

Audivimus a Pagensibus iisdem, quod Olsawski jam a decem annis teneat illorum librum viginti

куплену за двадцять флоринів і подаровану остурнянській церкві, і ніяким способом не хоче їм повернути.

Ми чули від селян і від священника, що церква в Остурні від початку свого заснування була руською і завжди давались нею, крім кафедрального шановній спиській капітулі, два флорини угорські для пана мукачівського єпископа. Це було зроблено і в поточному році — передано вищеназваним двом священникам.

Школи немає жодної, немає і керівника. Селяни не навели жодної іншої причини цього — лише те, що Ольшавський священник заборонив їм утримувати керівника школи і вигнав його із їхнього села. Це все нам було сказано нижчепідписаними людьми: Стефаном Канюком, Стефаном Кацвінським — старостою, Семеном Кушнірчиком — костельником, Іваном Жаком — костельником, Булгаром Ігнатом Завадським та багатьма іншими.

У селі Завадка

Ми перевірили за всіма вищенаведеними пунктами і знайшли все дуже бідним і ніяких церковних книг, а ті книги, що були, були написані не друком, а рукою. Особливо в поганому стані те місце, в якому звичайно зберігається тіло Христове для грішних віруючих. У церкві було ледве два філери, а будинок церкви досить красивий і гарно побудований за грецьким звичаєм.

Із інших пунктів ми не знайшли нічого протизаконного. Сам священник досить чесний, побожний. Він з декількома старими віруючими казав, що село Завадка від самого початку було руським, але всі вони в один час стали лютеранами і залишилися прибічниками лютеранства аж до 1674 року, тобто до прибуття сучасного священника, який, як вони самі признали, після багатьох напominань знову перевів їх на грецьку віру. Від вказаного року цей сучасний священник там проживає, і він постарався, щоб була ця нова церква.

(63) Він має антименсій теперішнього пана мукачівського єпископа. Гонорар теперішньому мукачівському єпископові не давав жодний, тому що від нього ніхто ніколи не вимагав. Тепер дав нам для пана мукачівського єпископа 60 полтур.

Він розповідав про багато образ, які йому прийшлося і ще й тепер приходиться переносити від Ольшавського, але тому, що вони відносяться до компетенції Вашого преосвященного панства, ми вирішили на тепер про-

florenis emptum, et Ecclesiae Osturnianski donatum, et nullo modo vult illis restituere.

Audivimus hac a pagensibus, et Parocho, quod in Osturnia Ecclesia ab initio foundationis suae sit Ruthenorum, et semper ab illa, praeter Cathedraliticum ab(!) Venerabile Capitulum dentur duo floreni Ungaricales pro Domino Episcopo Munkacsiensi, uti jam et moderno anno non aliter datum est his praedictis Parchis duobus.

Schola nulla, nec Rector Scholae, causam non aliam dederunt Pagenses, tantum illam, quod Parochus Olsawski nobis Rectorem intertenere prohibuerit, et illud (!) ex pago nostro expulerit. Haec omnia nobis dicta fuerunt ab his subscriptis hominibus: Stephan. Kaniuk solus, Stephan Kacvinski Rychtar, Seman Kusnirczyk Kostelnik, Zak Jvan Kostelnyk, Bulgar Ihnat Zawadski cum aliis pluribus.

In Pago Zawadka.

Ex omnibus praescriptis punctis visitavimus omnia pauperrima invenimus, libros nullos Ecclesiasticos, et qui erant, non Typo, sed manu expressi, praesertim locum Venerandum, in quo Christus Dominus pro infirmis fidelibus conservari solet, vix constabat duos nummos, Ecclesiam tamen, quoad aedificia sat pulchram, et commoda more Graecorum aedificatam.

Ex aliis autem sequentibus punctis nihil contrarii invenimus. Parochus ipse sat honestus, pius, qui fassus est cum aliquot seniculis Parochianis suis, quod pagus Zawadka ab initio suo erat pagus Ruthenicus, sed uno tempore omnes facti erant Lutherani, et duraverant ad annum 1674. in Lutheranismum usque ad modernum Parochum, qui illos, uti soli fassi sunt, post multos admonitiones iterum ad Fidem Graecam reduxit, a quo praescripto Anno idem modernus Parochus habitat, et curavit aedificari Ecclesiam hanc novam. (63) Antimisiuum habet Domini Episcopi moderni Munkacsiensis. Honorarium moderno Domino Episcopo Munkacsiensi nullum praestabat, quia ab illo nunquam quisquam exigerat, nunc dedit nobis pro Domino Episcopo Munkacsiensi 60. pulturas.

Multas proponebat oppositiones, quas habuit, et hucusque habere solet ab Olsawski, sed cum haec spectent ad Vestram Illustrissimam Dominationem, ideo haec subticere statuimus pro nunc; hoc tamen unicum addimus, quod cum narraverit miserias suas, Nos ipsi videndo illum seniculum amarissime flentem, lacrimas nostras retinere non potuerimus. Haec visitatio peracta coram his per-

мовчати. Однак ми хочемо додати, що коли він розповідав про свої труднощі, дивлячись на нього, який гірко плакав, ми самі не змогли утримати наші сльози.

Ця перевірка була виконана в присутності таких людей: Дзюри Бараника — старости, Юри Попірака — костельника, Дзюри Чаграна, Мартина Іравця, Янка Гбура та багатьох інших, що тоді збирались туди з цього приводу.

У селі Порац

Із усіх вищеназваних пунктів ми старанно перевірили і нічого протизаконного не знайшли, крім того, що те місце, в якому зберігається тіло Христа спасителя, було подібним до раніше названого місця в селі Завадка, і якраз ці посудини виготовив один і той же майстер. Книг мало, і написані вони дуже давно від руки. Священик виправдовував себе тим, що ще й тепер багато хто видається лютеранами, і тому, сказав він, не маємо таких, які купили б для святої церкви. Церковні будинки також вимагають поновлення. Є дві чаші, але ні одна не підходить, бо одна із дерева, а друга із найбруднішого свинця.

У цій церкві ми знайшли два антименсії, тому один, що був від схизматика, ми взяли, а другий, що був від теперішнього мукачівського єпископа, ми наказали належно зберігати.

Так парацький священик, як і його окремі парафіяни твердили при нас, що парацька церква від початку свого заснування завжди була руською церквою.

Він сказав, що в далекому минулому на одній балці знайшов напис руською мовою, що був написаний в тому році, коли була побудована, а саме був написаний 1420 рік. Від того часу, як була поновлена сучасна церква, минуло 4 роки.

Він не давав жодного гонорару сучасному панові мукачівському єпископові, бо це так пояснював: Тому, сказав він, я не давав гонорар пану мукачівському єпископу, бо я знав, що священики репаський і ольшавський не для мукачівського єпископа, а для себе збирали. Тепер, сказав він, коли бачу справжніх слуг, висланих єпископом, буду давати. І дав він один ренський флорин.

Ми чули від парацького присяжного по імені Андрія, як він в присутності цілої громади сказав, ніби парацький священик, будучи вже дуже старим, збезчестив дівчину (вона невинна з волі найяснішого), яку він через певний час прийняв за свою дитину.

(64) Ми теж чули в присутності тої ж громади, ніби дружина цього парацького священика

sonis: Dziura Baranyk Rychtar, Iuro Popirak, Kostelnyk, Dziura Czahran, Marton Jrawec, Ianko Gbur, et aliis pluribus tunc eorsum congregatis.

In Pago Poracs.

Ex omnibus illis praescriptis punctis revidimus, et diligenter examinavimus, nihil contrarii invenimus praeter id, quod etiam locus iste, in quo conservatur Corpus Christi Salvatoris, fuerit similis praenominato loco, in Záwadka reperto, et plane idem artifex haec Vascula fecerit. Libri etiam pauci, et horum stylus non typo, sed manu antiquissima expressus, sed Parochus excusabat se, quod adhuc plurimi dentur Lutherani, et ideo non habemus, inquit tales, qui aliquid emerent pro Ecclesia S. Aedificia etiam Ecclesiastica competenter bona, Calices duo, sed nec unus valet, quia unus ex ligno, alter vero ex smucidissimo(!) plumbo.

In eadem Ecclesia invenimus duo antimisia, ideo unum, cum fuerit a Schismatico, accepimus, aliud autem cum sit moderni Episcopi Munkacsiensis, debite conservare admonuimus.

Tam Parochus Poracsensis modernus, quam etiam Parochiani ejus nonnulli fassi coram nobis fuere, quod Ecclesia Poracensis a principio foundationis suae semper fuerat Ecclesia Ruthenorum, et dixit idem, quod in praecedenti antiquissima illa Ecclesia in trabe una invenerit Ruthenico idiomate inscriptionem, quae erat expressa hoc anno, quo erat aedificata, et erat annus scriptus 1420. ab illo autem tempore, a quo restaurata est moderna Ecclesia jam sunt anni 4.

Honorarium nullum praestitit moderno Domino Episcopo Munkacsiensi, nam illam rationem dedit: Ideo inquit non praestitit honorarium Domino Episcopo Munkacsiensi, quia scivi inquit, quod P. Repaski, et P. Olsawski non pro Episcopo Munkacsiensi, sed pro se congregent, dum modo inquit, cum videam veros servos, et ideo exmissos, dabo, et dedit Unum flor. Rhenensem.

Audivimus a jurato Poracsensi nomine Andrea, quod ille nobis coram hromada tota pro tunc congregata dixerit, ac si P. Poracsensis in tanta senectute sua jam existens puellam (:salva autoritate Illustrissimi:) defloraverit, quam et infantem postmodum habuit. (64) Item ibidem audivimus coram eadem „hromada“, ac si uxor ejusdem P. Poracsensis puellam cujusdam foeminae ad mortem mactaverit, et alias calumnias inenarrabiles,

на смерть мучила дівчину якоїсь жінки, а також про інші невимовні підступи, автором яких був ольшавський парох. Про це все ми вже раніше повідомили Ваше преосвященне панство, хоч уже ми повідомили про все і нашого преосвященного пана.

Під час цієї перевірки ми одержали від порацького священика дані про те, що Ольшавський кілька років тому забрав дві книги — політичну історію та тріодь, і із-за цих книг він більше раз до крові побив порацького священика та його дружину, а книги ніяким способом не хоче повернути; крім того, сказав порацький священик, що Ольшавський священик звик говорити: побачу, хто мені щось зробить.

Ми чули ще й те, що Ольшавський священик купив від якогось солдата двох чортів за дев'ять ренських флоринів і завжди носив їх під правою рукою. Що ми чули, то дослівно розповідаємо, і якщо правдивість цього не буде підтверджена, ми готові на зборах перед очима тих, що нам казали, висловити обурення їх поступком.

І багато іншого ми чули, що провів Ольшавський, і про крадіжку дров, і провину з м'ясом та білим хлібом. Відносно того, що було правдою, ми запровадили слідство і вже повідомили нашого преосвященного пана єпископа. В цьому слідстві відносно м'яса і білого хліба брав участь торіський священик, тому це слідство описане власною рукою торіського священика. Про інше, що не є настільки ганебним, немає потреби писати. Коли той відомий ольшавський священик був у селі Торішка, написав остурнянському священику, щоб той підбурив своїх селян побити нас на смерть. Його листа має остурнянський священик. Про все це ми пишемо Вашому преосвященному панству, щоб Ваше преосвященне панство мало перегляд про нашу невинність. Ми завжди так поступали, як випливало із мандату Вашого преосвященного панства.

У селі Гелцманів

Звичайним способом ми зайшли в парафію, знайшли вдома священика і за звичаєм привіталися. Священик запросив нас на парафію, наших коней завів до стайні. Повернувшись до нас, негайно запитав, чому ми прийшли до нього. Ми так сказали йому, як буди вислані і показали (йому) листа Вашого преосвященного панства, а він зразу захвав його. Ми, добачивши це, запитали, чому він це зробив, а він відповів, (65) що тому робить так, бо Ви вже не маєте місця у мене. Ми показали йому листа,

quarum cum sit inventor Parochus Olsawski, ideo Vestrae Illustrissimae Dominationae ad notitiam damus quandoquidem jam et Nostrum Dñum Illmum de his omnibus certificavimus.

Item in eadem visitatione a Parocho Poracensi propositum rehabuimus, quod Parochus Olsavski ab aliquot jam annis acceperit duos libros Historiam Politicam, et* tripartitum, et ob illos libros multoties Parochum Poracensem(!) ad sanguinem percusserit, et uxorem ejus, libros tamen nullo modo restituere vult, imo inquit Parochus Poracski, quod P. Olsawski solet loqui: Videbo quis mihi aliquid faciet.

Etiam et illud audivimus, quod Parochus Olsawski a quodam milite emerit duos Diabolo 9. florenis Rhenensibus, et semper illos portet sub dextra manu, a quo autem audivimus, oretenus enarrabimus, et si hujus Veritatis certitudine opus fuerit, facta Congregatione ad oculos illi parati erimus indigare illos, qui nobis narrarunt.

Et alia multa, jam lignorum furta, jam carniurn, jam placentarum commissa per Parochum Olsawski audivimus, et supra haec, quod fuerint vera, inquisitionem rehabuimus, Nostroque Domino Illustrissimo eam porreximus. In qua Inquisitione scilicet ratione carnis, et placentarum erat Parochus Toriskensis, quia illa inquisitio propria manu Parochi Toriskensis est scripta. Cetera cum sint nimis turpia, nec notitia sunt digna.

In pago Toriska idem Parochus Olsawski cum fuerit, scripsit ad Parochum Osturnianski, ut ille suscitaret pagenses suos, ut nos ad mortem mactarent, Ejus Epistolam habet Parochus Osturnianski, et hoc ultimatum Vestrae Illustrissimae Dominationi ad notitiam ideo rescribimus, ut Vestra Illustrissima Dominatio nostrae innocentiae haberet singularem respectum, quandoquidem ita nos gessimus, uti in Mandato Vestrae Illustrissimae Dominationis habuimus.

In Pago Helczmanow.

Venimus more Consveto ad Parochiam, Domini invenimus Parochum, et secundum consuetudinem salutavimus eum. Ille nos invitavit ad Parochiam suam, equos nostros ad stabulum duxit, et quamprimum venit ad nos, statim interrogavit, quare nos venimus ad illum, nos ita diximus illi, uti missi fuimus, et ostendimus litteras Vestrae Illustrissimae Dominationis. Ille statim eas abscondit; Nos cum viderimus, interrogavimus,

* non potest perlegi.

якого одержали від пана мукачівського єпископа, але він на це сказав нам: забирайтесь з цим листом з моєї парафії. На це ми йому сказали, чому ти таке кажеш своєму панові і своєму пастиреві, який зробив Тебе із селянина священником, чому вириваєш із наших рук і цей лист, яким правом, якою владою. Чи знаєш, що роблять з насильниками, з грабіжниками. Він відповів: «Що роблять? Що?» І подивився на зброю, що висіла на стіні. Потім ми знову сказали: «Насильників схоплюють, забирають, зв'язують і арештовують». Тоді він зразу схопив пістолет, хотів вистрелити на нас. Ми ледве вирвали у нього пістолет і зразу пішли з парафії, наказали вивести коней із стайні, але він не погодився, а, схопивши найтовстіше поліно і одному з нас наніс на голову криваву рану, яку Ваше преосвященне цнство побачить. Такий кінець мала наша перевірка за до- рученням вищеназваних преосвящених панів. У кінці ми підписали своїми іменами і прізвищами. І про все те, що було написане нами про почуте і зроблене під час перевірки, і що повсюди свідомо треба було зробити, ми готові підтвердити і посвідчити. Ієрей Варлаам Галицький, ренцишавський плебан, в. р. Іоанн Блажій Борзаківський, секретар преосвященного пана мукачівського єпископа, в. р.

Всі коментарі до цієї перевірки були зроблені 1786 року мною, Андрієм Ладишинським, койшовським греко-католицьким священником, і з низьким укланом передані преосвященному і вельмишановному пану, пану Андрієві Бачинському, з божої милості єпископу мукачівському і т. д. і т. д.

Торіським священником від 1664 року був Лука Самбронський, як це видно із точного його підпису, а також з вирізу на дереві парафії. Під час цієї перевірки безсумнівно був Іоанн Буховецький, який разом з Іллею Микитовичем із Вишнього Гелцманоцену та у змові з Енгелшалом 1706 року дали присягу вірності його найсвятішій величності, як це видно із одного документа, що знаходиться у мене.

Гундермаркським священником був Ілля Андрейко, звідки пішли Андрейковичі.

Фольварським священником був Василь Ладишинський, мій дід.

Н. В. У цих місцях поширена згадка про єпископа Волошиновського. Хто він і звідки походив, мені не відомо, але вважаю, що був поляком.

У Великому Липнику на той час священника не було.

quare hoc faceret, ille dixit, (65) ideo facio, quod vos non habeatis jam locum apud me. Nos illi ostendimus litteras, quas habuimus a Dño Episcopo Munkaciensi, ille ad istas litteras dixit nobis haec verba: Fort (!) cum illis litteris ex Parochia mea, nos postea diximus illi, quare talia dicis Domino, et Pastori Tuo, qui te ex rustico fecit unum Praelatam, quare etiam et has litteras eripis nobis, quo jure, qua potestate, Scisne quid faciunt violentibus, raptoribus, ille dixit: quid faciunt. quid? et aspicebat arma, in parietibus tunc pendencia. Postea nos iterum diximus violentes rapiuntur, capiuntur, ligantur, et ad arestum ponuntur, et ille statim ad pistoletam, et voluit ad nos explodere nos vix illi eripuimus pistoletam, et statim exivimus ex Parochia, equos ex stabulo educere jussimus, ille tamen non fuerat contentus, sed rapti uno crassissimo ligno, uno ex nobis sanguinolenter vulnus in capite imegit, quod Vestra Illmā Dominatio vidit. Illum finem nostra visitatio ex mandato Praetitulorum Dominorum Illustrissimorum obtinuit. In cujus fine nosmet ipsos nominibus, et cognominibus nostris subscribimus. Et quod totum hoc, est(?) scriptum per nos in hac sit visitatione vere auditum, et actum, conscientiose ubicunque locorum opus fuerit, fateri et attestari parati sumus. Ієрей Варлаамъ Галицкій плебанъ Ренцишавскій P. B. — Joannes Blasius Borzakowski Secretarius Illmī Domini Episcopi Munkaciensis m. p.

Adnotationes quaeipiam ad praesentem visitationem spectantes, per me Andream Ladisinszky, Graeci-Ritus Catholicorum p. t. Parochum Koisoviensem anno 1786. factae, ac: Excellentissimo, Illustrissimo, ac Reverendissimo. Domino, Andreae Bacsinszky, Dei Gratia Episcopo Munkaciensi etc. etc. humillime repraesentatae.

Torizskensis Parochus de anno 1664. fuerat Lucas Szambronszky, ut id ex certa subscriptione ipsius, ac etiam ejusdem Parochiae trabis incisione liquet. Occasione vero visitationis hujus indubie fuit Ioannes Buchoweczki, qui unacum Elia Mikitovits Felső-Helczmanóczensi, alias in Confoederatione Engelschal vocitata anno 1706. Juramentum Fidelitatis suae Majestati SSmāe praestitere, ut id ex uno documento apud me habito patet.

Hundermarkiensis fuit Elias Andrejko, unde Andréjkovitsii.

Folvarkiensis fuit Basilius Ladisinszky, avus meus. NB. Fit hic loci mentio Episcopi Volosinówszky, quis ille, aut unde fuerat, mihi non constat, puto fuisse Polonum.

Magno Lipnikiensis pro tunc vacabat. (66)

(66) Остурнянським священиком був Н. Го- дермарський, що мав двох жінок. Його діти від першої і другої жінки мені дуже добре були знайомі. Цей священик туди прийшов із Под- працу, із села певно дуже малого, але після того, як побачив, що є можливість придбати для себе, він за допомогою католиків і придбав для себе заможне православне населення, що проживало навколо капітули. 4

Священиком Завадки був якийсь Чарнян- ський, що прийшов із Чарне і привіз з собою звідти свою хату.

Порацьким священиком, як свідчить підпис, був без сумніву старенький Іоанн Немиров- ський, точний підпис якого з 1679 року я маю. Його внуки є у Словінці, а також у Великому Варадіні, а саме пани Михайло, як єпископ- ський збирач податків, та Фома із Немирова.

Один священик порацький ще молодим, як пише Андрій Ганчовський, був призначений у Пряшеві єпископом де Камелісно. Він похоро- нений у монастирі монахів милосердя у Підзам- ку, тому часто я чув про нього від тих монахів.

Гелцманівським священиком без сумніву був Ілля Микитович, людина між іншим військава.

Ольшавським священиком того часу був Іоанн Ямборський, намісник, дід теперішнього пана Василя Ямборського.

Нижньо-репаський — Н. Смерековський, також намісник.

Парафії села Словінка та Койшова того часу ще не були православними.

Опис цієї перевірки, точно як в оригіналі, я одержав 30 років тому від пана Іоанна Матко- вича, колишнього секретаря преосвященного пана єпископа Олександра Маріаші і т. д. Підпис власною рукою той самий, що й вище.

(67)

Глава 11

Про те, що поміщики мали судову владу над священиками, свідчить лист Олександра Каролі такого змісту:

Преосвященний і вельмишановний пане, пане мій наймиліший! Листа Вашого преос- вященного і вельмишановного панства я одержав з належною честью. Що стосується пока- рання, то вже було вирішено так, як Ваше пре- освященне і вельмишановне панство бажало і згідно з волею королівської влади. Що сто- сується інших священиків, я подібним чином доручив, щоб встановлювалося проти них слідство. Якщо після проведення слідства виявляться невинними, накажу відпустити їх

Osturnensis fuit N. Hodermárszky Bigamus, cujus proles a prima, et secunda uxore mihi optime notae fuerant. Idem Parochus huc se contulit ex Podpracis, loco sane perexiguu, postquam vidisset sibi eripi, aut plane ereptum per Latinos copiosum Graecum populum circa Capitulum degentem.

Zawadkensis fuit aliquis Csarnianszki, qui ex Csarne venit, domumque suam inde secum adve- xit.

Poraciensis, prout describit seniculus, indubie fuit Ioannes Nemirószy, cujus certam subscrip- tionem habeo de anno 1679. cujusque nepotes in Szlovienkis, imo et Magno-Varadini, nempe Domini Michael, qua Perceptor Episcopalis, et Thomas Nemiro exstant.

NB. Certus Parochus Poraciensis, juvenis adhuc, ut D. Andreas Hancsószky refert, per Episcopum de Camelis, Eperjessini ordinatus, jacet incorrup- tus(?) Várolyae apud Fratres Misericordiae, prout id saepius ex ipsis inaudivi.

Helczmanóczensis abs dubio fuit Elias Mikitovics, homo alioquin militaris.

Olsaviczensis p. t. Ioannes Iámborszky, moderni Domini Basilii Iámborczyky avus.

Also-Répásiensis: N. Szmerkószky simul Decanus.

Szlovinkensis, et Koissoviensis Parochiae nondum fuerant Graeci Ritus. Hanc visitationem, prout est in suo Originali ante 30 annos accepi ab A. R. Domino Ioanne Matkovics, quondam Secretario Illustrissimi Domini Episcopi Mariássy Alexandri etc. Idem qui supra. m. p.

(67)

Caput 11.

Iudiciariam potestatem exercui(ss)e Domina- tum Terrestrelem supra Sacerdotes, testantur Lit- terae Alexandri Károlyi hujus tenoris:

Illustrissime, ac Reverendissime Domine, mihi Colendissime! Litteras Illustrissimae, ac Reveren- dissimae Dominationis Vestrae debito cum honore percepi, quod exemplum attinet, jam semel statutum est, prouti Illustrissima, ac Reve- rendissima DomVestra desiderabat, et ejus Regni tulerat, quod autem alios Sacerdotes attinet, jam similiter demandavi, ut inquisitio contra illos insti- tueretur, qua eadem peracta si insontes reperien- tur, sine ullo damno dimitti curabo, ubi vero ali- quid contra ipsos compertum fuerit, extunc secun-

без жодної кари. Коли ж проти них буде щось доведено, я постараюся, щоб кара визначалася згідно з законами батьківщини і щоб вирок оголошувався по заслугі. Про це згідно з бажанням Вашого преосвященного і вельмишановного панства я не перестану Вас ознайомлювати. Бажаючи у всьому служити Вашому вищетулованому панству, бажаю якнайдовше щасливо жити і залишаюся завжди готовий до послуг Вашому преосвященному і вельмишановному панству: Олександр Каролі, в. р. В Апаті, 10 вересня 1701 року.

Представники Ракоці в 1702 році насильно захопили десяту частину виноградників на передгір'ї: Летачівці, Новій і Старій Червоній горі, на горі Івані, у Лавках і Бобовицях, а потім виплати із прибутків із мукачівської домінії, що звичайно щороку належали монастирю василіан на Чернечій горі, були відняті або ж було відмовлено йому в них^{а)}.

У тому ж році свята Конгрегація по пропаганді віри доручила всім єпископам обох обрядів, щоб вони не звільняли віруючих від постів — 31 січня 1702 року^{б)}.

Глава 12

Після придушення заколотів Текелі і після встановлення на зборах у Братіславі спадкового наслідства вперше для роду святишого австрійського дому щодо трону Угорського королівства засіяла міцна надія, що в державі настане тривалий мир, особливо після того, як Олена Зріні, заплативши за звільнення сім тисяч золотих у вересні 1690 року польовому маршалу Австрії Гейстеру, була відпущена на волю. Однак загальний мир був порушений у липні 1697 року. Під керівництвом Ференца Токаї, 20-річного юнака, Георгія Солонтаї та вигнаного протестантського проповідника Мартина Кобаї в Земплінському комітаті було підняте повстання.

Протягом кількох днів зібралось багато тисяч незадоволених (68), і, захопивши Шаршпоток, Токай та Сентеш, вони від імені Текелі розсилають прокламацію до угорців про загальне повстання. Важко було, але Олександру Каролі, октавію Негреллі та Томашеві, князю Вандемонту вдалося придушити повстання.

Каролі закритим їм доступ до Сатмарського комітату. Повстанці направляються у бік Оно-

(67) а) Із єпархіального архіву.

б) Там же, Relig. 49.

dum leges Patriae terminari, et sententiam secundum meritum pronuntiari curabo, quam tandem secundum desiderium Illustrissimae, ac Rmæ DmVestrae cum eadem communicare non intermittam. Cupiens in omnibus pro toto Praetitulatae D. Vestrae inservire. Caeterum Eandem Illustrissimam D. Vestram quam diutissime feliciter valere desidero, et maneo. Ejusdem Illmae, ac Rmæ D. Vestrae servus obligatissimus: Alexander Károlyi m. p. Apáti 10-a Septembr:1701.

Officiales Rakocziani a. 1702 Decimas vinearum de promontoriis: Lelyatsoka, Uj, és O Vereshegy Iványi Hegy, Lavka, et Bubuliska armata manu occuparunt, dein pensiones ex proventibus Domini Munkats, Claustro Basilitarum de Monte Csernek annue praestari solitae interceptae, et denegatae sunt.^a

Eodem Anno S. Congregatio de Propaganda Fide inhibet Eppos omnes utriusque Ritus, ne Fideles in je juniis dispensent 1702. 31. Januā.^b

Caput 12.

Turbis Tökölyianis sopitis, et Haereditaria Successione primo geniturae Augustae Domus Austriae relate ad Thronum Regni Hungariae Posonii in Diaeta stabilita firma affulgebat spes perpetuam futuram pacem in Regno, praesertim postquam Helena Zrinyi additis 7,000 aureis 1690. mense Septembri erga eliberationem Campi Mareschalli Austriaci Heister libera dimissa fuisset, publica tamen pax turbata est 1697-o mense Julio Francisco Tokay, 20 annorum juvene, Georgio Szalontay, et pulso Evang. Praedicantio(!) Martino Kabay, Ducibus in Comitatu Zemplény, turbae enatae sunt. Paucos intra dies plura millia malicon- (68) tentorum congregantur, et Patak, Tokaj, ac Szentes occupatis nomine Tökölyi ad Hungaros fine instituendae Generalis Insurrectionis Proclamationem dimittunt. Arduum fuit, sed tamen successit Alexandro Károlyi, Octavio Negelli, et Thomae Principi Vandemont sedare motus.

Károlyi praeclusit eis aditum ad Comitatum Szathmár. Rebelles versus Onod tendunt, sed

^{67a)} ex archivo Dioeceseano.

^{67b)} Ibidem. Relig. 49.

да, але Нігреллі переслідував їх до Горонгода і, убивши більше тисячі з них, решту розігнав.

У кріпості Токай вони так міцно захищалися, що князь Вандемонт лише після триразового штурму з трудом переміг їх, а біля Шарошпотока проти Солонтаї повинен був провести справжній бій.

Солонтаї утік, повстанці були переможені, а Шарошпоток капітулював. Повстання було придушене, але з втікачами, як розбійниками, ще довго повинен був боротися Земплинський та Абауйський комітати, поки нарешті були викоренені із гір Солонц, Фізер та Зелдвар⁶⁸⁾.

Це повстання так описав Ісак Бобочаї, нотаріус, кухар та очевидець із міста Тарцал. На ярмарку в Шаторуйгелі на початку липня декілька розбійників, колишніх солдатів Текелі, що ховалися в сусідніх горах, зустрівшись з робітниками виноградарів та народною гололотою, зробили змову. Їх вожаками були Ференц Токаї із Токаю та Георгій Солонтаї із Ардова, що походили від простих батьків. До них приєднався Мартин Кабої, вигнаний із захопленої католиками парафії реформатський священник. Той для одурманення народу прочитав неграмотним людям хитро написаного ним листа, про який він говорив, що надісланий турками угорцям. Щоб надати цій брехні вигляд правдивості, цей брехливий вітрогон одного із відданих повстанців одягнув у шовковий турецький одяг, що був пошитий із жіночого плаття, і видав його за турецького посла. Втягнувши таким способом юрбу народу і робітників виноградарів в обман і згуртувавши всіх у загін, повстанці спочатку убили коменданта шарошпотоцької кріпості, (69) що був на ринку, разом з багатьма знатними людьми. Потім, пограбувавши товари та гроші купців, підбадьорені багатьма товаришами ще до того, як звістка про цей злочин дійшла б до Шарошпотоку, несподівано напали на згадану фортецю через відкриті ворота, убили весь німецький гарнізон разом із заступником коменданта Штурманом, порубали убитого від багатьох ран барона Олександра Вейчеї, а церкву зайняли для реформатів. Однак єзуїти, сховавшись під захист реформатського священника і уникнувши таким способом з виду повстанців, усі врятувалися. Тут вже вони озброїлись взятю із складів фортеці і розподіленою між

Nigrelli assecutus est ad Harangod, et mille, ac amplius eorum caesis, reliquos dispellit.

In arce Tokaj adeo proterve se defenderant, ut Principes Vandemont trino assultu difficulter eos vicerit, ad Patak contra Szalontaium formalem pugnam inire debuit.

Szalontay profugit, Rebelles victi, et Patakinum capitulavit. Rebello equidem suppressa, sed cum profugis, velut latronibus diu debuit luctari Comitatus Zemplény, et Abauj, donec tandem e montibus Szalancz, Füzér, et Zöldvár eradicati fuissent.^{a)}

Revolutionem hanc Isacus Babocsay oppidi Tarczal Notarius Coquus, et oculatus taliter describit: In nundinis Ujheliensibus in primam Iulii incidentibus aliquot praedones exauctorati Tököljani milites, qui in vicinis montibus latitabant, coitione cum vinearum fossoribus, et colluvie plebis facta, conspirarunt. Antesignani eorum erant Franciscus Tokay Tokaiensis, et Georgius Szalotay Ardoviensis, ignobilibus orti parentibus, quibus se adjunxit Martinus Kábay, Minister Reformatus parocia (!) per Catholicos occupata exul. Iste ad dementandam plebem hominibus illiteratis dolo malo per se confictas litteras praelegebat, a Turcis ad Hungaros missas esse commentus, quin ut speciem veritatis mendacio huic nebulo maleficus praebeat, unum e praedonibus sericeis e toga muliebri cōsutis Turcicis Vestibus induit, eumque legatum Turcicum esse adstruebat. Ita fraudem impulsa taliter colluvie plebis, et fossoribus, tumultu facto in agmen conglobati praedones, primum Commendantem arcis Patakiensis (69) in nundinis constitutum cum obviis pluribus nobilissimis viris interfecerunt, dein direptis negotiatorum mercibus, et aere signato socii per id adhuc pluribus aucti, antequam fama facinoris eorum Patakinum penetraret, arcem agnominem patientibus portis ex improvise aggressi, praesidium omne Germanicum una cum vice-commendante Sturman interneccione deleverunt, Baronem Alexandrum Vécsey multis concisum vulneribus trucidarunt, expulsis Catholicis, templum pro Reformatis occuparunt. Jesuitae tamen sub tutelam Ministri Reformati se recipientes, conspectu latronum subducti incolumes servati sunt. Hic jam ex arcis armentario depromptis armis inter se divisus iis succincti, parte suorum in praesidio relicta, simili celeritate in arcem Tokaj impetu facto, cum apud nihil simile opinatos vigiliae segnius agerentur,

^(68) a) Дивись твори Фесслера: *Gesch. von Ungarn*, 9, с. 462 та наступні, а також: Сірмаї, *Historia Comitatus Zemplénensis*, с. 275 і наступні.

^{68a)} Vide omnia Fessler *Gesch. von Ungarn*. 9. pag. 462. et sequ. item Szirmay *Historia Comitatus Zemplénensis* pag. 275. et sequ.

собою зброєю. Залишивши частину своїх як гарнізон і зробивши подібний раптовий напад на фортецю Токай, у зв'язку з тим, що вартові нічого подібного не чекали, її також захопили і, знищивши тут також німецький гарнізон, розподілили між собою знайдену там досить велику кількість грошей і солі. Укріпивши своїм гарнізоном фортецю, з подібною швидкістю вони направились в Онод. Однак звістка про їх злочин вже широко розійшлася. Тому кошицький комендант Октавій Нігреллі повів для їх придушення когорти ветеранів і на маєтку Горонгод вийшов на зустріч повстанцям, тому що вони, змінивши свій шлях, уникали бою, він швидким маршем переслідуював їх до села Бич і більше як шість тисяч з них убив. Два вожаки повстанців Михайло Гусар та Ференц Кевер там полягли. Решту бродяг, підійшовши з своїм легионом вершників, розбив полковник Пал Деак. Висланий потім для захоплення Токая з добірним військом Карл Вандемонт 18 липня почав штурмувати фортецю, оточену облоговими машинами, і, створивши засаду, дав воїнам наказ про напад, який так хоробро підтримували токайці, що двічі відбили нападаючих з великими для тих втратами. І лише після третього нападу фортеця могла бути захопленою. Жителі Токая, вигнані із фортеці, перейшли в близьке укріплення і в будинок Адама Терека, розташований на Варадинській площі, звідки, добре стріляючи із залізних гвинтівок, напад переможців так довго стримували, поки в запаленому від кинутого смолоскипу домі всі не були спалені вогнем або повбивані нападаючими германцями. Солдати імператора настільки знахабніли, що, забравши у жителів міста зброю, без огляду на прохання, релігію і стать поводитися (70) дуже погано, а коли було свято, яке ми називаємо днем господнім, і католики знаходилися на богослужінні в церкві Ференца Ракоці, на них напали розлучені солдати і, не звертаючи уваги на храм божий і богослужіння, без розбору убивали. Лише невелика частина жителів міста змогла втекти на човнах на другий берег річки Тиси. Однак там їх спіймали жителі гайдуцьких укріплень і відібрали всі речі, які вони мали з собою. Мартин Кабої, один з вожаків, живим витягнутий із схованки, після пробиття через його груди дерев'яного кола помер у страшних муках.

Бабочаї писав, що він був таким фанатиком, що перед самим посадженням на кіл крикнув Вандемонту: «Ти губитель всієї реформатської

hanc quoque assultu coeperunt, ac deleto hic quoque Germanico praesidio, non contemnendam vim signati aeris ex tricesimis, salisque officiis illuc comportatam inter se dividerunt. Firmata praesidio suorum arce, Onodinum pari celeritate tendebant, sed jam fama facinoris eorum late dissipata Commendans Cassovien. Octavius Nigrelli ad eos compescendos veteranorum cohortes ducens in praedio Harangod facinorosis occurrit, cumque flexo itinere conflictum vitarent, acceleratis passibus ad pagum Böcs latrones assecutus amplius mille ex iis concidit. Michael Huszszár, et Franciscus Kövér, duo grassatorum Centuriones hic occubuerunt, reliquos palantes superveniens cum sua Husszarorum legione Pál Deák Colonellus fudit. Missus dein ad recipiendum Tokainum cum delecto agmine Carolus Vandemontius 18-a Julii circumsessam arcem muralibus machinis verberare coepit, hiatuque facto aggressionem militibus imperavit tam fortiter eam sustinentibus Tokaiianis, ut bis cum caede permultorum repressis aggressoribus, arx tertio nonnisi assultu expugnari potuerit. Tokaiiani arce exturbati, in adjacens oppidum, domunque Adami Török in platea Varadiensi positam se receperunt, unde fistulis ferreis dextre spolendo, impetum victorum tandem sustinebant, donec coniecto piceato sermo successa domo miserum in modum ustulati omnes, aut flammis absummerentur, aut per circumstantes Germanos transploderentur. Adeo exandue rat tum miles Caesareus, ut versis in oppidanis armis, nullo aetatis, religionis, sexusque habito di(70) scrimine saeviret, et cum dies Festus fuisset, quem Dominicum appellamus, Catholicique in Sacello Curiae Francisci Rákóczy incluso audiendis Divinis interessent, hos quoque in furorem actus miles aggressus, nullo habito Sacrificii Divini respectu, promiscue trucidaret. Pauci oppidanorum in adversam Tibisci ripam naviculis effugere poterant, quos demum Haydonicalium oppidorum incolae captos rebus omnibus secum habitis spoliarent. Martinus Kábay unus e primipilis vivus e latebris protractus, adacto per viscera peracuto palo horrendos inter cruciatus e vivis sublatus est. Tam fanaticum fuisse scribit Babocsayius, ut dum jamjam in palum attrahendum „tu totius Reformatae Religionis corruptor! an putas omnibus in inferno existentibus Diabolis vel minimam particulam ex dilaniandis tuis membris sufficere.“ Vandemontius increparet, Dulce est pro DEO, et patria mori, increpanti reposuerit. Tokaino ad recipiendum Patakinum digressus Vandemontius, obviam instructa acie mediis in campis sibi venientem habuit Szalontaium, ubi conserto cum eo acri

релігії! Чи думаєш ти дати у пеклі всім чортам хоча б невелику частину свого тіла для розірвання?» Вандемонт заскреготав зубами, а той додав: «Приємно вмерти за бога і за батьківщину».

Вандемонт, висланий із Токая для захоплення Шарошпотока, зустрів у полі Солонтаї, що з вишикованими бойовими частинами виступив проти нього. Там він вступив з ним у запеклий бій. Після того, як Солонтаї побачив, що його бойові ряди відступили, як передають, з середини битви втік до Текелі. Його прибічники, побачивши втечу свого керівника, здали до домовленості всю фортецю. Однак після порушення домовленості дуже багато з них були настроєні на стовпи і так жалюгідно закінчили своє життя.

Частина втекла із поля бою і направилася до гір Саланцу, Фізера, Зелдвару, спустошуючи і грабуючи по дорозі та жорстокому вбивству піддавши поміщиків Ладислава Семсеї та Стефана Кормоша. Лише з великими труднощами Земплинський та Абауйварський комітати змогли їх розбити та викоренити.

Не інакше вели себе і командуєчі Вандемонт та Пал Деяк. Вони ніби знаходилися на ворожій території. Передгірські міста були пограбовані, і все, що залишилося після поразки повстанців, дозволили пограбувати своїм солдатам.

Глава 13

Тим часом султан Мустафа з 135 тисячами солдат та Емерихом Текелі, який до того часу чекав слушного моменту і попивав вино на юдейській площі в Константинополі, крім того, він одержував щодня від султана п'ять талерів і разом з дружиною Оленою Зріні та своїми придворними проводив своє нещасне життя, переправившись біля Панчови через Дунай, залишає Тител і зриває (його) з землею. Однак Євгеній, князь Сабавдії, 11 вересня 1697 року (71) біля Сенти розпочинає з ним бій. Ще перед боєм до нього прибуває швидкий кур'єр імператора і передає йому листа про заборону, щоб не осмілювся розпочати бій. Князь кладе листа в кишеню і розпочинає бій. На протязі кількох годин він розбиває султана Мустафу і захоплює його табір. Султан, залишивши табір, втікає у Темешвар, а потім у Белград.

Використавши свій досвід, Емерих Текелі втік із залишеного табору, але до того захоплює скарбницю, що знаходилась у шатрі

proelio, postquam Szalontaius aciem suorum inclinare vidisset, e medio certamine, uti fama tulit, ad Tökölum evasit. Praesidarii fuga Ducis conspecta, incolumitatem pacti arcem dederunt. sed fide non servata plurimi ad palos tracti misere vitam finire. Pars e proelio profugae, ad montes Szaláncz, Füzér, Zöldvár se receperunt, praedociniisque infestas vias reddiderunt, crudelique caede sublatis ex itinerantibus Ladislao Semseio, et Stephano Kormos nobilibus viris, nonnisi magno Comitatum Zemplén, et Abaujvár labore dissipari, extirparique poterant. Non secus et Vandemontius, et Pál Deák, Belli Duces, tamquam in hostico versarentur, oppida Submontana deprædati, quidquid a Clade Tokaianorum reliquum erat, militibus diripiendum concesserunt.

Caput 13.

Interea temporis Mustapha Sultanus cum 135,000 militibus, ac Emerico Tökölyi, qui adusque Constantinopoli penes Exclusivum Privilegium in Judaico platea vinum epocillabat, et praeterea a Sultano 5. Thaleros dietim traxerat, cum uxore Helena Zrinyi, et domesticis suis miseram sustentabat vitam, ad Pancsovam trajecto Danubio Titel desolat, et solo aequat. Ast Eugenius Sabaudiae Princeps ad (71) Szentam pugnam ei offert 1697. 11-a Septembris. Antequam proelium inchoaret, Cursor Caesareus celeribus passibus adpropingvat(!) ei, traditque ingibitorias Litteras, ne pugnam inire audeat, Princeps Litteras ad sinum reponit, et proelium occipit. Intra aliquot horas Mustafa Sultanum ad internecionem concutit, et Castra capit. Sultanus desertis castris fugit Temesvarinum, et dein Belgradum. Prudentia usus Emericus Tökölyi, deserta castra, sed cum primis Tentorium Sultani thesauro evacuat, et in tumultu bellico nemine attendente apropiat. Nobiliter dives recipit se ad Asiae minoris Civita-

султана і у воєнній метушні, ніким не помічений, привласнює її. Дуже багатим він відправляється у місто Нікополь у Малій Азії, де під титулом князь Караншебеш, Лугош та Відін (у Нікополі) проводить приватне, та не бідне життя. Помер 13 вересня 1706 року в 47-річному віці.

Цю битву наслідував Карловицький мир 1698 та 1699 років. Однак у зв'язку з тим, що під час заключення миру не був запрошений ані королівський палатин, ані інший магнат королівства, він дав основу для восьмирічної громадянської війни та багатьох інших бід Угорського королівства⁷¹⁾.

У грамоті миру Угорське королівство розглядалося як провінція Німеччини, а кордони Угорщини як кордони Німецької імперії.

Гнів угорців ще збільшила та обставина, що хороший король на погану пораду своїх радників скликав до Відня королівську раду і заявив прелатам, магнатам та знаті, які зібралася, що благо його імперії вимагає, щоб австрійський лад і конституція були введені і в Угорському королівстві. Всі мовчали, лише одинокий Пал Сечені, колочавський архієпископ, раніше монах ордену павлинів, порушивши мовчання, просив декілька днів для обдумування і вирішення цієї справи, на що й одержав згоду. Між тим у секретній розмові з королем він довідався, що то було не бажання короля, а пропозиція його міністрів: ніби ті, відчуваючи огиду до угорського ладу, одноставно бажали введення нових порядків.

На наступному засіданні Сечені енергійно виступив проти незаконних зборів та порушення прадідівської (успадкованої) (72) конституції і викликав такий патріотичний дух у слухачів, що всі залишили засідання з настирливою пропозицією захищати успадковану конституцію аж до смерті.

Погане становище збільшив кардинал Леопольд Колонич, який, виходячи з того принципу, що католицизм не може існувати, якщо король не буде мати абсолютну владу, без відома короля як канцлер ліквідував усі права протестантів. Такі були його слова: «Я зроблю Угорщину поневоленою, потім жebraцькою, а на решті католицькою»⁷²⁾.

Хоч Віденське засідання було розпущене без бажаного результату, але незадоволення з обох сторін зросло. Віденське міністерство не перестало робити виступи навколо порушення

tem Nicopolim, ubi sub titulo Princeps Karansebes, Lugos, et Vidin, Nicopoli privatam vitam agens, non tamen miseram, 13-a Septembris, 1706. aetatis 47. mortuus est.

Cladem hanc secuta est pax Karloviczensis, 1698, et 1699. Sed quoniam nec Palatinus Regni, tantominus alter Magnas Regni adhibitus fuerat tempore conclusionis pacis, octo annorum intestini belli, et multarum calamitatum jecerat fundamentum pro Regno Hungariae.⁷¹⁾ In Diplomate Pacificationis Regnum Hungariae veluti Provincia Germaniae, et limites Hungariae, velut Germanici Imperii termini considerantur.

Aduaxit exacerbationem animorum Hungarorum ea circumstantia, quod optimus Rex malis consiliis aulicorum suorum seductus, Diaetam Regnicolarem Viennam indixerit, et confluentibus Praelatis, Magnatibus, ac Nobilibus declaraverit, Bonum Imperii sui deponere, ut ordo, et constitutio Austriaca etiam ad Regnum Hungariae inducatur. Siluere omnes, unicus Paulus Szécsényi Archi Episcopus Coloczensis antea Religiosus Eremita Paulinus silentium rumpendo, aliquot dierum tempus recogitandi, et negotium examinandi petiit, ac obtinuit. Interea temporis habita cum Rege occulta colloquutione rescit non esse illud Regis desiderium, sed suorum ministrorum Referentium: quasi Hungari suae Constitutionis pertaesi novum ordinem rerum unanimiter cuperent.

Sequenti Sessione Szécsényi energice locutus contra illegalem Diaetam, et eversionem avitae (72) Constitutionis, excitavitque in tantum spiritum Patrioticum in auditoribus, ut omnes Diaetam desererent firmo cum proposito haereditatam Constitutionem defendendi usque ad amissionem vitae.

Aduaxit malum Primas Cardinalis Leopoldus Kolonich, qui ex illo principio, quod nequeat Catholicitas persistere, si Rex non fuerit absolutae potestatis, omnes libertates Protestantium velut Summus Cancellarius sine scitu Regis sustulit. Sunt Ejus verba: Faciam Hungariam captivam, postea mendicam, deinde Catholicam.⁷²⁾

Diaeta Viennensis equidem est soluta, absque sperato effectu, sed animorum exacerbatio ab utrinque crevit. Ministerium Viennense non destitit demonstrationes facere circa abolitionem Constitutionis Hungaricae, poenis, et terrorismo voluit malecontentis imponere. Contempsit omnes insinuationes imminentium turbarum, et motuum, contempsit juvenem in arce Sáros com-

(71) a) Fessler, Gesch. von Ungarn, 9, pag. 475.

(72) a) Fessler, Gesch. von Ungarn, Band 9, p. 485.

⁷¹⁾a) Fessler Gesch. v. Ungarn 9. pag. 475.

⁷²⁾a) Fessler Band 9 — 485.

конституції Угорщини, намагалася карами і торами впливати на незадоволення. Зневажало всі установи виступаючих мас і різних рухів, зокрема не звертало жодної уваги на юнака, який проживав у Шарошпотоці і готувався до проведення перевороту. То був князь Ференц Ракоці.

Глава 14

БІОГРАФІЯ КНЯЗЯ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ II, ІЗ ВЕРХНЬОГО ВАДАСУ.

Народжений від батька князя Ференца Ракоці I, але нещасливого князя Трансильванії, і матері княгині Олени Зріні.

Після того, коли, як вже згадувалося у другому томі, передчасно помер батько, він залишився разом із своїм братом Йосифом і сестрою Юліанною на утриманні матері.

Після підняття трансильванського повстання під керівництвом графа Текелі, що незабаром відійшов у приватне життя, верховним князем був обраний його помічник Емерих Текелі, що мав трохи більше двадцяти років. Про хід тієї війни ми розповідали у попередньому томі.

Той же Емерих Текелі, що визначався і своєю красою і багатством, женився на вдові Ференца Ракоці I Олені Зріні. (73) У зв'язку з несприятливим ходом війни Текелі був всюди переможений, а після захоплення мукачівського замку як Олена Зріні, так її сини Ференц і Йосиф та дочка Юліанна як полонені були відвезені до Відня. Сини за рішенням їх опікуна кардинала Колонича виховувались у Празі єзуїтами. Ференца готували на церковну посаду. Мати ж та дочка Юліанна були зачинені в монастир. Однак все вийшло інакше. Юліанну князь Коберт Аспермонт викрав з монастиря і взяв за жінку. Ференц, маючи неспокійний характер, порушував дисципліну єзуїтів і показав себе народженим для більших справ.

За допомогою князя Аспермонта після досягнення повноліття не лише одержав можливість відвідувати закордонні країни, але також дозволив одруження з Амалією Ландграві із Гессену, але без права на одержання своїх володінь.

Було запропоновано, що він буде призначений князем священної римської імперії, якщо відмовиться від князівства Трансильванії. Це і було зроблено.

Для свого нещастя та нещастя королівства він вступив у знайомство з послом Франції при австрійському дворі графом Гектором де Віла-

morantem, et semet praeparantem ad novas res tentandas. Fuit is Princeps Franciscus Rákóczy.

Caput 14.

BIOGRAPHIA PRINCIPIS FRANCISCI II. RÁKÓCZY, DE FELSŐ-VADÁSZ.

Natus patre Francisco I. Rákóczy Principe, sed infelici, Transylvaniae, Matre Helena Zrinyi Comitissa.

Patre, ut 2-o Tomo attactum, praemature orbatu, sub tutela Matris mansit una cum suo fratre Iosepho, et sorore Iulianna.

Erumpente revolutione Transylvaniensium, Duce Francisco C. Teleky.(!) sed paulopost ad privatam recedente vitam, Adjunctus ejus Emericus Tökölyi paucos supra viginti annos aetatis numerans, Supremus creatus est Dux. Eventus hujus Belli tradidimus Tomo priori.

Idem Emericus Tökölyi pulchritudine, et divitiis allectus Helenam Zrinyi viduam Fran- (73) cisci I. Rákóczy uxorem ducit. Male cedente belli alea, Tökölyi ubique concutitur, et arce Munkátsiensis capta, sicut Helena Zrinyi, ita filii ejus Franciscus, et Iosephus, ac filia Julianna captivi Viennam abducti, filii e mente Tutoris Cardinalis Leopoldi Kolonits Praegae Iesuitis, et signanter Franciscus pro statu Ecclesiastico educandus traditur, Mater vero, et filia Iulianna in Monialium Claustris praecluduntur. Ast totum cessit aliter: Iuliannam Comes Cobert ab Aspermont e Claustro eripit, et uxorem ducit; Franciscus excitati ingenii rupit disciplinam Iesuitarum, et semet qualificat virum ad majora natum.

Intermediatore Comite Aspermont non tantum obtinuit facultatem majorennis factus, exteris visitandi regiones, sed etiam annutum, Amaliam Land-gravü ab Hessen uxorem ducendi, nec non quaedam Dominia sua rehabendi.

Recurrit etiam, ut si Transylvaniae Princeps esse nequeat, creetur Princeps S. R. Imperii, quod et factum est.

Pro sua infelicitate, et Regni, iniiit notitiam cum Legato Galliae ad aulam Austriacam, Comite Hectore de Vilars, qui ipsi non obscure promisit

ром, який йому явно пообіцяв підтримку і допомогу короля Франції Людовика XIV, поки він не стане фактичним князем Трансильванії і поки не будуть йому повернуті всі його батьківські володіння.

Обдумував князь ці пропозиції, але залишився в спокої; однак після придушення Токайського повстання повернувся у свої володіння. Кошицький комендант Нігреллі відкрив перед ним, що в замку Вандернат є таємний наказ про його арешт, тому князь Ференц, повернувшись до Відня, мав прийом і розмову з королем, від якого одержав запевнення, що може спокійно залишатися у своїх володіннях. Відчуваючи огиду до придворних звичок, він повернувся в фортецю Шарош.

Після того, як помітив, що державні службовці пильно стежать за ним, виступив у відкриту важку боротьбу проти двору. Його сусіди і друзі граф Микола Берчені і Павло Околичани та брати Адам, Ладислав і Михайло Ваї своїми підбурюваннями ще більше формували його незадоволення. (74) Зло завершив його лицемірний придворний друг француз капітан Лонгвевал, якого князь використовував у своїх таємних переписках.

На пораду цих друзів він описує свої труднощі французькому королю Людовіку XIV і передає листа Лонгвевалу для вручення королю. Неспокій, що захопив князя, примусив його дати вказівки про спалення листа. Але зрадливий капітан відмовився це зробити і між тим швидко відніс того листа до Відня і доповів про все кабінетові. Трапилось це 1 листопада 1700 року. Вже 18 квітня 1701 року Шароська фортеця з наказу уряду була оточена військом під керівництвом графа Соларі, а князь Ракоці, схоплений у ліжку опівночі, оточений озброєним загоном, був відведений в австрійське місто Нейштадт і заарештований у тій же тюрмі, де його дід по матері Петро Зрині висулав вирок смерті.

В той же час у Кошицях були схоплені Адам, Ладислав і Михайло Ваї та сам Павло Околичани і б. Стефан Сірмаї і відправлені в Нейштадт.

Граф Микола Берчені та інші рідні дому Ракоці, почувши про арешт князя, своєчасно втекли до Польщі.

Усіма суддями над арештованими були призначені австрійці.

Між тим дружина Ракоці з жіночою хитрістю підкупила за 30 тисяч флоринів капітана Легмана, якому він був переданий з метою до-

Ludovici XIV. Regis Galliarum in necessitate promptum, et sufficiens auxilium, donec et realis Principatus Transylvaniae ei assecuratus fuerit, et omnia Familiae Dominia reddita exstiterint.

Meditabatur haec Princeps, sed continuit se in quiete, ast sopitis turbis Tokajensibus, rediit ad Bona sua. Cassoviensis Commendans Nigrelli aperuit ei: in castris Vandernath occultos existere ordines circa ejus incarcerationem, quare Princeps Franciscus Viennam redux habita audientia, et colloquio cum Rege, assecurationem accepit tute posse eum in suis Dominiis commorari.

Pertaeus tricarum aulicarum recepit se ad arcem Sáros. Posteaquam observavisset, quod per Camerales officiales vigili teneatur oculo, excipit quandoque in acerbas invectiões contra aulam. Vicini ejus, et amici, Nicolaus C. Bercsényi, et Paulus Okolitsányi, ac fratres Adamus, Ladislaus, ac Michael Vay angebant adhuc ejus malecontentum animus per suas sufflamina- (74) tiones. Complevit malum suus domesticus fictus amicus Gallus Capitaneus Longvevall, quo usus est Princeps in occultis correspondentiis. Horum amicorum svasu gravamina sua Ludovico XIV. Regi Galliarum describit, et tradit Litteras Longvevallo Regi tradendam. Inquietudo animi erigit Principem, ut demandaret comburi litteras. Perfidus Capitaneus se id fecisse asserit, interim celeribus passibus eandem Viennam defert, et Cabinetum cuncta detegit. Evenit id 1-a Novembris 1700. — Jam 18-a Aprilis 1701. arx Sárosiensis per Comittem Solari ex mandato Cabineti de media nocte armata manu circumdatur, et Principes in lecto captus. Neostadium Austriae abducitur, pracluditurque in cubili, ubi suus maternus avus Petrus Zrinyi mortis sententiam audivit.

Eodem tempore Cassoviae capiuntur Adamus, Ladislaus, et Michael Vay, ac ipse Paulus Okolitsányi, et B. Stephanus Szirmay, Neostadiumque abducti.

Comes Nicolaus Bercsényi, aliique familiares Domus Rákócziánae, audita incaptivatione Principis tempestive ad Poloniam fugerunt.

Super incaptivatis Judices sunt constituti omnes Austriaci.

гляду. Князь Ракоці втік із в'язниці і відправився до сусідньої Польщі. Його втеча визволила всіх його спільників, бо всі були випущені, крім Павла Околічани. Легман був засуджений і покараний на смерть, але його родина одержала від дружини Ракоці 30 тисяч срібних флоринів.

Усі кроки міністерства на спіймання князя залишилися без результату. Було виділено 10 тисяч флоринів тому, хто привезе живого, та шість тисяч тому, хто принесе його голову, але ніхто не хотів одержувати нагороду за вбивство.

Нейштадський суд виніс рішення в справі князя та його спільників. Він був засуджений на втрату посади, маєтків і життя. Це сталося 30 квітня 1703 року.

Того ж місяця квітня Альберт Кішш, Томаш Есен, Михайло Папп, Георгій Біге та Мартин Нодь повстають і посилають послів до Польщі з проханням, щоб (75) князь Ракоці очолив повстання.

Хоч він цього не зробив, але передав їм прапори з написом: за бога, батьківщину і волю, наказавши, щоб ними не користувалися до його прибуття.

Уже в травні 1703 року прапори Ракоці були підняті і 2 тисячі найманців та угорських бідняків були озброєні.

Перші заворушення виникли в Березькому комітаті, в містах Тарпа, Варі і Берегові. Було все пограбоване аж до Мукачева і Довгого.

Олександр Каролі, надзупан Сатмарського комітату, вже раніше інформував генерала Нігреллі про ці злочинні заворушення. Та Нігреллі не думав вийти проти блукаючих найманців. Однак він вислав якийсь загін на допомогу Каролі, який напав на повстанців біля Довгого і розбив їх. Ракоці, повідомлений про цю поразку, в червні місяці у супроводі невеликого загону польських вершників через Дрогобич, Сколе, Клименець і Бескид прибув до своїх у Мукачеві і був прийнятий з ентузіазмом. Він побачив себе на чолі некультурних і жадібних до грабежів людей, але послав настанови від імені правителя і видав маніфест до відома всієї Угорщини: знову стали кривавими рани угорського народу і т. д. і т. д.

Погано озброєний і ще гірше дисциплінований набрид був розбитий і розкиданий королівськими легіонами, а сам князь ледве врятувався від полону. Втікши до Завадки, що знаходиться недалеко від Нижніх Верещок у його домнії, на кордоні Галичини та Березького комітату, він зібрав розפורшені сили.

Interim arte muliebri Uxorі Rákóczianae cum 30,000. florenis corrupto Capitaneo Lehman, cui custodiendus proditus est. Princeps Rákóczy profugit, et se recepit ad Poloniam limitaneam. Fuga ejus liberavit omnes complices, nam omnes liberi dimissi sunt praeter Paulum Okolitsányi. Lehman proditus, mortis poenam luit, sed Familia ejus 30,000. florenos argenteos a Rákócziana Uxore percepit.

Omnes passus Ministerii Principem intercepti erant sine effectu. Erant oblati 10,000. floreni, qui vivum, — 6,000. qui Caput ejus attulerit, sed nemo voluit homicidii praemium habere. Neostadiense Iudicium tulit in Rákóczium, et complices Sententiam amissionis honoris, bonorum, et vitae, id evenit 30-a Aprilis 1703.

Eodem mense Aprili Albertus Kiss, Thomas Eszes, Michael Papp, Georgius Bige, et Martinus Nagy insurgunt, et Legatos mittunt ad Poloniam cum patitione, ut (75) Princeps Rákóczy Ducem semet praebeat.

Id quidem non fiat, sed tradidit eis vexilla cum Inscriptione: Pro Deo, Patria, et Libertate, eo cum mandato, ne eorum usum capiant ante suum adventum. Iam mense Majo 1703. vexilla Rákócziana expanduntur, et 2,000. latronum, et depauperatorum Hungarorum in armis stant.

Primi motus evenerunt in Comitatu Beregh, oppidis Tarpa, Vári, et Bereghszász, et depredantur omnia usque Munkáts, et Dolham.

Alexander Károlyi Supremus Comes Comitatus Szathmariensis longe ante informavit Generalem Nigrelli de his perniciosis motibus. Ast Nigrelli non existimabat contra vagabundos latrones prodire, quamdam tamen turbam Károlyio submisit, qui malecontentos ad Dolham concucit, et dispellit. Rákóczy de clade hac eductus, mense Junio parva comitiva Polonorum equitum manu stipatus, per Drahobetz, Szalye(!) Kliemenetz, et Beszkid Munkacsinum ad propria venit, cum entusiasmo exceptus.

Vidit se in agmine hominum incultorum, et solum praedae inhiantium, tamen misit rete in nomine Domini, et edidit manifestum per quem notum ad totam Hungariam: Recrudescunt vulnera Gentis Hungariae vulnera etc. etc.

Male armata, et pessime disciplinata colluvies per caesareas Legiones concutitur, et fugatur, Ipse Princeps aegre admodum evasit captivitatem. Profugus in Zavadka, filialiter ad Alsó Vereczke spectante pago, suoque Bono, in limitibus Galliciae, Comitatu Bereghiensis sito dissipatas collegit vires.

Cum fine Iunii 1703 ad Zavadkam comparent ablegati Cumanorum, et Iazygum, aegre ferentium, quod eos Ministerium germanicum Ordini

Коли в кінці червня 1703 року до Завадки зібралися делегації команів і язигів, які тяжко перенесли, що їх германський уряд за півмільйона ринських флоринів дав у заставу Тевтонському ордену, і обіцяють Ракоці допомогу, як тільки він спуститься на Тисянську долину.

Уже в липні місяці його загін збільшився. Близько 400 угорських вершників та Микола Берчені з 600 румунами та русинами приєдналися до нього, так що в кінці липня біля Тисабечу переправився через Тису.

(76) Біля Діосега Андрій Бона зібрав для нього 4 тисячі вершників та 3 тисячі піхотинців. Наслідував його Берчені з трьома тисячами вершників. Жителі району Гайду не хотіли повставати, поки не був захоплений Нодь Калло, коли 40 німецьких захисників фортеці здаються. Крім того, Емерих Глошваї захоплює для нього Хустський замок. Цим придбанням не лише весь Мараморський комітат здався Ракоці, але також був відкритий йому вільний шлях до Трансильванії.

Суть мого наміру не дозволяє мені подавати на цих сторінках спеціально історію цього повстання тим більше, що події розгорталися за межами єпархії. Тому треба зазначити лише те, що стосується Мукачівської єпархії.

Громадянська війна велася з перемінним успіхом, були спроби на закінчення миру в Мішкольці, то у Трнаві 1706 року, але завжди даремно.

Найбільший запал і значення надав революції Олександр Каролі, надзупан Сатмарського комітату. Ця людина її оживила і похоронила.

Між тим, як туго проходили переговори про закінчення миру, король Угорщини відправив до Ференца Ракоці його дружину, яку тримали під почесним арештом у Відні, та його сестру Юліанну, наречену графа Аспермонта, щоб вони були посередниками миру. Але той вважав, що він буде зрадником, якщо заключить мир і тому, перервавши переговори, знову почав війну.

Найбільшу біду принесла єпархії та обставина, що генерал Рабутін з наказу імператорського кабінету був направлений з Трансильванії для захоплення Кошиць. Шлях Рабутіна з Трансильванії був затруднений внаслідок безчисленних перешкод, які йому ставили Берчені та Каролі, але тим згубнішим був для жителів, бо Берчені і Каролі (з своїми загонами) йшли перед військами Рабутіна, руйнуючи села, вог-

Teutonico in medio millione Rfloreorum oppignoraverit, promittunt Rákóczio auxilium, dummodo ad planitiem Tibisci descendat.

Jam mense Julio aucta est turba ejus 400. equites Hungari, et Bercsényi Nicolaus cum 600. Valachis, ac Ruthenis semet ei junxit, ut adeo cum fine Iulii jam ad Tisza bets per Tibi- (76) cum transiit.

Ad Diószeg Andreas Bona 4,000 equitum, et 3,000 peditum ei collegit. Secutus est eum Bercsényi, cum 3,000 equitum. Hajdones nolebant insurgere donec Nagy Kálló suum facerent, Quare 40. Germani arcis Custodes semet tradunt. Praeterea Emericus Ilosvay arcem Huszt pro illo occupat. Hac acquisitione non tantum totus Comitatus Marmaros Rákóczio semet subdidit, sed etiam ad Transylvaniam liber passus eidem patuit.

Instituti ratio vetat specificam historiam hujus Revolutionis paginis his inserere, cum potissimum extra Dioecesim res gererentur, praenotare sufficiat ea, quae Dioecesim Munkáts. concernunt.

Gerebatur Civile bellum vario Marte, tentabatur confectio pacis jam Miskolczini, jam Tyrnaviae 1706-o sed semper perperam.

Maximum vigorem, et pondus addidit Revolutioni Alexander Károlyi Supremus Comes Comitatus Szathmariensis. Hic vir vivificavit, et sepelivit eam.

Durantibus pertractationibus Pacificationis Rex Hungariae Francisci Rákóczy Uxorem Viennae in honesta custodia detentam non minus, quam sororem ejus Iuliannam, nuptam Comiti ab Aspermont, expeditiv ad Franciscum, ut sint intermediatrices pacis. Ast ille proditorem Patriae se futurum existimavit, si pacem concluderet, Quare induciis consummatis, bellum denuo coepit.

Maximam calamitatem intulit Dioecesi circumstantia, quod Rabutin Generalis ex Transylvania per Caesareum Cabinetum dispositus sit ad Cassoviam reoccupandam. Rabutini itus e Transylvania ob innumera impedimenta per Bercsényi, et Károlyium facta sicut erat difficillimus, ita pro incolis perniciosius, Károlyi, et Bercsényi anteibant ei, pagos ruinando, igne, ferroque desolando, prata, et segetes depopulando, ut adeo incolae cum pecoribus, et collectis segetibus ad montes migrare, molas ruinare, et omnia ea destruire debebant, quae ad alimentationem spectant. . . . Hoc evenit per aestatem 1706.

(77)

нем і мечем знищуючи їх, опустошуючи поля і луки, так що жителі з своєю худобою і зібраним урожаєм повинні були емігрувати в гори. Вони повинні були зруйнувати млини і все те знищити, що відносилось до придбання харчів. Це все проходило літом 1706 року.

Глава 15

(77) Кажуть, що в той час єпископ Йосиф де Камеліс відправився до Пряшева. Це повинно було статися скоріше тому, що в Пряшеві в 1705 році він провів багато висвячень. Так, наприклад, за даними Георгія Бізанці з нагоди встановлення каноницької візитації в Пряшеві був виданий декрет, датований 1705 роком.

Бабіля, почувши про вбивство Ісаї, вирішив залишити своє село, щоб не зазнати подібної долі. Детальніше торкнутись тогочасного ходу революції я вирішив тому, щоб було ясно, чому вищеназваний єпископ помер не в Мукачеві, а в Пряшеві.

Тому що ця революція затяглася довше, багато корпорацій та осіб стали нещасними. Бо вийшло послання папи такого змісту:⁷⁷⁾

1709 року під номером 73. Апостольське послання папи Клементя XI-го архієпископу естергомському, саксонському князю Христіану Августові, в якому проти світських священиків і проти монахів, що брали участь у повстанні і не хочуть повернутись до покори, встановлює кару позбавлення каноніцтва, посад, абатств і т. д. і проголошує їх за негідних до всяких інших функцій та церковних посад. Якщо вони монахи, то, крім того, ще позбавляються права обирати і бути обраними, обов'язків і чинів і т. д., само собою, якщо протягом чотирьох тижнів від дня опублікування цього послання не схаменуться, (ім) загрожує покарання.

Дано в Римі 17 серпня. Друком видано 284. Дано під номером 74.

Оголошення саксонського кардинала, архієпископа естергомського, в якому після того, як окремі священики, світські та державні особи протягом 4-х тижнів підкорилися, на основі наданого йому апостольським посланням права він проголосив негідними для будь-яких посад усіх учасників повстання Ракоці і сповістив про накладання на них усіх тих кар, що були перелічені в апостольському посланні. Передусім позбавив усіх церковних посад таких діячів:

Caput 15.

Dicunt hoc tempore Iosephum de Camelis Episcopum recepisse semet Eperjessinum, ast id citius evenisse debuit, quia plures investituras datat Eperjesini 1705. — Signanter Bizantio Georgio elargitur Decretum fine instituendae visitae canonicae Eperjesini datatum 1705. Babilya statuit audita nece Isaiae, ne similem sortem experiat, sedem suam deseruisse. Revolutionis hujus seriem ideo prolixè attingendam esse censui, ut pateat, cur praefatus Episcopus non Munkacsini, sed Eperjessini mortuus est?

Revolutione hac ultro protractata plures Corporationes, et individua infelicia reddita sunt. Breve enim Apostolicum hujus tenoris emanavit.^{a)}

Anni 1709 Nri 73. Breve Apostolicum Clementis XI. Papae Archi Episcopo Strigoniensi Christiano Augusto Saxoniae Duci submissum, in quo in Ecclesiasticos Saeculares, et Regulares rebellionem adhaerentes, et redire nolentes ad fidelitatem, poenam privationis Canonitatum, Dignitatum, Abbatiarum etc. et inhabilitatis ad quaecunque alia imposterum officia, et dignitates Ecclesiasticas pronunciat, si vero Regulares sint, praeterae privationem vocis activae, et passivae, officiorum, Dignitatum etc. facto ipso, si intra spatium quatuor hebdomadarum a die publicationis non resipuerint, incurrendas minatur. Datum Romae 17-a Augusti. Typis editum . . . 284.

D-o Nri 74. Edictum Cardinalis de Saxoniam Archi Episcopi Strigoniensis, quo cum pauci intra propositum spatium quatuor Septimanarum ad fidelitatem rediverint ex Clericis, tum Saecularibus, tum Regularibus, delegata sibi per Breve Apostolicum potestate, et de jure ipso facto articulariter omnes Rákóczyanae factioni adhaerentes inhabiles ad quasvis Dignitates pronunciat, omnesque poenas in Brevi Apostolico enarratas denunciat. In specie autem privat Dignitatibus Ecclesiasticis:

(77) ^{a)} В актах Гевенеського монастиря, т. IV.

⁷⁷⁾ а) apud Hevenessi Tomo iv.

1. Стефана Телекеші, висвяченого егерського єпископа;
2. Егерського настоятеля Андрія Петеша;
3. Варадинського настоятеля Іоанна Бахо;
4. Настоятеля і каноніків вацьких;
5. Егерських каноніків;
6. Спиських каноніків;
7. Емериха Понграца, обраного фаренсько-го єпископа та каноніків естергомських;
8. Графа Павла Зіху, каноніка явринського;
9. Віза де Мата;
10. Францісканця Премера, призначеного Ракоці за списького настоятеля.

(78) Із монахів: 1. монахів Ясівського монастиря; 2. монахів Лелеського монастиря, крім монахів: 1. Брат міноритів Кері; 2. брат павлинів Майтіні; 3. брат павлинів Емерих Балашкович; 4. брат павлинів Гіацинт Діані та інших. Дане в Братіславі 8 грудня, друком видане 285.

Глава 16

З перемінним успіхом, з непостійною грою щастя війна продовжувалася, тому що союзники більшу частину королівства уже тримали в своїх руках і, випадково взявши верх, стали неохайними до миру. Між тим при сприянні імператора Росії Петра І Ракоці обирається польським королем. Урочисте польське посольство 11 серпня 1706 року в Мукачеві передало не лише результати обрання, але й декрет про це.

Дуже добрий, але невеликий політик, князь всупереч думці свого повіреного радника потім відмовився від свого обрання, тому що з прийняттям польського трону він став би зрадником своєї Батьківщини. 17-го грудня 1708 року на зборах в Шарошпотоці організовано публічний молебень, а наступного дня були вбиті знаменитий старший офіцер Емерих Н. Н. та Адам Бодра, начальник гарнізону.

В липні місяці 1709 року імператор і король Йосиф опублікував повну амністію для всіх повстанців, за винятком Ракоці і Берчені.

Ця ласка так подіяла, що багато угорців відійшли від Ракоці, і вже в 1710 році в листі до Олександра Каролі Ракоці заявляє про свою згоду до закінчення миру і дає йому для цього повну владу.

- 1-o Stephanum Telekessy, Consecratum Episcopum Agriensem.
- 2-o Praepositum Agriensem Andream Petes.
- 3-o Praepositum Varadiensem Joannem Bacho.
- 4-o Praepositum, et Canonicos Vacientes.
- 5-o Capitulares Agrienses.
- 6-o Capitulares Scepusienses.
- 7-o Emericum Pongrátz, Electum Episcopum Pharensensem, et Canonicos Strigonienses.
- 8-o Paulum Comitem Zichy, Canonicum Jaurinensem.
- 9-o Viza de Matha.
- 10-o Franciscanum Praemer, a Rákóczyo intrusum Praepositum Scepusiensem.

- (78) E religiosis: 1-o Conventuales Iászovienses.
2-o Conventuales Leleszienses.

Extra Conventuales: 1-o Frater Minorita Kéri. 2-o Frater Paulinum Majthinyi. 3-o Frater Paulinum Emericum Balaskovits. 4-o Frater Paulinum Hyacinthum Diani etc.

Datum Posonii 8-a Decembris Typis editum 285.

Caput 16.

Vario Marte, volubilique Fortunae lusu bellum continuatum est, quoniam majorem partem Regni jam tenuerunt Confoederati, et ideo alea elati, ad pacem difficiles evaserunt, inter haec agente Petro I. Imperatore Russiae Rákóczy in Regem Poloniae eligitur, Solemnis Deputatio Polonorum electionis resultatum non minus, quam ipsum Decretum 11. Augusti 1706. Munkacsini praesentat.

Optimus, sed non multum politicus Princeps contra sui intimi Consiliarii opinionem exinde electionem sui respuit, quod secus per acceptationem Throni Polonici perfidus erga Patriam evaderet; 1708. 17-a Decembris in Conventu Patakiensi publicae preces ordinatae, et sequenti die praesentissimus obersterius Emericus N. N., et Adamus Bodra Supremus vigiliarum Praefectus decapitantur.

Haec gratia in tantum operabatur, ut multitudo Magyarorum a Rakoczio defecerint, et jam 1710. Rákóczy datis ad Alexandrum Károlyi litteris, declarat se ad pacem ineamdam pronum, facitque eum Plenipotentiarum.

Interim convocat Primores suos Munkacsinum, et sensibus eorum rescitis deliberavit: Patriam in perpetuum deserendam esse, ut hoc securius, et sine strepitu fiat; interogat(!) convocatos, an bellum velint, vel pacem? omnibus clamantibus: Bel-

Між тим він скликав до Мукачєва своїх начальників і, вислухавши їх думку, вирішив, що йому треба назавжди залишити Батьківщину і, щоб це відбулося безпечніше і без зайвого галасу; він запитує зібраних, чи вони хочуть війну або мир. Коли всі закричали війну, (79) тоді Ракоці заявив: «Якщо так, то мені треба йти в Польщу зібрати військо». Одержавши згоду всіх, він відправився у Польщу.

Між тим цісарський комісар Іоанн Палфі та Олександр Каролі домовився про пункти миту і обидва війська розміщують між Сатмаром і Майтені. Прибічники Ракоці нахиленням прапорів дали знак про своє підкорення і своєю присягою скріпили вірність королю. Наступного дня у Сатмарі був підписаний документ про мир. Так був покладений кінець заколотам, які спустошили Угорщину.

Глава 17

Але повернемося до єпископа де Камеліса. Він радить Георгію Бізанці, щоб залишився на місці, і поздоровляє його за те, що він уладнав свої суперечки з парафіянами. Він потурбувався про те, щоб архидияконське призначення було йому вислане 22 травня 1703 року.

У 1704 році князь Ракоці всіх своїх підданих віддає під духовну юрисдикцію мукачівського єпископа і поручає та заохочує, щоб підпорядкувались і підкорились всім його церковним розпорядженням та щоб платили йому єпископські податки і додаткові прибутки — 11 версень.

Енцикліка, видана в Пряшеві 17 жовтня 1705 року для духовництва, свідчить про те, що де Камеліс уже втік до Пряшева.

Зміст енцикліки такий: Ми, Іоанн Йосиф де Камеліс, митрополит шебастинський, єпископ мукачівський, архимандрит св. Миколи, вікарій апостольський в Угорщині і приєднаних областях і т. д. Усім архіпресвітерам, пресвітерам та іншим волохам славного Бігарського комітату бажаю здоров'я від бога та надсилаю пастирське благословення. Із-за сучасних неспокійних часів ми не змогли виконувати наш обов'язок відвідувати Вас, щоб по-батьківськи повчати і направляти, але тепер, почувши, хоч не віриться, що деякі з Вас почали холоднішати до католицької віри, виносити святі ікони із церков, змінювати обряди нашої церкви, женилися вдруге раніше, ніж умерли законні дружини, приймати сумнівних священиків-утікачів із інших місць, та вводити те, що не відповідає нормі святих отців, надсилаємо вельмишанов-

lum- (79) eotum Rákóczy dederat: Si ita, ergo mihi est eundum ad Poloniam pro colligendis copiis. Accepta omnium approbatione ad Poloniam discessit.

Interea Commissarius Caesareus Ioannes Pálffy, et Alexander Károlyi in punctis pacis coaluerunt, et ideo utrumque exercitum inter Szathmár, et Majthény collocant. Rákócziani per inclinationem vexillorum subjectionis signum dederunt, et iuramento Fidelitatis erga Regem firmarunt. Sequenti die Documentum pacis Szathmarini subscriptum est. Et sic impositus est finis turbis, quae depopulabantur Hungariam.

Sed redeamus ad Episcopum de Camelis.

Caput 17.

Georgio Bizanczy svadet, ut in loco maneat, et gratulatur, quod differentias, inter se, et Parochianos composuerit. Archi-Diaconalem ei Investituram curat expediri 22-a May, 1703.

A. 1704. Franciscus Princeps Rákóczy omnibus suis subditis ad Iurisdictionem Spiritualem Episcopi Munkacsiensis spectantibus committit, et mandat, hortaturque, ut spiritualibus dispositionibus ejus sese conforment, et obediant, ac proventus, accidentiasque Episcopales Eidem pendant. — 11-a Septembris.

1705. Jam De Camelisium Eperjessinum profugisse testatur Encyclica ad Clerum sub 17-a Octobris Eperjessino data. Cujus tenor sequens est: Nos Ioannes Ioseph. de Camillis(!), Metropolita Sebasteñ. Episcopus Munkacziensis(!), Archimandrita S. Nicolaj(!), Vicarius Apostolicus in Hungaria partibusque aquisitis etc. Omnibus Archi Presbyteris, Presbyteris, aliisque Valachis Incltyti Cottus Bihariensis Salutem a Dño, et Pastoralem benedictionem. Propter moderna turbulenta tempora non potujmus(!) nostrum exercere Officium visitando vos, ut paterne instruere-mus, et corrigeremus, hunc autem, cum audiverimus, licet non credamus, quod nonnulli ex vobis incepterunt frigescere in Fide Catholica, Sacras Imagines de Templis extrahere, Ritus Ecclesiae Nostrae immutare, ducere alias Uxores, antequam legitimae moriantur, acceptare dubios Sacerdotes aliunde fugitivos, et alia consvescere, quae non sunt secundum normam Sanctorum Patrum, mittimus Admodum Rñdum Dñum Georgium Bizansky (!) Archi Diaconum Szathmarensem, et Plebanum Kálloviensem, ut visitet vos,

ного пана Георгія Бізанці, сатмарського архidiaкона і священника із Каллоя, щоб відвідав Вас та разом з Вашими намісниками якнайкраще виконав церковні обов'язки. Отже, ставтеся до нього з належною повагою і послухністю, видавайте йому без труднощів кафедральне та інші додаткові прибутки, які нам будуть належати, щоб приніс нам. Ви будете мати за це подяку і благословення. Видане у Пряшеві 17 жовтня 1705 року. Іоанн Йосиф де Камеліс, єпископ шебастинський, мукачівський, власною рукою (місце печатки).

15 березня 1706 року в Пряшеві дав призначення священника в Ужоській парафії Іоанну Ковальському. Того ж року, 19 травня в Пряшеві призначив доробратівського архіпресвітера Іоанна Куропецького (80) архidiaконом.

1706 року єпископ де Камеліс, прикований до смертельного ліжка у Пряшеві, перед своїм останнім розпорядженням, написаним і виданим 16 липня, випросив і одержав двох егерських каноніків, каноніка скарбника-охоронця вельмишановного Емериха Матяшовського та вельмишановного пана Петра Деркі, також каноніка, які в Пряшеві приступили до виконання функцій біля хворого в першу суботу перед сьомою неділею пресвятої трійці і очолили керівництво капітулою.

У цьому розпорядженні він просив поховати його у прясівських отців францисканців.

На загальній конгрегації славного Березького комітату був обнародований тестамент, написаний стосовно до делегата архімандрії на горі Чернек. Зміст його такий:

Ми, капітул егерської кафедральної церкви, доводимо до відома, що преподобний Георгій Бізанці, архidiaкон славних Сатмарського, Бігарського та Саболчського комітатів, звернувся до нас з наполегливим проханням, щоб ми були ласкаві передати йому тестамент пресвященного пана Іоанна Йосифа де Камеліса, покійного єпископа шебастинського, мукачівського і т. д. Зважаючи на таке справедливе і законне його прохання, ми слово в слово переклали тестамент. Зміст і послідовність його звучить так:

Ми, капітул егерської кафедральної церкви, цим хочемо дати до відома всім про те, що відноситься до правової справи пресвященного пана Іоанна Йосифа де Камеліса, єпископа шебастинського, мукачівського та апостольського вікарія тим більше, що із-за великої хвороби прикований до ліжка він не зміг особисто прийти до нас для виготовлення тестаменту, а запросив із нашого управління двох

et prout melius fieri potest, simul cum aliquibus Senioribus vestris disponat Spiritualia Negotia. Hujc (!) ergo praestetis condignum honorem, et obedientiam, et Cathedaticum, aliaque accidentia, quae ad Nos spectabunt, detis sine difficultate, ut Nobis portet, et habebitis a Nobis gratiam, et benedictionem. Datum Eperiesino die 17-a 8-bris anni Millesimi Septingentesimi quinti. Jo: Joseph. de Cllis Eppus Seb. Munk. m. p. (:L. S.) 1706. Dedit Investituram Ioanni Koválszky ad Parochiam Uzsok 15-a Martii, Eperjessini. Eodem anno, 19-a May in locum Archi-Presbyteri Dorobratoviensis dat Investituram Ar- (80) chi-Diaco-nalem Ioanni Kuropeczkio Eperjessini. 1706. De Camelis Episcopus Eperjessini lecto mortuali affixus pro authenticatione suae ultimae Dispositionis sub 16-a Iulii in scriptum redactae, et signatae, duos Canonicos Agrienses expetit, et obtinet Rmum Emericum Matyasowski Custodem, et A. R. D. Petrum Györky, aequae Canonici, qui Eperjessini ad aegrum Testatorem Sabatho (!) primo, ante Dominicam septimam SS. Trinitatis officio functi, Capitulo Relationem praestant. In hac dispositione sepeliri desideravit apud P. P. Franciscanos Eperjessinenses. — In Congregatione Incl. Comitatus de Bereg Generali relate ad legatum Archimandriae de Monte Csernek, factum Testamentum publicatum est. Est vero tenoris sequentis:

Nos Capitulum, Cathedralis Ecclesiae Agriensis Damus pro memoria, quod Reverendus Georgius Bizanczy, I. Comitatum Szathmár, Bihar, et Szabolts Archi-Diaconus Nostram veniens in praesentiam requisiverit Nos debita cum Instantia super eo humillime, quatenus Testamentariam dispositionem Illmi, ac Rmi condam Domini Ioannis Iosephi de Camillis Episcopi olim Sebasteni, et Munkaciensis etc. Eidem extradare dignaremur, cujus itaque petitione, veluti justa, et legitima exaudita, pariter et admissa, eandem hicce de verbo ad verbum describi facientes, tenor, et genuina ejusdem series ita sonat:

Nos Capitulum Cathedralis Ecclesiae Agriensis ad Universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod dum ad Instantiam, et legitimam petitionem Illustrissimi. ac Reverendissimi Domini Ioannis Iosephi de Camillis Episcopi Sebasteni, et Munkaciensis, Vicariique Apostolici, eo, quod propter gravem morbum lecto affixus, ad peragendam Testamentariam suam dispositionem nostram in persona venire in praesentiam

високопреподобних панів (81) Емерика Матяшовського, абата і настоятеля Бігарського монастиря пречистої діви Марії, а також Петра Деркі, наших братів, відданих друзів і співканоніків, у вільне королівське місто Пряшів, де проживав вищеназваний пан єпископ, для заслухання та прийняття його тестаменту. Керуючись нашим обов'язком свідчити, ми вислали гідних людей, які, повернувшись звідти, з чистою совістю розповіли нам, як вони в першу суботу перед сьомою неділею пресвятої і нероздільної трійці року тисяча сімсот шостого прибули у визначену відвіданим паном єпископом гостиницю вищеназваного міста Пряшева. Там згаданий пан єпископ при названих наших свідках особисто показав і передав їм для завірення уже наперед відредагований, власноручно написаний і скріплений своєю печаткою тестамент такого змісту: Треба зробити розподіл мого невеликого майна, якщо буде воля превеликого і премилостивого бога мене забрати із цієї долини сліз і своєю безмежною ласкою та заслугами терпіння пана нашого Ісуса Христа і заслугами своїх слуг перевести мене до місця вічного спокою, де божественне світло світить тим, які померли в любові до бога. Негайно, як я помру, нехай буде встановлений сороковий день, треба написати всім архіпресвітерам моєї єпархії, щоб з'явилися в той день на похорон, і нехай проводять богослужіння за мою душу, всім моїм слугам видати чорне вбрання і зверх зарплати за договором видати кожному по 10 флоринів, за винятком молодих слуг, кожному із яких видати по 5 флоринів.

Похорон нехай буде проведений за бажанням пана Михайла Роги де Камеліса, мого внука від рідної сестри, який має подарувати, крім плати за похорон, високопреподобним отцям єзуїтам 50 флоринів, монахам—міноритам інших 40 (сорок) флоринів, так само і монахам-францисканцям інших 60 (шістдесят) флоринів, а 30 флоринів бідним у міській лікарні. Моїм священикам видати по одному флорину кожному, і кожен із них після повернення у свою парафію нехай доручить підпорядкованим йому священикам, щоб провели богослужіння (82) за мою душу.

Шановному монастирю св. Миколи видати одну із кращих церковних належностей з тиарою або митрою та церковною срібною чашею.

Преподобному нововеському плебанові, уніяту і чесному священикові, моєму сповідни-

nequivisset, duos e gremio Nostri, videlicet Reverendissimum, et Addum Rduo Dominos (81) Emericum Mattyasóvszky, Abbatem B. Mariae Virginis de Bihar, et Custodem, nec non Petrum Györky, Fratres nimirum, socios, et Con-Canonicos Nostros ad audiendam, excipiendamque eisdem Testamentariam Dispositionem in Liberam, Regiamque Civitatem Eperjessensem, ubi nimirum Praetitulatus Dominus Episcopus constitutus exstitisset, Nostro pro Testimonio fide dignos exmisissemus. Qui tandem exinde ad Nos una reversi, Nobis sub puritate Conscientiae ipsorum retulerunt eo modo: Qualiter ipsi Sabbatho primo ante Dominicam Septimam Sanctissimae, et Individuae Trinitatis, anno modo currente Millesimo septingentesimo sexto ad hospitium praelibati Domini Episcopi in praenominata Civitate Eperjessensi constitutum personaliter accessissent, ibidemque mentionatus Dominus Episcopus coram dictis Testimoniis Nostri personaliter constitutus hancce subsequentem Testamentariam suam Dispositionem jam praevis in stylum redactam, propriaque Syngrapha, et sigillo usuali suo munitam exhibuerit, et praesentaverit ipsis authenticandam hujus modi sub tenore: Dispositio facienda de mea exigua substantia, si Deo Ter Optimo Maximo placebit Eperjesini me extrahere de hac Lachrymarum valle, et per suam infinitam misericordiam, et merita Passionis Domini Nostri Jesu Christi, et merita servorum suorum perducere ad Locum refrigerii, et ubi Lux Divinitatis fulget illis, qui in Dei Gratia decesserunt, statim, ac moriar, destinetur quadragesima dies, et scribatur omnibus Archi-Presbyteris meae Diaeceseos, ut compareant illo die pro funere, interim celebrent Missas pro anima mea, et dentur omnibus famulis meis vestes nigrae, et ultra residuum suae conventionis dentur etiam cuilibet floreni decem, exceptis pueris, quibus dentur cuilibet floreni quinque. Funera fiant, prout vellet Dñus Michael Roga de Camellis, Nepos meus, ex sorore germana, qui donet ultra expensas funeris R. R. P. P. Iesuitis florenos 50, Fratribus Minoritis alii floreni 40. id est quadraginta, similiter et Fratribus Franciscanis alii fl: 60. id est sexaginta, et 30. pauperibus in Hospitali Civitatis, Sacerdotibus meis detur Unicuique unus florenus, et quilibet in reditu ad suas partes mandet Sacerdotibus sibi subjectis, ut celebrent Mis- (82) sas pro anima mea, V. Monasterio S. Nicolai detur unum ex melioribus apparatus Ecclesiasticis cum Tyara, seu Mitra, et Pastoralis argenteo, Rdo autem Plebano Novovesiensi Unito, ac probo Sacerdoti, Confessario meo detur Calix argenteus de aula, de materia Tabit,

ку, видати срібну чашу із єпископської палати, із матеріалу табіт, а інші належності розподілити різним церквам.

Після того, як мій законний наступник буде встановлений у Мукачеві в цьому єпископстві, нехай постарается зібрати всі мої позики, реєстр яких одержить від мого внука. Після їх зібрання тисячу флоринів надати Ш. (ановному) монастирю св. Миколи, але не для того, щоб за своєю примхою їх видавати, а разом з о. ігуменом та іншими настоятелями видавати під проценти у позикку забезпеченим особам. Із процентів, що будуть платитись, утримувати уніятського, об'єданого із святою римською церквою учителя, який би навчав хлопців церковних обрядів, співів і малярської та латинської мов. Якщо б не було вчителя, то купити для церкви необхідні речі з тим обов'язком, щоб кожного року в день моєї смерті в церкві св. Миколи виконувалася свята пісня за мою душу. Якщо залишаться ще гроші, то купити книги, ризи та інші необхідні принадлежности і розподілити різним церквам безплатно.

Гроші, що належали мені в Римі за весь час мого життя, нехай розподілять між собою мої внуки від рідного брата та рідної сестри Еги, після того як їх зберуть за допомогою адвоката.

В іншому нехай пани службовці славного королівства не роблять клопоти моєму внукові, його дружині та іншим із-за мене, бо не я їх зробив багатими, а за час подружнього життя вони мали більше свого, ніж мої заробітки, і тому, що, як я чув, знаходиться багато настільки нерозсудливих людей, які думають, ніби я зібрав і залишив великі гроші, то нехай вони добре подумують, звідки могли взятися і залишитися великі багатства, коли я не мав ніяких маєтків, крім щорічного кафедрального прибутку від священників і руських церков. Із цих грошей, якщо відняти від них приблизно три тисячі флоринів, що були видані на кам'яні і дерев'яні будови в Мукачівському монастирі, а також інші близько трьох тисяч, що були видані частково німцям, частково (83) угорцям, за винятком також видатків на слуг та необхідних мені коней для відвідування церков за час, поки жив, які я видавав із свого гаманця та із деяких зібраних боргів, то яким способом було б можливе залишити якісь багатства.

Нехай славна влада вважає після моєї смерті мого внука, а у випадку його смерті, його дружину і дітей, що з божої волі народяться, як законних моїх спадкоємців у передачі і спокійному вживанні мого невеликого маєтку, який їм

alia vero apparamenta distribuuntur variis Ecclesiis. Postquam meus Legitimus Successor installabitur Munkacsini in hoc Episcopatu, procuret omnia mea credita exigere, quorum registrum habebit a meo nepote, et postquam erunt exacta, mille floreni applicentur V. Monasterio S. Nicolai, non quidem ut expendantur ad libitum, sed cum P. Eugumeno, aliisque officialibus dentur ad interesse personis securis, et cum interesse, quod exigetur, alatur unus Magister unitus cum S. R. E. qui doceat pueros Ecclesiasticas Caeremonias, et Cantum, et Lingvam Ungaricam, et Latinam, vel in defectu Magistri emantur pro templo res necessariae cum hac obligatione, ut celebretur quolibet anno in die mortis meae in illo templo S. Nicolai unum Sanctum Cantatum pro anima mea cum alia autem pecunia, quae supererit, emantur Libri, casula, et alia apparamenta necessaria, et distribuuntur Ecclesiis diversis, sine ulla solutione, pecunia, quae spectabat ad me Romae toto tempore, quo vixi, postquam mei ex fratre Germano nepotes, et sorore Germana Ehy commorantes constituerint Procuratorem, ad exigendum exigatur, et inter se distribuunt. Caeterum dignetur Domini officiales Incltyti Regni non molestare meum nepotem, nec ejus Dominam Consortem, nec alium, praeter me, non enim ego illos ditavi, sed tempore Matrimonii de proprio habuerint, quam mea acquisitio, et quia, prout audivi, multi reperiuntur taliter inconsiderati, quod putant me collegisse, et reliquisse pecunias magnas, reflexores considerent, unde potuerunt colligi, et relinquere magnae divitiae, cum ego nulla habuerim bona, praeter proventum Cathedralem annum a Sacerdotibus, et Ecclesiis Ruthenis, ex qua pecunia si extraherentur tria circiter millia florenorum consumpta in aedificiis lapideis, et ligneis factis Munkacsini in Monasterio, et alia circiter tria millia concessa partim Germanis, par- (83) tim Ungaris, exceptis etiam expensis pro familia, et equis mihi necessariis pro visitandis Ecclesiis toto tempore, quo hic semper vixi, proprio ex marsupio, et ullo vontracto debito, quomodo est possibile, ut divitia potuissent mansisse. Dignetur Incltytum Regnum post fata mea nepotem meum, vel ipso decedente, Consortem ejusdem, prolesque Deo favente nascituras, tamquam legitimos in Bonis successores in substantia exili eisdem testamentaliter relicta imperturbatum relinquere, velut qua magis ex oris exteris per me importata, quam hic in Hungaria acquisita esset, quin potius, si quipiam turbatores darentur, contra eosdem tueri, ac defendere; meum autem exangve corpus, si Deo me ex hac vita educere placuerit, cupio sepeliri in Cripta in Rdorum P. P. Franciscanorum, ad. S. Josep-

згідно з тестаментом залишено, в тому числі й те, що мною як принесене із чужих земель, так і придбане тут в Угорщині, і охороняти і захищати їх від тих, що намагатимуться їм шкодити, якщо такі знайдуться.

Бажаю, щоб моє тіло, коли богу буде завгодно забрати мене з цього світу, було похоронене в крипті монастиря преподобних отців францисканців св. Йосифа. На узаконення цього мого бажання я власноручно підписав і ствердив мою печаткою відповідний документ. Дано в Пряшеві 16 липня 1706 року. Іоанн Йосиф де Камеліс, єпископ шебастинський і мукачівський, апостольський вікарій.

Крім раніше написаного і опублікованого вищезазначеним єпископом заповіту, для підтвердження раніше виданого нашою капітулою посвідчення ми вирішили видати повторний документ, зроблений у нашій присутності. Отже, ми, заохочені загальною справедливістю, з повним правом видали це наше посвідчення для необхідної ясності в майбутньому, підкріпили нашою капітульною печаткою. Дане найближчої суботи перед шістнадцятою неділею пресвятої і нероздільної трійці року 1706-го. Прочитано мною, Димитром Берчені, заступником егерського лектора. Вл. рукою. Місце печатки.

Глава 18

Бабіля не має нічого надзвичайного чи хронологічного про Йосифа де Камеліса, а розповідає без наведення дат і років, тому я зміг мало що запозичити від нього; але оскільки не треба недооцінювати хронологічний виклад, я використовую деякі його дані при перерахуванні прибутків заснованого (84) Корятовичем маєтку (фундації для Мукачівського монастиря):

Таким чином, із цих прибутків недалеко від згаданого будинка добував досить високу вежу, в якій він звик перебувати, то уникаючи в ті неспокійні часи частих нападів ворогів, то також віддаючи себе там спокійному нічному відпочинку. Ці будинки у Мукачівському єпископстві потім служили місцем проживання наступним єпископам, а вежа послужила тюрмою для тих священників, які допустили порушення законів до тих пір, поки в 1766 році не були повністю зруйновані, коли на тому ж місці старанням вельмишановного покійного пана Дмитра Раца і щедрістю вельмишановного графа Антонія Каролі був побудований монастир.

hum; et in Confirmationem hujus meae voluntatis propria manu subscripsi, sigilloque meo roboravi. Actum Eperjessini 16-a Iulii, Anno millesimo septingentesimo sexto. Ioannes Iosephus de Camellis. Eppus Sebastopolitanus, et Munkaciensis, Vicarius Apostolicus.

Super qua modo praevis facta, et celebrata superius fati Domini Episcopi Testamentaria dispositione Nos ad fidelem antelatorum Testimoniorum Nostrorum Capitularium Relationem coram Nobis eatenus factam praesentes Litteras nostras Testimoniales Iurium antelati . . . Futuram ad cautelam necessariam sub sigillo Nostro Capitulari usitato, et authentico extradandas esse duximus, et concedendas, Communi svadente iustitia. Datum Sabatho proximo ante Dominicam decimam sextam, Sanctissimae, et Individuae Trinitatis. Anno Domini millesimo septingentesimo sexto. Lecta per me: Demetrium Bersényi, Substitutum Lectorem Agriensem. m. p. (:L. S.).

Caput 18.

Babilya nihil peculiare seu Chronologicum de Iosepho a Camellis habet, sed narrat absque Datis, et annis, ideo ego ab illo parum mutuare poteram; in quantum tamen esset Chronicon non contemnendum, quaedam ejus verba insero, enumerando (84) do proventus Foundationis Kyriatovics:

Ex his itaque Proventibus proxime ad dictam domum satis altam adjecit turrim, in quam etiam ipsemet saepenumero pro ratione turbulentorum illorum temporum jam malevolorum impetitiones evitaturus, jam nocturnam etiam subinde tutius ibidem quietem capturus, recipere semet solebat, quae domus in Episcopatu Munkaciensi Eppis Successoribus subinde pro habitatione, Turris vero deliquentibus Curatis Clericis pro ergastulo eosque deserviebant, donec ut obstantia insigni Splis(!) condam Dni(!) Demetrii Rác, Excellmi(!) Comitis Antonii Károlyi Plenipotentiarum munificentia novo in eodem respective loco ex fundamentis ponendo Monasterio anno 1766. funditus diruerentur.

Caeterum quod Josephus hic Episcopus tam a pietate singulari, quam et doctrina eximia fuerit clarissimus, vel ipsa non vane de corporis ejusdem

Що цей єпископ Йосиф був дуже відомий як своєю винятковою чесністю, так і своєю великою вченістю, а також тілесною чистотою, свідком є поширена по всій країні про це чутка; зворушений цим граф Ференц Баркоці, колишній егерський єпископ, а пізніше естергомський архієпископ дав розмалювати стіну церкви прашівських монахів-міноритів образами його могили, де він похоронений, та його картинами з його єпископської діяльності, зокрема як цей єпископ Йосиф за свою апостольську діяльність був схоплений жадібними до наживи людьми, як він через віддалені бездорожні міста та інші важкодоступні місця відправляється на перевірку, як він не щадив своїх сил у справі відновлення підупалої церковної науки, як це належало пильному пастирю. 14 травня 1693 року він відвідав і перевірів парафію егерських расціанів як таку, що належала до його єпископської юрисдикції. З цієї нагоди він висунув два спеціальні пункти, яких слід було додержуватись у майбутньому, а саме: 1) щоб у майбутньому не приймали і не визнавали своїм священником нікого, крім ним призначеного або законно надісланого його наступниками на посаді мукачівських єпископів; 2) щоб не припиняли згадувати в своїх літургіях римського папу.

Характерним для обставин тих часів є й те, що якийсь православний архієпископ, перебуваючи в Комарні, своїми листами не лише агітував сатмарського архідиякона (85) Дмитра Монастеллі, людину тоді дуже відому серед угорських русинів, щоб той порвав з святою унією, але з тою метою він (православний єпископ) направив до егерських расціан якогось монаха із Комарна, що був дуже поганої думки про святу унію, якого вони в присутності висвяченого єпископа не тільки негайно вигнали, але аж до 16-го року цього вісімнадцятого поточного століття стійко підтримували святу унію з святою католицькою церквою. Потім також без сумніву хотіли залишитись у лоні Христа, якщо б не були ображені і обурені поведінкою преосвященного егерського єпископа графа Габрієла Ердеді по відношенню до Георгія Геннадія Безанці, мукачівського єпископа, і на цьому ґрунті були доведені до розриву з святою унією агітацією різних мандрівних неуніатських священників, що тайком приїжджали то з Греції, то з Албанії, для розриву з унією. Чи бачиш, доброзичливий читачу, наскільки важливим було перебування єпископа Йосифа у егерських расціанів.

in corruptione per Regnum volitans fama testis est; qua motus Comes Franviscus Barkóczy, Episcopus condam Agriensis, et subinde etiam Archi Eppus Strigoniensis, e regione Tumuli ejus, in qua jacet, Ecclesiae Patrum Minoritarum Eperjessiensium, Ep̄palibus, arte pictoria exornari curavit parietem, insignibus, usque adeo, siquidem lucrificendarum animarum apostolico Zelo abripiebatur hic Episcopus Iosephus, ut per devia, et in via oppida, et alia loca dissita ipsemet in persona visitando collapsam in iis disciplinam Ecclesiasticam, veluti vigilem addeceret Pastorem circumspicte restaurando, nulli pepercerit labori. Agriensium quoque Rascianorum Parochiam, veluti pro tunc ad Iurisdictionem suam Episcopalem spectantem anno 1693. 14-a May Canonice visitare etiam haud intermisit, occasione cujus visitae dua specialiter imposuit eis serio observanda puncta. 1-o videlicet: ut nullum imposterum alium susciperent, minus pro locali agnoscerent Parocho, nisi cum requisito a se, et Successoribus suis Munkacsiensibus Episcopis Testimonio submittendum. 2-o Ut commemorationem Summi Pontificis in Lyturgiis facere non intermitterent.

Pro his temporum circumstantiis Archi-Episcopus quidam Opeciensis Graeci Ritus cum interim aliter commorabatur Comaromii, qui etiam non tantum Demetrium Monastelli Ar- (85) chi Diaconum Szathmariensem, virum pro tunc inter Hungaro-Ruthenos Clarissimum, ut a Sacra Unione descisceret, sollicitabat per scripta sua; sed et fine eo Monachum quemdam Comaromii pessime de Sacra Unione sentientem ad Rascianos submiserat Agrienses, quem iidem praesentia Episcopi confirmati, non tantum illico dimiserunt, sed et ad 16-um annum saeculi 18-vi modo decurrentis, cum S. Ecclesia Catholica Sacram Unionem constanter foverunt, exposit quoque indubie in Ovili Christi permansuri, nisi tunc despoticis Comitibus Gabrielis Erdódy Rndissimi Eppi Agriensis cum Georgio Genadio Bizantii Munkacsiensis Ep̄po agendi modo observato offensi, ac scandalisati, ac vel ex eo solo concepta a Sacra Unione abominatione per emissarios quosdam disunitos vagabundos jam ex Graecia, jam Albania clam subingressos ad relapsum in disunionem inducti fuissent. — En vides Lector Benevole, quantum pondus praesentia Iosephi Episcopi apud Agrienses habuerit Rascianos!

Нарешті, коли єпископ Йосиф довідався про велику неосвіченість і малописьменність серед угорсько-руського духовенства із-за відсутності руських книг з моральної науки, від самого початку свого єпископського управління всю свою увагу і свій труд звернув на те, щоб зміг поширити світло знання серед руського населення за допомогою книг, написаних зрозумілою народною руською мовою, що вміщають справжню християнську науку. Цим його хорошим намаганням більш всього сприяв естергомський архієпископ Леопольд, який допоміг придбати необхідний для цього руський шрифт. Таким чином, у 1692 році в Триєві була видана книжка цього єпископа Йосифа під назвою «Притчі», яка, хоч була невеликою, але ніхто не може заперечити, що вона принесла багато духовної користі і священникам і руському народу.

Глава 19

Після цього виникли нелегкі незгоди між єпископом мукачівським Йосифом та егерським єпископом Георгієм Фенеші, які не припинилися і після смерті обох єпископів, а навіть посилились в обох (86) єпископствах між наступними єпископами. Отже, базою, початком і основою цих же майбутніх незгод егерських і мукачівських єпископів був апостольський лист папи Олександра VIII-го, який першим із римських пап признав апостольським вікарієм у Мукачеві ще невисвяченого єпископом, а простого ще монаха Йосифа де Камеліса. Це було зроблено тому, що маєтки мукачівських єпископів були захоплені повстанцями Ракоці. Звідси й наслідки: Цей апостольський лист, хоч безпідставно, був тлумачений егерськими єпископами так, ніби Йосиф де Камеліс був надісланий як місіонер з Рима до угорських русинів, що проживали в Мукачівській єпархії, а цар Леопольд також назвав його мукачівським єпископом, залежним від егерського єпископа з тих лише мотивів, щоб як незнаючий руської мови, дуже потрібної для душевного переконання людей та активної роботи як серед русинів, так і реформатів, що переважають у верхній Угорщині, він зміг безпечно працювати під захистом егерського єпископа, в той час придворного угорського радника. Однак цей з метою чим більшого підпорядкування собі єпископа Йосифа, як свого вікарія, вже як висвяченого єпископа, не припиняв наводити на нього наклепи у самого примаса Угорщини Леопольда Колонича, а саме:

Tandem cum ex defectu Librorum Ruthenicorum moralem Doctrinam complectentium Iosephus hic Episcopus magnam inter Clerum Hungaro-Ruthenum ruditatem, et ignorantiam experiretur, a principio statim Episcopalis Regiminis sui omne studium, et operam eo convertit, qualiter nam libellus quispiam Doctrinam complectam Christianam idioma vulgari Ruthenico ad intellectionem scilicet omnium popularium in publicam prodire possit lucem! Cujus salutaribus (to)tiusmodi intentionibus plurimum opitulatus est Leopoldus Strigoniensis Archi Episcopus, dum sumptus pro typo Ruthenico procurando necessarios munificentissime suppeditavit, consequenter tali via libellus Casus intitulatus, sub Iosepho isto Episcopo Typis Tyrnaviensibus anno 1692. editus est, qui ut mole fuerit exiguus, eo tamen non obstante quam magna in Clero, et populo Ruthenico Spiritualia promovit commoda, quis pro dignitate recenseat?

Caput 19.

Post haec non leves exortae sunt Iosephum inter Munkacsensem, et Georgium Fenesy Agriensem Episcopos dissensiones, morte etiam utriusque Episcopi nequaquam sopitae, verum ad eorum in u- (86) troque Episcopatu Successores propagatae in flammam subinde maximam erupturae. Harum igitur, et futurarum dissensionum Episcoporum Agriensium cum Munkacsiensibus quandoquidem basis origo, et fundamentum esset Alexandri Papae VIII Breve Apostolicum, qui ex Romanis Pontificibus primus Iosephum de Camellis nondum Episcopum consécrationem, sed simplicem dumtaxat Sacerdotem Religiosum Munkacsini Vicarium constituit Apostolicum, eo, quod Bona ad mensam Munkacsensium Episcoporum spectantia per rebelles Rákóczios essent occupata; hinc sciendum: Hoc Breve Apostolicum tametsi nulla dependentiae mentione ab Agriensibus Episcopis facta Iosephum de Camellis, qua Missionarium Roma ad Hungaro — Ruthenos in Dioecesi Munkacsensi existentes missum indicaret; sed et Leopoldus etiam Caesar cum dependentia ab Agriensi Episcopo eo tantum ex motivo Munkacsensem Episcopum nominaret, ut linguae nempe vernaculae Ruthenicae ad Popularem animos sibi devincendos perquam necessariae ignarus tam apud hos, quam Refermatos in Superiore Hungaria tunc praepotentes eo maiori activitate sub tutamine Episcopi Agriensis tunc Aulici Cancellarii valeret, hic tamen quo magis Iosephum Episcopum, ut suum respective vicarium sibi subjugaret, apud ipsum Regni Primatem Leopoldum

по-перше, що той мукачівський єпископ Йосиф не зробив візиту до нього для встановлення взаєморозуміння;

по-друге, що він почав присвоювати собі ім'я єпископа єпархії не без важкого порушення права єгерських єпископів;

по-третє, що, наслідуючи приклад свого попередника першого мукачівського єпископа Луки, він із своєї власної волі почав брати частину вина з Іванівської гори та гори Лохова.

Здавалося, що Леопольд Колоніч, примас королівства Угорщини, спочатку підтримував єпископа Йосифа де Камеліса у необхідності примирення незгод між двома єпископами, приводив як приклад (87) єгерському єпископові Георгію Фенеші двох єпископів у тій же державі, пассавського і віденського, він в кінці-кінців перед архієпископом примасом став на сторону єгерського єпископа посередництвом свого представника Кочметі, члена товариства Ісуса. Через цього примаса королівства мукачівський єпископ Йосиф де Камеліс згідно з буллою Пія IV та глави «Тому що в більшості випадків», за наказом головного судді був підпорядкований єгерському єпископові з присвоєнням йому тільки звання вікарія чи архіпресвітера, причому була виражена заява, що після цього на єгерських єпископах лежить обов'язок постійно турбуватися про те, щоб у Мукачеві завжди призначався єпископом якийсь вікарій грецького обряду, але не як мукачівський, а висвячений попередньо для цієї ролі, який, перед тим як приступив би до фактичного виконання наданої йому функції вікаріату, завжди складе до рук єгерського єпископа визнання католицької віри.

Немало попрацював цей же Георгій Фенеші, єгерський єпископ, щоб мукачівський єпископ Йосиф де Камеліс разом із духовенством і своїм руським народом прийняли григоріанський календар, бо той хоч і визнавав це у своєму листі з 1691 року до єгерського єпископа загальнодержавним інтересом, але висловив думку, що в умовах того часу це неможливе; правда, він тим не менше пообіцяв, що з часом по велінню бога настануть такі умови, що русини також приймуть григоріанський календар. Із того листа відомо, що священики, призначені єпископом Мефодієм, для більшого душевного спокою по всіх правилах були знову призначені Йосифом де Камелісом. Єпископ Йосиф вирішив це зробити більше всього на тій основі, що для законного висвячення єпископа згідно з апостольськими правилами потрібні як мінімум два єпископи, а було добре

Kolonits jam qua Consecratum Episcopum insimulare haud intermisit; nempe 1-o quod pro mutua Cointelligentia instituenda idem Munkacsiensis Episcopus Iosephus hucdum illum non inviserit. 2-o Quod non sine gravi praejudicio Episcoporum Agriensium usurpare Dioecesani Episcopi nomen coeperit. 3-o Quod Praedecessoris sui Lucae 1-mi Munkacsiensis Episcopi vestigiis insistens, vinorum Decimas in promuntoriis Iványi, et Lochó dictis autoritate propria desumere adgressus sit.

Leopoldus quidem Kolonits Primas Regni Hungariae multum a principio favere videbatur Iosepho de Camellis Episcopo in componenda duorum Episcoporum quaestionata dissensione, (87) pro exemplo Agriensi Praesuli Georgio Fenesy Passaviensem, et Viennensem, duos in eadem Civitate adducens Episcopos, finaliter nihilominus fervidius partes Agriensis Episcopi apud Archi Episcopum Primatem agente Patre Kotsmethy Societatis Iesu Religioso; per eundem Regni Primatem Iosephus de Camellis Episcopus Munkacsiensis ad mentem Bullae Pii IV. et Capituli „quoniam in plerisque“ de officio Iudicis Ordinarii Agriensi Episcopo subjectus est, Vicarii Foranei, seu Archi Presbyteri non nisi titulo eidem attributo, ea expressa cum declaratione, quod onus incumberet Episcopis Agriensibus deinceps inomisse providendi, quatenus Munkacsiensi semper aliquis Graeci Ritus Vicarius ponatur Episcopus, ad titulum tamen non Munkacsiensem, sed in partibus Consecrabilis, qui antequam munus vicariatus sibi delegatum in effectu obeat, semper Professionem Fidei Catholicae in manibus Agriensis Episcopi faciat.

Non parum etiam adlaboravit idem Georgius Fenesy Agriensis Episcopus, ut Iosephus de Camellis Episcopus Munkacsiensis cum Clero, et populo suo Rutheno Calendarium amplecteretur Gregorianum, quod quidem ille in sua ad Agriensem anno 1691. missa Epistola bonum politicum esse agnovit, ast pro temporis ejus circumstantiis ad persuasionem suam id haud fieri posse asseruit, promisit nihilominus cum tempore Deo dante futurum ut Rutheni etiam Calendarium amplecterentur Gregorianum; Ex eadem Epistola constat Sacerdotes a Methodio Episcopo ordinatos per Iosephum de Camellis pro majori securitate conditionate fuisse reordinatos, quod eo vel maxime fundamento nixus facere praesumpsisse Iosephus Episcopus est censendus, quod ad validam Episcopi Consecrationem juxta Canonem Apostolicum primum adminimum duo requirerentur Epis-

відомо, що при висвяченні Мефодія на посаду єпископа їх не було.

Аж до часів єпископа Йосифа ніщо не перешкоджало тому, щоб парохі грецького обряду жили у важкій біді; вони не були забезпечені ні законними ділянками для будівництва, ні орною землею, звичайно притягалися до виконання робіт, повинностей та виплати поміщикам частини своїх сільськогосподарських прибутків, добутих важкою працею для свого прожиття, повинні були платити і всі інші державні податки (88) як звичайні кріпаки. Лише за цього єпископа Йосифа 16 лютого 1699 року перш за все за допомогою його еміненції кардинала та примаса Угорщини Леопольда Колонича його величність цісар Леопольд із своєї ласки проголосив і своєю повною королівською владою вирішив карати тих, що підуть проти цього його ласкавого королівського декрету, щоб у майбутньому як церкви грецького обряду, так і церковні особи, які прийняли унію і перейшли в лоно католицької церкви і проживають в об'єднаній вірі і любові на території Угорського королівства, Хорватії, Славонії, а також самої Трансильванії, повністю користувалися тим же церковним імунітетом і тими самими привілеями, якими дійово мають можливість користуватися і церковні особи латинського обряду в усіх своїх справах у цьому Угорському апостольському королівстві та в приєднаних провінціях.

Декрет дивися вище під 1692 роком.

Глава 20

Все ж із усіх досі перерахованих добрих учинків, виконаних естергомським архієпископом Леопольдом Колоничем на користь єпископа Йосифа, його духовенства та угорсько-руського народу, безперечно найбільшим і неперевершеним за своїм значенням було те, що, крім створення колишнім високопреподобним пецьким каноником Яном Якобі грошової дотації в сумі 26 тисяч флоринів передусім для навчання і виховання руської молоді в Трнавському університеті, потім для утримання 12 вихованців у семінарії святого Адальберта, вирішив виділити також для постійного утримання трьох угорсько-руських вихованців. Із цієї семінарії вийшло потім багато видатних як своєю чесністю, так і вченістю людей. Із цього випливає, що угорсько-руські священники разом із своїм ортодоксальним єпископом здебільшого підтримували святу унію, тому що із перепису руських парафій, зробленого державними

copi, quos aliunde in Consecratione Methodii in Episcopum abfuisse satis constat.

Usque ad tempus Josephi Episcopi Parochi Ritus Graeci non obstante eo, quod extrema premerentur egestate, neque fundis, aut sessionalibus terris provisi forent, ordinarie ad robottas, labores, et Colonicales praestationes a rebus suis magno sudore partis, ac pro subsistentia sui convertendis potentia mediante adigebantur, aliaque publica fer- (88) me omnia onera, consequenter rusticis haud absimilem experiri debuerant. Ast sub hoc Iosepho Episcopo anno 1699. die 16-a mensis Februarii mediante potissimum, et opitulante Eminentissimo Cardinale, et Regni Primate Leopoldo Kollonits Leopoldus M. Caesar non tantum benigne declarare, sed ex auctoritatis Regiae plenitudine in contra euntes Benigno huic Decreto Regio sub poenis infligendis etiam praecipere dignatus est, ut a modo imposterum cum Ecclesiae ipsae Ritus Graeci, tum Ecclesiasticae Personae, quae ad Unionem, et gremium Catholicae Ecclesiae redierunt, ac in eadem Fide, et charitate conjuncti, per Regna Hungariae, Croatiae, et Slavoniae, ac ipsam etiam Transylvaniam commorantes, degunt, eadem prorsus immunitate Ecclesiastica gaudeant, et iisdem privilegiis perfruantur, qua, et quibus Ecclesiae, et Personae Ecclesiasticae Ritus Latini cum omnibus rebus suis in hocce Regno Apostolico Hungariae, et Provinciis adnexis gaudere, et effective perfrui dignoscuntur. — Decretum vide superius 1692. anni.

Caput 20.

Ex omnibus nihilominus hactenus enumeratis, per Leopoldum Kollonits Archi-Episcopum Strigoniensem Iosepho Episcopo, et in eo Clero, ac Genti Hungaro — Ruthenicae praestitis Beneficiis, maximum sane, nec unquam pro dignitate depraedicandum fuit istud, quod praeter Fundationem ex 26.000 flnis constantem Iacobi Ián RRmi condam Canonici Quinque Ecclesiensis primum pro Gentis Ruthenicae juventute in Universitate Tyrnaviensi in litteris, et pietate erudienda, tum pro 12 Alumnis in Seminario S. Adalberti intertendis applicitam, tres quoque Hungaro-Ruthenos Alumnos constanter intertendendos benevole determinare dignatus sit, ex hoc enim Seminario plurimi tam pietate, quam Doctrina insigni praediti viri prodierunt; ex quo ipso consequitur Parochos Hungaro-Ruthenos cum Episcopo suo Orthodoxo majori ex parte Sacram Unionem fovisse, cum ex Conscriptioe Parochiarum Ruthenicarum publica auctoritate anno 1700 facta,

владами в 1700 році, який наводить відомий Прай на 414 сторінці свого стільки раз цитованого твору, видно, що із 769 церков (стільки їх було на всій території, що підлягала єпископській юрисдикції Йосифа де Камеліса та в Бігарському і Спиському комітатах) нараховувалось (89) 353 уніатських та 416 необ'єднаних (тобто православних).

Між тим, у цій другій частині свого життя єпископ Йосиф переніс своє місце перебування, власне кажучи, свою резиденцію, із Мукачеве до Пряшева, чи то боячись повстання, піднятого Ференцом Ракоці, що принесло з собою багато жертв, чи то бачачи, що багато священників, нацькованих проти нього єзуїтами, відносяться до нього вороже; але більш усього вплинуло на де Камеліса в справі зміни місця проживання страшенне вбивство Ісаї, якого він як людину дуже релігійну і свого родича разом з іншими родичами привів з собою в Угорщину і при сприянні короля Леопольда призначив у 1700 році архимандритом волоської церкви в окрузі Аvas з місцем перебування в Бікадському монастирі зі всіма необхідними правами. Він, мало знайомий з гарячим характером волохів і недостатньо обережний, порубаний на куски, був убитий якимось розбійником Шугаєм та його спільниками (якого ж року — важко встановити)⁸⁹.

Наведене нами, а можливо також і дещо інше було причиною того, що єпископ Йосиф залишив і будинок, побудований ним у Мукачеві, покинув і єпископську кафедру, якою протягом 15 років дуже добре керував, а сам виїхав для проживання в Шошуйфолу (Руське нове село) біля Пряшева, але незадовго захворів і для лікування переїхав до Пряшева. Там він помер 1706 року і був похоронений в крипті міноритської церкви, що стала тепер цяцівською кафедральною. Нарешті, в 1822 році була зроблена із каменю нова могила, в якій він знайшов останнє пристановище.

Він провів багато синодів — частково тому, щоб зміг одержати від священників визнання ними віри та кафедральне. Найбільш відомий синод був проведений у місті Маковиці (90), на який прибули священники із усіх сусідніх комітатів — хто в шубі з домашньої вовни, хто в сіряку, багато в холошнях, багато у постолах, мало хто у рясах. Єпископ де Камеліс мав квартиру у палаці князя Ракоці, тут-там священники

quam Clar. etiam Pray in toties citato opere suo pag. 414. producit, appareat, quod ex 769 Ecclesiis Universim (:tot enim eorum in toto terrarum tractu, qui Josephi de Camellis Jurisdictioni Episcopali subiciebatur, et Bihariensem etiam, ac Scepusiensem Comitatus comple- (89) ctebatur) unitae 353 non unitae 416 numerarentur.

Interim Josephus Episcopus in hoc secundo rerum suarum cursu habitationem suam, et respective sedem Munkacsino Eperjesinum transiit, tum ideo, quod incendium Francisco ultimo Rákóczy excitatum, et nisi complurium sanguine extinguendum vereretur, tum quod nonnullorum etiam e Clero suo per Patres Jesuitas contra se concitatorum animos graves erga se experiretur, sed vel maxime ad mutandam habitationem se determinavit consternatus terrificae caede Isaiiae de Camellis, quem ipse qua virum religiosum, et cognatum suum ad Hungariam, cum aliis quibusdam cognatis secum adduxerat hunc ille in Districtu Avas Ecclesiae Valachicae penes favorem Leopoldi M. Regis in Monasterio Bixadiensi a. 1700 Archimandritam cum necessaria Jurisdictione creaverat, qui fervidae Valachicae indolis minus peritus, et ipse minus cautus per latronem quemdam Suhaj dictum, et alios nefarios quosdam sibi adiunctos in frustra concisus, et extinctus est, quo tamen anno id determinare difficile est.^a

Haec itaque, et forte etiam alia nonnulla Iosepho Episcopo pro motivis fuere, quod et domum Munkacsini per se extractam reliquerit, et Cathedram Episcopalem, quam per decursum 15 annorum summa cum laude rexit, deseruerit, seque ad possessionem Sósujfalu (:Ruszká nova vesz:) prope Eperjessinum receperit, sed paulo post infirmatus, valetudinis curandae gratia Eperjessinum concesserit, ibidemque anno 1706 ex hac vita pientissime decesserit; sepultus in Crypta Ecclesiae tunc Minoritarum, nunc vero jam Cathedralis Eperjessinensis; anno demum 1822 nova tumba provisus, et in pristino loculamento suo obmurratus. —

Plures Synodos celebravit partim ideo, ut professionem Fidei a Parochis, et Cathedralicis excipere valeat. Celeberrima est in oppido Makoviczensi (90) celebrata, ad quam confluit Clerus ex omnibus vicinis Comitatus, alter in Schuba, alter in Guba, plures in Cholonsis, et plurimi in peronibus, rari in veste Talari. Episcopus de Camellis Quárterium habuit in Palatio Principis

(89) ^a Ісаїя вже у 1701 році не жив. Див. вище лист великобанивських священників.

^{89a} Isaiá jam 1701 non vixit, vide superius Litteram Parochorum N. Banyensium.

були розміщені. Кожен носив з собою продукти у торбі. Побачивши все це, де Камеліс дав наказ, щоб кожний, хто хоче виконувати обов'язки священика, носив рясу, чисто одягався. Від того часу почалася і зовнішня культура руських священиків.

Перед тим, як піти далі, вважаю доцільним додати таке:

I. Виплату і купівлю земельних ділянок у Березькому і Угоцькому комітатах, проведену в 1692 році.

II. Перелік мукачівських єпископів — його попередників і наступників.

(91) Глава 21

БЕРЕЗЬКИЙ КОМІТАТ

Виділення коштів і закупка церковних земельних ділянок для священиків і вчителів була зроблена в днях 5 і 6 жовтня 1693 року в славному Мукачівському монастирі святого Миколи нижчепідписаними згідно з декретом його найсвятішої величності від 23 серпня 1692 року.

Славна кафедральна церква святого Миколи недалеко від міста Мукачева завжди була і є матір'ю, а в майбутньому її філіали: росвігівська та мукачівська церкви.

Лохівська (церква), що має церковну ділянку з усіма належностями, є матір'ю, її філіями є Ленівці та Лавки з своєю виділеною церковною ділянкою та належностями, купленими його преосвященством мукачівським єпископом, що є власником. Ця ділянка призначена для вчителя.

Бововищанська (церква) також має ділянку для священика і вчителя, закуплена цим же паном єпископом, що є власником Бововища. Ця церква є мати, а Грибівці та Серенчівці (Щасливці) є філіями.

Іванівська церква має вже закуплена панами поміщиками ділянку з орними землями та луками для священика, є матір'ю, а філіями є Руське і Клячаново з усіма належностями.

Ракошинська (церква) має ділянку з належностями, закуплена панами поміщиками, є матір'ю, а її філіями є Давидково і Кайданово.

Черленівська (церква) має закуплена панами поміщиками ділянку, але у зв'язку з тим, що знаходиться за водою, виділяється інша незайнята ділянка, що разом з належностями знаходиться у південній частині села, філією є Зняцьово, що має ділянку з належностями, які належать вчителеві. Люди справді живуть у лісі.

Rákóczy, Sacerdotes hinc inde dispositi, singulus in Canisterio provisionem secum tulit. Haec omnia cernendo De Camelis ordinavit, ut quicunque officio Parochiali fungi velit, vestem deferat Talarem, -munde indutus, ab illo tempore coepit externa cultura Sacerdotum Ruthenicorum.

Antequam ultro progrediamur duo huc insecunda habeo,

I-o Assignationem, et Exemptionem Fundorum Comitatus Beregh, et Ugocsa 1692. factam.

II-o Seriem Episcoporum Munkacsensium antecedaneorum, et subsecutorum.

(91)

Caput 21.

COÛTUS BEREGHIENSIS.

Assignatio et exemptio Fundorum Ecclesiasticorum pro Parochis, Magistris facta diebus 5-a et 6-a 8-bris 1693. in Ven: Monasterio Munkacsieni S. Nicolai ab infra scriptis juxta Benignum Suae Sanctissimae Matris Diploma emanatum die 23-a Augusti Anno 1692.

Venerabilis Ecclesia Cathedralis S. Nicolai prope oppidum Munkacs prout fuit semper Mater sit et in posterum filiales sint Orozvegensis et Munkacsiensis Ecclesiae.

L o h o w. quae habet fundum Parochialem cum suis pertinentiis sit Materna, filiales sint Leniovcse et Lavka cum suo fundo Parochiali assignato, cum pertinentiis ab Illmo Ep̄po Munkacsieni Terrestris Domino qui fundus sit pro Magistro.

B o b o v i s s c z. quae similiter habet pro Parocho et Magistro assignatum fundum ab eodem Dño Ep̄po Terrestris illius Dño sit Mater filiales vero sint Hribovcse, et Szerencsovcse.

I v a n o v c s e. quae habet fundum iam assignatum a DD. Terrestribus Parocho cum terris arabilibus, et pratis sit Mater Filiales vero sint Ruske, et Kleczanov, cum omnibus pertinentiis.

R a k o s i n. quae habet fundum cum pertinentiis assignatum a DD. Terrestribus sit Mater filiales vō Davidhaz et Kaidanov.

C z e r l e n i o v. quae habet fundum assignatum a D: Terrestribus sed quia est distractus ab aqua loco illius assignatur alius fundus desertus qui est a parte Meridionali cum suis pertinentiis filialis sit Zniaczov, quae habet fundum cum pertinentiis at hic sit pro Magistro. Verum homines habitant in sylva.

(Кузьмино) Тут виділяються ділянка для житлових будинків священика і вчителя, що знаходиться близько церкви. Орні землі мають виділити пани поміщики протягом двох п'ятнадцятиденок. Потім їм буде зроблено зауваження паном мукачівським єпископом, в іншому разі будуть закуплені самим паном єпископом. Філією є Кучава.

(92) Пацканьово. Тому що тут немає жодної ділянки, був знятий священик під карою вигнання до тих пір, поки пани поміщики не придбають ділянку з орними землями для священика і вчителя.

Копинівська (церква) має ділянку лише для квартири священика, тому виділяється для цього інша незайнята ділянка, що знаходиться близько тої, з усіма належностями, щоб була і для священика, і для вчителя. Філіями є Микулівці та Медведівці.

Чопівська (церква) має ділянку з належностями, для вчителя виділяється незайнята ділянка з верхньої сторони церковної ділянки. Філіями є Жуково і Кальник.

Пузняківська (церква) має ділянку з належностями, для вчителя виділяється половина близької незайнятої ділянки. Філіями є Феделешівці та Герцівці.

Горонда має ділянку з належностями, для вчителя виділяється половина близької незайнятої ділянки. Філією є Жнятино.

Страбичівська (церква) має ділянку з належностями, для учителя виділяється половина незайнятої ділянки.

Лучки мають ділянку з належностями. Там проживає селянин, що виселяється, для вчителя виділяється половина близької незайнятої ділянки.

Вишня Визниця. Виділяється ділянка з належностями, в якій фактично проживає о. Василій. Для вчителя наявна половина ділянки, яку вже виділила княгиня Софія Баторі. Філіями є Ключки, що мають церковну ділянку, виділену п. поміщиками, та Сидорівці.

Нижня Визниця має виділену п. поміщиками ділянку. Для вчителя виділена половина незайнятої ділянки, що називається Жуково. Філією є Копино з ділянкою і належностями.

Обава. Виділяється та незайнята ділянка, що здавна була церковною з усіма своїми належностями. Для вчителя виділяється ділянка, на якій фактично проживає о. Георгій. Ця ділянка є середньою. Філіями є Дубино та Глинянець.

Шелестівська (церква) має придбану п. поміщиками ділянку з належностями і тому, що займає її селянин, хай він буде виселений.

Kuzmino, hic fundus pro habitatione Parochi, et Magistro assignatur ille desertus, qui est prope Ecclesiam. Terras arabiles assignent D. D. Terrestres infra duas quindenae postquam fuerint admoniti a Dño Ep̄po Munkaciensi alius assignabitur ab ipso Dño Ep̄po filialis sit Kucziawa. (92)

Paczkaniov, ibi cum nullus sit fundus, suspensus est Sacerdos sub poena excommunicationis. quosque DD. Terrestres non assignent fundum cum terris arabilibus pro Parocho et Magistro.

Kopiniovse. haec habet fundum tantum pro Parochi habitatione ideo additur ipsi alius fundus desertus, qui ē prope illum cum suis pertinentiis ut sit pro Parocho et pro Magistro. Filiales Nikolovcse et Medvedovcse.

Czopovcse. habet fundum cum pertinentiis Magistro assignatur fundus proximus desertus a superiore parte f̄di Pr̄chlis Fies Zukovo, et Kalnik. Pozniakovcse. habet fundum cum pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti proximi. fles sint Fedelesovcse et Herczovcse.

Goronda habet fundum cum pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi proximi deserti filialis sit Zniatin.

Sztrabiczov. habet fundum cum pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti.

Lucka habet fundum cum pertinentiis ibi habitat Rusticus et expellatur Magistro assignatur medietas fundi proximioris deserti.

Viznicza Superior assignatur fundus cum pertinentiis ille in quo de facto manet P. Basilii Magistro sit Medietas fundi quem jam assignaverat Principisa Bathory Sophia filiales sint Klucki cum fundo Ecclesiastico jam assignato a DD. Terrestribus et Sidorovcse.

Viznicza inferior habet fundum assignatum a DD. Terrestribus M̄gstro assignatur medietas fundi deserti vocali Zukov, flis Kopina cum f̄do, et p̄tiis.

Dunkofalva, fundus assignatur ille desertus qui ab antiquo fuit Parochialis cum suis pertinentiis Magistro vero assignatur fundus in quo defacto habitat P. Georgius qui fundus est medius filiales sint Dubina, et Hlinianecz.

Selestov. habet fundum assignatum a DD. Terrestribus cum pertinentiis. et quia habitat Rusticus expellatur, filiis sit Kolczin cum fundo

Філією є Кольчино з церковною ділянкою, що виділена для вчителя.

Брестівська (церква) має здавна ділянку з належностями. Для вчителя виділена половина незайнятої ділянки біля церкви. Філіями є Лещовиця та Плоскановиця.

Бистра має виділену п. поміщиком ділянку для проживання, а орні землі придбали селяни так, що або купили їх, або власною працею викорчували. Це вони зробили під час визначеного паном мукачівським єпископом під карою звільнення і виключення із церкви терміну для придбання церковної землі. Для вчителя виділяється ділянка, на якій проживає о. Дмитрій. Ця ділянка половинна.

(93) Стройно. Виділяється запушена ділянка з своїми належностями, що здавна була церковною. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки, що знаходиться найближче до ті. Філією є Брустров.

Дусино має здавна ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина ділянки колишнього священника Георгія Миковича. Філією є Росош.

Плав'я має ділянку, виділену панами поміщиками, з своїми належностями. Для вчителя виділяється половина ділянки біля парафії — з вишньої сторони.

Мартинка має виділену панами поміщиками ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки, близько парафії. Філією є Тибава.

Сасівка має виділену панами поміщиками ділянку з належностями. Для вчителя виділяється ділянка, на якій проживає о. Василій.

Солочин має ділянку з належностями. Для вчителя виділяється селянами половина ділянки за повідомленням пана мукачівського єпископа.

Плоске має ділянку з своїми належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки близько парафії; філії: Звір, Оленьово та Павлово.

Свалява має здавна ділянку зі всіма своїми належностями та ділянку для вчителя.

Неліпино має здавна ділянку зі своїми належностями; є і для вчителя ділянка. Філією є Ганьковиця.

Чинадієво має здавна ділянку зі своїми належностями. Для вчителя селянами виділяється ділянка за повідомленням пана мукачівського єпископа, бо всі землі ними вже захоплені.

Голубинне має здавна ділянку зі своїми на-

Ecclesiastico qui fundus sit pro Magistro.

B r e s t ó v, habet fundum ab antiquo cum pertinentiis: Magistro assignata medietas fundi deserti prope Ecclesiam filiales sint Licovicca et Ploske-novicca.

B i s z t r a, habet fundum assignatum a D. Terrestri pro sola habitatione terras vero arabiles assignent Pagenses cum omnes illas vel emerint vel proprio labore extirpaverint et hoc faciant infra terminum assignandum a Domino Ep̄po Munkacsiensi sub poena suspensionis et interdicti. Magistro assignatur fundus in quo habitat P. Demetrius qui est medius.(93)

S z t r o i n o. assignatur fundus desertus cum suis pertinentiis, qui ab an̄quo fuit Ecclesiasticus. Magistro vero assignatur medietas fundi deserti qui est illi proximus. Filialis sit Brustrow.

D u s i n o, habet fundum cum pertinentiis ab antiquo. Magistro assignatur medietas fundi olim sacerdotis Gregorii. Mikovicz filia:sit Rosos(z).

P l a w i a, habet fundum assignatum a DD. Terrestribus cum suis pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi prope Parochiam a superiori parte.

M a r t i n, habet fundum assignatum a DD. Terrestribus cum pertinentiis Magistro assignatur medietas f̄di deserti prope Parochiam filialis fit Tibawa.

S a s ó k a, habet fundum assignatum a DD. Terrestribus cum pertinentiis Magistro assignatur fundus in quo habitat P. Basilius.

S o l o c z i n, habet fundum cum pertinentiis. Magistro assignetur a Pagensibus medietas fundi ad intimationem Dñi Ep̄pi Munkacsiensis.

P l o s k a, habet fundum cum suis pertinentiis. Magistro assignatur medietas fundi deserti prope Parochiam Files Zwor, Oleniow, N Pawlowo.

S w a l a w a, habet ab antiquo fundum cum suis pertinentiis omnibus et pro Magistro est fundus.

N e l i p i n o, habet ab antiquo fundum cum suis pertinentiis, est et pro Magistro fundus Filialis fit Hankowicsa.

S e m i k l ó s, habet ab antiquo fundum cum suis pertinentiis. Magistro assignetur fundus a Pagensibus ad intimationem Dñi Ep̄pi Munkacsiensis cum omnes sessiones sint ab illis occupatae.

H o l u b i n n o, habet ab antiquo fundum cum suis pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti prope Parochialem.

P o l a n a, habet fundum cum pertinentiis Filiales sint Diskovicca et Uklin hujus Ecclesiae fundus Parochialis sit pro Magistro.

S u s k o v o, aliter dicta Jowhovicsa habet ab anti-

лежностями. Для вчителя виділяється половина незайманої ділянки близько церковної.

Поляна має ділянку з належностями. Філіями є Дисковиця та Уклин. Церковна ділянка Уклина призначається для вчителя.

Сусково, інакше зветься Йовговиця, має здавна ділянку з належностями. Філією є Пасіка, церковна парафіальна ділянка якої призначається для вчителя.

Ряпідь має ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки близько церкви. Філіями є Дубровиця, Олеговиця та Буковинка.

Підгор'яни мають здавна ділянку з належностями. Є ділянка і для вчителя, філіями є Кендерешово та Куштановиця.

Негрово має парафіальну ділянку зі всіма належностями. Для вчителя панамі поміщиками, яких є багато, за повідомленням пана єпископа під карою звільнення і виключення виділяється ділянка. Філіями є Яблоново та Залуж. (94)

Лалово. Виділяється ділянка з усіма належностями для пароха, на якій фактично проживає священник. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки близько тої (церковної), філіями є Березинка та Фогараш (Зубівка).

Барбово має ділянку з усіма своїми належностями. Філіями є Пістрялово з своєю парафіальною ділянкою з належностями, яка тепер є опущеною, і Макар'єво з своєю парафіальною ділянкою. Ця ділянка призначається для вчителя.

Шаркадь (Горбок) має свою ділянку з належностями; для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки біля парафіальної. Філіями є Дунковиця та Ремети.

Арданово має ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки біля парафіальної. Філія: Мідяниця.

Доробратово. Для священника виділяється ділянка з своїми належностями, на якій фактично проживає священник. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки близько церкви.

Завидово. Для пароха виділяється незайнята ділянка під назвою Герменець зі своїми належностями. Філіями є Новоселиця та Станово. Виділяється також половина незайнятої ділянки зі своїми належностями, що знаходиться біля церкви, для вчителя.

Бабичі. Для пароха виділяється незайнята ділянка зі своїми належностями, що знаходиться близько церкви та половина іншої близької для вчителя. Філіями є Ділок і Покуття.

quo fundum cum pertinentiis, Filialis sit Passika huius Ecclesiae fundus Pälis pro Magistro.

Repe de, habet fundum cum pertinentiis. Magistro assignatur fundi medietas deserti prope templum Filiales sint Dubrovicsa, Olehovicsa, et Bukovinka.

Podhoran, habet ab antiquo fundum cum pertinentiis est et pro Magistro fundus, filiales sint Kenderes, et Kustanovicsa.

Nogrovo, habet fundum Parochialem cum omnibus pertinentiis Magistro assignatur fundus a DD. Terrestribus cum sint multi ad intimationem Dñi Ep̄pi sub poena suspensionis et interdicti filiales sint Almas et Zaluzse. (94)

Lalovo, assignatur fundus cum suis pertinentiis pro Parocho ille in quo defacto manet Sacerdos, et Magistro assignatur medietas fundi deserti prope illum. Filiales sint Berezova et Fagarus.

Barbow, habet fundum cum omnibus suis pertinentiis. Filiales sint Pistralow cum suo fundo Parochiali, et pertinentiis qui nunc est desertus et Makarow cum suo fundo Parochiali et pertinentiis et hic pro Magistro.

Sarkad. habet suum fundum cum pertinentiis, Magistro assignatur fundi medietas deserti prope Parochialem files Dunkovica et Remeta.

Ardanovo. habet fundum cum pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti prope Parochialem F:Midianicsa.

Dorobratow. assignatur Parocho fundus cum suis pertinentiis in quo defacto Sacerdos habitat Magistro vero assignatur medietas fundi deserti prope templum.

Zavidow. Assignatur Parocho fundus desertus vocatus Hermenicz cum suis pertinentiis filiales sint Novoszelicza et Sztanovo et medietas fundi deserti cum suis pertinentiis, qui est prope hanc Ecclesiam assignatur Magistro.

Babiczi, assignatur Parocho fundus desertus cum suis pertinentiis qui est prope Ecclesiam et medietas alterius proximi pro Magistro. Filiales sint Dilok et Pokutja.

Загаття. Виділяється для пароха ділянка зі своїми належностями, на якій залишається о. Пантелеон. Філією є Колодне; тут виділяється для вчителя половина незайнятої ділянки близько церкви.

Дешковиця має ділянку зі своїми належностями, виділену панамі поміщиками. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки близько церкви. Філія — Брід.

Чорний Потік має ділянку з належностями, виділену панамі поміщиками. Філії — Новоселиця, Мартинське та Волоське. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки, що знаходиться близько Волоської церкви.

Івашковиця. Для пароха виділяється та ділянка, на якій проживав священник, з своїми належностями. Для вчителя виділяється половина близької незайнятої ділянки. Філіями є Велика Абранка та Кобалевиця.

Тишів має ділянку з своїми належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки біля тієї. Філіями є Медвеже (95), Котельниця, Мала Бистра та Шутовця.

Латірка має ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина ділянки, що дуже близько знаходиться біля церкви. Філіями є Нижня Бистра та Борсучина.

Завадка має ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки біля церкви.

Підполоззя має здавна ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки близько парафіальної. Філією є Абранка з своєю парафіальною ділянкою та належностями.

Жденієво має ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки біля тієї. Філіями є Збини та Щербовець з своєю парафіальною ділянкою та належностями.

Вишні Верецьки (Верхні Ворота) мають здавна ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки біля церкви. Філією є Лази.

Нижні Верецьки (Нижні Ворота) мають здавна ділянку з належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки біля церкви.

Гукливий. Тут є дві церкви з парафіальними ділянками і належностями. Верхня називається св. Михаїла і має філію Веретечів. Нижня — під назвою св. Миколи, має філію Таламаш. Для вчителя виділяється незайнята ділянка, що знаходиться близько церкви св. Михаїла, по половині кожному.

Zahatia. assignatur Parocho fundus cum suis pertinentiis in quo P. Panteleon manet filialis sit Kolednoie hic assignat pro Magistro medietas fundi deserti prope Ecclesiam.

Deskovicsa. habet fundum cum suis pertinentiis assignatum a DD. Terrestribus. Magistro assignatur medietas fundi deserti prope Ecclesiam filialis sit Bród.

Czornopotok. habet fundum cum pertinentiis assignatum a DD. Terrestribus Filiales sint Novoszelicsa Martinskoie et Voloskoie, Magistro assignatur medietas fundi deserti qui est prope Ecclesiam Volosiensem.

Iwaskowicsa. Fundus assignatur Parocho ille in quo manebat Sacerdos cum suis pertinentiis. Magistro vero medie(!) fundi deserti filiales sint Nagy abranka et Kobalevicsa.

Tisow. habet fundum cum suis pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti prope illum. Filiales sint Medveza(95) Kotilnicsa Kisbisztré et Sutovicsa.

Latorka habet fundum cum pertinentiis. Magistro assignatur medietas fundi proximi Ecclesiae. Filiales sint N. Bisztra et Borszuczina.

Zavadka habet fundum cum pertinentiis. Magistro assignatur medietas fundi deserti prope Ecclesiam.

Podpolóz. habet ab antiquo fundum cum pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti prope Parochialem Filialis sit Abranka cum suo fundo Parochiali et pertinentiis.

Zdeniow. habet fundum cum pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti prope illum. Filiales sint Zbina, et Serbovecs cum suo fundo Parochiali et pertinentiis.

Veretzkie. Superior habet ab antiquo fundum cum pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti prope Ecclesiam Filialis sit Lazi.

Veretzkie. inferior habet ab antiquo fundum cum pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti prope templum.

Huklivo ibi sunt duae Ecclesiae cum fundis Parochialibus et pertinentiis superior dicata S. Michaeli habeat pro filiali Vereteczow. Inferior dicata S. Nicolao habeat pro filiali Tomolacs Magistro assignatur fundus desertus qui est prope Ecclesiam S. Michaelis medietas cuilibet.

Скотарське має ділянку з своїми належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки, де проживає старий священник.

Канора має ділянку з належностями. Філією є Воловець з своєю парафіальною незайнятою ділянкою. Ця ділянка призначена для вчителя.

Ростока Кременецьова має ділянку з своїми належностями, що може вистачити і для вчителя.

Верб'яж має ділянку з належностями, близько якої є ділянка і для вчителя.

Климова Ростока має ділянку з своїми належностями. Для вчителя виділяється половина незайнятої ділянки біля тієї. Філією є Кечовне.

Буковець має ділянку з належностями. Філіями є Пашковець і Перехрестя з своєю парафіальною ділянкою та належностями. Ця ділянка виділена для вчителя.

Імстичівський монастир є матір'ю. Філіями є Імстичово та Луково.

У Білках є дві церкви. (96)

Дубрівка є матір'ю. Філією є Іршава.

Осій

Ільниця, де знаходяться дві церкви, обидві матері. Філією верхньої є Олгачертеж, а нижньої Брід.

Кив'яжд (Кам'янське). Філія — Богаревиця.

Всі священники, які проживають на церковних ділянках, що були закуплені ними або їхніми попередниками і на яких зробили фінансові вкладання для будівництва або відбудови чи ремонту, були позбавлені всіх прав вимагати, щоб їм або їх дітям були сплачені їх видатки тими парохами, які наступали після них. Це тому так, щоб ні теперішні священники, ні їх потомки не могли ні на що претендувати.

Постанови

У цьому славному Березькому комітаті, де є декілька сіл, в яких немає жодних ділянок для священників і вчителів і в одному селі є більше панів-поміщиків, внаслідок чого важко було виділити ділянки без того, щоб комусь не завдати шкоди, тому було вирішено, щоб ті ділянки, на яких фактично проживають священники, були звільнені і щоб їм за спільною згодою панів поміщиків були виділені інші ділянки, як це було обіцяно на комітатських зборах.

Жодна церковна земельна ділянка не є спадковою в родині проживаючого священника, а переходить від пароха до пароха так, щоб парох, який буде працювати в місті чи селі, зай-

Skotarskie. habet fundum cum suis pertinentiis Magistro assignatur medietas deserti fundi ubi habitabat Sacerdos Senex.

Kanora habet fundum cum pertinentiis Filialis sit Volovecz cum suo fundo Parochiali deserto iste fundus sit pro Magistro.

Rostoka. Kremenciova. habet fundum cum suis pertinentiis. qui potest sufficere et pro Magistro. Verbiaz, habet fundum cum pertinentiis et prope illum fundus et pro Magistro.

Klimova Rostoka. habet fundum cum suis pertinentiis Magistro assignatur medietas fundi deserti prope illum Filialis sit Kecsóne.

Bukovecz habet fundum cum pertinentiis. Filiales sint Paskovecz et Perechreszt cum suo fundo Parochiali et pertinentiis. iste sit pro Magistro.

Monasterium Misticzoviense sit Ecclesia Materna Filiales vero sint Msticzow et Lukowo.

Bilka ubi duae sunt Ecclesiae. (96)

Dubrovka, sit Materna Filialis vero Irsava.

Oszoi.

Ilnitza ubi sunt duo templa utrumq̄ Maternum filialis superioris Olhacertéz, filialis vō inferioris Bröd.

Kéviadz Materna Filialis Bogorovicsa.

Omnes Sacerdotes qui habitant in fundis Ecclesiasticis qui ab ips vel ab eorum antecessoribus fuerunt in partim empti ibiq̄ expensas fecerunt aedificando reficiendo bonificando cesserunt omni Juri praetensionis ut ipsis vel suis haeredibus refundantur expensae a Parochis subsequentibus. Hoc est ut nec praesentes nec eorum haeredes possint quidquam praetendere.

Constitutiones.

In hoc Inclyto Cottu Bereghiensi, cum sint aliquot Pagi in quibus nulli sunt fundi pro Parochis et Magistris, et in uno pago multi sunt Domini Terrestres, propter quod difficile fuit assignare fundos ne praeiudicaretur alicui decretum fuit, quod illi

мав цю ділянку з будинком і всіма належностями до тих пір, поки буде залишатися на посаді пароха. Після його переведення чи його раптової смерті його родичі залишають усе для наступника, так само нічого не можуть утримати із тих земельних ділянок. Священик не повинен нічого дати пану поміщику і тим менше працювати для нього. Це саме стосується і дяків або шкільних учителів.

Жодний парох не може тримати у себе чужих кріпаків, крім необхідних йому слуг, щоб вони під його покровительством уникали від робіт і податків, які вони повинні виконувати для своїх панів-поміщиків або комітату. Якщо ж когось прийме для своєї служби, то із-за цього той не може претендувати на якісь привілеї чи імунітет по відношенню до свого поміщика. Жоден священик, крім церковної ділянки, не може займати чи арендувати іншу поміщицьку ділянку; але якщо хоче обробляти поміщицькі землі, то нехай на кожний рік заключає договір із тим зобов'язанням, що буде платити за землю згідно договору. Це саме відноситься і до дяків чи вчителів.

Руські священики, об'єднані зі святою римською церквою, повинні будуть користуватися тими самими привілеями імунітету і свободи, якими по закону користуються католицькі священики латинського обряду, щоб згідно з декретом найсвятішої величності, (97) якщо ці будуть звільнені від державних податків так само, хай будуть і ті; якщо ж ці будуть зобов'язані платити, тоді і ті, як будь-яка знатна людина, що немає кріпаків; щоб це легше виконувалось, розподіл і визначення податків мають бути зроблені його преосвященством вельмишановним паном егерським або мукачівським єпископом та і повинні бути встановлені його службовцями, а не службовцями поміщиків чи комітату. Це саме відноситься і до дяків чи шкільних учителів, якщо будуть користуватися лише церковними ділянками. У зв'язку з тим, що земельна ділянка дяків є лише половинною, то з них так само й половинні податки мають вимагатись службовцями пана єпископа.

Однак не треба розуміти, що із-за виділення священикам і вчителям земельних ділянок, селяни звільняються від виплати щорічних повинностей, але проголошуємо, що ті, які звичайно давали щороку своїм парохам, повинні давати і в майбутньому, ті ж, що не давали, повинні давати, як усі інші: подібно нехай дають те, що звичайно давали священикам як плату. Іоанн Йосиф де Камеліс, єпископ шебаштин-

fundi in quibus defacto habitant Parochi sint exempti, quousq̄ a Dñis Terrestribus concorditer assignabuntur alii, prout in congregatione Comitatus promissum fuit.

Nullus fundus Eccl̄ticus sit haereditarius in familia Sacerdotis possidentis sed cedat a Parocho ad Parochum ita ut Parochus qui actualiter erit in Oppido vel Pago possideat illum cum Domo et omnibus pertinentiis quousque manebit in Officio Parochiali. Illo vero demoto vel defuncto statim ejus consanguinei relinquunt totum pro succedere. Et ex istis fundis nihil teneatur Parochus praestare Domino Terrestri et molto minus pro illo laborare hoc idem intelligatur et de Cantoribus sive Magistris Scholarum.

Nullus Parochus possit apud se, praeter servos necessarios retinere Colonos alienos, ut sub ejus umbra subterfugiant labores et contributiones debitas suis Dñis Terrestribus, vel Comitatu, et si retinebit licet pro suo necessario servitio nullum tamen ex hoc Coloni possessionati Privilegium Immunitatis, et exemptionis praetendere possint. Nullus Sacerdos praeter fundum Ecclesiasticum possideat nec arrendet alium fundum colonicalem; sed si vult Terras colonicales colere illius conducatur de anno ad annum cum hac unica obligatione solvendi pretium secundum conventionem faciendam. Hoc idem mandatur et Cantoribus sive Magistris.

Sacerdotes Rutheni cum S. R. E. Uniti, debebunt iisdem Privilegiis immunitatis, et libertis frui, quibus de jure fruuntur Sacerdotes Catholici Ritus Latini prout mandat Sua Sacratissima Maestas (97) ita ut si isti erunt liberi a publicis contributionibus, sint et illi; si autem isti contribuere debebunt, debebunt et illi quilibet, tamen tam quam unus Nobilis unius sessionis non habens subditos; et ut melius servetur, discretio debet fieri distributio sive Impolitio contributionum per Illm̄ et Reverendissimum Dñum Ep̄pum Agriensem sive Munkacsien: et per hujus officiales erigi, non vero per officiales Terrest. sive Cottus. Hoc idem intelligatur et de Cantoribus sive Magistris Scholarum si alium fundum non possidebunt praeter Ecclesiasticum. Et quia Cantorum fundus est medius, tenebitur quilibet ad mediam tantum contributionem exigen dam pariter ab officialibus Dñi Ep̄pi. Tandem non intelligatur quod propter assignationem fundorum factam Sacerdotibus et Magistris, Pagenses sint liberi a solutione annua ipsis debita, sed declaramus quod illi, qui solebant annuatim dare suis Parochis certam contributionem continent in posterum dare, qui vero non dabant dent sicut caeteri alii: et similiter praestent id quod est

ський, мукачівський, власною рукою. Николай Круцаї, каноник і охоронець егерської капітули, власною рукою.

Глава 22

УГОЦЬКИЙ КОМІТАТ

Карачин (Карачфалва) є мати, має ділянку з належностями, із якої повинен утримуватись і вчитель. Село подбає про сіно. Філії: Нове Село і Оросієво.

Ардовець має ділянку з належностями. Село подбає про місце проживання для вчителя. Філія — Фанчиково.

Олешник (Егреш) має здавна ділянку з належностями для пароха і вчителя.

Севлюш (Виноградів)

Копаня — мати. Філія — Мала Копаня.

Рокосів, філія — Вишній Шард (Широке).

Раковень

Шард (Заболоття), філією є Влагово (Вільхівка).

Ростока має ділянку з належностями для вчителя, виділену панами.

Заріччя, філією є Сільце.

Чингава (Боржавське), філії — Онік і Завадка.

Великі Ком'яти — мати. Філія — Малі Ком'яти.

Петерфалва (Петрово), філіями є Вовчанське, Тросник, Дротинці, Бобове та Дівичне.

Чорний Ардів (Чорнотисів) має ділянку з належностями. Філія — Сасово.

Веряця, філія — Королево, Теково, Хижа.

Новоселиця, філія — Флізі.

Черна має ділянку не лише для вчителя. Філія — Бичків*) (100)

Велика Тарна має ділянку не лише для вчителя. Філія — Сухий Потік.

Батарч має ділянку з належностями не лише для вчителя. Філія — Комлош.

Тарчфалва, філія — Великий герц.

Малий Герц має ділянку не лише для вчителя.

Теребеш має ділянку не лише для вчителя.

Теребеш має ділянку без орної землі. Філія — Кекеши.

Велятино.

Николай Круцаї, каноник і охоронець егерської капітули, власною рукою.

solitum praestare pro stola. Ioa: Iosephus de Camellis, Ep̄pus Sebest. Munkacs mp: Nicolaus Kruczay Cpl̄i Agrien: canonicus et custos, mp.

Caput 22.

COMITATUS UGOCSIENSIS.

Karaczfalva, sit Materna habet fundum cum pertinentiis ex quo tenetur providere et Cantori, pagus providebit pro feno. Fles Ujhelyi et Orosi.

Ardovec. habet fundum cum pertinentiis. Pagus providebit Magistro de loco habitationis filialis Fancsikow.

Egres, habet ab antiquo fundum cum pertinentiis pro Parocho et Magistro

Sótlós

Kopan m. Filialis parva Kópán.

Rokossov. Filialis Felső Sarod.

Rakovecz

Sard. Filialis sit Olahovo.

Rostoka habet fundum cum pertinentiis pro M̄gstro(!) assátus a Dñis.

Zaricza Filialis sit Silcse.

Czingava Filialis sint Onok et Ivis (?)

Kumiat. M. Filialis sit parva Kumiat.

(Peterfalva) Filialis sint Farkasfalva, Sasfár, Szirma, Bekeny et Forgolans.

Fekete Ardó habet fundum cum pertinentiis Filialis Szaszfaló.

Veracse, filiales sint Kiralhaza Gadihaza et Fas:háza.

Novoszelicsa Filialis sit Flizi.

Czerna habet fundum non tamen pro Magistro Filialis Bicskov* (100) (!)

Nagy Tarna habet fundum non tamen pro M̄gstro Flis Szuchipotok.

Batarcs habet fundum cum pertinentiis non tantum pro M̄gistro Filialis Komlós.

Tarczfalva Filialis Nagy Gerc.

Kis Gerc habet fundum non tamen pro Magistro.

Terebes habet fundum sine terris Filialis Kékénős. Velegs.

Nikolaus Kruczay Cpl̄i Agriensis canonicus, et custos. mp.

*) Сторінки 98, 99 — пропущені в оригіналі (Ю. Сак).

*) В оригіналі пропущені с. 98 та 99. (Примітка — Н. Сак).

ПЕРЕЛІК МУКАЧІВСЬКИХ ЄПІСКОПІВ

Маємо два каталоги мукачівських єпископів, один у книзі між релігійними справами за номером 216, другий на аркуші єпископа Благовіського, написаний його власною рукою.

У книзі між релігійними справами за номером 216, сторінка 107, є такий перелік мукачівських єпископів:

1. Пресвітер Лука	1454	✓
2. Іоанн	1491	
3. Владислав	1551	
4. Іларіон	1561 ^{a)}	
5. Сергій	1606	
6. Єфимій	1618	
7. Петроній	1620 ^{b)}	
8. Іоанн Григорович	1627	
9. Василій Тарасович	1635	
10. Порфірій Ардан	1642 ^{a)}	
11. Софроній Юсько	1642 ^{r)}	
12. Петро Парфеній	1650 ^{a)}	
13. Іоаннікій Амфілохій Малаховський	1661 ^{e)}	
14. Волошиновський — Рацин		
(102) 15. Маурокордаті Лохівський		
16. Липницький		
17. Кульчинський		
18. Рафаїл Ангел		
19. Мефодій	1687	

101 ^{a)} У грамотах називається Ларіон, Ларіона.

^{b)} Пастелій ставить Петронія перед Софронієм, розповідає, що він прочитав його документ, я проти цього не заперечував, крім того, додає, що Софроній був висвяченим рясцаном.

101 ^{a)} Пастелій додає «грек».

^{r)} Пастелій зауважує «русин» з Мукачівського округу.

^{a)} Пастелій каже, що він був русином із Польщі, між іншим, як вище сказано, народився у Собольчському комітаті у селі Саколь.

^{e)} Погано поставлений 1661 рік, тому що в тому році Парфеній ще жив і Малаховський перемишлянським єпископом став тільки в 1778 році і в останній час деякі функції виконував на Маковиці. Відносно цього див. вище.

SERIES EPISCOPORUM MUNKACSIENSIMUM.

Duos habemus Catalogos Episcoporum Munkaciensium, alterum in libro inter Religionaria, N-ro 216. alterum in phylera proprio pugno Blazsószy Episcopi scriptum.

In libro inter Religionaria N-ro 216. pag. 107. sequens est series Episcoporum Munkaciensium:

1. Lucas Presbyter	1454.
2. Ioannes	1491.
3. Ladislaus	1551.
4. Hillarion	1561. ^{a)}
5. Sergius	1606.
6. Euthymius	1618.
7. Petronius	1620. ^{b)}
8. Ioannes Gregorovics	1627.
9. Basilius Taraszovics	1635.
10. Porphyrius Ardan	1642. ^{c)}
11. Sophronius Iuszko	1642. ^{d)}
12. Petrus Parthenius	1650. ^{e)}
13. Malachowszky Amphiloichius Joannic:	1661. ^{f)}
14. Voloszinowski — Raczin	—
(102)	
15. Maurocordati Lochowszky	—
16. Lipniczky	—
17. Kulcsinszky	—
18. Rafael Angelus	—
19. Methodius	1687.

(101)a) In Diplomatus nominatur Larion, Lariona.

b) Pásztelyi anteponit Petronio Sophronium, cuius Documentum se legisse narrat, ego in illud non impegi, addit praeterea Sophronium esse Consecratum Rascianum.

c) Pásztelyi addit Graecus.

d) Pásztelyi observat: ex Districtu Munkacs Ruthenus.

e) Pásztelyi dicit eum fuisse ex Polonia Ruthenum, interim ut supra dictum, est in Comitatu Szabolts Possessione Szakoly natus.

f) Male positum est 1661. quia eo anno adhuc vixit Parthenius, et Malachowszky Eppus Premislensis tantum 1778 factus, ac exiguo tempore nonnullas funciones in Makovicza exercuit, et ordinavit. — Vide eatenus superius.

19. Де Камеліс	1688 ^{a)}
20. Петроній Камінський	— ^{b)}
21. Годермарський	1709* ^{a)} 1689
22. Геннадій Бізанці	1716 1616
23. Симеон Стефан Ольшавський	1733
24. Гавріїл Георгій Блажовський	1738

Додане зауваження із оригіналу високопреподобним паном Брадачем, який зі мною спілкувався по-руськи.

Перелік мукачівських єпископів, написаний Гавріїлом Блажовським

Перелік мукачівських єпископів від часів якогось пресвітера Луки, який виконував обов'язки пресвітера близько 1458 року, був складений із різних фрагментів мукачівської кафедральної бібліотеки святого Миколи, єпископа і сповідника; преосвященним вельмишановним паном Георгієм Гавріїлом Блажовським, з божої милості і святого апостольського престолу єпископом егерським, мукачівським, марамороським, апостольським вікарієм славного королівства Угорщини і приєднаних до неї країв, радником його царсько-королівської величності 13 лютого 1741 року, порядок якого такий:

1. Перший єпископ Іоанн року 1491
2. Владислав, по-іншому Василій 1551
3. Іларіон 1561
4. Сергій 1606
5. Євфимій 1618
6. Петроній 1620
7. Іоанн Григорій 1627
8. Василій Тарасович 1635
9. Порфірій Ардан

(103)

10. Софроній Юсько; ці два названі єпископи працювали в той час, коли стала вільною посада Тарасовича.
11. Петро Парфеній 1650

*) В оригіналі зроблено виправлення щодо року тут і далі.

^(102)a) Неправильно, бо прибув до Мукачева лише в кінці 1689 року.

^{b)} Камінський ніколи не був єпископом ні призначеним, ні тим менше висвяченим, а був простим монахом, а потім мукачівським ігуменом. Дивись вище та щоденник єпископа де Камеліса.

^{a)} Також неправильно, бо був призначений 1707 року, але ніколи не був висвячений.

19. De Camelis	1688. ^{a)}
20. Kaminszky Petronius	— ^{b)}
21. Hodermarszky	1709* 1609. ^{c)}
22. G. Genadius Bizanczy	1716 1616.
23. Simeon Stephanus Olsavszky	1733 1633.
24. Gabriel Georgius Blasowszky	1738 1638.

Addita est nota: ex Originali, a Reverendissimo D. Bradáts, Ruthenico mecum communicato.

Series Episcoporum Munkaciensium a Gabriele Blaszószky inscripta:

Series Episcoporum Munkaciensium, a temporibus cujusdam Presbyteri Lucae, circa annum Domini 1458. Presbyteralia exercentis, ex variis fragmentis Bibliothecae Cathedralis Munkaciensis Sancti Nicolai Eppi, et Confessoris, per Illmū, ac Rñdissimum Dnum Georgium Gabrielem Blasovszky (!) Dei, et Sacrae Sedis Apliçae Grāa Ep̃m Agriensem, Munkaciensem, Maramorosiensem etc. per Inclytum Regnum Hungariae, et partes eidem annexas Vicarium Ap̃stolicum S-ae Caēae R-ae Mattis Consiliarium Anno 1741. Idibus Februarii in unum collecta, ordine ut sequitur:

- Primus Episcopus Ioannes anni 1491.
2. Ladislaus, alias Basilius . . . . . 1551.
3. Hilarion . . . . . 1561.
4. Sergius . . . . . 1606.
5. Euthimius . . . . . 1618.
6. Petronius . . . . . 1620.
7. Joannes Gregorius . . . . . 1627.
8. Basilius Taraszovits . . . . . 1635.
9. Porphirius Ardan . . . . .

(103)

10. Sophronius Iuszko, hi duo vacante Sede Taraszovicsiana intervenerant nominati Episcopi.
11. Petrus Parthenius . . . . . 1650.

(102)a) Male, quia tantum cum fine anni 1689. venit Munkacinum.

b) Kaminszky numquam fuit Episcopus nec nominatus, tantominus consecratus, sed fuit simplex Monachus, expost Hegumenus Munkaciensis. Vide superius, et Diarium De Camellis Episcopi.

c) Etiam male, quia fuit nominatus anno 1707. sed numquam consecratus.

*) В оригіналі зроблено виправлення щодо року тут і далі. (Ю. С.)

12. Амфілохій Малчовський, невідомо коли.
13. Іоаннікій з родини Зейканів 1661, про що свідчить його антименсій поставлений 1664 р. у селі Буштино Мараморського комітату.
14. Волошиновський, рац або расціан.
15. Маурокордаті Лохівський
16. Липницький
17. Кульчинський
18. Рафаїл Андял
19. Мефодій з родини Зекан 1687
20. Петроній Камінський, поляк. Кажуть, що він був знавцем найрізноманітніших мов, але ніколи не бачили, щоб він проводив відправу. Передають, що він зробив багато зворушень перед і після прибуття із Рима єпископа де Камеліса.

Всі ці висшегадані були призначені, частково висвячені єпископи за часів православ'я, але чи й самі були схизматиками? Хто є знавцем людських характерів, той сам це знає найкраще.

Але про Василя Тарасовича можна вірити, що він був справді об'єднаний із святою Матір'ю римо-католицькою церквою, бо в той час ми прикладали поганих людей, знову була поширювана темнота схизми, і лише біля 1688 року з божою допомогою і наполегливою працею апостольських людей почала процвітати унія.

Перелік високо преосвящених панів законних мукачівських єпископів, найвидатніших людей як своєю доблестю, так і чесністю і вченістю, висвячених на єпископів на території Угорщини і приєднаних до неї країв, які мають титул апостольських вікаріїв, по порядку такий:

I-ий (єпископ) **Іоанн Йосвф де Камеліс**, за походженням грек, був посланий із Рима в 1688 році як уже висвячений (104) шебастинський єпископ. Він був людиною, що дуже любила літературу і загальне добро, перший поширювач в Угорщині священної унії за часів божественного покійного цесаря і апостольського короля Леопольда; із-за революції куруців і ненависті до схизматиків був змушений виїхати із Мукачева в Пряшів, де і помер; був похоронений у церкві преподобних отців міноритів, яка тепер стала кафедральною церквою грецького обряду — в 1706 році.

II-й (єпископ) **Іоанн Йосиф Годемарський**, уродженець Єписського комітату, людина освічена в теологічних, філософських і законодавчих питаннях та інтерпретації різних справ,

12. Amphiloichius Malczószky nescitur quando.
13. Ioannicius de Familia Zejkaniana . 1661. Cujus antimissium docet ad Possessionem Bustin in Cottu Maramar. positum anno 1664.
14. Volosinovszky Raczin, seu Rascianus.
15. Maurocordati Lochovszky
16. Lipniczky
17. Kulcsinszky
18. Raphael Angyal
19. Methodius de Familia Zékán . . . 1687.
20. Petronius Kaminszky Polonus, hic dicitur fuisse diversissimarum lingvarum gnarus nunquam tamen Sacrum celebrasse visus, maximas turbas fecisse fertur ante, et post adventum de Camellis Ep̄pi Roma.

Hi p̄attacti omnes partim nominati, partim consecrati fuerant Ep̄pi tempore Schismatis, an et ipsi Schismatici fuerint? qui scrutator cordium est, ipse novit optime.

De Basilio attamen Taraszovits credi par est illum fuisse vere Unitum cum S. Matre Ecclesia Romano-Catholica, eotum namque Unio Sacra in Regno Hungariae induci ceperat, sed rursus pessimorum hominum pessimo exemplo tenebris abominabilis Schismatis obducta fuit, et nonnisi sub an̄qum 1688. auxilio Dei Gratia virorumque Apostolicorum assiduo labore reflorescere coepit. Series Illustrissimorum, ac Rndissimorum Dominorum Ep̄porum Munkacsienis Canonicoꝝ, et tam a virtute. quam pietate, item doctrina Virorum Clarissimorum Titulo Ep̄porum consecratorum in partibus in Regno vero Hungariae, et partibus eidem annexis Vicariorum Apostolicorū gaudentium et quidem ordine ut sequitur:

1-us **Ioannes Iosephus de Camellis** natione Graecus Roma 1688 missus jam Consecra- (104) tus Ep̄pus Sebastopolitanus, vir Litterarum, et Boni publici amantissimus, Sacrae Unionis primus respective in Regno Hungariae Propagator sub temporibus Divi quondam Caesaris, et Regis Apostolici Leopoldi, hic ob revolutionem Curuczoniam, et odium Schismaticorum Munkacsino Eperjessinum exulare debuit, ubi etiam extremam clausit horam, sepultusque in Templo RR. PP Minoritarum, quod nunc jam est Cathedrale, Ritu Graeco solenni. Anno — 1706.

2-us **Ioannes Iosephus Hodermarszky**, Scepusio oriundus, vir a Doctrina Theologica, Philosophica, et Canonistica, rerumque tractandarum perspicuus, Regio Diplomate Augustissimi condam

королівським декретом покійного священного імператора і апостольського короля обдарований ласкою Йосифа він був призначений у 1709 році єпископом, однак або із-за заздрощів людей або врешті із-за іншої причини, відомої тоді для святого апостольського престолу, не був висвячений, а навіть був змушений відмовитися від звання єпископа. Внаслідок цього королівським рішенням він одержав посаду ігумена, і, нарешті, за розпорядженням безпосереднього його наступника Георгія Геннадія Безанці, генерального вікарія, після відмови або резигнації помер у 1728 році і похоронений у кафедральній крипті мукачівської церкви святого Миколи.

III-ий (єпископ) **Георгій Геннадій Бізанці** із Боржави народився в селі Раковець, що відноситься до славного Березького комітату, теолог етики, людина надзвичайно обдарована чесністю і природними здібностями; в 1716 році був обраний, а 8 грудня (за старим стилем) 1717 року висвячений у Росії митрополитом. Помер за часів доброї згадки Карла VI-го, імператора й апостольського короля, 22 червня 1733 року в 77-річному віці і був похований у тій же крипті мукачівської кафедральної церкви святого Миколи на Чернечій горі.

IV-ий (єпископ) був **Симеон Стефан Ольшавський**, уродженець Спишу, теолог-дослідник, людина гідна пам'яті за свою ерудицію і прекрасний характер, обраний Пільським єпископом у 1733 році дня 13 листопада щасливої пам'яті римським імператором і апостольським королем Карлом VI-им. Потім 7 грудня 1735 року (105) за старим стилем був у Львові висвячений на єпископа його ексцеленцією даном архієпископом всієї уніатської Русі Афанасієм Шептицьким. 24 грудня 1737 року за новим календарем помер і був похований у вищеназваній крипті мукачівської кафедральної церкви, розташованій на Чернечій горі. I.

✓ Будь-хто бачить, що ці списки містять у собі помилку. Із наведених у другому томі достовірних документів я ставлю такий перелік єпископів:

1. Лука пресвітер	— від 1454 — 1490
2. Іоанн	— від 1491 — —
3. Владислав	— від 1551 — 1561
4. Лларіон	— від 1561 — 1606
5. Сергій	— від 1606 — 1618
6. Евфимій	— від 1618 — 1620
7. Петроній	— від 1620 — 1627
8. Іоанн Григорович	— від 1627 — 1635
9. Василій Тарасович	— від 1635 — 1650

Imperatoris, et Regis Apostolici Iosephi Gratia donatus, Ep̄usque denominatus anno 1709 numquam tamen seu invidia hominum, seu quacumque demum de causa Sacrae Sedi Apostolicae eotum nota consecrationem Ep̄palem consecutus, imo etiam ad resignationem Tituli Ep̄p̄alis persvasus effective fuit. Ob quod factum titulo Abbatis auctoritate Regia, demum dispositione illius immediati Successoris, post requisitionem, seu resignationem Georgii Genadii Bizanti Vicarii Generalis donatus fuit. Obiit in Domino anno 1728 et sepultus in Cripta Cathedralis Ecclesiae Munkaciensis Sancti Nicolai.

3-us **Georgius Genadius Bizanczi**, ex Bercsava, Possessione Rakovetz, I. Cottui de Beregh adjaceno oriundus — Theologus moralis, -vir donis gratiae, et naturae dotibus praeclare praeditus, electus in anno 1716 et consecratus anno 1717 in Russia a Metropolitano, die 8-a X-bris Stylo veteri. — Obiit in Domino tempore felicitis recordationis Caroli Sexti Imperatoris, et Regis Apostolici, anno 1733 die 22-a mensis Iunii, anno aetatis 77 et sepultus est in eadem Cripta Cathedralis Ecclesiae Munkaciensis, Sancti Nicolai in Monte Csernek.

4-tus **Simeon Stephanus Olsavszky**, Scepusio oriundus, Theologus Speculativus, vir undequaque ab eruditione morumque probitate aeterna memoria dignus, Electus Ep̄us Pillensis anno 1733. 13-a Novembris per felicitis recordationis Romanorum Imperatorem, et Regem Apostolicum Carolum Sextum. Demum anno (105) 1735 die 7-a X-bris secundum Calendarium vetus Leopoli per Excellentissimum Dominum Archi-Episcopum totius Uniae Russiae Athanasium Septiczky Consecratus. Anno vero 1737 die 24-a X-bris secundum novum Calendarium debitum inevitabile Natura persolvit, et impositus jam p̄actatae Criptae Cathedralis Ecclesiae Munkaciensis, sinuatae Monte Csernek.

Quivis videt Elenchos hos esse defectuosos, ex praemissis Tomo 2-o authenticis Actis substituo sequentem:

1. Lucas Presbyter	ab 1454. — 1490.
2. Ioannes	ab 1491. — —
3. Ladislaus	1551. — 1561.
4. Hillarion	1561. — 1606.
5. Sergius	1606. — 1618.
6. Euthymius	1618. — 1620.
7. Petronius	1620. — 1627.
8. Ioannes Gregorovits	1627. — 1635.
9. Basilius Taraszovits	1635. — 1650.

10. Порфірій Ардан
обидва — від 1640 — 1642
11. Софроній Юсько
12. Парфеній Петрович — від 1650 — 1666
13. Іоаннікій Зейкань — від 1666 — 1670
14. Іоанн Йосиф Волошиновський
— від 1670 — 1680
15. Порфірій Кульчинський
— від 1680 —
16. Амфілохій Малчовський
— від 1676 —
17. Феофан Маврокордати
— від 1677 —
18. Іоанн Ієронім Липницький
— від 1681 — 1690
19. Міхаїл Сербин — від 1685 —
20. Димитрій Монастеллі останній управитель
мукачівської єпархії від 1685 року
21. Рафаїл Ангело, адміністратор
— від 1686 — —
22. Методій Раковецький — від 1688 — 1690
23. Іоанн Йосиф де Камеліс із Роги
— від 1690 — 1706
24. Йосиф Годермарський —
не висвячений — від 1707 — 1716
25. Георгій Геннадій Бізанці
— від 1716 — 1733
26. Симеон Стефан Ольшавський
— від 1733 — 1738
27. Гавриїл Георгій Блажовський
— від 1738 — 1742
(106)
28. Мануїл Ольшавський — від 1742 — 1767
29. Іоанн Брадач — від 1767 — 1772
30. Андрій Бачинський — від 1772 — 1809
31. Олексій Повчі — від 1816 — 1831
32. Василій Попович — від 1837 — —

Хай ніхто не вважає, що всі ці наставники були законно обраними єпархіальними єпископами, бо одні з них були мандрівними, інші не були висвячені або ж сумнівного висвячення, деякі ніколи не бачили єпархії, але тому що керували або всією єпархією, або її частиною, або ж принаймні виконували єпископські обов'язки для частини єпархії, тому я вирішив внести їх у список мукачівських єпископів, спираючись на наведені у другому томі документи.

Глава 24

Були ще інші мандрівні єпископи, ненаділені ніякими єпископськими правами, які без жодного страху роздавали церковні посади, давали розлучення шлюбу та виконували інші єпископські функції.

10. Porphyrius Ardan,
uterque a. 1640. — 1642.
11. Iuszko Sophronius
12. Parthenius Petrovits a 1650. — 1666.
13. Ioannicius Zékány 1666. — 1670.
14. Ioan. Jos. Volosinovszky 1670. — 1680.
15. Porphyrius Kulcsinszky 1680. — —
16. Amphilochius Malczovszky
1676. — —
17. Pteophanes(!)
Maurocordati 1677. — —
18. Ioan. Hieronym. Lipnicki 1681. — 1690.
19. Michael Szerbin 1685. — —
20. Demetrius Monastelli Supremus
Moderator Dioecesis Munkacsien-
sis ab 1685. — —
21. Raphael Angelo Administra-
tor ab 1686. — —
22. Methodius Rakoveczky 1688. — 1690.
23. Ioan. Jos. de Camelis
Roga 1690. — 1706.
24. Josephus Hodermarszky non
Consecratus ab 1707. — 1716.
25. Georgius Genadius
Bizanczy 1716. — 1733.
26. Simeon Steph. Olsavszky 1733. — 1738.
27. Gabriel Georg.
Blazovszky 1738. — 1742.
(106)
28. Manuel Olsavszky ab 1742. — 1767.
29. Joannes Bradács 1767. — 1772.
30. Andreas Bacsinszky 1772. — 1809.
31. Alexius Póczy 1816. — 1831.
32. Basilius Popovics 1837. — —

Nemo existimet omnes hos Antistites fuisse ordinarios Dioecesanos Episcopos, alii enim erant vagi, alii non consecrati, aut dubiae Consecrationis, alii Dioecesim numquam viderant sed quoniam iam integram, iam partem Dioecesis rexe-
rint, aut saltem quaedam Pontificalia pro parte Dioecesis exercuerint, ideo censui eos, in 2-do Tomo adductis Documentis inhaerendo, inserere Elencho Episcoporum Munkacsiensium.

Caput 24.

Erant adhuc alii vagi Episcopi nulla Jurisdictione Episcopali proditi, qui imperterrite S. conserunt Ordines, Matrimonia separant, aliaque munia Episcopalia exercent.

Таким був Йосиф Стойка, невідомо, ким і де був висвячений, та хто його призначив єпископом; він своєвільно захопив церковні посади і звання.

Для підтвердження даної справи я наводжу такі докази: 13 травня 1695 року Йосиф Стойка з божої милості православний єпископ марамороський, екзарх патріаршої ставропігії Цареграда, адміністратор митрополії Белградської, Семиградської тощо . . . Павел Ма (. . .) и пр. — дать ля монастыре цумшилоре унде есте Храм Сѣа Михаил Аггл (L. S.) Владика Йосиф, рука власна. Велика печатка з іконою Архангела і навкодо напис: Йосиф Стойка.

Таким самим є і документи призначення пресвітера Георгія з Гідвега. Видане в монастирі села Дюлофолу (Архів . . . ? № 6, оригінал).

31 березня 1696 року Йосиф Стойка божою милістю архієпископ православний марамороський, екзарх патріаршої ставропігії Цареграда, нового Рима, адміністратор Белградської митрополії, Трансильванії і всіх православних в угорських краях тощо. Документи призначення священника Михаїла Йосифом (107) Стойкою, архієпископом марамороським, видані у тому ж році. Підпис Йосиф Стойка божою милістю єпископ православний марамороський. У середині печатки корона, дві церковні книги, а нижче воїн на коні.

Дня 28 травня 1704 року він видав призначення якомусь Георгію на парафію села Чапоцка. Видане у Чумальові, дня, як вище. Печатка така ж, як попередня. Оригінал знаходиться серед документів Березького комітату.

23 лютого 1707 року в Чумальові видає свідцтво про призначення на посаду аж до диякона включно якомусь Георгію із Ростокі. У Чумальові, як вище 1707 року.

У 1711 році цей же Стойка дозволяє требушанським пресвітерам Ігнатію та Николаєві, що женилися повторно, відправляти богослужіння та виконувати інші функції. Дано в Сиготі дня, місяця, року, як вказано вище.

Тепер уже появився новий псевдоєпископ.

Глава 25

ДОРОФЕЙ

22 січня 1709 року в Імстичівському монастирі зібралися у великих злиднях і нестачі харчів, чого учасником він був, і склали подібний документ, із якого даю витяг:

Talis fuit Iosephus Sztojka, nescitur a quo, et ubi consecratus, ac a quo Episcopus constitutus, usurpavit Dignitates, et Titulos Ecclesiasticos arbitrarie.

Probas in rem assertam produco sequentes:

A. 1695. 13-a May Іосиф Стойка Милостію Божією Епѣъ Православный Мараморихи Екзарха Статропигї (!) Патриаршико Цариграда Администратор Митрополи Белградской, Семиграда еще прочая: Павел Ма(. . .) ипр. — дать ля монастыре цулешилорь унде есте Храм Сѣа Михаил Аггл (L. S.) Вѣла Іосиф. Рука власна. — Sigillum magnum cum icone Archangeli, et circa circum inscriptio: Іосиф Стойка.

Haec est Formata Presbyteri Georgii ad Hidvég.

Datum in Monasterio Gyulafalvensi (:Arch. D. Vacant. Cand. N-ro 6. Orig.)

1696. 31-a Martii Іосиф Стойка Млѣтію Бжією Архи-Епѣъ Православный Марамор. Езарха Ставропигии Патриар: Цариграда Нового Рима Администра: Митропол: Белградской Семиграда и всей православии во странах оугорских и проч.

Formata Sacerdotis Michaelis per Iosephum (107) Sztojka Archi Episcopum Maramarosiensem ordinati Collata anno ut supra Vacanteae Cand. 7.

Sigillum aliud, quam in priori Іос: Стойка Млѣтію Бжією Епѣъ Православ: Мараморский — in medio Corona, duo Pastoralia, infra miles in equo. —

A. 1704. die 28-a Maji praestat Investituram cuidam Georgio ad parochiam Csapóccka дан вочмалявѣ, дна ut supra. sigillum ut priora. Orig. inter acta c. Beregh.

A. 1707. 23-a Februarii elargitur Testimonium de Collatis Ordinibus usque Diaconatum Inclusive cuidam Georgio ex Roszтока. Георгія з Ростокі. во Чмалевѣ. ut supra a ψ зі.

1711. Idem Sztojka facultat Trebusanenses Presbyteros Ignatium, et Nicolaum Bigamos ad celebrandam Liturgiam, et alias functiones.

Дан во Сиготѣ die, et anno, ut suppra(!).

Iam nunc novus occurrit Pseudo Episcopus.

Caput 25.

DOROTHEUS.(!)

A. 1709. 22-a Ianuarii Miszticzensi Claustro in summa desolatione, et defectu substantiae existente, quorum interfuit, convenerunt, et simile Documentum confecerunt in extractu:

Ми, ігумен Дорофей, син пана єпископа Іоанна, а також внук єпископа Іоанна Александра, по-іншому Афанасій, та білківський священник Федор, по-іншому Фіодосій, даємо до відома і т. д. Видане в Імстичові. Підпис: Іеромонах Ігумен Дорофей, власною рукою; Іеромонах Афанасій, своєю рукою. Іеромонах Феодосій, власна рука. Іерей Михаїл, священник білецький, своєю рукою. Іерей Георгій, імстичівський, своєю рукою. І велика печатка Імстичівського монастиря святого Михаїла.

13 березня 1719 року якомусь Георгію видав свідоцтво про призначення на посади аж до дияконства, що по-руськи так звучить: (108) Божою милістю архієпископ православний Дорофей марамороський, адміністратор митрополії Молдавської. З благодаті і власті, даної нашої смиренності пресвятим і животворящим духом та найвищим архієреєм господом нашим Ісусом Христом, ми висвятили цього богобойного Юру і призначили його чифцем, дяком, свічконосцем, піддияконом, дияконом за свідченням його духовного отця, що він достойний і має покликання до цього. Нехай кожний архієрей, архімандрит, іерей за духовним саноном, який візьме в руки це наше свідоцтво, повірить, що він сподобився одержати апостольський чин з дару духа святого. У зв'язку з цим ми наказуємо тобі, сину мій духовний, щоб ти поступав згідно з апостольськими вказівками та правилами святого духа і т. д. Писане в Углі 24 січня року божого 1719. Владика Дорофей, власною рукою. Місце печатки.

Того ж дня і року Дорофей по тій же причині наказав затвердити розлучення між Андрієм Козубом та Марією Липецькою, тому що чоловік не з'явився і невідоме його місце перебування.

(109)

Глава 26

9 жовтня 1719 року було проведене слідство над тим, як у церкві руських калюгерів¹⁾ біля села Кричова в Мараморосі був виявлений плач ікони пресвятої діви Марії. Зміст цього слідства, що було проведене під присягою, такий:

Перший свідок — руський єпископ Дорофей Угольський, 71-річний, під своєю священною і єпископською присягою показав, що, коли

¹⁾ калюгер — гроно-католицький монах старшого віку (прим. І. Д. Пагірі).

Mi elsőbenis Humen, alias Püspök János Ur fija Dorophtei(!), és ugyantsak Püspök János Ur Unokája Sándor, alias Aftanasi, meg ugyan Bilkei Pap Ferentz, alias Theodosi adjuk tudtára etc. Datum Miszticzei Subscriptio: Іеромонах Ігумен Дорофей рука власная. Іеромонах Афанасій рукою своєю. Іеромонах Феодосіе рука власна. Іерей Михаїл Поп Бѣлецкій рукою своєю. Іерей Георгій Мстичовскій рукою своєю. Et sigillum magnum Monasterii Miszticzensis. S. Michaelis.

A. 1719. 13-a Martii Cuidam Georgio Ordines usque Diaconatum contulit Testimonium Ruthenice ita sonat: (108) Милостию Божією Арх Епѣ Православный Дософей Марамороскій Администратор Метрополій Молдавской. По благодати, и власти ꙗ Пресвятаго, и животворящаго духа данной смиреннию нашему ꙗ Высочайшаго Архієрея Гдѣ нашего Ісуса Хрѣта и рукоположихом сего богобойнаго Юру поставихом его в „чѣтца, в“ пѣвца в“ священосцу в“ поудіакона, во діакона (по) свидѣтельству его оца дѣна яко он достоинъ во немже призванъ есть всякому приемлющему сіе наше начертаніе да будет оувѣренно Архієреем. Архімандритом, Іереем по сану духовном, что он сподобился вопричтену быти апостолскому чину по дару духа Стѣго. Сего ра(ди) преповѣлилася тебѣ сыну (мой) дѣхный, же бисъ послѣдовал апостолскому преданію, и положенію Стѣго дѣа: и так дале. Писан оугль Іанарія дня кд. Рок Бож. хѣѣІ Владыка Дософей т. р. L. S.

Eadem die, et anno inter Andream Kozub, et Mariam Lipeczky ea ex ratione Dosotheus vinculare Divortium dictat, quod Maritus disparuerit, et ubicatio ejus nesciatur. — (109)

Caput 26.

A. 1719. 9-a Octobris peracta est Inquisitio super eo, qualiter in Ecclesia Calugerorum Ruthenorum prope pagum Kricsfalva in Marmatia Imago B. Mariae Virginis flevisse adinventata sit. Est vero Tenor Inquisitionis juratae sequens:

1-us Testis Eppus Ruthenorum Dosotheus Ugolszki annorum 71 sub suo Sacerdotali, et Episcopali juramento fatetur, quod mane dum advocatus fuisset, perlustrans Imaginem B. M. Virginis, in

ранком був прикликаний, оглядаючи ікону пречистої діви Марії, що знаходилася з правої сторони цієї церкви, побачив на правому боці її обличчя під правим оком чотири, під лівим три стоячі сльози та вологість на грудях від упалих сліз, що блищали як чисте золото. На цинкованій мисочці, що стояла внизу, він побачив одну пролиту сльозу, величиною в одну горошину, яка ще залишалась. Підпис: Владика Дософей, власною рукою.

По-друге. Колюгер Йовч, капелан єпископа, 36-річний, тому що прийшов разом з єпископом, під присягою визнає, що він побачив усе те, що побачив єпископ. Єромонах Іоанн, власною рукою.

По-третьє. Поп Василь Соплонцай, углянський парох, 48-річний, який прийшов також з єпископом, під присягою стверджує все те, що єпископ бачив і визнав. Пап Василь Соплонцай, власною рукою.

По-четверте. Вельмишановний пан Стефан Соплонцай, 30-річний. Під присягою католицької віри визнає, що, коли вищезгадуваний разом з єпископом зайшов до церкви і там добре подивився, побачив під правим оком названої ікони три або чотири сльози, ніби перли, під лівим оком замітив одну. Побачив також вологість від упалих сліз на грудях. Крім того, у достовірність цього уважно оглянув обстановку, чи не могла вода якось витікати або чи не витекла. Однак нічого такого не бачив. Стефан Соплонцай, католик, власною рукою. Місце печатки.

По-п'яте. Янош Пап, парох кричівський, приблизно 60-річний, визнає під присягою, що він з самого початку був у монастирі, у четвер вечір, що було 23 вересня. Розмовляючи з калюгером та іншими священниками, коли догоряла вночі свічка, він послав до церкви по другу свічку свого сина — диякона. (110) Повернувшись звідти, син сказав йому про названий факт. Почувши про це, він разом з іншими відправився туди і побачив на правому боці під правим оком чотири, під лівим оком три зупинені сльози, а на грудях стікаючу як струмочок ту сльозу, що впала на мисочку і ще рухалася. Янош Пап Стойка, власною рукою. Місце печатки.

По-шосте. Місцевий калюгер Феофіл Стойка, приблизно 58-річний визнає під присягою, що разом з названим сином п'ять разів був у церкві зі свічкою і там побачив під правим оком чотири, під лівим три стікаючі сльози та вологість на грудях від тих, що стекли; крім цього, визнає, що диякон, син вищезазваного,

Ecclesiae hujus dextera parte stantem, vidit in dextera parte faciei sub oculo dextero quatuor, sub sinistro vero tres guttas stantes, defluxarum vero humiditatem in pectore hujus, quae resplenduit veluti purificatum aurum, infra stante patenula stannea, vidit unam guttam defluxam in magnitudine unius pisi, quae adhuc morabatur. Subscriptio: Влака Дософеи. Р. власна.

2-o Caluger Job. Capellanus Episcopi, annorum 36. siquidem cum Eppo venerit, fatetur omnia sub juramento, visa ab eo, quae ab Episcopo visa sunt. Єромонах Іоанн. р. в.

3-o Szaplanczay Pap Vasil, Parochus Uglensis, annorum 48. veniens etiam cum Eppo, confirmat sub juramento omnia ab Episcopo visa, et fassa. Соплонцай Пап Василь р. в.

4-o Dominus Perillustris Stephanus Szablanczaj, annorum 30. sub Catholicae Fidei juramento fatetur, quod dum praefato Episcopo etiam advenisset in Ecclesiam, ibidem perlustrans vidit sub oculo dextero Imaginis hujus guttas tres, vel quatuor, veluti tot Uniones, sub sinistro vero nisi unam advertit, vidit etiam humiditatem defluxarum in pectore, praeterea in fidem hujus aspexit commoditatem omnem, utrum aqua quaedam defluere non potuerit, vel defluerit, quod tamen minime vidit. Stephanus Szablanczay, Catholicus m. p. (:L. S.)

5-o Stoika Pap János, Parochus Griczfalvensis, annorum circa 60. fatetur sub juramento, quod primo fuerit in Monasterio vesperi die Jovis, quae fuit 23-a Septembris, colloquens cum Calugero, et aliis Popis, ubi deficiente candela noctu suum filium Diaconum in Ecclesiam pro alia misit, idem (110) infra adducendus filius ipsi hoc factum dixit, addito hoc illuc se contulit cum caeteris, et vidit in parte dextera sub oculo dextero quatuor, sub sinistro tres guttas stantes, in pectore vero per modum rivuli defluentes, guttamque in patenulam delapsam, quae movebatur. Стойка Па[п] Іанош в. р. (L. S.)

6-o Caluger illius loci Theophilus Sztoika annorum circa 58. fatetur sub juramento, cum filio proxime praefato sub numero quinquies fuisse in Ecclesia pro candela, ibidemque se vidisse sub oculo dextero quatuor, sub sinistro tres guttas defluentes, et defluxarum humiditatem in pectore, fatetur praeterea, quod Diaconus praefati filius patenulam subposuerit, ubi una gutta magnitudine unius pisi delapsa movebatur, quam et ipse vidit. Смирный Ігумен Стойка Феофил. m. p. L. S.

поклав мисочку під ікону, де рухалася одна сльоза, величиною в одну горошину, яку і сам бачив. Смирений ігумен Феофіл Стойка, власною рукою, місце печатки.

По-сьоме. Григорій Кричівський, колега пароха кричівського, 34-річний, визнає під присягою, що він того вечора був у тому монастирі, де багато випили, і коли свічка догоряла, послали вищеназваних за іншою, і там же знаходився разом з іншими, яких покликали. Він дійсно побачив, що витікали із правого ока чотири, із лівого три сльози аж до грудей, і посвідчив, що вищеназваний диякон поклав миску, на якій побачив ту одну сльозу, що впала. Іерей Григорій, пресвітер кричівський, власною рукою, місце печатки.

По-восьме. Василь Пап Стойка, також колега кричівського пароха, 50-річний, визнає під присягою, що все так сталося, як вище сказано під номером 7. Іерей пресвітера кричівського, власною рукою, місце печатки.

По-дев'яте. Ігумен калюгерів Парфеній Угольський, 80-річний, визнає під присягою. Але після того, як незабаром він став єпископом, того вечора він нічого не бачив із-за слабості зору. Ранком, коли сльози вже висохли, на грудях замітив якусь вологість. Не довіряючи, він доторкнувся пальцем, що став мокрим, і з тою мокротою потер свої очі. Іеромонах Парфеній, місце печатки.

По-десяте. Іоанн Колоднянський, священник дарвенський, 44-річний під присягою визнає, що він негайно після єпископа прийшов і все те бачив, що й єпископ. Піп Іоанн, власною рукою, місце печатки.

По-одинадцять. (111) Архіпресвітер драгівський Іоанн Стойка, 38-річний під присягою визнає, що він прийшов з ігуменом калюгерів і тому що мав краший зір, побачив більше, зокрема під обома очима вологість і ще більшу на грудях сльозу, яка рухалася на місці. Янош Пап Стойка, драгівський архіпресвітер Нижнього приходу, власною рукою, місце печатки.

По-дванадцять. Пап Мигаль, тереблянський парох, 40-річний, під присягою визнає, що він через п'ять днів після того ще бачив на грудях цю вологість. Пан Мигаль Терелінський.

По-тринадцять. Симеон Стойка, диякон в селі Кричеві, приблизно 24-річний, під присягою визнає, що він був там першим, коли разом із своїм батьком, кричівським парохом, знаходився в монастирі у калюгерів, і там багато випивали і, коли догоряла свічка, його разом з вищеназваним калюгером послали в церкву; між тим як вони шукали, раптово поди-

7-o Gregorius Kriczfalvi, Collega Parochi Kriczfalvensis, annorum 34. fatetur sub juramento se illo vesperi fuisse in Monasterio illo, ubi biberunt multum, et deficiente candela miserunt praefatos pro alia, ibidemque postquam advocatus cum caeteris fuisset, vidit realiter ex oculo dextero quatuor, ex sinistro tres guttas defluere usque ad pectus, et attestatur hunc praefatum Diaconum paternam subposuisse, et in illam unam guttam delapsam vidisse. Іерей Грегорій пресв Кричувск. m. p. L. S.

8-o Sztoika Papp Vasil etiam Collega Parochi Kriczfalvensis, annorum 50. fatetur sub juramento omnia sic facta, veluti proxime praecedens sub N-ro 7. fassus est. Іерей пресвитера Кричускаго. m. p. L. S.

9-o Calugerorum Superior Partheni Ugolszki fatetur sub juramento annorum 80. sed postquam Eppus fuisset mane de tempore, ille vero vespere, ubi nihil aliud vidit ob defectum oculorum, quam cum caeterae jam fuissent exsiccatae, in pectore aliquam humiditatem, cui non volens credere, digito attingit, et madidum recepit, qua madiditate suos oculos abstersit. Іермонах Парфеній. L. (S.)

10-o Ioannes Kolondenski, Parochus Darvensis, annorum 44. fatetur sub juramento se statim post Episcopum venisse, et omnia ea vidisse, quae Episcopus vidit. Пона Іоан. m. p. L. S. (111)

11-o Archi-Presbyter Kövesligethiensis Ioannes Sztoika, annorum 38. fatetur sub juramento se cum Calugerorum Superiore advenisse, et siquidem hic meliores oculos habuerit, plus vidit nempe sub utroque oculo humiditatem, majorem tamen in pectore similiter guttam in patenula moventem. Стойка Пап Іанош Драговскій прото Поп. Нижняго Іараша. m. p. L. S.

12-o Pap Mihalj Parochus Tereblensis fatetur sub juramento, qui est annorum 40. se fuisse quinta die post, et adhuc hanc humiditatem in pectore vidisse. Пап Мигаль Терелінскій.

13-o Simeon Sztoika Diaconus in pago Kriczfalvensi, annorum circiter 24. sub juramento fatetur se primum fuisse ibidem, cum ille cum suo Parente Parocho Gritzfalvensi in Monasterio apud Calugerum fuisse, ibidemque multum bibissent, et deficiente Candela eundem cum praenominato Calugero in Ecclesiam miserunt, et dum quaevisissent repente imaginem respexit, ubi vidit humiditatem, ad quod immediate advocans Calugerum, qui melius perlustrans cum illo, et sic fatetur se vidisse ex dextero oculo quatuor, vel quinque guttas, sinistrum vero plenum fuisse lachrymis, ex quo etiam 2. vel 3. effluerunt, aspiciens autem ultro vidit unam guttam proxime lapsuram, sub quam

вився на ікону і побачив там вологість. Покли-
кавши туди калюгера, він разом з ним краще
оглянув ікону і посвідчив, що він побачив чоти-
ри або п'ять сліз із правого ока, а ліве око було
повне сліз; із нього витекли дві або три сльози,
придивившись, він, крім того, побачив, що
одна сльоза мала власти, під неї він підклав
миску, що стояла поряд, і на ній (як ми вже го-
ворили) цю сльозу, що рухалася, бачили всі.
Диякон Симеон Стойка Крячувський.

Але, тому що внаслідок цих визнань установ-
лено тільки теперішній час, а не минулий, а не
початок цього плачу, тому залишився він
(плач) без всяких можливих наслідків.

Порівнявши вищезгаданий документ, вида-
ний від 22 січня 1709 року піклуванням Імсти-
чівського монастиря, пов'язаний з цим
слідством, кожен може зробити певний висно-
вок, що цей Дософей був сином Іоанна —
сином єпископа Іоаннікія Зейканя, який був
також жонатий і мав сина — внука єпископа —
Александра, по-іншому Афанасія. Ясно, що
єпископ Дософей у 1719 році мав 71 рік, отже,
він повинен був народитися в 1658 році. У його
біографії — у другому томі ми згадали, що Зе-
йкань уже був єпископом. Без сумніву в тому
році (112), після смерті дружини, що залишила
маленького Дософея, Зейкань дав себе висвя-
тити. Він сам міг висвятити свого сина в єпис-
копи, бо, як ми сказали, він помер 1686 року,
коли Дософей мав 28 років.

Має значення і той аргумент, що знаходимо
його проживати в Імстичеві — в маєтках
Іоаннікія Зейканя та в монастирі.

Однак суперечать два документи, в яких го-
вориться про Дософея Теодоровича, саме на-
родженого від батька Теодора.

1731 рік: свідоцтво єпископа Дософея про
призначення Михаїла Рішка на всі посади аж до
дияконату починається: Дософей Теодорович,
угольський, божою милістю єпископ право-
славний з Марамороша і т. д. Видане в Драгів-
ському монастирі року божого 1731-го. Єпис-
коп Дософей, рука власна. Місце печатки.

Углянський монастир — подібно:

Руський оригінал, на якому є запис єпископа
Бачинського: Михаїл Рішко, який 4 вересня
1783 року сам передав мені в Ужгороді усі доку-
менти, сказав, що мав 13 років, коли був при-
значений дияконом. Архів... № 15.

Якщо б Бачинський мав такі погляди про
призначення, одержане від схизматиків, як
Йосиф де Камеліс, то він би знову призначив
Михаїла Рішка. Подібно 23 травня 1733 року
Дософей Теодорович Угольський дає документ

ille infra stantem patenulam posuit, et illo instanti
(:uti praetulimus:) ab omnibus mobilis visa fuit.
Діакон Стойка Симеонъ Крячувск.

Sed quoniam per Fisiones has tantum praesens
tempus, et non praeteritum inventum sit, id est
initium hujus fletus, ideo mansit absque omnibus
consequentiis nefors speratis.

Combinato Documento Superius sub 1709. 22-a
Ianuarii de Miszticzensi Claustro providendo eman-
nato, cum hac inquisitione non vane concluserit
quis: Dosotheum hunc fuisse filium Ioannis —
Ioannicii Zékány Episcopi filium, qui pariter uxo-
ratus fuit, et habuit filium nepotem Episcopi Ale-
xandrum, alias Aphtanasium. Prodit Dosotheus
Episcopus 1719-o fuisse annorum 71, ergo nasci
debut 1658. quo anno Zékányium jam fuisse
Episcopum in Ejus Biographia Tomo 2-o attigi-
mus. Indubie eodem anno (112) uxore mortua, et
manente infante Dosotheo Zékány se consecrari
fecit. Potuit ipse filium suum consecrare in Epis-
copum, quia circa annum 1686, mortuum esse
diximus, quo anno Dosotheus 28. annorum aeta-
tem egit. —

Ponderet et illud argumentum, quod eum Mis-
zticini in Ioannicii Zékány Bono, et Claustro habi-
tantem inveniamus.

Sed obstant duo Documenta, in quibus Doso-
theus Theodorovich, ergo Theodoro Patre natus
dicitur.

A. 1731. Testimoniales Dosothei Episcopi super
Collatis SS. Ordinibus usque Diaconatum inclu-
sive Michaeli Risko Incipiunt: Дософѣ Феодоро-
вич, оуголскій, Милостію Божією Епѣпъ Пра-
вославный ѿ Марамориша, й прѣо: Дан во Мо-
настири Драгуском. Року Бжія: аўла. Епѣпъ
Дософей. Рука власна. (L. S.)

Monast. Uglyense. — Pariter:

Originale Rethenicum, in quo annotatio Episcopi
Batsinszky legitur: Michael Risko, qui die 4-a
Sept. 1783, ipse hoc Testimonium mihi Unghva-
rini tradidit, dixit se fuisse annorum 13, dum Dia-
conus ordinaretur. Arch. Vac. Cand. N-ro 15.

Si Batsinszky talia principia de ordinatione a
Schismaticis suscepta habuisset, velut Josephus de
Camelis, reordinavisset Michaelem Risko. —
Pariter

1733. 23-a Maji Дософей Феодорович,
оуголскій dat Testimoniales super susceptis Ordini-
bus usque Diaconatum cuidam Joanni дан во
монастири оуголском. — Eccl. in gener. N-ro
23.

Sed non multum sum sollicitus de Genealogia
Dosothei, caeteroquin Pseudo Episcopi, sive sit
Ioannicii Zékány, sive nefors Fratrís ejus Theo-
dori filius, satis est, quod ille Iurisdictionem Epis-

1733 R

про одержання всіх посад аж до дияконату яко-мусь Іоанну. Видане в Угольському монастирі. Церковний архів, № 23.

Але я не дуже зворушений родослівною Дософея, між іншим псевдоєпископа, чи був він сином Іоаннікія Зейкяна або, може, його брата Теодора; досить того, що він виконував єпископську владу в Мараморощі. Крім вищенаведеного, він 3 червня 1718 року дав дозвіл Георгієві Могуру для нового шлюбу. Документ 11, з печаткою на чорному воску.

Року 1719 він дає посвідчення Георгію про одержану (113) посаду пресвітерства. Божою милістю православний архієпископ Дософей, марамороський адміністратор Молдавської митрополії. Написане у Крачі, 24 червня 1719 року.

Однак після призначення в 1716 році мукачівським єпископом Бізанці королівським декретом, надісланим Марамороському комітату, Дософей був позбавлений єпископських прав. Зміст королівського декрету такий: Карл VI, божою милістю і т. д. і т. п. Покірно нагадав нашій величності наш вірний і шановний Георгій Геннадій Бізанці, що, хоч духовенство і населення грецького обряду, які проживають у цьому Вашому Комітаті і по закону з давнявда належають до тієї ж церкви, повинні адже підкорятися також його духовній юрисдикції. Тим не менше внаслідок недавно минулих подій трапилося, що якийсь єпископ — схизматик по імені Дорофей (правильніше Дософей), невідомо, на основі якого дозволу увійшов у цей Ваш комітат. Він, узурпуючи духовну юрисдикцію над духовенством і народом вищезгаданого обряду, насмілився заново розлучати за прибуток із величезним скандалом законно одружених осіб і здійснювати інші діла, що також відносяться до духовної юрисдикції. І до того, насмілився він привласнити собі те, що сто-сується вищезгаданого прохача.

У зв'язку з тим, що згаданому керівникові (тобто Бізанці) кілька років тому ми з нашої волі і права королівського патронату передали названий єпископат з усіма правами, обов'язками. Прибутками і правосуддям, що здавна по закону належають йому, ми хотіли б, щоб він з цього нашого королівського дозволу спокійно виконував функції єпископа, мав із єпископства користь і радість. Тому цим декретом дозволяємо і доручаємо Вам, щоб після одержання цього декрету наказали духовенству і народу вищезгаданого грецького обряду, що проживає у Вашому комітаті, визнати своїм законним єпископом Георгія Бізанці (мукачів-

copalem in Marmaros exercuerit. — Praeter superior allata: A. 1718-o 3-a Iunii Mogur Georgium ad ineundum Matrimonium facultat. Consis. 11. Sigillum in caera nigra.

A. 1719. Dat Formatum Georgio super suscepto S. (113) Ordine Presbyteratus Милостію Бжією Архи Епѣль Православный Дософей Марамороскій Администратор Метрополіи Молдавской Писан у кра. Мѣа Іюніа кд. хѣψθι.

Ast Bizantio 1716. Episcopo Munkaciensi facto, Dosotheus Altissimis Ordinibus ad Comitatum Marmaros emanatis inhibitus est ab usu Pontificalium. Tenor Decreti Regii est sequens: Carolus VI. Dei Gratia etc. etc. Demisse repraesentavit Majestati Nostrae Fidelis Noster Honorabilis Georgius Gennadius Bizanczy, quod licet Clerus, et populus G. R. in hoc Comitatu Vestro degens, et commorans, de jure, et ab antiquo ad ejusdem Ecclesiam pertineret, per consequens etiam Spirituali ipsius Jurisdictioni subsesse deberet. His nihilominus recenter evolutis temporibus accideret, quod Schismaticus quidam Episcopus Dorotheus (:rectius Dosotheus:) nuncupatus, ignoratur cujus autoritate Comitatum hunc vestrum subintraverit, qui Spiritualem Jurisdictionem in antefati Ritus Clerum, et populum exercendam sibi usurpando, legitime conjugatas personas cum maxime scandalo ob obventiones ab invicem separare, aliosque excessus patrare etiam Jurisdictionem Spiritualem concomitantes, adeoque praelibatum Instantem concernentes sibi adpropriare praesumpsit.

Quia vero memorato Instanti praectactum Episcopatum cum omnibus omnino juribus, obventionibus, emolumentis, et jurisdictionibus de jure, et ab antiquo eidem competentibus, autoritate juris Patronatus Nostri Regii ante aliquot annos Clementer constituissemus, vellemusque eundem benigna hac Regia concessione Nostra imperturbate uti, frui, ac gaudere. Idcirco vobis harum serie committimus, et mandamus, quatenus acceptis praesentibus Clero, et populo praefati Graeci Ritus in medio Vestri degenti, et commoranti, hoc, et id, ut videlicet memoratum Georgium Bizanczy (:Ερρμ Munkaciensem:) pro suo vero, et legitimo Episcopo agnoscat. Ejusque Spirituali Jurisdictioni subsit, ac quasvis obventiones Eundem ultro nec, et praevie respicientes ipsi absque quapiam renitentia praestet, suo modo serio intimare Eidemque (114) Episcopo competentem Jurisdictionem erga praedecelatum Clerum, et populum exercendam admittere, praefatum vero Schismaticum Episcopum ab ulteriori exercitio praetensae Spirituales Jurisdictionis districtim inhibere debeatis, et teneamini. Datum

ського єпископа), підкорятися його духовній юрисдикції, вільно, без всякої перешкоди з боку противників звертатися до нього з своїми справами; крім цього, Ви повинні дозволити цьому (114) єпископові виконувати компетентну юрисдикцію по відношенню до вищезазначеного духовенства і народу та суворо припинити в майбутньому виконання церковних функцій і духовної юрисдикції з боку єпископа схизматика. Видане у Відні 22 серпня 1720 року. — Мараморському комітату.

Славна королівська канцелярія написала те саме Військовій Раді з тою метою, щоб та, якщо і не зможе допомогти спокійному виконанню хвалогідного королівського декрету, обов'язково надавала військову допомогу. У Відні 27 серпня 1720 року.

Глава 27

ІОАНН ЙОСИФ ГОДЕРМАРСЬКИЙ, XXIV МУКАЧІВСЬКИЙ ЄПІСКОП.

Він народився в селі Гундерт-Маркт, що належало Спиському комітату. Після закінчення як філософських, так теологічних наук в Трнавському університеті, де викладачами були члени товариства Ісуса, ректором Мартином Сент-Івані, езуїтом разом з Георгієм Блажовським у 1701 році був рекомендований для виконання священних функцій. Давши згоду, він вступив у езуїтський орден святого Василя В. Протягом шести років він настільки відзначився, що після смерті в 1706 році Йосифа де Камеліса 22 вересня наступного року він був призначений мукачівським єпископом. Із-за його старанності і вірності до австрійського імператорського дому та підтримки короля в часі повстання Ракоці, з наказу короля про його призначення для захисту всього руського народу, і також завдяки особистих заслуг і здібностей Йосифа Годермарського, Військова Рада зробила його військовим радником, у Відні 23 вересня 1707 року. Дивись у Базилівича частину II, ст. 121.

Проте навіть по відношенню до всіх русинів, що були підпорядковані владі повстанців у Стропківському і Пряшівському округах і були змушені в той час їм підкорятися, але не забували про законного короля, король Угорщини Йосиф I (115) 20 вересня проявив доброту і дав їм помилування та загальну амністію.

Дехто міг би назвати Годермарського щасливим, що він таким молодим мав щастя держати єпископський посох, але із цього він вийшов нещасливим, бо придбав двох сильних ворогів.

Viennae 22-a Augusti 1720. — Comitatus Marmaros.

Excelsa Cancellaria Aulica id ipsum perscribit Consilio Bellico eum in finem, ut si praevenatum Mandatum Regium placidioribus in effectum deduci nequiret, assistentiam militarem tribuere velit. Viennae 27-a Augusti 1720.

Caput 27.

IOANNES IOSEPHUS HODERMARSZKY EPISCOPUS MUNKACSIENSIS. XXIV.

Natus in possessione Hundert-Markt, Comitatus Scepusiensi gremiali. Studiis suis tam Philosophicis, quam Theologicis in Universitate Tyrnaviensi, magistris Soc. Iesu existentibus, absolutis, per Martinum Szent-Iványi Soc. Iesu Rectorem una cum Georgio Blazsowszky pro conferendis SS. Ordinibus 1701. commendatur. Quibus susceptis, Ordinem S. Basilii M. intravit. Intra sexennium adeo se distinxit, ut 1706. mortuo Iosepho de Camelis, sequenti anno 22-a Septembris in Episcopum Munkacsiensem nominatus exstiterit. Ob zelum, et fidelitatem ejus erga Augustissimam Domum Austriacam, et adhaesionem erga Regem tempore Revolutionis Rakocziánae jussu Regio quemadmodum toti populo Rutheno Protectionales, ita personalibus meritis Iosephi Hodermarszky, et prudentiae Altissimam complacentiam tribuit Bellicum Consilium Viennense 23-a Septembris 1707. Vide apud Bazilovits Part. II. pag. 121.

Quin imo omnibus Ruthenis in Diastriectibus Sztropkó, et Eperjes. Rebellium dominatui subiectis, et ideo pro tempore eis parere coactis, non tamen legitimi Regis immemoribus, gratiam, benignitatem, et generalem amnistiam elargitur Iosephus I. Rex Hun- (115) gariae, 20-a Septembris.

Felicem quis dicere posset Hodermarszkium, quod adeo juvenis nactus fortunam Pedum Episcopale consequendi: ast a consequenti evasis infelix, nam duos potentes nactus est hostes. Alterum Georgium Blazsowszky, alterum Episcopum

Один із них був Георгій Блажовський, а другий егерський єпископ. Перший був заздрисним суперником, а другий не міг погодитися з тим, що він був призначений єпископом без його впливу. Здається, що Блажовський увійшов у таємну змову з егерцями.

Йосиф де Камеліс спочатку був слухняним для егерців, але, спостерігши, що вони прагнуть як до проведення унії, так і до підкорення всього духовенства і викорінення східнослов'янського обряду, де Камеліс всіма силами мужньо противився співпрацювати з ними і здійснювати їхні плани, і тому в останні роки (свого життя) вже не був милим для егерців. Йосиф Годермарський доказав фактами, що він ніколи не піде під ярмо, тому егерці вважали його небезпечним. Як тільки помер де Камеліс, егерський єпископ послав відношення римському папі і просив, щоб перемишлянський єпископ Георгій Вінницький був адміністратором єпархії, тобто призначав священників, але внутрішнє керівництво залишилось за ним (тобто егерським єпископом). Зміст апостольського послання такий:

Пана Клемент XI:^{a)} Вельмишановний брате, вітання та апостольське благословення! На основі пастирських доручень, даних нам із божої ласки, я маю надати втіху віруючим Мукачівської єпархії в Угорщині із-за смерті доброї пам'яті Йосифа, поки він жив, єпископа шебастинського, уніата грецького обряду, та вирішити питання потреби апостольського вікарія. Оскільки ми можемо разом із богом, бажаючи передбачити, та маючи нову заповідь бога в своїй вірі, розумі, чесності, пильності, єдності і ревності до католицької релігії та повної віри в бога, звільняючи Тебе від ряду обов'язків, виключення із церкви, зняття з роботи, накладання заборони та інших церковних вироків, винесення розсудів і накладання на людей кар, від правосуддя та інших якихось випадків чи судових справ, якщо якимось чином виникне необхідність застосувати до когось для впливу на інших сучасників, і вважаючи, що це все буде биконуватися на основі рішень високопреподобних наших братів (116) кардиналів святої римської церкви і начальників із питань пропаганди віри та з нашого і апостольського престолу розсуду, з нашої апостольської волі, ми призначаємо Тебе адміністратором вищеназваної Мукачівської єпархії з усіма необхідними прибутками та матеріальним забезпеченням. Рівночасно ми забезпечуємо Тебе

(115)а) У 69 Гевенеському томі, стор. 301.

Agriensem. Prior fuit aemulus, posterior aegre tulit eum absque suo influxu Episcopum nominatum haberi. Blazszószky videtur colluisse cum Agriensibus.

Iosephus de Camelis in principio fuit obsequiosus Agriensibus, ast observato eos non ita in promotionem Unionis, quam in subjugationem totius Cleri, et extirpationem ritus Slavici Orientalis adniti — omnibus viribus adlaborare, sua plana effectuare, De Camelis viriliter restitit, et ideo Agriensibus gratus postremis annis non fuit. Iosephus Hodermarszky factis testabatur sub jugum se nequaquam iturum, ideo Agriensibus perniciosus videbatur. Ut adeo mortuo de Camellio, illico Agriensis Episcopus Romano Pontifici relationem praestitit, et opinatur, ut Premisliensis Episcopus Winnicki Georgius sit Administrator Dioecesis, id est ordinet Clerum, regimen tamen internum penes se maneat. Tenor Brevis Apostolici est sequens:

Clemens P. P. XI. a) Venerabilis Frater, Salutem, et Apostolicam Benedictionem! Ex Commissis nobis divinitus Pastoralis Officii debito Spiritualibus Dioecesis Munkacsiensis in Hungaria Pastoralis solatio destitutam per obitum bonae memoriae Iosephi dum vixit, Episcopi Sebasteni, Graeci Ritus Uniti, et in eadem Dioecesi Vicarii Apostolici necessitatibus, quantum cum Domino possumus, providere cupientes, ac de tua fide, prudentia, charitate, vigilantia, integritate, et Catholicae Religionis Zelo plenam habentes in Domino fiduciam, Teque a quibusvis Excommunicationis, Suspensionis, et Interdicti, aliisque Ecclesiasticis Sententiis, censuris, et poenis a jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus ex istis ad effectum praesentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, et absolutum fore censentes, de Venerabilium Fratrum Nostrorum (116) Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium negotiis Propagandae Fidei praepositorum consilio, Te praefatae Dioecesis Munkacsiensis administratorem cum facultatibus necessariis, et opportunis per modum provisionis, et ad nostrum, et ad Sedis Apostolicae beneplacitum autoritate Apostolica tenore praesentium constituimus, et deputamus, salva tamen semper in praemissis autoritate Congregationis eorundem Cardinalium, mandantes propterea in virtute Sanctae obedientiae omni-

(115)а) Hevenessi Tomo 69. pag. 301.

завжди керуватись в своїх наказах авторитетом кардинальської конгрегації, далі доручаємо вимагати від усіх і кожного зокрема, до кого звертаєшся і будеш звертатися в майбутньому, жити чесно й у святій покірності, добиватися, щоб сприяли і допомагали Тобі у виконванні розпоряджень, покірно приймали Твої добрі поради і накази і старалися їх ефективно виконувати. Якщо правильно винесеш вирок або накладеш кару, або вступиш проти бунтівників, ми вважатимемо правосильними і в імені бога будемо все робити, щоб без зміни виконувалися аж до належної сатисфакції, поки не припинять їх дію апостольські універсальні або провінціальні збори, або не будуть у протиріччі із загальними законами, спеціальними постановами та іншими розпорядженнями. Видане в Римі у святого Петра, дня 7 квітня 1707 року, тобто сьомого року нашої папської влади. Йоліверій.

На другій стороні: Вельмишановному братові Георгію Винницькому, єпископові перемішлянському, уніатові грецького обряду.

Поки це реалізувалося, егерський єпископ іменував і призначив своїм вікарієм надто відданого йому Георгія Блажовського.

Глава 28

Першою турботою Блажовського було виступити з протестом проти вищенаведеного апостольського послання, а тому, скликавши духовенство до Мукачева, за оснотайною згодою він посилав Конгрегації по поширенню віри скаргу такого змісту:

Їх еміненції і високопреподобні князі, пани протектори, вельмишановні патрони! Ми, залишені нашим пастирем священники грецького обряду Мукачівського єпископства після смерті його преосвященства пана Йосифа де Камеліса, шабастинського архієпископа, комісара святого апостольського престолу, звертаємося до святого апостольського престолу, просячи заступництва Ваших еміненцій, щоб (117) Ви були достойні з Вашої безмежної батьківської ласки і провідіння допомогти осиротілому і покараному богом духовенству та блукаючому без пастиря стаду. Бо коли духовне піклування його святості в ці трудні для всього християнства часи в справі захисту нашої єпархії виявилось у призначенні його преосвященства пана Георгія Винницького адміністратором названої єпархії, то духовенство, дізнавшись про це батьківське призначення, прийняло його з належною покірністю.

bus, et singulis, ad quos spectat, et spectabit in futurum, ut tibi in praemissis prompte faveant, et assistant, tuaque salubria monita, et mandata humiliter suscipiant, et efficaciter adimplere procurent; alioquin Sententiam, sive poenam, quam rite tuleris, seu statueris in rebelles, ratam habebimus, et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari, non obstantibus Apostolicis, ac in unversalibus, Provincialibusque Conciliis, editis generalibus, vel specialibus Constitutionibus, et Ordinationibus, caeterisque contrariis quibuscunque. Dat Romae apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die 7-a Aprilis MDCCVII. Pontificatus nostri anno Septimo. Joliverius.

Venerabili Fri Georgio Winnicki Ep̄po Premisliensi Graeci Ritus Uniti.

Quo planum hocce realisaretur, Agriensis Episcopus nimis sibi obsequiosum Georgium Blazsószy in suum Vicarium nominat, et constituit.

Caput 28.

Prima cura fuit Blazsószy ut contra praeallatum Breve Apostolicum protestetur. Quare Clero convocato Munkacsinum, unanimi voto ad Cogegationem de Propaganda Fide sequentem dat Remonstrationem:

Eminentissimi, et Reverendissimi Principes, Domini Protectores, Patroni Colendissimi!

Destituti Pastore Nostro Clerus Graeci Ritus Episcopatus Munkacsiensis post Fata Illustrissimi Domini Iosephi de Camillis Archi Episcopi Sebasteni, Commissarii Sacrae Sedis Apostolicae, recurrimus ad Sacram Sedem Apostolicam mediante Patrocinio Eminentiarum Vestrarum, ut (117) viduatae Sponsae de Sponso, afflicto Clero de Patre palabundo Gregi de Pastore ex Universalis Paternae gratiae providentia consulere dignetur. Nam quod Pastoralis Suae Sanctitatis Sollicitudo inter modernas totius Christianitatis angustias medium conservandae nostrae Dioeceseos obtulit per Apostolicam provisionem Illustrissimum, et Reverendissimum Dominum Georgium Winicki administratorem in dicta Dioecesi ad suum beneplacitum duraturum declarando, id Clerus, utpote de paterna ordinatione emanatum, cum submissione debita acceptat, et Diploma Brevis Apostolici profundissimo cultu osculatus, gra-

Добре вивчивши апостольський декрет, духовенство з вдячністю прийняло його; тим не менше, передбачаючи, що з цього для Мукачівської єпархії і кафедри буде мало краще сказано, не буде жодною користі, ба навіть скоріше велика шкода святій унії та велика втрата душ навернених із такою великою ціною, як ми власними очима бачили, в лоно Христове. З цим покірним проханням духовенство звертається до Ваших еміненцій, цілуючи священні кінці кардинальських пурпурових мантії, просячи потрібну допомогу і підтримку, і, перш за все, з найнижчим поклоном заявляє, що адміністратор, призначений апостольським рішенням для керівництва цією єпархією, ніяким чином не зможе справитися, бо 40 германських миль та величезна віддаль ніколи не дозволять йому знаходитися у цих краях тим більше, коли любов до своєї власної перемишлянської кафедри не дозволить йому далеко відлучатися. Отже, коли прийме східного офіційного вікарія, тим самим допустить, що не буде мати пастиря /Бо цей край дуже великий для управління кимось чужим у ці воєнні часи, дуже важке застосування єпископських прав із-за згаданих труднощів, які в Угорському королівстві приносять нові перепони, невідомі в сусідніх країнах, на що ніяким чином не можна незважати. На цій основі багато священників, налякані труднощами управління, залишивши унію, подалися до сусіда-схизматика. Це ж було причиною (що було підтверджено багатьма розумними дослідниками), чому священна унія в Угорському королівстві не мала такого успіху, як в інших землях, тому що (за винятком доброї пам'яті де Камеліса) чужинці не знали мови батьківщини (тобто угорської) (як і його преосвященство сучасний адміністратор), полохливі, не показували ніякої старанності про унію, їм було все одне, (118) чи унія, чи схизма; більше того, вони проживали, закриваючи очі перед помилками, шукаючи не вигоди Христового стада, а свої власні вигоди. Із цих мотивів усе духовенство цієї єпархії при повній згоді всіх звертається до його святості, щоб апостольським престолом був призначений адміністратором вакантної Мукачівської єпархії справжній патріот, що виділяється знанням мови, добрим характером, своїми знаннями, зразковою чесністю, тобто сучасний її представник і провідник преподобний Іоанн Годермарський. Бо ж він дотепер найкраще відвернув усі намагання схизматичьких недругів, послабив їх намагання посягнути на права римської церкви, якнайстаранніше захи-

tum habet; nihilominus parvum, imo nullum fructum Cathedrae, et Dioecesis Munkacsiensis exinde oriturum praevidens, quin potius grandia Sacrae Unioni detrimenta, et magnam animarum pretioso Christi Sangvine redemptarum jacturam quasi propriis cernere oculis, hac submississima ad Eminentias Vestras supplicatione recurrit, Sacramque Cardinalititiae Purpurae exosculatur fibriam, oportuna pro sui manutentione auxilium postulando, ac primo devotissime proponit administratoris per provisionem Apostolicam dati gubernio hanc Dioecesim nullatenus posse dirigi, cum 40. milliarium Germanicorum distantia nunquam permittet ejus praesentiam in his partibus, cum legitimae Sponsae (:Premisliensis inquam Cathedrae:) amor eum tam procul avelli non patietur. Quodsi exoticium surrogabit Vicarium, et Officiale, idipsum erit, ac carere Pastore. Ordinandis enim difficillimus ad alienum Regnum sub hac tempestate bellorum accessus, difficilis exolutio Jurium Episcopatum propter monetae angustiam, quae in Regno Hungariae nova quidem cuprea, vicinis tamen Regnis ignota, imo nulla ratione acceptabilis. Ex quo fundamento plurimi ordinandi his deterriti difficultatibus, relicto Unio, ad Schismaticum vicinum se conferent. Haec enim ratio fuit (:prout a pluribus prudenter inquiringibus comperit est:) cur Sancta Unio in Regno Hungariae non habeat talem Successum, prout in aliis, quod videlicet (:excepto Illustrissimo piae memoriae de Camillis:) alii extranei linguae Patriae ignari (:prout et modernus Illustrissimus Administrator:) timidi, et nihil Zeli pro Unione monstrantes, tam (118) ad Unionem, quam Schisma indifferentes, imo plus erroribus conniventes, nec tam quae Gregis Christi, quam quae sua sunt, quaerentes, intruderentur. Ex quo motivo Clerus totus hujus Dioecesis Patriotam verum, linguae peritia, probitate morum, scientiarum cultura, exemplaritatis honestate, modernum videlicet Oratorem Reverendum Ioannem Hodermarszky, vicarium Sede vacante Munkacsensem Unanimi consensu, et voto Suae Sanctitatis praesentat, ut is, et non alius Pastor istius Dioeceseos a See Apostolica confirmetur, et deputetur. Ille enim aemula Schismaticorum molimina hactenus optime refutabat, abusus in praerudicium Ecclesiae Romanae irrepentes

щав святу унію і поширював її, і ми віримо, що він і далі буде ще завзятіше працювати в душі закону і справедливості, як тільки ми зможемо поздоровити його з призначенням на посаду пастиря з божої волі та апостольського престолу. Проти противника, схизматицького єпископа марамороського Йосифа Стойки, що допустився найгірших зловживань і домігся того, що шістнадцять сіл знову перейшли до схизматиків, гірше того, він дозволив послідовникам гельветської віри залишатися на своїх неправильних позиціях, і більше як шістдесят з них він незаконно призначив і, якщо б вищеназваний високопреподобний вікарій на вакантну посаду не виступив енергійно проти, то можливо вже вся єпархія була б заражена цією страшною пошестістю схизми. Уже всюди були б поламани, спалені і потоптані хрести, ікони божої матері і реліквії святих, були б кинуті на вогнище церковні книги, як про це ми з болем у серці дізналися і побачили, що це відбувається у багатьох місцях. Про багато інших остогидностей, які вони провели, Вашим еміненціям природно відомо і правдиво і щиро Вас інформував сам представник і наш заступник високопреподобний Годермарський, якого рекомендуємо для любові, протекції і підтримки Вашим еміненціям і всій священній Конгрегації по поширенню християнської релігії. Наші справедливі прохання ми представляємо для батьківського розгляду як залишене духовенство без проводу у землях еретиків.

За його бажанням і одногосною згодою як повірений комісар в імені всього вищеназваного духовенства підписав і скріпив печаткою цей акт. Дано (119) в Мукачеві 10 липня 1707 року. Іоанн Блажовський, архідякон Земплинського комітату, власною рукою.

Глава 29

Коли це відбувалося, Йосиф Годермарський поспішив у Відень до короля Йосифа I, сміливо перенісши всі труднощі громадянської війни. Його дорога вела через північну Угорщину, а саме через Маковицю, і там він зробив список синів священників і дяків здібних для ведення війни.

З цієї нагоди Король Йосиф, побачивши його прекрасні тілесні і душевні дані, але передусім оцінюючи його стійку вірність до особи правителя держави, призначив його 2 вересня 1707 року^{a)} на вакантну посаду мукачівського

^{a)} Бабіля наводить друге вересня; Базилович 22-е, Пастелій — 22-е

subnervabat, sacram Unionem zelosissime tuebatur, et promovebat, quid de jure, et justitia ferventius facturum credimus, ubi Dei, et Apostolicae Sedis Gratia in officio Pastoralis confirmatum, et ordinatum salutabimus. Contra antagonistam Schismaticum Episcopum Marmarosiensem Iosephum Sztojka, qui pessimos abusos introduxit, et sedecim pagos ad Schisma relabi fecit, imo quod pessimum est, Helveticae haereseos erroribus depravari permisit, et hucusque permittit, pluresque, quam sexaginta illegitime ordinavit, si non is praedictus Reverendissimus Sede vacante vicarius sese strenue opposuisset, fortassis jam totam Dioecesim hanc pestifera Schismatis infecisset lues. Iam ubique Crucifixi, Deipara(!) Virginis imagines, et Sanctorum Reliquiae confractae, combustae, et conculcatae, libri Ecclesiastici rogo absumpti fuissent, prout in pluribus locis cum dolore cordis practicari audivimus, et vidimus. — Plura quae toedium(!) generarent legentibus Eminentis Vestris genuine, et sincere referet idem ipse orator, et praesentatus noster Reverendissimus Hodermarszky, quem dum singulari gratiae, protectioni, et manutioni Eminentiarum Vestrarum, totiusque Sacrae Congregationis de Propaganda Fide commendamus, nostra pariter justissima desideria Paterno subjicimus respectui, utpote desolatus in partibus haereticorum Clerus.

Cujus voto, et unanimi consensu ego ad hunc actum deputatus Commissarius praefati totius Cleri nomine subscripsi, et sigillavi. Datum (119) Munkacsini 10-a Julii 1707. Ioannes Blazowszky Archi-Diaconus Comitatus Zempleniensis. m. p.

Caput 29.

Dum haec gererentur, Josephus Hodermarszky properavit Viennam ad Regem Josephum I. omnes Circumstantias Civilis Belli fidedigne relaturus. Iter sumpsit per Superiorem Hungariam, et signanter Makoviczam, ibidemque Parochorum, et Cantorum filios bello gerendo aptos conscripsit.

Qua occasione videns Josephus Rex eximias ejus corporis, et animi dotes, sed praesertim plurimum faciens constantem ejus in Terrae Principem fidelitatem, ad Episcopatum Munkacsensem per

(119)a) Babilya habet 22. Septembris, Bazilovics 22, Pásztyeli 22.

єпископа, що виникла внаслідок смерті Йосифа де Камеліса у місяці липні 1706 року. Зміст дарчої грамоти з цього приводу коротко звучить так: Йосиф з божої милості і т. д. Іоанну Годермарському, генеральному вікарієві, так вручає мукачівський єпископат, що він повинен постійно зберігати належну вірність, відданість та підтримку щодо папи і королівської величності разом з підпорядкованим йому народом та що у всіх справедливих і дозволених ділах та справах цієї єпархії він повинен дотримуватися належної пошани і послушності по відношенню до ординарного сучасного єпископа і майбутніх та повинен вести себе як вікарій і бути від них залежним. Видане у Відні і т. д.⁶⁾

Повертаючись із Відня, він збирає введених у список синів парохів і дяків, і, приєднавши на свій бік деяких лабанців, стає на чолі досить великого загону, нападає на куруців, і, вбивши багатьох, здобуває перемогу.

Годермарський, маючи королівську дарчу грамоту, у присутності великої кількості народу був введений на посаду мукачівського єпископа і почав виконувати обов'язки по керівництву єпархією, але без висвячення.

Його хоробрість зразу стала відомою егерцям, що заздрісним оком прийняли його як такого, що без їх впливу був обраний єпископом Мукачівської єпархії (а не округу), і тому направили на нього звинувачення до Рима, що він керував лабанцями, які заподіяли вбивство багатьох; Рим, досить твердий у подібних випадках, оголошує його призначення недійсним.

Король Йосиф I за тодішнім звичаєм по доброму звернувся до папи і просив не лише підтвердження названого, але також канонізацію єпархії, щоб Годермарський був підтверджений у цих землях безвірців не титулом якогось єпископату, але на утримання (120) Мукачівського єпископства, тобто щоб був належно забезпечений прибутками (із маєтків фундації Корятовича).

Егерці ще більше розсердилися, побачивши небезпеку, що можуть втратити як єпископа — васала, так і всю Мукачівську єпархію. Вони з подвоєною силою все робили для того, щоб Го-

mortem Josephi de Camelis 1706. mense Julio vacantem effectum 2-a Septembris 1707.^a denominat.

Collationalium sensus in hunc modum in extracto sonat: Iosephus, Dei Gratia etc. Joanni Hodermarszky Vicario Generali Episcopatum Munkacsiensem ita confert, ut idem debitam Fidelitatem, devotionem, ac obsequium erga Summum Pontificem, et Majestatem Regiam una cum populo sibi subjecto constanter servare, et in omnibus justis, et licitis rebus, ac negotiis Dioecesis illius Ordinario Episcopo moderno, et futuris debitam reverentiam, et obedientiam tamquam eorum respective vicarius praestare, et ab illis dependentiam habere debeat, et teneatur. Datum Vienna etc.^b Vienna redux conscriptos Parochorum, et Cantorum filios colligit, et adjunctis sibi aliis Labancziis, copiosae turmae Ducem se praebet, adgreditur Curuczones, et cum multorum caede victoriam reportat.

Hodermarszky habitis Collationalibus Regiis coram multitudine populi in Episcopum Munkacsiensem installatus, et introductus, munia Regiminis Dioeciesani, non tamen ordinationis exercere coepit.

Heroismus ejus illico innotuit Agriensibus, qui livido oculo exceperunt eundem absque suo influxu Episcopum Munkacsiensis Dioecesis (:non Districtus:) creatum haberi, et ideo neonominationum Romam detulerunt, qualiter is cum caede multorum Ducem egerit Labancziorum; Roma in similibus nimis rigida, eum irregularem declarat.

Iosephus I. Rex more solito insinuavit Pontifici, et petiit non tantum nominati Confirmationem sed etiam Dioecesis Canonisationem, utque Hodermarszky non ad titulum cuiusdam Episcopatus in partibus infidelium, sed ad men- (120) sam Episcopatus Munkacsiensis confirmetur, siquidem proventibus sufficienter provisus sit. (:ex Fundatione Kyriatovics:)

Agrienses magis adhuc exacerbati, videntes periculum, quod sicut Episcopum vasallum, ita totam Dioecesim Munkacsiensem amissuri sint, duplicatis viribus egerunt, ne Hodermarszky

⁶⁾ Таким стилем написані і призначення Йосифа де Камеліса, до певної міри і Бізанці, але призначення Ольшавського, Блажовського та Мануеля Ольшавського написані цілком інакше; про послушність егерцям у них немає і згадки.

(119)b) Tali stylo sunt Iosephi de Camelis, et quoad sensum Bizanczii, sed Simeonis Olsavszky, Blazsówszky, et Manuelis Olsavszky Collationales conceptae sunt longe aliter, obedientiae erga Agrienses nulla mentio.

дермарський не був затверджений. З цієї причини Рим знову відкинув його як недійсного.

Годермарський, якому остогидло чекати, звертається в 1708 році до примаса, саксонського князя, з пам'яткою такого змісту вибірково:

Питається, чи зможе його ясність та його еміненція пан кардинал у сучасних умовах піти слідами його еміненції попередника і висвятити мукачівського єпископа грецького обряду, тому що є небезпека в затримці, виходячи з таких міркувань:

1. Бо найближчими до цього єпископства з усіх боків є православні єпископи, особливо марамороський по імені Іоанн Стойка, який щодня висвячує із Мукачівського єпископства і туди посилає і так публічно поширює схизму, позбавляє уніятів парафій і т. д. і т. п. Тепер таких нововисвячених схизматиків є вже більше як 70, що своєю діяльністю поширюють не лише схизму, але й нову ересь, хрестять після смерті у могилах, поливаючи водою землю, дають воду замість причастя та інші незліченні недоречності, які я тут не наводжу.

2. Не зайнято сто парафій, які шукають єпископа, щоб призначив священників-уніятів. Якщо їх на протязі чотирьох тижнів не призначить ординарний єпископ, то вони направляються за призначенням до православного, і, таким чином, священна унія зможе цілком загинути.

3. Дев'ятнадцять волоських сіл навколо Беретьова перейшли на кальвінську віру, тому що не мали єпископа; виносили ікони, церковні книги, свічки тощо на середину села, ламали їх палицями та киями і спалювали. Треба боятися того, що інші будуть те саме робити, бо в червні буде вже два роки, як не мають єпископа.

4. Священники протягом трьох років не мають священної олії, що у грецькому обряді більш необхідне, ніж у латинському, тому що під час хрещення зразу відбувається (121) миропомазання.

5. Багато людей прийшло із Польщі та з областей схизматиків — не священники, але неосвічені люди або монахи, одружилися і після цього як одні, так і інші на території цього єпископства служать і призначаються православним єпископом.

6. Православний єпископ багато разів був кликаний схизматиками, щоб зайняв уніятське єпископство, а тепер чекають його сюди на зелені свята (трійцю). Якщо не тепер, то на-

confirmetur, Unde Roma eundem, qua irregularem ultro rejecit.

Pertaesus expectationis Hodermarszky, ad Primatem Principem de Saxonia sequentis tenoris dat Memoriale 1708 in Extractu;

Queritur, utrum Serenissimus, et Eminentissimus D. Cardinalis pro moderna circumstantia temporis possit inhaerere vestigiis sui Eminentissimi Praedecessoris, et consecrare Episcopum Graeci Ritus Munkacsiensem, quam sit periculum in mora ex rationibus sequentibus:

1-o Quia huic Episcopatu vicinissimi sunt Episcopi Schismatici ex omnibus partibus, ut praecipue Maramorossiensis Joannes Sztojka dictus, qui in dies ex Episcopatu Munkacsienso ordinat, et illuc remittit, sique Schisma publice promovet, Unitos privat Parochiis etc. etc. Ejusmodi Schismaticorum neo-ordinatorum sunt jam plures, quam 70 actu, qui non amplius Schisma, sed haeresim novam adinvenerunt, post mortem baptisant in Sepulchris, superfundendo terrae aquam, aquam dant loco viatici, et alia absurda innumera, quae hic non recenseo.

2-o Vacant Centum Parochiae, quae requirunt Episcopum, ut ordinet Parochos Unitos, quos si quantocyus intra 4. hebdomadas non ordinaverit praetitulatus Episcopus, ad Schismaticum abibunt pro Ordinibus, et sic per illos Sacra Unio totaliter Exstingvi poterit.

3-o Novemdecim pagi Valachici circa Beretyo sunt facti Calvinistae ex eo: quod Episcopum non habeant, et Images, Venerabile, Candelas etc ad medium pagi exportando, baculis, et fustibus confregerunt, et combusserunt. Verendum, ne alii etiam id praesument facere, siquidem jam duo anni in Junio erunt, ex quo Episcopum non habeant;

4. Sacerdotes per triennium Chrisma non habent, quod in Graeco Ritu est necessarium magis, quam in Latino, quia penes Baptismum statim fit (121) Confirmatio.

5-o Multi ex Polonia, et partibus Schismaticorum, nec Sacerdotes, sed Laici subintrarunt — Monachi, uxores duxerunt, et actu tam hi, quam illi in eodem Episcopatu administrant, et per Schismaticum manentur.

6-o Episcopus Schismaticus multoties vocatus est per Schismaticos, ut occupat Unitum Episcopatum, et nunc pro Festis Pentecostalibus expectatur illuc, qui si non nunc, certe in Festo S. Nico-

певно на свято святого Миколи прийде і захопить єпископство, якщо не буде призначений вищеназваний мукачівський єпископ. Те саме двічі він намагався зробити в мої наявності як генерального вікарія того часу і зайшов у Мукачівську кафедральну церкву, але після мого рішучого протесту та виступу небагатьох священників він змушений був вийти. Тепер якийсь ігумен негідник Петроній хоче його видати і послав двох архidiaконів за ним, щоб прийшов, а він йому передасть єпископство.

7. Це перший єпископ мукачівський, який просить затвердження із Рима; інші такого затвердження не мали і не були одобрени, хоч у грецькому обряді є такий звичай здавна, що єпископ обирається духовенством і затверджується сусіднім митрополитом, який його потім висвячує. Якщо духовенство буде співчувати схизматикові, як можуть і повинні висвячені ним співчувати, він напевно захопить єпископство.

8. Існує приклад його еміненції священної пам'яті пана кардинала Колонича, який це саме зробив із румунським єпископом Трансильванії у присутності сучасного найяснішого (Августа Саксонського), і не було небезпеки для унії в затримці, який не був звільнений римською курією і старанно поширює священну унію. Отже, немає іншого способу для збереження унії, ніж те, щоб, зваживши на наші вагомні вимоги і причини, його ясність еміненція висвятила мукачівського єпископа. Ці причини, а також інші, що могли бути наведені у цьому посланні, смиренно представляє на розгляд Вашої батьківської мудрості недостойний мукачівський єпископ грецького обряду і залишається разом з духовенством грецького обряду найвірнішим слугою придворний священник (122) Іоанн Йосиф Годермарський.

І ця причина, хоч поставлена на останньому місці, але її можна назвати не останньою, тому що найближчою посилкою Ваша еміненція одержить листа, який уже був заготовлений для направлення в Рим, щоб одержав затвердження під титулом шебастинського єпископа або якогось іншого іноземного єпископа і міг користуватися можливістю вести роз'яснюючу роботу.

Зробив це Годермарський ще й тому, що негідник Петроній Камінський (дивись у списку єпископів) послав двох архidiaконів до Йосифа Стойки, щоб вони його запросили для захоплення кафедри Мукачівського єпископства.

Про те що Йосиф Стойка, незаконний єпископ, жив тоді, свідчить те, що 24 травня 1711

lai intrabit, et occupabit, si Episcopus praetitulatus Munkaciensis non ordinatur, id ipsum anno praeterito coram me, qua Vicario pro tunc Generali facere binis vicibus volebat, et fecit intrando Cathedram Munkaciensem, verum me resistente, et Clero satis pauco, debuit redire; nunc quidam Abbas nequam Petronius idipsum inducere vult, et misit duos Archi-Diaconos pro ipso, ut veniat, quod ipsi resignabit Episcopatum.

7-o Primus est Episcopus Munkaciensis, qui petit Confirmationem Roma, alii id non habebant, et tamen non fuerunt reprobati, siquidem iste mos sit in Ritu Graeco ab antiquo, quod Episcopus eligitur per Clerum, et per eundem praesentatur vicino Metropolitae, a quo postea ordinatur. Si clerus in Schismaticum consenserit, prout possunt, et debent ab ipso ordinati consentire, certe occupabit Episcopatum.

8-o Exemplum habetur Eminentissimi, et S. memoriae Domini Cardinalis Kolonics, qui id etiam fecit cum Episcopo Transylvaniae Valachico assistente moderno Serenissimo (: Augusto Saxoniae:) et non fuit periculum Unionis, et in mora, qui non est a Curia Romana suspensus, verum et nunc zelose promovet Unionem Sacram. Alius ergo modus non superest, Unionis conservandae, quam ut consideratis his tam ponderosis rationibus, Sua Serenissima Eminentia Episcopum Munkaciensem ordinet, quas rationes, et reliquas, quae in hac materia adduci possent, Episcopus indignus Munkaciensis G. R. sapientissimae discussioni Vestrarum Reverendissimarum Paternitatum humillime praesentat, et manet cum toto G. R. Clero devinctissimus servus, et indignissimus Capella- (122) nus Ioannes Iosephus Hodermarszky.

Et haec ratio ultimo quidem loco posita, sed non ultima dici potest, quod proxima Posta Sua Eminentia Roma litteras perceperit, sub titulo Episcopi Sebasteni, aut alio externo Confirmationem quantocyus mittendam, idcirco quia jam forsitan parata esset, possit uti interpretativa facultate.

Fecit hoc Hodermarszky propterea, etiam, quia nequam Petronius Kaminszky (:vide in serie Episcoporum:) duos Archi Diaconos misit ad Ioannem Sztojka evocaturus eum, ut occupet Cathedram Episcopalem Munkaciensem.

Iosephum Sztojka Pseudo Episcopum adhuc tunc vixisse probat id, quod 1711. 24-a May. biga-

року він звільнив требушанських священників, що мали по дві дружини від покарання. Отже, до цього Йосифа Стойки повинні вислати послив. Крім того, Йоанн Стойка вперше в 1733 році значиться як марамороський вікарій та сугітський священник (Архів єпархії, № 6).

Лацко Товт дарує Симеону Козубському, уйгельському священникові, виноградник. У листі міста Уйгель з цього приводу він називається: Шановний пан Симеон Козубський, теперішній священник русинів. У третій день зелених свят 1708 року (дивись архів єпархії, № 28).

24 серпня 1708 року Бізанці виконує обов'язки єпископського вікарія, що видно із такого документа:

Ми, Георгій Бізанці, архidiaкон славних комітатів Саболч, Сатмар та Бігар, а також візитатор славної столиці Кевер та вікарій Мукачівського єпископства, цим способом ставимо до відома всіх, кого слід, що, довіряючи доброті та найкращим рисам характеру преподобного отця із Коморзан, призначаємо його замість отця Якова із Бікаду архіпресвітером Аваського округу Сатмарського комітату і надаємо йому владу вносити розсудок у церковних справах, вносити стягнення та карати, звичайним способом і в необхідний час відвідувати церкви, у свій час збирати податки, що нам належать, від нашого імені слідкувати, щоб не траплялися порушення божого (123) і церковного закону як з боку віруючих, так і з боку духовенства, а якщо такі відбудуться, то їх виправити згідно з священними канонами, законами і постановами, а ті з них, що належать до нашого вікаріального обов'язку, чесно переслати на наш розгляд. У зв'язку з тим, ми доручаємо як церковним діячам, так і віруючим грецького обряду, щоб преподобного отця Михайла визнали законним архіпресвітером, віддавали йому належну пошану і підкорялися йому. Іншим величним, славетним, знаменитим і благородним панам усіх рангів та посад рекомендуємо його з проханням, щоб були ласкаві якнайменше перешкоджати йому у виконанні своїх обов'язків, а навпаки, якщо буде потреба, допомагати, щоб чим краще міг виконати свою роботу, за що ми їм будемо широко вдячні. Видане на наших зборах у славетному Уйлоці дня 24 серпня 1708 року. Григорій Бізанці.

Глава 30

Надходить із Рима лист, ніби його святість знову хоче надіслати апостольського вікарія

mos Trebusanenses Sacertdotes absolvat a Censura, ergo ad hunc Iosephum legati mitti debebant, Ioannes Stojka praeterea prmo 1733. Vicarius Marmarosiensis, et Parochus Szigethiensis scribitur. (:Archiv. Dioec. Nom. Inst. N-ro 6.)

Tóth Laczko donat Simeoni Kozubszky Parocho Ujhelyensi vineam. Eatenus Litterae oppidi Ujhely, in qua titulatur: Tiszteletes Kozubszky Simon Ur, mostani Oroszok Papja. 1708. FERIA Pentecostes 3-a (:vide Archiv. Dioecesis. Iurid. 28). A. 1708. 24-a Augusti Bizanczy Episcopalis vicarii exercet potestatem, quod patet ex sequenti Documento:

Nos Georgius Bizánczy, Inclitorum Comitatum Szabolcs, Szathmár, et Bihar Archi Diaconus, nec non Inclytæ Sedis Kóvár visitator, ut et Episcopatus Munkacsensis vicarius. Tenore præsentium notum facimus omnibus, quibus expedit Universis, quod confisi in bonitate, et aptitudine Reverendi Patris de Komorzan, constituimusque eundem loco Patris Iacobi de Bixad, Archi Presbyterum in Districtu Avasiensi in I. Comitatu Szathmár, damusque eidem facultatem, quatenus Causas Spirituales judicare, corrigere, ac punire possit, Ecclesiam modo ordinario, ac debito tempore visitare, proventum nostrum suo tempore exigere, et loco nostri invigilare, ne fiant transgressiones Legis Divinae, (123) et Ecclesiasticae, tam a Saecularibus, quam a Clero, et si fient, illas emendare secundum Sacros Canones, leges, et statutiones, nobis illa, quae ad nos secundum munus nostrum vicariale spectant, fideliter referre. Eapropter mandamus tum Ecclesiasticis, quam Saecularibus Ritus Graeci fidelibus, ut Reverendum Patrem Michaellem pro suo legitimo Archi Presbytero recognoscant, ipsique congruum honorem, ac obedientiam praestent. Aliis vero Illustrissimis, Magnificis, Perillustribus, ac Generosis Dominis, cujuscunque gradus, ac conditionis existentibus eundem recommendamus, rogantes, quatenus dignentur illum ab executione sui officii minime impedire, imo si opus fuerit, juvare, ac assistere, ut eo melius sua possit peragere; rem gratam nobis facturi. Datum in Congregatione Nostra in Ujlak celebrata. Die 24-a Augusti anno 1708. Georgius Bizánczy.

Caput 30.

Roma litteram perferunt. Suam Sanctitatem denuo pro Dioecesi Munkacsensi Vicarium Apos-

для Мукачівської єпархії. Тому Годермарський повідомляє про це графа Ірансона, найвищого префекта королівського двора, і зобразив себе з деяким перебільшенням як до Військової Ради, так і по відношенню до кореспонденції із Рима, і розкрив, що Рим наміряє послати апостольським вікарієм із титулом бодонського єпископа Полікарпа Філіповича, монаха ордену св. Василя В. (Архів єпархії, Постанова № 2). Годермарський надсилає листа придворному радникові Ладиславу Гуняді. Король Йосиф, збуджений таким актом римської курії в обхід його прав, опротестовує назване рішення і просить затвердити Годермарського. Він заявляє, що він не бажає нікого іншого прийняти за єпископа.

Цей протест, переданий римському кур'єрові 5 січня 1711 року, у повному вигляді дивись у Базиловича, частина II, розділ XVI, стор. 123.

Сама королева Елеонора, вдова імператора Леопольда і мати Йосифа та Карла, вносить свої пропозиції до священого римського престолу такого ж змісту, як і її син — король Угорщини і імператор, з протестом і проханням про затвердження (124) Годермарського. Лист від 25 вересня 1711 року дивись у цитованому місці, стор. 126.

Незадоволена милостива королева подібним відношенням, надісланим у Рим, вдруге звернулася туди 3-го жовтня 1711 року. Дивись на цитованому місці, стор. 129.

Глава 31

Після смерті Йосифа I на віспу наступив Карл III як король Угорщини та VI як імператор. Він із великою енергією виступав перед папою в справі затвердження і висвячення Годермарського. Його просьбу, направлену до самого найсвятішого отця 11 березня 1712 року, дивись у Базиловича, цитоване місце, стор. 130. Автор дає таке пояснення до названого прохання:

В інформації про єпископство, що було назване Мукачівським, а по-іншому єпископством волохів і русинів грецького обряду, тобто народу, який здавен-давна проживає в Угорському королівстві, в округах егерського та вародинського єпископів, вже возз'єднаного з священною римською церквою.

1. Відомо, що в 1360 році власником Мукачівської домінії була заснована фундація, яка ще й тепер існує, для василіанських монахів грецького обряду і монастир, наділений певними селами та їх всіма прибутками і десятинами,

tolicum mittere velle, quare Hodermarszky id ipsum Comiti Iranson Supremo aulae Praefecto insinuat, et posuit semet uberius sicut cum Bellico Consilio, ita Roma ad Correspondentiam, detexitque Romanam intentionem esse Polycarpum Filiopovits, Ord. S. Basilii M. Religiosum sub titulo Episcopi Bodonensis pro Vicario Apostolico huc mittendi. (:Archiv. Dioec. Inst. N-ro 2:) Litteram dirigit ad Consiliarium Aulicum Ladislaum Hunyady. Rex Josephus excitus per similem Curiae Romanae actum iuribus suis praejudicari interponit protestationem, petit Hodermarszkium confirmari, et declarat: nullum alium se velle pro Episcopo acceptare.

Protestationem hanc per extensum ad Agentem Romanum (:Geschäfts Träger:) sub 5-a Januarii 1711. datam vide apud Basilovits Parte II. Cap. XVI. pag. 123.

Ipsa Regina Eleonora, vidua Leopoldi Imperatoris, et Mater Iosephi, et Caroli suas vices apud S. Sedem Romanam interponit, et eodem tenore sicut filius suus Rex Hungariae, et Imperator, protestatur, et rogat Confirmationem (124) nem Hodermarszkii, Litteram sub 25-a Septembris 1711. emanatam vide loco Citato. pag. 126.

Non contenta pia Regina simplici Repraesentatione Roman data, alteram expedit sub 3-a Octobris 1711. vide loco Cit. pag. 129.

Caput 31.

Iosepho I. in Variolis mortuo successit Carolus III Rex Hungariae Imperator VI. magna cum energia egit apud Pontificem pro obtinenda Confirmatione, et Consecratione Hodermarszkii. Supplicationem ad ipsum Beatissimum Patrem sub 11-a Martii 1712. datam vide apud Basilovits. L. cit. pag. 130. Agens vero ejus talem dat notam Informatoriam:

Informatio de Episcopatu Munkacsienis sic denominato, alias Graeci Ritus Valachorum, et Ruthenorum, seu populi, ab antiquo in Regno Hungariae, Dioecesis Agriensis, et Varadiensis Episcoporum degentis, jam cum Sancta Romana Ecclesia Uniti.

1-o Constat in anno 1360. per illius temporis Possessorem Domini Munkács factam fuisse, et etiam nunc superesse foundationem pro Graeci Ritus monachis Basiliensibus, et monasterium dotatum fuisse certis pagis, eorumque omnibus proventibus, et decimis; item aliis decimis vini, et

A 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100

зокрема десятинами вина і зерна, а також млином та певною щорічною виплатою грошей, що давались цією домінією.

2. Коли монахів стало менше, прибутками цієї фундації, дарованої угорськими королями, користувався настоятель інших калюгерів або священників того ж грецького обряду, а нарешті від 1480 року завжди і постійно користувались призначені мукачівські єпископи, правда православні, протягом більше як півтора століття.

3. Поки з бігом часу більшість перейшла на унію з священною римською церквою, а з відходом православного єпископа названа також фундація перейшла у володіння уніатів, число яких постійно збільшувалося і нарешті виросло до великої кількості.

4. У тому що на території того ж обряду не мають жодного уніатського єпископа, від якого могли б приймати посади, (125) були примушені як за меншими, так і за більшими посадами з великими видатками і труднощами відправлятися до Польщі, де є такий єпископ, або ж, не маючи коштів і змоги бути призначеними уніатським єпископом, змушені йти до православного єпископа і залишатися у блуді.

5. Щоб внаслідок такого упущення не зменшувалася постійна кількість уніатів та щоб скоріше священна римська церква одержувала приріст за рахунок цього народу, а він сам прагне до душевного блага, виконуючий обов'язки естергомського архієпископа, Леопольд Колонич, як кардинал, збуджений старанністю до себе за згодою похійної королівсько-царської величності, перебуваючи біля 1687 року в Римі, вимагав від самого папи надіслати для цього народу єпископа Йосифа де Камеліса, висвяченого в Римі в колегії грецького обряду на шебастинського єпископа, якого той же кардинал привів з собою. Щоб він мав належні єпископські прибутки, його свята королівсько-царська величність славної пам'яті Леопольд, король Угорщини, дав йому вищеназану стародавню резиденцію василіанських монахів та маєтки, що належать до неї, і призначив його мукачівським єпископом (цим титулом православні єпископи користувалися більше як півтора століття). Отже, він одержав титул мукачівського уніатського єпископа грецького обряду; але тим не менше він був залежний як генеральний вікарій для народу грецького обряду від егерського єпископа. У зв'язку з тим, що названий Йосиф де Камеліс вже раніше був висвячений на шебастинського єпископа, додаткового висвячення і затвердження на Мукачівське єпископство він не по-

frumenti, nec non molendino, ac certa pensione annua, ex ipso Dominio eo applicatis.

2-o Deficientibus Monachis, hujus fundationis proventus ex Collatione Regum Hungariae Superiorum reliquorum Calugerorum, seu Presbyterorum ejusdem Graeci Ritus, ac demum ab anno quasi 1480. semper, et consequenter nominatos Episcopos Munkacienses, verum Schismaticos plus quam uno, et dimidio saeculo possedisse, dum autem:

3-o Successu temporis plurimi ad Unionem Sanctae Romanae Ecclesiae accessissent, decedente Episcopo Schismatico etiam aedem fundatio devenit ad possessionem Unitorum, qui dietim augebantur, et demum in copiosum plane excreverunt numerum; Et quia.

4-o In gremio suo nullum ejusdem Ritus haberent Unitum Episcopum, a quo Ordines susci-(125) pere possent, cogebantur semper pro minoribus, et majoribus Ordinibus in Poloniam, ubi talis habetur Episcopus, cum magnis expensis, et fatigiis proficisci, vel deficientibus expensis per Unitum Episcopum ordinari nequeentes ire ad Schismaticum, et in errore permanere.

5-o Ne ex praemisso defectu tanta Unitorum multitudo sensim deficiat, quin potius Sancta Romana Ecclesia ex hoc populo sumat incrementum, et ipse Salutem consequatur animarum, hoc in passu defunctus Archi Episcopus Strigonensis Leopoldus utpote Cardinalis a Kolonits pro sui zelo sollicitus, ex benigne defunctae Caesareo Regiae Majestatis annuentia, dum circa annum 1687 Romae ageret, ea occasione a Summo Pontifico pro eodem populo Episcopum exmittendum impetravit Iosephum utpote de Camillis, Romae in Graeci-Ritus Collegio ad titulum Sebastae consecratum, quem idem Cardinalis secum eduxit, et huic, ut honestam Episcopi mensam habeat, praenotatam antiquam monachorum Basilianorum Residentiam, et Bona eo applicata Sacra-Caesareo-Regia Majestas, Gloriosae memoriae Leopoldus, qua Rex Hungariae benigne obtulit, et Episcopum Munkaciensem, (quo titulo Schismatici plus quam uno, et dimidio saeculo utebantur,) nominavit, ac inde Uniti nomen Episcopi Graeci Ritus Munkaciensis obtinuit, dependentiam nihilominus qua Generalis Vicarius, respectu Graeci Ritus populi ab Episcopo Agriensi habuit, et quia praefatus Iosephus de Camillis ad titulum Sebastae perprius jam consecratus fuerat, ulteriori Consecratione, et Confirmatione ad Episcopatum Munkaciensem non indigebat, cujus tempore impetratis a Regia Majestate pro' ejusdem Clero nonnullis Privilegiis, et indultis, tanto magis allec-

требував. Внаслідок випрошених від його королівської величності деяких привілеїв та уступок для духовенства, його кількість збільшувалася з кожним днем і відповідно поширювалася юрисдикція єпископа, так що нараховувалась вже майже одна тисяча парафій і стільки ж священників. Якраз тому потрібна була немала турбота і пильність як в духовних, так і повсякчасних і політичних справах.

6. Для цього, коли названий єпископ де Камеліс приблизно (126) тридцять років тому помер, його королівська величність, що тоді царювала, за прикладом блаженної пам'яті свого пана батька передала з своєї королівської волі і правом патрона вакантне Мукачівське єпископство з названою резиденцією та належними до неї маєтками Іоанну Годермарському, уніатському пресвітеру грецького обряду і призначеному померлим єпископом вікарієві, людині, між іншим, освіченій, яка закінчила свої теологічні студії в Трнавському університеті, а під час тодішніх повстань в Угорщині залишалася в належній вірності, і цього ж вона запропонувала його святості на названий титул єпископа грецького обряду.

7. Отже, коли його святість відносно вищесказаного, зокрема що стосується прохання про затвердження призначення мукачівського єпископа, посилаючись на те, ніби невідоме заснування цього єпископства і відсутність даних про його канонізацію, здається, що ставилась явна перешкода і тому, як кажуть, розмірковувала над необхідністю послати іншого місіонера (єпископа). Однак його священна королівська величність не хотіла на це дати згоду і відмовилась від всякої підтримки такого єпископа, бо таку підтримку і матеріальне забезпечення його королівська величність, як уже згадувалося, правом патронату надала іншому (тобто Годермарському), який там же був введений до виконування своїх функцій.

8. Звідси найсвятіша королівська величність вважала, що треба попросити його святість, щоб для переборення всяких витікаючих із цього становища труднощів і протиріч та для використання видатків святої римської церкви серед своїх віруючих і для встановлення видатків на свого пастиря дуже багатьох душ, вищеназване Мукачівське єпископство для уніатів грецького обряду одержало раз і назавжди єпископський титул і належне єпископське матеріальне забезпечення, тобто щоб було офіційно затвержене; отже, щоб теперішнього єпископа, призначеного по праву королівського патронату і представленого його

tus Clerus in dies numero augebatur, et consequenter adeo ejusdem Episcopi Iurisdictione extensa est, ut mille fere distinctas Parochias, totidemque Parochos numerat, adeoque non exigua sane indigeat cura, et vigilantia tum in Spiritualibus, tum etiam temporalibus, et politicis. Quem in finem

6-o Mentionato Episcopo de Camillis ante (126) triennium circiter e vivis sublato, Sacra Regia modo Regnans Majestas exemplo beatae reminiscendae Domini Genitoris sui vacantem Episcopatum Munkacsensem cum dicta Residentia, et eo applicatis bonis regia autoritate, et Jura Patronatus contulit Iohanni Hodermarszky, ejusdem Graeci Ritus Unitorum Presbytero, et demortui Episcopi per eundem constituto vicario, viro alias erudito, et in Universitate Tyrnaviensi sua etiam studia Theologica absolventi, ac sub modernis in Hungaria tumultibus in debita fidelitate perseveranti, et eundem ad hunc titulum nominatum Graeci Ritus Episcopum Suae Sanctitati praesentavit confirmandum. Cum autem

7-o Sua Sanctitas super praemissa, utpote ad Episcopatum Munkacsensem nominatione petita Confirmationis, subsequendae Consecrationis, ex eo, quod hic Episcopatus fundatus esse nescitur, Canonisatus autem fuisse non reperitur, notorium obstaculum opponere videatur, ac ideo uti fertur, alius Missionarius eo expediendus destinetur, quem tamen Sacra Regia Majestas praeterquam quod admittere nequeat, nec talis subsistentiam, et mensam habere posset, siquidem huic Episcopo competentem mensam Altefata Sua Majestas Sacratissima jam ut praefertur, jure Patronatus alteri contulisset, idemque etiam ibidem installatus esset. Hinc

8-o Sacratissima Regia Majestas Suam Sanctitatem requirendam esse existimavit, ut ad superandas quasvis emerguras difficultates, et controversias, exindeque avertendum Sanctae Romanae Ecclesiae in suo grege dispendium, et plurimarum animarum suo Pastore destituendarum jacturam, Praefatum Episcopatum Munkacsensem pro Graeci Ritus Unitis titulum de mensa Episcopali sufficienter provisum semel pro semper acceptare, et canonisare, consequenter modernum jure Patronatus Regii denominatum, et installatum, ac Suae Sanctitati praesentatum Ioannem Hodermarszky, et in futurum per Reges Hungariae denominandos ejusdem Successores ad eundem titulum confirmare dignetur, praesertim dum (127) hic Episcopatus de mensa Episcopali sufficienter provisum esse dignoscatur, Residentia etenim ujusdem ex

святості Іоанна Годермарського та в майбутньому призначених королями Угорщини його наступників на цій посаді затверджувала папський престол. Поки (127) це єпископство позбавлене належного офіційного матеріального забезпечення, його резиденція, приєднана до цього єпископства на підставі королівського подарунку, із згоди короля має досить добрі прибутки чотирьох-п'яти сіл, закріплених за цим єпископством, так само має близько тисячі, якщо не більше парафій та від них і підпорядкованих йому пресвітерів має кафедральні прибутки. Легко встановити кількість і якість цих прибутків у такій великій єпархії, що має так багато парафій. Те саме було доведено на прикладі недавно померлого єпископа де Камеліса, що йому цілком нічого не бракувало із єпископського матеріального забезпечення, хоч він був висвячений шебагінським єпископом, але звідти не одержував ні гроша, а лише від церкви та Мукачівського єпископства, про існування якого вже давно було оголошено королівським декретом, а також від згаданої резиденції, вищеназваних маєтків та свого кафедрального він мав достойне забезпечення і ніколи не відчував ніякої нестачі необхідних продуктів та матеріальних нестатків. Призначений недавно єпископ, який знає прибутки цього єпископства, не піднімає жодного питання про матеріальну підтримку і єпископську плату.

9. Виходячи із вищесказаного, не видно причини чому його святість не хоче підтримати авторитет його священної королівської величності і його призначення, дає названому Іоаннові Годермарському, санкціонувати його публічне введення до виконання єпископських функцій, особливо відвернути скандал, який виникне в протилежному разі, та непорядки і заколот, що може статися, тим більше, що народ досі хитається як недавно засіяні паростки римської церкви, не хоче визнати і затвердити це Мукачівське єпископство на зразок Свидницького єпископства для народу грецького обряду, прийняти і настійки не може затвердити і висвятити того ж Іоанна Годермарського, прийнятого тим народом і визнаного за єпископа, чим швидше. Бо вже три роки із-за відсутності єпископа в цій єпархії не можуть проводитися жодні призначення. Дуже багато тих, що бажають стати калюгерами або священиками, не мають змоги бути висвяченими із-за відсутності єпископа, відправляються до схизматичького (православного) єпископа у Трансильванію, який висвячує і призначає їх (128)

collatione Regia ad hunc Episcopatum annexa habet quatuor, quinque pagos non contemnendorum reddituum, item Parochias praeter-propter mille, aut etiam plures, et ab his tot sibi subjectis Presbyteris Cathedraticos proventus, qui in tam ampla Dioecesi, et frequenti Parochiarum numero quales, et quanti sint, facile conjecturari potest, quod ipsum novissime demortui Episcopi de Camillis exemplo comprobatur, nihil omnino huic mensae Episcopali deesse, siquidem ipse ad titulum quidem Sebastae consecratus, sed ne uno teruncio exinde provisos, unice ab Ecclesia, et Episcopatu Munkaciensi, prodeklarataque Regia mentionata Residentia, et praenotatorum bonorum collatione, ac suo Cathedratico honestam habuit subsistentiam, nec unquam de aliquo proventuum necessariorum defectu, aut indigentia conquestus fuerit, et modernus etiam nominatus Episcopus utique Proventus huius Episcopatus constans nullam moveat de subsistentia, et mensa Episcopali quaestionem. Quibus praemissis

9-o Non videri rationem, cur Sua Sanctitas ad conservandam etiam Regiam Suae Majestatis Sacratissimae auctoritatem, et dicto Joanni Hodermarzsky factam collationem, peractamque coram populo installationem, praesertim vero avertendum quodvis in casu contrario scandalum, et in vacillante adhuc plebe, novellisque Sanctae Romanae Ecclesiae palmitibus quamvis confusione, et conturbationem, titulum hunc Episcopatus Munkaciensis exemplo Episcopatus Svidnicensis pro Graeci Ritus populo acceptare, et canonicare, adeoque eundem Ioannem Hodermarszky per populum illum acceptatum, et recognitum Episcopum confirmari, et consecrari facere nequirit, et id quidem quantocyus, a triennio enim vacans hic Episcopatus ob defectum Episcopi nulli Ordines hactenus conferri potuerunt, Calugera-tum autem, seu Presbyteratum inter ipsos affectantes, et vacante Episcopatu ordinari nequentes plurimi ad Schismaticum vicinum ad partes Transylvaniae Episcopum recurrunt, qui eosdem (128)

лише тоді, коли вони відмовляються від унії з римською церквою, і такі знову заведуть народ і край у попередній блуд. Яка ж велика шкода звідси для людських душ? Здається, ще більше треба боятися.

10. Якщо його святість не хоче визнати і затвердити єпископом названого Іоанна Годермарського, відомого і прийнятого народом вікарія ще за життя попереднього єпископа, і дозволить, щоб єпископська посада і далі не була зайнятою, а пришле якогось місіонера або вже призначеного, або якогось невідомого, або когось іншого в обхід прав королівського патронату.

11. То його священна королівська величність не зможе прийняти в Угорщину, зокрема в ті її північні частини, що за сучасних обставин залишаються без керівництва, в середовищі того народу, який визнає грецький обряд і за свідченням досвіду хиткий, не зможе довіряти і допустити в середовищі такого багаточисленного народу когось надто невідомого, не призначеного нею або ж рекомендованого, хто б це не був, тим більше з огляду на становище, що склалося, а особливо на знехтування королівської пропозиції. Але й сам народ не може мати довір'я до якогось невідомого іноземця, не буде надавати йому необхідну пошану, а буде вимагати добре відомого співвітчизника, що може добре вислухати, особливо того, справедливий юрисдикції якого уже до цього часу підкорявся, і до якого цей народ відноситься з більшим довір'ям. Його королівська величність вимагає вірну собі людину, якою показав себе вищеназаний Іоанн Годермарський; крім цього, такого, що відзначався б також ерудицією, вченістю, чесним життям, тобто був би достойним посади цього єпископства.

12. І тому, якщо це плем'я і народ, який завдяки божій допомозі у своїй більшості вже возз'єднаний і для підготовки його духовенства створені всі умови в семінарії в місті Трнаві, де процвітає університет вільних наук, звертається з проханням, щоб міг із своїх засобів далі розширяти це канонізоване, визнане і здатне добре виконувати свої достойні функції єпископство, яке безсумнівно з більшим старанням буде докладати зусилля на ниві освіти і за короткий час їх священники (що на сьогодні здебільшого задовольняються знанням (129) читати), маючи надію на просування вперед, зможуть стати, як і вищеназаний Іоанн Годермарський теологами із

non secus, quam abjurata perprius suscepta Unione Romana, ordinat, et tales populum iterum in priorem reducunt errorem, et hinc quanta animarum jactura? Quae magis metuenda videtur. Si

10-o Sua Sanctitas dictum Ioannem Hodermarszky populo illi notum, et acceptum, ac vivente priore Episcopo ipsius vicarium pro Episcopo ipsorum agnoscere, et confirmare nollet, ac munia Episcopalia diutius vacare permetteret, Missionarium enim, sive eo jam destinatum, adeoque ignotum, sive quemcunque alium in praejudicium Regii Patronatus.

11-o Sacra Regia Majestas in Regnum Hungariae, praesertim ad partes illas, ut vocant superiores, modernis rerum circumstantiis in medium istius populi Graecum nimirum ritum profitentis, et experientia teste volubilis, admittere, et tam copiosum populum ignoto maximo, et a se non nominato, seu praesentato, quisquis ille sit, credere, et committere nequit ratione status, et perturbata imprimis ipsius Regni conditione id non ferente, sed et ipse populus eam erga quemvis extraneum, et ignotum habere non potest confidentiam, debitumque ejus non geret respectum, quem erga sibi notum, et bene audientem Patriotam, cujus praesertim subalternae Jurisdictioni jam ante hoc paruit, et in quem ipse etiam populus priori fertur affectu, aumque desiderat, et Sacra Regia Majestas fidem sibi experta est, qualis praefatus Ioannes Hodermarszky esse censeretur, praeterquam quod etiam ab eruditione, doctrina, ac vitae integritate ad ejusmodi Episcopatus dignitatem idoneus, et sufficiens probetur. Et sane si

12-o Haec gens, et populus, qui jam per Dei gratiam potiori in parte Unitus, et ad excolendum ipsius Clerum certo seminario in Civitate Tyrnaviensi, ubi Artium Liberalium viget Universitas, provisus, advertat Episcopatum hunc Canonisaturam, Consecrabilem, et consequenter ad hujusmodi dignitatem aptum, subjectum e medio sui promoveri posse, majorem dubio procul studiis etiam impendit operam, ac brevi tempore ipsorum Presbyteri (:hactenus ut plurimum et legendi dumtaxat notitia (129) contenti:) spe obtinendae promotionis etiam in Theologos, prout praefatus Ioannes Hodermarszky, evadere poterunt cum eximio

збільшенням своєї католицької віри у боротьбі за унію решти схизматиків.

13. У противному разі, втративши надію на одержання цих посад (особливо вищеназваний Іоанн Годермарський, призначений його священною королівською величністю і прийнятий народом єпископ, що не одержав затвердження і не зміг бути висвяченим), легко розчаруються і втратять необхідне прагнення до науки, не будуть працювати так, як вище було згадано, якщо не буде затверджений призначений сучасний єпископ. Цей народ, уже здебільшого навернений в лоно Христове, знову буде виставлений на здобич вовків і поверне назад у схизму.

В цьому питанні славний імператор справедливо дав своєму римському представникові розпорядження, зміст якого можна прочитати у Базилівича, цитоване місце, стор. 133.

Король Карл 16-го квітня подав у Римі свою пропозицію за Годермарський. Цит. місце, стор. 136.

Із сказаного видно, наскільки настирливий був Годермарський у просуванні вперед своєї справи, і наскільки королівський кабінет був доброзичливий до нього. (Але очевидне й те, що єгерці були набагато міцніші, ніж два імператори та королева мати)*.

Глава 32

Між тим Годермарський мужньо керує єпархією і виконує всі функції, крім висвячення.

Хоч звільнення від податків, привілеї та свободи, надані імператором Леопольдом духовенству і народові, були урочисто проголошені всіма юрисдикціями і установами і почали вводитись у практику, проте Йосиф Годермарський настояв і одержав їх підтвердження. Після смерті Йосифа він одержав подібне підтвердження від Карла VI-ого в 1712 році.

У 1712 році поширювалася на цій території чума — супутниця війни і подруга таборів.

15 липня 1713 року Іоанн Колубець, кам'янський священник, передав на постійне користування різні луки, придбані в 1685 році та орні землі (130) на території села Заріччя в присутності Йосифа Годермарського та зарічанського ігумена Іннокентія Борзаковського. Той Іоанн Колубець проводив своє життя і свою роботу у Мукачівському монастирі (архів єпархії).

* В оригіналі перекреслене.

Fidei Catholicae incremento in reuniendis reliquis adhuc Schismaticis certitudine — E contra vero

13-o Hujusmodi dignitatem consequendi spe (:praesertim si praefatus Ioannes Hodermárszky per Sacram Regiam Majestatem nominatus Episcopus per populum acceptatus, et recognitus Confirmationem, et Consecrationem consequi non posset:) frustrati, facile sane despondebunt animum, et studii debitam, prouti requiretur, operam non impendent, imo ut supra attacktum est, si modernus nominatus modo non confirmetur, et consecratur, populus ille jam potiori in parte ad Ovile Christi reductus, iterum praedae luporum exponetur, et in prius Schisma relabetur.

In eodem merito dat idem Imperator ad suum agentem Romanum commissionem, cujus tenor legi poterit apud Basilovits L. Cit. pag. 133.

Carolus Rex sub 16-a Aprilis reperit suam interpositionem Romae pro Hodermárszko L. Cit. pag. 136.

Ex his apparet, quam diligens fuerit Hodermárszky in promovendo suae promotionis negotio, et quam benignum Cabinetum Regium habuerat erga se. (Sed etiam illud apparet Agrienses longe potentiores fuisse, quam duo Imperatores et Regina Mater.)*

Caput 32.

Interea temporis Hodermárszky Dioecesim viriliter dirigit, et omnia munia exercet praeter Ordinis.

Quamvis immunitates, Privilegia, et exemptiones per Leopoldum Imperatorem Clero, populoque datae per omnes Jurisdictiones, et Competentias solenniter publicatae sint, in praximque deduci ceperint, Iosephus Hodermárszky tamen instituit, et obtinuit earumdem Confirmationem. — Mortuo Iosepho similem Altissimum Confirmationem obtinuit a Carolo VI. 1712.

A. 1712. Comes Belli, et Socia Castrorum, — pestis in his partibus grassatur.

A. 1713. 15. Iulii Ioannes Kolubecz Parochus Kövesdiensis (:----:) anno 1685. Comparata varia falcastra, et Terras arabiles (130) terreno Alsó Karaszlóensi cedit et tradit coram Iosepho Hodermárszky Episcopo Munkaciensi, et Innocentio Borzakoski Hegumeno Karaszlóensi in perpetuum possidenda.

Idem Ioannes Kolubecz professionem, et Vitam

* В оригіналі перекреслено. (Ю. С.)

В 1714 році всі вчинки і декрети Георгія Бізанці, який, присвоївши собі владу, широко їх практикував в єпархії, Годермарський спростовує таким декретом: преподобні пани священники, підпорядковані нашій церковній юрисдикції у славному Сатмарському комітеті — під керівництвом архіпресвітерів Іоанна Пінте із медешійського Лацфолу та Пашкулія із Кеке-ну. Здоров'я і божого вам благословення. Нам стало відомо, як о. Бізанці, перебуваючи серед Ваших шановних панств, без всякого сорому видавав себе за єпископа і, незаконно присвоївши собі владу, не боявся виступити проти священних апостольських і синодських канонів, обманути як мирян, так і священників за допомогою накладання незвичайних кар, позбавити законних архіпресвітерів своїх посад, проводити, а саме: інші незаконні церковні перевірки, виключити із церкви тих, що не хотіли підкорятися, без всякого на те права, а також проводити інші скандальні справи. У зв'язку з тим, що священна католицька церква цього терпіти не може, нашою повинністю є ці справи і їм подібні виправити, всі його акти скасувати, оголосити недійсними, опротестувати (які згідно священних канонів визнаються недійсними); ми відновили на посадах архіпресвітерства преподобного пана Лупула із Шикарло, уніатського священника грецького обряду, надавши йому можливість застосувати до Ваших преподобних панств усі пункти архіпресвітерського права, як це було за доброї пам'яті нашого попередника єпископа де Камеліса. Щоб усіма Вами, як поодинокими, так і всіма в цілому, він був визнаний, ми вручаємо Вам для послухності цього листа. Для більшого довір'я на документ ми приклали нашу печатку і власноручно підписали його. Видане в монастирі св. Миколи, єпископа і сповідника, на Чернечій горі. Дня 25 червня тисяча сімсот чотирнадцятого року. Іоанн Йосиф Годермарський, уніатський єпископ грецького обряду, архімандрит мукачівського монастиря св. Миколи біля Мукачеве, власною рукою. Місце печатки.

(131)

Глава 33

У 1714 році Годермарський просить дозволу його величності, щоб міг побудувати в Повчі монастир і церкву. Карл VI-ий 22 серпня 1714 року довів це прохання до єгерського єпископа, як єпархіального начальника з метою довідатись його думку. Єгерці, сердиті на Годермарського, або не дали жодної відповіді, або не

Religiosam assumit in Monasterio Munkacsien-
Archiv. Dioecesis.

A. 1714. Bizanczy Georgii acta, et decreta qui arrogata sibi autoritate multa in Dioecesi disposuit, sequenti Decreto irrita facit Hodermarszky: Reverendi Domini Parochi, Nostrae Jurisdictioni Spirituali subjecti in Cottu Inclyto Szatmariensi, sub Archi-Presbyteris Pinte Ioannis Laczfalusi Medgyessiensis, et Paskuli de Kéken. Salutem, et Divinam Benedictionem. Innotuit Nobis, qualiter P. Bizanczi intra V-ras Dnēs Rndas existens se jactaverit Eppūm propudiose, et autoritate arrogata non veritus sit contra SS. Apostolorum et Synodales Canones Divortia perpetrare, multas extraordinarias tam a Saecularibus, quam Ecclesiasticis executione mediante emungere, Presbyteros legitimos officio suo privare, aliis Censuris Ecclesiasticis npe Irregularitate, Excommunicatione involutis id officii nulla habita ad id potestate conferre, ac caetera Scandala committere. Ea propter cum S. Ecclesia Catholica haec rolerare non possit, Nostroque muneri eadem, et similia emendare incumbat, hinc omnia acta ipsius cassando, annihilando, irritando, (:prou et juxta SS. Canones irrita esse dignoscerentur:) restituimus officio Archi Presbyteratus Rdum D. Lupulum de Sikarló Graeci Uniti Ritus Parochum, dantes ei facultatem in vestras Rdas Dominationes singulos, ut supra Jus Archi Presbyterale quoad omnia puncta a piae memoriae Antecessore Nostro Episcopo de Camelis habita exercenti. Ut proinde ab omnibus, et singulis Vestrum pro tali agnoscat, hisce in Virtute S. obedientiae Vobis injungimus. In cujus rei majorem Fidem Sigillum Nostrum apressimus, et manu propria subsipsimus praesentes. Datum in Monasterio S. Nicolai Episcopi, et Confessoris in monte Csernegh. Die 25-a Iunii. Millesimo Septingentesimo Decimo quarto. Io. Josephus Hodermarszky. Eppus Graeci Ritus Unitorum Archi Mandrita S. Nicolai Munkacsien- ad Munkáts. m. p. (:L. S.)

(131)

Caput 33.

A. 1714. Hodermarszki supplicat apud Majestatem, ut Pócsini possit exstruere Monasterium, et Ecclesiam.

Recurus hic invitatus est per Carolum VI. ad Episcopum Agriensem, qua Dioecesanum pro opinione sub 27-a Augusti 1714. Agrienses Hodermarszko infensi, aut nullam praestiterunt opinio-

підтримали прохання, і тому бажане прохання не здійснилося.

У лютому 1715 року марамороське духовенство зібралося до Сигота з метою визнання католицької віри. Довідавшись про намір священників, дворяни Марамороського комітату розігнали їх. Тому ті священники звертаються до примаса королівства і просять його заступництва.

Для Годермарського зменшується надія на правління єпархії, бо старший егерський настоятель Іоанн Кішш втирається в довір'я духовенства грецького обряду, ніби кардинал князь Саксонський і примас королівства дозволив і доручив йому скликати духовенство з метою обрання генерального вікарія при його підтримці. Для виконання цього завдання він визначає термін 4-е травня 1715 року в Ужгороді і радить мирно провести цю роботу, поки буде надісланий висвячений єпископ. Дано в Егері 27 березня 1715 року.

В результаті цього греко-католицьким духовенством був обраний Георгій Бізанці, каловський священник і саболчський архidiaкон. Цей вибір був зроблений греко-католицьким духовенством, але і граф Габріел Ердевді, егерський єпископ, за згодою його емініції кардинала князя Саксонського і примаса призначив його генеральним вікарієм у йому підпорядкованому окрузі над усіма віруючими грецького обряду, що проживають у його єпархії. Цього ж Георгія Бізанці він призначає і на випадок можливої відмови якихось священників підкорятися їх опору чи виступу проти нього, він просить для нього як свого вікарія допомогу світських властей. У Дендеші 25 квітня 1715 року (архів єпархії).

Однак мукачівські монахи виступили проти Бізанці, бо він був світським пресвітером^{a)} (132). З цієї причини егерський єпископ посилає такого листа у тислomu витязі до мукачівських монахів: Граф Габріел Ердевді, егерський єпископ, так звертається до духовенства: одержавши з монастиря св. Миколи, що знаходиться біля Мукачева, написаний 20 серпня до

^{a)} Що Бізанці був одружений, ми не маємо жодного документа, але є документ з 1701 року, коли Сент Івані рекомендує його єпископу де Камелісу і називає так: Бізанці, що закінчив Трнавський університет для святих орденів. Отже, не є правдою, ніби мав дружину Анцю, і після її смерті Бізанці був названий без Анці (Анни).

nem, aut disfavorabilem, ideo facultas petita non est subsecuta.

A. 1715. mense Februario Marmarossiensis Clerus Szigetinum convenit fine deponendae Professionis Fidei catholicae. Eotum Status, et Ordines Comitatus Marmaros. insimul constituti super intentione Sacerdotum edocti dispulerunt eos. Quare iidem Sacerdotes rem Primati Regni detegunt, et petunt Patrocinium.

Hodermarszkio imminet exspirium relate ad regimen Dioecesanum, nam Joannes Kiss Praepositus Major Agriensis insinuat Clero Graeci Ritus Cardinalem Principem de Saxonia, et Primatem Regni sibi commisisse, et mandasse, ut Ritus Graeci Clerum convocet fine eligendi Vicarii Generalis sub suo praesidio. Quem in finem pro hoc actu terminum praefigit 4-am Maji 1715. Unghvarini, et svadet paeatam comportationem, donec Episcopus Consecratus missus fuerit. Datum Agriae 27-a Martii 1715.

In hujus consequentiam electus est Georgius Bizanczy, Parochus Kállóviensis, et Archi-Diaco-nus Szabolcsensis, per Clerum Graeco-Catholicum. Electio haec fuit ex parte Graeco-Catholici Cleri, astet Gabriel Comes Erdődy, Episcopus Agriensis accedente Eminentissimi Cardinalis Principis Saxoniae, et Primatis commendatione in suum, qua Ordinarii Dioecesani Vicarium Generalem super omnes fideles Ritus Graeci in sua Dioecesi commorantes, nominat eundem Georgium Bizanczy ac constituit, et in casum quorundam nefors Parochorum resistentiae, aut oppositionis, et Contradictionis saecularem assistentiam eidem suo Vicario praestandam rogatam habet. Gyöngyösini 20-a Aprilis 1715. — (Archiv. Dioecesis.)

Ast Monachi Munkatsienses protestati sunt contra Bizantium, quia fuit Saecularis Presbyter.^{a)} Ob hanc Causam Episcopus Agriensis in extractu hanc dat Litteram ad Monachos Munkatsienses: C. Gabriel Erdődy Episcopus Agriensis ita loquitur ad Clerum: Ex Monasterio S. Nicolai ad Munkáts situato die 20-a Augusti ad Nos datas litteras Paternitatum Vestrarum percipientes, cum admiratione experimur, quod intellecta

(132)a) Ut Bizanczy fuisset uxoratus, nullum Documentum habemus, sed habetur Documentum de 1701. dum Stent Iványi eum commendat Episcopo de Camelis, et nominat Bizanczi, ex Universitate Tyrnaviensi prodeuntem, pro SS. Ordinibus. Ergo verum non est, quasi habuisset Anczám (:Annam:) uxorem, et hac mortua dictus est Bizanczi, absque Anna: без анци.

нас лист і ваших отців, ми із здивуванням до-
відуємося, що, не зважаючи на хороше відно-
шення примаса князя і т. д. до п. Георгія
Бізанці, призначеного нами генеральним
вікарієм, ви не лише відмовили йому в на-
лежній пошані, підкоренні та послушності, на
що ви зобов'язані, але й своїми безперервними
і негідними для священиків вчинками, скан-
дальними розмовами виступають проти його
вікарської влади і таким чином відважуються
образити наш єпископський авторитет, а
також порушити розпорядження вищеназано-
го митрополита. Однак, зважаючи на те, що це
порушення треба віднести не стільки на адресу
Ваших панств, як на адресу підбурювача Йоси-
фа Годермарського, ми по-батьківськи дору-
чаємо і наказуємо, щоб Ви визнали вікарієм
призначеного нами Георгія Бізанці. Він вип-
равданий перед самим князем примасом у всіх
пунктах звинувачень. В Егері, 30 серпня 1715 р.

Із цього видно, що Бізанці був звинувачений
прибічниками Годермарського у багатьох
пунктах, але був виправданий прихильністю
егерців.

Виступ егерців проти Годермарського був
невблаганним, бо егерський єпископ граф Га-
бріел Антоній Ердеві так звертається до му-
качівського духовенства: Ваші отці одержали
або днями одержать нашого листа, написаного
з такого приводу: Сьогодні надійшов доброзич-
ливий лист його еміненції нашого добродітеля
митрополита, що додається до нашого листа, із
якого Ваші отці прекрасно зрозуміють, чому
ми хочемо цим способом повторити наше не-
щодавне нагадування і ще раз по-батьківськи
попереджуємо: хай нарешті зрозуміють і хай
не шкодять собі із-за (133) такого (мукачів-
ського єпископа Годермарського), який сам
собі допомогти не може. В Егері, 1 вересня
1715 року (архів єпархії).

Глава 34

Наступає остаточне падіння Йосифа Годер-
марського, бо егерці, сердиті на нього, не за-
спокоїлись до тих пір, поки за допомогою кар-
динала князя Саксонського і примаса коро-
лівства Георгія Бізанці, підпорядкований йому,
не був призначений апостольським вікарієм і
шебастинським єпископом згідно апостоль-
ського листа від 5 лютого 1716 року. При тако-
му стані справ Годермарський відмовляється
від свого призначення. Свою відмову, написану
як домовленість із Георгієм Бізанці, 10 квітня

Principis Primatis etc. dispositione circa D. Geor-
gium Bizánczy, per nos denominatum, et constitu-
tum Vicarium Generalem, non modo eidem debi-
tam reverentiam, subjectionem, et obedientiam,
uti obligantur non praestent, verum continuis suis,
et Sacerdotes minime decentibus factionibus,
scandalosisque sermocinationibus, ejusdem Vica-
riali potestati resistere, sicque tam Nostram Epis-
copalem auctoritatem laedere, quam etiam alte-
fati Metropolitanam dispositionem turbare praesu-
mant. Quia vero tamen hanc praesumptionem non
tam Vestris Dñāonibus, quam earumdem instiga-
tori (:Iosepho Hodermárszki:) tribuendam esse
censemus, ideo paterne praecipimus, et manda-
mus, ut Georgium Bizanczy, per nos nominatum,
et constitutum Vicarium agnoscere velint. In pun-
ctis enim accusationum coram Principe Primate
abunde excusatus existit. Agriae 30-a Augusti
1715.

Ex his apparet Bizanczium factione Hodermar-
szkiana in multis punctis accusatum, et delatum
fuisse, sed simul favore Agriensium purgatum
exstitisse.

Exacerbatio Agriensium contra Hodermar-
szkium fuit implacabilis, Episcopus enim Agrien-
sis C. Gabriel Antonius Erdődy ad Clerum Munkacsiensem ita loquitur: Acceperint, vel prope-
diem accipient Paternitates Vestrae Epistolam
nostram ejus modalitatis scriptam: Supervenit
hodie Eminētissimi Metropolitanam nostri benig-
nissimi benigna Epistola praesentibus acclusa, ex
qua Paternitates Vestrae — uberrime intelligent
quare nostram nupernam adhortationem per prae-
sentes pro iterata haberi volumus, simul etiam ex
superabundanti ulterius quoque Paterne mone-
mus: sapiant tandem aliquando, et sibi non nocent
propter (133) talem (:Episcopum Munkacsien-
sem Hodermarszky:) qui se ipsum juvare non
potest. Agriae 1-a Septembris. 1715. (:Archiv.
Dioecesis:)

Caput 34.

Finalis degradatio sequitur Iosephi Hodermar-
szky, Agrienses enim Eidem infensi eousque non
quiverunt, donec medio Cardinalis Principis de
Saxonia, et Primatis Regni Georgius Bizanczy sibi
obsequens in Vicarium Apostolicum, et Episco-
pum Sebastae vigore Brevis Apostolici sub 5-a
Februarii 1716. emanati constitutus exstitisset. In
hoc situ rerum Hodermarszky nominationi suae
renunciat, resignationemque suam scriptam non
minus, quam Tractatum cum Georgio Bizanczy
sub 10-a Aprilis initum medio Cardinalis Principis
Primatis submittit.

він подає на розсуд посередництвом кардинала-князя примаса.

Єпископ Георгій Бізанці і Йосиф Годермарський, ігумен монастиря ордену св. Василя В. на Чернечій горі, домовляються про таке:

1. Йосиф Годермарський обирається і призначається Георгієм Бізанці на посаду справжнього єпископського вікарія.

2. Села Бобовище і Лавки, їх прибутки та десятина Росвигова і Чернечої гори хай належать ігуменові монастиря, залишивши за собою прибутки, пов'язані з призначеннями. Крім цього, єпископ віддає монастиреві третю частину кафедрального, штрафів та іншого, зберігши собі дві третини.

3. Ігумен уступає єпископові резиденцію у монастирі з тою заявою, що, якщо єпископ постарается купити за свої кошти дерев'яний будинок і завершити його, йому буде дозволено вільно обирати і жити або в цьому дерев'яному будинку, або в сучасному кам'яному будинку ігумена. Видано в Егері 10 квітня 1716 року.

Після того, як ця відмова була затверджена найвищою інстанцією, для Георгія Бізанці була видана королівська дарча грамота такого змісту:

Ми Карл, з божої милості і т. д. і т. д. передаємо для пам'яті, що після того, як наш вірний і вельмишановний Іоанн Йосиф Годермарський, ігумен уніатського василіанського монастиря грецького обряду св. Миколи біля Мукачева і раніше королівським декретом призначений мукачівським єпископом уніатів грецького обряду, що проживають у мукачівському окрузі (134), але ж між тим з певних і розумних причин не підтриманий нашим рідним і відданим нам другом, високопреподобним во христі батьком і найсвятішим християнином, пресвітером священної королівської церкви, кардиналом князем Саксонським, архієпископом естергомським і примасом королівства Угорщини та метрополитом, добровільно відмовився від свого титула і посади мукачівського єпископа, залишивши для себе вищеназаний монастир. Свою резигнацію він недавно склав до наших королівських рук у повній відповідності і законності у письмовій формі 14-го листопада 1715 року. Між тим на настирливу пропозицію вищеназаної кардинала і архієпископа, з якою він звернувся до святого римського престолу та за підтримкою до нашого уряду, апостольським декретом найсвятішого папи, виданим у Римі у св. Марії великої під знаком рибалки 5 лютого цього 1716 року для всіх уніатів грецького обряду, що про-

Georgius Bizanczy Episcopus, et Iosephus Hodermarszky Abbas de Csernek, Ordinis S. Basilii M. sequentem ineunt tractatum:

1-o Iosephus Hodermarszky eligitur, et constituitur verus Vicarius Episcopalis per Georgium Bizanczy.

2-o Possessionem Bubuliska, et Lavka provenitus; item Decimas de Csernek, et Oroszvég tollat Abbas Monasterii obventionibus occasione ordinationis praestari solitis pro se reservatis, Episcopus insuper Cathedraticis Birsagiorum, et aliorum similium tertiam partem Claustro addicit, duabus pro se reservatis.

3-o Abbas cedit Residentiam in Claustro Episcopo ea cum declaratione, ut si domum ligneam, per se emptam suis sumptibus Episcopus et perfici curaverit, liberum erit eidem aut in hac lignea, aut in murato Abbatis moderno habitaculo libere eligere, ac residere. Datum Agriae 10-a Aprilis 1716.

Resignatione hac Altissimo loco acceptata, sequentis tenoris emanarunt Benignae Collationales Regiae pro parte Georgii Bizanczy:

Nos Carolus Dei Gratia etc. memoriae commendamus etc. Quod posteaquam Fidelis Noster Honorabilis Ioannes Iosephus Hodermárszky Graeci Ritus Unitorum Ordinis S. Basilii M. Monasterii ad S. Nicolaum prope Munkacsinum Abbas, et antehac ejusdemque Graeci-Ritus Unitorum ad Districtum Munkaciensem pertinentium (134) tium Regia autoritate nominatus Episcopus Munkaciensis certis et rationabilibus e causis medio cognati, et amici nostri Nobis sincere dilecti Rmi in Christo Patris, et Serenissimi Christiani Augusti S. R. E. Presbyteri Cardinalis Ducis de Saxonia, Principis, Archi Episcopi Strigoniensis, et Primatis Regni Hungariae, ac Metropolitanae, sui titulum, et Honorem Episcopi Munkaciensis, retenta tamen pro se praedeclarata Abbata in manus Regias nostras benevole, plene, ac legitima in forma, scriptoque, et effective die adhuc 14-a mensis Novembris anni 1715. proxime praeterito resignasset, interea vero temporis ad sedulam praefati Cardinalis, et Archi Episcopi qua etiam apud Sacram Sedem Romanam Regnorum, et ditionum Nostrarum Protectoris commendationem Fidelis pariter Noster Honorabilis Georgius Bizanczy Graeci Ritus Unitorum Presbyter per Suam Sanctitatem, summum utpote Pontificem modernum tenore Brevis Apostolici Roma ad S. Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris, die 5-a mensis Februarii anno modo decurrente 1716. emanati omnium Graeci Ritus Unitorum in

живають у Мукачівській єпархії, апостольським вікарієм був призначений і згідно з канонами висвячений на шебастинського єпископа також наш вірний і чесний Георгій Бізанці, уніатський пресвітер грецького обряду, щоб він зміг згідно норми та їх звичаїв очолювати той уніатський народ грецького обряду у духовних справах. Він же (тобто Бізанці) вищеназваного Іоанна Йосифа Годермарського обрав і призначив, за згодою ординарного егерського єпископа, дуже вірного і дорого нам преподобного Георгія Габрієля Ердєвді із Моньоровкерка, своїм справжнім і законним генеральним вікарієм у духовних справах уніатів грецького обряду, що проживають у Мукачівському окрузі. Обидва в присутності названого егерського єпископа зобов'язалися і дали присягу дотримувати взаємні щирі відношення; для блага як найбільшої кількості душ (як можна надіяться) та повної міцності взаємного миру і дружби, від якої дуже залежить збереження народу в унії з ортодоксальною римокатолицькою вірою, вони із власної ініціативи добровільно у вірі і своїй священничій стійкості (135) домовилися між собою непорушно дотримуватись погодженої домовленості, як про це він повідомив нашу величність із достовірного свідцтва. Таким чином, титул і посада мукачівського єпископа уніатів грецького обряду внаслідок згаданої відмови стали вакантними і знову випали на королівське призначення і наше вирішення. Приймаючи згадану відмову як таку, після якої ми, турбуючись про призначення для підданого нам вірного народу церковних пастирів або керівників, дізналися із рекомендації окремих нам вірних та інших серйозних людей про відомі хороші риси характеру згаданого Георгія Бізанці, шебастинського єпископа, і його вірність, бездоганність звичок і життя, якими його відзначив і обдарував всевишній. Отже, йому, як необхідній і заслуженій особі, ми надали титул і посаду єпископа вищезгаданої Мукачівської єпархії русинів — уніатів грецького обряду, що стала вакантною після згаданої відмови, з усіма правами, обов'язками, прибутками і юрисдикцією, що здала по закону належать руським єпископам названого Мукачівського округу (залишаючи в силі домовленість між ним і згаданим Іоанном Годермарським про взаємовідносини між ними і залишення до кінця життя за ним (Годермарським) відомого монастиря св. Миколи) на основі нашого королівського права патронату. Ми це зробили так, як в минулому робили королі Угорщини, славної пам'яті наші попе-

Districtu Munkacsiensi commorantium constitutus fuisset Vicarius Apostolicus, et denominatus Episcopus Sebastopolitanus ad hunc titulum. Canonice consecrandus, qui Populo illi, et Graeci Ritus Unitorum in Spiritualibus secundum normam, et institutum ipsorum praeesse possit. Ipse vero praefatum Ioannem Iosephum Hodermarszky pro vero, ac legitimo suo in Spiritualibus per eundem Districtum Munkacsiensem Graeci Ritus Unitorum Vicario Generali, accedente etiam Ordinarii, et Dioecesani Episcopi Agriensis utpote Fidelissimi Nobis Dilecti Rdi Georgii Gabrielis Erdődy de Monyorókerék, autoritate, et consensu elegerit, et constituerit, utrinque autem ad contestandam erga invicem sinceri animi relationem, sed et maxime in plurimarum (:uti sperare licet:) animarum emolumentum, ac plenam mutuae pacis, et amicitiae firmitatem, a qua plurimum populi in Unione cum Orthodoxa Fide Romano-Catholica conservatio dependeret, certam inter se motu proprio, et voluntate libera, ac in Fide, ac constantia sua sacerdotali inviolabiliter, (135) et irrevocabiliter observandam invisent conventionem, semetque eatenus, uti Majestati Nostrae ex fidedigno testimonio innotuisset, coram praefato Episcopo Agriensi obligassent, et obstrinxissent. Et hoc pacto titulum, seu honorem Episcopi Munkacsiensis Graeci Ritus Unitorum per praenominatam resignationem ipso facto vacare, et iterato ad Regiam nominationem, et collationem Nostram reincidisse contigisset; Hinc Nos praedecarata resignatione acceptata, pro ea, qua in constituendis Fidelium populo Nobis subjecto Ecclesiasticis Pastoribus, seu moderatoribus tenerum cura, et sollicitudine, consideratis mentionati Georgii Bizanczy, alias Episcopi Sebastopolitani praeclaris virtutibus, Doctrina item, et morum, vitaeque integritate, quibus ipsum ab Altissimo insignitum, et dotatum esse ex nonnullorum Fidelium Nostrorum, ac aliorum etiam gravium virorum recommendatione cognovimus. Eidem igitur, tamquam Personae idoneae, et benemeritae, Titulum, seu honorem Episcopi suprafati Districtus Munkacsiensis Ruthenorum Graeci Ritus Unitorum ex praedecarata resignatione pro nunc vacantem cum omnibus omnino iuribus, obventionibus, emolumentis, et Jurisdictionibus de jure ab antiquo praefati Districtus Munkacsiensis Ruthenorum Episcopis competentibus (:salva nihilominus inter eundem, et memoratum Joannem Hodermarszky ad invicem inita conventionem, et per ipsum retenta specificata S. Nicolai Abbatia apud eundem usque dies vitae suae permanente:) autoritate Juris Patronatus Nostri Regii, quod generaliter instar Divorum condam

редники у вирішенні цих церковних справ згаданого нашого королівства Угорщини і в приєднаних до неї краях, зокрема що стосується присудження титулів і призначення на посади, тобто з додержанням усіх правил і законів, щоб він разом з підпорядкованим йому народом зберігав належну вірність, відданість і послухність найвищому начальникові святої римської церкви і нашій величності у всіх законних і дозволених справах та при виконанні своїх обов'язків. Він повинен віддавати належну честь сучасному ординарному егерському єпископові і майбутнім, виявляти належну пошану і послухність і підкорятися йому і повинен бути залежним від них, як це належить його вікарію. Так ми вирішили (136) і передали для відома сучасників. Тому всім і окремим нашим віруючим, що мають знати про це, особливо проживаючим у згаданій Мукачівській єпархії і підпорядкованим єпископові уніатів грецького обряду народам суворо доручаємо і наказуємо, щоб згаданого Георгія Бізанці, єпископа шебастиїнського, обдарованого нами титулом і посадою єпископа Мукачівської єпархії народу грецького обряду, вважали, прийняли та визнали таким, слухали його як єпископа і підкорялися йому у всіх законних юрисдикціях. Нарешті, ви повинні забезпечувати його всіма засобами існування (однак згідно з домовленістю між ним та частозгадуваним Іоанном Годермарським за останнім і надалі, як було про це домовлено, залишається монастир св. Миколи). Інакше не можна робити. Після прочитання повернути доручителю. Видане у нашому місті Відню в Австрії, дня восьмого листопада тисяча сімсот шістнадцятого року. Нашого царювання і т. д. і т. п.

При висвяченні апостольського вікарія Бізанці шебастиїнським єпископом та у підпорядкуванні вікарія егерському єпископові назва «Мукачівська єпархія» пропущена, а називається Мукачівським округом.

Годермарський, зі славою призначений мукачівським єпископом, безславно пішов звідти, тому що більш був відданий королівсько-царському дворові, ніж егерському престолові: одним словом, собі він більше нашкодив старанням, ніж вадами.

Hungariae Regum, gloriosae memoriae Praedecessorum Nostrorum in conferendis quibusvis Ecclesiasticis memorati Regni Nostri Hungariae, Partiumque eidem annexarum Beneficiis, Titulis, et honoribus optimo jure habere, et exercere dignoscimur, dandum, et conferendum esse duximus; ita tamen, ut idem etiam debitam fidelitatem, devotionem, ac obsequium erga Summum S. R. E. Pontificem, et Majestatem Nostram una cum populo sibi subjecto constanter servare, et pro viribus justis, et licitis rebus, ac negotiis. Dioecesis Agriensis Ordinario Episcopo moderno, et futuris debitam reverentiam, et obedientiam, tamquam eorum respective Vicarius praestare, et ab illis dependen- (136) tiam habere debeat, et teneatur: Imò damus, et conferimus praesentium per vigorem. Quocirca Universis, et singulis Fidelibus Nostris, harum notitiam habituris, praesertim vero in Districtu praefato Munkacsiensi degentibus, et Episcopo Graeci Ritus Unitorum subjectis populis harum serie firmiter praecipientes, committimus, et mandamus, quatenus mentionatum Georgium Bizanczy, Episcopum alias Sebastopolitanum, per Nos vero populi Graeci Ritus, per Districtum Munkaciensem Episcopi titulo, et honore insignitum, pro tali habere, tenere, et recognoscere, eidemque in omnibus, veluti Episcopo debitis jurisdictionibus, et praerogativis parere, obtemperare, denique proventibus, et emolumentis universis (:salva tamen inter eundem, et saepefatum Ioannem Hodermarszky inita eatenus conventionem, et Abbatia S. Nicolai apud ipsum, ut praemissum est, ulterius etiam remanente:) respondere debeatis, et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutus. Datum in Civitate nostra Viennensi, Austriae, die Octava, mensis Novembris, Anno millesimo septingentesimo decimo sexto. Regno nostrorum etc.

Bizanczyo Vicario Apostolico, et Episcopo Sebastae, et ad hunc titulum consecrando, ac in qualitate Vicarii Episcopo Agriensi subordinando Dioecesis Munkaciensis nomen evanuit, nominaturque Districtus Munkaciensis.

Hodermarszky gloriose nominatus in Episcopum Munkaciensem inglorius ex eo excidit, quod plus Augustae Aulae Regiae, quam Agriensi Sedi subditus esse praelegerit; Verbo plus sibi nocuit Zelo, quam vitiiis.

ГЕОРГІЙ ГЕННАДІЙ БІЗАНЦІ, XXV
МУКАЧІВСЬКИЙ ЄПИСКОП.

Народився в селі Великий Раковець Угоцького комітату. Як нижчу, так і філософську та теологічну освіту здобув у Трнавському університеті: єзуїтським ректором Мартином Сент-Івані в 1701 році, разом із Іоанном Годермарським, був рекомендований єпископові де Камелісу для використання на священницьких церковних посадах. Давши на це згоду, він був призначений священником (137) в Калло. Потім невдовзі, як ми вище бачили, був обраний архidiaконом і візитатором Бігарського комітату. За часів перебування єпископа де Камеліса у Пряшеві він управляв цією територією в постійних суперечках із своїми противниками.

Нарешті, Бізанці був призначений вікарієм егерського єпископа таким декретом: Ми, Стефан Телекеші, божою милістю егерський єпископ, постійний наджупан Гевеського та обох Солноцьких комітатів, радник священної цісарсько-королівської величності, бажаємо цим способом довести до відома всіх, що після того, як його преосвященство пан покійний мучачівський єпископ уніатів грецького обряду в Угорщині Іоанн Йосиф де Камеліс, завершивши керівництво та управління цим єпископством, помер у покійності перед богом, священники і народ названого грецького обряду поділилися на ворогуючі частини. Здавалося, що то одні, то інші перетягували на свій бік тих, що хиталися, скоріше внаслідок агітації, ніж їх переконання; звідси виникали багаточисленні скандали і труднощі, і не було кому виправити цю справу; навіть не було кому запропонувати якісь заходи і поради для виправлення становища на місцях, що того потребували, зробити все необхідне для вирішення судових справ та наведення порядку в управлінні людьми грецького обряду. Тому ми, прагнучи виправити таке становище, а особливо зберегти унію згаданих народів і священників грецького обряду, знайшли найбільш відповідним для виконання обов'язків вікарія серед цих самих народів і священників грецького обряду преподобного брата во Христі пана Георгія Бізанці, пресвітера цього ж грецького обряду, Калоського плебана та затисянського архidiaкона, який підходить як нам, так і священній егерській єпархії (залежність від якої завжди визнавалася) тим більше тому, що ми знаємо його як прекрасного знавця латинської мови,

GEORGIUS GENNADIUS BIZANCZY,
EPISCOPUS MUNKACSIENSIS XXV.

Natus in Possessione Nagy Rákócz Comitatus Ugocsa gremiali. Sicut Humaniora, ita Philosophica, ac ipsa Theologica Studia in Tyrnaviensi Universitate absolvit; per Martinum Szent-Ivány Rectorem Iesuitam 1701. una cum Ioanne Hodermarzky pro S. Ordinibus Episcopo de Camelis commendatus exstitit, quibus susceptis Kalloviam pro Parocho (137) est dispositus. Expost ut superius vidimus, Archi-Diaconus, et Comitatus Bihar Visitator creatus est. Episcopo de Camelis Eperjessini habitante ille rexit has partes in perpetua collisione cum aemulis suis.

Tandem Bizanczy Vicarius factus Episcopi Agriensis per sequens Decretum: Nos Stephanus Telekeshi, miseratione Divina Episcopus Agriensis, Comitatum Heves, et Utriusque Szólnok Supremus, et Perpetuus Comes, Sac. Caes. Regiaeque Majestatis Consiliarius. Ad Universorum notitiam praesentium per vigorem volumus pervenire. Quod posteaquam Illustrissimus, et Reverendissimus D. quondam Ioannes Iosephus de Camellis Graeci Ritus Unitorum per Hungariam Episcopus Munkacsiensis, post peractum laudabiliter in hoc Episcopatu gubernium, et Administrationem, pie in Domino obiisset, Sacerdotes, et populus dicti Graeci Ritus in incertum ad diversas partes trahebantur, jam Uni, jam alteri magis ex persvasione, quam devotione, ac Ritus sui observantia inclinantes adhaerere videbantur; Unde plurima scandala, et difficultates emergabant, nec erat, qui remedium adferret, imo nec qui pro remedio salutari, debitis in locis negotia, et instantias proponeret; Causasque ejusdem Graeci Ritus in bonum ordinem redigere satageret. Hinc Nos Commiseratione, et Zelo conservandae Unionis memoratorum Graeci Ritus populorum, et Sacerdotum ducti, Reverendum in Christo Fratrem D. Georgium Bizanczy, ejusdem Graeci Ritus Presbyterum, Plebanum Kálloviensem, et Archi Diaconum Trans-Tibiscanum, Nobis, et Sac. Sedis hujus Agriensis, (:Unde semper dependentiam habere dignoscuntur:) pro gerendo officio vicariatus inter ipsos Graeci-Ritus Sacerdotes, et Populos aptum, sufficientem adinvenimus, maxime, quia lingua latina, scientia Philosophica, et Theologica morali ornatum scimus, morumque honestate laudabilem, ac in suis functionibus sedulum intelligamus. Ideo eidem etiam facultatem, et Iurisdictionem Spiritualem administrandi dictum Officium Vicariatus usque dum Episcopus

філософських і теологічних наук, як людину зразкової поведінки та відмінного виконання своїх обов'язків. Тому ми наполегливо просимо надати йому можливість і духовну юрисдикцію виконувати названий обов'язок вікаріату, поки не буде остаточно встановлений і затверджений святим апостольським престолом мукачівський єпископ. Виходячи з цього, ми закликаємо всіх і кожного зокрема стільки разів згадуваних священників і народи грецького обряду визнати названого високопреподобного пана Георгія Бізанці за свого справжнього і законного наставника та вікарія (138), надавати йому належну пошану, підкорятися його керівництву. На підтвердження цього ми видали цей документ, скріплений нашою законною печеткою і власноручним підписом у нашій єпископській столиці — в Егері 9 квітня 1713 року. Егерський єпископ Стефан Телекеші, власною рукою. Місце печатки^{а)}.

Після смерті егерського єпископа Стефана Телекеші його наступникові, призначеному єпископові графу Габрієлові Ердевді він приносить присягу послухності такого змісту: Я, Георгій Бізанці, пресвітер уніатів з римською церквою грецького обряду, присягаю на живо-го бога, єдиного в трійці отця і кожного в трійці, тобто сина і святого духа, на святу богородицю діву Марію, на всіх святих і ангелів, торкаючись своїми руками цього святого евангелія, що буду вірний і послухний його преосвященству вельмишановному пану Габрієлу Антонію Ердевді, сучасному егерському єпископові, і його наступникам, що будуть нести нагляд і турботу над цією егерською єпархією та в її підлеглих областях, тобто, що я з усіх сил оберігатиму унію православних із святою римською католицькою церквою і буду турбуватися, щоб і іншими оберігалася; виконуючи вікаріальні обов'язки над уніатами грецького обряду, прикладу всі зусилля для того, щоб усіх підлеглих мені священників і народи привести до послухності вищеназаному преосвященному панові і його наступникам та всім, що матимуть загальну турботу над цією егерською єпархією, буду старатися справедливо керувати священиками і народами, відкинувши всякий приятелізм і ненависть, протекціонізм, підкуп і тому подібне; перевірку церков, по можли-

(138) ^{а)} Адже єпископ Телекеші виконував обов'язки, незважаючи на те, що, як було вищесказано, він був позбавлений посади папою і примасом королівства?

Munkacsiensis stabilietur, et a S. Sede Apostolica confirmetur, Paterne in Domino impertimur, et concedimus. Quocirca omnes, et singulos toties memorati Graeci-Ritus Sacerdotes, et populos hortamur, et monemus, ut praedictum R. D. Georgium Bizanczy pro suo vero, et legitimo Superiore, et Vicario recognescen- (138) tes, eidem debitum honorem, et reverentiam exhibeant, ejusdemque directioni sese accomodent, prouti debent, et tenentur. In quorum fidem praesentes litteras Nostras Sigillo nostro authentico, manusque propriae subscriptione munitas, et roboratas extradeditimus in Curia nostra Episcopali Agriae, Anno 1713. 9. Aprilis. Episcopus Agriensis Stephanus Telekesi(!) m. p. (:L. S.)^{a)}

Mortuo Stephano Telekesi Episcopo Agriensi Ejus Successori Comiti Gabrieli Erdódy facto Episcopo Juramentum obedientiae praestat tenoris sequentis: Ego Georgius Bizanczy, Graeci Ritus cum Romana Ecclesia Unitorum Presbyter Iuro per Deum vivum, Unum in Trinitate, et trinum in Personis, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, Sanctam Dei Genitricem Virginem Mariam, Sanctos omnes, et Electos Dei, et haec Sancta Evangelia manibus meis tacta, quod ego Illustrissimo, et Reverendissimo Domino Gabrieli Antonio Erdódy, moderno Episcopo Agriensi, Ejusque Successoribus, ac officium, et curam gerentibus Dioecesanae hujus Agriensis Ecclesiae, eidemque subjectarum fidelis, et obediens ero, item quod Ritus mei Graeci Unionem cum Sancta Romana Catholica Ecclesia intemerate servabo, ac per alios servari curabo, in officio vero Vicariali hujus Ritus Graeci Unitorum omnes mihi subjectos Sacerdotes, ac Populos ad obedientiam Suprafato Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino Ejusque Successoribus, ac Dioecesis hujus Agriensis Generalem curam habentibus adducere, ac compellere pro posse meo satagam, conabor, ac fideliter intendam, Sacerdotibus vero, ac populis amore, odio, precibus, praemio, aliisque respectibus semotis diligentem, ac justam administrationem faciam, visitationes Ecclesiarum, ubi personaliter potero, fideliter pro aedificatione populi, aut aliis

(138) ^{a)} Ergo Telekessy(!) Eppus fungebatur offio, non obstante quod per Pontificem, et Primatam Regni depositus superius dictus sit?

вості, виконуватиму особисто і все те робитиму вірно, що слід виконати для добра народу та здібних і підходячих священників.

Нарешті, особисто буду турбуватися про все те, що відноситься до послушності, покірності та підлеглості вищеназваному преосвященному панові, його наступникам та тим, що ведуть генеральний нагляд над егерською єпархією, а також прийматиму всі заходи, щоб те саме ретельно виконувалося всіма моїми підлеглими. Хай мені так бог допоможе, пресвята діва Марія; всі святі, ангели і це святе боже євангеліє. Зроблені в Дендеші, 20 квітня 1715 року. Той же, що вище, Георгій Бізанці, власною рукою. Місце печатки.

(139) 5-го лютого 1716 року він призначений апостольським вікарієм на основі апостольського декрету такого змісту: Його святість папа Клемент XI. Милий сину, шлю Тобі вітання і апостольське благословення! Відповідно до нашого пастирського обов'язку ми перш за все повинні пильно турбуватися про своїх віруючих у Христі, щоб вони направлялися на вказаний господом шлях, що веде до спасіння їхніх душ. Таким чином, вірячи у Твою вірність, розумність, ученість і особливо в твою тверду католицьку переконаність і надючись, що все те, що тобі доручимо зробити, ти виконуватимеш пунктуально, на пропозиції шановних наших отців кардиналів святої римської церкви та інституту пропаганди віри своїм апостольським рішенням ми призначаємо і проголошуємо тебе апостольським вікарієм уніатів Мукачівської єпархії та інших місцевостей Угорщини зі всіма повноваженнями і правами, що необхідні за нашим переконанням та на думку всього апостольського престолу, маючи на увазі передусім авторитет кардинальської конгрегації; крім того, ми доручаємо всім і кожному зокрема, кого стосується і стосуватиметься якимось чином у майбутньому, щоб підкорялися твоїм рішенням, слухалися твоїх хороших вказівок, уклінно приймали твої корисні доручення і намагалися їх дійово виконувати; крім цього, твої рішення або кару, які ти правильно винесеш або встановиш на непокірних, ми вважатимемо законними і іменем бога будемо настоювати, щоб безвідмовно виконувалися аж до повної сатисфакції. Загальні і спеціальні постанови і рішення, прийняті на загальних і провінціальних зборах, що не суперечать святому письму, а також складені статuti, надані привілеї, дозволи та апостольські послання, видані у відповідності з церковними нормами, будуть

aptis, et idoneis Sacerdotibus peragendas, mihi- que referendas committam. Denique omnia ea, tum ad obedientiam, reverentiam, ac submissionem atefato Illustrissimo Domino, Ejusque Successoribus, ac Generalem Dioecesis Agriensis curam habentibus spectabunt solcite tum ipse curabo, tum per mihi subjectos absque renitentia curari pari sollicitudine intendam, ac satagam. Sic me Deus adjuvet, B. Virgo Maria, omnes Sancti, et Electi Dei, et haec Sancta Dei Evangelia. Actum Gyöngyös die 20. Aprilis, anno 1715. Idem qui Supra Georgius Bizanczy mp. (:L. S.) (139) A. 1716. die 5-a Februarii in Vicarium Apostolicum constituitur Vigore Brevis Apostolici tenore sequenti:

Clemens P. P. XI. Dilecte Fili Salutem, et Apostolicam Bedictionem! Pro Nostri Pastoralis officii munere iis potissimum invigilare debemus, quae curam Christi Fidelium, ut in viam mandatorum Domini ad salutem animarum dirigantur, omnino respiciunt; Itaque de tuis Fide, prudentia, integritate, doctrina, et Catholicae Religionis Zelo plurimum in Domino confisi, sperantesque, quod ea, quae Tibi duxerimus committenda, cumulate sis expleturus, de Venerabilium Fratrum Nostrorum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium Negotiis propagandae Fidei propositorum consilio Te pro Graecis in Dioecesi Munkacsiana, aliisque locis acquisitis in Hun(garia Co)mmorantibus Vicarium Apostolicum (cum) jurisdictione, juribus, et facultatibus (necessariis, et opportunis, ad Nostrum, et Sedis Apostolicae beneplacitum Auctoritate Apostolica tenore praesentium facimus, constituimus, et deputamus, salva tamen semper in praemissis Auctoritate Congregationis eorundem Cardinalium; Mandantes propterea omnibus, et singulis, ad quos spectat, et spectabit quovis modo in futurum, ut tibi in praemissis prompte pareant, et obediant, tuaque salubria monita, et mandata humiliter suscipiant, et efficaciter adimplere procurent, alioquin sententiam, sive poenam, quam rite tuleris, seu statueris in rebelles, ratam habebimus, et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Non obstantibus Apostolicis ac in Universalibus, Provincialibusque Conciliis editis Generalibus, et Specialibus Constitutionibus, et ordinationibus, nec non quibusvis etiam juramento, Confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, et consuetudinibus, privilegiis quoque, Indultis, et literis Apostolicis in contrarium praemissorum quomodolibet

затвержені і в разі потреби поповнені; належно оцінивши зміст усіх названих рішень і кожного зокрема після їх одержання в повному і належному стані і маючи їх дослівні копії, перші залишимо в силі, а всі ті, що матимуть в собі суперечливі трактування, ми публічно скасуємо.

Видано в Римі, у святої великої Марії, під знаком Рибалки 5 лютого 1716 року, тобто 16 року нашого понтифікату. Кардинал Оліверійс.

Глава 36

(140) Егерці дуже переживали, щоб Бізанці не був висвячений мукачівським єпископом, тому вони підготували йому апостольський декрет, яким він був призначений шебаїнським єпископом, але граф Кароль Естергазі під час урочистого виступу про це не сказав; але навів це Базилевич у своїй часто цитованій праці. Детальніше дивись його другу частину, параграф XIX, стор. 144.

Зміст же дарчої грамоти про надання йому мукачівського єпископства Карлом VI-им дивись вище.

Якою була злість егерців на Йосифа Годермарського, видно із листа генерального вікарія, витяг із якого тут наводиться: 11 березня 1716 року Іоанн Кішш, егерський генеральний вікарій, доручив мукачівському архієпископу Іоанові Керепецькому покарати скарбників-службовців за зловживання.

Із словами: Ви цілком не залежите від пана Годермарського, а продовжуйте і далі виконувати волю егерського преосвященного і т. д.

Егерці почали виконувати повну юрисдикцію в Мукачівській єпархії. Це видно із того, що 1716 року граф Габріель Ердевді, егерський єпископ, вважав, що прийнята марамороськими священиками у місті Сиготі унія з святою римською католицькою церквою повинна бути постійною і незмінною. В Егері, 2 червня того ж року, що й вище.

Бізанці, одержавши королівські дарчі грамоти, без затримки поспішає до Львова для належного церковного висвячення на єпископа, про що він отримує свідоцтво такого змісту:

Лев Кішка, архієпископ і митрополіт Київський та всієї Русі, видає посвідчення про те, що він Георгія Бізанці, монаха ордену Василя Великого і апостольського вікарія Мукачівської єпархії, після визнання ним католицького віросповідання і складання присяги вірності святому римському престолу висвятив шебас-

concessis, confirmatis, et innovatis, quibus omnibus, et singulis illorum tenores praesentibus pro plene, et sufficienter expressis, et ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permanens ad praemissorum effectum hac vice duntaxat specialiter, et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscumque. Datum Romae apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die 5-a Februarii, 1716. Pontificatus Nostri Anno 16. J. Card. Oliverius.
(140)

Caput 36.

Agrienses vehementer anxii erant ne Bizanczy ad Titulum Episcopi Munkaciensis consecratur ideo elaborarunt Eidem Breve Apostolicum, tenore cujus Episcopus Sebastae constitutus fuit, sed Comes Carolus Eszterházy in celebri opinione illud non produxit; ast produxit illud Bazilovits in saepius citato opere: per extensum vide apud Eundem Parte II. §. XIX. pag. 144.

Tenorem vero Collationalium Episcopatus Munkaciensis eidem per Carolum VI. elargitarum vide superius.

Quanta fuerat exacerbatio Agriensium contra Iosephum Hodermarszky, patet ex Littera Vicarii Generalis in extractu hic inducta: A. 1716. 11-a Martii Ioannes Kiss Vicarius Generalis Agriensis Archi-Presbytero Munkaciensi Joanni Kerepeczki adpromittit vindicturum injurias per Cameraticos officiales — insuper: Semmibe se fűgűn Hodermarszky Uramtűl, — hanem Ő Kelme a miben vagyon, azon authoritássát mássut folytat-sa. Agriae etc.

Agrienses incoeperunt plenariam jurisdictionem in Dioecesi Munkaciensi exercere, quod patet ex inde, quia 1716. Comes Gabriel Erdűdy Episcopus Agriensis Maramorosiensem Clerum in suscepta in oppido Szigeth cum Romano-Catholica Ecclesia Sacra Unione stabilem, et immotum esse debere rogat. Agriae 2-a Iunii. anno ut supra.

Bizanczy acceptis Collationalibus Regiis tendit Leopolim, fine consequendae Episcopalis, et Sacramentalis Consecrationis, et super ea nanciscitur Testimoniales. In extractu sonant: Kiska Leo, Archi-Episcopus, et Metropolitae Kiowiensis, et Totius Russiae, elargitur Testimoniales, quod Georgium Bizanczy Ordinis S. Basilii M. Religiosum, et Vicarium Apostolicum Districtus Munkács. posteaquam Professionem Fidei Catholicae, et Juramentum Fidelitatis erga sedem Romanam deposuisset, ad titulum Ecclesiae Sebastenae Con-

тинським єпископом. Видано в Володимирі, дня 9 грудня 1716 року.

Повернувшись додому, він зустрівся з новими труднощами і суперечками, що виникли між ним, як єпископом, і Йосифом Годермарським, як ігуменом. Знову потрібно було вирішити нову справу, яку вони разом успішно вирішили в Егері. (141) Взаємна їх згода була зафіксована днем 13 травня 1717 року. У цій згоді знову скріплюють і ратифікують свій попередній договір від 10 квітня 1716 року, який ми вище навели. Крім цього, у договорі було наведено, що існуючий мукачівський будинок сучасної резиденції ігумена, поки на кошти пана єпископа буде побудований новий дерев'яний будинок, буде поділений на дві половини: його південну половину одержить єпископ, а північна частина буде збережена за ігуменом. До цього пан єпископ зобов'язався протягом двох місяців від дня підписання угоди за свої кошти провести відповідну перебудову в будинку. Як тільки пан єпископ постарається знову побудувати вищезгаданий дерев'яний будинок, йому можна буде вирішити, чи зберегти за собою цілий мурований будинок, або ж перейти до дерев'яного будинку, а другий залишається для ігумена.

До цього треба було порівну ділити урожай у саду, тому обидва домовились порівну поділити сад. Нарешті, панові ігумену надана можливість канонічно благословляти та користуватися інфулою (головний убор єпископа).

Після заключення цього договору та вирішення інших питань настав мир і повна згода між преосвященим паном єпископом та паном ігуменом, його генеральним вікарієм.

Глава 37

Після щасливого завершення довгої і згубної революції Ракоці Угорське королівство почало оживати, але з другого боку загрожувала нашій батьківщині небезпека. Інцидент був такий: у місяці серпні 1716 року, після поразки турків біля Петро-Варадина, князь Сабавдії Євген вирішив захопити Темешвар, що знаходився під турецькою владою; зібравши і добре вишикувавши війська, він не тільки оточив Темешвар і Паланку, але добре проведеною опе-

seceverit. Datum Volodimirii die 9-a Decembris 1716.

Domum redux novas iterum de diversis objectis interventas controversias, ac difficultates ab utrinque obmotas, et vigentes, scilicet Iosephum Hodermarszky, ut Abbatem inter, et se ut Episcopum proprimis componendas, et complanandas habuerat. Iterum nova transactione opus erat. Quam etiam Agriae una constituti cum bono successu terminarunt, ac alterum Instrumentum Conventionis mutuae confectum est — sub dato Agriae diei 13. mensis Maji, Anno Domini 1717, vigore cujus omnia confirmantur, ac ratificantur contenta in priori Instrumento Transactionis anno priori 1716. die 10. mensis Aprilis initae, quae jam superius relata habetur. Praeterea in eo coalitum est, quatenus praeexistens muratum aedificium modernae Domini Abbatis Residentiae (:donec domus lignea sumptibus, et impensis Domini Episcopi, vigore accordae prius jam factae, et conclusae, exstrui, perficique curabitur:) per medium dividatur, ejusque medietas meridiem respiciens ipsi Domino Episcopo obtingat, altera parte versus Septentrionem Abbati reservata, ad quam Idem Dominus Episcopus suis expensis intra Spatium duorum mensium, a dato praesentium computando adaptandam, et perficiendam teneatur. Ubi autem antelatam Domum ligneam Dominus Episcopus noviter exstrui curaverit, liberum erit eidem vel totam domum lapideam, vel vero ligneam pro se reservare, alterutra eorum pro Abbate relicta.

Ad haec hortenses fructus aequaliter dividendas esse, prout et hortulanum ab unoquoque in medietate suae Conventionis exolvendum ad invicem convenere. Demum Domino Abbati tribuitur facultas canonice benedicendi, et Infula utendi. His, aliisque compluribus conclusis, ac decisis, deinceps concordia, pax, et harmonia Illustrissimum Dominum Episcopum inter, et Dominum Abbatem, ejusdem Generalem Vicarium, constabilita mansit inalterabilis.

Caput 37.

Longa, et exitiosa Revolutione Rákócziána feliciter sopita, et adtrita, Regnum Hungariae revivescere coepit, ast ex alia parte imminebat periculum Patriae nostrae. Incidens fuit sequens: A. 1716. mense Augusto concussis Turcis ad Petro-Varadinum, Eugenius Princeps Sabaudiae statuit Temesvarinum, in Turcarum potestate constitutum expugnare; Collectis copiis, et bene ordinata acie Temesvarinum, et Palankam non modo cingit, sed bene ordinato assaltu fortalitio Palanka

рацією було захоплено Паланку, а в місяці жовтні капітулював і Темешвар. Після захоплення Темешвара (142) не лише ціла область між Марошем, Тисою і Дунаєм, але й сама Трансильванія і Волощина була повернута угорській короні.

Після цієї подвійної поразки мало бракує, щоб султана можна було схилити до укладення миру, який радше дав присягу, що він ніяким чином не прийме запропонованого посередництва Англії та Голландії з метою укладення договору, але буде продовжувати війну. В результаті цього він дає вказівки кримському ханові, щоб із своїм військом опустошив Трансильванію і Угорщину. І насправді наступного 1717 року кримські татари нападають на Трансильванію і спустошують її, звідти через вишківський перевал нападають на Мараморощину і, опустошивши вогнем і мечем Угочу, руйнують все аж до Сиготи. Королівські війська, об'єднані з багаточисленними загонами марамороських і угорських русинів біля Барчанфолви наносять поразку татарам. Татари, більше думаючи не на перемогу, а на особистий порятунок, починають утікати через Боршанський перевал. Туди з усіх сторін зібравшись, волохи, мешканці цієї долини, нападають на біженців у вузьких гірських ущелинах. Зрубаними деревами та камінням не лише перекривають дорогу, але й убивають усіх татар. Десять тисяч полонених християн, яких вели з собою татари, були визволені, а із близько 15 тисяч татар ніхто не залишився в живих. Від цієї перемоги багато русинів рідного Марамороша та дуже багато волоських (румунських) родин ведуть своє дворянство.

Дуже добре зробив би той, який би опублікував дані про ці родини. В цьому відношенні я наведу географічний опис Марамороського комітату, зроблений відомою людиною і заслуженим директором благочестивих шкіл та Сигітської гімназії Симончицем із його власного рукопису, починається географічний опис Марамороша. Географ повинен думати про себе те, що робив би будь-хто з мандрівників, як повинен робити мандрівник, а також як географ, який досліджує, мандруючи по окремих місцях і питає: Хто там проживає? Що росте? Якої релігії придержуються громадяни? Які закони і звичаї вони мають? Що там відбулося гідне пам'яті? Яку торгівлю проводять з іншими? Звідки прийшли ті народи і громадяни? Яким ремеслом займаються? Які науки передали на письмі? Яку подяку заслужили від своїх панів?

capto, Temesvarinum mense Octobri eodem anno capitulavit. Recepto Temesvarino (142) non tantum totus tractus terrae inter Marusium, Tibiscum, et Danubium, sed ipsa Transylvania, et Valachia Coronae Hungariae reddita est.

Post duplicem hanc cladem tantum abest, ut Sultanus ad pacem ineundam flecti potuisset, ut potius juraverit, intermeditationem Angliae, et Hollandiae fine ineundi foederis oblatam nullatenus acceptaturum, sed bellum continuaturum. In sequelam horum Crimeae Bassae in mandatis dat, ut Transylvaniam, et Hungariam suis cum copiis populetur. Et effective sequenti anno 1717. Crimeae Tartari Transylvaniam invadunt, et vastant. Abinde per passum Viskensem Marmatiam ingrediuntur, et ferro, igneque vastata Ugotsa, omnia, quae versus Szigethum populantur. Vicinae Regiae Copiae, sed cum primis ipsi Marmatae, et Ugocsienses Rutheni in unum juncti ad Barczánfalvam Tartaris Cladem inferunt. Tartari non amplius de victoria, sed salute personali solliciti, per passum Borsensem fugam arripiunt. Eotum Valachi vallis hujus incolae undique concurrentes, in angustis anfractibus montium fugientes adgrediuntur, desectis arboribus, et demissis saxis non modo viam praeccludunt, sed omnes, et universos Tartaros opprimunt. Christianorum Captivorum decemmillia, quos secum ducebant, liberata sunt; ast Tartarorum incirca 15. millium nec vestigium vivum mansit. Ab hac victoria plures familiae Ruthenae Marmaticae, ac Valachicae plurimae nobilitatem suam ducunt.

Optime faceret, si eas quis in medium proferret. Ex hoc incidenti Comitatus Maramorossiensis Descriptionem Geographicam per celebrem virum Simoncsis E Scholis Piis, et Gymnasii Szigethiensis meritissimum Directorem e proprio ejus manuscripto inseram; — incipit:

Descriptio Geographica Marmatae. Geographus hoc de se cogitare debet, quod viatorum quidquid(!) ergo ageret, qua viator agere debet, etiam qua Geographus sedens ambulando quaerit in singulis locis: quis ibi habitat? quid crescat? qualem Religionem teneant Cives? quales leges, et consuetudines observent? Quid acciderit ibi memorabile? Quale Commercium habeat cum aliis? Unde illi Populi Cives venerunt? Quales artes exercent? Qualia Studia per litteras exercuerunt? Qualem gratiam a suis Dominis meriti sunt? (143) In qua mundi plaga jacent, quam habent elevationem Poli? etc.

Quisquis Geographus Marmatiam considerat, dictis quaestionibus ejus incolas ad respondendum

(143) На якій стороні світу вони знаходяться, на якій географічній широті і довготі? тощо.

Кожен географ, вивчаючи Мараморш, повинен подати наведені питання його жителям для відповіді, щоб зробити науку географію корисною.

I. Я описую відповідь на перше питання так: у Мараморші проживають русини, волохи, угорці. Коли у п'яти коронних містах були прийняті колоністи 1329 року, то в грамотах вони називалися пришельцями — саксонцями і мадярами. Із цього видно, що перші поселенці у Мараморші були русини і волохи. Що вони були могутні, свідчить те, що першим князем усіх жителів Молдавії був син Марамороша, по імені Драг. У XIII столітті там проживали воевода Трансільванії, родом волох, наприклад, Драг, звідки пішла родина Драґфі.

II. У Мараморші знаходяться поклади солі, яку закупають багаточисленні країни. Знаходяться цінні камені для шукання і полірування яких імператриця Марія Терезія послала Йоганна Шрюбера, який у Бичкові виконував цю справу успішно. Тут починається ріка Тиса і збільшується внаслідок вливання до неї інших річок, так що на ній можна транспортувати добути сіль. Сюди відносяться ліси, тварини.

III. Релігія тут трояка: грецька, латинська та реформатська. Між ними склалися такі відношення, що кожен здібний має доступ до політичної діяльності. Поширювачами культу бога є священники майже у кожному селі. Першою з усіх була релігія грецького обряду, бо ще король Угорщини Бейла IV затвердив привілеї монахів монастиря св. Василя, місце якого знаходиться тепер біля Грушева. Разом з ними були також католики латинського обряду, бо в Хусті знаходилася плебанія керівника та багато інших церков. Були також монахи — павлинці та ереміти, де тепер знаходиться село Ремети. Наразті, в XVI столітті появилися християни-реформати. Своє вчення ввели у 5 коронних містах. Про грецьку релігію громадянам слід знати те, що Стефан Шимонович називав себе мараморошким єпископом і проживав в Углі. Замість нього виконують тут функції апостольські вікарії, мукачівські єпископи. Цей комітет належав колись до Дюлафегерварської єпархії в Трансільванії, а потім до Сатмарської.

IV. Ця провінція колись була частиною Трансільванії, але в 1736 році була повернена Угорщині і таким чином управлялася і трансільванськими і угорськими законами. Коронні міста колись не підкорялися жодному жупа-

urgere debet, ut doctrinam Geographicam utilem faciat.

I. Noto primae quaestiomis responsum hoc modo:

In Marmatia habitant Rutheni, Valachi, Hungari, Cum ad 5. oppida Coronalia inducti fuissent Coloni anno 1329. vocantur in Diplomate hospites, Saxones, et Hungari, ex quo apparet, quod primi hospites Marmatiae fuerint Rutheni, et Valachi, et quidem ita potentes quod omnium primus Princeps in Moldavia fuerit filius Marmatiae, nomine Dragos. Saeculo 13. habitarunt hic vajvodae Transylvaniae, origine Valachi, e. g. Zasz, Drak, unde orta familia Drákfi.

II. Crescit in Marmatia Petra Salis, quo multa Regna providentur. Inveniuntur pretiosi lapides, pro quibus quaerendis, et poliendis misit Augusta Maria Theresia Imperatrix Ioannem Srübör, qui in Bocsko artem hanc exercuit feliciter. Hic nascitur Tibiscus, et crescit influxu aliorum fluviorum, ut onera salsa exportate possit. — Huc pertinent ligna, animalia.

III. Religio est triplex: Graeca, Latina, et Reformata. Haec ita conveniunt inter se, ut ad Politica officia nulli apto negetur accessus. Cultus Dei promotores sunt Sacerdotes fere in singulis pagis. Prima omnium fuit Graeci Ritus, nam adhuc Bela 4-us Rex Hungariae confirmavit Privilegia Claustrii S. Basilii Monachorum, qui locus nunc est ad Körtvélyes. Cum his erant etiam Catholici Latini Ritus, nam Husztini erat Plebania Rectorea, et plura alia Templi. Erant etiam Paulini, et Eremitae, ubi nunc est pagus Remete. Denique Reformati Christiani Saeculo 16-o Doctrinam suam adduxerunt in 5. oppida Coronalia. Illud autem de Graeci Ritus Civibus notandum, quod Stephanus Simonovits se scripserit Episcopum Maramorosiensem, et habitavit Uglam. Modo hujus vices obeunt Vicarii Apostolici Episcopi Munkacienses. Comitatus hic pertinebat olim ad Dioecesim Albensem in Transylvania, modo autem est in Szathmariensi.

IV. Haec provincia olim erat pars Transylvaniae sed anno 1736. redivit ad Hungariam, itaque et Transylvanicis, et Hungaricis legibus gubernabatur. Oppida Coronalia item nulli Comiti suberant, habuerunt enim suum Iudicem, qui causas decidebat, et jus gladii habebat, aliquas tamen causas ad Regem deferebat, aliquas autem in loco Interrogatorio, hoc est Iudiciali Szólsősin proponerebat, quia iisdem Privilegiis fere uteban-

нові, бо мали свого суддю, який розглядав і вирішував судові справи і мав право меча; проте деякі справи передавав на вирішення короля, а розгляд деяких проводився (144) в судовій столиці в Севлюші, тому що користувалася майже тими самими привілеями. Однак привілеї севлюшців було скасовано, а привілеї інших коронних міст залишилися без змін.

V. Достойними пам'яті є, по-перше, напад татар у 1717 році. Напали вони із Сатмарського комітату через місто Вишково. Звідти направились до Сигота, опустошуючи все. У той час, як тут спричинили населенню багато лиха, у відомій битві біля села Барчанфолви були так розбиті, що намагалися втекти через Боршанський перевал, шукаючи порятунку. Там вони були знищені волохами, а десять тисяч полонених були визволені. Через цей перевал вступив у Мараморш з Молдавії Йосиф II у 1775 році. Навряд чи мав цей край колись гостем іншого імператора, крім випадково перебуваючого тут Сигізмунда, який повертався туди після битви під Нікополем. Інакше слід говорити про давніх королів Угорщини, про що свідчать також і їх грамоти, видані у Мараморші. Навпевно місцем перебування цих королів був замок у Королеві, що розташований перед входом у Мараморш і називався «Гостиниця короля».

VI. Торгівля цієї області є великою, бо, крім Угорщини, сусідньою є Галичина, Молдавія, Трансильванія. Сюди згоняється багато тисяч худоби, і тут відбувається славний ярмарок. Звідси ведеться торгівля сіллю, залізом, деревом, чому сприяє стік річок; між іншим тут випащується величезна кількість худоби, ніби в самих Альпах.

VII. Про походження русинів безсумнівно є те, що вони прийшли із сусідньої Росії, тобто доведено, що вони тут проживали перед приходом угорців і залишилися їх союзниками. Волохи походили із Трансильванії, їх ролоначальниками є римляни, що видно із мови. Історія вчить, що римські колонії були засновані в Дакії за імператора Траяна. Безперечно законно присвоюють собі ту честь галли (французи), італійці, іспанці, що вони є потомками римлян. Це право на таку честь і славу повинен мати і волоський народ.

VIII. Тут культивується особливо таке ремесло, яке необхідне для полегшення важкого життя. Жителі шукають способи перебороти своїми силами (145) або за допомогою своїх домашніх тварин бистрі річки, маловрожайну землю зробити придатною для одержання по-

tur. Sed Szőlősiensium perdita sunt, horum autem integra manent.

V. Memorabilia sunt 1-o Irruptio Tartarorum anno 1717. Irruperunt hi ex Comitatu Szathmariensi, per oppidum Visk. Inde progressi sunt versus Szegethum, omnia vastando, hic cum ultra grassarentur, ad Barczánfalvam notabili clade concussi sunt ita, ut fugam meditarentur per passum Borsensem, interim qua salutem quaesiverunt, ibi a Valachis ad internecionem deleti sunt liberatis decem millibus captivorum. Per hunc Passum intravit in Marmatiam ex Moldavia Iosephus II. Imperator 1775. Vix alterum Imperatorem hospitem habuit unquam haec Regio, nisi forte Sigismundus hac iter suscepisset post cladem ad Nicopolim. Aliter sentiendum de Regibus Hungariae veteribus, saepe enim legitur in eorum Diplomatum: Datum Marimoris. Certe Királyháza ante fauces Marmatiae posita arx ipso nomine loquitur se fuisse hospitium Regis.

VI. Commercium hujus Regionis magnum est, praeter Hungariam, vicinam habet Galliciam, Moldaviam, Transylvaniam. Multa millia pecorum huc pelluntur, et ideo famous est mercatus eorundem. Hinc vero Commercium fiunt sale, ferro, lignis, cui inserviunt defluxum aquarum, alioquin pecudum ingentem numerum hic ali ipsae Alpes fatentur.

VII. De origine Russorum dubium non est quod ex vicina Russia advenerint, imo probabile est eos ante adventum Hungarorum hic exstitisse, eorumque socios mansisse. Valachi ex Transylvania propagati sunt, quos Romanae originis esse ex lingua eorum apparet. Certe Historia docet Colonias Romanas inductas fuisse in Daciam sub Trajano Imperatore. Profecto quo jure Galli, Itali, Hispani sibi vindicant prae aliis nationibus honorem, quia sunt reliquiae Romanorum, eodem plane jure ad hanc gloriam sibi debet natio Valachica.

VIII. Ars hic ea maxime colitur, quae ad duram vitam leniendam est necessaria. Itaque modos quaerunt incolae rapaces fluvios viribus (145) aut suorum jumentorum superare, terram minus propitiam communibus frugibus aptam redere pro vita sustentanda talia sunt inventa priva-

трібних для життя плодів — в цьому відношенні застосовується багато різних способів в оранні, посівах і збереженні плодів землі. Особливо слід відмітити те, що вони своїм власним виробництвом одягають себе і навчилися переносити великий холод; вони не чекають допомоги сусідніх народів у справі поліпшення свого життя, якщо тільки не за допомогою торгівлі; бо вони мають що віддати за ті товари, які заволають до них.

IX. Для вивчення вільних наук, краще сказано, для закладання основ у літературній науці дається вся можливість, бо існують школи в центрі Марамороша — в Сиготі — і народні, і середні, і академії, яким допомагають керівники всіх трьох націй, щоб ніхто не міг сказати, що він має перепони у вивченні наук внаслідок відмінності релігії або народності.

X. Цей край завжди був дуже відомим для трансільванських князів, а особливо для угорських королів, бо тут знаходяться такі п'ять міст, які називаються коронними. Ця назва дуже почесна, тому що і королі не мають більшої прикраси, ніж (королівська) корона. Паном цих міст був сам король від 1329 року, коли ці привілеї їм подав король Угорщини Карл: по-перше, щоб кожен гість платив під час свята св. Мартина півсокола, (тобто шолон птах), але у цих місцях старанний писар повинен був написати фертон замість фалкона (сокола). Фертон же означає один кремницький золотий. По-друге, вони були звільнені від оплати аконів¹⁾ із-за неродючості землі, бо вже акони є плоди, дев'ята частина урожаю. Отже, вони були звільнені від десятини і дев'ятини урожаю. По-третє, вони повинні були платити спільний податок, тобто три важкі і широкі монети, що пізніше із-за зображення на них богородиці за часів угорського короля Людовика II називаються «Маріанами».

XI. Мараморош, якщо розглядаємо весь світ або Угорське королівство, якого частиною вона є, лежить на півночі, хоч вкрита дуже високими горами, але не слід вважати, що внаслідок снігів і морозів вона є менше заселеною, бо має і добрі землі і приносить корисні і здорові плоди, якщо врахувати працелюбність жителів.

XII. Ця батьківщина з огляду на цілий світ знаходиться в напрямі до північного полюсу; питається однак, на яких градусах меридіанів розміщений Мараморош? На це питання до

torum hominum in arando, metendo, et conservando fructus terrae. Maxime hoc est notabile, quod privato artificio se ipsos vestiant, et rigidum frigus arte sua tolerare discant, neque vitae suae curanda vicinorum adjumenta exspectant, nisi causa commercii, nam habent, quod reddant pro ipsis, quae ad eos deferuntur.

IX. Studiorum Liberalium, hoc est Scientiae campus ediscendae, aut potius fundamentis in Doctrina Litteraria datur occasio ponendis. Nam existunt Scholae in medio Marmatiae Szigetih, et Nationales, et Humaniores, et Academiae, quibus triplicis Nationis moderatores praesunt, ne aliquis se a studio litterarum impediri sentiat seu Religionis, seu Nationis diversitate.

X. Haec regio semper valde nota fuit Principibus Transylvaniae, sed praesertim Regibus Hungariae, nam hic invenit talia, quae hic Coronaria quinque vocantur. Ipsum hoc nomen magnum est, quia neque Reges majus ornamentum habent, quam Coronam. Horum Dominus erat, et est ipse Rex ab anno 1329, quo hanc gratiam illis contulit nempe Carolus Rex Hungariae 1-o Ut singulus hospes solvat in Festo Martini dimidium Falconem (:id est Sólgom madár:) sed his locis Falconis Fer-tonem scribere debuisset diligens scriba. Ferto autem significat nostrum unum aureum Cremnicensium. 2-o Dispensata erant a solvendis Akonibus propter terrae sterilitatem, jam autem Akonites fruges sunt nona ex frugibus pars. Ergo liberi erant a decimis, et nonis frugum, 3-o Debebant tamen solvere commune Tributum, hoc est tria pondera, hoc est tres latos grossos, qui deinde propter imaginem Beatae Virginis impressam vocantur Mariani sub Ludovico II. rege Hungariae.

XI. Marmatia sive totum Mundum consideremus, sive Regnum Hungariae, cujus est pars, jacet versus Septentrionem, licet autem altissimis montibus distincta sit, hinc tamen non sequitur eam nivibus, aut frigore minus esse habitabilem, nam et campi elegantes, et fructus (:si accedat diligentia hospitis:) producitur et utiles, et sanos.

XII. Haec Patria respectu totius Mundi jacet sub elevatione Poli Septentrionalis, quaeritur ergo sub quo gradu Meridiani posita sit Marmatia? Ad hanc quaestionem nullus unquam adhuc respondere potuit. Sed hoc anno 1799. men- (146) e

¹⁾ акон — міра вина та збіжжя.

цього часу ніхто не міг відповісти. Однак у вересні 1799 року (146) це визначив королівський астроном Давид Богданіч — в нашій королівській гімназії шкіль паристів, днем і вночі точно вимірюючи за допомогою математичних інструментів при постійному чергуванні Фоми Палковича, він довів, що Мараморош знаходиться на широті полюсу в 47° 1 хвилина і 56° 10 хвилин і 2 секунди.

XIII. Герб, захист цієї провінції, був раніше вкритий буквами, бо якщо герб означав якийсь комітат, то скріплювався 4-ма печатками знатних суддів з написом: 1-ий мав букви МА, 2-ий RA, 3-ий MO, 4-ий RUS. Нарешті, імператриця Марія Терезія дала герб, розділений горизонтально: зверху на ньому під гірською скалою два чоловіки добувають сіль, а під скалою на них дивиться дика коза (доркас); нижче на блакитному полі є 4 срібні річки, що пливуть через стільки ж долин, а саме Тиса, Вишава, Марош і Терекля з цим написом (епіграф): печатка Марамороського комітату 1748.

XIV. Наджупаном цього комітату є пан Йосиф Галлер. Першим віце-жупаном є пан Йосиф Саплонцаї, другим віце-жупаном є пан Павло Гатфолуді. Адміністратором королівських маєтків цього комітату є пан Йосиф Сент-Галі, його помічниками пан Михайло Пец, Іоанн Дожа, Іоанн Шварц, Петро Йоди.

Так виникає, вивчається, твориться географія, щоб її користь і ми знали і інші з задолженням розуміли, що ми хотіли передати нашим невідомим потомкам опис цієї провінції, щоб випадково не сердилися на нас, що з нашої вини вони повинні не знати її. Шимончич, власною рукою.

Глава 38

Егерці зразу після висвячення Бізанці почали нападати на нього, тому він, бажаючи дружньо налагодити справу, послав в Егер Іоанна Керепецького з листом такого змісту: Георгій Геннадій Бізанці, божої волі та апостольського престолу єпископ шебастинський, мукачівський і марамороський в Угорщині та приєднаних до неї краях, апостольський вікарій, шле вітання і господнє благословення. Доручитель даного листа пан Іоанн Керепецький, кафедральний архідиякон, із певними моїми єпископськими дорученнями направляється до пресвященного пана Габріеля Антонія Ердвді, графа із Моньорокерека, егерського єпископа. Тому я вважав, що необхідно з пошаною запитати панів його цісарсько-королівської велич-

Septembri Regius Astronomus David Bogdanits deprehendit in Gymnasio nostro Regio Scholarum Piarum, instrumentis Mathematicis die, nocteque adhibitibus diligentissimo usu vigili Thoma Palkovics, Marmatiam esse sub altitudine Poli in 47° minuto 1-o, 56° 10-mo minuto 2-do.

XIII. Scutum hujus Provinciae Praesidium antea erat litterale, nam ut quidpiam consignet Comitatus, cum autoritate muniebatur scriptum quatuor sigillis Judicum Nobilium, 1-um habuit litteras: MA. — 2-um Ra. 3-um MO. 4-um RUS. Tandem Augustissima Maria Theresia contulit Scutum sectum horizontaliter, in quo superius sub saxo montoso duo viri Salem eruunt vigilante sub saxo Rupicapra (Dorcas:) — Inferius in campo coeruleo sunt 4. fluvii argentei, per totidem Processus fluentes, nempe: Tibiscus, Vissó, Mara, et Talabor, cum hac inscriptione, (:Epigraphe:) Sigillum Comitatus Marmarossiensis 1748.

XIV. Supremus Comes est D. Iosephus Haller. Primus V. Comes D. Iosephus Szaploneczay, Secundus V. Comes D. Paulus Hatfaludy, in hoc Comitatu. Bonorum Regalium in hoc Comitatu est Administrator D. Iosephus Szent-Gály, Ejus autem Administrationis Assessores: D. Michael Pecz, Ioannes Dózsa, Ioannes Svartz, Petrus Iódy.

Sic nascitur, discitur, colitur Geographia, ut usus ejus et nos sentiamus, et alii cum solatio intelligant, quod voluerimus ignotis posteris nostris notitiam hujus provinciae consignare, ne forte nobis indignentur, quod nostra culpa multa ignorare debeant. Simoncsicz: m. p.

Caput 38.

Agrienses illico post susceptam Consecrationem incoeperunt Bizancium impetere, quare is amicaliter volens rem componere, Ioannem Kerepeczky penes sequentis tenoris Passuales Agriam expedit: Georgius Gennadius Bizanczy, DEI, et Sacrae Sedis Apostolicae gratia Episcopus Sebastensis, Munkacsien, et Maramorosien, in Hungaria, Partibusq̄ acquisitis, Vicarius Apostolicus, Salutem, et divinam benedictionem. Praesentium Exhibitor Admodum R. Dnūs Ioannes Kerepeczky(!) Archi-Diaconus Cathedralis in certis negotijs(!) meis Ep̄palibus Agriam ad Illñum, ac Rendissimum(!) Dnñm D. Gabrielem Antonium Erdödy Comitem de Monyorokerek Eppum Agriensem pergit. Eapropter S-ae Caesariae Regiae Mattis D. D. officiales titulis suis dignissi-

ності службовців і найбільш гідними їхніми титулами, щоб вони визнали і прийняли вищеназану мою делегацію (147) у дуже скрутних справах; дуже прошу, щоб вони скоріше були на допомозі, ніж на перешкоді делегації у виконанні дорученого завдання. Покірною прошу, за це я при нагоді обов'язково віддячусь. Після прочитання повернути доручителеві. Видане у резиденції монастиря св. Миколи на Чернечій горі 23 січня 1717 року. Геннадій, єпископ як і вище, власною рукою (місце печатки).

Ця місія не мала жодного результату, бо Бізанці повинен був особисто поїхати в Егер і скласти таку присягу: Я, Георгій Геннадій Бізанці, єпископ шебастинський уніатів грецького обряду в Мукачівській єпархії. Мені добре відомо, і я переконався, яку велику підпорядкованість і залежність у різних справах повинні мати єпископи грецького обряду від латинських (в єпархіях яких вони перебувають) і зберігати її в майбутньому, особливо у світлі інструкції, даної латинським єпископам його святістю папою Клементом VIII-им за згодою конгрегації відносно реформації греків (православних) та декрету і розпорядження виданого в Римі у палаці на Квіринальській горі біля святого Марка 31-го серпня 1595 року, четвертого року виконання ним папських функцій. У ній по пунктах дослівно було проголошено таке: Священники грецького обряду, що були виєвнені на церковні посади без письмового дозволу латинського єпископа, звільняються від роботи і, якщо вони і далі продовжують займати свої посади, вважаються незаконними так само, як і латинські. Право на звільнення таких незаконних священників треба одержати від святого апостольського престолу. Все це — в цілому і в конкретних випадках — я перед преосвященим паном графом Габріелем Антонієм Ердвді із Моньорокерека, егерським єпископом і т. д. і т. п., як своїм дорогим єпархіальним начальником, зобов'язуюсь вірно, чесно і непорушно зберігати відповідно до мого листа, написаного в Егері 11 квітня 1716 року, з особистою присягою. Однак у зв'язку з великою віддаллю, важкою дорогою та відсутністю зв'язків сполучення посилати тих, що бажають бути висвяченими мною на церковні посади, в Егер буде дуже важко і майже неможливо, (148) я вирішив покірною просити, щоб Ваше преосвященне панство було ласкаве дати мені письмовий дозвіл, тобто законну можливість виконувати звільнення від церковних посад, а також вільно і законно призначати на церковні посади — великі

mos honorifice rogandos esse duxi, quatenus antefatum expressum hunc meum (147) officiosam agnoscant in negotiis valde arduis deputationem assumpsisse, Cui ad exequendū munus sibi commissum adiutorio potius, quam impedimento adesse velint, humillime rogo, quam gratiam eidem p̄stitam nactis occasinibus reciprocare haud intermitam. Praesentibus p̄lectis, exhibenti restitutus. Datum in solita Residentia S. Nicolai di (!) Monte Csernek 23. Ianuarii, A-o 1717. Gennadius Ep̄pus id. qui supra. m. p. (:L. S.):

Resultatum hujus Missionis nullus fuit, quia Bizanczy personaliter Agriam ire debuit, et sequens Juramentum deponere: Ego Georgius Gennadius Bizaczy Sebastopolitanus, nec non Graeci Ritus Unitorum per Districtum Munkaciensem Episcopus. Bene mihi notum, perspectumque habens, qualemnam, et quantam diversis ex capitibus Episcopi Graeci Ritus ab Episcopis Latinis, (in quorum Dioecesi morantur:) subordinatiōnem, atque dependentiam habere, observareque debeant, praesertim vero vigore Instructionis ad praelibatos Episcopos Latinos datae a Sanctitate Sua Clemente Papa VIII ex Sententia Congregationis super Reformatione Graecorum, Declaratione, Decreto, ac Mandato Romae in Palatio montis Quirinalis apud Sanctum Marcum sub dato 31. mensis Augusti, anno Domini 1595. Pontificatus anno quarto, et signanter quoad punctum per expressa verba, uti sequitur, declaratum: "Graeci sine litteris Dimissoriis Episcopi Latini Dioecesani ad Sac. Ordines promoti suspensi sunt, et si suspensi in suis Ordinibus ministraverint, efficiuntur irregulares, sicut et Latini. Super hujusmodi autem, et similibus irregularitatibus dispensandi facultatem a sancta Sede Apostolica obtineri oportet. Ad quae quidem omnia, et singula Ego quoque erga Illustrissimum, ac Reverendissimum Dominum Com. Dominum Gabrielem Antonium Erdödy de Monyorokerek, Episcopum Agriensem etc. Tit. velut Dioecesanum meum Gratosissimum, fideliter, sacrosancte, ac inviolabiliter observanda medio scripti mei, Agriae, anno 1716. die 11. mensis Aprilis corporali juramento firmati ultronee me obstrinxi, obligavique. Quia tamen tum ob itineris nimiam distantiam, atque arduitatem, tum ob maximam inopiam, et defectum mediorum, iis, qui ad ordines per me promoveri deberent, Agriam semper confluere aegre admodum, ac (148) perdifficile fore videretur; Eapropter demisse institui, quatenus aliefata sua Illustrissima, ac Reverendissima Dominatio, quoad hoc punctum gratiose dispensando, generalem mihi facultatem, ac Dimissoriales in communi dare, concedereque dignetur, mediantibus quibus homi-

і малі — людей грецького обряду. За ласкавість до мене і за турботу про довірене мені стадо, я охоче приступаю на те, що наведені пункти треба виконувати бездоганно і непорушно, на що я зі всією своєю єпископською совістю зобов'язуюсь, а саме:

1. Що нікого без необхідності і (наскільки це буде можливим) без відома і попереднього екзамєну високопреподобного пана мого генерального вікарія Іоанна Йосифа Годермарського, ігумена монастиря св. Миколи біля Мукачева, не призначу на жодну церковну посаду.

2. Що я не лише не буду прагнути присвоювати якісь церковні чини без попередньої згоди вищеназваного мого генерального вікарія або ним (або у його відсутності мною) призначених учених людей, як також ніхто, якщо не знає добре те, що слід знати, що особливо необхідно знати для здобуття вічного блага, не буде допущений до зайняття посади і до виконання функцій; отже ніхто, ні я, ні екзамєнатори не визнаємо гідним і спосібним, крім того, хто дійсно підходить на цю посаду.

3. Що я за жодних умов не призначу на церковні посади тих, про яких є розумний сумнів, чи вони належно, законно були призначені, а не якимось схизматичним єпископом, або були відкинуті святою римо-католицькою церквою і не мають жодного права на призначення.

4. Що таких, які не знають того, що слід знати, і випадково внаслідок безтурботності того чи іншого, хоч законно, але незаслужено були призначені, я постараюсь домогтися, щоб вони чим швидше належним чином здобули необхідні знання і одержали належні інструкції, і таких і їм подібних не допущу до виконання церковних посад, а лише належно підготовлених і навчених.

Що я все це буду чесно і з єпископською свідомістю виконувати, я даю своє слово і письмове зобов'язання вищеназаному (149) преосвященному панові графу і єпископові. В Егері, 16 травня 1717 року. Георгій Геннадій Бізанці, єпископ шебаїнський і Мукачівської єпархії в Угорщині і в приєднаних до неї областях, апостольський вікарій, власною рукою, місце печатки. У моїй присутності Андрія Петрика, ігумена цариці ангелів у Надь-Комполт і егерського каноника, вл. рука, м. п. У моїй присутності Іоанна Комаромі, настоятеля із Гайдела і егерського каноника, в. р., м. п. У моїй присутності Іоанна Лагера о. товариства єзуїтів в. р., м. п. У моїй присутності Олександра Чала (можливо Чата), віце-жупана Гевеського комітату, в. р., м. п. У моїй присутності

nes Graeci-Ritus ad Ordines tam majores, quam minores libere in Domino, ac licite promovere possim, ac valeam. Erga quam Gratiam mihi, Ovisque curae meae conceditis gratiose concessam, ad Puncta sequentia intemerate, ac inviolabiliter observanda, me in fide, et conscientia mea Episcopali obstringo, obliquoque, ac videlicet:

1. Quod nullum sine necessitate, et (:in quantum fieri poterit:) sine praescitu, nec non praevio examine Reverendissimi Domini Generalis Vicarii mei, utpote Ioannis Iosephi Hodermarszky, Abbatis Monasterii Sancti Nicolai ad Munkács ad illum Ordinem promovere velim.

2. Quod non modo nulli Ordines conferre velim, nisi praemisso legitimo, et conscientioso antelati Domini Generalis Vicarii mei, vel ab eodem (:aut in absentia ejus a me ipso:) constitutorum doctorum Virorum examine, verum etiam nulli, nisi ea rite sciverit, quae scitu necessaria sunt, tum necessitate medii ad salutem aeternam consequendam, tum ad debitam Ordinis sui functionem, atque executionem perficiendam; imo nulli, nisi quem ad ejus munus Officii aptum, idoneum, et sufficientem tam ego, quam Examinatores judicaverimus.

3. Quod eosdem, de quibus prudens dubium est, utrum valide, legitime, et non per aliquem Episcopum Schismaticum, velut a Sancta Romana Ecclesia abjectum, nullamque ordinandi potestatem habentem, ad Ordines promoti sint? sub conditione denuo ordinare velim.

4. Quod tales, qui ea, quae scitu necessaria sunt, nescientes, forte per incuriam unius, vel alterius, valide quidem, sed illicite tamen ordinati sunt, quantocyus debite, sufficienterque de scitu necessariis erudiri, atque instrui curare velim, neque eosdem, et similes prius ad Ordinis, munerisve sui executionem accedere permittam, nisi debite eruditos, instructosque.

In quorum omnium per me in verbo meo, et conscientia Episcopali sacrosancte servandorum majorem assecurationem, praesentes de (149) me altéfato Illustrissimo et Reverendissimo Domino Comiti, et Dioecesano Reversales dedi. Agriae 16. May 1717 G. Gennadius Bizanczi Eppus Sebastopol. et Districtus Munkáts in Hungaria Partibusque aquisitis Vicarius Apostolicus m. p. L. S. Coram me Andrea Petrik Abbate natae Reginae Angelorum de Nagy-Kompolt et Canonico agriensi, m. p. L. S. Coram me Joanne Komáromy Praeposito de Gajdel et Canonico agriensi m. p. L. S. coram me: P. Joanne Leger S. I. m. p. L. S. Coram me Alexandro Csala (nefors Csata) vice Comite C. Heves ord. m. p. L. S.

Георгія Ігнація Гандлера, егерського плебана, в. р., м. п. та в присутності нотаріуса, в. р., м. п.

Глава 39

Не довгими були це взаємне порозуміння і братня пошана. Егерці, ведені бажанням панувати, не хотіли терпіти, щоб Бізанці поводив себе як єпископ, а щоб був їх васалом. Тому егерський єпископ граф Габріель Ердевіді надіслав Бізанці такого звинувачувального листа: (150)

Високопреподобний пане!

Нещодавно перебуваючи в районах Гуменного та славного Земплинського комітату, з яким великим боєм у серці своєму та душевним жалем я повинен був вислуховувати про багаточисленні скандали, скарги і найрізніші ексцеси (які не тільки жоден добрий християнин не схвалює, тим більше не зможе забути милосердний бог) тут і там проти Вашого вищезгаданого панства, які не можна задовільно виразити ні словом, ні пером. По-перше, мені відомо, як Ваше високопреподобне панство недавно якогось руського сичорівського священика (можливо Сатчюра або Чичонського), що має двох жінок, покарало на сорок флоринів, але дозволило йому, що не було у Вашій власті, супроти всяких прав і судових постанов, на всенародний публічний скандал і далі жити з другою жінкою. Добрий боже! Який це приклад? Де совість? Чи знає Ваше панство, скільки раз грубо согрішив названий священик, скільки раз він незаконно жив з цією своєю наложницею? І Ваше панство стало співучасником таких гріхів, що сталися з Вашої вини і Вашого дозволу! Подібний випадок є (151) з попом села Грабівці, який мав першу дружину руську, а тепер фактично безбожно живе з католичкою, що є не меншим скандалом. Хоч ці і подібні їм факти були добре відомі Вашому панству, але Ви не покарали їх належним чином, не перешкодили, не розділили їх, а навпаки, одержавши гроші, залишили в існуючому стані. По-друге, я чув і точно знаю, що Ваше панство робить це всупереч розуму і даних Вам мною можливостей, всупереч своїй клятві, яку Ви дали в моїй каплиці перед хрестом і євангелієм, що будете свято і непорушно виконувати всі мої настанови, всупереч обіцянкам, даним у моїй присутності, всупереч своїй совісті і слову священика. Уже понад шістдесят людей без необхідності і безпосереднього екзамєну, без дозволу своїх панів-дворян висвятив,

Coram me Georgio Ignatio Handler Plebano agriensi. m. p. L. S. ac in praemissis Notario mp. L. S.

Caput 39.

Non longa fuit haec mutua cointelligentia, et fraterna charitas. Agrienses enim Dominandi cupidine ducti nolebant pati, ut Bizánczy, velut Eppus se gerat, sed potius vasallus sit. Quare Eppus agriensis Gabriel C. Erdódy tales litteras objurgatorias dat ad Bizanczium (150) Reverendissime Domine. Proxime dierum in Partibus Homonnensibus et I. Comitatu Zempleniensi existens, quanto cum dolore cordis mei, atque intima animi desolatione plurima scandala, querelas, et diversissimos excessus (quos non modo nullus bonus christianus approbat, verum nec Dei ꝛ summe alias misericors inultos relinquere poterit.) hinc, et inde contra praetam D. Vestram inaudire debuerim, nec verbo, nec calamo sufficienter exprimi potest Primo enim constat mihi, qualiter eadem D. Vestra Rdissima nuperrime quemdam Ruthenicum Sacerdotem Bigamur: Sicsoriviensem (forte Szatsur, aut Csitsoensem:) in florenis quidem quadraginta puniverit, uxorem tamen ei, quod in potestate vstrae(!) Dñis nequequam est, contra omnia Jura, et proprias Graecorum Constitutiones in manifestum Universae plebis scandalum cohabitare permiserit. Bone Deus!! quale hoc exemplum? ubi conscientia? num nescit DVstra dictum Sacerdotem totius (!) graviter peccare, quoties illegitime hujusmodi consorti utpote concubinae suae cohabite? et omniũ ejusmodi peccatorum etiam vstram Dominationem ex culpa conniventiae, et tolerationis participem fieri? similis etiam casus (151) est ille Hrabóczyensis Poppae, qui primam Uxorem Ruthenam habuit, et jam de facto cum Catholica impie non minus, ac scandalose cohabitavit. Quae, et alia tametsi Dominationi Vestrae bene constiterint, ea tamen debite non punivit, non impedivit, non separavit, verum acceptis pecuniis in statu quo reliquit. Secundo: inaudio, et pro certo scio, quod Vestra Dominatio contra mentem, tenorem, et expressas conditiones, in concessa sibi a me facultate appositas, imo etiam contra juramentum suum, quod inviolabiliter, et sacrosancte observandum in Capella mea domestica coram Crucifixo, et ardentibus cereis, plurium in praesentia deposuit, nec non contra Fidem suam, et Verbum sacerdotale jam ultra sexaginta homines sine necessitate, absque praevio debito examine, absque requisita a suis Dominis Terrestribus, manumissione, et nec Catechesim Christianam, nec formam, et materiam Sacra-

хоч вони не знають ні християнського катехізи-су, ні форми і матерії святощів, навіть таких, які говорять, що стільки богів, скільки осіб у найсвятішій трійці, Ви висунули на церковні посади; подібно Ви недавно призначили в Аваші дванадцять неуків, людей, бог знає, якого характеру і якого життя, без жодного попереднього екзамену, одержавши від кожного по 28 ренських флоринів як подяку за цей ганебний вчинок. І, про бога, на який плід із цього можна надіятись? І чому може навчитися народ, загалом неосвічений від такого нічого незнаючого ідіота? Чи не внаслідок абсолютного незнання (ой, якби цього не було) тих чи інших речей із трибуни і повсюдно проголошується така велика кількість ересі і схизми? До цього приєднується ще й це, що те саме Ваше панство із-за згаданої згубної наживи (що згідно з вченням апостолів є служіння ідолам) постійно признає в одне і це саме село більше — двох, а навіть трьох попів всупереч законам, постановам і праву засновників і панів поміщиків, а навіть підтримує їх тілки тому, щоб мати більше підлеглих, від яких звичайно кожного року одержує по два флорини, та мати більше нагод для накладання штрафів. Хоч ці попи мають у селах землю, але всі вони хочуть бути звільненими від робіт та податків. Тому не дивно, що звідси потім виникають багаточисленні розходження з панями поміщиками, суперечки та важкі скандали. Із цього всього якій висновок можна зробити по відношенню до розумної політики, крім такого, що основною причиною цього є Ваше панство, тому що не може зберегти в селі дію виданої королем Леопольдом грамоти в справі звільнення та імунітету священників грецького обряду (151) і не може використовувати її. Цією грамотою про звільнення від робіт та імунітет ми, законні єпископи, не зможемо користуватися і по відношенню до католицьких священників, якщо це і цьому подібне дозволимо у нашій єпархії, наприклад, Ваше панство ніде, ні в одному селі не побачить, щоб були два або більше латинських парохів, як це зустрічається і дозволяється у Вас. Чув я багато поданих мені скарг від різних магнатів у Відні у такому розумінні (до яких за допомогою звертається і народ, і священники, що ображені Вашим панством), чув я і в Братиславі, і в Егері, і в Гуменному, і на інших місцях про допущенні моїм вікарієм проступки, і хоч я вже давно попереджував Ваше панство, але, наскільки довідуюсь, поки ще без жодного результату.

mentororum scientes, imo et tales, qui tot Deos, quot Personae in Sanctissima Trinitate sunt, esse asserebant, ad Ordines promoverit, prouti etiam nuper in Avas duodecim stupidissimos, Deus scit, qualium morum, et vitae homines sine ullo praemisso examine ordinavit, acceptis ab unoquoilibet turpis lucri gratia florenis Rhenensibus 28. Et quis amore Dei, hinc fructus sperandus? et quid discet populus aliunde rudis ex tali Idiota nihil scienti? quin et (:utinam non fieret:) ob ignorantiam crassissimam quid pro quo, per consequens multitudinem haeresum, et schismatum ex suggestu, et alibi declamante? Cui accedit, quod eadem Dominatio Vestra ob dictum Simoniacum lucrum (:quod juxta Apostolum est Idolorum servitus:) identidem Poppas multiplicet, duos etiam et tres aequae contra jura, et Concilia cum praepudicio Fundatorum, et Dominorum Terrestrialium, in eodem pago patiat, et foveat, purepute, ut plures taxatos subditos, a quibus in singulos annos duos florenos accipere solet, pluresque birsagiandi occasiones habeat. Qui Poppae tametsi Fundos rusticanos possideant, omnes tamen a robotis, aliisque oneribus, et pensionibus exempti esse volunt; Unde non mirum, quod dein ex hinc plurimae cum Dominis Terrestrialibus rixae, dissidia, contentiones, jurgia, et scandala gravissima exoriantur. Ex quibus omnibus quid aliud etiam secundum rationem politicam deducitur, quam quod ipsamet Dominatio Vestra praecipua Causa sit, quod Diploma Leopoldinum in Ordine ad exemptionem, et immunitatem Cleri Graeci Ritus extradatum observari non possit, (152) nec manuteneri: Quam immunitatem, et exemptionem etiam pro Latini Ritus Clero Nos Dioecesiani Episcopi manuteneri non possemus, si haec, et similia in Dioecesis Nostris admitteremus, prout etiam nullibi videbit Vestra Dominatio, ut in uno, eodemque pago duo, vel plures Parochi Latini, prout apud ipsos fit, tolerarentur. Audivi ego plures hoc in passu Viennae a diversis Magnatibus (:ad quos et populus, et Clerus a Dominatione Vestra nimium quantum aggravatus, et afflictus pro remedio confugerat (mihi factas querelas, audivi et Posonii, et Agrariae, et Homonnae, et alibi, prout etiam medio Domini mei Vicarii superinde non adeo pridem Dominationem Vestram commoneri feci, nulla tamen, in quantum, experior, emendatione hactenus subsequuta. Tertio: Bene noverit Dominatio Vestra, quatenus in Ordine ad Festa Regni Hungariae Decretalia, etiam a Graeci Ritus Unito Clero, et populo observanda, Decretum gloriosissimae memoriae Leopoldi Imperatoris habeat, et quoties, ut huic morem debitum gereret, paterne simul, et officiose urserim, admonuerim, et requi-

По-третє, Ваше панство добре знає, яке значення для визначення декретних свят Угорського королівства населенням грецького обряду і уніатськими священиками має декрет славної пам'яті імператора Леопольда і скільки раз я і по-батьківськи і офіційно настоював, нагадував, просив Ваше панство, щоб був прикладом у цій справі, але, як видно, все це зустріло глухі вуха.

Загальновідомим є і те, по-четверте, що згадані грецькі руські священики в порушення прав католицьких священиків дуже часто беруться за проведення шлюбів католиків та інших, яких ніколи раніше не знали і не бачили, які ніколи не входили під їх церковну юрисдикцію, навіть не католиків і їх без всяких оголошень вінчали, не виясняючи, що це за люди, не зважаючи на те, що у тих випадках, коли їх власні священики не присутні, шлюб є недійсним. Внаслідок цього не лише мені і моїй єпископській конзисторії спричиняють багаточисленні клопоти, неприємності і величезні труднощі, але також спричиняють багато іншого тяжкого зла серед самих тих, що таким способом вступили в шлюб. Так нещодавно зробив руський піп із Бенківців, який провів шлюб між лютераном і руською, сестру якої раніше мав за жінку і від неї двоє дітей; від теперішньої ще не має жодної дитини, бо вона сама має десь 14 років; з нею він оженився п'ять років тому, коли та мала близько дев'яти років. Так трапилось також в селі Веґец, де в порушення прав власного священика Шовкутинського без всяких оголошень священик грецького обряду обвинчав одну пару. Так само у селі Седличка, що належить турботі преподобних отців Варанівських, (153) руський священик намагався провести шлюб одної пари (що обоє були католиками). Із села Волова священик грецького обряду також у порушення прав власного священика із Герега взявся провести шлюб двох осіб — лютеранів, в Діаполоці, філії Добрянської парафії, дві особи, тобто лютеран з католичкою, живуть, що були обвинчані якимсь священиком грецького обряду, який випадково проходив через те саме село; так само був обвинчаний хтось у Михайлівцях, кріпак пана Андрія Сірмаї з такою жінкою, законний чоловік якої ще й тепер живе в славному Ужанському комітаті; також вдруге женився кріпак того ж пана Сірмаї, якийсь Віктор, що був обвинчаний руським священиком всупереч протесту місцевого священика з особою, про смерть першого чоловіка якої до цих пір немає жодного повідом-

siverim Dominationem Vestram, surdis tamen, uti apparet, auribus praeterita sunt omnia. Comper-tissimum est et illud Quarto: Quod mentionati Graeci, et Rutheni Sacerdotes cum praejudicio Parochorum Latini Ritus quam frequentissime se immisceant ad Copulationes Catholicorum, et aliorum, quos nunquam noverunt, vel viderunt, quique sub jurisdictione Spirituali eorundem nunquam exstiterunt, etiam Aatholicorum, hosque sine omni denunciatione copulent: non considerando, quales sint personae? in quibus circumstantiis? et quod dum similibus tamquam Parochi eorum non proprii assistunt, Matrimonium sit nullum, per consequens non modo mihi, et meo Episcopali Consistorio tricas, fastigia plurima, et molestias maximas, verum etiam inter ipsos taliter copulatos plura alia gravissima mala causent. Ita fecit recenter Ruthenus Poppa Benkocziensis, copulans Lutheranum cum Ruthena, cujus prius habuit germanam sororem, et ab hac duas proles, a moderna nullam, cum primum sit annorum quasi quatuordecim eamque duxerit ante quinquennium, novem circiter annorum existentem. Ita etiam accidit in Pago Vehécz, ubi in praejudicium proprii Parochi Sókutiensis absque omni Promulgatione Graeci Ritus Sacerdos unum par copulavit; Item in Szedlicske Curae Reverendorum Patrum Varannoviensium (153) subjectum par Unum, (:qui ambo Catholici sunt:) Ruthenicus Sacerdos copulare attentavit; Ex pago Volova dicto Graeci Ritus Sacerdos similiter in praejudicium proprii Parochi Göröginyensis Matrimonio adstitit duarum Personarum contrahentium Lutheranarum, in Diapolocz Parochiae Dobrensis Filiali duae personae Lutheranus videlicet cum Catholica cohabitant, a quodam per eundem Pagum casualiter transeunte Graeci Ritus Sacerdote copulatae; taliter copulatus est quidam in Nagy Mihály, in aula Domini Andreae Szirmay existens satrapa cum foemina, cujus prior, et legitimus maritus in I. Comitatu Ungvariensi etiamnum degit, et aliam etiam Uxorem duxit, in ejusdem Domini Szirmay aula Victor quidam per Ruthenicum Sacerdotem contra inhibitionem Loci Parochi copulatus cohabitavit Personae, de cujus prioris mariti obitu nulla hactenus habetur certitudo. Inter haec, et alia aggravat culpam Vestrae Dominationis Reverendissimae hodiernum in diem toleratus ille nefandus Ruthenorum abusus, qui in Monasteriis eorundem contingere solet, uti fit in Possessionibus Tarna, in Inclyto Comitatu Ungvariensi, item in Kraszno-Brod, et Rafajócz, in Inclyto Comitatu Zempliniensi, quo dum occasione Processionum ad Indulgentias plebs concurrat, quas invitas viri foeminas rapiunt, eae illico ad

лення. Між цим вину Вашого преподобного панства ще збільшує на сьогоднішній день те невимовне зловживання серед русинів, яке звичайно відбувається в монастирях, як це було в селах Тарна славного Ужанського комітату, в Красному Броді та Рафайовцях славного Земплинського комітату, коли туди з процесіями зібрався народ на свято храму, схоплених проти їх волі жінок чоловіки примусили вступити з ними в шлюб, а руські священники обвінчали їх. По-п'яте, деякі місцеві громади без мого єпископського дозволу, навіть не зробивши розрахунків, будують або церкви, або руські каплиці з прибутків священників латинського обряду, як, наприклад, в селі Чемерне, що належить вельмишановному пану графу Петрові Зіхі, якийсь кріпак збудував, сина якого було зроблено священником того села, де вже були три руські священники і сварилися між собою за право виконувати функції священника на порушення права високореподробних отців Варанівських; те саме було зроблено в селі Адьогош померлим Франциском Клобушицьким, який так само побудував церкву і під час повстання Ракоці поставив туди руського священника в порушення явного права священника села Шовкут та інде. Із-за цих та багатьох інших причин, які огидно добровільно наводити, щоб я не почував себе самим винним внаслідок моїх відомостей про них; після того, як Ваше панство порушує договір (154) і не виконував скріплені своєю присягою його умови, я передусім відкликаю і повністю анулюю свій дозвіл, який я 16 травня 1717 року з ласки дав Вашому панству так, щоб на основі цього Ваше панство не могло і не посміло абсолютно нікого призначати. При цьому я міцно керуюсь декретом та інструкцією його святості папи Клементя VIII-го, виданого за згодою конгрегації до католицьких єпископів у справі реформації православних у Римі, в палаці св. Марка на Квірінальській горі 31-го серпня 1595 року, тобто 4-го року папства. Таким чином тих, що їх висуне на церковну посаду без мого дозволу, слід вважати звільненими, і якщо вони будуть виконувати свої функції, то їх слід вважати незаконними так само, як це робиться з латинниками. Дозвіл на вирішення цих і їм подібних незаконностей треба одержати від святого апостольського престолу. Виходячи із вищесказаного, хоч я уже стільки раз нагадував своїми батьківськими порадами, ще раз і в останнє звертаюся і прошу Ваше панство по-справжньому виправити вищесказані та багато інших зловживань і скандальних справ і не до-

Matrimonium adiguntur, ac per Ruthenicos Sacerdotes copulantur. Quinto: particulares quidam absque ulla mea, ut Dioecesani licentia, vel etiam non facta insinuatione Cerquas, seu tempella Ruthenica aedificant cum imminutione proventuum Latini Ritus Parochorum, ut signanter in pago Csemerne Illustrissimi Domini Comitis Petri Zichy subdita quaedam fecerat, cujus filium Sacerdotem factum ad eundem pagum pro Parochia inducere tres solum ibidem existentes Rutheni contendunt in praejudicium RR. PP. Varannoviensium; ita etiam factum est in pago Agyagos per defunctum Franciscum Klobusiczky, qui pariter Cerquam aedificavit, et tempore revolutionis Rákóczianae Sacerdotem Ruthenicum introduxit in manifestum Parochi Sókutiensis praejudicium, et alibi. Quibus, et plurimis aliis de causis, quae ultronee referre toediosum est, ne Ego ipsemet per similibus criminum dissimulationem conscientiam meam gravatam sentiam, cum aliunde Dominatio Vestra condiciones sibi appositas, (154) et suo juramento firmatas non observaverit, cumprimis, et ante omnia facultatem meam, quam ego anno 1717. die 16. Maji Dominationi Vestrae elargitus fueram, praesentium per vigorem revoco, casso, et omni modo annullo, ita ut vigore ejusdem Dominatio Vestra Reverendissima absolute nullum ordinare possit, vel audeat, inhaereoque firmiter Decreto, atque Instructioni a Sanctitate sua Clemente P. P. VIII. ex Sententia Congregationis super Reformatione Graecorum Romae in Palatio Montis Quirinalis apud Sanctum Marcum sub dato 31. Augusti, anno 1595. Pontificatus anno IV. ad Episcopos Latinos emanatae. Ita, ut si quos sine litteris Dimissorialibus Meis ad Sacrum Ordinem promoverit, sint suspensi, et si suspensi in suis Ordinibus ministraverint, efficiantur irregulares, sicut et Latini; Super hujusmodi autem, et similibus irregularitatibus dispensandi facultatem a Sancta Sede Apostolica obtineri oporteat. Ex superabundanti praeterae, praemissis jam tot Paternis meis admonitionibus, iterato, et ultimo hortor, et rogo Dominationem Vestram, praedictos, et alios plures excessus, et scandala serio corrigat, emendet, et in futurum praecaveat; Bigamos Sacerdotes a cohabitatione, et Officii ipsorum executione serio inhibeat, et non solum in marsupio, verum etiam per carceres, et alia media severe puniat. Uxores, seu potius concubinas ipsorum illico separet, ac amandet; Neo-ordinatos vero tamdiu a sui Ordinis executione suspendat, donec se in omnibus, quae quilibet vir Ecclesiasticus necessario scire debet, debite perfecerint, novumque Examen (:in quo debite subsistant:) non subiverint, ipsoque effectu remonstret Vestra

пускати їх в майбутньому; священникам, що мають двох жінок, заборонити співжиття і виконання ними церковних обов'язків, суворо погрозити їм не тільки грошово, але й шляхом заарештування та іншими заходами. Їх дружин, краще сказано, наложниць відлучити від них і прогнати. Новопризначених звільнити від виконання церковних обов'язків, поки вони не будуть знати все те, що має знати будь-який священник, поки не з'являться на новий екзамен (який належно складуть), і нехай Ваше панство своїм прикладом покаже їм, що дійсно більше турбується про бога і душі людей, ніж про гроші, що сумлінно дотримує унію з святою римською церквою; якщо не має католицької віри і не визнає унію, то нехай краще покаже, хто він такий; щоб добровільно не обманювати бога, папу і нашого найяснішого пана і не робити надалі насмішок з усіх нас; отже, коли часто згадуване Ваше панство не зважить на стільки прохань, батьківських порад, приятельську совість, клятву і слово єпископа, на божественну і людську величність і по-справжньому не усуне всі вищенаведені зловживання, то я заявляю і своїм чесним єпископським (155) словом повідомляю, що я стільки перелічених зловживань і скандалів не зможу далі терпіти своєю свідомістю, та й не хочу далі замовчувати їх, але напевно відправлюсь у Відень з метою заяви про все це і шукання виправлення і відверто інформуватиму про все найяснішого ясновельможного нашого пана і (якщо буде потрібно) з його згодою посередництвом папського нунція навіть найуклінініше звернусь у Рим з пропозицією, щоб належним чином на решті потурбувалися про виправлення як всього вищесказаного, так і інших справ священників і народу, об'єднаних з римською церквою. Які це буде мати наслідки (напевно переконаєтесь, що більші, ніж звичайна батьківська прихильність), що Ваше панство зможе приписати не мені, а собі. Залишаюсь, бажаючи вийти з усього щасливо. В Егері, 9 лютого 1718 року. Найвідданіший Ваш слуга, граф Габріель Антоній Ердевді, егерський єпископ, в. р.

Глава 40

Бажаючи ще збільшити своє переслідування, цей граф єпископ доніс про ці недоліки, які сам вивдає і реальність яких ніколи не довів, примасу королівства. На це він одержує таку відповідь: Високопреосвященний пане графе! Маючи намір скоро повернутися звідси в Ра-

Dominatio, quod revera plus Deum, et animas, quam pecuniam curet, quodque Unitam cum Sancta Fide, et Ecclesia Romana Religionem habeat, quam si non habent, vel non agnoscunt, potius se declarent, quales sint? ut Deus ultronee taliter non illudatur, Summus Pontifex, Augustissimus item, et Clementissimus Dominus Noster non decipiatur, et Nos omnes amplius non irrideamur; Quodsi vero saepefata Dominatio Vestra nec preces, nec tot Paterna monita, nec gratitudinem, nec propriam conscientiam, nec juramentum, et verbum Episcopale, neque Divinam, aut humanam Majestatem curando serio se non emendaverit, et praedictis omnibus debitam medelam non tulerit, en declaro me, et sincere significo in (155) verbo meo Episcopali, quod Ego tot praedictos excessus, et scandala, sicut bona conscientia nullatenus possum, ita nec velim ultronee dissimulare; Sed certo certius pure ad ea declaranda, et corrigenda Viennam ascendam, Augustissimum, atque Clementissimum Dominum Nostrum de omnibus genuine informabo, et (:si opus fuerit:) cum ejusdem annuentia per Nunciaturam etiam Romam recurram humillime instando, ut de praedictorum omnium debito tandem remedio simul etiam aliter Graeci Ritus Unito Clero, et Populo provideatur. Quod vero exinde subsequendum est, non utique mihi, (cujus plus, quam paternum affectum semper expertus est:) sed sibi ipsi adscribere poterit Vestra Dominatio, quam in reliquo feliciter supervivere cupiens, maneo. Ejusdem Reverendissimae Dominationis Vestrae Agriae die 9. Februarii. 1718. Servus Addictissimus. Comes Gabriel Antonius Erdödy Episcopus Agriensis. m. p.

Caput 40.

Persecutionem suam ultro extensurus idem Comes Episcopus, Primati Regni hos excessus, quos ita baptisavit, et in quorum realitatem nunquam inquisivit, detulit, ad quam delationem responsum accipit:

Illustrissime, et Reverendissime Domine

тісбону, безпосередньо перед самим від'їздом я отримав з вдячністю листа Вашого високопреосвященного панства, висланого 12 дня цього місяця, на який коротко берусь відповісти; на мою думку, було би найкраще, якщо б Ваше високопреосвященне панство про важкі проступки пана Бізанці доповіло священній Конгрегації по пропаганді віри і таким чином закрило б йому самому можливість звернутися туди. Після того, як згадана Конгрегація матиме справжню інформацію про його вчинки, вона безперечно інакше буде думати про нього і не так легко вислухає його, якщо він туди звернеться. Така моя думка, і на ній я наполегливо настоюю. У Відні, 18-го травня 1718 року. Вашого вищтитулованого панства найвідданіший батько, заступник і слуга кардинала із Саксонії. Власноручний підпис. Високопреосвященному пану графу Габріелю Антонію Ердвді із Моньорокерека, (156) егерському єпископові, постійному наджурану Варадського, Гевеського та обох Солноцьких комітатів, раднику його священної імператорсько-королівської величності в Егері.

Після такої рішучої настанови егерський єпископ написав на Бізанці в Рим, де без жодного слідства, у відповідності з викладом донощика-єпископа були прийняті незаконні рішення.

Римська конгрегація дає таке розпорядження егерському єпископові:

Преосвященний і високопреподобний пане і брате! Не без величезного болю священна конгрегація зрозуміла, що багато великих зловживань і скандальних справ мають місце в тому апостольському вікаріаті серед духовенства та народу грецького обряду, які наносять велику шкоду не лише добрим звичаям і юрисдикції латинського єпископа, але також священній унії, яку сміливо треба підтримувати і поширювати; вони є і дуже великою шкодою і перешкодою. Ми чули, що свята священної римської церкви згідно з настановами не дотримуються; священникам, що мають двох жінок, дозволено жити з незаконними жінками, тобто з справжніми наложницями жити і волочитись; вських мужчин, недостойних і негідних, без попередньої перевірки, за заплачені гроші, без розбору і попереднього екзамену призначається на церковні посади, а грецькі парохі вмищуються у шлюби латинників. Викрадені православними дівчата-католички проти своєї волі вінчаються їхніми пресвітерами. Нещодавно будуються церкви, і до них призна-

Comes! Propediem hinc Ratisbonam rediturus, per consequens in procinctu discessus existens, gratanter accepi 12 currentis Agria datas Illustrissimae, et Reverendissimae Dominationis Vestrae Litteras, ad quas brevier occurrit rescibendum: Mea videtur opinione optimum fore, si Illustrissima, et Reverendissima Dominatio Vestra Domini Bizancy graves hactenus commissos excessus coram Sac. Congregatione de Propaganda Fide exponeret, taliterque ulteriorem eo recurridi modum ipsi praecluderet, ubi enim mox dicta Sac. Congregatio de ipsius excessibus genuinam habebit informationem, aliud profecto de eodem sentiet, neque tam facilem ipsi eo recurrenti aurem praebabit. His sum, et indestinenter persevero. Viennae 18. Maji Anno 1718. Praetitulatae Dominationis Vestrae. Addictissimus Prens, Protector, et servus Cardinalis de Saxonia m. p. Illustrissimo, et Reverendissimo Domino Comiti Gabrieli Antonio Erdödy, de Mo-(156) nyorokerek, Episcopo Agriensi, Montis Claudii, et Comitatum Varasdinensis, Hevesiensis, et utriusque Szólnok Perpetuo Supremo Comiti, Sac. Caes. Regiaeque Majestatis Consiliario. — Agriae.

Huic peremptoriae inviacioni conformiter Episcopus Agriensis detulit Bizanzium Romam, ubi nulla facta investigatione, ad meram delatoris Episcopi expositionem injuriosae emanarunt Resolutiones.

Congregatio Romana tales dat Ordines ad Episcopum Agriensem:

Illustris, et Reverendissime Domine uti Frater! Non sine ingenti dolore Sac. Congregatio intellexit plures, et quidem graves abusus, et scandala in isto Vicariatu Apostolico inter Clerum, et populum Graeci Ritus vigere, quae non modo bonis moribus, et Ordinariae Latini Episcopi Jurisdictioni multum officiant, sed etiam S. Unioni, quae pro virili fovenda, ac promovenda esset, maximo nedum detrimento, sed etiam impedimento sunt. Audivimus enim Festa S. Romanae Ecclesiae de praecepto minime observari; Bigamis Sacerdotibus cum illegitimis Uxoribus, imo veris concubinis vivere, atque versari permissum; Viroscque cujusque generis, ac fortunae minus etiam idoneos, et immeritos, nullo praevio examine certo quodam exoluti pretio indiscriminatim ad Sac. Ordines promoveri. Parochos Graecos in Latinorum Matrimonii immisceri. Rapi virgines Latinas a Graecis, et ab eorum Presbyteris vel invitatis Matrimonio jungi. Novas in dies Ecclesias erigi, et in iis Parochos constitui sine scitu, et consensu Ordinarii plurimaque his similia fieri Amplit(!)tua,

чаються парохи без відома і згоди ординарного єпископа, і все це і йому подібне робиться під твоєю владою (що перш за все здається несерйозним і нетерпимим) не лише без Твого заперечення, але, мабуть, за Твоєї згоди. Тому, щоб високопоставлені отці припинили таке зло і надалі не обтяжувались ним, нехай вони добре продумують, які заходи треба вжити відносно того, а Твоїй величності доручається, як даний лист велить, щоб сам пильно стежив за цим усім і щоб турбувався про те, щоб Твоїми підданими це все набожно оберігалось, ти довідаєшся про постанови священної конгрегації із прилученого листа. Крім цього, високопреосвященні отці посередництвом цього нашого листа серйозно попереджують Твою величність, щоб у майбутньому утримувався від усього того, що ти допустив мабуть через свою нерозумність, і щоб радився з своєю совістю. Я бажав би, щоб Ти щиросердно виконав нагадування священної конгрегації (157) і всю свою роботу, пильність і старання скерував на те, щоб Ти повністю відповідав надії, яку має апостольський престол у відношенні до Тебе, коли Тебе висунув на таку відповідальну і почесну посаду. Будучи сповнений такими бажаннями, твоїй величності я старанно прошу щастя від бога. В Римі, 20-го червня 1718 року. Як брат славний кардинал Сакріпантес, префект. О. апостольський (?) архієпископ Лавіс. Секретар.

Постанови священної генеральної конгрегації по пропаганді віри від 20 червня 1718 року.

Після того, як високопреосвященний і високопреподобний пан кардинал Зондагарій доповів про всі зловживання і скандали, що відбулися серед духовенства і народу грецького обряду Мукачівського апостольського вікаріату Егерської єпархії, високопреосвященні отці з метою попередження подібного зла вирішили нижченаведене:

По-перше: Люди грецького обряду повинні дотримувати свята за настановами католицької церкви.

2. Відділити жінок від чоловіків, що мали двох жінок, і нехай апостольський вікарій надалі поступає законно.

3. Люди грецького обряду не можуть призначатися на посади апостольським вікарієм, якщо не мають на це дозволу ординарного католицького єпископа.

4. Священиків грецького обряду не можна затверджувати і нових призначати без згоди ординарного католицького єпископа.

(:quod imprimis grave videtur esse, atque indolendum:) non modo non prohibente, sed forte etiam probante; Quare ut Eminentissimi Patres ejusmodi malis occurrant, et ne ulterius grassentur, opportune provideant, quaedam super his decernenda putarunt, et Amplitudini tuae mandandum, prout per praesentes Literas mandant, ut ea omnia ipse sedulo serves, et a subditis tibi populis religiose servari cures, quae quidem Sac. Congregationis Decreta ex adjuncta Pagella cognosces. Praeterae Eminentissimi PP. Amplitudinem tuam meis hisce Litteris serio monent, ut in posterum ab iis omnibus quae hucusque forte per imprudentiam admisisti omnino te abstineas, et conscientiae tuae consulas. Haec autem ego salutaria Sac. Congregationis mo- (157) nita aequi, bonique facias velim, et omnem operam tuam, sollicitudinem, et studium impendas, ut Spei, quam de te S. Apostolica Sedes maximam gerit, ubi te ad tam sublimem gradum, dignitatemque promovit, plene, atque etiam abunde respondeas. Quibus in Votis Amplitudini tuae summam a Deo incolumitatem enixe precor. Amplitudinis Tuae. Romae 20. Junii. 1718. Uti Frater I. Cardinalis Sacripantes Praefectus. P. A. Archiepiscopus Lavis. Secretarius.

Decreta Sac. Congregationis Generalis de Propaganda Fide habitae, die 20. Junii. 1718.

Referente Eminentissimo, et Reverendissimo Domino Cardinali Zondario quosdam abusus, et scandala, quae inter Clerum, et Populum Graeci Ritus Vicariatus Apostolici Munkacsiensis in Dioecesi Agriensi grassantur, Eminentissimi PP. ut hujusmodi malis opportune provideatur, decreverunt ut infra, videlicet:

Primo: Graeci servare teneantur Dies Festos de praecepto Latinae Ecclesiae.

2. Separentur Uxores a Bigamis, et Vicarius Apostolicus procedat prout de jure.

3. Graeci non promoveantur a Vicario Apostolico ad Sac. Ordines, nisi eidem exhibuerint Dimissorias Ordinarii Latini.

4. Parochi Graecorum non approbentur, nec novi instituantur, nisi de consensu Ordinarii Latini.

5. Священиків грецького обряду має попередити апостольський вікарій, щоб вони не з'являлись на весіллях католиків, і нехай вікарій поступає згідно з законом проти непослушних.

6. Нових церков чим менше будувати і побудовані не висвячувати без згоди ординарного католицького єпископа.

Видане в Римі дня і місяця, що вказані вище. Славний кардинал Сакріпантес, префект. О. апостольський (?) Архієпископ Лавіс. Секретар.

Таке ж рішення було вислане у тому ж супровідному листі мукачівському єпископу під таким титулом: славному і високопреподобному пану і брату Георгію Бізанці, єпископу шебастинському, мукачівському вікарію.

Глава 41

Ці неправильні рішення католиків спричинили серед (158) віруючих обох обрядів та священників суперечки, сварки та бійки. Стисло це побачимо із наведеного.

Єпископ Бізанці ці звинувачення науково спростовує, але позаяк спростування надто довге і більш полемічне, ніж історичне, тому я не вважав за доцільне його наводити.

Якщо б руське духовництво і народ не були міцними у своїй вірі, то напевно мали б відійти від унії із-за знущань і деспотизму єгерців або ж постійно жалілись на відповідних місцях. Зрештою, нічого б не допомогло, бо єгерці були набагато сильнішими, ніж би справедливі скарги малого народу були вислухані.

Вище ми бачили, як єгерцями мукачівський єпископ був титулований лише високопреподобним Римом — преосвященим, світськими властями лише високопреподобним отцем, але ніколи не був названий ясновельможним, тому він подає прохання без дати до найвищої канцелярії такого змісту:

Високоповажана Угорська придворна канцелярія! Текст св. Євангелія, що говорить «просить і одержите, стучить і вам відкриється»; я осмілююсь постукати у двері названої канцелярії і звернутись із низьким проханням, щоб вона, зваживши мою настирливу просьбу, прийняла всі міри для уділення мені на зразок мого попередника Іоанна Йосифа де Камеліса, призначеного мукачівського і висвяченого шебастинського єпископа в цісарсько-королівських поштових посылках надійних ознак пошани; бо ж здається, що у наданні такого роду пошани, успадкованої мною від мого поперед-

5. Parochi Graecorum moneantur a Vicario Apostolico, ne se ingerant in Matrimonii Latinarum, et idem Vicarius contra inobedientes procedat prout de jure.

6. Novae Ecclesiae minime erigantur, et erectae non consecrentur nisi de consensu Ordinarii Latini. Datum Romae die, et anno, quibus supra. I. Cardinalis Sacripantes Praefectus. P. A. Archiepiscopus Lavis. Secretarius.

Eadem Resolutiones Episcopo Munkacsiensi penes eandem Comitativam expeditae sunt cum titulo: Illustri, et Reverendissimo Domino uti Fratri D. Georgio Bizanczy, Episcopo Sebastopolitano, Vicario Apostolico Munkacsiensi.

Caput 41.

Resolutiones hae Romanae enormes involutiones, contentiones, et rixas inter utriusque (158) Ritus Fideles, et Clerum causarunt, succincte in extractu videbimus.

Bizanczy Episcopus erudite eas refutat, sed quoniam refutatio sit nimis longa, magisque Polemica, quam historica, ideo eandem non censi inserendam.

Si Clerus, et Populus Ruthenus non fuisset fixus in sua Fide, certe ob vexas, et Despotismum Agriensium ab Unione recedere debuisset, aut perpetuo locis suis conqueri. Postremum nihil profuisset, quia Agrienses longe potentiores erant, quam ut justae pigmaeorum lamentationes exaudita exstissent.

Superius vidimus, qualiter per Agrienses Episcopus Munkacsiensis solummodo Reverendissime Roma vero Illustris, ac Reverendissime, a Saecularibus plane A. R. Pater, sed nullibi Illustrissimus compelletur, ideo ad Excelsam Cancellariam dat petitionem absque dato, et anno, tenoris sequentis: Excelsa Cancellaria Hungarico-Aulica. Textum S. Evangelii dicentem Petite, et accipietis, pulsate, et aperietur Vobis, secutus, ulterius etiam praelibatae Excelsae Cancellariae demississime supplicare, et ad Fores Gratiae Ejusdem pulsare praesumo, Eandem humillime reflectendo ad instantiam meam, pro tribuendo mihi ad instar Praedecessoris condam mei Joannis Iosephi de Camellis, Electi Episcopi Munkacsiensis, et Consecrati Sebastopolitani in Occurrentibus benignis Caesareo-Regiis Expeditionibus Praedicto Reverendi debita cum submissione factam; nec enim deferendae mihi hujusmodi Gratiae, tamquam ex Praedecessore meo in me derivatae id obstare

ника, заважає те, що при пересланні давніших посилок, нещодавно представлених і показаних мною його превосходительству пану секретарю Коллеру, знаходяться частково терміни «достойний», частково «почесний». Що це відносилось до мукачівських схизматичьких єпископів, дуже ясно буде видно із дати посилок листів. Хоч це дуже добре відомо самій високошановній Канцелярії, що вищенаведений мій попередник де Камеліс був перший із нас об'єднаних з римською церквою єпископів уніатів грецького обряду призначений, якщо не помиляюсь, 1692 року мукачівським, хоч його святість дала йому титул шебастинського єпископа (159), і на цю посаду він був і висвячений. З огляду на таке висвячення високошановна Канцелярія була ласкава уділяти йому в цісарсько-королівських посилках на його ім'я або ж виділених для нього вищенаведених титули. Хоч я, не маючи моментально на руках цих посилок, не можу їх представити, тим не менше не сумніваюсь, що в архіві високошановної Канцелярії вони знаходяться і будуть знайдені, і на них я зможу посилатись. Відома грамота, заповіт зроблений щодо майна для вищеназваного Мукачівського єпископства, була направлена в адресу мого попередника де Камеліса, так само відоме щире послання, надіслане покійному його преосвященству пану егерському єпископові Телекеші від де Камеліса, а також відоме судове доручення, адресоване славній Братіславській капітулі та багато інших були повністю видані на прохання стільки раз згаданого де Камеліса.

Таким чином, якщо названому панові, покійному моему попередникові, з тих без сумніву міркувань, що був висвячений у єпископи, був наданий згаданий титул пошани, то відомо, що я також маю такий же титул висвяченого єпископа. Тому я звертаюсь з щирим проханням до високошановної Канцелярії, щоб мене, порівнюючи з моїм попередником, у справі збезчещення не вважали нижчим перед народом, щоб мене не вважали подібним до моїх підлеглих, окремі із яких також мають титул «почесного», та й меншого і не може надаватись; щоб у цісарсько-королівських документах на зразок стільки раз згадуваного мого попередника де Камеліса, як висвяченого єпископа, та подібно до титулів панів єпископів католицької церкви в майбутньому удостоювали і мене такого ж титулу. Я настирливо намагаюся заслужити титул мого попередника як своєю службою, так і зверненням із проханням до високошановної канцелярії. Покірний слуга

videretur, quod in certo antiquarum Expeditionum transumpto, nuper Perillustri, ac Magnifico Dño Secretario Koller per me monstrato appositi reperiantur termini partim Venerabilis, partim Honorabilis, Id etenim respectu Episcoporum Munkaciensium Schismaticorum factum fuisse ex dato ejusdem transumptarum litterarum manifeste patet, siquidem ipsimet etiam Excelsae huic Cancellariae peroptime constabit antelatum Praedecessorem quondam meum de Camellis primum fuisse ex nobis Graeci-Ritus Ecclesiae Romanae Unitis Ep̄p̄is eum Munkaciensem, ni fallor in anno 1692. nominatum, cui siquidem Sua Sanctitas Titulum Ep̄scopi Sebastopolitani adjecerat, ac ad (159) illum etiam consecratus fuerat. Excelsa quoque Cancellaria intuitu hujusmodi Consecrationis, Eidem in Expeditionibus Caesareo-Regiis ad illum, aut causa Ejusdem emanatis, Praedicatum Reverende tribuere dignata fuerat, quales Expeditiones licet ex eo, quod eas hic prae manibus non habeam, producere non possim, nihilominus procul dubio earum paria ex archivo Excelsae istius Cancellariae reperientur, suntque, in quantum me reflectere poterō. Certum Diploma, super possessione dicto Ep̄p̄fui Munkaciensi ad instantiam repetiti Praedecessoris mei de Camellis facta Collocatione: Item certum Benignum Delegatorium ad Illmum, ac Rndm̄um quondam Dñum Ep̄p̄um Agriensem Telekessy, et modo fatum de Camellis expeditum, praeterea certum Mandatum Requisitionarium vřbli Capitulo Poseniensi sonans, omnino ad Instantiam toties fati de Camillis (!) emanatum, et plures aliae.

Cum itaque modo fato Dño condam Praedecessori meo ex ea sine dubio reflexione, quod Character Consecrati Ep̄scopi insignitus fuerit, Praedicatum Reverende tributum fuisse dignosceretur, ac me etiam pari Consecrati Ep̄scopi charactere praeditum esse constat. Ideo Patrae Excelsae Cancellariae ulterius etiam humillime supplico, ne antelato Praedecessori meo cum prostitutione apud populum inferior, meis vero subalternis, quorum nonnullis pariter titulus: Honorabilis datur, et nec minor dari posset, similis esse censear, mihi quoque in occurrentibus Caesareo-Regiis Expeditionibus ad instar toties fati Praedecessoris mei de Camillis, qua Consecrati Ep̄scopi, ac etiam a paritate Minorum Latinae Ecclesiae Titularium Episcoporum Praedicatum Reverende a modo imposterum tribuendum Gratiosae determinare dignaretur. Quod ex Praedecessore meo in me continuandam Gratiā Praelibatae Excelsae Cancellariae devotis precibus, et demissis servitiis meis promereri contendam, perseverans. Ejusdem Excelsae Cancellariae Regiae Aulico Hunga-

і капелан цієї високошановної Угорської придворної канцелярії Георгій Геннадій Бізанці, ордену св. Василя єпископ шебастинський і мукачівський, апостольський вікарій, 14 липня 1718 року. Єпископ Бізанці надав наміснику Іоаннові Куропецькому право канонічно перевіряти єпархію. Видане в кафедральному місті Мукачеві по-руськи. 21 розділ єпархіального архіву.

Глава 42

Богобоязливі монахи були незадоволені, тому що прибутки від майна Ракоці єпископ звичайно використовував разом із ними, і хотіли взяти до своїх рук саме майно. Після звернення у найвище, Карел III 8-го червня 1721 року вирішив, щоб тим майном завжди розпоряджався мукачівський єпископ без жодного впливу монахів. Дивись копії Братіславської капітули.

Егерці починають практикувати повну юрисдикцію по відношенню до мукачівських єпископів; егерський єпископ граф Антоній Ердевіт видає персональний дозвіл мукачівському єпископові, щоб він міг канонічно перевіряти Марамороський комітат. В Егері, 5 серпня 1721 року.

Бізанці, перевіряючи Мараморош, навів належний порядок. Біля кожної парафіальної церкви встановив три особи: священика, дяка і паламаря — всіх трьох із церковного стану і домагається у графа, щоб ці три особи були звільнені від кріпосних повинностей. Щоб цьому своєму проханню надати належного визнання, він просить підтримку від егерського єпископа. Генеральному вікарієві Георгію Фоглареві було передане прохання такого змісту: Пресвященний пане і вельмишановний мій пане і патроне! Передусім шлю найщиріші побажання всяких благ і підтвердження своїх услуг. Причину того, що в останній час я не знайшов можливості зробити услугу Вашому пресвященству і високопреподобному панству, мотивую тим, що я постійно чекав відповіді від Вас на мої два листи, які до сьогодні не одержав. Цим же листом я знову висловлюю готовність бути до услуг Вашого пресвященного панства і одночасно повідомляю про сучасний стан марамороського духовенства і про ті нововведення, які я провів серед марамороського духовенства після їх приєднання до святої матері церкви, тобто після священної унії. При кожній церкві, де

ricae humillimus servus, et Capellanus: Georgius Genadius Bizanczy, Or. S. B. M. Ep̄us Sebastopolitanus, et Munkaciensis, Vicarius Apostolicus.

A. 1718. 14-a Julii elargitur Bizanczy Ep̄iscopus facultatem Ioanni Kuropeczky Vicario, (:наместнику, —) Dioecesim Canonice visitandi. Datum in Cathedra Munkács. Ruthenice. Polit. 21. Archiv. Dioeces. (160)

Caput 42.

Religiosi Monachi non contenti, quod Capitalis Rakóczyani Interusurium una cum illis consumere solitus sit Ep̄iscopus, ipsum Capitale attrahere volebant, Res Altissimo Loco delata existente, Carolus III. sub 8-a Iunii 1721. disponit, ut idem Capitale nulla habita ratione Monachorum, semper Ep̄iscopos Munkaciensis respiciat. Vide Transsumpta Poseniensis Capituli.

Agrienses plenam Iurisdictionem incipiunt in Ep̄iscopos Munkacienses exercere, et ideo Comes Antonius Erdődy Ep̄iscopus Agriensis elargitur Passuales Ep̄iscopo Munkaciensi, ut Comitatum Marmarossensem Canonice visitare valeat. 5-a Augusti 1721. Agriae.

Bizanczy Marmaros visitando, salutare fecit ordines. Penes singulam Ecclesiam Parochialem constituit tres Personas: Parochum, Cantorem, et aeditum, omnes ex statu Clericali, et institit apud Comitem, ut hae tres Personae a publicis oneribus eximantur. Utque petitioni suae pondus addatur, ab Ep̄iscopo Agriensi intermediationem supplicat. Supplicatio ad Generalem Vicarium Georgium Foglár data est tenoris sequentis:

Ill̄me, ac R̄me Domine Domine, et Patrone mihi Colendissime! Salutis voto humanissima mente praemisso, servitorum meorum promptitudinem. Quod immediate praeterlapsis temporibus non comparuerim ad servitia Illustrissimae, ac Reverendissimae Dominationi Vestrae exhibenda, causam subnecto, quod semper expectaverim ad meas binas gratiosum responsum, unde, quia hactenus non percepi, praesentibus his iterato inserviendum duxi Illustrissimae Dominationi Vestrae, et simul statum modernum Cleri Marmarossiensis, quod pro inducendo meliori ordine Cleri Marmarossiensis reductis iisdem ad gremium Sanctae Matris Ecclesiae, et Unionem Sanctam, ad singulas Ecclesias, ubi necessarium fore iudicavi, unum Sacerdotem pro Parocho designavi, Cantores autem, et Aeditui, seu Sacristani, qui sunt necessarii ad servitia Ecclesiae, debuissent, quidem assumi ex saecularibus rusticis, quia tamen

вважав за потрібне, я призначив одного священика парохом, а дяки і паламарі, або ризники, які необхідні для обслуговування церкви, повинні бути взяті із світських селян, бо я вважав, що це не буде суперечити бажанню славного комітату. Щоб не гречали, що це буде їм на шкоду, тобто введення імунітету та наділення (ним) осіб, які обслуговують церкву. Тому я побачив, що, незважаючи на священиків, призначених парохами (161), ще є багато інших священиків, цих усіх, як призначених парохами, та також інших (призначених) дяками і паламарями для якої-небудь парафіальної церкви, трьох, окремо виділених, я представив списком славному комітатові, що його комітат повністю затвердив, тому що визнає їх тимчасово звільнених від податків, а не від усього, однак Марамороське світське управління відхиляє вирішення вищестоячих органів. У цій справі, як я натякнув, вони звернулися до преосвященного пана егерського єпископа. За таких обставин я вирішив разом з духовенством звернутись до Вашого преосвященного панства з щирим проханням, щоб Ви були ласкаві ознайомити з цим пунктом пана преосвященного ординарного єпископа (до якого при відповідній нагоді я також звернуся у цій справі), щоб ці — недавно приєднані до священної унії і одноразово визнали себе послухними синами святої матері церкви — мали якісь пільги. Тому нехай він вплине на славний Марамороський комітат, щоб він визнав церковний імунітет передбачених у реєстрах для кожної церкви трьох осіб — священика, дяка і паламаря, а їх дітям також надали відповідні права. Це важливе завдання особисто доручаю Вашому високопреосвященному панству, щоб недавно возз'єднані не були відвернені кальвінами, які користуються імунітетом; додаю також для відома такий випадок, повідомлений мені із Марамороша. Якийсь архієпископ Трансильванії пообіцяв, що він прийде з новими правами і виступить проти моєї юрисдикції у згаданому Марамороші, що було б шкідливим для ординарного преосвященного єпископа. Як і раніше, так і тепер покірно прошу Ваше преосвященне панство надіслати мені наказ про право проведення допиту, в якому мав часто потребу до сих пір. В кінці я залишаюсь з глибокою повагою до Вашого преосвященного панства. Покірний Вашого преосвященного панства слуга і брат во Христі Геннадій Бізанці, член ордену Василя, єпископ шебаїнський мукачівський, марамор-

hoc judicavi non fore ad votum I. Comitatus, ne clamarent exinde aliquod incommodum sibi provenire, utpote propter immunitatem inferendam, et attribuendam Personis Ecclesiae inservientibus, ideo videns adhuc, exceptis Sacerdotibus pro Paro- (161) chis consignatis alios suppetere Sacerdotes, Eisdem ad aliquot Ecclesias pro Cantoribus, et Aedituis singillatim disposui, ut sic habiliores, in defectu, inveniantur ad peragenda Divina. Hos omnes tam pro Parochis consignatos, quam etiam alios pro Cantoribus, et Aedituis ad quamlibet Parochialem Ecclesiam 3. deputando in registro specificatos Incl. Comitatus praesentavi, quod omnino applacidavit, verum quia non ex toto, pro hic, et nunc quidem eosdem immunes agnoscit, relegat se tamen Communitas Marmarossiensis ad altiorum dispositionem, in quo negotio uti collimavi, requirent Illustrissimum Dominum Ordinarium Agriensem. His sic stantibus humillime rogandam duxi una cum Clero saepefato Illustrissimam, ac Reverendissimam Dominationem Vestram, placebit hoc punctum conferre cum Illustrissimo Domino Ordinario (:Cui in hac materia eadem occasione inservio:) ut hi noviter reducti ad Unionem S. et cum se filios obediens Sanctae Matri Ecclesiae agnoverint, consolationem quampiam sentiant, dignabitur Incl. Comitatus Marmarossiensis intimare, quatenus in Registro praespecificatas ad quamlibet Ecclesiam Parochialem 3. Personas, Parochum, Cantorem, et Aedituum immunitate Ecclesiastica gaudere dignoscant, et eos liberos ad normam suorum sinant, quod negotium singulariter commendo Illustrissimae, ac Reverendissimae Dominationi Vestrae, ne perculi Neo-reducti hi sint deteriores Calvinistis, qui sacrosanctae immunes conservantur; Subnecto etiam pro notitia sequens mihi relatum ex Marmaros Projectus. Quidam Archipresbyter Coloczensis ex Transylvania promittit se venturum cum nova Iurisdictione, contraveniendo meae spirituali, in praefatum Marmaros, quod foret praepudicium Illustrissimo Ordinario. Uti prioribus, ita etiam nunc rogo humillime, dignabitur mihi mittere Illustrissima Dominatio Vestra Compulsorium Generale, quo hactenus saepe indigui. In reliquo me favori, gratiaeque expertae dum commendo Ill^{mae}, ac R^{mae} Dominationi Vestrae, simul permaneo. Ejusdem Ill^{mae}, et R^{mae} Dominationis Vestrae. Servus, et Frater in Christo obligatus G. Gennadius Bizancy, Ord. S. Basilii. Episcopus Sebasten. Munk. et Marmaros. m. p. Signatum Munkacsini in Solita Re- (162) sidentia mea die 30. Ianuarii. 1722.

P. S. Commendo humillime Illustrissimae, ac

роський, власною рукою. Видане в Мукачеві, у моїй резиденції (162) 30 січня 1722 року.

Покірно передаю Вашому преосвященному панству через високопреподобного вікарія доручення для доповіді відносно порушення моєї юрисдикції, допущеного паном Орзованським та інше відносно побиття пароха.

Преосвященному панові Георгію Фогларові, обраному сербському єпископові, прелату Альби, каноніку кафедральної егерської церкви та вікарію преосвященного пана егерського єпископа у церковних справах, генеральному судді, вельмишановному пану і брату во Христі. В Егері.

Далі виступають ті самі пани. Георгій Фоглар, генеральний егерський вікарій дав можливість уніатам села Готьке для духовної вітки побудувати храм для богослужіння, або, як вони кажуть, церкву і водночас запросити для своєї вигоди уніатського священика свого обряду. В Егері, 18 червня 1724 року.

Мараморський комітат від 1618 року, тобто від повстання Бетлена, відірваний від Угорщини, не визнавав залежність від мукачівського єпископа і навіть відкинув церковну підпорядкованість йому тим більше, що мав своїх незаконних єпископів. З метою покінчити з цим спірним питанням егерський єпископ розпорядився провести на місці слідство. Зміст його розпорядження такий: (163)

Глава 43

Ми, Георгій Фоглар, обраний сербський єпископ, прелат Альби, півчий каноник егерської кафедральної церкви, патенський архidiaкон, вікарій ясновельможного преосвященного і високопреподобного пана графа Габріеля Антонія Ердєвді із Моньорокерєка, егерського єпископа (тит.) вікарій, і генеральний суддя у церковних справах, передаємо до відома всім, кому належить, що після того, як шановний у Христі Прокопій Годермарський, уніат грецького обряду, вікарій у Марамороші та брат і отець Андрій Ковач ордену міноритів святого Франциска із Генці, капелан Сиготу і солєкопалєнь за дорученням його преосвященства пана Георгія Бізанці, ордену святого Василія Великого, єпископа шебастинського і мукачівського та мараморського уніатського єпископа були послані за згодою по належності священого церковного престолу цього егерського єпископства для зібрання деяких даних, свідчень присяжних. Нарешті вони, повернувшись, доповіли нам таке, як 11 березня того

Reverendissimae Dominationi Vestrae per Reverendissimum Vicarium negotia ibidem proponenda circa violationem Iurisdictionis meae, factam per D. Orzovanszky, et reliqua circa Reverendum Dominum percussum Parochum.

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Domino Georgio Foglár, Electo Episcopo Serbiensi, Praeposito Albaei, Cathedralis Ecclesiae Agriensis Custodi, et Canonico, nec non Illustrissimi D. Comitibus Agriensis in Spiritualibus Vicario, et Causarum Auditori Generali, Domino, et Fratri in Christo Colendissimo. Agriae.

Ultero procedunt iidem Domini. Georgius Foglar Vicarius Generalis Agriensis elargitur facultatem Possessionis Hotyke Fidelibus Unitis pro solatio Spirituali ad servitium Divinum peragendum Ecclesiam, seu ut vocant Cerkvam extruendi, et simul pro commoditate sui Sacerdotem vere Unitum sui Ritus inducendi. Agriae 18-a Iunii. 1724.

Marmarossiensis Comitatus inde ab 1618-o, seu Revolutione Bethleniana ab Hungaria avulsa non existimavit se posse dependere ab Episcopo Munkacsiensis, ideo obedientiam Canonicam respuit, praesertim cum suos subreptitios Episcopos habuisset, Controversiam hanc Episcopus Agriensis decisurus, ordinat Inquisitionem in facie loci peragendam, Cujus tenor est sequens: (163)

Caput 43.

Nos Georgius Foglár Electus Episcopus Serbiensis Praepositus Albaei, Cathedralis Ecclae Agriensis Cantor, et Canonicus Archi-Diaconus Pathensis, Excellentissimi Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini Comitibus, Domini Gabrielis Antonii Erdőchy (!) de Monyorókerék Episcopi Agriensis: (:Tit:) in spiritualibus Vicarius, et Causarum Auditor Generalis, memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit Universis, quod posteqvam honorabil: in Xto Procopius Hodermarszky Graeci Ritus Unitor: in Maramoros Vicarius, ac Frater, et Pater Andreas Kovács O. Mr. M. Sancti Francisci Genuen: Capellanus Szigethiensis, et Salis fodinarum ad Instantiam Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini Georgii Bihanchy (!) Ord: Sancti Basilii Magni Episcopi Sebastopolitani, et Graeci Ritus Unitor: Munkacsiensis, et Maramarusiensis penes mandatum Compulsorium: Sacrae huius Sedis spiritualis Episcopus Agriensis ad nonnullas Iuratores Testi: fassiones excipendas exmissi fuissent. Tandem iidem ad nos redeundo retulerunt nobis hunc in modum: quali-

року провели слідство (164) по пунктах допиту нижченаведеного змісту у селі Бичкові державної домінії, у приміщенні, що належить марамороським солекопальням.

Про те, чи:

По-перше: чи знає свідок, або чи він чув, що за часів до марамороського єпископа Йосифа Стойки мукачівські єпископи мали і практикували єпископську владу у славному Марамороському комітаті? Хто вони були по імені і скільки?

По-друге: Чи знає або чи чув свідок, що за єпископства в Мукачеві світлої пам'яті Йосифа де Камеліса та в період виконання високих функцій у Трансільванії Афанасія, коли обидва були возз'єднані з святою римською церквою, Йосиф Стойка відмовився тому, що в той час вони відмовились прийняти Марамороську унію з святою римською церквою, за згодою противника католиків Михайла Апафі, колишнього князя Трансільванії, був проголошений і висвячений православним сучаським митрополитом Валахії на марамороського єпископа без якої-небудь залежності від тогочасного трансільванського єпископа Афанасія, на протязі багатьох років займав посаду єпископа в Марамороші і керував, і чи в той час Афанасій, трансільванський єпископ, мав юрисдикцію в Марамороші або ні?

По-третє: Чи знає свідок, що унія із святою римською церквою була введена і поширена в Марамороші турботою і клопотанням його преосвященства пана графа Габрієля Антонія Ердеві, егерського єпископа, посередництвом нашого дорогого мукачівського вікарія Йосифа Годермарського і його брата отця Прокопія Годермарського, а не посередництвом Афанасія, єпископа Трансільванії?

По-четверте: Чи знає свідок, що в часі, коли престол у Марамороші не був вільним, після призначення православним митрополитом у Молдавії на єпископа Дософея без згоди його цісарсько-королівської величності (165) і коли він виконував у Марамороші повну єпископську юрисдикцію, його преосвященство пан Георгій Геннадій Бізанці, мукачівський єпископ, з декретом його цісарсько-королівської величності, нашого ласкавого пана, вступив у славний Марамороський комітат і у відповідності з найдоброзичливішим декретом вищеназваний Дософей був позбавлений єпископської юрисдикції, а згаданий пан єпископ одержав у Марамороші повну єпископську юрисдикцію, у чиїх руках знаходилась фактична влада?

ter iidem die 11-a Mesis Martii Anni modo curen-
tis infrascripti juxta data sibi (164) Deutri Puncta
peregissent Inquisitionem Tenoris infrascripti, et
quidem primo in Possessione Bocskó Dominiis Fis-
calis ad officinam Salinař Maramarisieñ pertineñ.

De eo Utrum.

Primo. Scitne Testis, aut audiverit, ante Iosephi Sztojka Ep̄pi Maramarusien: tempora Ep̄pos Munkacsien: in I Cottu Maramarusien: Iurisdictionem ep̄palem habuisse, et exercuisse, qui illi fuerint de Nomine, et qvot?

Secundo. Scitne Testis, aut audiverit, quod Munkacsini piae memoriae Iosepho de Camellis Episcopatum tenente, et in Transylvania Athanasio praesulea Dignitate gaudente, ambobus cum S. Romana Ecclesia Unitis Iosephus Sztoika, eo quod Maramarusien: Unionem cum S. Romana Ecclesia acceptare pro tunc abrenuerit, penes Collationem Michaelis Apafy Acatolici condam Principis Transylvainae sit Ep̄pus in Marmarus absolutus declaratus, et a Metropolitanano Valachiae Schismatico Sziorsaviens: (?) absq̄ ulla dependentia ab Ep̄po pro tunc Transylvainae Athanasio per annos plures Ep̄patum in Maramarus tenuerit, et administraverit, et an pro tunc Athanasius Ep̄pus Transylvainae juris dictionem in Maramarus habuerit nec nec (!)?

Tertio. Scitne Testis, quod unio cum S. Romana Ecclesia cura, et sollicitudine Praesulea Excēllmi Domini Domini Comitis Gabrielis, Antonii Erdőchy Ep̄pi Agrien: (:Tit:) Dioecesani nostri gratiosissimi per Munkacsiensem Rndissimū Dñum Iosephum Hodermarszky, et ejusdem Fratrem, Patrem Procopium Hodermarszky et non per Athasium Ep̄pum Transylvainae sit introducta et propagata in Maramarus?

Quarto. Scitne Testis Quod non vacante sede in Maramarus, sed Ep̄po Dosothaeo in Moldavia a Schismatico Metropolitanato in Ep̄pum ordinat. absq̄ ulla Callatione (!) Suae (165) Mařtis Sačrmae Caesareae, Regiaeque jurisdictionem ep̄palem plenariam in Maramarus exercente, Illřmus, et Reverendissimus Dominus Georgius Gennadius Bihánchy(!) Ep̄pus Munkacsiensis (:Tit:) cum Decreto Sačrmae Caesareae Regiaeq̄ Māřtis Domini Domini Nostri Clementissimi ICōttum Maramarus intraverit, vigore cuius Decreti benignissimi a Iurisdictione Ep̄pali praefatus Dosothaeus Ep̄pus prohibitus et praeattactus Dñus Ep̄pus Iurisdictionem Ep̄palem in Maramarus plenariam capessiverit, in cuius actuali possessione esset?

По-п'яте: Які скарги має духовенство проти його преосвященства пана мукачівського єпископа та його вікарія?

Перший свідок преподобний Фома, уніатський священник грецького обряду села Бичків, приблизно 67-річний, після перевірки чистоти його попівської свідомості свідчить, по-перше, що він чув від своїх предків про мукачівського єпископа Василя Тарасовича, що той мав у Марамороші повну єпископську юрисдикцію, що потім мукачівський єпископ Іоаннікій ще до часів єпископства Йосифа Стойки практикував у Марамороші єпископську юрисдикцію і самого свідка призначив на церковну посаду диякона а також багатьом іншим присвоїв церковні чини, що також мукачівський єпископ Мефодій деякий час застосовував у Марамороші свою єпископську юрисдикцію. По-друге, він свідчить, що марамороський єпископ Йосиф Стойка за сприянням реформата Михайла Апафі, колишнього трансільванського князя, був проголошений єпископом у Марамороші і висвячений православним сучавським митрополитом, і близько 20 років застосовував свою єпископську юрисдикцію над духовенством і населенням грецького обряду, і що він був єпископом із повною владою без жодної залежності від тодішнього трансільванського єпископа Афанасія; він також додає, що в період згаданого єпископа Стойки в Марамороші вищеназваний трансільванський єпископ Афанасій не мав жодної єпископської юрисдикції. Він також додає (166), що єпископ Стойка не хотів прийняти ніякої унії із святою римською церквою.

По-третє, він свідчить і заявляє, що унію з святою римською церквою ні в період єпископа Йосифа Стойки, ні до нього, ні після нього ніхто не вводив аж до того часу, поки мукачівський його преосвященство пан Йосиф Годермарський за турботою і пастирським захопленням його превосходительства пана графа Габріеля Антонія Ердевді, егерського єпископа, покровителя єпархії, через свого брата Прокопія, надісланого в Мараморош, не залучив марамороське духовенство і населення до унії. Сам свідок разом із багатьма іншими 1716 року прийняв унію із святою римською церквою у місті Сиготі, в курії солекопалень його імперсько-королівської величності і в присутності видатних панів, серед яких був тодішній комісар імперсько-королівських солекопалень Якоб Паугмартнер та пан Антоній Рудольф Еділбете, тодішній збирач податків, а також у

Quinto. Quid Clerus querelarum habent contra Illūm ac reverendissimum Dñum Ep̄p̄m Munkacsiensem ejusdemq̄ vicarium?

Primus Testis Rñdus Thomas Graeci Ritus unitus Parochus Possessionis Bocskó annoī circiter 67. ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus, Ad 1-mñ: fatetur se a Majoribus audivisse, de Basilio Taraszovics Ep̄po Munkacsiensi quod Iurisdictionem Ep̄palem plenariam in Maramarus (!) habuisset, deinde quod Ep̄pus Ioannikius Munkacsiensis ante tempora Iosephi Sztojka in Maramarus Ep̄pi Iurisdictionem ep̄palem exercuisset fatentemq̄ in Diaconatus Sacrum Ordinem promovisset, plurimosq̄ Alios Sacris Ordinibus in Maramarus initiasset, quod etiam Methodius pariter Ep̄pus Munkacsiensis in Maramarus per aliquot tempus Iurisdictionem ep̄palem exercuisset. Ad 2 dum fatetur quod Ep̄pus Maramarusiensis Iosephus Sztojka per Collationem Michaelis Apafy Aatholici condam Principis Transylvaniae sit declaratus Ep̄pus in Maramarus, et consecratus a Metropolitanano Szocaviensi Schismatico et per Annos circiter 20. supra Clerum et Populum Graeci Ritus Iurisdictionem Ep̄palem exercuerit, et apsolutus Ep̄pus fuerit, absque ulla Dependētia ab Athanasio pro tunc Ep̄po Transylvaniae, hoc etiam asserit, quod nullam Iurisdictionem Ep̄palem in Maramarus praefatus Ep̄pus Transylvaniae Athanasius tempore memorati Ep̄pi Sztojka (!) habuerit, Id (166) etiam addit, quod Ep̄pus Sztojka nullatenus unionem cum S. Romana Ecclesia acceptare voluerit.

Ad 3 tium fatetur, et asserit unionem cum S. Romana Ecclesia nec tempore Iosephi Sztojka Ep̄pi ut supra, neq̄ post, ullum alium in Maramarus induxisse, usq̄ dum Munkacsiensis Rñmus Dñus Iosephus Hodermarszky cura et sollicitudine Pastoralis excellentissimi Domini Domini Comitiss Gabrielis Antonii Erdődy (:Tit:) Ep̄pi Agriensis qua Dioecisani Gratiōssissimi, medio sui Fratris Procopii in Maramarus missi ad unionem Clerum, et Populum Marmarusiēn induxisset, ubi fatens praesens inter reliquos unionis cum S. Romana Ecclesia puncta, circa Annum 1716 in oppido Sziget, in Curia suae Mättis Sacrae Caesareae, Regiaeq̄ officina Salinaria praesentibus Sp̄tibus Dñis Dñis suis Tit Dignissimis Iacobo de Neffesser ejusdem Coesareae (!) Regiae Mättis pro tunc in negotio Salis Commissario Domino Georgio Francisco Paugmartner pro tunc Salis officinae Inspectore et Dño Antonio Rudolpho Edilbete pro tunc Perceptore, et coram pluribus aliis proprio pugno subscripserit, hoc etiam scit quod non per praenominatum Athanasium Ep̄p̄m Transylvaniae sed

присутності багатьох інших добровільно підписав усі пункти проголошення.

Він також знає те, що не через вищеназваного трансільванського єпископа Афанасія, а посередництвом усіх вищеназваних була введена унія із святою римською церквою у Марамороші і до цього часу поширена. По-четверте, він знає, що ще за життя марамороського єпископа Дософея, висвяченого у Молдавії православним метрополитом, його преосвященство пан Георгій Геннадій Бізанці, мукачівський єпископ, у відповідності з декретом його найсвятішої цісарсько-королівської величності вступив у славний Марамороський комітат, вищеназваного Дософея позбавив єпископської юрисдикції і сам став проводити в життя єпископську юрисдикцію, що з давен-давна належала їй до цього часу належить мукачівським єпископам.

По-п'яте, свідок твердить, що він не має ніяких скарг і претензій до вищеназваного мукачівського єпископа або його вікарія, і визнає що навпаки, як він, так і духовенство задоволені мукачівським єпископом.

Другий свідок, преподобний Микола, уніатський священник (167) села Малога Бичкова, що належало державній домінії солекопалень, приблизно 53-річний, після перевірки чистоти його попівської свідомості каже, по-перше, що він не пам'ятає, щоб якийсь інший єпископ, крім Йосифа Стойки, мав у Марамороші єпископську юрисдикцію. Між іншим, він чув від предків, що мукачівські єпископи мали у Марамороші єпископську юрисдикцію.

По другому питанню він (свідчить) те саме, що й перший свідок. Так само на третє і четверте питання, а на п'яте питання він свідчить, що він не має нічого проти мукачівського єпископа та що він разом з духовенством Бичківської державної домінії задоволений його управлінням.

Третій свідок — преподобний монаший пресвітер ордену св. Василя Великого та ігумен Феєрського монастиря, приблизно 60-річний, після перевірки його священницької і монашої свідомості свідчить по всіх п'яти пунктах те саме, що й перший свідок.

Четвертий свідок, преподобний Теодор, уніат грецького обряду солотвинський священник Бичківської державної домінії, приблизно 54-річний, після перевірки чистоти його священницької свідомості свідчить на всі п'ять пунктів, як перший, другий та інші свідки.

П'ятий свідок, преподобний Андрій, пресвітер уніатського грецького обряду

per supra scriptos primo omnium sit introducta unio cum S. Romana Ecclesia et in Maramarus usq̄ ad hoc Tempus propagata. Ad 4-tum Scit, quod non vacante Maramarusiensi Ep̄po Dosothaeo in Moldavia a Metropolitanano Schismatico consecrato Iurisdictionem Ep̄palem exercente Ill̄rmus, et R̄simus D̄nus Georgius Gennadius Bihánchy(!) Ep̄pus Munkacsiensis (:Tit:) vigore Decreti a Sacratissima Caesarea Regiaque M̄tte benignissime emanati ICõttum Maramarusiensem intraverit, Praefatum Dosothaeum a Iurisdictione Ep̄pali prohibuerit, Iurisdictionemq̄ Ep̄palem antiquo jure habitam occupaverit, cujus Iurisdictionis in possessione ad p̄sens tempus permanserit. Ad 5-um nullam injuriam neque querellas se habere a Praetitulo D̄no Ep̄po Munkacsiensi, vel ejus vicario se habere fatetur, et cognoscit, sed contentum se, et Clerum Ep̄po Munkacsiensi affirmat.

Secundus Testis R̄dus Nicolaus Parochus Graeci Ritus Unitõr (167) Possessionis Bocskoragó Domini Fiscalis Salis fodinarum annorum circiter 53. ad puritatem Conscientiae examinatus fassus ad primum, dicit se non recordari alium Ep̄pum in Maramarus Iurisdictionem Ep̄palem exercentem praeter Iosephum Sztojka; interea a Majoribus se audivisse, quod Ep̄pi Munkacsienses in Maramarus Iurisdictionem Ep̄palem habuerint fatetur.

Ad secundum uti primus per omnia. Ad 3-tium pariter uti et ad 4-tum similiter ad 5-tum fatetur nihil se habere contra Ep̄pum Munkacsiensem sed esse una cum clero Fiscalis Domini Bocskóviẽ contentum Gubernio ejusdem.

Tertius Testis R̄dus et Religiosus Antonius Ordin. S. Basilii Magni Praesbyter Monasterii Fejereghaziensis Hegumenus seu superior Annorum cir: 60. ad puritatem Sacerdotalis et Religiosae conscientiae examinatus fassus per omnia, et ad omnia quinque puncta uti primus Testis.

Quartus Testis R̄dus Theodorus Graeci Ritus Unitor: Parochus Aknaragviensis Domini Fiscalis Bocskó Anno cir: 54. ad puritatem conscientiae Sacerdotalis fassus examinatus est, per omnia, et ad omnia quinque (!) Puncta, uti primus secundus, et reliqui.

Quintus Testis R̄dus Andreas Praesbyter Graeci Ritus unitorum in Possessione Bocskó Domini Fiscalis Annorum circiter 39. ad puritatem conscientiae Sacerdotalis fatetur se a Maioribus audivisse quod Ep̄pus Ioannikius Munkacsiensis Iuris-

Бичківської домінії, приблизно 39-річний, згідно з своєю чистою совістю свідчить, що він чув від предків, що мукачівський єпископ Іоаннікій проводив у життя в Марамороші свою єпископську юрисдикцію, а по 2, 3, 4 і 5-ому пунктах так само, як перший і попередні свідки.

Шостий свідок, преподобний Тимофій, уніатський священник грецького обряду в селі Косівська Поляна, приблизно 34-річний, після перевірки чистоти його священницької свідомості свідчить по першому пункту, як п'ятий свідок, а по 2-ому та інших пунктах, як попередні свідки.

Сьомий свідок. Преподобний Стефан, уніатський священник грецького обряду в Яснях Бичківської домінії, приблизно 30-річний (168), після перевірки чистоти його священницької свідомості свідчить по 1 пункту, як 5-ий і шостий свідок, а по 2, 3, 4 і 5-ому пунктах, як попередні свідки.

Восьмий свідок. Преподобний Евстадій, настоятель Бичківської уніатської церкви грецького обряду, приблизно 44-річний, після перевірки чистоти його священницької свідомості свідчить по першому пункту, що він бачив портативні антименсії, які єпископи звикли роздавати у церкві, у трьох чи більше церквах із підписом колишнього мукачівського єпископа Василя Тарасовича; цим він підтверджує, що до Іоаннікія єпископську юрисдикцію у Марамороші мав мукачівський єпископ Василь Тарасович; по 2-ому пункту він свідчить, як і перший та інші свідки, а по 3, 4 і 5-ому пунктах, як попередні свідки.

Дев'ятий свідок. Преподобний Іоанн Сенеш, уніатський парох грецького обряду села Верхнє Рахово Бичківської домінії, приблизно 46-річний після перевірки чистоти його священницької свідомості свідчив по 1-ому пункту, як п'ятий свідок; по 2-ому пункту — нічого не знає, крім того, що у Марамороші був єпископом Йосиф Стойка. По третьому пункту, як перший, другий та інші свідки. На 4 і 5-і пункти так само.

Десятий свідок. Преподобний Андрій, ворохтянський декан з Бичківської державної домінії, приблизно 34-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості свідчив, що по першому пункту нічого не знає, тому що з малих років подорожував по чужих країнах. По другому — як дев'ятий свідок. По 3-ому нічого, по 4-ому, як попередні свідки, а по п'ятому так само.

Однадцятий свідок. Преподобний Іоанн Трайстра із Верхнього Ракова, уніатський

dictionem Ep̄palem in Maramarus exercuerit Ad 2-um 3-ium 4-tum te 5-tum uti primus et praecedentes.

Sextus Testis R̄dus Thymothaeus Parochus Graeci Ritus unius in Possessione Kaszó Polyana Annorum circiter 34. ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fatetur Ad primum sicuti quintus Testis ad 2-dum et reliqua puncta uti praecedentes.

Septimus Testis R̄dus Stephanus Graeci Ritus unit: Körösmezően Domini Fiscalis Bocskó Annorum cir: 30-a (168) ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fatetur ad 1-um sicuti 5-us Testis et 6-us ad 2-um 3-um 4-um et 5-um sicuti praecedentes.

Octavus Testis. R̄dus Eustadius superior Ecclesiae Bocskóvensis Graeci Ritus unit: Annorum circ: 44. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fassus ad primum quod viderit antimissia, quae loco Portatiliū in Ecclesia solent ab Ep̄p̄is distribui, in tribus, et amplius Ecclesiis Basilii Taraszovics Ep̄p̄i condam Munkacsensis cum Nominis Ejusdem subscriptione: unde affirmat, quod adhuc ante Ioannikum habuerit Iurisdictionem Ep̄palem Basilii Taraszovics Ep̄p̄us Munkacsensis in Maramarus ad secundum fatetur, uti primus, et reliqui ad ad 3-tium 4-tum 5-tum uti praecedentes.

Nonus Testis. R̄dus Ioannes Szenés Parochus Graeci Ritus unit: Possessionis fölső Rohonna Dñii Fiscalis Bocskó Annorum circi: 46. ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fassus ad 1-um sicuti quintus ad 2-um nihil scit, praeter quod fuerit Ep̄p̄us Iosephus Sztojka in Maramarus. Ad 3-ium uti primus, secundus et reliqui. Ad 4-um et 5-um pariter.

Decimus Testis. R̄dus Andreas Varochta Decanus Sacerdotum in Dñio Fiscalis Bocskó Annorum circ: 34. AD puritatem Sacerdotalis Conscientiae examinatus fassus ad 1-um nihil quia per exterarum Nationes ambulabat a juventute Ad secundum uti Nonus. Ad 3-tium nihil ad 4-tum uti superiores praecedentes et ad 5-um pariter.

Undecimus Testis. R̄dus Ioannes Traistra ex fölső Rohonna Parochus Graeci Ritus unit: Annor:

священик грецького обряду, приблизно 40-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості свідчив по 1-ому пункту, як 5-ий свідок, по 2, 3, 4, 5 як перший та інші свідки.

Дванадцятий свідок. Преподобний Іоанн, парох із села (169) Шугатак державної домінії, коло 35 років. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту він нічого не сказав, а по решта чотирьох пунктах свідчив, як перший та інші свідки.

Тринадцятий свідок. Преподобний Василій, уніатський парох грецького обряду нижньої церкви в Бичкові, приблизно 34-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту він свідчить, що він чув від старших те саме, що твердив 5-ий свідок, по 2, 3, 4 і 5-ому пунктах, як перший та попередні свідки.

Чотирнадцятий свідок. Преподобний Йосиф, уніатський парох грецького обряду із села Луг державної домінії, близько 36 років. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту свідчить, що його дід був висвячений на священника мукачівським єпископом Іоаннікієм, по другому — нічого, що ж до 3, 4 і 5-го пунктів, як перші попередні свідки.

П'ятнадцятий свідок. Преподобний Алексій, уніатський парох грецького обряду із села Кобилецька Поляна, приблизно 30-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості він нічого не свідчив по 1, 2, 3 пунктах, а по 4-ому і 5-ому пунктах, як попередні свідки.

Шістнадцятий свідок. Преподобний Георгій, уніатський парох грецького обряду із села Верхня Апша, приблизно 45-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості він свідчив, що не пам'ятає ніякого єпископа у Марамороші, крім Йосифа Стойки. По 2, 3, 4-ому пунктах, як перший та інші свідки. По п'ятому пункту він говорив, що буде підкорятися будь-якому майбутньому єпископові, бо не має ніяких скарг проти марамороських.

Сімнадцятий свідок. Преподобний Алексій, уніатський парох грецького обряду із села Мале Криве, близько 55 років. Після перевірки чистоти його священницької свідомості (170) свідчить, що у його церкві у Малому Кривому був антимесій або переносний вівтар (плащенія) мукачівського єпископа Василя Тарасовича з написом прізвища та імені вищеназваного єпископа аж до того часу, поки його преосвященство пан єпископ Геннадій Бізанці не поставив новий антименсій. По другому пункту він свідчить, як перший і інші свідки, що, ма-

circ: 40. ad puritatem conscientiae Sacerdotalis examinatus fassus ad 1-um uti 5-us Testis, Ad 2-um 3-um 4-um 5-um uti primus et reliqui praecedentes.

Decimus secundus Testis. Rđus Ioannes a Pšsione (169) Sugaták Dominií Fiscalis Parochus Annorum circiter 35. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fassus est, ad primum nihil ad reliqua quatuor uti primus et reliqui.

Decimus tertius Testis. Rđus Basilius Graeci Ritus un: Parochus inferioris Ecclesiae Bocskoviensis Annorum circ 34. Ad puritatem conscientiae Sacerdotalis examinatus ad primum fatetur se a majoribus audivisse, uti 5-us Testis fassus est, ad 2-um 3-um 4-um et 5-um uti primus, et praedentes.

Decimus quartus Testis. Rđus Iosephus Graeci Ritus unitorum Parochus ex possessione Lonka Dnii Fiscalis Añor: cir: 36. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus Ad 1-um fatetur suum Avum in Sacerdotem promotum esse, per Ioannikum Munkaciensem Epřum, ad Secundum nihil, ad 3-um 4-um 5-um sicuti primus et praecedentes.

Decimus quintus Testis. Rđus Alexius Graeci Ritus unit: Parochus ex possessione Kabola Polána Anor: cir: 30. ad puritatem conscientiae Sacerdotalis examinatus fassus est, ad 1-um 2-um ad 3-um nihil ad 4-um vō et 5-um uti priores praecedentes.

Decimus sehtus Testis. Rđus Gregorius Graeci Ritus unit: Parochus ex pšsione Superiori Apsa Annor circi: 45. ad puritatem conscientiae Sacerdotalis examinatus fassus ad primum se non recordari alium Epřum in Maramarus pter Iosephum Sztoika. Ad 2-um 3-um 4-um sicuti primus et reliqui ad 5-um quisquis futurus in Maramarus illi subjacebit, interea nullas querelas habet contra Maramarusienses.

Decimus Septimus Testis. Rđus Alexius Graeci Ritus unit: Parochus possessionis Kiskirva Annoř circiter 55. ad puritatem conscientiae Sacerdotalis (170) examinatus fatetur, quod in Ecclesia sua Kiskirvensi Basilii Taraszovics Epři Munkaciensis antimissium seu portatile cum inscriptione nominis praefati Epři fuerit, usque dum Illustrissimus, et Reverendissimus Dnřs Epřus Gennadius Bihánchy(!) non possisset novum. Ad secundum fatetur uti 1-us et reliqui, quod videlicet, Iosephus Sztoika Epřus fuerit, absolutae jurisdictionis in Maramarus, et a nemine Epřo alio, uti nec a

буть, Йосиф Стойка був єпископом повної юрисдикції у Марамороші і не був залежним від жодного іншого єпископа, в тому числі і від щорічного трансільванського єпископа Афанасія, і що ніякий інший єпископ тих часів не має влади у Марамороші. По третьому пункту свідчить так, як перший свідок, по 2, 3-ому, як інші, по 4-ому, що пан мукачівський єпископ окупував Мараморош у той час, коли престол єпархії не був вільним, але способом про який говорили попередні свідки; по 5-ому пункту він знає, що багато священників є дуже задоволеними і бажують собі управління мукачівського єпископа, чого і сам свідок від щирого серця бажає.

Вісімнадцятий свідок. Преподобний Іоанн Попович, уніатський парох грецького обряду із села Велике Криве. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту свідчив, що він має антименсій мукачівського єпископа Іоаннікія з написом його імені з 1666 року, який показав і нам слідчим. Він додає, що знає також про антименсій мукачівського єпископа Василя Тарасовича у тересвянській церкві з написом його імені; по п'ятому пункту він свідчив, як попередній 17-ий свідок.

Дев'ятнадцятий свідок. Преподобний Симеон, уніатський парох грецького обряду із Тернова, приблизно 34-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту він нічого не свідчив, по 2, 3, 4-ому, як попередні, по 5-ому як сімнадцятий і вісімнадцятий свідки.

Двадцятий свідок. Преподобний Стефан, старший уніатський парох села Тернова, приблизно 60 років. Після перевірки чистоти його священницької свідомості, по першому пункту свідчить, що він пам'ятає, що мукачівський єпископ Іоаннікія мав тут у Марамороші повну юрисдикцію по 2, 3, 4-ому пунктах, як перший та інші свідки, але по 5-ому — нічого. (171)

Двадцять перший свідок. Преподобний Олексій, уніатський пресвітер грецького обряду, так само із Тернова, приблизно 62-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості свідчить по першому пункту, що Іоаннікія мав юрисдикцію у Марамороші і що він сам тим же єпископом Іоаннікієм був призначений дияконом в Удянському монастирі. По другому пункту він додає, що після Іоаннікія посаду єпископа в Марамороші зайняв Йосиф Стойка і мав повну юрисдикцію без всякої залежності від трансільванських єпископів, зокрема від Афанасія.

Transylvaniae pro tunc Athanasio dependentiam habuerit, nec ullus alius Ep̄us ipsius tempore jurisdictionem habuerit in Maramarus, ad 3-tium pariter uti primus, 2-us 3-us et reliqui ad 4-tum non sede vocante (!) occupavit Dñus Ep̄us Munkaciensis Maramarus sed, modo, ut supra priores Testes asserunt, ad 5-um scit plurimos ex clero esse contentissimos, imo unice sibi exoptare Gubernium Ep̄i Munkaciensis prouti et fatens id

a Decimus Octavus Testis. R̄dus Ioannes Popovics Graeci Ritus unitor Parochus possessionis Nağ Kirva Ad puritatem conscientiae Sacerdotalis examinatus fassus ad 1-um actu se habere Portatile Ioannikii Ep̄i Munkaciensis cum inscriptione nominis proprii anni 1666. quod et coram nobis Inquisitoribus repraesentavit, addit quod etiam sciat in Ecclesia Tarasköz portatile ab Ep̄o Munkaciensi Basilio Taraszovics cum inscriptione nominis ejusdem ad 5-um uti immediate praecedens 17-us.

Decimus Nonus Testis. R̄dus Simeon Graeci Rit: un: Parochus Kókényesienis Annor circ 34. ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fassus ad 1-um nihil ad 2-dum 3-tium, 4-tum uti praecedentes ad 5-tum uti decimus septimus et decimus octavus.

Vicesimus Testis. R̄dus Stephanus Graeci Ritus unitor: Parochus Senior Kókényesien: Añor circ: 60. ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus ad 1-um fatetur se recordari Ioannikium Ep̄m Munkaciensem hic in Maramarus habuisse plenam jurisdictionem ad 2-um 3-tium 4-tum uti primus et reliqui ad 5-um nihil.

(171) **Vicesimus primus Testis.** R̄dus Alehius Graeci Ritus unit: Praesbyter pariter Kókényesien: Annor circ: 62. Ad puritatem conscientiae Sacerdotalis examinatus fatetur ad primum Ioannikium habuisse jurisdictionem in Maramarus et se per eundem Ioannikium Ep̄m ad Diaconatus: Ordinem in Monasterio Uglensi ordinatum fuisse. Ad 2-dum asserit quod Ioannikio successerit in Ep̄atu Maramarus Iosephus Sztoika, et fuerit absolutae jurisdictionis, absq̄ ulla dependentia a Transylvaniae Ep̄is, et nominanter ab Athanasio. Ad 3-tium 4-tum et 5-tum uti 17-mus.

Vicesimus Secundus Testis. R̄dus Ioannes Graeci Ritus unit: Praesbyter Possessionis Neresznica

По 3, 4, 5 пунктах, як 17-ий свідок.

Двадцять другий свідок. Преподобний Іоанн, уніатський пресвітер грецького обряду із села Нересниця, приблизно 67-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості свідчить по першому пункту, що мукачівський єпископ Іоаннікій, виконуючи повну юрисдикцію в Марамороші, його самого призначив дияконом, функцію якого свідок виконував близько 15 років за вищезазначеного мараморського єпископа, а, нарешті, тим же єпископом був призначений пресвітером і так після кількох років помер. По 2-ому пункту свідчить, що після смерті Іоаннікія через декілька років у Мараморському єпископстві слідував Йосиф Стойка так, як свідчать перший та інші свідки, і що він був самостійний і незалежний від якогось єпископа, тобто, що тогочасний трансільванський єпископ Афанасій не виконував жодну єпископську юрисдикцію в Марамороші. По 3, 4 пунктах, як перший та інші свідки, по 5-ому — нічого.

Двадцять третій свідок. Преподобний Іоанн, уніатський парох грецького обряду Верхньої Нересниці, приблизно 33-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту не свідчив нічого, по 2, 3, 4-ому, як перші попередні, по 5-ому пункту, як 17 і 18-ий свідки.

Двадцять четвертий свідок. Преподобний Григорій, уніатський парох грецького обряду у Нижній Нересниці, приблизно 53-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості (172) по першому пункту свідчить, що мукачівський єпископ Іоаннікій протягом багатьох років мав єпископську юрисдикцію в Марамороші, додаючи, що протягом півроку допомагав йому у проведенні обрядів і в його присутності в Імстичівському монастирі завершив своє життя і таким чином припинив своє управління в Марамороші. По 2, 3, і 4-ому пунктах, як попередні та інші свідки, а по 5-ому пункту — нічого.

Двадцять п'ятий свідок. Преподобний Ілля, молодший уніатський пресвітер грецького обряду із села Нижня Нересниця, приблизно 33-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту не свідчить нічого крім того, що показав древній антименсій мукачівського єпископа Василя Тарасовича, який приніс із своєї церкви. На ньому був руський напис кирилицею, який я передаю латинською мовою: «Для святого і животворного духа, турботою пана Василя Тарасовича, єпископа мукачівського і мараморсь-

Annor circ 67. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fatetur ad 1-mum, quod Ep̄pus Munkacsiensis Ioannikius jurisdictionem plenariam in Maramarus exercens ipsum in Diaconum ordinaverit, quo ordine Diaconatus fatens 15-m circiter annis praefato Ep̄po Maramarusiensi functus est, tandem ab eodem Ep̄po in Praesbyteratus dignitatem evectus, ac ita aliquot post annis e vivis excessit. Ad 2-dum fatetur, quod mortuo Ioannikio post aliquot annos Iosephus Stoika in Ep̄pātu Maramarusiensi modo ut primus, et reliqui Testes fatentur successerit, et quod absolutus et independens ab alio Ep̄po fuerit, et nominanter, quod tempore ipsius Ep̄pus Transylvaniae Athanasius nullam jurisdictionem Ep̄palem in Maramarus exercuerit, ad 3-tium 4-tum uti primus et reliqui fatentes, ad 5-tum nihil.

Vigesimus (!) Tertius Testis R̄dus Ioannes Graeci Ritus ut: Parochus Felső Neresznicensis Annor circ: 33. Ad puritatem Sacerdotalis Conscientiae examinatus fassus ad primum nihil, ad 2-dum, 3-tium et 4-tum uti primi praecedentes ad 5-tum uti 17-mus, et 18-vus Testis. -

Vigesimus quartus Testis. R̄dus Gregorius Graeci Ritus unit. Parochus Alsó Neresznicensis Anno cir 53. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus (172) fatetur ad primum quod Ioannikius Ep̄pus Munkacsiensis jurisdictionem in Maramarus Ep̄palem pluribus annis tenuerit, ac fatens per medium annum ipsi ephoebum egerit, et in P̄sentia sua et in Monasterio Miticiensi vitam clausserit, et ita Maramarusien Gubernio finem fecerit, Ad 2-dum, 3-tium et 4-tum, uti priores praecedentes et reliqui. Ad 5-tum nihil.

Vicesimus quintus Testis. R̄dus Elias Graeci Ritus unit: Praesbyter Alsó Neresznicensis Iunior Annorum circ: 33. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fatetur ad 1-mum nihil aliud quam quod ad medium produxerit antimissium seu portatile Ep̄pi Munkacsiensis Basili Taraszovics ex sua Ecclesia quod nobis praesentatum. hujus modi praesefert Ruthenico Idiomate (!) ad Latinum verso confectam inscriptionem. Gratia Sancti, et vivificantis spiritus, opera Domini Basilii Taraszovics Ep̄pi Munkacsiensis et Maramarusiensis, ac totius Hungariae orthodoxae Sanctae

кого та священної ортодоксальної католицької апостольської церкви всієї Угорщини, висвячений антменсій (тобто переносний вівтар) великого господа бога спасителя нашого Ісуса Христа для проведення божественних літургій і обрядів. З цією метою виданий для церкви св. Іоанна Крестителя і божого предтечі в селі Нересниці 20 червня 1648 року після народження Христа».

По 2, 3, 4-ому пунктах, як попередні свідки, а по 5-ому — нічого.

Двадцять шостий свідок. Преподобний Фома, уніатський парох грецького обряду в селі Луг, приблизно 47-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту нічого іншого не свідчить, крім того, що антменсій як свідчення діючої юрисдикції мукачівського єпископа є і в його церкві, і він підтверджує, що він мав єпископську юрисдикцію в Марамороші. По 2, 3, 4 і 5-ому пунктах свідчить те саме, що й безпосередньо попередні.

Двадцять сьомий свідок. Преподобний Андрій, уніатський парох грецького обряду із Бедевлі, приблизно 68-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту свідчить, що він знає, що мукачівський єпископ Іоаннікій мав повну єпископську юрисдикцію в Марамороші і спочатку самого свідка висунув у дякони, а потім через п'ять років висвятив у пресвітери. По другому пункту, як перший та інші свідки; так само по 3 і 4 пунктах, а по п'ятому його думка інша. (173)

Двадцять восьмий свідок. Преподобний Михайл, уніатський парох грецького обряду із села Терєблї, приблизно 55-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту свідчить, що він чув від своїх предків — від батька пресвітера та інших старших людей, що до Іоаннікія мукачівський єпископ Василь Тарасович мав повну і абсолютну єпископську юрисдикцію в Марамороші, як це підтверджується антменсієм у його церкві, на якому є такий самий напис, як і у 25-го свідка. Потім він свідчить, що після Василя, хоч між тим було декілька мандрівних єпископів, слідував Іоаннікій, якого свідок знав; відомо йому і те, що той мав повну юрисдикцію в Марамороші, висвячував і роздавав необхідні антменсії, як це підтверджують багаточисленні церкви. По другому (пункту свідчить), що після смерті Іоаннікія у Марамороші слідував Йосиф Стойка так, як підтвердили другий та інші свідки, та що він ні від кого не залежав, і

Catholicae, et Apostolicae Ecclesiae consecratum antimissium (:hoc est Portatile:) Altare Magni Domini Dei Salvatoris Nostri Jesu Xti ad celebranda Divina Lyturgiae Mysteria super eo datum ad Ecclesiam S. Ioannis Baptistae et Praecursoris Dñi in Possessione Neresznicsa Mens: Iunii 20-a die Anno post natum Xium 1648. Ad 2-dum, 3-tium, 4-tum, uti praecedentes ad 5-um nihil.

Vicesimus Sextus Testis. Rđus Thomas Graeci Ritus unit: Parochus Possessionis Lonka Annorum circ: 47. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fatetur ad 1-mum nihil aliud, quam quod jurisdictionis exercitae signum citat esse antimission: Eppi Munkacsiensis in sua Ecclesia et per consequens Iurisdictionem Ep̄palem habuisse in Maramarus ad 2-dum. 3-tium. 4-tum. et 5-tum uti immediate praecedentes.

Vicesimus Tertius Testis. Rđus Andreas Graeci Ritus Unit: Parochus Bedđiensis, Annor circ: 68. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fatetur ad 1-mum scire se, quod Ioannikius Ep̄pus Munkacsiensis jurisdictionem Ep̄palem plenariam habuerit, in Maramarus, fatentemque primo in Diaconatus ordinem promovit, tandem post quinque años in Praesbyteros consecravit. Ad 2-dum uti 1-mus et reliqui uti ad 3-tium et 4-tum, ad 5-tum p̄scindit.

(173) **Vicesimus Octavus Testis.** Rđus Michael Graeci Ritus Unit: Parochus Talaborfalvensis Annor circiter 55. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus ad primum fatetur se a maioribus suis a Patre Praesbytero et senioribus aliis q̄ ante Ioannikium Basilius Taraszovics Ep̄pus Munkacsiensis plenariam et absolutam jurisdictionem Ep̄palem in Maramarus habuerit prouti id testaretur Partatile, et antimission in Ecclesia sua existens cum inscriptione ut supra apud 25-tum Testem, Deinde fatetur quod Basilius licet interjectis aliquibus vagabundis Ep̄pis successerit Ioannikius, quem fatens novit et scit quod jurisdictionem absolutam habuerit in Maramarus, ordinaverit, et postatilia necessaria distribuerit, ut testantur complures Ecclesiae. Ad 2-dum quod post mortem Ioannikii successerit Josephus Sztoika in Maramarus, modo, ut 2-dus fatens, et reliqui fatentur, et quod a nemine dependerit, nec Transylvaniae Ep̄pus Athanasius, aut aliquis alter jurisdictionem tempore ipsius habuerit in Maramarus, ad 3-tium

що в той час ніхто, ні трансільванський єпископ Афанасій, ні ніхто інший не мали юрисдикції в Марамороші. По 3-ому пункту свідчить так, як перший та інші свідки, по 4-ому так само. По п'ятому пункту він сказав, що не має ніяких скарг і поважає мукачівських єпископів.

Двадцять дев'ятий свідок. Преподобний Маркуш, уніатський пресвітер грецького обряду із Бедевлі, приблизно 36-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту нічого не свідчить, по 2-ому, як попередні свідки, по 3-ому так само, по 4 і 5-ому, як 17 свідок.

Тридцятий свідок. Преподобний Іоанн, уніатський пресвітер грецького обряду із Те-реблї, приблизно 40-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту він свідчить, що чув від своїх предків про мукачівського єпископа Тарасовича, що той мав повну юрисдикцію в Марамороші. Те саме показує і антименсій, що Іоаннікій слідував після Тарасовича в Марамороші. Цей антименсій він має від батька, якого Іоаннікій висвятив у диякони, а також братів його батька, тобто двох дядьків, висвятив. По другому пункту, як попередні свідки, по 3, 4 і 5-ому пунктах так само, як безпосередньо попередні. (174)

Тридцять перший свідок. Преподобний Гавриїл, уніатський парох грецького обряду із Дулова, приблизно 47-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту він свідчить, що він певно знає за чуткою від предків своїх, що Василь Тарасович, мукачівський єпископ, мав у Марамороші юрисдикцію, бо і антименсій був у його церкві з написом його прізвища і імені і т. ін., як вище у 25-го свідка, і що той же Василь висвятив у священники Симеона — його попередника, а у селі Дарва висвятив Фому Рака на священника. Він твердив, що Іоаннікій слідував після Василя і висвятив тут священників Андрія і Стефана та дияконів Василя і Фому. По 2-ому пункту, як попередні та інші свідки, по 3 і 4-ому так само, по 5-ому, що він поважає мукачівського єпископа.

Тридцять другий свідок. Преподобний Іоанн, уніатський пресвітер грецького обряду із Дулова, приблизно 48-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту свідчить, що чув від своїх предків про Тарасовича, що цей мав юрисдикцію. Іоаннікій також виконував тут єпископську юрисдикцію, призначив його батька в диякони. По другому

uti primus et reliqui, ad 4-tum pariter. Ad 5-tum nullam querel: habet, et libenter habet Munkacsiens:

Vigesimus (!) Nonus Testis. Rđus Ioannes Markus Graeci Ritus Unit: Praesbyter Bedbiensis. Annor circ: 36. Ad puritatem Conscientiae Sacerdotalis fatetur ad primum nihil ad 2-dum uti praecedentes ad 3-tium pariter ad 4-tum etiam ad 5-tum uti 17-mus Testis.

Tricesimus Testis. Rđus Ioannes Graeci Ritus Praesbyter Unit: ex Talaborfalva Anđr cir 40. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fatetur ad 1-mum a Majoribus suis audivit, de Tarazovics Eppo Munkacsensi, quod jurisdictionem plenariam habuerit in Maramarus, et id ipsum Portatile antimission demonstrat, prouti Ioannikum successisse, Tarazovicsio in Maramarus ex Patre suo habet, quem Ioannikus in Diaconum ordinavit, et Fratres sui Patris seu Patruos 2-os ordinavit. Ad 2-dum uti priores praecedentes uti ad 3-tium et ad 4-tum ad 5-tum uti praecedentes immediate. (174)

Tricesimus primus Testis. Rđus Gabriel Graeci Ritus Ut. Parochus Dulfalvensis Annor circ 47. Ad puritatem Sacerdota conscientiae examinatus ad 1-um fatetur a Majoribus suis certo perauditum scire, quod Tarazovics Basilius Eppus Munkacsiensis jurisdictionem habuerit in Maramarus, nam et Portatile in Ecclesia sua fuerit cum inscriptione Nominis etc. ut supra apud 25-m Testem, et quod ordinaverit idem Basilius Sacerdotem Simeonem hujatem praedecessorem Parochum, et in Darva Thomam Rák ordinaverit, in Praesbyterum, pariter Ioannikum successisse Basilio et ordinasse hic Sacerdotes, Andream et Stephanum et Diaconum Basilium, et Thomam. Ad 2-um uti praecedentes priores et reliqui ad 3-tium et 4-tum pariter ad 5-tum ipse libenter haberet Munkacsiensem Eppum.

Tricesimus Secundus Testis. Rđus Ioannes Graeci Ritus Ut: Praesbyter Dulfalven: Annor circ: 48. Ad puritatem conscien: Sacerdotalis examinatus ad primum fatetur a majoribus suis audivisse, de Tarazovicsio, quod hic jurisdictionem habuisset, Ioannikus autem jurisdictionem Eppalem pariter hic exercens, ordinavit Patrem suum in Diaconum. Ad 2-dum uti primus et reliqui ad 3-tium et

пункту, як перший та інші свідки, по 3 і 4-ому так само, по 5-ому, що він поважає мукачівського єпископа.

Тридцять третій свідок. Преподобний Григорій, уніатський дарвенський парох грецького обряду, приблизно 40-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту свідчить, що Василь Тарасович виконував у Мараморші повну юрисдикцію, про що він чув від свого батька, який був призначений вищеназваним єпископом у дякони. Це саме підтверджує і антименсій, або переносний вівтар, що ще й тепер є в церкві. Про інше нічого не сказав. По 2-ому пункту, як попередні свідки, по 3-ому нічого, по 4-ому, як попередні, а по 5-ому, що він поважає мукачівського єпископа.

Тридцять четвертий свідок. Преподобний Іоанн Стойка, уніатський парох грецького обряду із Бороняви, приблизно 64-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту свідчить (175), що мукачівський єпископ Василь Тарасович мав юрисдикцію у Мараморші — це він чув від предків; він також знає, що Іоаннікій мав єпископську юрисдикцію в Мараморші, бо самого свідка він висвятив в Углянському монастирі дяконом так само, як і його брата монаха Теодфіла також висвятив у дяконський чин. По 2-ому пункту, як перші свідки, по 3 і 4-ому так само. По 5-ому пункту — він нічого не має проти мукачівського єпископа.

Тридцять п'ятий свідок. Преподобний Василь Стойка, уніатський пресвітер грецького обряду із Кричова, приблизно 50-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту він свідчить, як його безпосередній попередник, по 2, 3, 4 і 5-ому так само.

Тридцять шостий свідок. Преподобний Стефан Козак, уніатський парох грецького обряду із села Селище, приблизно 67-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту він свідчить, що він точно знає, що Василь Тарасович, мукачівський єпископ, мав повну єпископську юрисдикцію в Мараморші, а його батько прислужував йому, а його діда висвятив у пресвітера так само, як також його батька. Потім Іоаннікій також мав юрисдикцію у Мараморші і самого свідка висвятив у священницькі чини і пресвітерства. По другому пункту, як перший та інші свідки, по 3 і 4-ому так само, по 5-ому свідчить, що сам та багаточисленні священники поважають мукачівського єпископа.

ad 4-tum pariter ad 5-tum libenter haberet Eppum Munkacsiensem.

Tricesimus Tertius Testis. Rđus Gregorius Graeci Ritus Ut: Parochus Darvensis Annor circ 40. Ad puritatem conscientiae Sacerdotalis examinatus ad primum fatetur, quod Basilius Taraszovics jurisdictionem plenariam exercuerit in Maramarus a Patre suo audivit, qui a praedicto Eppo est in Diaconatum ordinatus et id ipsum antimission seu Portatile in Ecclesia adhuc existens demonstrat, De cetero nihil ad 2-dum uti praecedentes ad 3-tium nihil ad 4-tum uti praecedentes ad 5-tum libenter habet Munkacsiensem.

Tricesimus Quartus Testis. Rđus Ioannes Sztoika Graeci Ritus Unit: Parochus Kiresfalvensis Annor circ: 64. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus ad 1-mum (175) fatetur, quod jurisdictionem Basilius Taraszovics Eppus Munkacsiensis in Maramarus habuerit, a majoribus autem audivit, Ioannikum scit habuisse jurisdictionem Eppalem in Maramarus siquidem fatentem in Monasterio Uglensi in Diacon: ordinavit, prouti et fratrem ipsius Monachum Theophilum pariter in Diaconatus ordinem. ad 2-dum prouti primi ad 3-tium 4-tum pariter. Ad 5-tum nihil habet contra Eppum Munkacsiensem.

Tricesimus Quintus Testis. Rđus Basilius Sztoika Graeci Ritus Unit: Praesbyter Kricsfalusiensis Annor circ: 50. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus, ad 1-m fatetur uti immediate praecedens per omnia prouti ad 2-dum 3-tium 4-tum 5-tum etiam.

Tricesimus Sextus Testis. Rđus Stephanus Kozak Graeci Ritus Unit: Parochus Possessionis Selycese Añor circ: 67. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fatetur ad primum scit pro certo, quod Basilius Taraszovics Eppus Munkacsiensis habuerit, plenariam jurisdictionem Eppalem in Maramarus, et ipsius Parens apud ipsum serviverit prout et Avum fatentis in Praesbyterum promovit et Patrem etiam ejusdem Dein Ioannikum pariter habent (!) jurisdictionem in Maramarus, et fatentem ad Sacros ordines Praesbyteratus promovit, ad 2-dum uti primus, et alii ad 3-tium et 4-tum pariter ad 5-tum ipse, et plurimi ex clero libenter habent Eppum Munkacsiensem.

Тридцять сьомий свідок. Преподобний Іоанн, уніатський пресвітер грецького обряду із Драгова, приблизно 30-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту він свідчить, що він чув від предків, що Тарасович і Іоаннікій мали єпископську юрисдикцію в Марамороші, по 2, 3, 4 і 5-ому пунктах як перші попередники і безпосередній.

(176) **Тридцять восьмий свідок.** Преподобний Василій, уніатський парох грецького обряду із Копашнева, приблизно 58-річний. Після перевірки чистоти його священницької свідомості по першому пункту свідчить, що він був висвячений на священника мукачівським єпископом Іоаннікієм і що той мав юрисдикцію в Марамороші, а по інших пунктах, як інші попередні свідки.

Зі всією нашою релігійною совістю ми стверджуємо, що вище написані нами свідчення свідків, яких ми запросили і перевірили, були взяті і наведені нами без жодного зменшення чи перебільшення. Причиною того, що решта уніатських священників грецького обряду в Марамороші згідно з наданим правом вислуху не давали даних, було те, що три драгівські протопопи — Іоанн Стойка із нижнього району, Михайло Абсенз із Сигітського району та Василь Резник із району Касо на зборах під виглядом комітатської наради, що відбулася 23-го січня (при невеликій участі священників комітату), вперто виступали проти підпорядкованих їм попів та пресвітерів, які всупереч їх волі були готові розповісти правду, а вони заборонили їм це робити. Проти цього їх незважного поступку я, нижчепідписаний, та отець Андрій Ковач виступили на цих зборах з протестом, і я просив внести мій протест у протокол. Це так зробивши ми власноручно підписали і скріпили печатками. Видано в Копашневі, 21 березня 1725 року.

Шановний преподобний отець Прокопій Голдермарський, вікарій у Марамороші брат і отець Андрій Ковач ордену міноритів св. Франциска, висвячений, сигітський капелан та священник солекопалень.

Відносно серії таких правдивих історичних фактів та вищенаведених свідчень і доказів свідків, які я зі всією достовірністю дослідника вище описав, я використав наведені дані розслідування, підтвержені (177) печаткою святого єгерського церковного престолу, що були видані його преосвященству панові Георгію Бізанці, членові ордену св. Василя Великого, єпископові шебастинському і уніатському му-

Tricesimus Septimus Testis. Rđus Ioannes Graeci Ritus Unit: Praesbyter Kövesligethiensis Annor circ: 30. Ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus ad primum fatetur a maioribus se audivisse, Quod Taraszovics et Ioannikius iurisdictionem habuerint in Maramarus Ep̄palem, ad 2-dum, 3-tium 4-tum 5-tum uti praecedentes primi et immediate praecedens. (176) -

Tricesimus Octavus Testis. Rđus Basilius Graeci Ritus Unit: Parochus Kopásnensis Annor circ: 58. ad puritatem Sacerdotalis conscientiae examinatus fatetur ad i-mum, quod a Ioannikio Ep̄po Munkacsienſi sit consecratus in Sacerdotem, et quod Iurisdictionem tenuerit in Maramarus ad alia puncta uti priores praecedentes.

Supra scriptas itaque Testium per nos citatorum, et examinerum fassiones a nobis exceptas ac sine ulla Diminutione vel auctione fideliter hic insertas ita se habere fide nostra Religiosa mediante testatur. Quod v̄o reliqua (!) pars Cleri Graeci Ritus Unitorum Maramarusien iuxta exhibitum nobis compulsorium non sit examinata Protopopae tres Kövesligethien: Ioannes Sztoika Processus inferioris, Processus Szigethien: Michael Absaensis, et Basilus Reznik Processus Kasó in facie I Comitatus tempore congregationis circa diem 23. Mensis Ianuarii celebratae compulsorio pertinaciter (:Comitatensibus quidem se non ingredientibus) contra dicentes subjectos sibi popas seu Praesbyteros alias libenter et ultronee plerosque comparere volentes a comparando et a dicenda veritate minis prohibuerunt, super quo ipsorum temerario ausu ego infrascriptus Pater Andreas Kovacs in facie memorati Comitatus sum pröstatum meamq̄ Protestationem petii Protocolari, et haec ita acta manuum nostrarum subscriptione et sygillorum impressione confirmamus. Datum Kopásna die 21-a Martii anno Millesimo Septingentesimo vigesimo Quinto.

Procopius Hodermarszky P. R. V. in Maramaros Vicarius Frater et Pater Andreas Kovács. OMM. S. Fran: Con Capellanus Szigethiensis et Salis fodinarum.

Super huiusmodi itaque rescitae Praemissorum veritatis serie, et praescriptorum Testium Inquisit: fassionibus seu Attestationibus ad fide dignam Inquirent: relationem nobis superinde modo praemisso factam, praesentes litteras nostras Attestatorias seu Inquisitionales (177) sub sygillo Sacrae hujus Sedis Spiritualis Agriensis usitato, et Authentico supra dicto Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Georgio Bizanczy ordin S. Basilii Magni Ep̄pi Sebastopolitani, et Graeci Ritus Unitorum Munkacsienſis et Maramarusien: iurium ejusdem futuram uberioremq̄ ad Caut necessaria

качівському і марамороському грецького обряду, для кращого виконання ним єпископських функцій у Мараморощі. Видано в Егері, в будинку звичайної нашої столиці, для 7 квітня 1725 року мною, Стефаном Понграцом, присяжним нотарем (178) егерської єпископської славної конзисторії:

Це розслідування має визначне канонічно-юридичне, але тим більше історичне значення, бо дає багато цінних назв і дат історії. Із цього видно, що Василь Тарасович жив аж до червня місяця 1648 року — 25 свідок. Але історично невірним є твердження розслідування, що після Тарасовича слідував Іоаннікій, за ним Стойка, а після нього де Камеліс. Крім цього видно, що де Камеліс не виконував жодної юрисдикції в Мараморощі, де вперше була проведена унія посередництвом Годермарських.

(179)

Глава 44

Русини та волохи вже за де Камеліса сьак-так поновили свою дідівську унію, однак внаслідок революції Ракочи багато хто хитався тому, що при невисвяченому Йосифові Годермарському багато нових кандидатів відправлялося до сусідніх православних за церковними посадами, за що егерці їх таврували і поводилися з ними, як зі схизматиками. Тому, що угоцьке духовенство переносило це боляче, разом збирається і заново поновлює святу унію. Протокол цього акту настільки важливий, що я вважаю доцільним навести його. Він починається: Року божого тисяча сімсот двадцять сьомого, дня третього лютого місяця, під покровительством преподобного пана Іоанна Йосифа Годермарського, його преосвященства пана єпископа шебастинського, мукачівського і марамороського, були проведені в місті Севлюші збори уніатського духовенства грецького обряду, що належало до Угоцького славного комітату, у присутності високопреподобних панів Симеона Ольшавського, капеллана і церковного судді вищезгаданого славного комітату і копанського пароха, Теодора Раковецького, архіпресвітера цього ж обряду і севлюського пароха.

З цієї нагоди були запрошені отці — священники: Данило Велятинський, Михайло Білецький із Білок, Лука Ком'ятський із Ком'ят, (180) Симеон Скольський новосільський, Василь Друницький чортисівський, Василь Мондич керецький, Іоанн Ракович руськополів-

riam extradandas esse diximus, et concedendas, Datum Agriae in aedibus Solitae Residentiae Nostrae Die septima Mensis Aprilis Anno Domini Millesimo septingentesimo vigesimo quinto. Extra datae per me Stephanum Pongracz IConsistorii Eppalis Agriensis Iuratam Notarium. (178)

Inquisitio haec Canonico-juridicum pondus exiguum habet, ast tanto majus historicum, multa enim nomina et data comparent pro historia pretiosa. Patet ex ea Basilium Taraszovits adhuc mense Junio 1648 vixisse, Testis 25. ast id historiae falsum est: Taraszovitsio apparet ex eadem Inquisitione successisse Joannicium, et huic Sztoykajum, huic vero Decamelissium. Patet praeterea Decamelissium nullam Jurisdictionem exercuisse in Marmatia, quae prius per Hodermarskyones facta est Unita. (179)

Caput 44.

Utut Rutheni, et Valachi jam sub de Camelisso avitam suam Unionem renovaverint, per decursum tamen Revolutionis Rakoczianae plures ex eo titubabant, quia Iosepho Hodermarszky non consecrato existente, plures Neo-Candidati ad vicinos Schismaticos se converterunt pro SS. Ordinibus, unde per Agrienses qua Schismatici stigmatizantur, et tractantur. Quare Clerus Ugocsiensis dolenter id farens, in unum convenit, et denuo renovat S. Unionem. Protocolum hujus actus adeo est momentosum, ut idem huc inserendum censeam. Incipit: Anno Domini Millesimo Septingentesimo Vigesimo Septimo, die tertia, mensis Februarii, sub Praesidio Rđmi Dñi Ioannis Iosephi Hodermarszky Illmi, ac Rđmi Dñi Episcopi Sebastopolitani Munkacsiensis, et Maramarusiensis, celebrata est Congregatio Venerabilis Cleri Graeci Ritus Unitorum, in oppido Nagy Szđlđs, Ito Cottui adjacente Assidentibus Adđm Rđis Dñis Simeone Olsavzsky, Praetitti, ac Rđmi Dñi Eppi Capellano, et Auditore, nec non Dño Gregorio Kopánszky: per praefatum Inclytum Comitatum Graeci Ritus Unitorum Archi-Diacoно, et Parocho Veresmartiensi, ac Theodoro Rákoveczky ejusdem Ritus Archi Presbytero, et Parocho Nagy Szđlđsiensi.

Qua Occasione citatis Honorabilibus in Xfo Patribus Plebanis: Daniele Veletiensis, Michaele Bileczky Bilkensi, Luca Komjatzsky Komjatiensi, (180) Simeone Szkolszky Ujfalasiensi, Basilio Druniczky Fekete-Ardajensi, Basilio Mondics Kereczkiensi, Joanne Rakovits Urnensi, Basilio Hodonits Fancsikensi, Demetrio Matrics Szđlđs Vég Ardajensi, Ignatio Mikocs Egeresiensi,

ський, Василь Годонич фанчиківський, Дмитро Матрич підвиноградівський, Ігнатій Микоч олешиницький, Іоанн Зейкань імстичівський, Олексій Юрканич білецький, Іоанн Керецький рокошівський, Симеон Козан із Заболотного, Василь Бела розтоцький, Данило Баник тердблянський, Олексій Кондрак батарський, Григорій Керецький чепський, Микита Якубович турцівський, Симеон Мондич із Сухого Потока, Данило Лучкай із Великої Тарни, Симеон Пирда із Карачу, Микола Баник сасівський, Василь Романович чорнянський, у присутності інших нижчепідписаних було вирішено:

По-перше: Було прочитане рішення, прийняте священною егерською єпископською консисторією 11 березня 1726 року, з наступним оголошенням спеціально прийнятої в місті Замостя краєвим синодом русинів постанови, яку в 1720 році затвердив римський папа Клемент XI-ий.

Після прочитання, обміркування та роз'яснення її руською мовою всі її одностайно схвалили і ратифікували (погодившись у всіх пунктах і додатках із рішенням егерської консисторії).

Після закінчення її читання і прийняття її рішення згаданий великопреподобний пан наказав прочитати першу главу рішення 6-го засідання Тридентійського синоду про реформацію, а також другу главу 25-го засідання того ж синоду про необхідність зміцнення визнання віри. Після їх прочитання і повторення викладу священних канонів і священного Тридентійського синоду щодо визнання католицького віросповідання, без якого ніхто не може бути врятований, він запропонував поширювати католицьку релігію. Так викладене це католицьке віросповідання щасливої пам'яті папою Урбаном VIII і видане ним для людей східного обряду, всі як один, що прибули на ці збори, прийняли за своє і підтвердили підписами своїх прізвищ, які вже вище були наведені. Потім вони власноручно підписали саме визнання, зміст якого, як видно із нижченаведеного, такий:

Визнання (символ) віри

(181)

Я — ім'я і прізвище — міцно вірю і визнаю все і єдине, що міститься в символі, яким користується свята римська церква, а саме:

Вірю в єдиного бога отця, вседержителя, творця неба і землі, видимих же всіх і невидимих. І в єдиного господа Ісуса Христа, — сина божого, єдинородного як від батька народже-

Joanne Zékány Miszticziensi, Alexio Jurkanics Bilkensi, Ioanne Kereczky Rakosiensi, Daniele Banik Terebesiensi, Alexio Kondrak Bataziensi, Gregorio Kereczky Bekenyiensi, Niceto Jacobovits Turczensi, Simeone Mondics Száraz Patakiensi, Daniele Lucskaj N. Tarnensi, Simeone Pirda Karácsfalvensi, Nikolao Banik Sásvariensi, Basilio Romanovics Cserniniensi, et reliquis infrascriptis conclusum est:

Primo: Perlecta est Series Congregationis, in Sacro Eppali Agriensi Consistorio peractae, A. 1726. die 11-ma Martii cum subsequent celebrat, et specialiter assumpta est experimento S. Synodus Provincialis Ruthenorum, in Civitate Zamoscia A-o 1720. celebr. et a Clemente XI. Papa Romano confirmata.

Quam perlectam, examinatam, ac Ruthenice idiomate explicatam omnes, et singuli unanimi voto (:conformando se in omnibus punctis, et clausulis decisioni Consistoriali Agriensi:) Retificatam acceperunt.

Cujus lectione finita, ac receptis ejus decisionibus memoratus Rdñus Dñus jussit perlegi decreta de Resid, Ex Concilio Trident. Sess. 6-tae primi Cap. de reformat. nec non Decret de Professione Fidei facienda ex eodem Concilio Sess. 25 Cap. 2-di eisque perlectis conformando se dispositioni Sacrorum Canonum, et Sacri Concilii Tridentini Professionem Fidei Catholicae, extra quam nemo salus esse potest, emittendam proposuit, sicque propositam eandem Pffessionem fidei juxta formam ab Urbano 8-vo felicit recordationis Summo Pontifice pro Orientalibus editam omnes, et singuli, qui ad hanc Congregationem convenerunt, praestiterunt, suaque nomina, quae jam superius relata sunt, actis inserenda tradiderunt, ac deinde ipsam Pffessionem, cujus tenor est talis, ut infra manibus suis subcripserunt, ut patet in sequenti.

(181)

Professio Fidei

Ego N N firma fide credo, et profiteor omnia, et singula, quae continentur in Symbolo, quo S. Romana Ecclesia utitur, Scilicet:

Credo in unum Deum Patrem omnipotentem factorem Coeli, et terrae, visibilium omnium, et invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei Unigenitum, et ex Patre natum

ного перед усіма віками, бога від бога, світа від світа, бога істинного від бога істинного народженого, несотвореного, єдиносущного батькові, яким було створене все, який із-за нас людей і за наше спасіння зійшов із небес і втілювався від святого духа і діви Марії і стався чоловіком. Був розп'ятий за нас при понтійському Пилаті і страдав і був похоронений. І воскрес на третій день згідно із святим письмом. І піднявся на небо, сидить по правий бік батька. І знову прийде з славою судити живих і мертвих, і його царюванню не буде кінця. І в духа святого, господа животворящего, що походить від батька і сина, якому разом із батьком і сином поклоняються і прославляють його, що говорив через пророків. І в єдину святу і апостольську церкву. Сповідую єдине хрещення в оставлення гріхів. Чекаю воскресіння мертвих і життя майбутнього, амінь.

Поважаю також і приймаю загальні синоди, як вони слідують один за одним:

Перший Нікейський, і визнаю те, що на цьому було вирішено проти засудження гідної пам'яті Арія: що господь Ісус Христос є сином бога і єдинородним сином батька, тобто народженим від батька, а не єдиносущним визвором батька, та що на цьому синоді правильно були засуджені ті безбожні висловлювання, що його колись не було, або що створений був із того, чого не існує, або із якоїсь іншої матерії, або буття, або що є мінливим або змінним сином бога.

Перший Константинопольський, другий по черзі, і визнаю те, що на ньому було вирішено проти засудження гідної пам'яті Македонія, що святий дух не є слугою, але господом, не створінням, а богом, що має одну і ту ж божественність разом із батьком і сином.

Перший Ефеський, третій по черзі, і визнаю те, що на ньому було вирішено проти засудження гідної пам'яті Нестора, що божественність і людськість існує в невимовній і незрозумілій єдності єдиної особи божого сина нашого Ісуса Христа і що з цієї ж причини пречиста діва є насправді матір'ю бога.

Халкедонський, четвертий по черзі, і визнаю те, що на ньому вирішено проти засудження гідної пам'яті обох — Евтіха та Діоскора: що один і той же (182) бог, наш господь Ісус Христос був створений в божественності і людськості істинним богом і істинною людиною з божественної душі і тіла відповідно до єдиносущної божественності батька і такої ж єдиносущної людськості, у всьому нам подібним, але без первородного гріха, хоч народже-

ante omnia saecula, Deum de Deo, lumen de lumine. Deum verum de Deo vero genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines, et propter salutem nostram descendit de Coelis, et incarnatus est de Spiritu Sancto, ex Maria Virgine, et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, et sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas, et ascendit in Coelum, sedet ad dextram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos, et mortuos, cuius Regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit, Qui cum Patre, et Filio simul adoratur, et conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Et unam Sanctam, et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum, et exspecto Resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi amen.

Veneror etiam, et suscipio Universales Synodos, prout sequitur videlicet:

Nicaenam Primam, et profiteor, quod in ea contra Arium damnatae memoriae definitum est: Dominum Iesum Christum esse Filium Dei ex Patre natum Unigenitum, id est ex Substantia Patris natum, non factum consubstantialem Patri, atque impias illas voces recte in eadem Synodo damnatas esse, quod aliquando non fuerit, aut quod factus est ex iis, quae non sunt, aut ex alia substantia, vel essentia, aut quod sit mutabilis, vel convertibilis Filius Dei.

Constantinopolitanam Primam, Secundam in ordine, et profiteor, quod in ea contra Macedonium damnatae memoriae definitum est: Spiritum S. non esse servum, sed Dominum, non Creaturam, sed Deum, ac unam habentem cum Patre, et Filio Deitatem.

Ephesinam Primam, Tertiam in Ordine, et profiteor, quod in ea contra Nestorium damnatae memoriae definitum est Divinitatem, et humanitatem ineffabili, et incomprehensibili unione in una persona Filii Dei unum Nobis Iesum Christum constituisse, eaque de causa Beatissimam Virginem vere esse Dei Genitricem.

Chalcedonensem Quartam in Ordine, et profiteor, quod in ea contra Eutichem, —, et Dioscorum, — ambos damnatae memoriae definitum est: Unum, eundemque (182) Dei, Dominum Nostrum Iesum Christum perfectum esse in Deitate, et perfectum in humanitate, Deum verum, et hominem verum, ex anima rationali, et corpore consubstantialem Patri secundum Deitatem, eundem consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato, ante saecula quidem de Patre genitum, secundum

ний перед століттями від батька відповідно до божественності, що в останні дні він же із-за нас і нашого спасіння народився від богородиці діви Марії з властивостями людини і єдиного нашого сина божого Ісуса Христа у двох своїх природах. Усе це треба визнати сміливо, незмінно, нероздільно, невіддільно, ніколи не думати, що є різниця між ними з причини їх єдності, більше вказувати на непорушність властивостей природи обох і на їх єдину особу, не допускати того, ніби його матерія розділена або поділена на дві особи, але, що це один і той же самий син і єдинородний бог, істинний господь Ісус Христос.

Так само треба визнати божественність нашого господа Ісуса Христа також як такого, чия матерія, як і батька і святого духа, є нероздільною і безсмертною, однак він був розп'ятий на хресті і помер лише своїм тілом, як було визначено на вказаному синоді і у листі римського папи святого Льва, устами якого говорив святий Петро, і це схвалили присутні на цьому синоді церковні старшини. Цим визначенням засуджується безбожна ересь тих, що до передання ангелами вішування і проспіваного на Холкедонському синоді: «Святий боже, святий кріпкий, святий безсмертний, помилуй нас», добавили слова: «який був розп'ятий за нас», і таким чином божественну природу трьох осіб проголосили можливою і смертною.

Другий Константинопольський, п'ятий по черзі, на якому вищенаведене визначення Холкедонського синоду було поновлене.

Третій Константинопольський, шостий по черзі, і визнаю, що на ньому було визначено проти монотеїстів (віручих в одного бога), що в одному і тому ж господарстві нашому Ісусі Христі є дві природні волі, і що дві природні волі існують нероздільно, ненабутньо, невіддільно і незмінно, і що його людська воля не суперечлива, а підпорядкована його божественній і всемогутій волі.

Другий Нікейський, сьомий по черзі, і визнаю, що на ньому було прийняте рішення проти іконописців, і треба мати ікони Христа і Богородиці та їх і далі тримати і надавати їм належну пошану, повагу і почесні.

Четвертий Константинопольський, восьмий по черзі, і визнаю, що на ньому був заслужено засуджений Фотій (183) і поновлений патріарх св. Ігнатій.

Шаную також і приймаю інші загальні синоди, проведені і затверджені авторитетом римського папи, особливо флорентійський синод, і визнаю те, що на ньому було вирішено, а саме,

Deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos, et propter nostram salutem ex Maria Virgine Dei Genitrice secundum humanitatem Unum, eundemque Christum Filium Dei Unigenitum in duabus naturis, inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum nusquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam, atque substantiam concurrente non in duas personas partitum, aut divisum, sed unum, eundemque Filium, et Unigenitum Deum Verum Dominum Iesum Christum.

. Item Ejusdem Domini Nostri Iesu Christi Divinitatem, secundum quam consubstantialis est Patri, et Spiritui Sancto impassibilem esse, et immortalem, eundem autem Crucifixum, et mortuum tantummodo secundum carnem, ut pariter definitum est in dicta Synodo, et in Epistola S. Leonis Romani Pontificis, cujus ore B. Petrum locut esse Patres in eadem Synodo acclamaverunt, per quam definitionem damnatur impia haeresis illorum, qui Trisagio ab Angelis tradito, et in pfata Chalcedoneñ Synodo decantato Sanctus Deus, S. Fortis, S. immortalis miserere nobis, addebant, qui crucifixus est pro nobis, utque adeo Divinam naturam trium personarum passibilem asserebant, et mortalem.

Constantinopolitanam Secundam, Quintam in Ordine, in qua pfatae Chalcedonensis Synodi definitio renovata est.

Constantinopolitanam Tertiam, Sextam in Ordine, et profiteor, quod in ea contra Monothelitas definitum est, in uno, eodemque Domino Nostro Jesu Christo duas esse naturales voluntates, et duas naturales Voluntates indivise, incomparabiliter, inseparabiliter, inconfuse, et humanam ejus voluntatem non contrariam, sed subjectam Divinae ejus, atque omnipotenti voluntati.

Nicaenam Secundam, Septimam in Ordine, et profiteor, quod in ea contra Iconomachos definitum: Imagines Christi, ac Deiparae, nec non aliorum Sanctorum habendas, et retinendas esse, atque eis debitum cultum, honorem, ac venerationem impertiendum.

Constantinopolitanam quartam, Octavam in Ordine, et profiteor in ea Photium merito fuisse da- (183) mnatum, et S. Ignatium Patriarcham restitutum.

Veneror etiam, et suscipio Universas alias Synodos auctoritate Romani Pontificis celebratas, et confirmatas, psertim (!) Florentinum Synodum, et profiteor, quae in ea definita sunt, videlicet, quod Spiritus S. ex Patre, et Filio aeternaliter est, et essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter,

що святий дух вічний від батька і сина, і що своє буття і своє ество має від батька і сина, і що своїм безсмертям походить від обох, як від одного початку і одного подиху.

Так само такий вираз: і синові за проголошення правди по потреби вільно і обдуману була проявлена подяка.

Так само в причасті, тобто у незаквашеному пшеничному хлібі, робиться справді тіло Христове, священники взаємно повинні виготовляти те тіло господнє, кожен із звичаєм церкви як західної, так і східної.

Так само, якщо покарані померли з божою любов'ю та очистили себе за проступки достатньою кари нагородою і після звільнення їх душ від кари після смерті у чистилищі вони очищаються, і щоб вони позбавлялися таких кар, допомагає їм у цьому сприяння живих віруючих, тобто пожертвування на проведення богослужіння, молитви, милостині та інші чесні вчинки, які звикли робити віруючі для інших віруючих згідно із звичаями церкви; душі тих, що після прийняття хрещення не зробили жодного гріха, як також ті, що після очищення від гріха або ще у своїх тілах, або після залишення тіл були позбавлені гріха, зразу приймаються в небо і якщо бачитимуть самого бога єдиного в трьох особах у залежності від величини своїх заслуг — один ясніше другого. Душі ж тих, що померли з своїм смертельним гріхом, або ж із своїм первородним гріхом, скоро відправляються у пекло і караються різними карами.

Так само, що свята апостольська столиця і римський папа є верховним правителем усього світу і що сам римський папа є наступником святого Петра, першого із апостолів, і справжнім вікарієм Христа, і головою всієї церкви, і батьком усіх християн, і вченим. І йому була передана через святого Петра повна влада від господа нашого Ісуса Христа охороняти, керувати і управляти всією церквою, що, до речі, як підтвердив Флорентійський синод, знаходиться у діяннях загальних зборів та у священних канонах.

(184) Так само визнаю, що закони старого завіту або церемонії Мойсеєвого закону, сцятощі, пожертвування і грошові жертвування з приходом господа нашого Ісуса Христа припиняються і після прочитання євангелія без гріха не можуть допускатися. Згідно з цим древнім законом розрізнення чистої і нечистої їжі належить до релігійного обряду, що з початком євангелія змінилися. Відома заборона апостолами жертвувань, зображень, крові і

tamquam ab uno principio, et unica spiratione procedit.

Item Dictionem Illam: Filioque Veritatem declarandi gratia, et imminente necessitate licite, et rationabiliter fuisse apposta.

Item in asymo, sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici, Sacerdotes in alter-utro ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta Ecclesiae sive Occidentalis, sive Orientalis consuetudinem.

Item si vere poenitentes in Dei Charitate deceserint, atque dignis poenitentiae fructibus decommissis satisfecerint, et omissis eorum animas poenis Purgatorii post mortem purgari, et ut a poenis hujusmodi leventur, prodesse eis Fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet Sacrificia, Orationes, et Eleemosynas, et alia pietatis Officia, quae a Fidelibus, et aliis fidelibus fieri consueverunt, secundum Ecclesiae instituta, illorumque animas, qui post Baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam vel in suis corporibus, vel eisdem exutae, sunt purgatae, in Coelum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum Trinum, et Unum sicuti est pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius; illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo Originali decedunt, mox in Infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.

Item S. Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in Universum orbem tenere primatum, et ipsum Romanum Pontificem Successorem esse B. Petri Principis Aplōrum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere; Et ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, ac gubernandi Universalem Ecclesiam a Domino Nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam, ut eadem Florentina Synodus asserit, in gestis Oecumenicorum Conciliorum, in S. Canonibus continetur. (184)

Item legalia Veteris Testamenti, seu Mosaicae legis Caeremonias, Sacra, Sacrificia, et Sacramenta Domino Nostro Iesu Christo adveniente cessasse, et post promulgatum Evangelium sine peccato observari non posse. Ejusdem etiam legis Veteris, ciborum mundorum, et immundorum differentiam ad Caeremonialia pertinere, quae surgente Evangelio transierunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem, ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato illi tempore congruisse, ut

задушених тварин змінилося з часом, щоб зняти причину незгоди між євреями і поганями. З припиненням причини цієї апостольської заборони припинився також і її ефект.

Рівночасно поважаю і приймаю Тридентійський синод і визнаю те, що під час богослужіння передається богу справжнє жертвоприношення за живих і мертвих і що в цьому найсвятішому жертвоприношенні євхаристії (згідно з вірою, що завжди сильна в божому храмі) міститься справді реально і по змісту тіло і кров, разом з душею і божественністю господа нашого Ісуса Христа, а потім і весь Христос, та що сталася зміна всієї матерії хліба в тіло і всієї матерії вина в кров, яку зміну католицька церква дуже вдало називає трансубстантивацією, і під кожним видом і поодинокими частинами кожного виду після проведення відділення міститься ціле.

Так само (вірою) в те, що є сім святощів нового завіту, встановлених господом Христом і необхідних для спасіння людського роду, якщо не всіх, то поодиноких, а саме: хрещення, миропомазання, причастя, покаяння, елеопомазання, священство та шлюб, із яких хрещення і миропомазання не можна повторити.

Так само, що шлюбний зв'язок є нероздільним, і хоч із-за чужолобства, ересі або якихось інших причин може настати між подружжям розрив співжиття, але їм не можна вступити в інший шлюб.

Так само визнаю, що апостольські і церковні традиції треба приймати і шанувати,

що можливість відпущення гріхів була залишена в церкві Христом і що використання його є найбільшим благом для християнського народу.

Рівночасно приймаю і визнаю те, що про перворядний гріх, про судочинства, про священні книги як старого, так і нового завіту, їх зміст і тлумачення (185) було вирішене на вичезгаданому Тридентійському синоді.

Так само приймаю і визнаю все інше, що приймає і визнає свята римська церква, як також усі засуджені цією церквою протиріччя, і схизми, і ересі, відкинуті і прокляті, я також засуджую, відкидаю і проклинаю.

Крім того, зобов'язуюсь і присягаю справжню послухність римському папі, наступнику святого Петра, першого із апостолів, і вікарію Ісуса Христа.

Цю віру католицької церкви, поза якою ніхто не може бути спасеним, я тепер добровільно визнаю і правдиво дотримую і буду старатися, наскільки буде в мене сил, її не поруш-

inter Iudaeos, et Gentiles, dissensionis materia tolleretur, cujus Apostolicae prohibitionis causa cessante, etiam cessavit effectus.

Pariter veneror, et suscipio Tridentinam Synodum, et profiteor, quae in ea definita, et declarata sunt, et praesertim offeri Deo in Missa verum Sacrificium pro vivis, et defunctis, atque in Sanctissimo Eucharistiae Sacramento (:juxta Fidem, quae semper in Ecclesia Dei viguit:) contineri vere, realiter, et substantialiter corpus, et Sangvinem, una cum anima, et Divinitate Domini Nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum, fierique conversionem totius Substantiae Panis in Corpus, et totius Substantiae vini in Sangvinem, quam Conversionem Catholica Ecclesia aptissime Transsubstantiationem appellat, et sub una quaque specie, et singulis cujusque speciei partibus Separatione facta totum contineri.

Item Septem esse Novae Legis Sacramenta, a Christo Domino instituta, ad Salutem humani generis quamvis non omnia singulis necessaria, videlicet: Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem, et Matrimonium, et ex his Baptismum, et Confirmationem iterari non posse.

Item, Sacramenti Matrimonii vinculum indissolubile esse, et quamvis propter adulterium, haeresim, aut alias causas possit inter Conjuges thori, et cohabitationis separatio fieri, non tamen illis aliud Matrimonium contrahere fas esse.

Item Apostolicas, et Ecclesiasticas traditiones suscipiendas esse, et venerandas.

Indulgentiarum etiam potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano Populo maxime salutarem esse.

Pariter quae de peccato Originali, de Justificatione, de Sacrorum librorum, tam Veteris, quam novi Testamenti indice, et interpretatione in praedicta (185) dicta Tridentina Synodo praedicta sunt, suscipio, et profiteor.

Caetera item omnia suscipio, et profiteor, quae recipit, et profitetur Sancta Romana Ecclesia, simulque contraria omnia, et Schismata, et haereses ab eadem Ecclesia damnatas, rejectas, et anathematizatas, ego pariter damno, rejicio, et anathematizo.

Insuper Romano Pontifici Beati Petri Principis Apostolorum Successori, ac Jesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac juro.

Hanc Fidem Catholicae Ecclesiae, extra quam nemo salvus esse potest, quam in praesenti Sponte profiteor, ac veraciter teneo, eandem integram, et

но дотримувати і визнавати при божій допомозі аж до останнього подиху життя, а також буду все робити для того, щоб мої підпорядковані або ті, турбота про яких належить мені у зв'язку з моєю посадою, дотримували, вивчали і проповідували.

Я, ім'я і прізвище, зобов'язуюсь, обіцяю і присягаю, хай мені так бог допоможе і ці священні божественні євангелія — Григорій Копанський, архidiaкон Угоцького славного комітату, в. р.; Теодор Раковецький, архіпресвітер Угоцького славного комітату, в. р.; Даниїл Велятинський, пресвітер; Михаїл Білецький, парох білківський; Лука пресвітер Ком'ятський; Симеон Скольський, парох обіцький; Василій Друницький, парох чорноардівський; Яков, парох осійський; Василій парох лозанський; Василь Мондич, парох керчанський; Іван Ракович, парох руськополівський; Василій Годонич, парох фанчиківський; Дмитрій Матрич, парох підвиноградівський; Ігнатій Микоч, парох олешницький і Іоанн Зейкань, парох імстичівський; Олексій Юрканич, парох білківський; Іоанн Керегіцький, парох рокосівський; Симеон Козан, парох шардівський; Василь Бела, парох росточький; Даниїл Баник, парох теребелянський; Олексій Кондорак, парох батарський; Григорій Керегіцький, парох чепський; Микита Якубович, парох турчанський; Симеон Мондич, парох сухотіцький; Даниїл Лучай, парох тернянський; Костянтин Янович, парох дубрівський; Симеон Пирда, парох карачський; Іоанн Бак, парох того ж села; Микола Баник, парох сасівський; Василій, парох веряцький; Дмитрій Романович, парох чернянський; Георгій Староста, парох ільницький; Петро Шигов, парох фолучканський; Ілля (186) Стефанович, парох баторський; Андрій Біловар, парох теківський; Яков Силимеха, парох малокопанський; Михаїл Галко, парох кривський; Георгій Щербко, парох заріцький; Василь Крачон, парох кив'яждський; Петро Староста, парох ільницький; Іоанн Баран, парох раковський; Андрій Світлик, парох новосільський; Ігнатій Якубович, парох батарчанський; Петро Силимеха, парох рокосівський; Михаїл Ленятський (?), парох чингавський; Петро Князь, парох шаланківський; Андрій Клепач, парох іршавський; Михаїл Мондич, парох чепівський.

inviolatam usque extremum vitae spiritum constantissime Deo adjuvante retinere, et confiteri, atque a meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in meo munere spectabit, teneri, doceri, et praedicari quantum in me erit, me curaturum.

Ego N. N. spondeo, voveo, ac juro, sic me Deus adjuvet, et haec Sancta Dei Evagelia. — Gregorius Kopánszky Archi Diaconus per ICóttum de Ugocsa. mp. — Theodorus Rakoveczky Archy Presbyter per ICóttum de Ugocsa. m. p. Daniel Veletanszky Presbyter. — Michael Bileczky Parochus Bilkensis. — Lucas Presbyter Komjathiensis. — Simeon Szkolszky Parochus Onokfalvensis. — Basilius Druniczky Parochus Fekete Ardajensis. — Iacobus Parochus Oszoviensis. — Basilius Parochus Lozensis. — Basilius Mondits Parochus Kereczkiensis. — Ioannes Rakovics Par. Urnensis. — Basilius Hodonits, Par. Fancsikensis. — Demetrius Matrics, Par. Szólós Vég Ardajensis, — Ignatius Mikocs Par. Egeresiensis, — Joannes Zékán Par Miszticzensis. — Alexius Iurkanits Par. Bilkensis. — Ioannes Kerehiczky Par. Rokosziensis. — Simeon Kozan Paroch. Sardiensis. — Basilius Bela, Par. Rosztokensis. — Daniel Banik Par. Terebesiensis. — Alexius Kondorak Par. Batariensis. — Gregorius Kerehiczky, Par. Bekeniensis. — Nikita Iacubovits Par. Turczensis. — Simeon Mondics, Par. Száraz Patakiensis. — Daniel Luczkaj (!) Par. Tarnensis. — Constantinus Janovics Par. Dubrokensis. — Simeon Pirda, Paroch. Karácsfalvensis, — Ioannes Pak, Paroch. ejusdem loci. — Nicolaus Banik, Par. Sasvariensis. — Basilius Par. Veraczkensis, — Demetrius Romanovics Parochus Csernyinensis. — Georgius Sztarosza, Par. Jlniczensis. — Petrus Sigov. Paroch. Falucskensis. — Elias (186) Stephanovics, Par. Botarczensis. — Andreas Bilovar, Par. Tekehaziensis. — Iacobus Silimicha, Par. Kis Kopanyensis. — Michael Halko Par. Kirvensis, — Georgius Scserbko P Karaszlensis. — Basilius Kracson, Par. Kövesdieñ. — Petrus Sztarosza, Par. Ilonczensis. — Ioannes Baran Par. Rakóczyensis. — Andreas Svitlik, Paroch. Ujfalusieñ. — Ignatius Iakobovics Par. Botarcensis. — Petrus Silimecha Par. Rakasziensis. — Michael Lenyaticky, Parochus Csongovensis. — Petrus Knyasz, Par. Salankeñ. — Andreas Klepács Ilosvajeñ. — Michael Mondits, Parochus Csepiensis.

(181)

ИСПОВѢДАНІЕ ВЪРЫ

Во имя ѿца, и Сна, и Сѧго Дѧа аминь.

Азъ имѣхъ, вѣрую твердо вѣрую и исповѣдую вся елика восьмиволь который Стая Римская Цркъвь прїяла, и заживаетъ, сирѣчь.

Вѣрую в' единого Бѧа Оца, вседержителя Творца, Нбу, и земли, видимыму же всѣхъ и невидимыхъ. и в' единого гда іса Хѧ сѧа Бжїя, едиnorodнаго ѿ оца Рожденнаго, прежде всѣхъ вѣкъ. Свѣта ѿ свѣта Бѧа истинна ѿ Гѧа истинна Рожденна ане сотворенна, единосущна, Оцу имже вся быша. Насъ дѣля члвкъ, и нашего ради спнїя сошедшаго съ нбсъ, и воплотївшася ѿ Дѧа Стѧго и Мрїя Дѣвы, во члвушася. Распятаго же за ны при понтїустемъ Пїлатъ, страдаша и погребенна, и, воскресшаго во третїй днь по писанїи, и возшедшаго на нбса, и сѣдѧшаго блесную оца. И паки грядущаго съ славою судити живымъ, и мертвымъ, егоже Црртвїю не будетъ конца. И в Дѧа стѧго гда и животворящаго ѿ оца и сѧа исходящаго, со Оцем и Сїномъ, со поклоняема, и со славима глаглавшаго пррки. Во едїну стую соборную и Аптлскую церковь. Исповѣдую: едино крщенїе во оставленїе грѣховъ. Чаю вокрнїя мертвымъ, и жизни будущаго вѣка Аминь.

Прїимую и честую соборъ вселенскїи, яко же послѣдствуетъ, то есть Нїкеїскїи первый. И исповѣдую вся елика на немъ противъ Арїи проклятого dokonчено есть, иже Гдс Іс Хс. есть Сїѧ Бжїи ѿ Оца Ржденни Единородныи со естественн, оцу, и сего ради неизбежныи, Тїи, его слова по истинн на соборѣ потупленнїи суть, ижъ былъ таковыи часть иже не былъ Фс. иле же створенныи есть, стихъ речїи которыхъ не было, илї ѿ иного ества илї существа илї ижъ перемьнены" Сїѧ Бжїи

Цри градскїи первый, во числѣ вторыи, И исповѣдую вся елика напротивъ Несторїа проклятого Македонїа оутвержденно есть, ижъ Дхъ стїи нсть нї слуга, бо Гдѣ и Панъ, не сотворенна, но Бѣ, и иже едино мает" со Оце и Сїно Бжтво. (182)

Ефѣскїи первый, въ числѣ Третий, и исповѣдую елика на немъ на противъ Проклятого Несторїа оутверждѣна суть, ижъ едїнъ Бжтво и Члвчество, неизреченнымъ, и оумомъ непонятнымъ соединенїемъ в' персонѣ Сѧа Бжѧго, единого намъ Іса Хѧ, постановїло, и сея вїны Ради Пречѧая Дѣва есть истинною Бѣю.

Халкедонскїи в' числѣ четвертый И исповѣдую вся елика на противъ Еутїхїа и Дїоскора, проклятыхъ, оутверждѣно есть, иже едїнъ и тойже Сїѧ Бжїи Гдѣ ншь Іс Хс: совершеннн вчлвтъ истїиыи Бѣ, и истїиыи члвкъ.

З Дїшею Разумною и тѣломъ, съ естественнн, тойже намъ во члвчество въ всѣмъ намъ подобныи кромѣ грѣха прежде вѣкъ ѿ оца Рожденныи ведлугъ Бжтва новѣпослѣднїа днї, тойже насъ Ради, и нашего Рѧди спнїа о Мрїя Дѣвы Бци, ведлугъ члвчесѣа, едїнъ и тойже Хс. Сїѧ Бжїи едиnorodный во двоихъ естествахъ яснѣ непремьнн, и неразлучно, и нераздѣльн, познаватеся; жадное Различїе во себїенїи немущїи покоемждо естеѣву свойство содержащу во едино естество и существо совокупленїи, но едї и тойже Сїѧ и Единородный Бѣ, истїиыи Гдѣ нашъ Іс Хс.

Прїисемъ тогожъ Гда ншего Іса Хѧ, Бжтво, для котораго есть соестественнн Оцу и Дхѣву Стѣму есть безстрастное а ижъ" тойже Гдѣ Іс Хс. Распятїи былъ, и оумре, токмо ведлугъ тѣла, якоже оутверждѣно есть на пѣтомъ Соборѣ, и въ епїстолїи или листу стѧго Лебна Папы Рїмскаго котораго оустами Стѧго Верховнаго Аптла Петра глглавшаго оцы натомъ Соборѣ возопїша, на которомъ соборны dokonчїню потупленѣ ест" Ересїя ты которыи Пснїи Три Стои о Агла выданнои и на выш ше реченномъ Соборѣ Халкедонскомъ заспваннои, Стїи Бже, Стїи Крѣпкыи, Стїи Безсмертыи Пойлуй насъ. Прикладали ижъ" Распятїи насъ Ради, и сего ради Бжтву Естеѣво Трехъ оособъ Страстное и Смертелное нарїцаху.

(183) Цри градскїи вторыи числомъ" пѣтыи, на которо Халкедонскаго Собору оутвержденнн вещей обявленнїи суть.

Цри градскїи Третий въ числѣ Шестый, и исповѣдую вся, елика на не, напртивъ Монофелитовъ, оутверждѣно естъ ижъ" во едно и томже Гдѣ ишемъ Ісѣ Хсѣ двѣ естес веннїи суть воля, съ двома дѣйствами непремьнннми не Разлучныи вырахїлїи и иже воля члвчїа мьсть противная во всѣмъ подлеглая Бжїен и Всемогущей егѣ воли.

Нїкїискїи Вторый, Седмый вчислѣ, и исповѣдую вся, елика на немъ напротївъ Иконоборцовъ оутвержденна суть, сирїчъ, ижъ" образы Хѣвы, Пречѧи Дѣвы Бци, и Стїихъ имѣти содержатї, и ихъ въ чѣсти великои имѣтї, и имъ поклоненїе ѿдавати должнї есмо.

Цркви градскій Четвертый Осмии вчисль, и исповдую вся елика на не, на против Фоті Проклятаго, и при Стомъ Игнатіи Патріарсъ докончено естъ.

При семъ приимую и честую всю иншіи вселенскій соборы, власію Римскаго Патріарха почину стыя Цркве ѿ праванной, оутвержденной, и особлыве Триденскій Соборъ, и исповдую вся елика на не оутверждена суть, сиречь, иже Дхъ стый ѿ оца и сна предвѣчне исходить, и свое естество Пріосущное имѣеть ѿ оца у сна, сего ради и сый слово о оца и сна, для выражения ясншаго Правды, и нужды важнь и служнь и Разумнь во Символь приложенныи суть.

При семъ якъ на прѣсномъ такъ на квасномъ токмо хлѣбъ Тѣло Хво совершатис имѣеть, и Сѣщници на ѡбидвохъ каждо по своей Цркви чину и обычаю восточной и западной Цркви должны совершати.

При семъ аще Дшы вѣрныхъ, во истинномъ покаяніи и ласцѣ, и любви Бжіею зсего свѣта сходятъ, Аще за досить плоды покаянными за грѣхы пополненіи или ѡпущеніи не оучинили, Таковыхъ Дшы в числовыхъ мукахъ ѡчищенны бывають ѿ которыхъ мукъ оуволяются и оулегчаются, вѣрныхъ за ныхъ ѡфрванными Литургіями.

(184)

Парастасами, Млтвами, Милостынями, и инпыми побожнымии справами, алболи и оучинками по Цркви стей постановленю, Дшы тыхъ которіи до смерти грѣхомъ смертелнымъ неосквернилися, такожде, и тыхъ которіи во грѣхахъ скверну не познали, еднѣкъ же най насемъ Свѣтъ, най на другомъ, за досить в числу муками оучинили, яснь Бга въ Трци єдинаго якъ естъ всебѣ оузрятъ. Право до нба идуць, но не единако позаслугахъ своихъ, єдинъ совершеніишую, Адругій не такъ, тыхъ же Дшы, которіи во смертелномъ грѣху или первородномъ оумирають право въ Адъ, или до пекла нисходятъ, и тамо не единакымъ правда муками мучими будутъ.

Пріемъ иже стый Прѣоль Аптлкъи Римскыи и Патріарха Римскыи естъ Первосѣдатель надъ всею Вселенною, и наслѣдникъ Стаго Аптла Петра и Намѣсникъ Хрѣтовъ, и всѣхъ Цркви Главою, и всѣхъ Хртіанъ ѡцѣмъ, и оучтлемъ естъ, и ему во стомъ Аптлѣ Пѣтръ Црковъ Хрѣтову пасты Справоваті ѿ Гда ѡшего Іс Хрѣта совершенную изуполную Власть данна, якоже ѿ тымъ на соборъ Флоренскомъ, и прочіихъ Вселенскыхъ Соборовъ дѣянія, и каноны стыи Потверждають втымъ. При семъ ветхаго завѣта или Мойсеоваго завѣта Церемоніи, Жертвы и Сакрамента за пришествіемъ Гда ѡшего Іс Хрѣта, тожь Перестали и по блгѣвостію Евѣлскому безъ грѣха держатис ихъ не возможно, якъ и чистіи и скверни покарми, ни и дѣня до самыхъ Церемоніи надлежащихъ, южь по Евліи Сто перестаютъ и Аптлкое завѣщаніе или Возбраненіе ѿ идоложертвенныхъ, и крове токмо во тоє время, поѡтавовлено было, сея Ради вины, абы между Іудеями и языками рожности и сѣары причина была одалена, и понеже сего завѣщанія, и возбраненія причина южь перестала. Перестала южь важность завѣщанія сицеваго и теперъ никто не обязуетъ.

Также честую и приимую Соборъ Триденскій, и исповдую вся елика на немъ оутверждена и постановлена суть, и особлыве иже в Литургіи, истинная Жертва за живыхъ и оусойшихъ совершается, и в той же Жертвѣ ведлугъ Вѣры Цркви Стои, истинное и Естественное тѣло Хрѣтово, и Кровь з Дшею и Бжествомъ Гда, ѡшего Іса, Хрѣта знаидуется, и сего Ради естество хлѣба въ тѣло, и естества вина въ кровь претворяется, и подъ каждою часткою по преломлеію и ѡдробиною подъ обома видами хлѣба и вина весь Хрѣтъ, и Цѣлый знаидуется.

При семъ Седмъ новаго завѣта Сакрамента ѿ Хрѣта постановленіи, на спніе народу Людскаго, сиречь Крщеніе Миропомазаніе Евхаристія Покута, Елеѡщеніе, Сщенство, и Малженство, изъыхъ Крщеніе Миропомазаніе, и Сщенство не можеть повторяти, при семъ крщеніе до Спнія естъ потребно, сего ради при Смерти любожъ о якого члѣвка или жены форму и Матерію належитую заживаючи можеть важнь данное дѣюсованное быти.

При семъ Малжества сеюзъ нераздылимый, любожъ за прелюбодѣяніе Ересію и иншымъ причины могуць Розлучитися, сиречь Розвестися ѿ ложа, еднѣкъ Жадной сторонѣ въ другое Малженство вступовати неможно.

При семъ Аптлкая и Црковная преданія, приимую и честую такожде и полный грѣховъ опущенія Цркви Стои, о Хрѣта данніи и ихъ заживають хртіанскому народу къ Спнію множає пожитное естъ.

При семъ и прочія приимую и исповдую, елика приимуетъ и исповдуєтъ Стая Рймская Црковь, такожде и противности, всѣхъ и схизмы, іереси ѡтожде Цркве потурленіи Проклятій, оверженіи, а зровнымъ способомъ потупляю, ѡрнцаю и Анафемъ предаю и проклинаю.

При семъ сія якже ѿ грѣху первороднымъ оусправедливоно ѿ Книгахъ якъ новаго такъ и Ста-

рого сирьчъ Ветхаго Завѣта оглавленнїи и толкованнїи яже въ Триденскомъ Соборѣ оутвержденна суть прїимую и исповѣдную.

На сія вся Патріарсъ Римскому Стѣго Верхов- (186) наго Аптла Пѣтра наслѣдниковїи ѿ Хрѣтѣвому намысликовїи истинное послушанїе обьщюю ѿ присягаю.

Сїю Вѣру кафолическую Цркви внѣ которой жаденѣ спїне получитьи неможеть, еуже ннѣ волею своею исповѣдую и истинно держу, тую цѣлую и непокольбимую даже до послѣдняго издѣханїя, цѣль и сталимѣ Сердцемѣ за Бжїею помощїю держати ѿ исповѣдати, и ѿ моїхъ подгледьхъ, и ѿ тыхъ которїи мнѣ з" оуряду моего попеченїю порученнїи суть, держати, оучити, и проповѣдати, елико моѣи сїлы будетъ будуса старати яку треба побудувати в Егерї і утримувати її із

Азъ ѿмкѣ обьщюю и присягаю, такъ ми Бже помози ѿ Стѣе Евлїе сіе. Григорїи Копанскїи Архїдіакон Столицїи оугоцкой. Феодорѣ Раковецкїи Намьсникѣ оугоцкїи, и Севлюскїи. Даниѣль Велетансїи Прото. Міхаилѣ Бѣлецкїи парохѣ Бѣлецкїи. Лука Кумяцкїи Парох Кумяцкїи Сїмеонѣ Сколскїи Парохѣ Оноцкїи. Василїи Друньцкїи Парохѣ Фекете Ардовскїи. Іаковѣ Осовскїи Парох Василїи Лозянскїи Парох Василїи Мондичѣ Парох Тазкїи. Іоанѣ Раковецѣ Парох Юрна Василїи Коздикѣ Парох фанчюскїи. Димитрїи Мотричѣ Парох Ардувскїи. Ігнатїи Микочѣ Парох Егрескїи. Іоанѣ Зеканѣ Парох Імстїчовскїи. Алексїи Юртаничѣ Парох Бѣлецкїи. Іоанѣ Керечинскїи Парох Рокосовскїи. Сїмеонѣ Козанѣ Парох Шардувскїи. Василїи Бела Парох Ростоцкїи. Даниїлѣ Баникѣ Парох Теребецкїи. Алексїи Кондурякѣ Парох Батарскїи. Григорїи Керечинскїи Парох Бекенскїи. Никитѣ Якубовичѣ Парох Турчанскїи. Сїмеонѣ Мондирѣ Парох Сухопотоцкїи. Даниїлѣ Лукосцка Парох Тарнїувскїи. Костантинѣ Яновичѣ Парох Дубрувскїи. Сїмеонѣ Пїрда Парох Карасфалскїи. Іоанѣ Пакѣ Парох Карасфалскїи. Ніколаи Баникѣ Парох Шащварскїи. Василїи Беряцкїи Парох Дїмитрїи Романовичѣ Парох Чернянскїи. Георгїи Староста Парох Илницкїи. Петрѣ Жиговѣ Парох Сѣлецкїи. Ілїя Стефановичѣ Парох Ботарчанскїи. Андрей Биловарѣ Парох Текичанскїи. Іаковѣ Шилимиха Парох Кишѣ Крѣпанскїи. Міхаилѣ Галко Парох Крѣвскїи. Георгїи Щерпко Парох Зарицкїи. Петрѣ Староста Парох Илницкїи. Василїи Крачунѣ Парох Ковянскїи. Іоанѣ Баранѣ Парох Раковецкїи. Андрей Свѣтлик Парох Новосьлскїи. Ігнатѣ Якубовичѣ Парох Ботортянскїи. Петрѣ Шилимиха Парох Рукусовскїи. Міхаилѣ Леницкїи Парох Чингавскїи. Петрѣ Князь Парох Саланецкїи Андрей Клипачѣ Парох Иршавскїи, Міхаилѣ Мондичѣ Парох Чепскїи.

Багато зробили єгерці для пригнічення грецького обряду, але зробили також для культури духовенства, бо мукачівське духовенство саме себе виховувало. Крім фонду Яніанського, про який нижче скажемо, не мало жодної установи. Побуджені цим єгерцями сконцентрували свої зусилля на духовну семінарію мукачівського духовенства. Тому 11 березня 1726 року під опікою Георгія Фоглера, генерального вікарія, у присутності багатьох єгерських каноників, при участі Іоанна Годермарського, генерального вікарія мукачівського, а також 17-ти єпархіальних делегатів була проведена урочиста нарада єпархії, на якій за приклад було взято священний синод в Замості, проведений 1720 року.

На підставі цього синоду було встановлено багато положень для мукачівської єпархії відносно проведення релігійних обрядів. Серед них такі:

- а) щоб під час літургії на своєму місці згадувалося священником ім'я римського папи;
- б) щоб не бралось більше двох хресних батьків;
- в) щоб не давались св. причастя малим дітям, якщо можна буде зробити без викликання незадоволення; від багатьох людей не слід брати гроші за одну літургію без їх згоди;
- г) під загрозою втрати посади і майна забороняється священникам грецького обряду правити службу на квашеному хлібі;
- д) треба усунути погану практику вживання для витирання чаші губки або інших лацерт (губок); треба вживати для цього справжній рушник із льону;
- е) було підняте питання про семінарію для народу грецького обряду в Єгерській єпархії, яку треба побудувати в Єгері і утримувати її із коштів і зобов'язань духовенства грецького обряду. Після деяких зауважень, зроблених частиною делегатів, присутні погоджуються з цією пропозицією і обіцяють, що інші на це погодяться.

Під час благодатного миру в Угорщині вже наше духовенство почало відвідувати також іноземні країни (188). Ігумен Боронявського монастиря Парфеній відвідує печери Київського монастиря і про це дістає посвідчення від архимандрита Іоаннікія з датою від 3-го червня 1727 року.

Multa fecere Agrienses in suppressionem Ritus Graeci, sed fecere etiam in culturam Cleri. Clerus enim Munkacsiensis solus se educavit, praeter Fundationem Ianianam, de qua inferius referemus, nullum Institutum habuit. Quare Agrienses eatenus solliciti, de Seminario Cleri Munkacsiensis conatus concentrarunt. Unde anno 1726. die 11-a Martii Celebrata est Sedes eub traesidio Georgii Foglar, Vicarii Generalis, Praesentibus compluribus Canonicis Agriensibus, assidentibus: Ioanne Hodermarszky, Vicario Generali Munkacsiensis, item 17. Ablegatis Dioecesis, in qua assumpta est pro experimento S. Synodus Zamoscensis 1720. celebrata.

E qua multa statuta pro Dioecesi Munkacsiensis circa admistrationem Sacramentorum, condita sunt. Inter alia complura:

- a) *Ut intra Liturgiam suo loco Romani Pontificis a Celebrante fiat Commemoratio.*
  - b) *Ne plures Patrini, quam duo assumantur.*
  - c) *Ne infantibus S. Eucharistia porrigatur si fieri poterit absque scandalo.*
- A pluribus non assumatur stipendium pro una Liturgia, nisi consentiant.*
- d) *Sub poena amittendi Officii, et Beneficii vetitum est Ritus Graeci Sacerdotibus in asymo celebrare.*
  - e) *Tollendus abusus ad abstergendum Calicem spongiam adhibere, aut alias lacertas. Verum Purificatorium ex lino adhibeatur.*
  - f) *Proposita est quaestio de Seminario nationis Graeci Ritus in Dioecesi Agriensi Agriae sumptibus, et oblationibus Cleri Ritus Graeci erigendo, ac intertenendo post nonnullas observationes ex parte Ablegatorum factas consentiunt praesentes, et promittunt reliquos consensuros.*

Alma pace in Hungaria vigente jam Clerus noster externas (188) etiam provincias visitare coepit. (188) Baranyensis Claustrum Hegumenus Parthenius visitat Cryptas Kiovienses et eatenus testimonio providetur per Archimandritam Ioanicium. Datum — 3-a Junii 1727.

Нарешті з нашим духовенством також почали рахуватись у Римі, доказом чого є такий документ:

Вельмишановний і високопреподобний брате! Після того як священна конгрегація дізналася про смерть пана Іоанна Патакі, фогараського єпископа грецького обряду, вона вирішила серйозно поступити, щоб за час вакансії єпископської посади не зазнала ніякої шкоди справа християн і благо людей; тому високопоставлені отці, довіряючи Твоїй величності і чесності, старанності і чуйності, за згодою найсвятішого нашого пана цим листом поширили дозвіл, який між іншим ти одержав для мукачівського апостольського вікаріату на овдовілу фогараську церкву аж до того часу, поки священна апостольська столиця не вирішить питання про нового єпископа. Залишається, щоб Ти так відповів бажанням цієї священної конгрегації, щоб великі вчинки щодня були доказом відплати за доброзичливість і довір'я до Тебе цих високопоставлених отців, щоб Ти заслужив схвалення; і нехай Твою величність бог як найдовше збереже непорушною. В Римі, 14 лютого 1728 року. Як брат, шановний кардинал Петра посилає настоятелю Георгію Геннадієві Бізанці, шебастинському єпископові, мукачівському апостольському вікарієві.

Ба навіть вже відважився він виступити в політичних справах, про це свідчить лист єпископа Бізанці такого змісту: (189)

Шановні і славні пани отці, повновласний і найвищий інспекторе, пани радники і щиро вельмишановні патрони.

Церковна ієрархія із світською і політичною владою і колись, і тепер майже також у всьому християнському світі настільки пов'язана між собою, як це видно на живому прикладі політичного і церковного становища Мойсея і Арона. Пов'язана, кажу, і дивна, вона увінчувалась взаємним зв'язком в управлінні ізраїльського народу, як про це сказано у апостола до галатейв. 6 та 1, до коринф'ян 9, та (церковна) цій за духом інша, ця ж для тої завжди виділить і дасть тимчасові блага для задоволення і пристойності (світська).

Оскільки попередники славних домінів Мукачева і Чинадієва, князі й дворяни навіть кальвінської віри ніколи в минулому не порушували цієї спільності і, більше того, ніколи не перешкоджали шановному духовенству як світському, так і чернечому грецького обряду, об'єднаному з римо-католицькою церквою,

Tandem aliquando Clerus noster incoepit etiam Romae suam reputationem habere, hujus rei Documentum est sequens: Illustris, et Reverendissime Uti Frater. Ubi primum Sacra Congregatio de obitu D. Ioannis Pataky Graeci Ritus Episcopi Fogarassiensis certior reddita est, ne interim sede Episcopali vacante Christianae rei, atque animarum saluti aliquid detrimenti inferatur, serio prospicere cogitavit; Quamobrem Eminentissimi Patres de Amplitudinis Tuae pietate, zelo, atque vigilantia plurimum in Domino confisi, facultates, quas alias pro Vicariatu Apostolico Munkacsiensi obtinuisti, ad Ecclesiam Fogarassiensem viduatam praesentibus hisce litteris SSmo Domino Nostro adprobante extenderunt duraturas, quosque de novo Episcopo per S. Sedem Apostolicam provideatur. Reliquum est, ut ejusmodi S. Congregationis votis ita respondeas, ut majora in dies benevolentiae, gratiaeque erga Te animi Eorundem Eminentissimorum Patrum argumenta, significantionesque promerearis, et Amplitudinem Tuam Deus incolumem quam diutissime servet. Romae 14-a Februarii 1728. Uti Frater V. Cardinalis Petri Praep. Georgio Gennadio Bizanski, Episcopo Sebastensi. Vicario Apostolico Munkacsiensi.

Quin imo in rebus politicis jam ausus est prodire, testantur id Episcopi Bizanczy Litterae sequentis ordinis:

(189) Spectabiles, ac Magnifici Domini P. potentiariae, et supreme Inspector Domini Domini Consilarii et Patroni Gratiosae Colendissimi!

Ecclesiastica Hierarchia cum saeculari, et Politica et olim, et nunc, etiam ferme per Universum Christianum Orbem, tam reciproca, uti videre est, in vivo Moysis, et Aaron Politici, et Ecclesiastici status exemplo. reciproca inquam, et mira in regendo Israelitico Populo devinciebatur mutua conexione, ut juxta illud Apostoli ad Galat: 6. et 1. ad Corinthios 9-0 illa huic spiritu alia, haec vero illi temporalia beneficia ad sufficientiam, et decentiam impertiverit communicaveritq; semper. Quam communionem quemadmodum Praedecessores Itřum Dñiorum Munkács, et Sz. Miklós Principes, et Possessores etiam Helveticae Confessionis addicti Venerabili Clero, tam Saeculari, quam Regulari Graeci Ritus Ecclesiae Romano Catholicae unito in dictis Dominis existentibus retroactis annis nunquam controverterant, multoq; minus impediverant: Ita Celsissimum, ac Reverendissimum Dominum S R Imperii Principem

яке проживає у згаданих домініях, оскільки без сумніву я надіюсь, що високоблагородний і високопреподобний пан, князь священної римської імперії, пан Карл Фрідерик із графів Шенборн, з милості божої та апостольського престолу єпископ бамберський і гербіпольський, захисник божих церков і парафій, що знаходяться у вищезгаданих домініях, заступник церковного імунітету, не лише залишить (духовенство) у попередньому стані, в якому воно знаходилось за часів славної цісарсько-королівської камери, по-іншому вже за теперішнього вельмишановного і славного адміністратора Іоанна Йосифа Сучека, як годиться вірити, (190) мимо і проти волі вищезгаданого високоблагородного й високопреподобного князя, — у порушеному, занадто пошкодженому і зіпсованому (стані), отже, він не тільки не залишить вільно у їхніх імунітетах, але також і справедливо із своєї щирості за допомогою вищезгаданих ваших панств ті же церкви і парафії, уповноважені у ці домінії повною юрисдикцією, буде захищати, наділяти і вдячно призначатиме й турбуватиметься про гідне існування та утримання парохів, тиж же парохів, як і цей мій шановний монастир, буде підбадьорувати у нижчевикладених пунктах та їхніх вимогах, а саме:

По-перше: Бо ж шановне уніатське духовенство грецького обряду, що проживає у цих славних домініях — Мукачівській і Чинадіївській — було забезпечене правами грамоти № 1 славної пам'яті імператора Йосифа, а також з волі щасливо царюючої його цісарсько-королівської величності Карла VI. Його щедрістю права були підтверджені і накінець були належно опубліковані у цих домініях — Мукачівській і Чинадіївській — і королівською казною по всіх пунктах і підпунктах, без всякої зміни, були визнані всі права імунітету і свободи уніатських священників грецького обряду, якими користується шановне духовенство римо-католицьке латинського обряду на основі вказівок священних канонів і згоди державних керівників. Відповідно до того, як (191) було затверджено природним і мирним звичаєм італійського королівства у названих домініях розпорядженням були підтверджені ці права, так і воно (духовенство) твердо тішитися, як і справедливо було б користуватися.

І таким чином, **по-друге.** Тому, що із багатьох обставин стало відомо, що сучасний пан адміністратор порушував як загальне, так особисте звільнення майна парафій від податку (як буде ясно із доданих і належно пронумерованих

Dñum Carolum Fridericum e Comitibus ex Schönborn(!) Dei, et Apostolicae Sedis gratia Eppum Bambergensem et Herbipoliensem Ecclesiarumque Dei, et Parochiarum in antelatis Dominiis existentium Patronum, et immunitatis Ecclesiasticae Protectorem, non solum in priori quo sub Inclyta Camera Caesareo Regia fuerat statu alias jam per modernum P̄iustrem ac Grōsum Dñum administratorem Ioannem Iosephum Suchek uti credi (190) par est, praeter, et contra Praetitulati Celsissimi, et Reverendissimi Principis intentionem turbato, in suisq̄ immunitatibus nimium quantum laeso, ac sauciato libere permissurum sed etiam ex pietate, et minificentia sua per Pitas Dñes V̄stras in haec Dominia cum plena iurisdictione, authorisatas, eadem Ecclesias, et Parochias adducturum, dotaturum, ac de Parochorum decenti subsistentia, et intertentione benigne p̄siturum atq̄ provisurum eosdem Parochos, sicuti et hujatem meum venerabilem conventum in specificandis infra punctis, et postulatis suis consolaturum indubie sperarem et quidem.

Primo. Quando quidem Venerabilis Clerus Graeci Ritua unitus in hisce Inclytis Dominiis Munkács, et Sz. Miklós existens vigore benigni diplomatis sub N-o 1-o si necesse fuerit communicandi a Gloriosissimae reminiscentiae Leopoldo Imperatore Rege Hungariae indulti, ac per pientissimae recordationis Imperatorem Iosephum, et modo etiam feliciter regnantem Sācrmam Caesareo Regiam Majestatem Carolum vi, Dñum Dñum naturaliter Clementissimum benigne confirmati, tum deinde per Dominia et I. Coftus debite publicati, et quidem respectu Dominoꝝ: Munkács et Sz. Miklós per fiscalitatem Regiam quo ad omnia puncta, et clausulas, sine omni formatione ac absolute acceptatis omnibus immunitatibus libertatibus, et Iuribus Ecclesiasticis quibus venerabilis Clerus Romano Catholicus Latini Ritus ex perscripto Sacrorum Canonum, et Terrenorum Principum indultu gaudere, uti et frui dignoscitur prouti (191) sub habito Tusci Regii in Páttactis Dominiis dirrectione(!) usu reali, et pacifico roboratum fuit, ita et se post etiam pacifice eundem gaudere, uti et frui justum, ac aeqvum esset, ac proinde.

Secundo. Cum Modernus Dñus Administrator Parochiarum immunitates tam reales, quam Personales violasse, pluribus Casibus comperiat, (:uti ex documentis subsequentibus numerorum debite apositorum signaturis evidentem cernere

документів); тому з огляду на це напрошується заслужена сатисфакція і за незаконні звинувачення, і за перенесену шкоду, щоб судові втрати були покриті прибутками і були виправлені персонально з оглядом на величину нанесених кривд і звинувачень, щоб за нанесені кривди була зроблена належна сатисфакція, щоб наступила справжня рівність і справедливість; далі, щоб спеціальними порушеннями розглядалися лише деякі з них (перерахувати поодинокі забрало б багато часу) і їх виконавці відносились до серйозних винних.

По-третє. За згодою і дозволом сучасного пана адміністратора ділянки церков, парафій і дяків, що давніше були викуплені із світської юрисдикції, захоплені кріпаками, частково домініями (як трапилось у селах Голубинне, Великий Брестів, Лази та інде), або вимагає від цих ділянок платити певний податок грішми або натурою, бо навіть дійшов до того, як сталося особливо 1732 року, що під виглядом військової потреби як контрибуцію він намагався насильно вимагати від священників і архіпресвітерів Вишніх і Нижніх Верецьок, Розтоки, Завадки, Лазів та інших верховинських пресвітерів. Із зібраних від священників грошей, нанесення їм тяжких переживань і матеріальних втрат, своїм хитрим розрахунком він легко звільнив себе від сплати до 200 і більше ренських флоринів, добився здійснення претензій заподіянням священникам шкоди і труднощів.

(192) **По-четверте.** Багато не менших труднощів, подібних до попередніх, мусило перенести моє духовенство у названих домініях, де села і присілки мали на обцинних землях вільну можливість сіви, жнив, збору жолудів та випалювання вугілля, а священники з волі сучасного пана адміністратора обмежувалися і усувалися від цієї доброї діяльності, або були змушені утримуватись із плати та приношень віруючих, як видно із документів, наведених під № 2; вони не допускалися разом із своїми віруючими до вищезгаданої загальної діяльності. Про це, між іншим, показує живий приклад — у Крайнянському окрузі Мукачівської домінії колись поміщики і звільнені начальники у гатських або патенських жолуденосних лісах постійно допускали вільне збирання жолудів і через його продажу (селяни) мали з цього велику суму грошей; внаслідок допущення до збирання жолудів іноземців, т. зв. кабанів, жупани із селянами та їх співучасниками присвоїли собі декілька сот флоринів і тільки між собою розділили їх і начебто насміхались над деякими пресвітерами, яким ні гроша не виділили, хоч

erit:) ideo intuitu horum condigna satisfactio petitur, et in realibus quidem injuriatis, et damnum passis, ut damna causata, cum accessoriis resarciantur, et bonificentur in personalibus vō habita reflexione qualitatis injuria, et personae injuriae, condigna de illatis injuriis etiam satisfactio praestetur competens, aequitati, et justitiae consonum veniret, ut vero sub genere specifici casus represententur aliqui tantum eorum (:singulos enim enumerare longum foret:) et quidem quo ad reales serie sequenti recensentur.

Tertio. Ex annuentia, et commissione moderni Domini Administratoris fundos Ecclesiarum Parochiarum, et Cantorum qui alias a jurisdictione saeculari exempti forent, per subditos: pro parte Dominiis (:ut in Possessionibus Holubina, Nagy Bresztó, et Láz ac alibi factum est:) aut occupatos extitisse, aut ab iisdem certum census vel alias datias pendere, et solvi praetendit, imo etiam desumpsit, quod vel maxime anno 1732. evenit, quo militari executione mediante quantum contributionale a Parochis et Archi Praesbyteris Felső et Alsó Vereckeiensibus Rostokiensi Zavatkaiensi Lasiensi, nec non aliis Verchoviensibus Praesbyteris exigere, et extorquere non dubitavit, exepensasq̄ iisdem fatigia, et damna levi calculo computando facile ad 200 et amplius Rfños semet extendentia pariter restitui, ac bonificari praetensa causavit eosdem mortificando et aggravando. Qualia (192)

Quarto. Non minora gravamina his prioribus similia plura praefatus Clerus meus in praememoratis Dominiis cōmorans experiri debuit, ubi pagi, et Possessiones Coloniales ingrae in communi liberam Seminationis, Falcationis, glandinationis, ligationisq̄ habentes facultatem, soli Praesbyteri, et (!) tali communi beneficio per modernum Dñum Administratorem inhibebantur, et repellebantur, aut solutione, et donatiis se redimere cogebantur, uti patefit ex documentis infra sub N-o 2-o producibilibus, et neq̄ ad communia praememorata beneficia, cum suis Parochianis admittebantur, uti inter cetera videre est vivum exemplum in Krajnensi Domini Munkács districtu olim a Terrestribus Dominis, et Principibus absolutis in Hatensibus seu Patensibus glandiferis sylvis perpetuo liberam glandinationem magnam pecuniae summam procuratam, et emptam habente ex qua etiam si ad glandinationem per susceptionem exterorum S. V. Setigerorum aliquot Centenos Fños spani cum rusticis eorumq̄ cointeressatis appropserarunt inter se, tantum illos dividerunt, et quasi suffocantur, Presbyteros vō nonnullos ne unius quidem oboli participes fecerunt, ubi tamen etiam illi jus-

все-таки справедливо і заслужено повинні були одержати рівну частку, вже тому, по-перше, що ця вищезгадана справа була у всьому Крайнянському окрузі спільною, а не справою окремих осіб; треба потурбуватися про те, щоб до розподілу певної суми грошей, як було вище сказано, залучались по наслідству і крайнянські священники, як це було до сих пір із їх попередниками; по-друге, нарешті тому, що у згаданих гатських лісах, якщо виникла шкода через крадіжки або якийсь інший проступок, що виходить за межі звичаїв цих країв та за межі закону, до стягнення і сплати штрафу за нього повинні залучатися разом із селянами (193) і священники цього округу; саме тому було б підтвердженням рівності, щоб той, що несе спільний тягар, відчував і користь.

По-п'яте. Нарешті, десятини з плодів та з іншого цього роду, а також із полів, зокрема, тих, які використовуються для пасовиськ на території кожного парафального маєтку, (десятини) які належать мені, як єпископу, та моему духовенству на основі як церковного, так також і світського права, зокрема, згідно декрету Максимиліана, імператора та короля Угорщини за № 6 Братіславських зборів, артикул 4 з 1574 року, і від русинів (десятини) не повинні (збиратись) ні для кого-небудь іншого згідно розпорядження другого декрету короля Владислава, артик. 43 і 38 з 1495 року.

У такій же мірі від бідного населення не слід вимагати і брати надзвичайних податків, крім урбаріальних, що забороняє артикул 18 від 1725 року, а також зібрані від тих же парохів із нагоди святкування т. зв. стронги* або також введеної недавно десятини під назвою надзвичайного права не належать сучасному пану адміністраторові або комусь іншому із даючих пільги, або ж з яким-небудь іншим титулом, але зібране у грошах або овечих шкірах та шкірах диких тварин, або зібране якимось іншим способом (мало би, на мою думку, ввійти у державну скарбницю і бути прибутком вищетитулованого найяснішого і високопреподобного князя. Про це мені нелегко виступати і не можу легко повірити, якщо точно не переконаюся на практиці, або в наявності достовірного про це документа), то зібране мало би бути компенсоване тим, у кого було взяте, щоб такими і подібними шкідливими для свого церковного імунітету податками вищеназване духовенство надалі не обтяжувалось. Це вважається гідним

to, et merito parti pares debuissent, vel ex eo primo: quia libera illa per memorata beneficia essent communia, non aliquibus privatis seu restrictis personis, verum toti Krajnensi Districtui aligata, tanquam uti praemissum haberetur in certa Summa pecuniae ad cuius contributionem, et Krajnensium Praesbyterorum haereditarie hactenus sibi succedentium Antecessores concurrerunt, sunt procurata; secundo: demum: quia in mentionatis Hatensibus sylvis, si aliquod emergat damnum per furta aut quomodocunq aliter commissum juxta partium harum consuetudinem vim legis habentem ad illud exolvendum et ex contentandum etiam Districtus illius Praesbyteri cum rusti- (193) cis insimul contribuere debent, aequitati subinde conformissimum esset, ut qui sustinet onus commune, sentiret etiam commodum.

Quinto. Deniq decimae frugum et id genus aliorum nec non agroꝝ: praesertim in proprio cuiuslibet Parochialis Possessionis Territorio pascuis utentium, tamq iure Divino, quam etiam humano praesertim sensu Maximiliani Imperatoris et Hřiae Regis Decret: 6. Diaetae Poseniensis Art: 4. anni 1574. me quam Eppum et Clerum meum concernentes neq a Ruthenis ex praescripto Artic: 43. Uladislai Regis decreti secundi et 38. añi 1495. cuipiam alteri debita: quemadmodum ne quidem a misera plebe in insolitum, et extra urbariale onus vetante Artic: 18. anni 1725. praetendibilia, et desumibilia ita ab eisdem quoq Parochis occasione Sztrongae nuncupatae, vel etiam decimationis recenter introductae, seu nomine accidentalium moderno Domino Administratori aut cuicunq alteri cedentium seu vero quocunq alio titulo, vel praetextu seu in parata pecunia seu pellibus agnitis et mardurinis, aut alia qualitercunq desumpta, (:quae alioquin in aerarium, et rationes proventuum Altetituli Celsissimi ac Rm̃i S. AI. Principis ingredi vix opinarer et neq facile gredere (!) possum, nisi certo convincar experimento, aut fidedigno documento:) ut restituantur et compensentur, ac praefatus Clerus his, et similibus immunitati suae Ecclesiasticae praepudiciosis exactionibus amplius non gravetur, hoc dignum et justum videretur, praesertim eid memoratorum Dominorum in excontentandis suis Parochis subditi; alii prae miseria, et paupertate magna, sint insufficientes, alii morosi, imo tam obstinati et refracta- (194) rii, ut nisi Parochi propria stiva, et sudore vultus sui, et labore panem suum quaerent, deficiente vivendi titulo mensae fame eosdem perire fore necesse; titulum autem mensae seu annuales et stolare proventus iidem Graeci Ritus Parochi in Plibatis Dominiis Munkács et Sz. Miklós animabus servientes qualesnam habeant, ex restrabili

*Стронга — податок поміщикам від овець.

і справедливим, зокрема ті ж піддані згаданих панів повинні задовільняти своїх парохів: одні із них із-за убогості і великої бідності не можуть допомагати, інші вередливі, більше того, настільки вперті і виступають проти (194), що коли б парохи власним плугом, потом свого лица і трудом не здобували свого хліба, то при відсутності засобів для прожиття їм би треба померти з голоду. Які засоби прожиття, тобто річні прибутки та доходи на одяг, мають парохи грецького обряду названих Мукачівської та Чинадіївської домінії, видно із списків за № 3, зроблених за рішенням славної королівської ради спеціально висланим Березьким славним комітатом депутатом Юдлієм. Гадаю, що із цього списку, або реєстру, дуже добре і ясно можна побачити і своїм розумним розсудком встановити, чи пастирі душ для скромного, краще сказано, для дуже скромного існування мають матеріальні засоби, і чи ті настільки незначні прибутки із-за вищезазначених причин не перехоплюються іншими, як це, на жаль, у цих часах робиться. І тому:

По-шосте. Деякі із згаданого духовенства старанно зберігали для своєї домашньої потреби та вжитку, без якої-небудь шкоди або зменшення прибутків ясновельможного і високопреподобного пана князя, (зберігали) на парафіальних або церковних землях пивоварні і гуральні (деякі парохи, яким це звичайно подобалось мати), від яких сучасний пан адміністратор звик збирати певний податок, до того ж у подвійному розмірі у порівнянні з тим, що був раніше встановлений королівською казною, щоб надалі такого роду збирання податків вважалось шкідливим для церковного імунітету, або виплачений податок поновлювався, і щоб випадково, у майбутньому знову не вимагався для вищетитулованого ясновельможного і високопреподобного князя, дуже відповідало би ласці, гідності і праву патронату ласкаво надавати і приділяти належну турботу існуванню парохів, вони з цією метою і своїми цими найщирішими проханнями прагнуть нарешті знайти вітху в бозі та у своїх найдобродійніших патронів. Для того, щоб їх прохання краще і щасливіше здійснилися, необхідно було б в першу чергу і передусім з обох сторін усунути і відсторонити не лише всі самі камені ненависних та шкідливих порушень, але також і підстави й випадки та привід, що спричиняє порушення, а саме: (195)

По-сьоме. Щоб такого роду суперечки між духовенством і офіційними панями вищетитулованої його високопреподобної високості та

hic sub N-o 3-tio penes gratiosum Excelsi Consilii Regii mandatum per ICöttus Bereghiensis eatenus specialiter deputatum Iudlium (!) peracta conscriptionali Lista seu Registro justus aeqvi boniꝯ aestimatur videre prudentiꝯ suo Iudicio decidere potest, an animarum Pastoribus ad infra mediocriter, aut, ut plurimum mediocriter congruam subsistentiam sint sufficientes, et tamen etiam hi, tam exigui proventus, uti alias deberet, et deceret suis statis temporibus, ob rationes supra assignatas non sunt perceptibiles. Et ideo:

Sexto. Aliqui ex mentionato Clero praecise pro sua domestica necessitate et victu, absque ullo Celsissimi ac Rm̄i Dñi Principis proventuum praedjudicio, vel Diminutione braxatoriat[ia] crematurae ustrinas (:apud nonnullos Parochos quibꝯ placeret haberi solita:) in Parochialibus, vel Ecclesiarum fundis servarent, a quibus modernus Dñs Administrator, certum censum, et quidem quam antea sub fiscalitate Regia fuerit, duplo majorem desumere soleret, ut proinde immunitati Ecclesiasticae istius modi hactenus soluti census exactio praedjudiciosa esset, aut persoluta restituerat, et ne fors in futurum iterum praetendatur Antetituli Celsissimi ac Rm̄i Principis Benignitati, Dignitati, et juri Patronatus sufficientem Parochum subsistentiae provisionem benigne concedendam, et assignandam, valde conveniret, prout, et hisce votis suis desideratissimis, tandem aliquanto se consolandos a DEO, et suis munificentissimis Patronis exoptant, quae vota ut melius, et felicius suum optatum sortiantur effectum oporteret praepremis, et ante omnia, ab utrinꝯ oñes odiosarum, et praeju[di]ciosarum offensionum, amovere suffereꝯ non solum ipsos lapides, sed etiam et ansas, et occasiones offensionumꝯ materiam praebentes ut est: (195)

Septimo. Ut hujusmodi inter Clerum, et Altetitullatae Celsitudinis suae Rm̄ae Dños Offices, ac subditos vigentis hactenus controversiae praepremis

підданими тим скоріше були усунуті і в майбутньому з обох сторін дотримувалися як права церковного імунітету, так права панів начальників, і щоб проводилась турбота про забезпечення засобів проживання для парохів, тобто, щоб у відповідності з волею і листом його святішої величності шановним панством за № 4 і виражені в ньому вказівки належним чином виконувались, і щоб відповідні ділянки разом із необхідними належностями як для церков, так і для парафій та дяків (де до цього часу ще не були виділені) відповідно з ласкавою королівською грамотою за № 1 були виділені, і щоб потурбувалися про належне життя парохів, тобто, щоб вперті, вередливі і виступаючі проти віруючих (підданих) були примушені навіть за допомогою, якщо це буде необхідне, світських властей, давати парохам і дякам усе, якщо буде потреба давати. Я офіційно звертаюсь до Ваших вельмишановних панств з наполегливим проханням, щоб усе це відбулося під Вашим захистом такими шляхами і способами, що приносять поліпшення і користь або щоб:

По-восьме. Проступки розпусти та перелюбства, які у цих домініях поширені, при нехтуванні властей каральними і виправними заходами настільки зросли, що після сплати жупанові трьох моріанських монет, а панові адміністратору ж один таляр, здавалось, що ці і їм подібні проступки скоріше беруться в аренду, заохочуються і навіть навмисно викликаються, ніж відвертаються і переслідуються, бо пан адміністратор усякими способами рішуче захищає винних у тих і їм подібних проступках, небезпечних для загального і духовного блага, яких би слід суворо карати канонічним і церковним покаранням на основі церковного права. Цим самим він себе самого та своїх підлеглих і жупанів (196) компрометує, бо вони неписьменних кріпаків, які не знають церковного і цивільного права, що допустились таких проступків, за які інших нещасних, що можливо один раз допустили ці проступки лише внаслідок своєї слабості, суворо карали, аж до цього часу скоріше заохочували і згуртовували. О які самі вони не були більше нікчемними, публічно винними та негідними ці захисники і прибічники таких і їм подібних ненависних богу і людям проступків, що стали скоріше заради наживи, ніж заради турботи про допомогу винним, і це не лише у тих справах, які, як кажуть законознавці і знавці канонів, є заплутаними судовими справами, але також у цілком чистих і ясних для церковного права справах, по яких вирокі легко повинні

sopiantur et in posterum utriusq̄ partis nempe tam immunitatis Ecclesiasticae, quam Iurium Dominalium praejudicia antevertantur praecaveantur, ac Parochis de sufficienti subsistentiae, et mensae titulo provideatur, tum deinde, ut suae Maftis Sačrmae intentioni in benigno rescripto suo Ptis Dñibus Vstris sub N-o 4. communicando expressatae praescripta ibi modalitate satisfiat, et fundi sufficientes cum aequae sufficientibus appertinentiis tam pro Ecclesiis, quam pro Parochiis, utq̄ Cantoribus (:ubi hactenus excisi non forent:) ad mentem etiam benigni Diplomatis Regii sub N-o 1-o memorati excidantur Parochisq̄ de concedente subsistentia prospiciatur morosi item et obstinati refractariiq̄ subditi ad praestandum Parochis et Cantoribus praestanda si opus fuerit, etiam Dominali mediante assistentia, compellantur Ptas Dñes vestras tum in eo haberem officiosissime requirendas, rogandasq̄ tum vero et vel maxime in hoc ut salutaribus, ac medicinalibus viis, et modis arceantur, ut ve:

Octavo. Fornicationis, et adulterii crimina, quae in hisce Dominiis relaxata ne an neglecta Magistratuali vindicativa seu punitiva, et correctiva poena adeo invaluerunt, ut depositis (!) Spano marianis tribus Domino Administratori vō imo Imperiali, haec et his similia delicta potius arendari videbantur, et ad eadem perpetranda delinquentes quasi ultronee allici, ac provocari, quam detereri et hoc potissimum ex eo: quod Dñus Administrator talium, et similium aliorum delictorum reos, via facti Notarios, et publico bono, spiritali, et temporalis pernitiosos per spirituale brachium seu potestatem Ecclesiasticum, Canonica et Medicinali poena puniendos fortiter imo omnimode obstiterit, impediveritq̄, hoq̄ modo semet ipsum praecise, et suos subalternos, et quidem tantum spanos (196) idiotas rudes legisq̄ Divinae, et Humanae inexpertes, quorum nonnulli in simili vitiorum genere in quo alios miseros fortasse ex fragilitate duntaxat, una vice delinquentes puniverunt, hactenus vel potius deglobaverunt, utinam ipsimet illi, non fuissent magis vitiosi notarie, et publice rei, atq̄ inhabituati, talium et aliorum similium delictorum Deo, et hominibus execrabilium ordinarios correctores, vindices, et vigilatores, causa potius lucri quam procurandae reorum emendationis constituerit declaraveritq̄ et hoc non solum in his quae ut legistae et Canonistae ajunt, sunt mixti fori; sed etiam pure pute forum spirituale concernentibus Casibus, ut pote denunciandae tam Canonis, quam hominis excommunicationis Sententiae, ac aliis etiam ad Antecessorum meo-

бути оголошувани аж до виключення із церкви. В майбутньому треба буде суворо заборонити порушення єпископських вказівок моїх попередників та інших церковних керівників, бо ж:

По-дев'яте. Церковні і цивільні права вимагають духовне і тілесне благо. Публічні скандали, що приносять шкоду загальному благу і викликають божу кару, не повинні залишатися непокараними, і не сміє відкладатися дозвіл на покарання, і як треба відвертати душевну загибель, так мені належало турбуватися про їх спасіння із єпископського обов'язку, який загально і зокрема повинен виправляти деякі застарілі провини. Я вірив і певно знав, що вище титулований найясніший і високопреподобний князь і управитель названих доміній, сучасна управа і поміщик не хочуть, щоб такі і їм подібні проступки допускалися їх кріпаками. Так само я був твердо переконаний у тому, що вищетитулований князь найдоброчливіший і водночас найсправедливіший як єпископ, і тому найкраще знаючий гідність і владу єпископського авторитету ніяким способом не хоче утруднювати, тим менше перешкоджати або забороняти необхідну підпорядкованість і послухність у виправленні гріхів єпископському авторитетові та церковній владі з боку підданих та їх повну покору ординарному єпископові, його вікаріям та місцевим священикам; і тому я без сумніву надіявся, що Ваші високопоставлені панства і в цьому випадку дадуть службовцям вищеназваних доміній і їх підлеглим такі милостиві (197) і корисні настанови, за допомогою яких повинна бути накладена (повністю відокремлені від всякого церковного суду грошові штрафи), відповідно з якістю проступка передбачена священними канонами кара, щоб піддані були послухними, підкорялися своїм настоятелям і парохам, моїм розпорядженням або з мого дозволу даним вказівкам моїх заступників, або щоб:

По-десяте. Як шановане духовенство своїм власним іменем у випадках несправедливості і шкоди, що належить до цивільного суду, стояло на боці звинувачених підданих і вимагало від службовців доміній відшкодування і справедливості для них і заступалось за підданих перед церковним судом, коли їм або духовенству і парохам наносилась кривда або засуджувалися, і від мене, єпископа, як їх судді або від моїх заступників просять покарання, і своїм власним авторитетом, як це бувало до цього часу, вони не оголошували себе позбавленими вини, або парохів чи то з власного спонукання, чи за вказівками і дозволом властей не можна

rum Ep̄palem, vel subalternorum offlium Ecclesiasticorum citationem Canonicam comparere prohibuerit severe, cum autem:

Nono. Iura Divina, et humana bonum item spirituale, et temporale exigant, scandala publica communi bono nociva, atq̄ viam et Ultionem Dei provocantia manere non debere impunita, peccandiq̄ licentiam tolli, et sicut praecavenda animarū pernicies, ita procuranda eorundem salus mihi ex obligatione Ep̄pali incumberet, quae in genere quam etiam nonnulla in specie praemorata corrigenda mala Altetitulum Celsum, ac Rdissimum Principem, et Praesulem P̄nominarum(!) Dñorum actuale Possessionem et Terrestrem Dñum quemadmodum ista, et similia a suis subditis comitti nolle pie crederem, imo pro certe scirem; ita etiam Altetitulum Principem Benignissimum simul et Iustissimum utpote Ep̄pum, et ideo Ep̄pali auctoritatis Dignitatis et Potestatis optime gnarum, hujati quoque Ep̄pali Auctoritati, et spirituali potestati a suis Dominalibus subditis debitam in spiritualibus reverentiam, et obedientiam in correctionibus autem peccatorum plenam subjectionem Ep̄po suo ordinario ejusq̄ Vicariis, vel loci Parochis praestandam nullatenus velle difficultare multo minus impedire, aut prohibere firmiter persvasum habērem: ac proinde: Sp̄les Dominationes Vestras hoc quoq̄ in passu praenominatorum Dñorum offlibus et subditis indubie sperarem eos daturos, gratiosos (197) ac salutare ordines, mediantibus quibus imponenda (:seclusa omni poenitus a foro Ecclesiastico pecuniaria multa:) juxta qualitatem delicti praescripta a Sacris Canonibus poena suis Superioribus et Parochis subjecti, et obediētes futuri sint, meisq̄ aut ex commissione mea subalternorum meorum offlium citationibus pareant, ut ve:

Decimo. Sicut Venerabilis Clerus nomine singulari, et privato in casibus injuriarum, et damnorum ad forum saeculare pertinentibus, forum reorum subditorum sequeretur; et a Dominiorem offlibus satisfactionem, et justitiae administrationem peteret, et praestolaretur, ita vicissim subditos forum Eccliticum, seu Cleri, et Parochorum ubi ab his injuriarentur, vel damnificarentur sequi, et a me Ep̄po velut eorundem Iudice vel vero subalternis vices gerentibus meis satisfactionem petant, propriaq̄ auctoritate prout hactenus fiebat, semet non revindicent, Parochos seu proprio motu, seu ex offlium instinctu, et commissione non verberent,

бити, зв'язувати і саджати. Якщо це цілком узгоджується з правом, справедливістю та дотриманням доброї чуйності і гармонії, то щоб відшкодування, яке просить духовенство від панів службовців, і керівництво справедливостю з поміркованістю і безсторонньою справедливостю (я хочу, щоб це дотримувалося також мною і моїми заступниками) і належним терпінням проходило на судах, і щоб замість права і справедливості не кидали нові образи і насмішки, знущання, зневаги, вибухи, висвітування і бог знає, які ще образи з публічним скандалом, з порушенням права і справедливості та заворушеннями, тому:

По-одинадцятє. Відбулися не лише згадані факти, але також багато особистих насильств, коли пан адміністратор деяких парохів жонатих за згодою церкви, їх дружин, синів і дочок, а також дяків, їх жінок, які відносяться до єпископської юрисдикції, і тим більше навіть інших (198) церковних і духовних осіб, які згідно з священним почесним ритуалом дотримуються celibату і закінчили своє навчання в академіях, ображав як словами, так і вчинками, якщо чогось допустилися, а тих із них, які шукали згідно з дозволом і рішенням своїх наставників належний судовий розгляд і відшкодування за безправ'я, причинене їм або членам їх сімей у присутності свідків, що заслуговують на довір'я, не те, щоб суддя спокійно і терпеливо вислухав, сказав їм добре слово або відповідь, або ж надав необхідне відшкодування шляхом судового розгляду, але вони повинні були вислуховувати нечесні і ганебні лайки, прошу пробачення: шахрай, шельма, паршивець, 100 або 1000 чортівських проклять із криком і тупанням ніг, а деякі відчували вимахування палицею навколо голови і зазнавали різні насмішки. Інколи ж через погрожування дотику до чарки з отрутою, більше того, траплялося, що одержували побої, які наносили їм гайдуки за дорученням сучасного пана адміністратора.

Нарешті, інші, коротко кажучи, замість одного чи іншого належного покарання за кривди і жорстокість, а також внаслідок відсутності адміністративної справедливості, повинні були вислухати тисячі і тисячі лайок, виголошених німецькою чи чеською мовами. Дізнавшись про ті погані приклади, про чоловіків, наймити і вперті та недисципліновані селяни осмілилися дозволити собі більше проступків, тому що вони звикли здійснювати в майбутньому більше негідних вчинків, частіше безпорядки і заворушення, ніж раніше, і стали більш

non ligent, non incaptivent; si quidem hoc Iuri et Iustitiae colendaeque bonae vicinitati, et harmoniae, vel maxime congrueret, deniq̄ ut per Clerum petenda a Dominis offlibus satisfactio, ac justitiae Administratio cum moderamine, et aequanimi patientia (:qm̄ etiam in me meisq̄ subalternis observandam volo:) in Iudicibus requisita, non verbo Iuris, et Iustitiae loco novae contumeliae irrisiones insultationes, contemptus, explosiones, exsibillationes et Deus novit quales non injuriae cum publico scandalo juris, et justitiae laesione, ac perturbatione contorqueantur, unde:

Decimo primo. Non solum praememoratae reales, sed etiam personales profluxerunt, plurimae violentiae siquidem Dñs Administrator Parochos nullos ex indulto Ecclesiae uxoratos eorundemq̄ uxores filios, et filias Eccl̄arum item Cantores, et Cantorissas immediate alias ad jurisdictionem Eppalem pertinentes, et quod plus est, etiam alios (198) Ecclesiasticos, et spirituales veros Coelibes, apud hunc Sacrum Ritus benequalificatos, ac honoratos, et in Accademiis studia sua absolventes, neq̄ verbo, neque facto, quod laesionem aliquam saperet, quidquam comittentes, sed solum modo pro sua vel suorum injuria coram Testimoniis fide dignis debito, et pulchro modo satisfactionem justitiaeq̄ administrationem ex suorum superiorum comissione, et mandato requirentes non, ut aequanimis Iudex benigno, et patiente aure eosdem exaudivisset, bonum verbum, aut resursum eisdem dedisset, aut condignam satisfactionem pstitisset (!) verum Iuris, et justitiae administrandae loco, alii indecentes et turpissimos terminos verbo sit venia; Hunczutt Schelm perncheider, 100 aut 1000 daemonum imprecationes, simulq̄ pedum strepitum, et pulsationes audire, alii circa caput baculi vibrationes, et addentes insultationes, subinde autem tacto per capedinem spada comminationes, et quod plus est trusiones etiam Haidonum medio sibi illatas, et a moderno Dño Administratore demandatas experiri, alii deniq̄ uno verbo: pro injuriarum vel violentiarum desiderata una, alterave competenti satisfactione aut justitiae Administratione incompetentia millia, et millia Sacramentorum Germanica aut Bohemica lingua prolatorum reportare debuerint.

Quibus malis exemplis, viris, et cognitis, spani, et morosi, ac indisciplinati rustici pruire (!) comittere ausi sunt, si quidem plures indecentes casus frequentiores perturbationes, et confusiones exposit, quam antea perpetrare, magisque insolentiores esse solebant autoritatemque Eppalem prorsus vilipen debant, palam dicentes: nil sibi

пихатими. Вони цілком не цінували єпископський авторитет і явно говорили, що єпископ не може їм нічого наказувати, що вони його не бояться — всупереч вказівок св. Тридентійського синоду про реформізм (сесія 24, гд. 10). Єпископи для того, щоб могли краще тримати у покорі народ, яким керують, у всьому тому, що стосується відвідування та виправлення моралі підданих (199), мають право і владу як делегати апостольського престолу керувати ними, стримувати, карати і добиватися свого права згідно з санкціями церковних законів усіма способами, які вважатимуть своєю мудрістю за доцільне для виправлення підданих і корисними для своєї єпархії.

У тих випадках, коли йдеться про відвідування або виправлення моралі, щоб жодним способом не перешкождали або вивільняли викуп, або заборона, апеляція, чи скарга, надіслана до апостольського престолу, у виконанні того, що ці доручили, вирішили або присудили. Те зло, що було зроблене на шкоду для загального добра як духовного, так і світського, що дотепер дуже порушувало згоду, гармонію, християнську щирість, мир і повагу, що виникало із якоїсь мети і причини, щоб було з обох боків усунуто повністю, викоринене і передане вічному забуттю, а щоб в майбутньому належно і постійно дотримувався добрий порядок, бажана і необхідна справедливість, вища і досконала взаємосусідська гармонія, додержання слова, спілкування в межах християнської щирості, миру і спокою, маючи перед очима бога і його справедливість, загальне добро, як духовну, так і матеріальну користь. Після того, як це набере бажаного результату, буде щасливо виконуватись і дотримуватись і стане постійним, залишається ще щось гідне спеціального задуму, яке й додається.

По-дванадцяті. Через це ці щасливі збори підтримують, що, виходячи з цього, шановний монастир св. Миколая, єпископа і проповідника, на Чернечій горі орден святого Василя із заснованого фонду його світлості колишнього князя Федора Корятовича Мукачівською домінією як продуктами, так і в натурі повинен щороку забезпечуватись і одержувати якісь проценти і прибутки, а із деяких гір звичайну десятину вина за найдоброчливішою королівською згодою, вказаною спеціальною постановою за № 5, і своє право на цей фонд він завжди повинен мати; тому той же монастир погоджується, що прибутки із цих фондів, що вказані у засновчій грамоті, яку вищезгаданим Вашим панством раніше було надіслано,

mandare Ep̄p̄um minus eundem timere (directe contra illud S. Con. Trid: de refor: Sess: 24. Cap. 10. Ep̄p̄i, ut aptius, quem regunt, populum possint in officio atque obedientia continere, in omnibus iis, quae ad visitationem, ac morum correctionem subditi- (199) torum suorum spectant, jus, et potestatem habeant etiam tanq̄ Ap̄licae sedis Delegati, ea ordinandi, moderandi, puniendi, et exequendi juxta Canonum sanctiones, quae illis ex prudentia sua, subditorum emendatione, ac Dioecesis suae utilitate necessaria videbuntur. Nec in his ubi de visitatione, aut morum correctione agitur, exemptio aut nulla inhibito appellatio, seu querella etiam ad sedem Ap̄licam interposita, executionem eorum, quae ab his mandata, decreta, aut judicata fuerint, quoquo modo impediatur, aut suspendatur. Quae publico tam spirituali, quam temporali bono praejudiciose praemissa mala, bonam concordiam, et Harmoniam, Christianamque sinceritatem, pacem, et charitatem nimiam quantum hactenus ex acerbantia, ac ex qualicunq̄ fine, aut causa promanantia, ut ab utrinq̄ funditus eliminentur, aboleanturq̄ oblivioniq̄ perpetuae penitus tradantur, et potius in posterum bonus ordo juris, et justitiae debitus, et optatus cursus, et summa et perfecta mutuae vicinalis harmoniae bonae, et cōrespondentiae communicationem Christianae item sinceritatis pacis, ac tranquillitatis vinculo prae oculis praecise Deum, et justitiam ejus boniq̄ publici utriusq̄ tam spiritualis, quam et temporalis rationem habendo, opportune procurentur stabilianturq̄ est necesse. Quibus in gratiosam reflexionem assumptis, et feliciter procuratis, ac stabilitis restat adhuc aliquid pariter speciali reflexione dignum quod et subnectit.

Decimo Secundo. Ex quo honorabilis hicce conventus S. Nicolai Ep̄p̄i et Confessoris de monte Csernek ordinis Divi Basilii Magni ex pia fundatione Serenissimi quondam Ducis Theodori Keriaticovics ab IDominio Munkács tam in parata quam in natura certas quasdam obventiones, et proventus sibi quotannis praestandos, et exolvendos, et ex nonnullis monticulis consvetas vini decimas percipiendas fundationaliter cum consensu Regio Benignissimo quandocunq̄ opus fuerit, cum specie facti sub N-o 5-o remonstrabili habuisset, jusque suum ad illam fundationem piam semper retinuisset; ideo conventus idem intuitu Fundationalium suorum obventionum, et proventuum in Fundationalibus literis, cum P̄ttis Dñibus vestris uti P̄missum est, quandocunq̄ opus fuerit, communicandis

по потребі повинні ділитись між ними (200). Заради наведення кращої ясності з волі і доброти вищетулованого ясновельможного і високопреподобного князя, який так любить справедливість і є прихильником милого нам фонду, згідно з добродушністю і достойної лише князя такої поведінки для надання своєї думки у випадку суперечок у королівській славній канцелярії і вироблення проголошення в справі примирення сторін буде ласкавий виступити. На цьому я, як голова цих зборів, офіційно наполягаю. Крім цього, рибальство від міського млина вверх по річці до гори, а також рубання дров для опалення будинків, як і мої попередники — єпископи, привілейовані володарі Мукачівської єпархії, доброзичливо були обдаровані цим привілеєм 1-го серпня 1648 року повновладними князями і володарями Мукачівської домінії — ці привілеї наведені в їх грамоті під № 6; якщо до цих пір можна було вільно і мирно використовувати ці привілеї, то сучасний пан адміністратор, невідомо з яких мотивів і за чиєю вказівкою, почав порушувати як рибальство, так і заготівлю дров, незважаючи на те, що раніше ця мирна робота не порушувалася, всупереч згаданого привілею дев'ять возів дерев'яних стовпів для домашньої потреби мого єпископського управління разом із возами і запряженими тваринами наказав забрати, і декілька раз посередництвом терміново посланих преподобних отців монахів, а навіть моїми письмовими відношеннями я звертався до нього, але до цього часу він не прийняв заходів до налагодження даної справи. Тому і в цьому випадку вимагаю залишити дозвіл на вільну заготівлю дров і рибальство, а також на збирання жолудів за давнім звичаєм. Відвезені стовпи повернути. (У випадку відмови виконати цю просьбу, якщо з доброї волі захоплене не буде повернене, я бажаю, щоб це було виконане за допомогою юридичного впливу вищих офіційних осіб на пана адміністратора).

Зважаючи на все це, на основі чого жителі і кріпаки сіл Бобовище і Лавок здавна належать до мого монастиря (201) і внаслідок цього зобов'язані платити податки, виконувати громадські повинності та заготовляти інші матеріали, вони залежать прямо і безпосередньо від розпоряджень панів і службовців славної Мукачівської домінії, а не від комітатських. Тому що порядок є душею справ, у тому випадку також я вирішив просити Ваші вищетуловані панства, щоб вони були ласкаві дати вказівки підпорядкованим панам службов-

uberius, ac (200) clarius specificandorum ex gratia et benignitate Altetitulati Celsissimi, ac Rdissimi.

Principis tanquam justitiae amantissimi piissq̄ Fundationibus faventissimi Secundum benignam, et tanto Principe dignam in processu ad dandam rationem contradictionis moto coram Ita Tabula Regia factam declarationem semet consolari humillime instaret, et ego qua ejusdem Conventus actualis Praelatus per quam officiose instarem. Praeterea piscationem a mola oppidana torrentem versus sursum sicut et lignationem tam pro foco, quam aedificiis Antecessores mei Eppi, et qua in Distrietu Munkacsienſi Compossessores, et qua Privigialista adhuc in anno 1648. die prima Mensis Augusti, a Dominii Munkács absolutis Principibus, et Possessoribus confirmationali tali Privilegio sub N-o 6. in suo originali vero remonstrabili benigne donati, et si liberam, et pacificam hactenus habuerint, attamen modernus Dñus Administrator nescitur quibus ex motivis, et ad cujus instigationem, siquidem tam piscaturam qm̄ lignationem, turbare incepisset, ac non obstante hactenus habito pacifico usu, ac supra memorato Privilegio novem currus pallorum pro Domestica conventus mei Eppalis necessitate factorum una cum curribus, et pecoribus abigi currasset (!), et aliquoties per meos expresse missos R. Patres Conventuales, imo per meas litteras officiose requisitus; eisdem curare restitui ad praesens neglexisset idcirco: hocquoq̄ in passu liberam lignationem, et piscationem, imo et glandinationem penes antiquum usum relinquendum, ablatoſq̄ violenter pallos restituendos (: alias in casu non restitutionis, a me nolle velle, si svaviori modo restitui non fuerint via juris in Domino Administratore ex officioollatu (!) revindicandos:) de juris et justitiae exigentia. Summe exoptarem, oniq̄ cum respectu, ex quo vero Possessionum Boboviscse, et Lauka Incolae, et subditi ab antiquo ad hujatem meum Conventum (201) pertinentes respectu quanti portionalis tribuendi onerumq̄ve publicorum cujusmodi sunt Pjuncturae, et reliqua supportandorum, directe, et immediate ab I: Dominii Munkács Dñorum Offflum, et non a Comitatus: Dispositionibus penderent, cum autem Ordo esset anima rerum Idcirco: eo in passu quoq̄ debite rogandas easdem Pfttas Dñes Vestras hisce habere volui, ut eatenus subalternis Dñis Offflibus I: Dñii eas comissiones dare velint, neq̄ dedignantur vidt, ut dum, et quando, seu respectu quanti repartiendi, seu Militis in quartirandi, seu ob aliud id genus Sedes Dominalis celebrabitur, mihi p̄vie aut meo immediato Conventuali Superiori ad notitiam dare non gravarentur, de ejusdem sedis

цям славної домінії, щоб вони обов'язково повідомляли мене і через мене вищі установи в справі розподілу або розквартирування війська по селах, або про якісь інші публічні заходи, що проводитиме резиденція феодала, про термін їх проведення, щоб після одержання відомостей мій представник також зміг узяти участь із цієї нагоди у резиденції феодала, щоб таким чином належно віддати богу те, що належить святому богу, а цісареві цісареве, і дуже бажав би, щоб мої піддані могли також керуватись цим.

Поки все вищенаведене разом узятє і кожне зокрема з найпершої і найдоброзичливішої милості і волі яснотельможного і високопреподобного князя, а також повною владою величних і великодушних Ваших панств через вищетульовану благородність для подвійного розгляду і для перегляду того, що слід налагодити, для вирішення того, що слід вирішити, прихильно оцінивши те, що слід зменшити, для спокійного і справедливого розсуду, налагодження і розв'язання я вирішив направити на розумний і високий розсуд із проханням ці справи ласкаво розв'язати; залишаюсь у всій щирості і чистоті душі. В єпископській столиці монастиря св. Миколи, єпископа і проповідника, в Мукачеві 28 квітня року божого 1729. З пошаною до вищеназваних високопоставлених Ваших панств Геннадій Бізанці.
(202) . . .

(203)

Глава 47

Після смерті того ж 1729 року ігумена монастиря на Чернечій горі Йосифа Годермарського монахи, заклопотані питанням настоятеля, одностайно обирають главою Георгія Бізанці, зберігши капітулу за умов, що він буде підтримувати монахів, усім монастирським майном буде керувати іменем монастиря, а не своїм єпископським іменем, щоб не присвоїв собі чуже, щоб ніхто без згоди старійшин не був прийнятий у монаший орден та інших спеціальних умов, які дивись у II частині, стор. 156 та наступні сторінки твору Базиловича.

Склавши присягу, він прийняв також сувору монастирську дисципліну і зразково її дотримував.

Відносно цього дивись документ там же, стор. 159. Той же Бізанці приймає присягу вірності папі від свідницького та платенського єпископа Георгія Вчинича в присутності високопреосвященного Іоанна Іннокентія Клейна, обраного волоського єпископа у Трансильван-

Dñalis celebrandae termino, quo rescito, meus quoq̄ homo occasione ejusdem Sedis Dñalis p̄sto adesse possit, ut taliter quae s̄t Dei, Deo, quae Caesaris, Caesaro debite p̄stari, administrariq̄ possint, a meis quoq̄ subditis.

Quae praemissa universa, et singula dum cum primis Benignissimis Csissimi (!), er Rm̄i Principis Gratiis et Favorib: demum spectabilium quoq̄ et Magnificarum Dñum Vestrarum plenariae cum Iuris dictionis autoritate per Altetitulum Celsitudinem suam, ad bina hujatia pro revidendorum revisione, decidendorum decisione, resolvendorum resolutione, benigne Deputatarum aestimatissimis, Favoribus pro aequo, et justo dirimenda, decidenda, resolvendaq̄ Prudenti altoq̄ summittere Iudicio, favorabilem super iisdem pstolans (!) resolutionem in omni animi sinceritate, et candore constanter persevero, et sum. In Cathedra Eppali S. Nicolai Eppi et Confessoris ad Munkacs die 28-a Aprilis āni Dñi 1729. Earundem Praelatarum Spectabilium Dnationum Vestrarum Gennadius Bizancz. (202)

(203)

Caput 47.

Josepho Hodermarszky abbate de Csernek eodem hoc anno 1729. mortuo, Religiosi de Superiore erant solliciti, servato Capitulo unanimi voto eligunt pro tali Georgium Bizanczy, sub Conditionibus ut Professionem Religiosam emittat, Bona omnia monastica nomine Monasterii, et non suo Episcopali administret, nefors abalienata revindict, ad Ordinem nemo suscipiatur sine consensu Seniorum, et alia specifica, quae vide apud Basilevits Parte II. pag. 156. et sequ. Professione elicitam rigorem etiam disciplinae suscepit, et exemplariter observavit. Eatenus Documentum vide ibidem pag. 159.

Idem Bizanczy excipit Iuramentum Fidelitatis erga Summum Pontificem ab Episcopo Svidniensi et Platensi Georgio Wchinich, coram Illustrissimo Ioanne Innocentio Klein, Electo Episcopo Valachorum in Principatu Transylvaniae, Fogarassiensis, Simone Olsavszky, Vicario Marmarossiensis, Archidiacono Comitatum Zempleny, et Sáros, Patre Hieronymo Blasovszky etc. Michael Olsav-

ському князівстві, фогораського Симеона Ольшавського, мараморського вікарія, архідиякона Земплинського і Шариського комітатів отця Ієроніма Блажовського і ін.

Михайло Ольшавський був спеціально посланий для цього акту як нотаріус — 9 жовтня 1729 року.

Йосиф Годермарський просив від його величності дозвіл, щоб міг побудувати монастир і церкву в Повчі, однак, хоч це прохання було направлене егерцям для висловлення своєї думки з цього приводу, не послідувало жодного рішення, тому ця слава збереглася за Георгієм Бізанці. В епархіальному архіві у витязі читаю таке: Повчанську церкву почав будувати із випалених цегол замість дерев'яної і тісної. Закладання каменю під фундамент проходило у великій святковій обстановці, на яку були запрошені його найсвятіша величність, імператорська камера, угорська королівська камера, управління Спишу, егерська капітула, великоварадинська капітула, егерський єпископ та старший генеральний кошицький комендант, міста Пряшів, Кошиці, Бардіїв, Левоча та Нодьбаня, 8 вересня 1731 року.

Про плач ікони пречистої діви Марії детальніше дивись цитоване місце Базиловича.

Не довго жив єпископ і монах Бізанці, бо в 1733 році помер і був похований у Мукачеві (204) на Чернечій горі. Судячи із його справ і написаних праць, він був ученою і ерудованою людиною, але надто залежав від волі егерців.

Що він був королівським радником, видно із судового рішення, виданого для монахів ордену св. Василя Великого Георгія Блажовського та Григорія Булька. Причиною цього рішення було те, що, коли граф Шенборн був введений у Мукачівську і Чинадівську домінії, Бізанці подав протест і для викладення своєї думки послав у королівську канцелярію своїх повноважних представників Георгія Блажовського і Григорія Булька, звідки одержав рішення такого змісту: (205)

Ми, Карл VI, з божої милості обраний римський імператор і король Германії, Іспанії, Угорщини, Чехії, Далмації, Хорватії, Славонії і т. д., ерцгерцог Австрії, герцог Бургундії, Брабанції, Штірії, Карінтії, Крайни, маршал Моравії, граф Габсбурзького Тиролу і Поріччя і т. д. Даємо до відома, що року, дня і місяця нижченаведених повідомляємо сучасників, що довірені нашого преподобного Георгія Бізанці, єпископа шебастинського, мукачівського і мараморського та приєднаних областей

szky pro hoc actu specialiter deputatus Notarius. — 1729. 9-a Octobris.

Josephus Hodermarszky equidem petiit facultatem a Majestate, ut possit erigere Clastrum, et Ecclesiam Pótsini, sed quoniam fuerat haec petitio ad Agrienses pro opinione inviata, ideo nulla secuta est resolutio, atque ideo gloria haec reservata est Georgio Bizanczy. In archivo Dioecetano in Extractu haec lego: Pótsensem Ecclesiam struere ocepit funditus ex lateribus coctis in locum ligneae, et angustae. Fundamentalis lapidis positio evenit magna cum solennitate, ad quam invitati erant Sua Majestas Sacratissima, Camera Imperialis, Camera Aulica Hungarica, Administratio Scepusiensis, Capitulum Agriense, et Magno Varadiense, Episcopus Agriensis, et Praepositus major Generalis Cassoviensis Commendantius, item Civitates Eperjessiensis, Cassoviensis, Barphensis, Letschoviensis, et Nagy Bányensis. 8-a Sept. 1731.

De fletu B. M. V. imagine qualiter intervento vide uberius Bazilovits loco cit.

Non diu vixit Bizantiq̄ Episcopus, et Monachus, nam 1733-o mortuus, et Munkacsini sepultus est (204) in monte Csernek. Ex actis et scriptis ejus judicando fuit vir doctus, et eruditus, sed nimium ab Agriensium nutu dependebat.

Fuisse Eum Consiliarium Regium patet ex Constitutione Procuratoria pro parte Georgii Blazsószy, et Gregorii Bulko, Ordinis S. Basilii Magni Religiosorum emanata. Constitutionis hujus incidens fuit illud, ut dum Comes Principes a Schönborn in Dominia Munkacs, et Szent Miklós introduceretur, Bizanczy interposuit Protestationem, ad dandam rationem citatus ad Tabulam Regiam, expedit Plenipotentiarios: Georgium Blazsószy, et Gregorium Bulyko, unde emanavit Decretum tenoris hujus: (205)

Nos Carolus VI. Dei Gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque etc. Archi Dux Austriae; Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae; Marchio Moraviae; Comes Habsburgi Tyrolis, et Poritiae etc. Damus pro Memoria. Quod anno die Locoque datarum Praesentium, Fideles Nostri Honorabilis Georgius Blassószky qua Fidelis itidem Nostri Reverendi Georgii Genadii Bisanczi Episcopi Sebastopolitani, Munkacsiensis, et Maramarosiensis, per Regnum Nfium

нашого Угорського королівства, апостольського вікарія і нашого радника, преподобний Георгій Благовський і отець Григорій Булько, монах ордену Василя Великого на Чернечій горі, як повноправні і законні представники наради єпископа і ігумена монастиря св. Миколая ордену Василя Великого на Чернечій горі грецького обряду, з уповноваженням нашого Березького комітату, виданого 14 березня нижченаведеного року на спеціальному бланку і в оригінальному оформленні, були персонально прийняті нижчепідписаним нашим радником у заступництві нашої персональної королівської присутності у судовій справі, яку високоблагородний граф Фрідерік Карл, Шенборн Бухгаймб, єпископ бамберський, гербіпольський, герцог східної Франції, заступник канцлера св. Римської імперії і наш таємний радник, особисто підняв проти вищеназваного мукачівського єпископа, проти св. Миколая на Чернечій горі та проти інших противників у королівському суді і продовжував аж до закінчення її. Наших видатних довірених Самуїла Богуша, Андрія Будогазі, Мартина Трістянського, (206) Мартина Беера та інших захисників, зобов'язаних присягою у нашому Угорському королівстві, обрали і призначили своїми справжніми, законними і непохитними заступниками і само собою були певні, що через вищеназваних своїх заступників, разом або окремо призначених представників, тобто про учасників цієї судової справи говорились, турбувалось, було зроблено висновок у вищенаведеній справі, як обрали, встановили і призначили.

Ми вжили заходів відносно того, щоб в дальнішому було видане і розповсюджене заготовлене прокурорське посвідчення з нашою судівською і достовірною печаткою, яка знаходиться у нижчепідписаного нашого заступника і радника, нашої королівської особи, вважаємо, що посвідчення повинно бути видане всіма способами, необхідне згаданим особам для збереження основних прав у майбутньому, і дозволене відповідно до загальної справедливості. Видане у нашому вільному королівському місті Пешті дня 22 серпня 1732 року, прочитане і видане мною, Антонієм Красалковичем, заступником і радником його священної царсько-королівської величності в судових справах, в. р.

Те, що він переписувався з Римом і зокрема з Ігнатієм Кульчинським, досить славним істориком свого часу, видно із такого листа:

(207)

Hungariae Partesque adquisititias Vicarii Apostolici, et Consilarii Nostri; et Religiosus Frater Gregorius Bulko Ordinis Divini Basilii Magni de monte Csernek professus, qua Conventus Fratrum S. Nicolai Ep̄pi, et Confessoris de eodem monte Csernek Ordinis Divi Basilii Magni Graeci Ritus Unit: Legitimi Plenipotentiarii L̄fis Plenipotentialibus Comitatus Nostri de Beregh die decima quarta Mensis Martii Anni infrascripti emanatis in specie et originalibus productis eorum infrascripto Personalis Praesentiae Nostrae Regiae in Inditiis Locumtenente et Consiliario N̄ro personaliter constituti, in causa illa, quam R̄dus ac Illustris Fridericus Carolus S. R. I. Princeps e Comitibus de Schömborn Buchhaimb, et Wobfstell, Ep̄pus Bambergensis Herbipolensis Franciae orientalis Dux S. R. I. Procancellarius, et Consiliarius Noster Actualis intimus, contra praefatum Ep̄pum Munkaciensem, conventum S. Nicolai de monte Csernek, -et alios Contradictores, coram Tabula Regia Iudria movit, et suscitavit, usque ad exitum ejusdem fideles Nostros Egregios Samuelem Bohus, Andream Budaházy Martinum Triztyanszky, ac (206) alterum Martinum Beera, aliosque in Regno Nostro Hungariae Iuramento obstrictos Procuratores, in suos veros, legitimos, et indubitatos elegerint, constituerint, et ordinaverint, Procuratores, ratum gratum, atque firmum sese promittentes habitur. quidquid per antelatos Procuratores suos, simul, ad divisim constitutos, Exhibitores videlicet et Exhibitorem Praesentium dictum, actum, factum procuratum, et conclusum fuerit in Causa praemissa Quemadmodum elegerunt, constituerunt, et ordinarunt. Super qua porro modo facta procuratoria constitutione Praesentes Litteras N̄fas Testimoniales sub Sigillo nostro Iudiciali, et authentico, apud infrascriptum Persōlis Praesentiae N̄rae Regiae in Iudiciis Locumtenentem, et Consiliarium N̄rum habito, memoratis Constituentibus Iurium Principalium suorum futuram ad cautelam necessarias, modis omnibus extradandas esse duximus, et concedendas, Communi svadente Iustitiae. Datum in Libera Regiaque Civitate Nostra Pesthiensi die vigesima Secunda Mensis Augusti anno Domini Millesimo Septingentesimo Trigesimo Secundo Lectum, et extradatum per me B. Antonium Krassalkovics S. Caes. Regiaeque Mātis in Iudiciis Lottem et Consiliarium. m. p.

Correspondisse Eum cum Romanis et signanter cum Ignatio Kultsinski satis claro Historico sui aevi, patet ex sequenti Littera: (207) Venerabilis

Шановний і преподобний отче во Христі і вельмишановний патроне!

Листа Вашого високопреподобного отця від 16 червня 1733 року я одержав і відповідаю на нього. Передусім я вже раніше вислав поштою відстрочку грошей його преосвященству панові єпископові шебастинському. Причиною того, що я до цього часу ще не вислав індульгенції, було те, що я чекав Йосифа Брескі, що відправляється у Рим, який до цього часу ніколи не був у Римі. Іншим разом ці індульгенції я вишлю окремою посилкою славному прелатові. Індульгенції для Березнянської церкви пересилаю тепер і лише для свята, але обіцяю потурбуватися також і про зелені свята (трійцю), щоб і для іншої церкви — Краснобрідської — були для цього ж свята. Відносно цього пишу також його преосвященству панові єпископу шебастинському, тому що хворіє, дуже переживаю і буду молити нашого творця за його видоровлення. Посилки індульгенції безперечно не обходяться без видатків, які однак я залишаю на Твою людяність, як преосвященного начальника і Вашого вельмишановного отця. Іншим разом я звернусь ще до Вашого отця, а тепер залишаюся з належною повагою і пошаною до шановного Вашого отця. Дня 22 серпня 1733 року. У Римі. Брат і слуга найщиріший Ігнатій Кульчинський ордену . . .

(Бізанці помер в липні 1733 року).
(208) . . .

(209) Глава 48

СИМЕОН ОЛЬШАВСЬКИЙ, ХХVI ЕПИСКОП МУКАЧІВСЬКИЙ І ЧАСТКОВО ПЕЛЬСЬКИЙ.

Базилевич, що завжди звик помилятися в хронології, вважає, що Бізанці керував єпархією від року 1726 по 1733-ій, але сам документально доводить на попередніх сторінках, що той уже в 1716 році був призначеним єпископом, але погодімося з ним і йдімо далі.

Симеон Ольшавський видав перший такий документ свого керування, як генеральний вікарій:

Всесвітньовідомому собору духовенства і руському панству мир Христа і все найкраще!

Відомо Вашим чеснотям, серед яких із Вас особливо багато духовних, що мали б мати не тільки церковні вільності і свободу, а насправді переносять багато труднощів, пригноблення і кріпацтво, платять податки, відроблюють пан-

Admodum Reverende in Christo Pater, ac Patrone Observandissime!

Epistolam multum Reverendae Paternitatis Vestrae sub dat. 16. Iunii 1733. recepi, ad quam respondeo. Imprimis prorogationem facultatum iam pridem misi per Postam Illustrissimo, et Reverendissimo Domino Ep̄po Sebasteno. Quod vero Indulgentias hactenus non transmiserim, motivum id fuit, quia expectavi Iosephum Bresky Romipetum, qui in hucusque hic Romae nunquam comparuit. Coeterum (!) modo easdem Indulgentias transmitto cum seorsiva ad laudatum Praelatum Epistola. Indulgentias ad Ecclesiam Berez-nensem transmitto hic, et nunc pro Festo Tituli tantum, sed polliceor curaturum me etiam pro Festo Pentecostes, prout et ad aliam Ecclesiam Krasnobrodensem pro eodem Festo, qua de re scribo etiam ad Illustrissimum Dominum Ep̄pum Sebastenum, qui quod morbo labore, gravissime doleo, et orabo ad nostram Thaumaturgam pro restituenda pristina incolumitate. Expeditiones Indulgentiarum non sunt certe absque sumptu, quae tamen humanitati Tuae Illustrissimi Praelati tum Vae Paternitatis multum Reverendae committito. Pluribus alia occasione conveniam Paternitatem Vam modo vero commendo me Smis Sacrificiis, et cum debita veneratione maneo. Venerabilis Admodum Reverendae Paternitatis Vestrae. die 22-a Augusti Anno 1733. Romae Frater, et servus obsequentissimus Ignatius Kulcinsky Ord. P. G. et R.

(:Bizancy mortus est m. Iulio 1733:)
(208) -----

(209) Caput 48.

SIMEON OLSAVSZKY, EPISCOPUS MUNKACSIENSIS, ET PELLEN- SIS IN PARTIBUS XXVI.

Bazilovits in Chronologia semper errare solitus, ponit Bizantium ab anno 1726. — 1733. Dioecisim rexisse, et in prioribus paginis solus documentat eum jam 1716. Episcopum nominatum exstitisse, sed pareamus ei, et progrediamur ultro.

Simeon Olsavszky existentiae suae primum Documentum dedit, qua Vicarius Generalis:

Вно Велебный Оцеве Собора и Панства Рускаго Мир“ Хртовъ, и вся бл҃гая!

Вѣдомо ест“ чеснотѣям Вашым“ иж“ Много ест“ духовных“ между вами, который не абы въ волностех“ Црковных и слѣбодах“ належы-тых“ zostавали але нато еще многыи тѣжары оутиски и кмѣцтво ѣзнашают“ порцію дают панщину роблят также и Аренду платят“, ѣз котораго жродла ѣли източника тое плынет не

щину, платять аренду. Це витікає не від якогось зовнішнього джерела, а лише від місцевого в Мараморощі. Дуже багато священиків пішли по правильному шляху; але священиків стало дуже багато, так що не можуть влаштуватися; хто їх лише так розмножив? Справді не хтось інший, як отець Дософей Теодорович, на якого сюди в ці дні прийшла скарга із Сигота, в якій державні панове протестують, що він постійно хіротонізує і висвячує кріпаків, пастухів, простих мужиків, чим не лише приносить згубу на церковний чин та духовенство, але також державні пани, країна і пресвітлий цар сприймають це як невдячність, бо кріпаки стають попами від Дософея. У зв'язку з цим ми сповіщаємо Ваші чесності, всіх протопопів та інших священиків, наказуємо і завіщаємо, щоб жодний дяк або попович не осмілився висвячуватися від отця Дософея. За цим повинен стежити кожний протопоп. Після цього жоден, що буде висвячений Дософеем, не буде мати вольності і церковну свободу, і нехай такий на всі віки буде позбавлений чину священнослужителя. Нехай буде відомо Вашим чесностям, що отець Дософей знаходиться в забороні, яку на нього наклав блаженної пам'яті єпископ мукачівський і марамороський Георгій Геннадій Бізанці, а повторно на цього ж отця Дософея ми вислали заборону і суворо йому заборонили, щоб не осмілився каятися потім, як (210) виключений. Нехай це буде відомо всім і нехай обов'язково дотримується і виконується. Видане для Вашого відома і виконання на кафедрі мукачівській місяця липня року божого 1733-го. Написав брат во Христі Симеон Олшавський, вікарій єпископа мукачівського, власноручний підпис. (211)

(212)

Про смерть єпископа Бізанці він так доповідає в Егер: Ваше преосвященство пане графе, пане патроне, найліпший і найдорожчий і величавий наставнику! Готовність моїх покріпних послуг. Після щасливого закінчення 27 липня похоронів набожно у господі померлого єпископа, на яких вчасно з'явилися у великій кількості усі архіприсвітери, запрошені декани, а із духовенства багато священиків і пресвітерів. На наступний день відбулися генеральні збори з їх участю, на яких я ознайомив присутніх з дорогим для мене єпархіальним декретом Вашої ексцеленції, виданим про призначення мене на посаду вікарія. Декрет, публічно зачитаний, був прийнятий і схвалений усім духовенством з покірною згодою. Після цього, спираючись на обов'язки моєї посади,

о инаго токмо о сего же въ Мараморыши. Множество Дѣовныхъ направилось, на толіко же юж немогутся въ мистити кто их“ толіко розмножилъ, истинно не йныи толико Оцъ Дософей Феодорович на которого ѡ въ сіи дни тут понос пришол из сігота Панове державнии протешталуют, ѡж непрестанно Хіротонізует и Святит Кметъй, Пастырей, простакове мужыком въ чом нетокмо чим Црковный и Духовенство згубу имаєт але теж и Панове Державный брсаг и Пресвѣтлый Кесар маєт заневдячност понеже кметъ стаются попамі о Дософея сего ради сим буниверсилем извѣсно творим чесностямъ вашимъ всѣмъ прото Попам и прочіимъ Парохомъ приказуемо и завѣщаемо дабы Жаден дѣакъ или пѣвич не дерзнулъ стѣгитися о Оца Дософея натое бодрено и бѣпасно кождый протопоп повинен позор дати, и посемъ который колвекъ будєтєя бѣстити оу Дософея, жаден таковой не будєт волности ѡ прислєбоду Церковней zostавати и о такового Священства zostанєт въ вѣки чужд. Вѣдомо дабудєт ѡ сіє чесностя вашимъ ѡж Оцъ Дософей єсть во заприщєнии, которое Блжнои Памяти Епль Мукачовскіи и Марамороскіи Георгій Геннадій Бізантій на него положили повторенну натогаже Оца Дософея заприщєние послали єсмо, и сурово ему заказали данєрзнєт“ бмофора каятися яко (210) неключемый. Сїя извѣстно соверше ѡ въ не омїнное Соблюдєніє и исполнєніє вѣручше zostаєт назавше вно в. в. Вшымъ Дѣна въ кафедрѣ мукачевской Мца Юлія д го Року а лг. зыставыи о Хрѣъ Брат“ Симєон Олшавскій вѣкарій Еппа Мукачевск. п. р.

(211) -----

212) Mortem Episcopi Bizantii ita refert Agriam:

Excellentissime, Illustrissime, ac reverendissime D. Comes, Domine Patrone, et Praesul Gratiostissime, Colendissime. Servitorum meorum humillimorum promptitudinem. Feliciter die 27. Iulii terminatis Exequiis pie in Domino defuncti Episcopi, pro quibus frequenti numero omnes Archi Presbyteri, Decani invitati, quam plurimi item de Clero Parochi, et Presbyteri diligenter comparuerunt, die vero immediate sequenti Congregatio eorumdem fuit Generalis, in qua Gratiostissimum Excellentiae Vestrae Dioecesanum Decretum de Vicariati munere meo emanatum iisdem exhibui, quod publice lectum, humillima cum submissione a toto Clero acceptatum, et indorsatum est, quo facto ex incumbentia muneris, et Officii mei, ad antevertenda, et praecavenda quoque mala, et eradicandos abusos multa salutaria moni-

направлені на відвернення і попередження всіх недоліків та викоринення зловживань, я дав їм багато корисних порад і серйозних вказівок, щоб кожний із них глибоко вкоринив до свого серця свій обов'язок священика і благодатне керівництво ввіреними і переданими їм душами і щоб завжди мав перед очима дальше поширення великої божої слави. Крім цього, я попередив архієпископів із загрозою серйозного позбавлення їх посади і парафії, а також інших начальників із духовенства я підбадьорив, щоб кожний із них у своєму деканаті пильно стежив за тим, щоб ніхто не осмілився відправитися у Польщу або кудись інде за висвяченням і призначенням, бо я чув, що знайшлися деякі сини пресвітерів, що мали намір це зробити, тобто готували виїзд для здобування церковних посад. З метою перешкоди цьому я також серйозно попередив циркулярами, щоб ніхто не відважився це робити. Однак, о боже, який жаль, ваша ексцеленція настоятелю! У Марамороському комітаті до цього часу переходиться один відомий уже сліпий старець по імені Дорофей Теодорович, що в Углянському монастирі називається єпископом, який покійному єпископом Бізанці був позбавлений своєї посади. Однак, відновивши свою посаду, не знаходячи перешкоди в цьому, він, як і раніше, висвячував багатьох, що приходять до нього то із Трансильванії, то із Угорщини, навіть малописьмених, не скажу, пастухів. Тепер, довідавшись про смерть покійного єпископа Бізанці, знову зібрав свої виснажені сили і шістьох якихось волохів для Сатмарського комітату (213) нещодавно почав висвячувати. У зв'язку з тим, що до цих пір я не маю можливості застосувати свою активність у Марамороському комітаті і я не маю можливості його затримати, а на колишнє позбавлення прав, заборону і поради він не звертає уваги, з метою усунення звинувачень, що я недостатньо стежив за становищем і не вживав заходів у відповідності з моєю посадою, звертаюсь до Вашої ексцеленції, як найдорожчого єпископа, і дуже щиро прошу, щоб Ви були ласкаві своїм впливом наставника вжити заходів для припинення такого зла. Вважаю, що було б добре, якщо б із королівської Ради було направлено розпорядження Марамороському комітату про його затримання, а також арештування; він повинен би бути відправлений до якогось монастиря, що знаходиться недалеко Мукачева, щоб там останні дні свого життя відбув кару; таким способом він міг би дещо зробити для спасіння своєї душі і був би закритий шлях для продовження зло-

ta, et serias admotiones iisdem dedi, ut quivis eorundem cordi sibi sumeret obligationem suam Parochialem, et salvificam directionem Animarum sibi commissarum, et concreditarum, uti et promotionem majoris Gloriam Divinae semper prae oculis haberet, sed et hoc Archipresbyteris serio sub amissione Officii, et Parochiarum intimavi, uti et reliquos de Clero Officiales exhortatus sum, ut diligenter quivis in suo Decanatu invigilaret super eo, ne quis seu in Poloniam, seu quocunque alio praesumat pro Ordinatione exire, inaudiveram enim, quod aliqui inventi sint intentionis hujus Presbyterorum Filii, et quasi parabant exitum pro consecutione Sac. Ordinum, quae praepedire volens, praemisso modo serio inhibui iterato per Currentales Litteras, ne quis hoc audeat attentare. Sed pro dolor Excellentissime Praesul! In Comitatu Marmarossiensis delitescit adhuc etiam nunc notus ille unus senecio jam coecus, Dorotheus Theodorovics dictus, in Monasterio Uglensi, dicitur Episcopus, qui per defunctum Episcopum Bizanczy fuit suspensus, et quidem repetitis vicibus, verum non obstante eo, sicut tunc multos jam ex Transylvania, jam ex Hungaria ad se venientes, prorsus idiotas, ne dicam pastores, ordinabat, ita nunc audita morte defuncti Episcopi Bizanczy, iterato reassumpsit temerarias decrepitae vires suas, et sex quospiam Valachos pro Comitatu Szathmariensi (213) recenter praesumpsit ordinare et siquidem in Comitatu Marmarossiensis de praesenti adhuc activitatem Officii mei non haberem, nec etiam superesset mihi modus eundem comprehendendi, suspensiones, inhibitiones, admonitiones parum curat, ne adscribatur mihi, quasi non invigilarem, vel muneris meo non satisfacerem, ideo Excellentiae Vestrae, qua Dioecetano Gratosissimo id ipsum repraesento, et humillime in eo supplico, quatenus de praepediendo tanto malo Praesulea sua sollicitudine prospicere dignaretur, judicarem congruum medium fore, si ex Consilio Locumtenentia Regio mandatum ad Comitatum Marmarossensem dirigeretur pro eo inhibendo, vel etiam comprehendendo, deberet enim trudi ad aliquod Monasterium non procul distans Munkacsino, ut ibi poenitentiam residuis vitae suae diebus ageret, taliter enim adminus animam suam salvaret, et continuandi hujus abusus eidem via praeccluderetur. Nuperis meis Excellentiae Vestrae humillime repraesentaveram, quod Fiscus Regium terrorem nobis incusserit de occupandis paucis illis bonis, per defunctum Episcopum in pias causas legatis, de quibus ex submisso per me eotum in genuinis paribus Testamento, Excellentia Vestra notitiam habere dignabitur, hoc jam certum, quod Inclita Camera-

живань. Недавно я найпокірніше доповідав Вашій ексцеленції, що королівська казна налякала нас рішенням окупувати той невеликий маєток, що покійним єпископом був подарований для деяких благочесних справ, про які Ваша ексцеленція буде мати відомості із надісланой моїми людьми точної копії тестаменту. Це вже відомо, що адміністрація славної Списької камери вислала декрет до службовця, який брав тридцяті частину податку пана Франциска Сенці, щоб той зробив список всього рухомого і нерухомого особистого майна покійного єпископа, що він придбав із своїх збережень як тут, так і за Тисою. Як тільки ми представили адміністрації славної Списької камери відомості про стан тих маєтків, хоч покійний єпископ не займав ніяких маєтків із королівських подарунків, за винятком справжнього єпископського звання, вищенаведена славна адміністрація камери захотіла з них усі прибутки і проводити на цих маєтках господарські роботи, але з тою умовою і такими зауваженнями, оскільки ця справа буде інакше вирішена вищими місцями і королівська казна доведе, що ці маєтки повинні належати їй, у такому випадку ті прибутки обов'язково будуть віддані тій казні. Якщо ж трапитися, що ми не будемо мати щоденного хліба, краще мовчу про це, щоб ми мали необхідну підтримку для існування: а про зарплату неможливо боротися на таких високих місцях. Отже, якщо ті маєтки за Тисою державна казна привласнить, то засобів для життя не залишається. Передаючи це все покірно батьківській і наставницькій турботі Вашої ексцеленції (214) цілую Вашу наставницьку правницю і залишаюся із найглибшою повагою до Вашої ексцеленції, патрона і наймилішого наставника. У Мукачеві, з резиденції св. Миколая, 5 серпня 1733 року, найпокірніший слуга і капелан Симеон Ольшавський, призначений мукачівський генеральний вікарій, в. р.

Вашій ексцеленції і високопреподобному пану графові, панові Габріелю Антонію Ердєвді із Моньорокерека, з божої милості та ласки священного апостольського престолу егерському єпископові, наджуранові славних комітетів Гевеш і зовнішнього Солнока, а також гори Клавдія та Варадинського комітату, графові-спадкоємцеві, абату святого Георгія, воїна і мученика із Яака, таємному радникові його священної цісарсько-королівської величності і його королівського намісництва, панові патрону, наймилішому і вельмишановному наставникові у Братіславі.

lis Administratio Scepusiensis Decretum miserit ad hujatis Tricesimae Officialem D. Franciscum Szency, qui etiam omnia tam hic, quam etiam Trans Tibiscana defuncti parsimonialia bona tam mobilia, quam et immobilia conscripserat, ubi vero apud Eandem Inclytam Cameralem Administrationem Scepusiensem statum Bonorum illorum repraesentassemus, siquidem defunctus Episcopus nullum beneficium ex Collatione Regia possedisset praeter nudum titulum Episcopalem, ex eo praelibata Inclytam Cameralis Administratio pendentes fructus colligere, et labores oeconomicos in iis bonis perficere indulsit, ea tamen conditione, et erga Reversales tales, quod si, et in quantum per altiora Loca negotium hoc secus decisum exstiterit, et Fiscus Regius Bona illa ad se spectare debere evicerit, tali in casu fructus illi Fisco restituendi venient. Quodsi evenerit ne panem quotidianum habebimus, taceo, ut congruam subsistentiam essemus habituri, absque stipendio autem impossibile est militare in tam amplissimo campo; Hinc si Bona illa Trans Tibiscana Fiscus effective apprehenderit, medium vivendi non superest. Quae omnia dum Paternae, et Praesuleae solitudini Excellentiae Vestrae humillime repraesentarem, Dex- (214) teram Praesuleam animo devotissimo exosculor perseverando Excellentiae Vestrae, Patroni, et Praesulis Gratosissimi. Munkacsini apud S. Nicolaum 5. Augusti, anno 1733. humillimus servus, et Capellanus Simeon Olsavszky Constitutus Vlc. Generalis Munkacsiensis. mp.

Excellentissimo, Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino Comiti, Domino Gabrieli Antonio Erdődy de Monyorokerek, Dei, et S. Sedis Apostolicae Gratia Episcopo Agriensi, Inclytorum Comitatum Heves, et Exterioris Szólnok Supremo, eorundemque, nec non Montis Claudii, et Comitatus Varasdinen. Perpetuo Comiti, Abbati S. Georgii Militis, et Martyris de Iaák, Sacratissimae Caesariae Regiaeque Majestatis Intimo, Ejusdemque Regiae Locumtenentiae Consiliario, (Tit.) Domino Patrono, et Praesuli Gratosissimo, Colendissimo. Posenii.

Після смерті Георгія Бізанці світське духовенство і монахи зібралися і свої голоси опустили в чашу на вівтарі. Запечатану чашу відправили з двома делегатами в шановний Лелеський монастир з метою відкриття, після відкриття Симеона Ольшавського поздоровляють як єпископа. Звідси видно, як раніше обиралися мукачівські єпископи (замітки Пастелія).

Егер, незадоволений цими виборами, своїм першим кроком провів судовий розгляд призначення мукачівських єпископів, що видно із такої скарги, вислані у найвищу інстанцію. Найсвятіша і т. д.! Георгій Бізанці, якого папа в 1716 році призначив апостольським вікарієм грецького обряду уніатів, які знаходяться в Мукачівському окрузі, і дозволив висвятити його на звання шебастинського єпископа для цього ж грецького обряду. Він же потім отримав звання, тобто почесну посаду мукачівського єпископа уніатів грецького обряду від найсвітлішої Вашої величності через королівську угорську придворну канцелярію, минулого місяця помер. Він за свого життя був підпорядкований егерському єпископу, в єпархії якого вищеназваний округ існував, і бажанням вищеназваного єпископа було, щоб на місце покійного запропонувати якусь іншу, згідну і гідну людину із священників грецького обряду і одноразово довести до відома, який обов'язок має такий єпископ грецького обряду, (215) як шукати належні ліки для усунення помилок та навіть зловживань, що до цього часу мають місце серед священників названого обряду.

Для цього мандату згаданий егерський єпископ недавно дав відповідь: для цього грецького обряду були належно підготовлені із Яніанського фонду декілька випускників, із них були призначені парохами. У зв'язку з тим, що в минулому році патронатське право названого фонду на печського єпископа, оскільки він призначив із згаданого фонду від імені своїх вихованців, для своєї єпархії, Мукачівський церковний округ був позбавлений згідних учених пастирів душ з тої причини, що для виховання таких не мав жодної семінарії. Буде потрібно, щоб звітти вийшло багато випускників, які б змогли усунути зловживання, що ще й тепер трапляються. Для прийняття заходів остерігання, щоб сучасний стан не залишився і надалі, егерський єпископ вирішив, щоб за ласкавою згодою Вашої найсвятішої величності на вищеназваний Яніанський фонд, заснований спеціально для поширення унії грецької церкви з римською, приймалися юнаки лише руської

Georgio Bizanczy Fatis functo Clerus Saecularis, et Regularis convenit, et vota sua ad Calicem imposuit in Altari. Calicem obsignatum expediverant medio duorum Ablegatorum ad Ven. Conventum de Lelesz fine apertionis, qua facta Simeon Olsavszky adsalutatur Episcopus. Hinc apparet, qualiter Episcopi Munkacienses antea eligebantur (:Praenotationes Pásztyianaе:)

Haec electione non contenta Agria primum gresum fecit Dicasteriale influxus sui in nominationem Episcoporum Munkaciensium, quod patet ex sequenti Altissimo Loco facta Remonstratione:

Sacratissima etc! Georgius Bizanczy, quem Summus Pontifex in anno 1716. in Vicarium Apostolicum Ritus Graeci Uitorum in Districtu Munkaciensi commorantium constituit, et ad Titulum Episcopi Sebastopolitani pro eodem Graeco Ritu in Episcopum consecrari fecit, quive exposit titulum, seu honorem Episcopi Munkaciensis Ritus Graeci Uitorum a Majestate Vestra Sacratissima per expeditionem Regiae hujus Cancellariae Hungarico-Aulicae optinuit(!), praeterito mense Iunio fatis cessit. Qui cum vita sua durante Episcopo Agriensi, in cujus nimirum Diocesi praefatus Districtus existeret, subordinatus fuerit ab antelato Episcopo Agriensi desideratum fuit, ut in locum defuncti alium aptum, et idoneum subjectum ex Graeci Ritus Sacerdotibus proponat, et una etiam informet, qualem talis Episcopus Ritus Graeci (215) subsistentiam habeat, qualiterve abusus vel etiam excessus, qui apud Sacerdotes dicti Ritus hactenus irrepissent, conveniens remedium sortiri quirent.

Ad quale mandatum memoratus Episcopus Agriensis nuper rescripsit: hucusque pro ritu Graeco non aliunde, quam ex Fundatione Iania aliqua saltem debite instructos acceptos fuisse alumnos, et ex illis constructos Parochos. Cum autem anno proximo praeterito Ius Patronatus dictae Fundationis in Episcopum Quinque Ecclesiensem translatum exstiterit, in quantum Episcopus Quinque Ecclesiensis alumnos memoratae Fundationis pro sua Diocesi privative indicaverit Districtus Munkaciensis idoneis, et doctis animarum Pastoribus eo, quod pro erudiendis illis nullum habeat Seminarium, destitueretur, et sic non ut abusus hactenus observati possint tolli, quin potius plures evenire erit necesse. Ad quod praecavendum proximius medium de praesenti haud superesse judicavit Episcopus Agriensis, quam ut ex Clementi Majestatis Vestrae Sacratissimae assensu ad praedeclaratam Fundationem Ianianam aliunde directe pro Graecae Ecclesiae cum Romana Unionis promotione institutam non nisi Nationis Ruthenicae juvenes, in quantum fieri

народності, які по можливості знають більше інших мов, і щоб після належної підготовки щороку посилались у ці області для роботи з віруючими. Вони змогли би до того часу, поки не з'явиться кращий і багатший заклад, турбуватися про виховання священників у цих областях.

Що стосується вакантної єпископської посади того ж народу, то для нього Вашій найсвятішій величності покійно рекомендує Симеона Ольшавського, мукачівського генерального вікарія. Вищеназаний єгерський єпископ вважає, що Ольшавський зможе краще, ніж інші, просунути вперед духовну вітху згаданого народу своїми знаннями і своїм великим натхненням повернути до бога душевний спокій і покійність людей на основі того, що він був вихований із вищезгаданого Яніанського фонду в Трнаві, закінчив там свої теологічні студії, став людиною морально чистою і добре освіченою, знавцем мов і зразком у житті; ще за життя покійного єпископа Бізанці похвально виконував функції генерального вікарія, більше того, у зв'язку з тим, що єпископ внаслідок стану свого здоров'я не міг виконувати свої обов'язки протягом трьох років, Ольшавський заступав його, (216) проводив перевірки і, наскільки міг без необхідної допомоги, намагався виправити недоліки. Цими своїми діями він заслужив похвалу і пошану серед духовенства свого обряду. До цього слід додати, що сам Симеон Ольшавський, наскільки міг спостерігати єгерський єпископ, вірно і слушно відноситься до найвеличнішого австрійського двору, заслужено повинен одержати згоду начальства на посаду єпископа, від волі якого очевидно дуже належить народ.

Що стосується матеріального забезпечення в майбутньому єпископа цього народу, то цей єпископ не буде забезпечуваний іншими засобами матеріальної підтримки, а лише тими, якими звичайно забезпечується настоятель монастиря ордену Василіян, заснованого в честь св. Миколая біля Мукачева, або, як вони самі називають, ігумен. Звідти він утримує монахів і сам там одержує харчування. Крім цього, щороку одержує від священників певну грошову підтримку, так зване кафедральне, а також за висвячення священників звичайно отримує певну плату. Однак із цих прибутків, що приносять, не так багато, він не зможе мати належне йому забезпечення, тому померлий єпископ Бізанці для своїх наступників — єпископів у тестаменті спеціально заповідав декілька земельних ділянок, невеликі прибутки

potest, lingvarum etiam aliarum gnari suscipiantur, et sufficienter instructi, quot annis ad Curam animarum partium illarum mittantur, qui interea etiam, donec Uberior Fundus semet offeret, Partibus illis de eruditis Presbyteris inde prospici possit.

Quoad vacantem vero nunc ejusdem Nationis Episcopatum, pro hoc Majestati Vestrae Sacratissimae: Simeonem Olsavszky Vicarium Generalem Munkaciensem humillime suggerit, et eundem prae reliquis cum fructu animarum spiritualique praeactatae gentis Consolatione promoveri posse cum Conscientiae suae, et super tali suggestionem sua, reddenda coram Deo rationis securitate demisse existimat praefatus Agriensis Episcopus vel ex eo, quod hic in praeactata fundatione Ianiana Tyrnaviae educatus, et ibidem Studia sua Theologica absolvens, vir alias integer, et bene eruditus lingvarum gnarus, et exemplaris vitae sit, ac sub defuncto etiam Episcopo Bizanczy Vicarium Generalem laudabiliter gesserit, imo eundem Episcopum ob statum suum valetudinarium obligationi suae jam a tribus annis fere satis facere nequentem, supportaverit, Visitationes (216) tiones peregerit, et defectus etiam, in quantum ob non habitam assistentiam fieri potuit, corrigere adlaboraverit, sicque industriam suam apprime comprobavit, ac apud Ritus sui Clerum sibi existimationem procuravit. Cui accederet, quod ipse Simeon Olsavszky, in quantum observare potuit Episcopus Agriensis, fidei, et recto corde feratur erga Augustissimam Domum Austriacam, in gentis illius Episcopo, a cujus videlicet nutu populus multum dependeret, inter principales qualitates merito censi debet.

Quod porro gentis illius Episcopi subsistentiam tangeret, Episcopus hic aliis subsistentiae mediis provisus non foret, verum ordinarie in Monasterio Ordinis S. Basilii M. in honorem S. Nicolai ad Munkács fundato Superior, seu ut ipsi vocant Abbas esse soleret, unde et Fratres Conventuales aleret, et solus quoque mensam aliquam haberet, praeterea a Presbyteris certam pensionem sub titulo Cathedralitici annue percipere, ita et pro Ordinationibus Presbyterorum certam taxam exigere soleret, ex quibus tamen proventibus, veluti exiguum quid importantibus competentem suam subsistentiam habere non valeret, ultra hos autem proventus defunctus Episcopus Bizanczy pro Successoribus suis Episcopis nonnullos Fundos in Testamento specificè declaratos legavit, quorum tamen Fundorum exiguus proventus si etiam prioribus praeexpositos annumerentur, pro ipsa tantummodo Episcopi honesta intertentione haud sufficere videntur.

яких, якщо їх додати до вищенаведених, на нашу думку, могли б вистачити для скромного прожиття єпископа.

В часі, коли надійшов вищеоцінений лист егерського єпископа, повернувся і Симеон Ольшавський, генеральний вікарій уніатів грецького обряду в Мукачівському окрузі і в своїй доповідній записці навів дані про те, як протягом багатьох минулих років працював економом на панському винограднику, а за чотири останні роки на посаді генерального вікарія внаслідок здоровельного стану єпископа, на його плечах лежав весь тягар управління і керівництва уніатами грецького обряду у вищенаведеному окрузі, і що в майбутньому також прикладе всі свої сили і старання для поширення священної унії і для користі людей. Він звертається з проханням, щоб Ваша найсвятіша величність згідно з попереднім правилом була так ласкава надати йому вакантну посаду єпископа.

(217)

Пропозиція.

У зв'язку з тим, що за достовірним свідченням егерського єпископа, а також загальновідомо, що Симеон Ольшавський після закінчення освіти в Трнаві довгий час ревно служив людям грецького обряду, протягом чотирьох років похвально виконував функції генерального вікарія уніатського єпископа в Мукачівському окрузі, і що, крім того, він особливо відданий величному двору Вашої найсвятішої величності. Виходячи із цього, ця Угорська королівська придворна канцелярія найуکیلніше вважає, що названому Симеонові Ольшавському слід найширше надати звання або посаду Мукачівського єпископа уніатів грецького обряду, що стала вакантною внаслідок смерті вищенаведеного Георгія Бізанці. І хоч попередні єпископи грецького обряду висвячувалися не таким способом, а на випрошену від папи єпископську посаду для областей безвірців, внаслідок того, що мукачівський єпископ був піднятий на такий рівень волею самого папи і не був добре матеріально забезпечений, тому, щоб вищеназваний Симеон Ольшавський міг виконувати єпископські функції грецького обряду свого попередника, шляхом листа, направленою кардиналу Цієнфугу, треба спонукати його до того, щоб він домігся у самого папи, щоб у зв'язку із смертю покійного згаданого Георгія Бізанці, шебастинського єпископа і апостольського вікарія всіх уніатів

Sub tempus, quo praerecensitae Agriensis Episcopi litterae advenerunt, recurrit et Simeon Olsavszky Ritus Graeci Unitorum in Districtu Munkacsiensi Vicarius Generalis, et per Supplicem libellum eatenus exhibitum, recensuit, qualiter plurimum retrodictorum annorum in Vinea Domini operarium egerit, a quatuor annorum autem decursu in qualitate Vicarii Generalis valetudinario, ut plurimum existente Episcopo totum quasi onus directionis, et Gubernii Ritus Graeci Unitorum in antelato Districtu humeris ejus incubuerit, et ulterius quoque omnes vires et conatus suos in promotionem S. Unionis, et animarum fructum impensurus sit. Supplicando quatenus eidem praevio modo vacantem Episcopatum Majestas Vestra Sacratissima benignissime dignaretur conferre. (217)

Opinio

Cum ex fidedigno Episcopi Agriensis Testimonio, et aliunde etiam constat Simeonem Olsavszky absolutis Tyrnaviae studiis in Ritu Graeco animabus longiori tempore Zelose servivisse, a quatuor autem annorum decursu munus Vicarii Generalis Episcopi Ritus Unitorum in Districtu Munkacsiensi laudabiliter gessisse, insuper et erga Augustam Majestatis Vestrae Sacratissimae Domum peculiariter devotum esse. Hinc Regia haec Cancellaria Hungarico Aulica humillime censet dicto Simeoni Olsavszky titulum, seu hominem Episcopi Munkacsiensis Graeci Ritus Unitorum per mortem antelati Georgii Bizanczy vacantem benignissime conferendum. Et siquidem priores Episcopi in Ritu Graeco non ad ejusmodi, verum alium in partibus infidelium a Summo Pontifice impetratum Episcopalem titulum consecrati fuissent, eo, quod Episcopatus Munkacsiensis in talem auctoritate Summi Pontificis erectus, et neque dotatus haberetur. Proinde ut praefatus Simeon Olsavszky Ritu Graeco Pontificalia munia more sui antecessoris obire possit, medio litterarum ad Cardinalem Cienfuegos dirigendarum, huic intimandum esse censerit, quatenus apud Summum Pontificem exoperari conetur, ut fati functo memorato Georgio Bizanczy, Episcopo Sebastianopolitano, et omnium Graeci Ritus Unitorum in Districtu Munkacsiensi commorantium Vicario Apostolico in locum ejusdem memoratus Simeon Olsavszky Vicarius Apostolicus con-

грецького обряду, що проживають у Мукачівському окрузі, на його місце був призначений згаданий Симеон Ольшавський як апостольський вікарій і щоб одержав звання вищезазначеного шебастинського або інший єпископський титул від папи і був висвячений на такого за грецьким обрядом для уніатського народу і духовенства. По відношенню до того, чого боїться егерський єпископ, щоб передачею Яніанського фонду пейчському єпископові цей фонд не був використаний для його єпархії, а саме у латинському обряді, і таким способом, поки не вистачає відповідних душпастирів грецького обряду і нема жодного поповнення, коли патронатське право Яніанського фонду на 9 вихованців пейчським єпископом іншим способом не може бути видане, якщо тільки не за умов відносно якості і зобов'язань утримуваних вихованців у відповідності з фондовим документом і вираженням пейчському єпископові повідомлення, (218) щоб вищезгаданий фонд використовував не інакше, як за дотримання умов, виражених у заснуванні фонду, тобто при виконанні думки засновника, тобто, щоб представляв Угорській королівській намісницькій раді придатних і надійних кандидатів, як це робилось раніше, і як нещодавно було попередження, щоб вміло турбувався про те, як використання умови згаданого фонду з боку патронів і належна турбота про вихованців, особливо в тому відношенні, щоб це були придатні і надійні люди грецького обряду, воз'єднані з католицькою церквою, і щоб на виховання з Яніанського фонду приймались перш за все такі більше, що на них є велика потреба, а не люди римо-католицького обряду.

Між іншим, безсумнівно, що відомі зловживання, а навіть проступки серед людей грецького обряду, хоч об'єднаних із католицькою церквою, здебільшого походять із того, що їх єпископ більшу частину своїх прибутків має до цього часу із кафедрального та висвячення, і таким чином рідко береться огляд при висвяченні на перевірку знань і потребу священників.

Насправді з великою шкодою для державної казни і окремих панів поміщиків щодо попередньої грошової сплати є багато випадково висунутих на церковні посади. Виходячи з цього, він вважав, що передусім необхідно постановити, щоб єпископ грецького обряду уніатів був так обмежений, щоб не насмілювся згідно дарчих грамот вимагати які-небудь посади. Насправді нехай висвячує на священні посади лиш стільки і таких, які дуже потрібні для обслуго-

stituatur, et sive praefatum Sebastianopolitanum, sive alium Episcopalem titulum a Summo Pontifice obtinendum, ad eundem in Ritu Graeco consecrari, Populoque, et Clero Ritus Graeci Unitorum in quantum ad id, quod Agriensis Episcopus metuit, ne nimirum facta Fundationis Ianianae in Episcopum Quinque Ecclesiensem translatione, hic alumnis ejusdem Fundationis privative pro sua Dioecesi, et quidem in Ritu Latino utatur, hocque modo, dum in Ritu Graeco idonei animarum Pastores deficiunt, nulli adsint Succrescentes cum jus Patronatus Ianianae Fundationis numero 9. alumnorum Episcopis Quinque Ecclesiensibus alio modo concessum non sit, quam salvis Conditionibus omnibus super qualitate, ac obligationibus alumnorum intertenendorum contextu Fundationalium appositis, et ea per expressum facta Episcopo Quinque Ecclesiensi Intimatione ut ad prae- (218) fatam Fundationem non alios, quam fundationaliter praescriptis qualitatibus praescriptos, consequenter ad exequendum Fundatoris mentem, aptos, et idoneos praesentet Regio Hungarico Loftali Consilio, sicut antehac ita et novissime intimatum fuit, ut solerter curet, quatenus praenotatae Fundationis Conditiones ex parte Patronorum aequae, ac alumnorum curam gerentium de tempore ad tempus rite adimplenatur, per consequens quousque Ritus Graeci cum Ecclesia nihilominus Catholica Uniti, apti, et idonei adfuerint, tales prae omnibus aliis, et nonnisi in horum defectu Ritus Latini homines ad alumnatum, et Fundationem Ianianam suscipiantur.

Caeterum cum indubium sit notabiles abusos, imo et excessus apud Graeci Ritus homines, quantumvis cum Ecclesia Catholica Unitos ut plurimum ex eo invaluisse, quod Episcopus illorum majorem proventuum suorum partem ex Cathedralico, et ordinationibus hactenus habuerint, et sic, quo ad ordinandos requisita Scientia, et necessitas raro spectata. Verum cum gravi Publici, et privatorum quoque Terrestrialium Dominorum praeejudicio erga praevidiam solutionem pecuniariam obvii quivis ad S. Ordines promoti exstiterint. Proinde praevio modo resolvendum Graeci Ritus Unitorum Episcopum ita circumscribendum esse censeret ne pro Collationalibus Ordinum exigere quid ausit, verum ad S. Ordines tot, et tales dumtaxat, qui ad serviviam animabus in Ritu Graeco summe sint necessarii, et liberae conditionis, ac praevidie debite, sufficienterque instructi existunt, promoveat. Qui quidem Episcopus Clero sibi subordinato peculialiter invigilare tenebitur ut idem decenter vivat, pronunciatione anathematis, et aliis extorsivis modis contribuentem plebem non gravet, et neque in jura Terrestrialium Domino-

ування душ у грецькому обряді, вільного стану і попередньо достатньо та належно підготовлені. Якщо той єпископ буде турботно стежити за підпорядкованим йому духовенством, щоб воно належно жило, виголошенням церковного прокляття та іншими способами покарання не буде обтяжувати народ, що його оплачує, не буде втручатися у права поміщиків, будучи задоволений парафіальними ділянками та іншими законно одержаними прибутками від них. Вони намагаються турбуватися про душі, і цю турботу вони послідовно виконують.

Належне кафедральне, хоч воно повинне даватися єпископові, що не забезпечений іншими засобами плати, для забезпечення йому необхідного прожиття, але із нього і навколо його збору легко можуть виникати проступки; на мою думку, егерському єпископові треба буде повідомити, скільки і від кого до цього часу під видом кафедрального зібрано, скільки прибутків звичайно мають єпископи грецького обряду від монастиря св. Миколая, побудованого біля Мукачєва, (219) щоб він чимскоріше міг викласти свою думку і видати розпорядження, яке кафедральне у майбутньому повинне бути оплачуване єпископові грецького обряду, звідки і як єпископи і священники грецького обряду у майбутньому повинні забезпечуватися платою для прожиття, щоб таким чином були визначені засоби утримання і плата єпископа і парохів-уніатів грецького обряду а також монахи цього обряду, а навіть єпископи, що ще й тепер перебувають у схизмі, були забезпечені до прийняття унії із католицькою церквою. Однак у всьому на совісне найвище вирішення Вашої величності. У Відні, 16-е жовтня 1733 року.

З найпокірнішою повагою Угорська корольська придворна канцелярія. Граф Людовик з Баттян, Йосип Коллер.

Глава 49

Бабілянський кодекс подає про цього єпископа такі додаткові дані: Стефан Симеон Ольшавський, одержавши прізвище від назви села Ольшавиця, що розташоване у Спиському краю, в якому він народився у батьків селянбідняків, що прибули туди з іншого місця і спочатку були кріпаками родини Чакі, а потім Бертоці; спочатку прізвище батьків було Жид, потім Жидек; вони стали відомими для історії тим, що виростили для руського духовенства в Угорщині двох великих єпископів і потурбувалися дати їм всебічну освіту. Цей Симеон Оль-

rum involet, verum contentus Fundis Parochialibus, aliisque legitime admissis obventionibus absque ulteriori Contribuentium onere animarum curae sint intenti eandemque rite obeant.

Catedralium quod respicit, quamvis hoc Episcopo aliis mediis non proviso ulterius etiam necessario admitti debeat, ex quo tamen, et circa illius actionem excessus facile evenire possent, Agriensi Episcopo intimandum fore existimavi, ut capta genuina informatione, quod a quibus ejusmodi Cathedralici titulo hactenus exigere, quosve reditus e Monasterio S. Nicolai ad Munkács erecto habere consueverint Graeci (219) Ritus Episcopi mentem, et opinionem suam proxime exponat, et perscribat, qualem in futurum praefati Cathedralici titulo exactionem Episcopo Graeci Ritus admittendam, undeve, et qualiter tam Episcopi, quam et Parochorum Graeci Ritus Congruae subsistentiae in futurum competenter providendum esse censeret, ut sic deputata nimirum, et admissa Episcopo, et Parochis Graeci Ritus Unitis congrua subsistentia, et alii ejusdem Ritus Sacerdotes, imo et Episcopi in Schismate hactenus persistentes ad amplectendam cum Ecclesia Catholica Unionem alliciantur. Salvo tamen in omnibus Altissimo Majestatis Vestrae iudicio. — Viennae 16-a Octobris, 1733. Humill. obsequentiss. Cancellaria Regia Hungarico Aulica. Comes Ludovicus de Battyán. Iosephus Koller.

Caput 49.

Codex Babilianus sequentia ulteriora data de hoc Episcopo continet: Stephanus Simeon Olsavszky appellatione desumpta a cognomine Possessione in provincia Scepusiensi situata Olsavicza dicta, in qua primam etiam aspexit lucem, genitoribus quidem communis sortis, et aliunde eorum advenis, et primo Familiae Csákianae dein vero Berthocianae subditis, a principio Zsid, ex post vero Zsidek vocitatis, memoria tamen apud posteritatem dignissimis eo, quod duos magnos Clero Hungaro-Rutheno progenuerint Episcopos, et omni tenere scientiarum erudire curaverint.

шавський був одним із перших руських вихованців, що одержували освіту в Трнавській семінарії св. Адальберта ордену Єзуїтів із Яніанського фонду. Закінчивши на «похвально і відмінно» вивчення філософських і теологічних наук та церковних законів, у 1719 році він був направлений для роботи з людьми в Мукачеві і в тому ж році Георгієм Геннадієм Бізанці був висвячений на посаду пресвітера, а потім після смерті генерального вікарія Йосифа Годермарського в 1729 році внаслідок своєї високої освіти, чесності та нагороди за виняткову мудрість він за управління єпископа Бізанці зайняв цю посаду і достойно зберіг її аж до 1733 року. Після належно організованих 27 липня 1733 року похорон набожно покійного в господі єпископа Георгія Геннадія Бізанці на зібраних з цього приводу багаточисленних зборах духовенства був публічно прочитаний надісланий із Егеру єпархіальний декрет егерського єпископа графа Габрієля Ердевді відносно вікаріальної посади, причому присутнє руське духовенство, що зібралося з приводу похорон, з глибокою смиренністю і одногolosно прийняло на вакантне генеральне крісло Сімеона Ольшавського (220) і урочисто поздоровило його з цієї нагоди.

Наступного 1734 року, 26 серпня, його призначив імператор і апостольський угорський король Карл VI мукачівським єпископом, а 1735 року у місті Львові, в сусідній Галичині, його преосвященством єпископом Афанасієм Шептицьким, митрополитом всієї уніатської Русі, був висвячений на єпископа.

Те, що єпископа Сімеона, який повернувся після одержання єпископського звання і висвячення в Мукачеві із Галичини, монахи василіанського монастиря не прийняли з належною увагою і любов'ю у заснованому біля Мукачева монастирі св. Миколая, видно і із того, що з нагоди введення його на службову посаду або в резиденцію монахи, разом із своїм ігуменом Григорієм Булком, одногolosно кричали і виражали своє незадоволення не лише необхідною юридичною формою живого слова, але також написали скаргу відносно свого протесту і заперечення того, щоб цей єпископ Сімеон Ольшавський, як і його наступники, незалежно від того, яку посаду вони не займали б у цьому єпископстві чи то єпископи, чи архімадрити, чи, нарешті, наділені якимсь іншим підробленим та видуманим титулом, деспотично не вмішувалися у права та рухоме і нерухоме майно стародавнього дарчого фонду, а також самого монастиря св. Миколая, заснованого

Simeon iste Olsavszky sub disciplina Societatis Iesu Tyrnaviae ex primis Clericis Ruthenicis in Seminario S. Adalberti in fundatione Ianiana Philosophicis, Theologicis, et Canonisticis studiis singulari cum laude et honore terminatis anno 1719. pro cura animarum Munkacsinum emissus eodemque anno a Georgio Genadio Bizanczy in Sacrum Presbyteriatum Ordinem promotus, subinde Iosephi Hodermarszky Vicarii Generalis anno 1728 exigentibus eximiis ejus eruditionis probitatis, ac singularis prudentiae meritis, ita simul ordinante Episcopo Bizanczy gradum occupavit, occupatumque usque annum 1733 digne servavit. Anno 1733 27 Iulii competenter peractis pie in Domino defuncto Georgio Genadio Bizanczy Episcopo Exequiis, occasione quarum in maximo Cleri concursu expeditum Agria Comitis Gabrielis Erdódy Episcopi Agriensis intuitu muneris Vicarialis publice lectum est Doecesanum Decretum, penes quod cum humillima animi submissione a toto ea occasione concurrente praesente Ruthenico Clero Sede Vacante pro Generali Simeon hic Ol- (220) savszky acceptatus, et adsalutatus est. Unanimi voto Vicario subsequo autem anno 1734. 26-a Augusti a Carolo VI. Imperatore, et Apostolico Hungariae Rege Episcopus Munkacsienis nominatus, et anno 1735. Leopoli in vicina Halitia ab Excellentissimo, ac Rmo Episcopo Athanasio Septiczky totius Unitae Russiae Metropolita Episcopus consecratus est.

Quod autem Simeonem hunc Episcopum obtento beneficio Episcopalis Consecrationis ex Halitia Munkacsinum reducem Patres Religiosi Basilatae non eo, quo oportebat, affectu, et amore in Monasterio S. Nicolai ad Castrum Munkács fundato sint complexi, patet vel ex inde, quod occasione Installationis, seu Statutionis ejusdem dicti Patres cum suo Hegumeno Gregorio Bulko vocitato unanimi consensu, et voluntate in debito Iuris forma non tantum vivae vocis oraculo, sed et scripto quoque eatenus contacto eum in finem protestantes reclamationum, et contradixerunt, ne videlicet tam hic Simeon Olsavszky Episcopus, quam ejus in Episcopatu Successores ullo simpliciter amplius seu Episcopatus, seu Archi Mandritae, seu alio quocunque demum colorato, et excogitabili titulo in jura, et bona tam mobilia quam immobilia antiquitus fundata, donata, acquisita, nec ad ipsum denique monasterium S. Nicolai confessoris ad Castrum Munkács fundatum, quod pro talis dumtaxat instituti S. Basilii M. Religiosis primitus ex falso ipsorum supposito fundatum fuisse supponebatur, per despoticam semet ingereret invasionem, imo vero nec in spiritualibus spirituali tam hujus Episcopi Simeonis, quam et

біля замку Мукачева, який, на їхню неправильну думку, спочатку був заснований власно для монахів ордену св. Василя В. Ба навіть у духовних справах визнавалась юрисдикція як цього єпископа Симеона Ольшавського, так і його інших наступників на посаді єпископа тільки в тому, що дозволяє статут засновника ордену св. Василя Великого, першого отця і найсвятішого законодавця, як дозволяли священні канони і церковні санкції як із загального, так і із спеціального права безпосередньо привілейованим єпископам-монахам або у єпархіальних, або обрядових справах.

Незважаючи на це, єпископ Симеон наскільки був людиною миролюбною, спокійною і великим прибічником домашньої гармонії (взаємопорозуміння), так що після необдуманого шуму монахів він нічого не змінив у середині мурованої огорожі (тобто в монастирі), що була побудована турботою Георгія (221) Бізанці, жив мирно в монастирі св. Миколая разом із монахами і своїм великим розумом керував як підпорядкованим йому народом, так і духовенством. Керуючи, цей учений єпископ Симеон був настільки настирливий у дотримуваних чесності, що він ні з одним проступком, хоч допущеним публічно внаслідок людської слабості кимось із духовенства, не мирився, але в той же час виявленням правди і співчуття як до винного, так і потерпілого, батьківським умовлянням він повертав до доброї згоди тих, що вийшли за межі приватних справ.

Цей єпископ Симеон Ольшавський протягом усього часу, коли керував руським народом і духовенством в Угорщині, з преосвященим егерським єпископом, графом Габрієлом Ердевді, дотримував взаємну гармонію і постійно поважав взаємопорозуміння, особливо для кращого вивчення і всебічної підтримки своєї єпархії; коли була потреба, він ніколи не пропустив нагоди попросити допомоги. Однак і найкращим відношенням єпископ Симеон не відвернув змії у траві, тобто небезпеки, що загрожувала з боку прогалін у знанні церковної історії. Між іншим, цей єпископ своїм прекрасним життям покинув бажання одружитися, звільнився від тілесних пут, закликаючи до вічної ласки, відійшов із цього нужденного світу до щасливої вічності 24 грудня 1737 року, і, дохований у крипті того ж самого монастиря біля Мукачева, спочиває у господі.

2—3 лютого 1734 року він провів генеральні збори духовенства, на яких було прийнято багато рішень у питаннях суперечок між єпископом і монахами. Монахи, незадоволені цим си-

aliorum in Episcopatu ejus Successorum Jurisdictionem aliter recognoscerent, nisi in quantum regula S. Basilii M. primi Patris, et Legislatoris sui Sanctissimi id fieri pateretur, et tam de jure communi, quam speciali a Sacris Canonibus, et Ecclesiasticis Sanctionibus immedicantes privilegiatos Episcopos Religiosos sive Dioecesanis, sive Ritualibus concessum foret.

Hic tamen non obstantibus Episcopus Simeon quemadmodum erat vir mutuae pacis, et tranquillitatis ac domesticae harmoniae amantissimus, ita praecipiti eoque infundato strepitu monachico nihil alteratus inter murata septa, quae Georgio (221) Bizancio procurante fuere vitatae Monasterii S. Nicolai, pacificam vixit vitam cum monachis iisdem summa ingenii dexteritate tam popululum sibi commissum, quam et Clerum regens, et gubernans, utpote cujus conservandi honoris in tantum constanter fuit studiosus Simeon hic Episcopus, ut nullum prorsus ob quaecunque demum delictum etiamsi publice ex fragilitate humana commissum ex Clero suo palam objurgaret, sed veritate potius compassione mixta intra se, et derelinquentem, ac privatos parietes ad frugem bonam paternis monitis excedentes reducebat.

Hic Episcopus Simeon Olsavszky toto tempore, quo exiguo popululum, et Clerum Hungaro-Ruthenicum rexit cum Comite Gabriele Erdödy Rño Episcopo Agriensi assiduo mutuam fovit harmoniam, sive cointelligentiam ultronee pro Dioecetano suo recognoscendo gratiosissimo in omni submissione constanter veneratus est, praepotentem ejusdem dum opus fuit, assistentiam devote implorare nunquam intermittens. Sed optimae Fidei Praesul Simeon angvem in herba latere ex defectu Scientiae Historiae Ecclesiasticae non advertit. Caeterum longiore vita dignissimus hic Praesul relicto jugi suo desiderio a nexibus corporis vocante superna clementia absolutus de hac aerumnosa ad felicem aeternam transiit 1737 anno 24. Decembris, in eodem Monasterio ad Munkács fundato solitae Criptae impositus, quiescit in Domino.

A. 1734 2-a et 3-a Februarii celebravit Generalem Cleri Congregationem, in qua multa sunt constituta quoad differentias inter Episcopum, et Monachos. Monachi non contenti hac Dynodo,

нодом, звертаються до егерського єпископа Ердєвді і просять його допомоги і заступництва. Хоч єпископ і відповів, але справу не міг вирішити, лише смертю Симеона.

Симеон Ольшавський після складання обітниць прийняв ім'я Стефан. Він не був призначений папою апостольським вікарієм, не дав присягу вірності егерцям, але прямо королем Карлом VI-им 13 листопада 1733 року був призначений мукачівським єпископом і як такий вступив на посаду і помер.

(222) Глава 50

ГЕОРГІЙ ГАВРІІЛ БЛАЖОВСЬКИЙ, ХХVІІ МУКАЧІВСЬКИЙ ЄПІСКОП.

Я радо звертаюся до стародавніх книг і рукописів і їх змушую говорити. У книзі Бабілі так розповідається про цього єпископа: Був мукачівським єпископом по імені Георгій, походить із села Блажов, що знаходиться у славному Шариському комітаті, де він народився. Звідти одержав прізвище Блажовський. Похвально закінчив студії у Трнавському університеті як вихованець св. Адальберта. Після завершення серйозніших студій був направлений для турботи про людські душі. На священну посаду пресвітера був висвячений єпископом Георгієм Бізанці. Біля свого безпосереднього попередника виконував функції домашнього капелана. Турбувався, щоб той повернув дух богові, від якого його мав. Відразу під приводом відвідин друзів та нагоди смерті єпископа Симеона відправився до егерського єпископа без попереднього погодження цього свого наміру з Михайлом Ольшавським, як старшим і братом та генеральним вікарієм покійного єпископа Симеона, який, здається, не без права міг вимагати собі мукачівське єпископство, особливо тому, що своєю безупинною працею для загального блага духовенства Михаїл уже стільки виконав, як ніхто інший. Між тим він більше бажав віддати себе братерській любові, щоб жити як приватна особа при єпископові Георгієві, ніж, опираючись на свої заслуги, шукати єпископство, як найбільш достойний цього, хоч знав, що це буде іншим подобатися тим більше, що він сам достойний цього за свої заслуги.

З нагоди вчасніше розпочатої подорожі та іншої необхідності, яку вимагали тодішні обставини русько-католицького духовенства і народу, Георгій Блажовський видав розпорядження таємно скликати окружні збори духо-

recurrunt ad Erdödy Episcopum Agriensem, et petunt assistentiam, et protectionem. Episcopus Agriensis equidem rescripsit, sed res componi non potuit, nisi morte Simeonis.

Simeon Olsavszky post depositam Professionem Stephanus dictus, non fuit Apostolicus Vicarius per Pontificem constitutus, neque fidelitatis iuramentum Agriensibus praestitit, sed directe per Regem Carolum VI. 1733. 13-a Novembris Episcopus Mukacsiensis nominatus, qua talis introductus, et defunctus est.

(222) Caput 50.

GEORGIUS GABRIEL BLAZSÓSZKY EPISCOPUS MUNKACSIENSIS. XXVII.

Lubens ego antiquos Codices, et Manuscripta consulo, et ea loqui facio. Babilya codex taliter de hoc Episcopo fatur: Episcopus Munkacsiensis fuit Georgius cognomine, aequa a Possessione Blasov, in I. Comitatu Sáros existente in qua natus fuit, desumpto Blazsószy appellatus, qui laudabiliter terminatis in Universitate Tyrnaviensi, qua alumnus S. Adalberti severioribus studiis exmissus pro cura animarum ad Sacrum Presbyterii Ordinem ab Episcopo Georgio Bizanczy promotus, apud immediatum Praedecessorem suum domesticum egit Capellanum, quem ut primo Spiritum, a quo eum habuit, Deo reddidisse observavit, illico sub praetextu visitandorum amicorum obtenta defuncti Episcopi Simeonis occasione viam arripuit ad Episcopum Agriensem, nullo praevidente super eo tractatu instituto cum Michaele Olsavszky, veluti Seniore et Fratre, ac denati Simeonis Episcopi Vicario Generali, qui non injuria Episcopatum Munkacsiensem desiderare posse videri poterat, praesertim quod continuis pro bono publico Cleri laboribus tantum jam Michael egisset, quantum nemo alter, interim maluit dare amori fraterno, ut sub Georgio Episcopo privatus viveret, quam meritis suis, ut Episcopatum quaereret, dignus maxime vel ex eo nomine Episcopatu, quod cum aliis non illibenter concedere sciret, quo solus dignus meritorum praejudicio aestimabatur.

Occasione autem tempestivius suscepti itineris, quam aut necessitas aliqua postulare, aut Cleri, et populi Rutheno-Catolici temporis illius circumstantiae exigent, Clero Congregationes respective clancularie in partibus celebrandas Georgius Blazsószy indixit, in iisque pro sui in Episcopum Munkacsiensem nominatione collegit, ea via a Comite Gabriele Erdödy Episcopo Agriensi sui promotionem in vicariatus Officium sede vacante obtenturus quo in puncto etiamsi naturae ductum,

венства, на яких зібрав згоду для свого призначення мукачівським єпископом. Під час цієї подорожі від графа Габрієля Ердеві, егерського єпископа, він хотів отримати висування на вакантну посаду вікарія. Хоч у цьому він був ведений вродженою вдачею, якою наділена кожна людина, щоб просити владу і тим позбавитися підлеглості іншим. Але цього добивався Георгій всякими вчинками, (223) якими ніби колись небесна блискавка заблищала, він не уник і амбіцій, однак 14 січня 1738 року домігся того, чого бажав.

У зв'язку з тим, що його преосвященство граф Габріель Ердеві, егерський єпископ, того часу зайнятий виконанням державних справ королівства в Братіславі, консисторія святого престолу егерського єпископства владою свого єпископа призначила Георгія Блажовського генеральним вікарієм на вакантну посаду мукачівського єпископа. Одночасно доручила преподобному пану Іоаннові Страбо, тодішньому мукачівському плебанові і замісникові архідиякона славного Березького комітату, щоб на зборах сусіднього руського духовенства проголосив Георгія Блажовського тимчасовим генеральним вікарієм і щоб передав тим, що залежать від нього, щоб вони відносилися до нього з необхідною послушністю і повагою, поки, очевидно, необхідним шляхом буде вирішено інакше.

Вищезгаданий лист егерської консисторії був такого змісту: Ми, консисторія священного престолу Егерського єпископства шлемо Тобі, преподобному і шановному брату во Христі Іоаннові Страбо, мукачівському плебанові і заступникові архідиякона Березького комітату, вітання і боже благословіння. Після того, як нам із точного донесення стало відомо, що преосвящений колись пан Симеон Ольшавський благочестиво помер, ми вважаємо, що є нашим обов'язком вчасно і розумно зробити розпорядження від імені Його преосвященства пана єпископа, пана і наймилішого нашого прелата, щоб вівці Христа були охоплені всією пастирською турботою і щоб народ, викуплений дорогою кров'ю Христа, не був виставлений небезпечі відходу від правильного шляху свого спасіння без провідника і керівника, ми вирішили оцінити як нагороду за труд так, щоб для греко-католицьких віруючих обрати і призначити одного із лона самих братів священників, який під час вакантної єпископської посади під титулом генерального вікарія проводив бо пастирську турботу і очолював би овдовілу церкву, якому як вельмишановне духовенство по-

quo omnis homo ita est comparatus, ut appetat potestatem, et aversetur subjectionem, secutus sit Georgius, inter omnigenas ta- (223) men, quibus veluti jubar quoddam Coeleste profulgebat, virtutes, ambitionis culpam haud effugit, etiamsi quod appetiit anno 1738. 14-a Ianuarii effective consecutus sit.

Excellentissimo quippe Comite Gabriele Erdödy, Episcopo Agriensi in publicis Regni negotiis Posonii pro tunc occupato, Consistorium Sacrae Sedis Episcopatus Agriensis auctoritate sui Episcopi Georgium Blazsószy vacante Sede Episcopatus Munkacsensis Generalem Vicarium constituit, simul et A. R. Dño Ioanni Strabo, Munkacsensis pro tunc Plebano, et Incl. Comitatus Beregh. vice Archi-Diacono serio inunxit, quatenus congregato viciniori Ruthenico Clero Georgium Blazsószy pro interimali Vicario Generali declaret, et ut ab eodem dependentiam habentes, eidem debitam obedientiam, et reverentiam exhibeant, publicet, donec scilicet via debita aliter dispositum fuerit.

Praenominatae litterae Consistorii Agriensis sunt hujus tenoris: Nos Consistorium Sacrae Sedis Episcopatus Agriensis. Tibi Reverendo, ac Honorabili in Christo Fratri Ioanni Strabo, Plebano Munkacsensi, et Vice Archi Diacono Comitatus Bereghiensis Salutem, et Divinam Benedictionem; Postquam nobis ex certa relatione innotuisset Illustrissimum, ac Reverendissimum quondam D. Simeonem Olsavsky in Domino pie obiisse; obligationis nostrae esse censimus, mature, et tempestive eas facere Dispositiones auctoritate Excellentissimi Illustrissimi, ac Reverendissimi D. Dioecesani, Dñi, et Praelati Nostri Gratosissimi, ne oves Christi omni cura Pastoralis destituantur, Populusque pretiosus Christi sanguine redemptus, absque Duce, et Rectore in via salutis periculo deviationis exponatur, opere pretium iudicavimus, ipsis Graeci Ritus Unitorum Fidelibus unum e gremio ipsorum Fratrum deputare, et denominare, qui Sede vacante sub Characterere Vicarii Generalis Curam Pastoralem gerat, viduataeque illius Ecclesiae praesit, a quo tum ipsemet Ven. Clerus dependentiam, tum et Status Saecularis directionem Spiritualem observare debeat. Ad quod munus obeundum singulariter commendabilem nobis se reddidit inter caeteros Admodum Reverendus Dominus Georgius Blasovszky, et vel maxime ex eo, quod aliunde jam eodem officio antehac viventi Episcopo laudabiliter functus (224) fuisset. Unicus, et solus per quinquennium ad latus pie defuncti existens, adeoque circumstantiarum in eodem Episcopatu notitiam habeat, confidimusque posthac etiam omnibus gratum

винне підкорятися, так і світський стан повинен шанувати духовне керівництво. На цю посаду серед інших нам особисто запропонував себе преподобний пан Георгій Блажовський і більше всього тому, що функції цієї посади він уже за життя єпископа похвально виконував (224) протягом п'яти років самотній і сам знаходився біля нещодавно покійного і тому придбав відомості про становище в цьому єпископстві, і ми після цього віримо також, що він проявить себе вдячним для всіх. Ось тому для блага сучасників ми доручаємо Вашому панству:

По-перше, щоб збори священників-уніатів греко-католицької церкви, які живуть по сусідству, оголосили вищезгаданого пана преподобного Георгія Блажовського обраним генеральним вікарієм цього Мукачівського єпископства (поки необхідним шляхом буде вирішено інакше) і щоб серйозно попередити тих, що залежать від нього, щоб вони відносилися до нього з необхідною послушністю і пошаною.

По-друге, у зв'язку з тим, що благої пам'яті пан єпископ помер, не залишивши заповіту, щоб відповідно до предписів священних канонів було зроблене розпорядження про його майно, перш за все, щоб була проведена інвентаризація всього, для виконання якої Ваше панство разом із паном новим вікарієм Георгієм Блажовським і О. Григорієм Булком, шановним ігуменом монастиря св. Миколая, єпископа і сповідника, на Чернечій горі, у присутності пана Михайла Ольшавського призначити комісію. Після опису і точного зазначення речі відкласти на безпечне місце і опечатати, а інвентаризаційні дані у двох примірниках надіслати Нам, або самому його преосвященству панові єпископу (тобто егерському).

По-третє: Похорони покійного єпископа провести належно, але без зайвих витрат, за згодою панів братів — членів консисторії.

По-четверте: Під час зборів священників необхідно попередити присутніх, щоб заборгованість по єпископських прибутках була належно зібрана або паном новопризначеним вікарієм, або призначеними паном вікарієм іншими людьми і належним чином була збережена. Доручаючи Вашому панству це все належно провести і вірно виконати, залишаємось Вашому преподобному панству. В Егері 14 січня 1738 року. Готові до послуг брати во Христі, консисторія егерського єпископства.

Для виконання пану преподобному Іоаннові Страбо, мукачівському плебанові і заступни-

semet exhibiturum. Hinc praesentium per vigorem eidem Vestrae Dominationi damus in commissis.

Primo: Ut Congregatio ex vicinia Clero ejusdem Ecclesiae Graeci Ritus Unitorum antelatum D. Admodum Reverendum Georgium Blasovszky pro Deputato (:intermaliter donec via debita aliter dispositum fuerit:) Vicario Generali ejusdem Episcopatus Munkacsiensis declaret, et ut ab eodem dependentiam habentes debitam obedientiam, et reverentiam eidem exhibeant, serio publicet.

Secundo: Cum piae reminiscendae D. Episcopus ab intestato sit mortuus, ut juxta praescriptum Sac. Canonum Dispositio fiat de Substantia illius, praepremis, et ante omnia fiat Inventarium omnium, ad quod effectuum denominatur Vestra Dominatio cum Domino Neo-Vicario Georgio Blasovszky, et P. Georgio Bulkó, Venerabilis Monasterii S. Nicolai Episcopi, et Confessoris de Monte Csernek actuali Superiore, in praesentia Domini Michaelis Olsavszky, Quibus conscriptis, et diligenter connotatis reponantur ad tutum locum, et obsigillentur, Inventarium vero in genuinis partibus Nobis, aut ipsimet Excellentissimo Domino Dioecetano transmittatur.

Tertio: Sepultura defuncti Episcopi concedens, non tamen frugalitatem excedens fiat, eaque cum cointelligentia DD. Fratrum Consistorialium.

Quarto: Eadem Congregatione Fratrum stante, super eo etiam admonendi venient, ut proventus Episcopales in restantia existentes diligenter sive per Dominum Neo-Vicarium, sive per aliquos ab ipsomet D. Vicario Deputatos collectentur, et in tuto conserventur. Quae omnia fideliter exequenda, et effectuada Virtute harum ejusdem Vestrae Dominationis dexteritati serio committentes, manemus. Adm. Rev. Dominationis Vestrae. Agriae 14. Ianuarii 1738. Ad serviendum propensi Fratres in Christo, Consistorium Episcopatus Agriensis.

Adm. Reverendo D. Joanni Strabó, Plebano Munkacsiensis, et Vice Archi Diacono Comitatus

кові архidiaкона Березького комітату, шановному братові во Христі. Мукачево. (225)

Лист був оголошений, прочитаний і прийнятий без жодного заперечення присутніх, що бажали в усьому дотримати звичай. З листом було ознайомлено шановний монастир св. Миколая, єпископа і сповідника, на Чернечій горі 22 січня року божого 1738-го з нагоди генеральних зборів шановного духовенства, що були проведені в монастирі вищезазначеного року і дня.

В актах єпархіального архіву знаходяться дані про це.

Глава 51

Ще не помер Симеон, а вже з'являються два суперники на Мукачівське єпископство: один Георгій Блажовський, а другий Михаїл Ольшавський, останній був вікарієм покійного брата і свого єпископа.

Михаїл Ольшавський повідомляє про смерть Симеона і просить духовну підтримку для єпархії від егерського єпископа, що знаходився тоді в Братиславі. Граф Антоній Ердеві 12 січня 1738 року затверджує цього ж Михаїла Ольшавського на посаду вікарія, а своєму вікарію Георгієві Фоглару доручає розвідати, кого вважає гіднішим на посаду вікарія та єпископа.

Між тим Георгій Блажовський ще за агонії Симеона, як вище було сказано, відправився в Егер і 14 січня 1738 року заготовив вищезгаданий законний лист на генерального вікарія. Це пізніше було підтвержене самим єпископом. Коротко це звучить так: Граф Габріель Антоній Ердеві, егерський єпископ, на місце Симеона Стефана Ольшавського, раніше апостольського і свого вікарія, що помер 23 грудня 1737 року, генеральним вікарієм Мукачівського округу (не єпархії) своєю ординарною владою іменує і призначає Георгія Блажовського в Егері, 9 лютого 1738 року.

Цей милий декрет його преосвященства егерського єпископа відносно генерального вікаріату преподобного пана Георгія Блажовського був оголошений під час генеральних зборів духовенства Березького комітату, що проводились в Берегові 7 березня 1738 року.

Той більше зробив, бо навіть у Марамороші виконав для себе (226) те, що слід було зробити. Це видно із листа до графа егерського єпископа:

Ваше преосвященство і високопреподобний

Beregiensis, Fratri in Christo observando. Munkács. (225)

Praesentatae, perlectae, et publicatae, et acceptatae nemine contradicente, cupientes in omnibus morem gerere. Signat. in Ven. Monasterio S. Nicolai Episcopi, et Confessoris de Monte Csernek, die 22. mensis Ianuarii, Anno Domini 1738. occasione Generalis Congregationis, in praedicto Monasterio, anno, et die, quibus supra, celebratae, Ven. Cleri.

Acta archivi Dioecesanani sequentia de illo continent:

Caput 51.

Necdum mortuo Simeone jam jam duo aemuli enascuntur pro Episcopatu Munkaciensi, alter Georgius Blazsovsky, alter Michael Olsavsky, Postremus fuit Vicarius defuncti Fratris, et Episcopi sui.

Michael Olsavsky insinuat mortem Simeonis, et petit provisionem Spiritualem Dioecesis ab Episcopo Agriensi, Posonii commorante, unde Comes Antonius Erdödy 1738 12-a Ianuarii Eundem Michaelem Olsavsky in Vicariatu confirmat, et Vicario suo Georgio Foglar committit, ut percontetur, quem digniorem pro Vicariatu, et Episcopatu censeret.

Interea temporis, Georgius Blazsovsky adhuc agonisante Simeone, ut superius dictum, Agriam confugit, et praellatas Constitutionales in Vicarium Generalem dt-o 14-a Ianuarii 1738. exoperatus est. Id ipsum Episcopo exposit confirmante. In extracto ita sonat: Comes Gabriel Antonius Erdödy, Episcopus Agriensis in locum Simeonis Stephani Olsavsky, antea Vicarii Apostolici, et sui, 23-a Decembris 1737 vita functi in Vicarium Generalem Districtus (:non Dioecesis:) Munkaciensis autoritate sua ordinaria denominat, ac constituit Georgium Blazsovsky. Agriae 9-a Februarii 1738.

Praesens Gratosum Excellentissimi Domini Dioecesanani Agriensis super Generali Vicariatu A. R. Domini Georgii Blazsovsky emanatum Decretum publicatum sub Generali Congregatione Incl. Comitatus Beregh. 7-a Martii 1738 in oppido Bereghszáz celebrata.

Plus ille fecit, nam etiam in Marmatia pro se (226) agendo egit, quod patet ex his litteris ad Comitum Episcopum Agriensem datis:

Excellentissime, Illustrissime, et Reverendissime Domine, Domine Comes Episcopo, Domine, Domine Nobis Benignissime!

пане, пане графе єпископе, наш наймиліший пане!

Батьківська і апостольська набожність і дуже старанна єпископська турбота Вашої ексцеленції про цілісність католицької релігії і охорона та зберігання спокою уніатів грецького обряду заставляють нас звернутися до вас. Після овдовіння та осиротіння Мукачівської єпископської кафедри, маючи на увазі низько просити Вашу ексцеленцію цим недостойним довіреним листом приступити до вирішення цієї справи тим більше в надії майбутнього вступу туди, де багаточисленне возз'єднане стадо, як і раніше, не має досвідченого керівництва і, позбавлене голови, схильне до різних збочень, а приносити якнайбільшу користь завжди було властиво Вашій ексцеленції. І тому, що нам стало відомо, що преподобний пан Георгій Блажовський дуже вдячно був призначений генеральним вікарієм у зв'язку з тим, що вищезгаданий престол уніатів грецького обряду був вакантним. Про його душевні риси, про невтомну старанність, небоязність, ученість, знання, всі інші позитивні риси характеру, незламність віри, славу родичів та відсутність інших негативних властивостей нам дуже добре відомі особливо із того, поки він в Марамороші до прибуття набожно покійного у господі високопреподобного єпископа Ольшавського, за життя високопреподобного архidiaкона пана Стойки відбувся насильний відрив возз'єданого руського народу внаслідок підбурювання якихось священників і баламутів від Мукачівської єпископської влади, був настільки великий, що брали верх дуже небезпечне відокремлення та схизма, а він сміливо виступив за збереження священної унії і приклав багато праці, щоб під час багаторічних революцій ледве-що вимряну і здійснену унію захистити; він це робив не для зганьблення єретиків і не для викликання незадоволення серед арозумілих, як за своїм службовим обов'язком повинен був розрізняти і робити, а для божої слави, для зростання справжньої спасаючої віри і вищестоячих начальників, їх авроритет він знаменито прикрасив, захистив і особисто намагався підтримати душевне відродження (227) і придушення нездорового починання противників. Нам, учасникам генеральних зборів, це дуже добре відомо.

Тому дуже покійно звертаються до Вашої ексцеленції вищезгадані преподобні пани, що щиро сердно турбуються про збереження, поширення католицької справи, з нашими рекомендаціями, бо із ласки його величності нашого

Excellentiae Vestrae Paterna, eaque Apostolica pietas, et cura Episcopalis Zelosissima pro Catholicae Religionis Integritate, ac communi etiam Ritus Graeci Unitorum tranquillitate custodienda, et conservanda impellunt, Nos, Munkaciensi Episcopali Cathedra viduata, et orbata, respectu perbenigne effectuandi Supplementi Excellentiam Vestram hisce humillimis nostris, indignissimisque litteris fiduciariis accedere, et comparere, eo magis sub spe ingredientiae consequendae, quo frequentius ejusdem gregis Unitae, quandoque uti non ita pridem expertum haberetur, Capite destitutae ad varias inclinationes pronae, salutare Excellentiae Vestrae quamplurimum semper interfuisset. Et quia nobis jam innotuisset Admodum Reverendum Dominum Georgium Blasovszky vacante praefata Sede Unitorum Graeci Ritus Episcopali benignissime Vicarium Generalem denominatum esse, de cujus animi dotibus, Zelo indefesso, qualitatibus, Doctrina, Scientia, omnibusque Virtutibus, integritatem Fidei, famae, natalium, et reliquorum requisitorum indigentibus etiam nobis constaret, maxime vero ex eo, quod dum hicce in Marmatia ante adventum in Domine pie defuncti Reverendissimo condam Episcopi Olsavszky in Marmatia hic eotum existente Reverendissimo Canonico Archi Diacono Domino Sztojka, quaedam substractio populi Ruthenici Uniti ad instigationem quoarumdam eorundem Patrum, et turbatorum a potestate Episcopali Munkaciensi macchinata imo attentata esset, adeoque periculosissima separatio, et schisma glisceret; se se pro conservatione Sacrae Unionis tantis laboribus impensis, et tot annorum Revolutionibus vix adhuc ad exoptatam, desiderandamque perfectionem deductae exemplariter opposuisset, nec non in confusionem haereticorum, eotum in turbationem sufflantium, uti ex actionibus praesummi, ac dignosci debebat, pro Dei Gloria, salvificae verae Fidei incremento, et Hierarchia, ejusque autoritate praeclarissime distinctisset, defendisset, et suppressere singulariter conatus, animorum reconciliationem, et suppressionem malesani subsumpti contravenientium, nobis in Generali Congregatione existentibus coneffectuasset.

Hinc Excellentiae Vestrae humillime ejusdem praefati Admodum Reverendi Domini Zelum in rem Catholicam procurandam, conservandam, et propagandam recommendatitius, utpote qui ex Clementia Augustissimi Nostri Summi Principis Regis, et Caesaris, respectu Status Romano-Catholici Saecularis ex representatione officiorum nostrorum priores partes, ac causam indignissime nitimur, juxta vires vigilanter manutenere, et pro-

короля і цісаря, від імені старших римо-католицьких священиків і світських начальників підтримуємо справу, згідно з нашими силами пильно намагаємось тримати в руках і просувати вперед, спроводжуючи з низьким проханням, щоб Ваша всемогутність була ласкава подати свою пропозицію, щоб той добре відомий, який має прихильність і довір'я дуже багатьох душ, зміг бути наступником на єпископській посаді свого благочестиво покійного пана попередника. В надії на здійснення нашого бажання і волі святого духа, дуже низько, з усією відданістю щедрості, любові і апостольській доброті рекомендуємо і залишаємось з цим бажанням. Вашій Ексцеленції. В Роносеку, дня 28 березня 1738 року низько вклоняються Іоанн Гіттелі, старший начальник Мараморських солекопалень, Іоанн Христофор Гроссшмідт, агент Мараморських солекопалень.

Глава 52

Після цього як єпископ, так і високопоставлена канцелярія приймали заходи у його величності в інтересах Георгія Блажовського. Зміст цієї пропозиції такий:

Найсвятіша і т. д. після смерті минулого року мучачівського єпископа Симеона Ольшавського для вакантного цього єпископства до милості і ласкавості Вашої священної Величності направляються такі прохання:

По-перше: Георгій Блажовський, між тим як престол уніатів грецького обряду став вакантним, призначений егерським єпископом на генерального вікарія. Закінчивши з похвальним успіхом своє навчання, він приклав усі сили і свої старання для того, щоб старанно і енергійно виконувати свої духовні обов'язки (228), і внаслідок цього призначений уже біля двох єпископів, об'єднаних з католицькою церквою уніатів, значну частину єпископської роботи добре засвоїв, а коли була вакантна посада єпископського престолу уніатів грецького обряду, був призначений сучасним єпископом, тобто егерським, на генерального вікарія зазначеного єпископства і після канонічно здійсненого свого введення на посаду заслуговує на декретне підтвердження. Виходячи як з цього, так також із милості і ласки Вашої найсвятішої Величності, він просить надати йому згадане єпископство, представивши в оригіналі посвідчуючий лист зборів уніатів грецького обряду, проведених у монастирі св. Миколая, в якому монахи визнають, що за божою допомо-

movere, concomitari praesummimus demississime supplicando, dignetur sua praepotentissima interpositione ad id contribuere, ut ille idem plurimorum animorum affectu, ac fiducia provivus, in vestigiis, et muneribus Episcopalis sui antecessoris pie in Domino defuncti succedere valeat. In voto quali accedente Spiritus Sancti gratia spem firmam habentes, nos benignitati, Gratiae, et Apostolicae Benedictioni omni cum devotione submississime recommendantes, indesinenter perseveramus. Excellentiae Vestrae Rhonaszék die 28-va Martii 738. humillimi, et obsequentissimi: Ioannes Hitteli, Montano Salinarium Marmatiae Supremus offlis, et Perceptor. Ioannes Xtophorus Grosschmit, Supremi Salis officii Maramarosiensis Contraagens.

Caput 52.

His ita factis, tam Episcopus, quam et Excelsa Cancellaria semet pro Georgio Blazsovsky apud suam Majestatem interposuit. Propositionis ejus tenor est, ut sequitur:

Sacratissima etc.! Ritus Graeci Episcopo Munkacsiensis Simeone Olsavsky circa finem anni prioris fati functo, pro vacante taliter hocce Episcopatu ad Gratiam, et Clementiam Majestatis Vestrae Sacratissimae supplices recurrunt sequentes, et quidem: Primo: Georgius Blazsovsky, Graeci Ritus Unitorum Sede Vacante per Episcopum Agriensem constitutus Vicarius Generalis repraesentat, qualiter ipse cursu Studiorum suorum rite exacto, omnes vires, et conatus suos eo direxisset, ut incumbenti sibi muneri, et spiritualibus officiis omni cum Zelo, (228) et solertia praefuerit, ac ob id ad latus jam duorum Episcoporum cum Ecclesia Catholica Unitorum constitutus, laborum Episcopatum notabilem partem supportaverit, vacante vero jam Episcopali Sede in Ritu Graeco Unitorum per Dioecesanum modernum quippe Episcopum Agriensem in attacti Episcopatus Vicarium Generalem constitutus, ac post Canonice peractam sui Installationem decretaliter confirmari meruerit. Hinc tum ex eo, tum vero ex gratia, et Clementia Majestatis Vestrae Sacratissimae memoratum Episcopatum petit sibi conferri, producendo authenticas Testimoniales Litteras Conventus S. Nicolai G. R. Unitorum, quibus recognoscunt ejusmodi Conventuales, quod invocato Divini Numinis auxilio in toto Clero Graeci Ritus Unitorum, hoc, Georgio nempe Blazsov-

гою серед усього уніатського духовенства грецького обряду не знайшли між собою достойнішого і більш підходячого для виконання обов'язку єпископа, ніж Георгій Блажовський.

Крім цього, Михайл Ольшавський, брат покійного єпископа і мукачівський священник, того ж уніатського округу грецького обряду архіпресвітер, описує, як сам він від молодих років намагався навчити своїх письму і догмам справжньої католицької віри, як він старався приносити чим більшу користь із божественного виноградника для душевного блага і яку долю він, як активний священник у місті Мукачеві і одноразово архіпресвітер цілого Мукачівського округу і генеральний вікарій останнього покійного мукачівського єпископа, зі всім своїм бажанням для того приклав і своїми діями прикладає, щоб зміг чим більше і більше душ просвітити. Виходячи з цього, він покійно просить предоставити вакантну єпископську посаду уніатів грецького обряду йому. Між іншим, він завершив теологічні студії, був нагороджений одержаними священними званнями згідно обряду святої римо-католицької церкви і належно і похвально виконує уже протягом багатьох років усі функції. Нарешті, Михайл Ольшавський, охоронець і священник Повчанської уніатської церкви грецького обряду, описує, як він сам уже сімнадцять років є паном і виконуючим обов'язки капелана Повчанської церкви пресвятої діви Марії, яка прослезилася, і скільки багато труда він приклав, щоб для слави і зміцнення римської церкви побудувати там новий будинок, що коштував дуже багато, тому що покійним патроном мукачівським і марамороським єпископом Бізанці був залишений як повна руїна (229). Тому, звертаючись із проханням, якщо із ласки і доброти Вашої найсвятішої Величності зможе отримати вищеназване єпископство, то він прикладе всі свої сили, здібності, щоб цей будинок заплаканої Діви привести до повного закінчення.

Виходячи з цього, він покійно просить надати йому це вакантне єпископство.

Відносно вищенаведених прохань була висловлена така думка Королівської канцелярії:

Із перевірених трьох знатних кандидатів уніатських священників грецького обряду і описаних їх заслуг і якостей у вищенаведених проханнях після належного обдумування на перше місце поставлений Георгій Блажовський, що вже біля двох єпископів свого обряду приклав своє бажання і старанність не лише у збереженні, але також у поширенні священної унії. Для функції, яку раніше виконував і фактично

szkio digniorem, magisque idoneum non compe-
rerint ad munus Episcopale inter ipsos obeundum.

Praeterea Michael Olsavsky, praedefuncti Episcopi Frater, et Parochus Munkaciensis, ejusdemque nominis Districtus G. R. U. Archi Presbyter exponit, qualiter ipse inde a prima aetate literis, et verae Catholicae Fidei Dogmatibus animatum, conatusque suos addicendo, de Vineae Domini, quo majori cum fructu, et animarum lucro mereri studuisset, et qua actualis oppido Munkacs ex parte Unitorum G. R. Parochus, ac una in toto Districtu Munkaciensi Archi Presbyter, et ultimo defuncti Episcopi Munkaciensis Generalis Vicarius ad id potissimum tota cupiditate incubuisset, et actu incumberet, ut quo plures, et plures animas lucrificare valeret, unde vacans antelati G. R. U. Episcopi munus sibi, Theologo alias absoluto, Sacrisque secundum Ritus Sanctae Romanae Ecclesiae Catholicae obtentis Ordinibus insignito, functionesque omnes pluribus jam annis rite, debiteque obeunti petit Clementer conferri. Tandem: Michael Olsay (!), Ritus Graeci Unitorum Custos, et Plebanus Pöcsensis Ecclesiae exponit, qualiter ipse jam ab annis septemdecim indefesse almae Domus Mariae Matris in Pöcs lacrymantis Mariae agens loci Capellanum, desudasset, ut pro gloria, et augmento Romanae Ecclesiae certum novum erigeretur aedificium, quod et in tantum evenit, ut Patrono Bizanczy Episcopo Munkaciensi, et Maromorossiensi fati functo summae ruinae esset (229) obnoxium, et quia idem supplicans si ex gratia, et benignitate Majestatis Vestrae Sacratissimae praefatum Episcopatum obtinere posset omnes vires, et possibilitatem eo converteret, ut Domus illa lacrimosae Virginis ad perfectum aedificium deduceretur. Hinc petit talem Episcopatum Vacantem sibi Clementer conferri. Circa quas praemissas Instatias ea esset demissa Regiae hujus Cancellariae

opinio

Praerecensorum trium Supplicantium Primarium quippe Graeci Ritus Unitorum Sacerdotum meritis, et qualitatibus in praeductis eorumdem Instantiis seorsum expositis, rite consideratis, Siquidem primo loco positus Georgius Blazovszky jam ad latus duorum Episcoporum sui Ritus existens Zelum suum in conservanda non solum, verum etiam promovenda Sacra Unione, pro potestate, quam gerebat ante hac, et de facto obtinuit Vicariali, manifestum reddere satagebat, quo etiam ex motivo modernus Dioecesis Episcopus Agriensis, in cuius nempe Dioecesi Districtus Munkaciensis, ubi Graeco-Ritui addicti cum Ecclesia Catholica Uniti degunt, situs haberetur

отримав, тобто вікаріальної, старався мати про це наявний доказ, який також із цих мотивів надав йому сучасний егерський єпископ, в єпархії якого знаходиться Мукачівський округ, де проживають люди грецького обряду, об'єднані з католицькою церквою, єпископ (як підказала йому його совість) згаданого Блажовського як вікарія і незрівнянно достойнішого від інших у науці, бажанні працювати та старанності для виконання цієї посади покійно рекомендує тим більше тому, що все духовенство грецького обряду в Мукачівському окрузі, об'єднане з католицькою церквою, достовірно визнає, що йому ніде не було краще, ніж під доглядом вищезгаданого начальника Георгія Блажовського, і що він найбільш достойний і підходить для виконання єпископської посади. Ця угорська придворна королівська Канцелярія покійно вважає доцільним надати вищезгадане Мукачівське уніатське єпископство грецького обряду повторно згаданому Георгію Блажовському, якого ставить вище інших двох, що беруть участь у конкурсі. Це треба зробити (за ласкавим рішенням Вашої найсвятішої Величності) чим скоріше. У Відні, дня 1 квітня 1738 року.

Глава 53

Отже, на попередню пропозицію його Величності призначає Георгія Блажовського мукачівським єпископом. Це призначення видало прохачеві 4 травня (230) 1738 року.

Поки це робилося, Клемент XII видав повні індульгенції церкві св. Духа ордену св. Василія у селі Буківська Гора, Букова гірка, які матимуть силу до 10 років. 17 травня 1738 року.

Блажовський, призначений мукачівським єпископом, відправився у Відень за одержанням призначення і зазнав там нову несподіванку, невідому його попередникам. Бо, хоч мукачівські єпископи не мали жодної матеріальної підтримки від держави, були звільнені від сплати усіх грошових податків, а тепер Блажовському пропонується, щоб монастир заплатив 800 флоринів. Позбавлений можливості зразу заплатити таку велику суму, він виплатив половину, а на другу половину дає зобов'язання і зобов'язується сплатити протягом одного року. 3 липня 1738 року.

У результаті цього королівського призначення так же Блажовський був іменованій папою Клементом XII на агнеського єпископа.

(:prouti in conscientia sua sentiret:) memoratum Blazsovszky, tamquam Vicarium, et Doctrina, et agendi aptitudine, Zeloque animarum prae ceteris commendabilem, et incomparabiliter digniorem, ad hocque munus exequendum maxime idoneum demisse commendaret, hinc tum ex eo, tum vero quod totus Clerus Graeco Ritui addictorum in Districtu Munkacsiensi cum Ecclesia Catholica Unitorum fidedigne cognoscat in gremio ipsius praefato Georgio Blazsovszky non dari melius, et gerendo muneri Episcopali magis idoneum, sicque dignius subjectum. Regia haec Hungarico-Aulica Cancellaria praefatum Graeci-Ritus Unitorum Episcopatum Munkacsiensem repetito Georgio Blazsovszky prae aliis duobus, pro eodem concurrentibus benigne conferendum, et quo citius resolvendum esse (:Salvo nihilominus Vestrae Majestatis Sacratissimae Clementissimo arbitrio:) demisse censeret. Viennae die 1-a Aprilis, 1738.

Caput 53.

Ergo praevia Propositionem Sua Majestas Georgium Blazsovszky in Episcopum Munkacsiensem nominat, quod id ipsum Impetranti sub 4-a May (230) 1738. insinuat.

Dum haec agerentur, Clemens XII. plenarias Indulgentias elargitur Ecclesiae S. Spiritus Ordinis S. Basilii M. Loci Bukowska Hora, Bukowa-hor-ka, ad annos 10. valituras. 17-a May, 1738.

Blazsovszky in Episcopum Munkacsiensem nominatus pro benignis Collationalibus optinendis Viennam properavit, et expertus est novum, suis antecessoribus ignotum. Scilicet cum Episcopi Munkacsienses nulla Bona e Collatione Regia tenerent, immunes erant ab omnibus taxis solvendis, nunc Blazsovszky imponitur, ut 800. florenos Conv. Mon. solvat. Destitutus tanta Summa, medietatem exolvit, et de altera medietate obligatoria extradat, et se obligat per decursum unius anni summam soluturum. 1738. 3-a Iulii.

In consequentiam harum Collationalium Regiarum idem Blazsovszky per Clementem XII. in Episcopum Agnensem est nominatus.

І коли це все відбувалося, Блазовський поспішив у Львів до Афанасія Щептицького, який перебував у своїх маєтках в Уніові, для висвячення на єпископа.

Перша церемонія єпископського висвячення того часу, про яку маємо відомості, була такою:

Щоденник

висвячення високопреосвященного та високопреподобного пана Георгія Блазовського на агнеського і мукачівського єпископа в Уніові^{а)} в монастирській церкві в неділю 17 грудня 1738 року, за старим стилем.

У суботу в очікуванні висвячення його преосвященний пан, якого треба було висвятити, проводив вечірню урочисто з музикою, що грала на хорах і співала слов'янською мовою гімни та інші церковні пісні, в яких брав участь і сам висвячуючий його високопреосвященство пан Афанасій Шептицький, архієпископ і митрополит Київський і всієї Русі, єпископ львівський, галицький і кам'янський, подільський, архімандрит Києво-Печерський і уніовський, що сидів на спеціально для цього акту виготовленому троні (231), висотою в два локті з трьома сходами на кріслі, прикрашеному турецькими килимами.

У зв'язку з тим, що їх превосходительство пани асистенти із більш віддалених місць ще не прибули на вечірню, тому приготовлені для них крісла залишилися порожніми і не проводилися звичайні для такого акту церемонії.

Після закінчення вечірні його високопреосвященство висвячуючий разом з кандидатом на висвячення пішли до палацу, побудованого біля церкви. Нарешті, з наближенням ночі прибув перший асистент майбутнього акту: його високопреосвященний і високопреподобний пан Філіп Вотодикович, єпископ холмський та бечівський, архімандрит дермянський і дубнівський, а через деякий час з'явився також другий асистент, його преосвященство пан Марціан Головня, архімандрит мелецький. Після привітання їх його преосвященством паном архієпископом та преосвященним канди-

(230^{а)} Уніов є віллою львівського єпископа з архієпископським палацом та з колишньою монастирською церквою, віддалений від Львова на 5 миль.

His omnibus habitis Blazovszky properavit Leopolim ad Athanasium Septycki, qui in suo Bono Uniow detinebatur, fine optinendae Consecrationis.

Prima, quam habemus, series Consecrationis Episcopalis pro hoc casu est sequens:

Diarium

Consecrationis Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini Georgii Gabrielis Blazovszky in Episcopum Agnensem, et Munkacsensem Unoviae a.) in Ecclesia Abbatiali Die Dominica 17-a Decembris, stylo Veteri, 1738. subsecutae.

Die Sabathi in Vigilia Consecrationis Illustrissimi D. Consecrandus celebravit Vesperas solenniter cum musica in Choro ludente, et canente idiomate Slavonico Hymnos principiores, in quibus aderat ipse Consecrator Illustrissimus, Excellentissimus, ac Reverendissimus Dominus Athanasius in Szeptyce Szeptycki Archi Episcopus Metropolitanus Kijowiensis, et totius Russiae, Episcopus Leopoliensis, Haliciensis, et Camenecensis, Podoliae, Archi Mandrita Kiewopieczareus, et Uniowensis, sedens in throno ad (231) hunc actum exstructo, altitudinis duorum Cubitorum cum tribus gradibus, tapetibus Turcicis adornato in Faldistorio.

Et quia Illustrissimi Domini Assistentes pro vespere ex distantioribus locis nondum advenerint, ideo Faldistoria pro illis exposita erant vacua, nec Ceremoniae in vigilia peragi solitae absolvebantur.

230^{а)} Uniow est villa Archi Episcopi Leopoliensis, cum Palatio Archi Episcopali, et Ecclesia quondam Religiosorum, a Leopoli 5. miliaribus.

датом на висвячення, незабаром високопреосвященний кандидат повернувся у свою резиденцію. Музика його преосвященства висвячуючого як перед вечірнею, так і після вечірні із-за більшого торжества цього акту виграла на вежі.

У неділю, після того, як спочатку сурмачі, а пізніше вся капела підбадьорююче виграла, о восьмій годині до обіду високопреосвященний, що мав бути висвячений, разом з високопреосвященним та асистентами направились до палацу його преосвященства висвячуючого, де у присутності тих же асистентів і багатьох монахів та придворних людей склав визнання католицького віросповідання за формою, що була визначена на синоді в Замості, а також дав присягу біля євангелія святого бога на необхідну послухність нашому найсвятішому пану.

Приблизно о пів на дев'яту його преосвященство пан висвячуючий за присутності дуже багатьох монахів, які ішли перед хрестоносцем з піднятим хрестом, разом з преосвященими асистентами та високопреосвященим паном, що мав бути висвячений, відправилися до церкви, а їм назустріч за звичкою вийшли святково одягнені священники для допомоги при висвячуванні і разом з прийнятою біля дверей церкви процесією, після одержання від архієпископа благословення разом зі всіма відправилися до величного вітваря, де капела виграла слов'янською мовою приурочений висвяченню гімн. Той, що приходив до вітваря з хрестом, разом з преосвященим кандидатом на висвячення стали на коліна і виконали душевну підготовку і відповідну молитву. Нарешті, підвішись, високопреосвященний висвячуючий піднявся на трон, підготовлений вчора в середині церкви (232) і там одягнений у священні церковні приналежності разом з асистентами та іншими священниками почав проводити відправу, під час якої згідно з церковними законами грецького обряду високопреосвященного пана кандидата зі всіма належними церемоніями висвятив на агнеського та мукачівського єпископа. При висвяченні були присутні 6 пресвітерів та два дякони. Перший був Гіппацій Білінський, ігумен львівський. Преподобний Геннадій Гановський, вікарій Унівського монастиря. Преподобний Антоній Подгурський, наставник віщитський. Інші були монахами Унівського монастиря.

Головним керівником церемонії був високопреподобний отець Іннокентій Липницький, генеральний суддя курії його преосвященства

Post Vesperas finitas Illmus Consecrator cum Consecrando iverunt ad Palatium penes Ecclesiam exstructum. Tandem nocte adpropinquante venit primarius futuro actui assistens: Illmus, ac Rm̄us D. Philippus Wotodikowicz, Episcopus Chelmen-sis, et Beczensis, Archi Mandrita Dermanensis, et Dubnensis, et post paucum tempus comparuit etiam alter Assistens, Perillustri, et Reverendissimus D. Marcius Holownia, Archi Mandrita Mielecensis, quibus ab Illmo D. Archi Episcopo, et Illmo Consecrando salutatis, brevi post Illm̄us Consecrandus ad Residentiam suam se transtulit. Musica Illmi Consecratoris tam ante Vesperas, quam post Vesperas propter majorem hujus actus applausum in turri ludente.

Die Dominico (!), posteaquam Tubicines primo, deinde tota Capella sufficienter lussissent, hora octava ante meridiana Illm̄us Consecrandus, una cum Illmo, et Perillustri (!) Assistentibus perrexit ad Palatium Excellentissimi Consecratoris, ubi in praesentia Eorumdem Assistentium, et plurimorum Religiosorum ac etiam Aulicorum Professionem Fidei Catholicae, juxta Formam, prout in Synodo Zamoissiana continetur, nec non Juramentum debitaе obedientiae SSmo Domino Nostro ad S. Dei Evangelia praestitit.

Adveniente hora media ad nonam Excellentissimus D. Consecrator praeceuntibus Religiosis plurimus Cruciferus, cum Cruce elevata, Illmo, et Perillustri Assistentibus, nec non Illmo Consecrando ad Ecclesiam se recepit, Cui postquam obviassent de more Sacerdotes ad assistendum ornati in foribus Ecclesiae accepta ab eodem Benedictione perrexerunt cum eodem, et omnibus aliis ad majus Altare, musica Hymnum solitum idiomate slavonico ludente. Qui veniens ad Altare Cruce in terram una cum Consecrando prostratus, praeparationem, et intentionem fecere.

Tandem elevati Illm̄us Consecrator ascendit Thronum, in medio Ecclesiae heri praeparatum, (232) ibidemque Sacris Pontificalibus indutus, Missae Sacrificium una cum mitratis assistentibus, et aliis Presbyteris inchoavit, ac in eadem Missa juxta rubricas, et praescriptam Pontificis Graeci Illm̄um Dn̄um Consecrandum cum adhibitis solitis ceremoniis omnibus in Episcopum Agnensem, et Munkaciensem consecravit. Presbyteri Sacris erant induti sex, et duo Diaconi. Primus erat Religiosissimus Hyppacius Bilinski, Officialis Leopoliensis. Rd̄us Religiosissimus Gennadius Ganowski Vicarius Abbatiae Uniowiensis. Rd̄us Religiosissimus Antonius Podgurski, Superior Vicinensis. Reliqui erant Religiosi Uniowienses Magister Ceremoniarum erat Reverendissimus, ac Religiosissimus Pater Innocentius Lipnicki, Auditor, et

пана архієпископа і митрополита. Нотарем, що під час висвячення в церкві ознайомив усіх з апостольським рішенням та декретом найяснішого імператора, був преподобний пан Антоній Левинський. Він же тримав священну книгу під час відправи. Були присутні багато монахів, які не мали ризи, але приймали участь у акті висвячення і виконували різні функції. Членів капели, що грали на різних інструментах, було вісім чоловік та п'ять співаків.

Після закінчення відправи, але ще до виділення народу необхідного благословення, оголосив дуже добре підготовлену для цієї нагоди ораторську промову монах отець Йосафат Пруницький, високоповажний директор церковної школи ордену св. Василя В., яку в Золочеві відвідували шановні внуки його преосвященства висвячуючого.

Після закінчення промови проводилися інші церемонії, після яких його преосвященство нововисвячений єпископ благословив присутніх; після закінчення благословення і всієї відправи, між тим, як хор співав слова «многая літ», усі вийшли із церкви, а запрошені направилися з різними гостями до палацу митрополита на сніданок.

На сніданку були присутні: біля першого стола зайняв місце його преосвященство нововисвячений, його преосвященство холмський єпископ, перший асистент, високошановний ігумен мелецький, другий асистент, високошановні Розадовський, карачковський капітан з своєю високошановною дружиною Годлевською, виночерпій жидацький, родичка його преосвященства пана висвячуючого, (233) Біцівський, виночерпій бученський, з своєю дружиною і дочкою, Георгій Щептицький, капітан Обуховський, племінник його преосвященства та інші світські пани, а також церковні наставники — всього до тридцяти осіб. У другій кімнаті був другий стіл, біля якого сиділо біля двадцяти осіб.

За першим столом його преосвященство пан висвячуючий, що зайняв місце господаря, почав з великою склянкою проголошувати тост за здоров'я (а в той час біля стола музиканти виграли різні італійські і німецькі концерти) найяснішого римського імператора. Після цього високопреосвященний нововисвячений почав оголошувати тост за здоров'я ясновельможного польського короля. Потім його преосвященство висвячуючий побажав здоров'я нововисвяченому і в свою чергу нововисвячений побажав здоров'я його преосвященству висвячувачеві. Після цього інші при-

Iudex Generalis Causarum Curiae Illustrissimi, et Excellentissimi Domini Archi-Episcopi Metropolitanani. Notarius, qui Breve Apostolicum, et Diploma Augustissimi Imperatoris sub actu Consecrationis in Ecclesia publicavit, A. R. D. Antonius Lewinski. Idem tenebat Pontificale tempore Missae. Fuerunt etiam plures Religiosi Sacris Vestibus non induti, huic tamen assistentes, et Varias functiones obeuntes. Personae musicorum in Choro variis instrumentis sonantium erant octo Personae, vocalistarum quinque.

Post terminatam Missam, nondum tamen Benedictionem populo impertitam habuit Concionem ad hunc actum peroptime accomodatam stylo vere oratorio Religiosus Pater Iosaphatus Prunicki, Ordinis Divi Basilii M. Director Magnificorum nepotum Excellentissimi Consecratoris, Scholas Patrum Piarum Zloczowiae frequentantium.

Finita Concione reliquae Ceremoniae peragebantur, quibus terminatis Illm̄us Neo Consecratus Episcopus Benedictionem Populo est impertitus, eoque, ac aliis se se exornantibus, ac interim Choro canente verba: „in longos annos“ omnes exivere ex Ecclesia, migravereque cum variis hospitibus ad Palatium metropolitanum pro prandio invitati.

In prandio aderant ad primam mensam Illustrissimus Neo-Consecratus locum occupans primum, Illm̄us Episcopus Chelmensis Assistens primus, Perillustris Abbas Mielecensis Assistens secundus, Illustres, ac Magnifici Rozzadowski Capitaneus Karaczkowiensis, cum sua Magnifica Uxore Godlewska Pincernissa Zidacewiensis Consangvinea Excellentissimi Domini Consecratoris (233) Bicykowski Pincerna Buscensis, cum sua Uxore, et filia, Georgius Szepticki Capitaneus Obuchoviensis, Patruelis Excellentissimi Consecratoris, et alii Domini Saeculares nec non Spirituales Praelati Triginta Personarum numerum accedentes. In altero Cubiculo fuit secunda mensa, in qua assidebant personae circiter viginti.

In prima mensa Illustrissimus, et Excellentissimus Dominus Consecrator Hospodarii locum occupans inchoavit majori poculo propinare sanitatem (:musica ad mensam varios concertus Italicos, et Germanicos sonante:) Augustissimi Imperatoris Romani. Qua finita Illustrissimus Neo-Consecratus coepit promovere sanitatem Serenissimi Regis Polonorum. Postea Illm̄us, et Excellentissimus Consecrator sanitatem Illm̄i Neo-Consecrati propinavit, ac vicissim Neo-Consecratus Excellentissimi Consecratoris, et per consequens variarum personarum Illustrium mensae praesentium munificenter propinabantur salutes, sicque circa horam tertiam pomeridianam prandium ter-

сутні особи щиро піднімали тости, і так сніданок продовжувався аж до третьої години після обіду. Однак гості забавлялись далі слуханням музики аж до обіда, після якого деякі відправилися додому, а інші там же заночували до наступного дня.

Це свято на честь високопреосвященного та високопреподобного пана нововисвяченого продовжувалося шість днів, протягом яких нововисвячений високопреосвященний залишався в Уніові і мусив стійко видержати святкування, що відновлювалися у митрополита.

Короткий зміст декрету про це висвячення звучить так: Афанасій Шептицький із Шептиці, архієпископ і митрополит Київський і всієї Русі, єпископ львівський, галицький і каменецький, подільський, видає посвідчення про канонічне висвячення Георгія Гавріїла Блажовського на єпископа агненського, мукачівського 17 грудня 1738 року за старим стилем. Видане в Уніовській архимандрії.

Він же засвідчує, що Георгій Гавріїл Блажовський погодився з визнанням католицького віросповідання згідно з рішенням синоду в Замості і склав присягу вірності римському папі Клементу XII в Уніові 18 грудня 1738 року.

(234)

Глава 55

Сам Блажовський так доповідає єгерському єпископу про своє призначення на посаду єпископа:

Наймилостивіший високопреосвященний і високопреподобний пане графе і наставнику, пане батьку і заступнику наймиліший. Кілька тижнів тому, наскільки пам'ятаю два тижні, я написав два листи — один із Кошиць, а другий із Шомоша про ті чи інші мої турботи, але дуже хвилююся, що до цього часу особливо із-за теперішніх обставин ще не одержав жодної відповіді. Коли декілька днів тому назад по дорозі із Спйшу до Пряшева мені стала відомою мила присутність Вашої ексцеленції в Єгері, отже, внаслідок свого найпокірнішого обов'язку та пропущень у тих листах, я повинен смиренно ознаямити Вашу Ексцеленцію з такими фактами, що я одержав біля двадцятого числа минулого місяця буллу від найсвятішого нашого римського папи в належній формі з висвячувальним титулом Агненської церкви та дозвіл (на висвячення) при відсутності трьох греко-католицьких наставників, при асистенції також двох римо-католицьких священників. Подяку за цей ласкавий дозвіл я висловив у

minatum in Domino, Hospites tamen oblectabantur auditu musicae usque ad Coenam, post sump-tam, aliqui eorum iter ad proprias domos arripuerunt, alii vero ibidem pro sequenti die noctaverunt.

Haec autem solennitas in gratiam Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini Neo-Consecrati continuo dierum sex spatio, quibus idem Illm̄us Neo-Consecratus Uniowiae morabatur, continuative duravit, cum explosionibus solennibus militum Metropolitanorum.

De hac Consecratione Testimoniales in extracto ita sonant: Athanasius Szeptycki in Szeptice, Archi Episcopus Metropolitanus Kiowiensis, et totius Russiae, Episcopus Leopoliensis, Halicensis, et Camenecensis, Podoliae, elargitur Testimonium super Canonica Consecratione Georgii Gabrielis Blazovszky in Episcopum Agnensem, Munkacsensem. 17-a Decembris, stylo Veteri, 1738. peracta. Datum in Archimandria Uniowiensis.

Idem perhibet Georgium Gabrielem Blazovszky Professionem Fidei Catholicae secundum Formular et praescriptum Synodi Zamoscensis elicuisse, et Iuramentum Fidelitatis Romano Pontifici Clementi XII. deposuisse. Uniowiae 18. Dec. 1738.

(234)

Caput 55.

Ipse Blazovszky de sui nominatione in Episcopum ita refert Episcopo Agriensi:

Excellentissime, Illustrissime, ac Reverendissime Domine Comes, et Praesul, Domine Prens, et Protector Gratosissime. Aliquot abhinc ante hebdomadas binas quantum memini, Cassovia unas, alteras Somosino de uno, et altero negotiorum meorum, scripseram literas(!), de quarum percepisse, ob moderni potissimum temporis circumstantias cum nullum perceperim responsum, vehementer ambigo. Cum vero retro diebus de Scepusio revertenti Eperjessinum versus pro certo innotuisset mihi gratiosissima praesentia Excellentiae Vestrae Agrariae; Idcirco vi humillimae obligationis meae, omissis, eorum scriptis, sequentia demississime Excellentiae Vestrae notificanda habui. Quippe: Bullas a Sanctissimo Domino Nostro Summo Pontifice in debita forma, cum titulo consecrabili Ecclesiae Agnensis, et dispensatione in defectu trium Graeci Ritus Unitorum Antistitum, duorum assistentia etiam Ritus Latini Sacerdotum, adhuc 20-a proxime praeteriti mensis me percepisse, ac gratiarum actorias tam Romam Eminentissimo Cardinali Passioneo, cujus Praesidioratu emanatae, quam Excellentissimo Domino

листі як у Рим його еміненції кардиналу Пассіо-нею, під головуванням його цей дозвіл був виданий, так і його ексцеленції пану апостольському нунцію. Однак примас Угорщини про цей дозвіл швидко довідався внаслідок батьківської турботи його превосходительства і високопреподобного князя нашого архієпископа, як Вашій Ексцеленції я зобов'язаний і тому з найнижчою покійністю приношу подяку і залишусь зобов'язаним знову приносити. Передусім у даний час мене найбільше турбує ще невіршена справа з моїм висвяченням, а саме те, що пан фогораський єпископ волохів Клейн в Трансильванії, який своїми двома листами запевняв мене, що зробить для мене ту честь і приїде в Повч або в якесь інше місце для висвячення мене на єпископа; що стосується його чесного слова, то я сьогодні узнав із листа пана Ріманочія, що він виявив себе лицемірним. Він не дав мені жодної категоричної відповіді на мого листа аж до кінця місяця жовтня з тої причини, щоб щиросердно виправдати себе. Із-за цього поставлений на бездоріжжі, я не можу турбуватися про необхідні підготовчі роботи ані тут у нашій державі, ані про подорож у Польщу, і не можу відправитися до Львова. Приходили і ті погані новини, що пошесть, про яку я раніше через листи пана службовця руського архієпископа дізнався, (235) знаходиться від Львова на 30 миль. Тепер я буду знати про те, що знаходиться тільки за 8 миль від цього міста. Писав мені також пан Олшаї із Повчі, що така сама пошесть поступає від Дебрецена і знаходиться не більше як за шість, а деякі запевняють, що знаходиться всього за три милі. Таким чином, ми обставлені з усіх боків бичем богині помсти. Будучи в таких умовах, коли нічого певного від пана єпископа Клейна до 24-го цього місяця (на чотири дні після якого я призначив наради духовенства чотирьох округів у Вранові) не одержу хочаючи-нехотючи, куди мені звертатися, якщо мала кількість єпископів-уніатів? Не знаю, чи до найближчого єпископа в Польщі Ієроніма Устинського проти своєї волі, бо той для нашої єпархії всупереч священних канонів і моїх багаточисленних заперечень висвятив на священників 40 чоловік; від них моєму життю передбачається не легке випробування і наступає небезпека і стаю ненависним одному і другому з місцевих магнатів тим, що вони з давен-давна звикли незаконно вибирати гроші і аренду від священників у сумі 14 і більше флоринів, а я не хочу затвердити тих польських нововисвячених згідно з їх рекомендацією і не затверджу, поки

Nuncio Apostolico perscripsisse. Primas attamen pro earundem Bullarum celeri, et paterna, medio Celsissimi, et Reverendissimi Principis Archi Episcopi Nostri procuratore Excellentiae Vestrae prouti obligor, ita omni cum submissione humillimas refero, et deinceps referre obligatus manebogrates. Illud de praesenti plurimum mihi facessit negotii, meaeque Consecrationis suspensum reddit actum, aut rectius progressum impendit, videlicet: quod D. Episcopus Klein Fogarasiensis Valachorum in Transylvania, qui me duplici sua Epistola Vienna assecuraverat, quod mihi velit istum honorem facere, seque pro me consecrando in Episcopum humiliare usque ad Pócs, vel alium accommondum locum, circa oblatam parolam, hodie uti ex literis D. Rimanóczy edoceor, ancipitem se praebeat; Neque mihi ullum dat categoricum responsum ad meam epistolam circa finem mensis Octobris ea de causa, ut candide expectaret se, missam: Et ob hoc in bivio constitutus, neque hic in Regno de praeparatoriis necessariis providendis, neque itineri Polonico; Leopolim versus me immittere possum: Accederent et illa pessima novalia, quod contagionem, quam per prius ex literis D. Officialis Archi Episcopi Russici intellexeram (235) distare 30. miliaribus Leopoli, actu intelligam non nisi 8 distare miliaribus ab eadem Urbe: Scribit mihi etiam D. Olsay ex Pócs eandem contagionem non amplius a Debreczino quam 6, alii assererant tribus abesse miliaribus; flagello itaque Divinae Nemesis omni circumdamur ex parte. Haec inter constitutus, si nil certi a D. Episcopo Klein ad 24-am currentis (:pro qua die cum subsecuturis 4. Districtuum Clero Varanoviae indixi celebrandam Congregationem:) percipero, nolens, volens, cum ob defectum Unitorum Episcoporum, quo me alio vertam? ignorem, ad vicinissimum Episcopum Poloniarum Hieronymum Usztinszki, contra voluntatem meam, quandoquidem plus minus pro hac Dioecesi contra Canones SS. et meas positivas tot inhibitiones 40. in Sacerdotes ordinaverit; a quibus non leve imminet vitae meae discrimen, et subversatur periculum, reddorque uni, et alteri ex Magnatibus hujatibus exosus, iis utpote, qui ab antiquo taxas, et arendas a Sacerdotibus per fl. 14. et plures abusive desumere a fundis asseverunt, quod Polonicos illos Neomystas ad eorundem recommendationem per absolutum nolim authorisare, neque authorisaturus sum, nisi Excellentia Vestra cum suo V. Capitulo, quid eatenus facto opus? gratiose deciderit, ad illum inquam scrupulose recursum facere necessitabor, scrupulose dico: Siquidem ordinando pro Dioecesi aliena sine Dimissorialibus Ordinarii ipso facto de Canone suspensionem

Ваша Ексцеленція з своєю шановною капітулою не скаже, що в такому разі робити. Може трапитись так, що я буду неохоче змушений зважитись на цей крок, кажу неохоче: хоч висвяченням для нашої єпархії без дозволу ординарного єпископа він допустив порушення канонів. Між іншим щоб згідно з волею бога і короля для виконання моїх обов'язків потрібні 2000 флоринів я маю зібрати серед тих, які самі відчувають більшу потребу.

Щоб збір суми, яку маю дати цим способом і в майбутньому, все руське і волоське духовенство, що ввірене моїй низькій турботі, із своїх ділянок, з яких живе, міг бути передбачений, я дав відповідні вказівки. Я ще не відвідав Мукачево від того часу, як я з благословення Вашої Ексцеленції виїхав із Братіслави, бо я з великими труднощами проводжу конгрегації по округах і безупинно працюю, щоб чим краще відрізнити більш потребуючих від менш потребуючих і, хоч майже всі справді перебувають у злиднях, бо не живуть у відповідності з своїм положенням, мені не заперечуючи цього треба сумлінно вирішити, кому слід, а кому не слід або скільки. Для такої великої двотисячної суми це як крапля в морі.

Я зустрів два (236) факти, про які не доповідав Вашій ексцеленції в Братіславі. Першим є те, що ледве один із ста має власну печатку, а серед моїх знайдуться із 200 ледве двоє або троє, які володіють латинською мовою. Чи висока королівська рада не буде мати труднощів при прийнятті їх квитанцій, якщо замість печаток будуть ставитися за народним звичаєм тільки хрестики? І якщо будуть підписуватись своєю мовою. Таким чином, як у інших питаннях, так і в цьому відношенні прошу Вашу ексцеленцію, щоб була ласкава по-батьківськи підказати, що мені робити? І що мені робити в усьому іншому?

Хоч я заслужив батьківської догани за те, що я так часто осмілююсь обтяжувати, але, довіряючи любові і досвіду Вашої ексцеленції, повторно покійно прошу, якщо є лише якась можливість, нехай буде ласкава Ваша ексцеленція потурбуватися про те, щоб лишок тих 500 флоринів, смиренно заплачених мною в Братіславі за стіл, був зменшений і щоб стільки ж мені було в Егері заново асигновано; якщо відкинути інші видатки, одного вина за власні кошти мушу купити для себе принаймні 30 бочок, тому що із цьогоорічного урожаю в Мукачеві маю ледве три бочки, бо мороз і град інше відняли. Зрештою, віддаючи себе разом із своїм духовенством на ласку і батьківську

incurrisset. Caeterum: Ut Dei, et Regiae voluntati secundum exigentiam officii mei tam quoad repartendam inter magis indigos praescitam 2000 floren. Summam, quam dandam quomodo in futurum etiam toti Clero Rutheno-Valachico curae meae clementissime concedito, de fundo sufficienti, ex quo vivat, prospici possit, cum voto opinionem, facerem satis; Nondum visitato Munkacsino, a tempore eo, quo cum benedictione Excellentiae Vestrae Posonio discessi, gravissimo cum labore per Districtus Congregationes celebros, ac indefesse laboro, ut eo melius distingvere queam magis indigos a minus indigis, et quamvis omnes ferme vere misere, quia non secundum statum subsisterent, inter hos eo non obstante conscientiose adjudicandum venit, cui dandum, et cui non, aut quantum pro tanta namque multitudine 2000 illa quasi gutta respectu maris aquae. Duo mihi (236) occurrunt, nondum Excellentiae Vestrae per me Posonii proposita. Primum equidem, cum aegre ex 100. unus proprium sigillum habens; et ex 200. vix duo, aut tres inter meos reperiantur calentes lingvam Latinam. Utrum Excelsum Consilium Regium non sit habiturum difficultatem in recipiendis eorundem quientantiis, si loco Sigillorum Cruces duntaxat more vulgari posuerint? Seque idiomate proprio subscriperint? Supplex itaque sicuti in aliis, in ita (!) etiam in hoc puncto Excellentiae Vestrae supplico, dignetur me paterne dirigere, quid facto opus? Et quia omni ex parte egens sum; licet merito paternam correptionem, ex eo, quod tam frequenter molestus esse praesumam, meritis sim, in gratiis tamen expertis Excellentiae Vestrae confisus, iterato humillime insto, si factu possibile, dignetur Excellentia Vestra residuos illos 500. fl. pro mensa mea clementissime resolutos Posonii curare levare, et mihi totidem levandos Agrariae gratiose de novo assignari; Si quidem omissis aliis expensis, de solo vino adminus 30 vasa aere proprio necessitor pro me curare coemi, cum ex huius anni procreatione vix 3. vasa Munkacsini habeam, gelu enim, et granda ademerunt. Favoribus in reliquo, et gratiis Paternis Excellentiae Vestrae dum me totum ad dies vitae cum Clero meo devoverem, sacramque, ac benedicientem Dexteram humillime exoscularer, maneo, et sum. Excellentiae Vestrae Sebesini 19. Novembris abiturienis 1738 Cliens, et Capellanus humillimus Georgius Gabriel Blasovszky, Et Episcopus Agnensis, et Munkacsienis, Actualisque Vicarius Generalis. m. p.

любов Вашої ексцеленції аж до кінця свого життя, цілуючи Вашу священну добродійну правдицю, залишаюся з покірністю і повагою.

Вашій ексцеленції. В Шебешині, 19 листопада абітурієнт 1738 року, клієнт і покірний каплан Георгій Гаврііл Блажовський, агненський і мукачівський єпископ та теперішній генеральний вікарій, власноручний підпис.

Глава 56

ПОЧАТОК МАТЕРІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ДУХОВЕНСТВА

Хоч Бабіля в багатьох випадках вільно розповідає, але має також багато правдивих фактів. Він так розповідає про Блажовського:

Після цього всього згідно з доброзичливою рекомендацією його преосвященства графа Габрієля Ердевді, егерського єпископа, імператор і апостольський король Угорщини Карл VI 11 травня 1738 року іменував Георгія Блажовського мукачівським єпископом. Як такий був довіреною людиною вищеназваного егерського єпископа, тому що той з нагоди засідання державних генеральних (237) зборів офіційне місцеперебування матиме в Братиславі, куди той і відправився. Хоч там спочатку його надії не виправдалися, все-таки, вибравши дві тисячі флоринів із генеральної каси парохів, які потрібно було розподілити серед руського католицького духовенства, одержавши від графа Габрієля Ердевді, егерського єпископа, благословення, відправився із Братислави і не без великих труднощів між скалистими горами через Спишський, Шариський, Маковицький та інші округи, вводячи конгрегації священників передусім з тою метою, щоб краще зміг розрізнити більш достойних і заслужених від менш достойних і не настільки заслужених. Між тим він розподілив між ними, зберігаючи справедливість, допомогу уже згаданих 2000 флоринів. Під час тієї дороги Георгій Блажовський 20 жовтня того ж 1738 року одержав папську буллу у звичній формі про затвердження римським папою Клементом VII, його призначення мукачівським єпископом. У той час то тут, то там у різних провінціях держави поширювалась смертоносна пошесть, яка особливо протягом літніх місяців забрала із живих незлічену кількість людей і багато міст і сіл наповнила трупами. Тому він задумувався над тим, де зміг би бути висвяченим на єпископа.

Запевняв цього названого єпископа з одного

Caput 56.

INITIUM SUBSIDII CLERI CURATI.

Utut Babilya in multis fabuletur, habet tamen etiam vera plurima. Prosequitur suam narrationem de Blazsovszkio taliter:

His peractis ad Benignam Excellentissimi Comitis Gabrielis Erdődy, Episcopi Agriensis commendationem Georgium Blazsovszky, Carolus VI. Imperator, et Hungariae Rex Apostolicus Episcopum Munkacsensem eodem 1738 11. May nominavit, qua qua talis per dictum Episcopum Agriensem affidatus, quod in Generali Re- (237) gnicolarum Conventu Posenii celebrando legalem sedem sit habiturus, eorsum se contulit, ubi quoad primum quidem spe frustratus, bis mille nihilominus florenis ex generali Parochorum Cassa Titulo Subsidii inter Clerum Rutheno Catholicum repartendis levatis, accepta a Comite Gabriele Erdődy Episcopo Agriensi benedictione, Posenio discessit non sine ingenti labore inter saxa, et montes per Districtus Scepusiensem, Sárosiensem, Makoviczensem et alios, Cleri Congregationes Celebraturus eo vel maxime fine, ut melius distingvere posset magis indigos, et plus meritos, a minus indigis, et nefors aequaliter meritis, quoad repartendum inter eos servata justitia distributiva, jam dictum 2000 fl. subsidium. In eo ipso itinere Georgius hic Blazsovszky Bullas Pontificias sui in Episcopatu Munkacsieni confirmatorias solita in forma a Clemente VII (!) Pontifice Romano eodem 1738 anno 20-a Octobris percepit, et grassante eotum hinc inde per Regna, et Provincias pestifera contagione, quae per aestivos praesertim menses innumerabilem hominum multitudinem e vivis sufferebat, et oppida pleraque, ac pagos funeribus implebat, multum cogitare coepit, ubinam in Episcopum consecrari possit.

Assicuraverat quidem nominatum hunc Episcopum parte ab una Innocentius Klein Episcopus Valachorum Fogarassiensis in Transylvania dupplici sua Epistola Viennae datata, quod istum honorem facere, seque pro Georgio in Episcopum consecrando usque ad Maria Póts humiliare veli

боку Іннокентій Клейн, фогораський волоський єпископ у Трансільванії, двома своїми листами, відправленими із Відня, що зробить ту честь для нього і відправиться для висвячення Георгія на єпископа в Повч, але після зміни обставин із прибуття єпископа Іннокентія Клейна нічого не вийшло; з другого боку у зв'язку з тим, що в сусідній руській Галичині католицький перемишлянський єпископ Ієронім Устинський як проти священних канонів, так також супроти заперечень цього Георгія Блазовського як призначеного вже єпископа висвятив більше ніж сорок священників із Мукачівської єпархії і тим самим, висвячуючи для чужої єпархії без письмового дозволу, порушив своїми вчинками церковні закони і причинив іменованому Георгію багато клопоту.

Для відвернення всякого сумніву наступного 1739 року відправився до Уніовського греко-католицького єпископа і, одержавши від цього єпископське висвячення і повернувшись звідти до своїх, Георгій Гавріїл Блазовський був прийнятий ними з надзвичайними виявами радості, пошани та згоди. Про що залишили (238) свідчення інші: Георгій Майор, Силвестр Каліані та Георгій Которе, які за розпорядженням імператора Карла VI, у зв'язку з тим, що походили із Трансільванії, поступили в чернечий новіціат в монастирі св. Миколая біля Мукачева, після закінчення якого перші двоє були вислані в Рим для завершення більш серйозних студій, а Георгій Которе повернувся до свого єпископа в Балажфолву; із них перший, а саме, Георгій Майор, якому довелося пережити найбільші труднощі недоброзичливої долі і яскравий приклад того, що, випробувавши одного разу недолю, коли її гру понівлює, часто стає іграшкою долі. Дня 27 жовтня 1772 року став фогораським єпископом, а 12 серпня 1782 року закінчив керівництво цим єпископством. У Албі Кароліні на 71 році свого життя, 25 січня помер, після перевезення в кафедральну церкву в Балажфолву був там похоронений 6-го лютого 1785 року. Останні привітали промовою дуже бажане прибуття нового єпископа Гавріїла а духовенство — віршем.

І насправді свої мали привід для того, щоб новому наставникові дуже радіти, а чужі, щоб його найбільше поважати. Бо в його обличчі видно було задоволення, а в усій тілесній зовнішності вроджену, а не тимчасову скромність, вроджену, а не симульовану серйозність, чисту, а не тимчасову, людяність, скромну, а не зарозумілу величність, не підроб-

ist mutatis circumstantiis adventus Innocentii Klein Episcopi anceps evasit; parte vero ab altera, quia proxima in Halicia Ruthena Catholicus Episcopus Premisliensis Hieronymus quippe Usztinszky tam contra sacros Canones, quam etiam adversum positivas hujus Georgii Blazovszky, qua nominati jam Episcopi inhibitiones ex Eparchia Munkacsienſi amplius quadraginta Sacerdotes effective ordinasset, et ita pro Dioecesi aliena sine requisitis dimissorialibus literis ornando ipso facto de Canone suspensionem incurrisset, plus sollicitudinis Georgio nominato addidit.

Ad antevendum itaque omnem scrupulum, subſeſuo 1739 ad Rutheno-Catholicum Unioviensem Episcopum se contulit, et ab eodem Consecrationem Episcopalem consecutus ubi ad suos reversus insolitis laetitiae, honoris, concordiaeque argumentis ab eis acceptus est Georgius Gabriel Blazovszky. Quod testa- (238) tum reliquere alieni: Georgius quippe Major, Sylvester Kaliani, ac Georgius Kotore, qui eotum ita disponente Carolo VI. Caesare, utut essent Transylvani, in Monasterio S. Nicolai ad Munkács religiosum novitiatum subibant, terminatoque eo, duo priores Romam fine severiorum ibidem studiorum pertractandorum missi sunt, tertius vero, Georgius nempe Kotore ad proprium Episcopum Balasfalvam rediit, quorum prior Georgius quippe Major maximis exposit novercantis fortunae fluctibus jactandus, manifestumque exemplum, quod inimicam semel expertus fortunam, cum ejusdem ludum resumit, ludus saepe fortunae fit. Die 27-a Octobris 1772 Episcopus Fogarassienſis factus, 12-a Augusti eundem Episcopatum resignavit 1782 Albae Carolinae, aetatis suae anno 71. 25-a Ianuarii mortuus est, delatus ad Cathedram Balasfalvam, 6-a Februarii ibidem sepultus 1785-o desideratissimo novi Praesulis Gabrielis adventui Oratione soluta, posteriores vero Clero ligata adgratulati fuere.

Et profecto sui habebant, quod in novo Antistete abunde gaudeant, alieni, quod in eodem plurimum venerentur. Emicabat etenim in illius vultu. totoque corporis habitu innata, non adscititia modestia ingenita, non affectata gravitas: castigata, non fluxa humanitas, temperata non exasperata Majestas, non fucata, sed gratia condita morum svavitas, cum inflexibili tamen vitio pro ratione demeriti puniendi, ac unicuique jus suum reddendi voluntate conjuncta; unde omnes eum boni ut filii Patrem amabant, et reverebantur: mali contra, ut vindicem malorum exhorrescebant, et meliorabantur, caeteri, quo mutua ejus consuetudine frui possent, omnem modum, et opportunitatem quaerebant, obtenta autem ea, omnia in

лену, але милу справжню приємність звичок, однак з безжалісною стійкістю для покарання по заслузі проступків і для надання кожному його права і щирого відношення. Звідси всі його любили і шанували, як добрі сини батька, і навпаки, погані боялися його, як карателя злих вчинків, і ставали кращими, інші, оскільки могли використати зміну в його поведінці, шукали кожний спосіб і можливість використати його у власних інтересах, але, зазнавши невдачі, оцінюючи все-таки в ньому всі позитивні риси, відверталися. Хоч до всіх він дружелюбно відносився, але добитись того, щоб усі мали все, як і я, який пишу про це з нагоди святкування річниці, не зміг. Як хлопець, відвідуючи руську школу та вивчаючи біля того самого Гавріїла Блажовського, мукачівського єпископа, в стільки раз згадуваному монастирі декламуючи вірші по-руськи, я дуже добре оволодів (руською мовою). Звідси пішло, що єпископ Георгій, приносячи воду з забарвленням вина, яку не лише гостям, яких у нього було дуже багато, за столом пропонував і яку звичайно використовував (239). Після їх відходу (гостей), опустившись на коліна біля ікони розп'яття, у побожному роздумі неначе в екстазі зник довгий час перебувати. Про це все я дізнався від тих, які постійно були близькими друзями єпископа Георгія.

Нарешті, цього Георгія Гавріїла, єпископа, відзначала виняткова любов до чудотворної Повчанської Діви або з тієї причини, що Повчанську базилику, яку почав будувати його попередник єпископ Геннадій Бізанці, він усіма можливими способами намагався далі будувати, але чим більше бажав закінчити, передчасна смерть не дозволила, і в наступних роках життя єпископ Гавріїл дуже часто страждав і також від того дуже переживав, що потайні дії егерських наставників були направлені проти русинів. Глибше вникаючи (у ці справи), часто говорив, що він воліє показати себе як Осел, ніж підкоритися як Лев, і тому за короткий час виконав багато. Бажаючи уникнути смертоносної пошесті, що довго і широко поширювалась у Березькому комітаті, відправився в Ужанський комітат, а саме в Малоберезнянський монастир, але і там, де шукав порятунку для свого життя, знайшов смерть, яку в 1742 році зустрів при повній свідомості і прийняв з рідкісною стійкістю, (240) що була притаманна єпископу Георгію Гавріїлу Блажовському за життя до останнього його подиху. Маючи великі заслуги, він відправився для

eo summa demirantes, revertebantur, tanta siquidem erga omnes in illo fuerat affabilitas, ut omnibus fierent omnia, quod ipsemet, qui haec scribo occasione anniversarum Festivitatum, Ruthenicis, qua puer respective scholas frequentans, et rithmicos coram eodem Gabriele Blazsovsky Episcopo Munkaciensi in toties mentionato Monasterio versus Ruthenice dicens, uberrime expertus sum. Et hinc fuit, quod Georgius iste Episcopus aqua colorem referente vini, quale nempe hospitibus, quos habere solebat frequentissimos mensae apponere- (239) tur, ordinarie uteretur, post quorum discessum, coram crucifixi Icone prostratus in pia meditatione, ac si in extasim raptus longiori permanere solitus esset tempore. Quod id ipsum habeo relatam ex illis, qui Georgio Ep̄po constanter erant intimi.

Denique Ejusdem Georgii Gabrielis Ep̄pi singularis in Taumaturgam Pótsensem Virginem amor elucet vel ex inde, quod Pótsensem Basilicam ab Antecessore suo nempe Geñadio Bizańczy Ep̄po inchoatam, promovere omni possibili modo adniteretur, sed quominus summopere desiderabat, ut perficeret, mors praecox haud admisit, et posterioribus vitae annis Gabriel Ep̄pus saepe saepius expendens, ac tandem quorsum Antistitum Agriensium intenta quoad Ruthenos tenderent, profundius penetrans, dicere solebat: malle se resignare ut Asinum, quam subesse ut Leonem, sicque in paucis tempore explevit multa. Pestiferum enim Contagionem longe, lateque grassantem per Coftum Bereghiensem declinare volens, recepit se ad Coftum Unghensem in specie in Monasterium Kis Berezense, ast et ibi ubi vitae consulere quaereret, mortem recepit, quam nihilominus rara animi con- (240) stantia scilicet, quae Georgio Gabrieli Blazsovsky Ep̄po hic dum viveret propria fuit ad extremum halitum sibi praesentissimus 1742 excepit, plenusque meritis ad immarcessibilem Coronam recipiendam translatus sepultus condicenter ibidem quiescit. #

Bazilovits Parte 2-a pag. 187. vehementer erravit: generico ut endotermimo, **in certum morbum incidens mortuus est**: quia hi termini multis sinistram explationem ingerunt. Tunc Pestis grassabatur an non justum concluderent ex hoc morbo, quam vero alio aliquo personali culpa quaesito vitam amisisse. Magni ingenii, et indefessae diligentiae, semperque maturi iudicii vir, ferme coaevus Joannes Pasztelyi in suis praenotationibus sequentia de illo habet:

Nec falsi sunt expectatione sua Agrienses, quod Blazsovskyum pro Ep̄patu Munkaciensi tradendo truserint. Iste enim vero, qui alias in vesti-

прийняття нев'яучої корони і там після похоронів спокійно відпочиває^{а)}.

Базилівич у другій частині, стор. 187, дуже помилився при наведенні назви хвороби і причини смерті, що той помер, захворівши певною хворобою, бо таке трактування викликає у багатьох неправильне тлумачення. Тоді була поширена чума. Та чи не справедливіше вважати, що він помер на цю хворобу, ніж на якусь іншу, що ніби була набута внаслідок особистої вини. Людина великого розуму, невтомної старанності та зрілого розсуду, майже сучасник Іван Пастелі, міцно оцінивши все, у своїх замітках так пише про нього:

І не обманулися егерці в своїх надіях, коли всіма способами проштовхнули Блажовського на мукачівського єпископа. Бо він дійсно захоплювався, наскільки міг, одягом, їжею, розмовою, кіньми і юнаками та всіма іншими приналежностями, звертав увагу на звеличення, (241) але у відношенні до егерців вів себе з повною покірністю як відданий слуга.

З свого боку також тримав у подібній покорі своїх людей. Взагалі він не захоплювався палацами. Коли було потрібно, якщо не був сердитий, як чую, на консисторіальних засіданнях цього Блажовського на першому місці завжди сиділи як члени консисторії: парох Франциск Страбо та мукачівський римо-католицький капелан Симеон Тюрхен. Між тим читаю: у публічних документах спочатку підписувалися той парох і капелан, а потім після них Михайло Ольшавський, генеральний вікарій, Іоанн Козма, нотар духовенства, суддя Іоанн Блажовський та Андрій Пачин, єпископський капелан, тобто в той час на чолі всього духовенства йшов мукачівський католицький парох (Страбо), мов би насправді людей із всебічними якостями треба було принижувати. Сам грецький обряд, немовби якийсь знеславлене колись клеймо, кинув у таку велику неволю.

КІНЕЦЬ ТРЕТЬОГО ТОМУ.

(240) а) Багато хто вважає, що автором цієї хроніки був не Бабіля, а Григорій Таркович, який у 1789 році став наставником в Ужгородській семінарії, — і як такий цю хроніку написав з претензією. Але насправді заважає те, що автор хроніки розповідає: що він має особисті відомості про смерть єпископа Гавріїла в 1742 році, а Георгій Таркович народився 1753 року, як стверджує це перелік посад каноників Пряшівської єпархії. Бабіля у 1789 році дійсно був членом правління семінарії.

tu, victu, verbis, equis, et ephoebis, et omni alio adparatu, mirabilem omnino et quantam, quantam poterat, magnificentiam praeseferebat, (241) in sola erga Agrienses subjectione objectissimo Mancipio objectiorem se gerebat. Suos etiam a latere homines ad parem mancipatum cogendo. Insensatus omnino Palata, sin oportet, si non indignet, dum audio in Consistoriis hujus Blazovszkii primo Loco semper assedissem, qua consistorialis: Franciscum Sztrabo Parochum, et Simeonem Türchen Capellanum L. R. Munkatsiensem. Dum interim lego: in publicis Instrumentis, et signanter prius subscriptos Eundem Parochum, et Capellanum deinde post illos Michaelem Olsavszky Vicarium Generalem, Joannem Kozma Cleri Notarium, Joannem Blazovszky Auditorem, et Andream Paczin Ep̄palem Capellanum, idest(!) totum Clerum Ejus temporis Parochus Munkatsiensis (:Sztrabo:) praecessit quasi vero Homines omnigenis qualitibus proferendos, solus Graecus Ritus, quasi infame quod- (242) dam stygma ad tantam servitutum detrusisset.

FINIS TOMI TERTII

(240) а.) Multi existimant Cronici hujus auctorem non Babilyam, sed Gregorium Tarkovics fuisse, qui a. 1789 in Seminario Ungvariensi fuit Superior, — et qua talis Cronicon hoc praetensive conscripsit. Sed vero obstat id, quod auctor Cronici narret: personalem Episcopi Gabrielis a. 1742. mortui se habuisse notitiam, Gregorius vero Tarkovics a. 1753 natus fuit, ut series processus canonici tempore aditi per eundem Episcopatum Eperjessiensis comprobant. Babilya vero a. 1789 aequae fuit membrum Superioritatis Seminarii.

Зміст глав

Глава I. Йосиф де Камеліс із Роги, монах ордену св. Василя В., мукачівський єпископ ХХІІІ.

Глава II. Введення на посаду єпископа де Камеліса і введення або встановлення в маєтках, там же, за згодою короля підтверджується, там же. Постанови відкладаються в архів в Егері (там же). Перелік фундації Корятовича. Гр. Баттяні бере під сумнів цю фундацію.

Глава III. Руське духовенство не визнається за справжніх священників, стор. 8. — Декрет про їх звільнення, там же. — Початок вікаріату і єпископства Великоварадинського, там же, стор. 14.

Глава IV. Щоденник де Камеліса, стор. 15 і наступні — 42.

Глава V. Інші дані про цього єпископа. По відношенню до егерців був послухний, потім ухилиється. Одержує зауваження від єпископа Фенеші, стор. 43. Недоторкане майно* для Мукачівського монастиря. — Іоанн Негез, ужгородський суддя, заковує в кайдани пасицького священника, тому викликають його в Егер.

Глава VI. Нові надбання і тимчасові (світські) і духовні.

Колонич робить фундацію на 3783 флорини для мукачівських єпископів. — Монахи одну половину його забрали і вимагали і другу половину, але Карл VI присудив єпископам. — Фундація для Уйгельської парафії і церкви. — Це дарування підтверджує князь Ракоці. — Волоцькі священники Кеварського округу приймають унію. — Інші волохи в Угорщині роблять те саме.

Глава VII. Приватне листування кардинала Колонича. — Туркиневич висвячується на єпископа Славонії. — Князь Ракоці попереджає єпископа, щоб не висвячував неосвічених.

Глава VIII. Нове повернення (майна) проводити де Камеліс. — Списки руські священники визнають послухність. — У Зборові проводить синод. — Березькі священники платять Ракоці хутровий (ласкою) податок — так званий «Нешт пенз». (244)

*Сальва Квадрія — майно, яке не підлягало місцевій владі.

Index Capitum.

Caput I. Iosephus De Camelis a Roga, Ordinis S. Basilii M. Religiosus Episcopus Munkacsiensis XXIII.

Caput II. Installatio Episcopi De Camelis, et Introductio, seu Statutio in Bona ibidem, Consensu Regio roboratur ibidem; Statutionales repouuntur Agriae ibidem; — Deductio Foundationis Kyriatovits. C. Battyányi hanc Foundationem in dubium vocat.

Caput III. Clerus Ruthenus non agnoscitur pro veris Sacerdotibus pag. 8. — Decretum elibertationis ibidem. — Origo Vicariatus, et Episcopatus Magno-Varadinensis. — ibidem pag. 14.

Caput IV. Diarium De Camelissianum pag. 15. et sequ. — 42.

Caput V. Caetera Data de hoc Episcopo. Erga Agrienses est obediens, dein se retrahit. Per Fenessy Episcopum monetur. pag. 43. — Pro Monasterio Munkacsienſi Salva Quadria. — Nehéz Ioannes Iudex Unghvariensis Cippo includit Paszikiensem Parochum, ideo citatur Agriam.

Caput VI. Novae aquisitiones tum temporanae, tum spirituales. Kolonits Foundationem in 3783. flñis facit pro Episcopis Munkacsiensibus. — Monachi dimidium huius levarunt, et aliam impetebant, sed Carolus VI. adjudicavit Episcopis. — Fundatio pro Parochia, et Ecclesia Ujhegyiensis. — Hanc donationem Princeps Rákóczy confirmat. — Districtus Kóvár Valachici Parochi Unionem suscipiunt. — Caeteri Valachi in Hungaria idem faciunt.

Caput VII. Kolonitsii Cardinalis privatae Correspondentiae. — Turkinovich in Episcopum Slavoniae consecratur. — Principes Rákóczy monet Episcopum, ne idiotas ordinet.

Caput VIII. Novam Reaquisitionem facit De Camelis. — Scepusiensis Parochi Rutheni obedientiam praestant. — Zboroviae Synodum celebrat. — Tributum Mustellare Nyest pénz Parochi Bereghiensis Rákóczio solvunt. (244)

Глава IX. Священики Надь Бані просять, щоб на місце Ісаї для них не призначався інший грек на посаду архимандрита.

Глава X. Канонічні візити на Спиші за часів де Камеліса.

Глава XI. Судову владу здійснювало панство над священиками. — Службовці Ракоці із зброєю в руках збирають десятину вина із передгір'я Летачівки, Нової і Старої Червоної гори, Іванівки, Лавок та Бобовищ. — Конгрегація по пропаганді віри забороняє єпископам вінчати віруючих під час постів.

Глава XII. Нові заворушення виникають у Земплинському комітаті під керівництвом Франциска Токаї та Георгія Солонтаї, що були розбиті вщент. — Бобоцаї про ці заворушення.

Глава XIII. Емерих Текелі, який до цього часу попивав вино в Константинополі, з 130 тисячною армією і султаном Мустафою нападає на Батьківщину. — Знищення Титела. — Але біля Сенти був ущент розбитий Євгенієм. — Султан втікає до Умешвару. — Текелі пограбує його шатро і касу. — Текелі як багач помирає в Нікополі в Азії 1706 року. — Карловицький мир. — Леопольд скликав у Відні Раду Угорщини. — Примас Колонич ліквідує права протестантів без відома короля як верховний канцлер.

Глава XIV. Біографія князя Ференца Ракоці II. — Ракоці схоплений у Фортеці Шарош. Арешт в Кошицях Адама, Ладислава і Михаїла Ваї та Павла Околічани. — Микола Берчені втікає до Польщі. — Ракоці купує волю за 30 000 флоринів. — Втікає до Польщі. — 10 000 флоринів пропонується тому, хто приведе його живого, шість тисяч тому, хто принесе його голову. — Судове рішення проти Ракоці і спільників. — Нові заворушення в Угорщині. — Ракоці викликають із Польщі. — Заворушення в Березькому комітаті і спустошення аж до Мукачева. — Каролі розбиває повстанців біля Довгого. — Ракоці з'являється в Мукачеві через Веречавський перевал. — Переможений солдатами імператора збирає свої сили в Завадці біля Верецьок. — Делегати язигів і куманів у Завадці. — Берчені приєднується до нього з волохами і русинами. (245) — Біля Тиса Беч переправляються через Тису і біля Дюсєга розміщують свій табір. — Військо збільшується. — Захоплення Хуста Ілошваєм для його прибічників. — І Марамороський комітат підкоряється Ракоці. — Леопольд за допомогою дружини і сестри Ракоці пропонує мир. — Берчені і Каролі уже як прибічники

Caput IX. Nagy Bányenses supplicant ne in locum Isaise alter Graecus Archimandrita eis detur. —

Caput X. Canonica visita in Scepusio sub De-Camelissio. —

Caput XI. Iudiciariam potestatem exercuit Dominatus super Scaerdots. — Officiales Rákócziani ex Promontoriis Letatsovka, Uj és, Ó Veres hegy, Iványi, Lauka, ac Bubuliska, armata manu adimunt Decimas Vini. — Congregatio de Propaganda Fide inhibet omnes Episcopos, ne Fideles in jejuniis dispensent. —

Caput XII. Novae turbae enascuntur ducibus Francisco Tokay, et Georgio Szalontay in Comitatu Zemplény, qui vincuntur, et dispelluntur. — Babocsay de his motibus. —

Caput XIII. Tökölyi Emericus, qui adusque vini epocillator fuit Constantinopoli cum 130,000 armatorum, et Sultano Mustapha invadit Patriam. — Titel desolatur. — Sed ad Szentam poenitus concutitur per Eugenium. — Sultanus fugit Temesvarinum. — Tökölyi ejus Tentorium, et Theaurarium expilat. — Tökölyi velut di (ves) Nicopoli in Asia moritur. 1706. — Pax Karloviczensis. — Lepoldus Diaetam Hungariae Viennam indixit. — Kolonics Primas suffert libertates Protestantium, sine scitu Regis, qua summus Cancellarius. —

Caput XIV. Biographia Principis Francisci Rákóczy II. — Rákóczy in arce Sáros capitur; — Capiuntur Cassoviae Adamus, Ladislaus, et Michael Vay, ac Paulus Okolitsányi. — Nicolaus Bercsényi ad Poloniam fugit. — Rákóczy 30,000. flñis libertatem mercatur. — Fugit ad Poloniam. — 10,000. flñi expositi sunt, qui eum vivum sex mille, qui ejus Caput tulerit. — Sententia in Complices, et Rákóczium lata. — In Hungaria novi motus. — Rákóczy e Polonia evocatur. — Motus in Comitatu Beregh, et depraedatio usque Munkáts. — Rebelles ad Dolham per Károlyium concutiuntur. — Rákóczy per passum Vereczkensem Munkacsinum comparet; — Per Caesareos vincitur Zavatkae, — penes Vereczke subsistit vires collecturus, — Jazygum, et Cumanorum ablegati Zavatkae. — Bercsényi cum Valachis, et Ruthenis (245) ei se jungit. — Ad Tisza Bets transitur Tibiscus, et ad Diószeg Castra metantur. — Exercitus augetur, — Huszth per Ilosvayum pro ejus parte capitur. — Et Comitatus Marmaros subjicitur Rákóczio. — Leopoldus medio uxoris et sororis Rákóczianae tentat pacem. — Bercsényi, et Károlyi jam Rakocziani — igne, ferroque vastant Comitatum Bereghiensem.

Ракоці вогнем і мечем спустошують Березький комітат.

Глава XV. Єпископ де Камеліс від'їжджає в Пряшів. — 1709. Апостольське послання позбавляє посад світських і церковних службовців, що приєдналися до Ракоці. — Звідти позбавлення прав егерської капітули. — Лелес та Ясов, Списький комітат і багато світських і церковних службовців так само.

Глава XVI. Боротьба йде з перемінним успіхом. — В Патоці влаштується молитва за загальний мир, а наступного дня вбивають одного полковника і майора. — 1709 — король оголошує амністію Ракоці і Берчені, якщо здадуться. — Багато відходять від Ракоці. — Сатмарський мир.

Глава XVII. Де Камеліс обирає Бізанці Архідияконом. — Ракоці рекомендує своїм підданним підкорятися де Камелісу. — 1705. Енцикліка видана для духовенства у Пряшеві. — Призначення Ковальського на Ужок. — Тестамент де Камеліса.

Глава XVIII. Бабіля про цього єпископа подає дуже багато даних. — Його тіло чисте. — Відвідав канонічно Егер якийсь єпископ Опейський, що переховувався в Комарні. — Нападає на унію. — Егерці — уніати повертаються до схизми. — Де Камеліс видає поруськи катехізис.

Глава XIX. Початок знуцань егерців. — Спроба / проведення календаря унії не має успіху.

Глава XX. Фонд Яна Якобі в Трнавї для трьох мукачівських вихованців. — Смерть Ісаї. — Родина Рога в Угоцькому комітаті. — Число парафій Мукачівської єпархії 1700 року у Прая. — Синод у Форро.

Глава XXI. Виділення парафіальних земельних ділянок у Березькому комітаті.

Глава XXII. Виділення таких самих ділянок в Угоцькому комітаті.

Глава XXIII. Перелік мукачівських єпископів (246) від пресвітера Луки 1454 року до Василія Поповича 1837 року.

Глава XXIV. Блукаючі єпископи в Мукачівській єпархії, зокрема Йосиф Стойка і його вчинки.

Глава XXV. Несправжній єпископ Дософей і його вчинки.

Глава XXVI. Юридичне дослідження про плакучу ікону пресвятої Диви Марії біля Кричева в Мараморському комітаті.

Глава XXVII. Йосиф Годермарський признається єпископом. — Георгій Винницький

Caput XV. De Camelis Episcopus recipit se Eperjessinum. — 1709. Breve Apostolicum Saeculares, et Ecclesiasticos Officiis privat Rakoczio adhaerentes. — Unde Episcopus, et Capitulum Agriense cassatur. — Lelesz, at Iászó pariter — Capitulum Scepusiense, et plures Saeculares, ac Ecclesiastici.

Caput XVI. Vario Marte pugnatur, — Patakini pro pace publicas preces ordinat, et sequenti die unus Obersterius, et Major decapitantur. — 1709. Amnistiam publicat Rex dempto Rakoczio, et Bertsényio; — Defectis plurimorum a Rakoczio — Pax Szathmarini.

Caput XVII. Bizantium Archi-Diaconum creat De Camelis. — Rákóczy subditis suis demandat obedientiam De Camelissio praestandam. — 1705. Encyclica ad Clerum Eperjessino datata. — Investit Koválszkium ad Uzsok. — Testamentum De Camelissii. —

Caput XVIII. Babilya de hoc Episcopo uberiora data suppeditat. — Corpus ejus incorruptum. — Visitavit Canonice Agriam quidam Episcopus Opeciensis Comaromii delitescens. — Unionem impetit. — Agrienses Uniti ad Schisma redeunt. — De Camelis Catechesim Ruthenice edit. —

Caput XIX. Initium vexarum Agriensium. — Tentamen Calendarii Unionis non successit.

Caput XX. Fundatio Iacobi Ian Tyrnaviae pro tribus alumnis Munkacsiensibus. — Isaiae mors. — Familia Roga in Ugocsa. — Numerus Parochiarum Dioecesis Munkacsiensis 1700. apud Pray. — Synodus in Forró. —

Caput XXI. Exemptio Fundorum Parochialium Comitatus Bereghiensis. —

Caput XXII. Exemptio eorundem Fundorum Comitatus Ugocsa. —

Caput XXIII. Series Episcoporum (246) Munkacsiensium a Luca Presbytero 1454. — Basilium Popovics 1837. —

Caput XXIV. Vagi Episcopi in Dioecesi Munkacsiensi, signanter Sztojka Iosephus, et Ejus facta. —

Caput XXV. Pseudo Episcopus Dosotheus, et ejus res gestae.

Caput XXVI. Inquisitio jurata de Imagine B. M. V. flente penes Kritsfalvam in C. Marmaros.

Caput XXVII. Iosephus Hodermarszky Episcopus nominatur. — Georgius Vinniczky per Breve

Апостольським посланням призначається на посаду адміністратора Мукачівського єпископства.

Глава XXVIII. Протест мукачівського духовенства проти цього на проведеному на Чернечій горі синоді.

Глава XXIX. Годермарський відправляється до Відня, одержує дарчі грамоти. — В Шариському комітаті, зібравши синів парохів і дяків, веде боротьбу проти куруців і стає нерегулярним.

Йосиф I даремно вимагає для нього (папської) булли. Приїзд Годермарського у цій справі до першого архієпископа Угорщини. — 19 волоських сіл біля Беретьо стають реформатськими.

Глава XXX. Папа хоче послати апостольським вікарієм Полікарпа Філіповича. — Протест відносно цього короля Угорщини. Королева Елеонора заступається за Годермарського у Римського папи.

Глава XXXI. Інформація про Мукачівське єпископство направлена римському папі римським агентом.

Глава XXXII. Грамота Леопольда I з 1692 року підтверджується королями Йосифом I та Карлом VI-им. — 1712 року в Мукачівській єпархії поширюється чума. — Фундація монастиря в Олшо Кересло. Всі діла і вчинки архідиякона Георгія Бізанці в єпархії Годермарський робить недійсними, декрет відносно цього.

Глава XXXIII. Початок М. Повчанського монастиря. — Духовенство Марамороша в 1715 році зібралось в Сиготі з метою визнання свого віросповідання і було розігнане властями. — Проводиться синод в Ужгороді з метою обрання генерального вікарія на місце Йосифа Годермарського. — Бізанці обирається на вікарія із Каловської церкви. — Монахи протестують проти цього обрання, бо Бізанці був світським пресвітером. (247) — Егерський єпископ попереджує їх і пропонує послухність. — Розлученість егерців проти Годермарського. — Енцикліка відносно цього егерського єпископа.

Глава XXXIV. Остаточне пониження Годермарського. — Бізанці призначається папою на апостольського вікарія і шебастинського єпископа. — Годермарський повідомляє про умови свого призначення, що наводяться. — Карл VI приймає умови і призначає Бізанці мукачівським єпископом.

Глава XXXV. Георгій Бізанці XXV єпископ. — Його народження і хід навчання, і важливіші

Apostolicum constituitur Administrator Episcopatus Munkacsiensis.

Caput XXVIII. Protestatio contra hoc Cleri Munkacsiensis in Synodo in Monte Csernek celebrata.

Caput XXIX. Hodermarszky properat Vienne, levat Collationales. — In Comitatu Sáros collectis Parochorum, et Cantorum filiis pugnat contra Kurutzones, et fit irregularis. — Perperam pro illo Bullas Iosephus I. sollicitat. — Hodermarszkii Repraesentatio eatenus ad Primatem Regni. — 19. pagi circa Beretyó fiunt Reformati. —

Caput XXX. Pontifex vult Policarpum Filipovics pro Vicario Apostolico mittere. — Protestatio eatenus Regis Hungariae. Regina Eleonora interponit se pro Hodermarszkio apud Pontificem. —

Caput XXXI. Informatio de Episcopatu Munkacsiensi Romano Pontifici per Agentem Romanum substrata. —

Caput XXXII. Diploma Leopoldi I.-i de 1692. confirmatur per Iosephum, et Carolum VI. Reges. — 1712. pestis in Dioecesi Munkacsiensis grassatur. — Fundatio Claustris Alsó Karaszló. — Hodermarszky Georgii Bizanczy Archi Diaconi omnia acta, et facta in Dioecesi irrita facit, eatenus Decretum. —

Caput XXXIII. Claustris M. Pócsensis initia. — Marmaticus Clerus 1715. convenit Szegethinum fine deponendae Professionis Fidei — per Status, et Ordines tunc recte congregatos dispelluntur. — Synodus Unghvarini celebratur, pro eligendo Vicario Generali in locum Iosephi Hodermarszky. — Bizanczy eligitur in Vicarium ex Parochia Kálloviensi. — Monachi contra hanc electionem protestantur, quia Bizanczy fuit (247) Saecularis Presbyter. — Episcopus Agriensis eos monet — et obedientiam imponit. — Exacerbatio Agriensium contra Hodermarszky. — Encyclica eatenus Episcopi Agriensis. —

Caput XXXIV. Finalis degradatio Hodermarszkii — Bizanczy nominatur per Pontificem Vicarius Apostolicus, et Episcopus Sebast. — Hodermarszky suae nominationi renunciat sub conditionibus, quae exponuntur. — Carolus VI. acceptat resignationem, et Bizanczy nominatur Episcopus Munkacsiensis. —

Caput XXXV. Georgius Gennadius Bizanczy Episcopus XXV. — Natales ejus — et Studiorum

вчинки, — стає егерським вікарієм, — дає присягу егерському єпископу Гавріїлу Ердєвді про вірність у Дендеші — 1716 року призначається апостольським вікарієм — папське послання відносно цього.

Глава XXXVI. Призначається на Шебастинського єпископа. Лист Іоанна Кіша як генерального егерського вікарія, із якого видно гнів на Годермарського. — Егерці починають практикувати повну юрисдикцію в Мукачівській єпархії. — Бізанці висвячується у Львові. — Нові сутички з Годермарським і новий договір.

Глава XXXVII. Поразка татарів русинами і волохами в Мараморші; — звідти багато родин одержали дворянські звання. — Географічний опис Мараморського комітату.

Глава XXXVIII. Егерці почали нападати на Бізанці. — Бізанці посилає в Егер свого посла Іоанна Керепецького. — Бізанці мусив піти туди сам особисто і скласти нову присягу. — Форма присяги.

Глава XXXIX. Егерський єпископ граф Гавріїл Ердєвді направляє Бізанці листа — звинувачення. — Позбавляє його всієї єпископської влади висвячувати, будувати церкви і т. д. і т. п.

Глава XL. Гавріїл Ердєвді подав скаргу на Бізанці примасові Угорщини в попередніх пунктах, — звідси резолюція. — Подав скаргу і римському папі. — Звідти надійшло 6 резолюцій. По-перше: люди грецького обряду повинні дотримувати свята латинського обряду. По-друге: розлучити тих, що мають двох жінок. — По-третє: русини не можуть бути висвячені мукачівським єпископом лише з дозволу егерського єпископа. — По-четверте: нових руських парохів не допускати на посади. — По-п'яте: Руські священники не сміють вінчати шлюбні римо-католиків. — По-шосте: (248) ових церков не будувати.

Глава XLI. Розглядаються сумні наслідки цих резолюцій. — Бізанці просить для себе від його Величності титул його преосвященства. — Керепецькому надається право канонічного відвідування єпархії.

Глава XLII. Монахи хочуть захопити фундацію де Камеліса, звертаються в цьому питанні до вищих інстанцій. — Резолюція відносно цього Карла VI-го. Егерський єпископ дає дозвіл Бізанці відвідувати Мараморський комітат. — Бізанці встановив біля кожної церкви трьох осіб: пароха, дяка та паламаря із церковного стану. — Приймаються заходи відносно того, щоб ці три особи були звільнені від дер-

cursus, — et gestae dignitates — Vicarius Agriensis fit — Gabrieli Erdődy Episcopo Agriensi praestat juramentum Fidelitatis Gyöngyösini. — 1716. Vicarius Apostolicus constituitur, — eatenus Breve. —

Caput XXXVI. Nominatur in Episcopum Sebastae. — Ioannis Kis Littera, qua Vicarii Generalis Agriensis, ex qua exacerbatio contra Hodermarszky apparet. — Agrienses plenariam incepterunt exercere Iurisdictionem in Dioecesim Munkacsiensensem. — Bizanczy Leopoli consecratur. — Cum Hodermarszky novae collisiones, novusque tractatus.

Caput XXXVII. Tartari concutiuntur in Marmatia per Ruthenos, et Valachos, — inde plures familiae nobilitantur. — Descriptio Geographica Comitatus Marmaros.

Caput XXXVIII. Agrienses incepterunt impetere Bizanczium. — Ablegatum mittit Agriam Bizanczy Ioannem Kerepeczky. — Bizanczy personaliter ire debuit, et novum juramentum depone-re. — Formula iuramenti. —

Caput XXXIX. Episcopus Agriensis Comes Gabriel Erdődy objurgatorias mittit Bizanczium literas. — Adimit omnem potestatem Episcopalem — ordinandi, Templi erigendi. — etc. etc. —

Caput XL. Erdődy Gabriel detulit Bizanczium Primati Regni in praeviis punctis. — abinde Resolutio. — Detulit Romano Pontifici. — Abinde emanarunt 6. Resolutiones. 1-o Graeci observent L. R. Festa. — 2-o Separentur bigami. 3-o Rutheni non ordinentur ab Episcopo Munkacsiensis, nisi ex indultu Agriensis Episcopi. 4-o Rutheni Parochi novi non introducantur. 5-o Rutheni Sacerdotes non in ingerant se in matrimonia Latinorum. 6-o (248) Novae Ecclesiae non erigantur. —

Caput XLI. Tristes sequelae harum Resolutionum specificantur. — Bizanczy sibi petit titulum Illustrissimi a sua Majestate. — Kuropeczkio elargitur facultatem canonice Dioecesim visitandi.

Caput XLII. Monachi rapere volentes Fundationem De Camelissanam, Altius recurunt. — Resolutio eatenus Caroli VI. — Agriensis Episcopus dat facultatem Bizanczio Comitatum Marmaros visitandi. — Bizanczy constituit penes singulam Ecclesiam tres personas: Parochum, Cantorem, et aedituum ex Statu Clericali. — Operatur eatenus, ut a publicis oneribus hae tres personae eximantur. — Foglar dat facultatem possessioni

жавних податків. — Фогллар дає дозвіл селу Готьке побудувати руську церкву.

Глава XLIII. Широке слідство відносно того, чи Мараморський комітат належав колись до Мукачівської єпархії.

Глава XLIV. Протокол відновлення унії угорськими парохами, написаний по-латинськи і по-руськи.

Глава XLV. Початок семінарії для русинів в Егері. — Рішення синоду в Замості вводяться в Мукачівській єпархії: а) щоб римський папа згадувався в літургії; б) більше двох хресних батьків не брати; в) дітям причастя не давати; — від більше людей не приймати плату за св. літургію; г) руським (священникам) не дозволяється вживати незаквашений хліб; д) губку не можна вживати для витирання чаші. — Борошнявський ігумен Парфеній відвідує Київські печери.

Глава XLVI. Руське духовенство виходить уже на публічність. — Звернення Бізанці до Березького комітату в справі різних знущань світських властей над духовенством.

Глава XLVII. Бізанці стає архимандритом на Чернечій горі. — Умова в цій справі. — Георгій Блажовський та Георгій Булько повноправні представники в королівській судовій палаті відносно протесту проти оволодіння маєтками графом Шенборном.

Глава XLVIII. Симеон Ольшавський XXVI-ий єпископ. — Його енцикліка до духовенства, написана по-руськи. — Про смерть Бізанці повідомляє в Егер. — Обширне повідомлення в цій справі. — Для обрання єпископа зібране духовенство опускає письмові бюлетені в чашу, приймає рішення, щоб була відкрита в Лелеському монастирі. — Симеон обирається єпископом. — Так обраного Егер пропонує іменувати єпископом. (249) — Пропозиція і думка в цій справі славної Канцелярії.

Глава XLIX. Народження Ольшавського, хід його навчання і життя. — Він призначається Карлом VI-им на єпископа. — Висвячується на єпископа Афанасієм Щептицьким. Протест монахів, щоб ні Симеон, ні його наступники не захопили монастирське майно, але Симеон як з монахами, так і з егерцями дотримував дружні відносини. — Симеон помирає в 1737 році 24 грудня, — похоронений на Чернечій горі. — 1734 року провів синод у справі усунення незгод між ним і монахами. — Монахи звертаються до графа Ердеві. — Монахи звертаються до графа Ердеві. — Монахський вікарієм не став і не складав присягу вірності егерцям.

Глава L. Георгій Блажовський XXVII мукачівський єпископ. Його місце народження та

Hotyke Ruthenam Czerquam erigendi. —

Caput XLIII. Inquisitio per extensum, an Com. Marmaros spectaverit olim ad Dioecesim Munkacsiensem. —

Caput XLIV. Protocollum renovatae Unionis per Parochos Ugocsenses Latine, et Ruthenice.

Caput XLV. Initium Seminarii pro Ruthenis Agriae. — Zamoscensis Synodi statuta inducuntur in Dioecesi Munkacsieni. a.) Romanus Pontifex in Liturgia commemoretur, b.) Patrini plures duobus non assumantur, c.) Infantibus Eucharistia non porrigatur. — a pluribus non assumatur Stipendium pro S. Liturgia. d.) Ruthenis in asyomo celebrare non licet. e.) Spongia non adhibeatur ad abstergendum Calicem. — Baranyensis Hegumens Parthenius visitat Kryptas Kiowienses. —

Caput XLVI. Clerus Ruthenus jam in publicum prodit. — Repraesentatio Bizanczii ad Comitatum Beregh, de variis vexis Clero per Saeculares inferri solitis.

Caput XLVII. Bizanczy fit Archimandrita in monte Csernek — Conditiones eatenus; — Georgius Blazsowszky, et Gregorius Bulyko Plenipotentiarii ad Tab. Reg. super Protestatione Statutionis C. Schoenborn.

Caput XLVIII. Simeon Olsawszky Episcopus XXVI. — Encyclica ejus ad Clerum Ruthenice. — Mortem Bizanczii insinuat Agriam. — Eatenus relatio per extensum. — Clerus pro electione Episcopi confluentia vota scripta Calici immissa Leleszini curat aperiri. — Simeon eligitur in Episcopum. — Taliter electum Agria proponit nominandum in Epi (249) scopum. — Eatenus I. Cancellariae Propositio, et opinio.

Caput XLIX. Olsavszkii natales, — et cursus Studiorum, ac vitae. — Idem nominatur in Episcopum per Carolum VI. — Ab Athanasio Septicki consecratur. Protestatio Monachorum, ne sive Simeon, sive ejus Successores in bona Monasterii involent, sed Simeon sicut cum Monarchis, ita cum Agriensibus harmoniam fovit. — Simeon moritur 1737-o 24-a Decembris, — sepelitur in Monte Csernek. — 1734. celebravit Synodum de tollendis differentiis se inter, et Monachos. — Monachi recurrunt ad Erdödy Comitem. — Vicarius Apostolicus non fuit, nec Iuramentum Fidelitatis Agriensibus deposuit.

Caput L. Blazsószy Georgius Episcopus Munkacsiensis XXVII. — Ejus locus natalis — et cur-

хід його життя. — Ще не встиг померти Симеон, а цей таємно відправився в Егер і досяг вікаріату, а потім і єпископства. — Лист відносно призначення Блажовського генеральним вікарієм егерська консисторія направила не мукачівському духовенству, а мукачівському католицькому плебану; дивись лист. — Облік майна Симеона робить той же плебан. — Він приймає заходи, щоб заборговані прибутки були сплачені.

Глава LI. Більш детальні дані єпархіального архіву відносно того, якими способами Блажовський домагався єпископства.

Глава LII. Пропозиція Блажовського щодо єпископства. Його співкандидатами є Михайло Ольшавський та Михайло Ольшаї, священник повчанський. — Думка егерського єпископа в цій справі.

Глава LIII. Блажовський, призначений на єпископа, поспішає у Відень. — В перший раз Блажовським виплачується такса у 800 флоринів за призначення. — Блажовський іменується папою на агненського єпископа. — Монастирській церкві в Буковій Горці відпускаються папою Климентом XII повні індульгенції.

Глава LIV. Перелік висвячення Блажовського львівським єпископом в Уніюві.

Глава LV. Лист-інформація Блажовського про своє висвячення егерським єпископом.

Глава LVI. Початок Матеріальної допомоги духовенства. Думка Пастелія про єпископа Блажовського.

sus vitae. — Necdum mortuo Simeone Clam Agriam fugit, et Vicariatum, dein Episcopatum consecutus est. — Super nominatione in Vicarium Generalem Blazsószkii Littera a Consistorio Agriensi non Clero Munkacsiensi, sed Plebano Munkacsiensi expedita fuit, vide eam. — Conscriptioem Substantiae Simeonis idem Plebanus peragat. — Proventus restantes curet incassari. —

Caput LI. Ueberiora data Archivi Dioecesiani quibus artibus quaesivit Episcopatum Blazsószkii.

Caput LII. Propositio Blazsószkii pro Episcopatu. — Concadidatur ei Michael Olsavszky, et Michael Olsay Parochus Pótsensis. — Opinio Episcopi Agriensis. —

Caput LIII. Blazsószy in Episcopum nominatus properat Viennam. — Prima vice Blazsószkio 800. Flnōrum Taxa pro Collationalibus imponitur. — Blazsószy in Episcopum Agnensem per Pontificem nominatur. — Bukovae Horkae Monasteriali Ecclesiae plenariae Indulgentiae conceduntur a Clemente XII. —

Caput LIV. Series Consecrationis Blazsószkii (!) in Uniow per Episcopum Leopoltanum. —

Caput LV. Blazsószkii Relatio de sui Consecratione Episcopo Agriensi data.

Caput LVI, Initium Subsidiū Cleri Curati. Opinio Paszteliana de Ep̄o Blazsowski (!). — Eod̄ Cap.

RESUMÉ

Mychajlo LUČKAJ „Historia Carpato-Ruthenorum“

Ide o 3. zväzok diela Mychajla Lučkaja, napísaný v Budíne roku 1843. Je to cirkevná a svetská história karpatských Rusínov, pripravená podľa materiálov skúsených autorov a dokumentov archívu diecézy v Mukačeve.

Zväzok má 59 kapitol, v ktorých sa hovorí o 23. až 27. mukačevskom biskupovi (Jozef de Kamelis, Jozef Hodermarský, Georgij Bizanczi, Simeon Oľšavský a Georgij Blažovský), o ruskom duchovenstve a jeho právach, o vzburách v jednotlivých komitátoch, o kniežati Ferenczovi Rákóczi II. a Szatmárskom mieri, obsadení hodnostárskych funkcií a boji o nich, o šiestich rezolúciách pápeža a ich negatívnych dôsledkoch a iných stránkach rozvoja cirkevnej a spoločenskej histórie v Mukačeve.

РЕЗЮМЕ

Михаил ЛУЧКАЙ «Historia Carpato-Ruthenorum»

Речь идет о третьем томе произведения Михаила Лучкая, написанного в 1843 году в Будине. Это церковная и светская история жизни карпатских русинов, которая была написана на основании материалов опытных авторов и документов из архива Мукачевской епархии.

Третий том состоит из 59 глав, в которых говорится о XXIII — XXVII-ом mukačevских епископах (это Иосиф де Камелис, Иосиф Годермарский, Георгий Бизанци, Симеон Ольшавский и Георгий Блажовский), далее о русском духовенстве и его правах, о мятежах в отдельных комитатах, о князе Ференце Ракоци II и Сатмарском мире, о занятии прелатских функций и борьбе за них, о шести резолюциях папы римского и их негативных последствиях, а также о других моментах развития в Мukačeve церковной и общественной истории.

RESÜMEE

Michail LUČKAJ „Historia Carpato-Ruthenorum“

Es handelt sich um den dritten Band einer Arbeit von M. Lučkaj, die im Jahre 1843 in Budín geschrieben wurde. Das ist die Geschichte des kirchlichen und profanen Lebens der karpatischen Rusinen, die auf der Grundlage von Materialien der erfahrenen Autoren und Dokumenten aus dem Archiv der Diözese in Mukatschewo vorbereitet wurde.

Der dritte Band besteht aus 59 Kapiteln. In ihnen handelt es sich um den 23. — 27. Bischof von Mukatschewo (Jozef de Kamelis, Jozef Hodermarský, Georgij Bizanczi, Simeon Oľšavský und Georgij Blažovský) um die russische Geistlichkeit und Rechte ihrer Vertreter, um Rebellionen in einzelnen Komitaten, um den Fürsten Ferencz Rákóczi II. und den Frieden von Szatmár, um die Besetzung der kirchlichen Ämter und den Kampf darum, um sechs Resolutionen des Papstes und ihre negativen Folgen und um einige andere Seiten der Entwicklung des kirchlichen und profanen Lebens in Mukatschewo.

ЕТНОГРАФІЯ ТА ФОЛЬКЛОРИСТИКА

ТРАДИЦІЙНІ СІЛЬСЬКІ БУДІВЛІ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНЦІВ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

МИРОСЛАВ СОПОЛИГА, СВИДНИЦЬКИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Характер та спосіб виробництва визначає теж виробничі засоби, отже, й характер господарських будівель¹. Людина здобуває найнеобхідніші засоби виробництва та інші речі щоденної потреби в навколишній природі, яка в значній мірі впливає на формування культури та побуту народу². Значить, виникнення й розвиток поодиноких видів та форм господарських будівель були зумовлені так соціально-економічними факторами, як і конкретними історичними та природно-кліматичними умовами. Самозрозуміло, що певну роль, зокрема в процесі їх формування та дальшого удосконалювання, зігравали також вже існуючі культурно-етнічні традиції.

Північно-Східна Словаччина, де переважно живе українське (русинське) населення, внаслідок суворих природних умов належала в минулому до відсталих сільськогосподарських областей. Землеробство, пастухування та тваринництво були основним способом здобування поживи згаданого населення майже до половини ХХ ст. З допоміжних занять значно розповсюдженими були столярство, ткацтво, дрітарство, плетіння кошиків, гончарство і т. п. Даним формам господарювання, зрозуміло, пристосовувалось й народне будівництво.

Першість поодиноких форм заняття населення було детерміноване локальними диференціаціями якості ґрунту та кліматичних умов. В нижче розташованих полосах переважало землеробство. Із зернових найчастіше вирощувалися овес, ячмінь та жито, бо вони невибагливі до ґрунту та найстійкіші до несприятливих природних впливів. З дальших культурних рослин поширеними були капуста та картоплі, а з технічних — льон і коноплі, з яких здобували волокно для виробництва одягу. Ще на початку ХХ ст. у великій мірі вирощували тут гречку («татарку») та бор. З бобових найпоширенішими були фасоль та біб, а з овочів — цибуля, часник, морква та петрушка.

В гірських місцевостях, зокрема в областях Списького Замагур'я та Полонинських Карпат (Баране, Завадка, Остурня, Якуб'яни, Литманова, Прислоп, Стриговець, Шмиговець і т. д.), були сприятливі умови для скотарства. Найбільшого розмаху зазнав високогірний відгінний випас овець. В кінці ХІХ — початком ХХ ст. внаслідок зменшення пасовиськ розвиток вівчарства поступово занепадає. Його відновлення почалось аж після колективізації сільського господарства.

З інших домашніх тварин розводили тут свиней, кіз, а особливо волів та корів. Велику рогату худобу використовували теж як тяглову робочу силу в землеробстві та народному транспорті. З домашньої птиці відомі були передусім кури, а пізніше гуси та качки.

У зв'язку із годівлею худоби велике значення мало лучне господарство, яке зазнало дуже інтенсивного розмаху, зокрема в Замагур'ї (Литманова, Камйонка, Орябина). В замагурських хуторах — т. зв. майданах, ще й сьогодні зустрінемо залишки сезонних (літніх) жител, стаєнь та шоп для сіна.

В цілому селянське господарство мало екстенсивний характер. Воно було спрямоване передусім на забезпечення власних життєвих потреб. Більшість населення вела напівголодний спосіб життя. Основна маса селянства була малоземельною та володіла не більше 2—4 га орної землі.

Відомо, що північно-східна територія теперішньої Словаччини аж до ХІІІ ст. являла собою рідко заселену область. Інтенсивніший та більш-менш організований характер заселення цього краю набуває аж після татарської навали. Нові тривалі поселення з українським населенням виникали тут ще й наприкінці ХVІ ст.³ Однак уже на початку ХVІІ ст. у зв'язку з підвищенням кількості населення доходить до поступового роздрібнення селянських господарств. Ані в пізнішому періоді в даному відношенні не дійшло до майже жодного покращання. Архівні дані з другої половини ХVІІ ст. свідчать про те, що більшість українських селян господарювала на шістнадцятинних, восьминних та четвертинних господарствах, на яких часто проживало й декілька сімей. Кількість

худоби була також дуже низькою. В 1788 році на одне селянське господарство припадало в середньому одна-дві тяглові худобини, одна корова та три овечки. Процес пауперизації українського населення Північно-Східної Словаччини ще більшого розмаху зазнав в другій половині XIX ст., зокрема, внаслідок сильної концентрації земельного та іншого маєтку в руках куркулів, корчмарів та лихварів⁴.

Напередодні першої світової війни в українських областях в рамках Австро-Угорської монархії 80 % селянських господарств належало до бідних, 15 % — до середняцьких та 5 % — до куркульських⁵. В статистичних даних з 1940 р. наводиться, що на Східній Словаччині 93,8 % селянських господарств мало від 0,1 до 10 га землі⁶.

Беручи до уваги вищенаведені факти, можна констатувати, що й господарські будівлі (їх кількість, види, форми, розміри і т. п.) на протязі наведеного історичного періоду, тобто від часів завершення компактного заселення цього краю аж до половини XX ст., зазнали тільки дуже мінімального розвитку та ще недавно належали до найпростіших не тільки в рамках Чехословаччини, але в Карпатах взагалі⁷.

Характер занять населення — вирощування зернових та інших плононосних рослин, розводжування великої рогатої худоби й дрібних домашніх тварин — зумовили необхідність спорудження відповідних щодо їх розсягу та способу виробництва господарських будівель.

Традиційні господарські споруди, які побутували в українській етнічній області Східної Словаччини, відносно їх функції можна розділити до слідуючих груп:

1. Споруди, що служили для зберігання сільськогосподарських продуктів;
2. Споруди для зберігання сільськогосподарського знаряддя;
3. Споруди для домашніх тварин;
4. Інші будівлі малих форм (огорожі, плоти, вигони, гаті, студні, сушні, копильні, пасіки і т. д.).

У зв'язку з тим, що характер та розсяг цієї статті не дозволяє нам провести глибокий аналіз наведеної широкої проблематики, в даному випадку обмежимося тільки на коротку характеристику найголовніших видів традиційних народних будівель господарського призначення.

До найголовніших та історично найстарших господарських будівель у слов'ян взагалі належать різні сховища для зерна та інших сільськогосподарських продуктів. Ями з такою функцією відомі не тільки з періоду т. зв. трупоспалювальних могильників, але й з слов'янських поселень кінця язичеського (поганського) періоду. Вони були виявлені в житлах — землянках з X — XII ст. так у східних, як і в західних слов'ян⁸. Житні ями найдовше побутували у сербів та болгарів⁹. Хоч подібні зерносховища в досліджуваній українській етнічній області до сьогоднішніх днів не збереглися, про їх існування свідчать досі поширені ями для зберігання інших сільськогосподарських продуктів, передусім картоплі¹⁰. Свідчать про це також деякі тимчасові регресивні явища, зокрема відомі з часів другої світової війни, коли жителі часто змушені були практикувати якраз спосіб збереження зерна в ямах з метою охорони його від пожежі та злодіїв.

Крім примітивних сирих ям для зерна, вже з давніх давен у слов'ян був відомий порівняно раціональніший спосіб збереження цих основних споживчих продуктів, а саме в значно просторіших та вже цілком сухих наземних плетених або дерев'яних клітках зі стрішкою. Кошикоподібні зерносховища («кош», «кошниця») були дуже поширені, зокрема, у балканських народів та східних слов'ян¹¹.

Певні асоціації у зв'язку з наведеними плетеними зерносховищами викликають т. зв. «коші» (Н. В. — «куш»), які ще де-не-де знайдемо на горищах старших жителів в селах Улицько-Ублянської долини Гуменського округу. Вони також служили для збереження зерна. Такі коші виплетені найчастіше у формі зрізаного конуса або масивного прямокутного ящика (інколи подвійного, тобто з перегородкою внутрі). Архаїчні форми цих кошів, їх функція та техніка виготовлення дають нам підставу твердити, що це одна з форм вищезгаданих старослов'янських плетених зерносховищ, які колись стояли на дворі під самостійною стрішкою. І, на нашу думку, тут аж ніяк не розходиться про якісь ретардаційні форми старослов'янських зерносховищ, але про їх нижчий еволюційний ступінь, тобто про їх прототипи.

Причиною того, що якраз в нами досліджуваній українській області вони зберегли свою непорушену первісну форму, був дуже слабкий розвиток сільськогосподарської продукції, а у зв'язку з тим також скромні потреби на зберігання врожаю.

Дуже поширеним у найбільш бідних селян був також спосіб збереження зерна в спеціальних де-

рев'яних закромах — т. зв. сусіках, виготовлених у вигляді великих ящиків зрубної або каркасної конструкції.

В неمالій мірі побутовали в наведеній області також дерев'яні кадоби для зерна. Дерев'яні кадоби ще в XIX ст. були широко розповсюджені, зокрема, в східній частині Європи. Що торкається Чехословаччини, то найпоширенішими вони були якраз у досліджуваній області на сході республіки¹². Окремі з них досягали 2,5 — 5 м довжини, тому найчастіше стояли під стіною хати («на пічціні», «на засипі»). В етнографічні фонди Музею української культури вони були придбані із слідуєчих сіл: Руське, Рівне, Лівовська Гута, Львів, Луків, Легнава, Якуб'яни, Тихий Потік, Малий Липник. Це свідчить про те, що колись вони побутовали в цілій українській етнічній області. Менші «кодоби» («кадлубы») служили й для збереження квасолі, гороху, бобу. Ставили їх звичайно на горіщі хати.

Заможніші селяни, які продукували більше зерна, споруджували в господарському дворі самостійні однокамерні рублені амбарі («комори», «сипанці»), які прикривали солом'яною стріхою або гонтом («шинглями»). Вони поширені, зокрема, на Свидниччині та Бардієвщині. Багато з них визначається оригінальним склепистим завершенням зрубу. Ця архаїчна зрубна техніка збереглася тут ще із старослов'янських часів. Певні відомості про це знаходимо також в літературних джерелах з XIII ст.¹³. Стріха на такій будівлі конструктивно не з'єднувалася із зрубом, але лише прикріплювалася так, щоб її легко можна було скинути в разі пожежі (лицом, гужвами, гвоздями, дротом і т. п.). Однак на Свидниччині, Меджилабірщині та далі на схід будували й сипанці з чотирисхилою стріхою, конструктивно з'єднаною зі зрубом. В такому разі крокви задовбували та крипили до верхніх вінців будівлі. З метою запобігти крадіжці і т. п. сипанці ставили в глибині двора або перед вікнами житла.

В предметній області аж донедавна побутовало декілька архаїчних способів збереження картоплі. Оскільки картопля належала до найосновніших харчових продуктів, бідні селяни зберігали її в хаті. Ями («яма», «рупа») в багатьох житлах у східній частині досліджуваного регіону були звичайним явищем ще в 50-х роках XX ст.

На Свидниччині та далі на захід такі ями викопували найчастіше в коморі або в сінях.

Майже в цілому регіоні в минулому столітті найнеобхідніші запаси картоплі охороняли від морозів під постіллю в хаті. Решту картоплі зберігали в коморі або пивниці. Наприкінці XIX — початком XX ст. комора поступово міняє свою функцію. Замість картоплі зберігають тут муку, ставлять бочку з капустою, «пайструну», скриню з одягом і т. п. В багатьох випадках комору переробляли на друге житлове приміщення — «хыжку». А якраз наслідком того селяни почали будувати в дворі самостійні господарські об'єкти для картоплі.

Спочатку їх загортали до т. зв. «копы», тобто в трохи заглиблену округлу яму (40—50 см) насипали купу картоплі, прикривали солом'яною або папороттю та присипали глиною. Купа, яка в своїй основі мала прямокутну форму, називалася «брадло».

Розвинутішою формою сховищ для картоплі були трохи глибші ями (1—1,5 м) із стабільною двосхилою солом'яною або гонтовою стрішкою. Такий об'єкт називався «рупа», «яма», «діл» («долик»).

В 20-х роках нашого століття в селянських господарствах чим далі, тим більше появляються т. зв. пивниці — муровані (найчастіше склеписті) об'єкти, які зверху прикривали солом'яною, гонтовою (зрідка дощаною) стрішкою. В околиці Бардієва (Регетівка, Бехерів, Хмельова) їх прикривали також камінними брилами. Найпростішим способом прикриття пивниці був такий, що її обкладали дерном. В згаданому періоді будують вже пивниці й під хатою або під сипанцем.

У зв'язку з вирощуванням та опрацюванням зернових будувалися також спеціальні господарські приміщення для невимолочених сноів, соломи і т. п. Величезні простори займали теж сіно та інші кормові для домашньої худоби. Однак щодо їх еволюції, ці господарські споруди значно молодші від інших, оскільки снопи, солом'я та сіно можна зберігати й у копицях, скиртах або під простою стрішкою на чотирьох стовпах, яка була відома у слов'ян ще в XIV ст.¹⁴. А якраз такий спосіб збереження невимолоченого зерна, соломи та сіна зберігся в досліджуваному регіоні, зокрема в його східній частині (Гуменський та Михалівецький округи) аж до періоду колективізації сільського господарства. В окремих місцевостях наведених районів ще й сьогодні можна зустріти класичний старослов'янський оборіг («воборог»), який сучасні спеціалісти в області етнографії вважають характерною особливістю бойківської народної культури.

Закриті господарські будівлі в досліджуваній області, відомі під загальнослов'янською назвою

стодола, вважаємо пізнішим проявом народної матеріальної культури, зумовленим підвищеною кількістю рослинної сільськогосподарської продукції. Однак, це ще не означає, що власниками оборогів були тільки найбідніші селяни. Таж на багатьох селянських господарствах ще в 60-х роках ХХ ст. можна було зустріти обидва види будівель поруч.

В українській етнічній області Східної Словаччини ми виявили декілька еволюційних форм стодоли. Найпростішою, а в даній області найпоширенішою, була нерозчленована стодола, яка знаходилася під спільною стріхою з житлом та іншими господарськими приміщеннями (по поздовжній осі будівлі). Таке господарське приміщення відоме в даній області під назвами «боїско», «пелевня», «стодола». Воно виконувало одночасно й функцію току. В старших лемківських хатах на Свидниччині та Бардіївщині «боїско» служило одночасно як сіни («шині»). Отже, воно розміщувалося поряд з житловими просторами.

Однак у більшості випадків наведене господарське приміщення знаходилося аж за хлівом, який безпосередньо нав'язував на житлову частину т. з. довгої хижи. Примітивна стеля над такою стодолю, яка являла собою вільно покладені жердини, називалася «подря», «плянтра». Туди можна було укладати снопи та солому, а в часі молотіння жердини відсували на бік, щоб не заважали ціпам.

Зможніші селяни поруч із стодолю споруджували самостійний засік («причулок», «перило», «пелевню», «стодолу») ¹⁵. В такому разі тік («боїско») від засіка відокремлювали рубленою стінкою з великим квадратним отвором.

Стодоли як самостійні об'єкти були типовими в західній частині досліджуваної області (Списьковеський, Попрадський, Старолуковський та частково Бардіївський округи), де достаток якісного будівельного матеріалу уможлилював споруджувати їх відокремлено від житлового будинку. Найчастіше такі стодоли («боїско» + «стодола») комбінували з хлівом. Ціла трьохдільна будівля позначалася спільною назвою «стодола». Зустрічалися також цілком самостійні з двох частин («боїско» + «стодола») та з трьох частин («стодола» + «боїско» + «пелевник») стодоли.

Конструкції цих будівель дуже прості. Це практично зруби з менш якісних кругляків. Щілини між зрубинами залишали більшими, щоб зерно та інші кормові продукти добре просихали. Стріхи мали кроквову конструкцію. Як покрівельний матеріал застосовували солому або гонти («шинглі»). У випадку двосхилих стріх передній та задній щити вивполювали дощаною шальовкою. Подібно це було й у чотирихилих стріх з одсічними фронтонами. На Свидниччині та Бардіївщині в деяких селах, розташованих на словацько-українській етнічній межі, побутовали також стодоли каркасної конструкції. В такому разі стінки зготовляли з дощок, які запускали у вертикальні стовпи основної конструкції. Інколи ці стовпи вимуровували з каміння. В даній області зустрічались також рублені стодоли полігональної форми (напр. у слов. селі Ганківці, в укр. селі Дзитрих і т. п.). На Спиші (Нижні Репаші, Ториски, Вільшавиця) були поширені стодоли, стінки яких комбінували з каміння та кругляків (рідше дощок). Стодолу найчастіше ставили під прямим кутом до хати або паралельно з нею.

Кормові та підстилку під худобу (солому, полу, листя) зберігали також в додатково приставлених дерев'яних, найчастіше дощаних, або виплетених з лісового пруття приміщеннях поза хатою. Таке приміщення називалося «загата», «пелевен», «пелевник», «половник», «причулок», «котинець», «плетар».

Воно перекривалося продовженням схилу даху. Таким чином одночасно забезпечували кращу ізоляцію будівлі від холоду.

Стодола, крім своєї основної функції, подібно як і решта вже згадуваних господарчих будівель, служила й для відкладання та охорони сільськогосподарського реманенту. Крім дрібного знаряддя, необхідного при молотінні та дальшій обробці зернових, найчастіше тут стояв віз. В 30-х та пізніших роках в заможніших господарствах знаходимо в цих приміщеннях вже й молотарки, віялки та інші фабричні машини. Дрібне робоче знаряддя (ткацьке і т. п.) зберігали найчастіше в просторах горнища хати або іншої господарської будівлі.

В народному будівництві українців Східної Словаччини відомі також самостійні спеціальні приміщення для зберігання сільськогосподарського знаряддя. Були це різні прибудови до хати та господарських будов, поширення яких було також залежним від розмірів того чи іншого господарства. Часто вже сама назва приміщення свідчить про його функцію («возарня», «колешня», «пудпричина», «причолок», «шопа»).

Однією з головних галузей сільськогосподарських занять в досліджуваній області була годівля

худоби з метою забезпечення м'яса, молока, шкіри, вовни та інших продуктів. Домашні тварини, як ми вже частково згадували, використовувалися теж як тяглова сила в землеробстві, в транспорті і т. п. Отже, й дана дійсність відбита в народному будівництві, зокрема, в спорудженні самостійних будівель або відокремлених приміщень для стійлового утримування худоби в тривалих та сезонних господарствах.

Хлів («стайня», «станя», «хлів») розміщувався близько хати, найчастіше під спільною стріхою по поздовжній осі з житлом. В західній частині досліджуваного регіону, як ми вже скоріше згадували, хлів поміщали в рамках стодоли, з якою він творив одне конструктивне ціле.

Соціально-економічні та природні умови життя населення детермінували не тільки спосіб придбання будівельного матеріалу, його вид і якість, але й техніку обробки та взагалі спорудження будівель.

Основним будівельним матеріалом у минулому та на початку нашого століття в обстежуваній області було дерево. Цим матеріалом користалися в народному будівництві й у давніших історичних періодах. Адже ж багатими на нього є усі карпатські ліси. Такий будівельний матеріал за колишніх умов найлегше було роздобути й селянам досліджуваної області, оскільки щедрою на нього була навколишня природа — урбарські та панські ліси. Дерево дуже легко піддається обробці, а будівля з нього створює тепле та сухе помешкання й добре охороняє тварин від холоду. Однак, на відміну від житлових просторів, для спорудження господарських будівель використовували менш якісний будівельний матеріал та застосовували при цьому трохи простішу технологію опрацювання та конструктивні прийоми.

Хлів будували, як правило, з дерева в зрубі. Аж у 20-х роках в заможніших господарствах поступово появляються й кам'яні та цеглові будівлі цього призначення. Дерев'яні будівлі споруджували з кругляків або отесаних брусів. Зруб підкладали камінням, пізніше під ним вимуровували низький камінний фундамент. У східній та центральній частинах досліджуваного регіону стіни хліва вимазували глиною та білили. В західній частині регіону тільки щілини виповнювали мохом. Двері до хліва робили трохи простішими та громіздкішими, ніж у хаті. В декотрих випадках вони навіть нижчі. Вікон у хліві не було, якщо не брати до уваги квадратні отвори, витворені половинними вирізами в двох сусідніх зрубинах. Підлогу творили ялинові або смерекові швали («мостины», «помостины», «дылі», «дылінкы»), отесані з однієї чи двох сторін. Підлогу клали в скісному положенні так, щоб гноївка стікала з неї в жолобок («бортницю»), а звідти на гноїще («гноїско»).

Стелю в хліві робили трохи нижче, ніж в інших приміщеннях. В стайні знаходило місце декілька (2—4) голів великої рогатої худоби. В багатьох господарствах в хліві відокремлювали куток («кутець», «кутчик», «кучу») для свиней, або хлівчик для овець. До стелі прикріплювали сідало для курей і т. п. Окремі простори всередині хліва відокремлювали дерев'яними перегородками.

В декотрих випадках збоку до хліва або іншої будівлі (стодоли, сипанця і т. п.) приставляли малий зрубний або каркасний (з дощаними стінками) малий хлівець з односкілою або двоскілою стрішкою для свиней та домашньої птиці. Такі хлівчики («хлів», «хлівча», «стаєнка», «куча», «кутчик») в комбінації з курниками часто зустрічаємо також як самостійні об'єкти в господарському дворі.

Невід'ємною частиною деяких традиційних селянських господарств були вівчарні («вівчарня», «увчарня», «уварня», «царок»). Вівчарні як самостійні будівлі найчастіше побутували на Спиші. Це, як правило, малі однокамерні неосвітлені (без вікон) будівлі, зрубноі або каркасної конструкції (з кругляків), криті двоскілою або односкілою гонтовою стрішкою.

Вже у вступі ми зазначали, що в предметній області в минулому розвинулись певні форми гірського випасу худоби та з тим пов'язані далші заняття й способи господарювання. Наслідком того виникали різні види сезонних будівель та навіть житлово-господарських комплексів. Найвиразнішого розмаху набуло сезонне господарювання на т. зв. «майданах» в замагурських селах на Старолубовнянщині (Літманова, Камйонка, Орябина і т. п.). Наведена форма господарювання виникла внаслідок необхідності експлуатації гірських лук з метою придбання кормових, а також нових пасовиськ для годівлі домашньої худоби, особливо овець, оскільки малородючі та екстенсивним способом оброблювані поля в рамках інтравілану незадовільняли потреби невпинно зростаючої кількості населення. Подібно це було й в інших областях Словаччини¹⁶. Хоч згадане сезонне господарювання не було безпосередньо пов'язане з традиційним волоським вівчарством, все-таки було ним до певної міри детерміноване.

Літні житлово-господарські будівлі (т. з. «шопи») стояли поодиночі або групами, як правило, на

луках лісових полян. Вони нерегулярно розкидані в екстремі села і до деякої міри нагадують нам українські хутори. З їх певними локальними варіантами зустрічаємося в області середньої та північно-західної частини Словаччини. Відомі вони і в суміжних областях з північної сторони Карпат.

Йдеться про зрубні будівлі, в яких сезонне житло поєднане спільною гонтовою стріхою з господарською частиною («станя», «шопа»). Щілини між зрубними виповнювали мохом. Проти вітру з північної та західної сторін будівель висаджували смереки. Устаткування цих сезонних жител було дуже просте та визначалося строгою економією корисної площі. Оздоблення в житлі не було майже жодного. Спали та працювали також в сінях. Малі прорізи в зрубі, які служили замість вікон, не відкривалися. В хліві ночувала худоба, а в шопі зберігали запаси сіна на зиму. Тут зберігали й окремі частини дерев'яної кошари в зимовий період.

В багатьох селах на Спиші в період інтенсивного вівчарювання були відомі й інші сезонні будівлі — т. з. «колиби». Найпростіші з них стояли на двох вилкоподібних кілках, вкопаних в яму на відстані 170 — 190 см один від одного. Односхила стрішка колиби кріпилася до кілків в скісному положенні, так що її нижній кінець сягав до землі. Вхід був вільний, бо колиба була відкрита з трьох сторін. Перед колибою розкладали ватру. Оскільки в колибах доводилось пастухам й ночувати, їх поступово удосконалювали так, що добавляли стінки, а пізніше й двері.

Розвинутішими були колиби змайстровані тим способом, що їх основну конструкцію творять дві прямокутні рами, на кутах з'єднані між собою вертикальними стовпцями. До них кріпили дощані або гонтові стінки та двосхилу гонтову стрішку. Деякі колиби були розбиральної конструкції, щоб їх легко було переміщувати. Вищезгадані колиби донині збереглися, наприклад, у Завадці Списьконововеського округу. В селі Якуб'яни Старолюбівнянського округу нам вдалося здокументувати дводільну колибу частин зрубної конструкції. Відомі також інші форми та варіанти колиб, які могли б стати предметом окремого дослідження.

З інших господарських будівель т. з. малих форм треба згадати, зокрема, студню. Студня, як правило, являє собою яму різної глибини з круглим отвором та дном, стінки якої обмуровані плоским камінням без будь-якого сполучного матеріалу. Над такою шахтою ставили зрубну цямрину з квадратним, рідше полігональним, отвором, яку прикривали двосхилою дощаною або гонтовою стрішкою з дверцятами. В неглибокій студні замість камінних стінок вкладали дерев'яні кадоби. З менших колодязів воду набирали за допомоги відра. В разі потреби відро вішали на гак з дерев'яною рукою. Дуже практичним було зачерпування води за допомоги журавля. З глибоких колодязів відро з водою витягували за допомоги ланцюга, який намотували на вал. Багато жителів брали воду прямо з річки чи гірського потічка. Правда, люди колись дуже дбайливо старалися про чистоту води і всякими способами її охороняли. На пасовиськах, але й прямо в селі використовували усі поверхові джерела, з яких воду за допомоги дерев'яних видовбаних жолобків приводили на потрібне місце, найчастіше в дерев'яний видовбаний жоліб або інший вид водопою.

Складовою частиною селянських господарств були плоти та інші огорожі, які охороняли присадибні ділянки від домашніх тварин, диких звірів і т. п. Вигони для худоби з обох сторін відгороджували дерев'яними жердинами, прикріпленими за допомоги ужов до забитих в землю кілків. Загородки перед хатами найчастіше виплітали з лісового пруття. Зустрічаємо плоти з простим вертикальним, горизонтальним, але й складнішим орнаментальним переплетенням. Дуже поширеними були т. з. «фійомакові» чи «ядлівцьові» плетені плоти.

Вздовж городів та лук ставили огорожі із жердин або з гілля — т. з. «пелєхаті плоти». Однак найрозвинутішими є високі дерев'яні або домашні огорожі, завершені двосхилими гонтовими стрішками, які були поширені зокрема в українських селах на Спиші (Остурня, Нижні Репаші, Ториски, Камйонка і т. д.).

Визначне місце в житті населення посідали також різні види господарсько-технічних будівель (водяні млини та лісопильні, ступи, фолюші і т. п.), яким хочемо присвятити одну з дальших наших статей.

Закінчуючи цей короткий аналіз традиційних господарських будівель в українській етнічній області Східної Словаччини, слід зазначити, що дослідженню даної проблематики в майбутньому необхідно приділяти значно більше уваги, ніж дотепер. Ці пам'ятки народної культури мали б стати предметом значно глибшого зацікавлення не тільки етнографії, але й інших споріднених дисциплін, оскільки вони невдовзі цілком зникнуть. А разом з цим зникнуть й визначні прояви на-

родної культури, які у значній мірі документують не тільки технічні здібності народу, його винахідливість та дотепність, але й соціально-економічне становище та спосіб життя населення в минулих історичних періодах.

ПРИМІТКИ

- ¹ Sopoliga M. *Ludové staviteľstvo Ukrajincov na východnom Slovensku*. Kandidátska dizertačná práca, FF UK v Bratislave 1979, стор. 197.
- ² Marx K. *Kapitál. Kritika politickej ekonómie*, d. I., kn. 1. Praha 1954, стор. 196—201.
- ³ Haraksim L. *K sociálnym a kultúrnym dejinám Ukrajincov na Slovensku do roku 1867*. Bratislava 1961, стор. 20, цитує за джерелами наведеними в примітках № 40—42.
- ⁴ Детальніше див.: Sopoliga, M. *Formy dvorov Ukrajincov východného Slovenska*. — *Národopisné informácie*. NÚ SAV a SNS pri SAV, 2/85. Bratislava 1985, стор. 99—100.
- ⁵ Ванат І. *Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини*, кн. I (1918—1938). Пряшів, 1979, стор. 22.
- ⁶ Капішовський В. *Східна Словаччина вчора і сьогодні*. Пряшів, 1982, стор. 47.
- ⁷ Про це ми переконались на основі власних досліджень та, зокрема, польових матеріалів, зібраних в рамках нашого розсяглого етнографічного дослідження в 1970—1986 рр.
- ⁸ Niederle L. *Život starých Slovanů*, I., sv. 2. Praha 1913, стор. 799.
- ⁹ Тамже, стор. 799—800.
- ¹⁰ Термін «яма» в багатьох українських селах на Східній Словаччині вживається як синонім для позначення пивниці.
- ¹¹ Moszyński K. *Kultura ludowa Slowian*, d. I. *Kultura materialna*. Wydanie drugie. Warszawa 1967, стор. 543.
- ¹² Сополіга М. *Народне житло українців Східної Словаччини*. Братіслава — Пряшів, 1983, стор. 200.
- ¹³ Niederle L., ц. п., стор. 804.
- ¹⁴ Frolec V. — Vafeka J. *Lidova architektura*. Encyklopedie. Praha 1983, стор. 211.
- ¹⁵ Окремі терміни («стодола», «половник») в досліджуваній області мали декілька значень.
- ¹⁶ Порів.: Pančuhová E. *Hospodárske stavby z regiónu severozápadné Slovensko v MSD v Martine*. — *Národopisné informácie*. NÚ SAV a SNS pri SAV, 2/85. Bratislava 1985, стор. 63—64.

RESUMÉ

Miroslav SOPOLIGA. Tradičné dedinské stavby hospodárskeho určenia Ukrajincov východného Slovenska.

Charakter a spôsob výroby určuje aj výrobné prostriedky, teda aj charakter hospodárskych stavieb. Človek získava najpotrebnejšie výrobné prostriedky a iné veci dennej potreby v okolitej prírode, ktorá do značnej miery ovplyvňuje formovanie kultúry a života ľudu. To znamená, že vznik a rozvoj jednotlivých typov a foriem hospodárskych stavieb boli podmienené tak sociálno-ekonomickými faktormi, ako aj konkrétnymi historickými a prírodno-klimatickými podmienkami.

Hospodárske stavby (ich počet, typy, formy, rozmery a pod.) sa od čias ukončenia kompaktného osídlenia východného Slovenska až do polovice 20. storočia rozvíjali minimálne a ešte donedávna patrili k najjednoduchším nielen v rámci Československa, ale v Karpatoch vôbec.

Charakter zamestnania obyvateľstva — pestovanie obilnín a iných kultúr, chov dobytka a drobných domácich zvierat podmienili potrebu výstavby hospodárskych budov zodpovedajúcich ich rozsahu a spôsobu výroby.

Tradičné hospodárske budovy, ktoré existovali v ukrajinskej etnickej oblasti východného Slovenska v závislosti od ich funkcie autor štúdie rozdeľuje do nasledovných skupín:

1. Stavby, ktoré slúžili pre úschovu poľnohospodárskych produktov.
2. Stavby pre úschovu poľnohospodárskeho náradia.
3. Stavby pre domáce zvieratá.
4. Iné stavby malých foriem (ohrady, ploty, studne, údiarne, včelíny atď.).

V súvislosti s tým, že charakter a rozsah štúdie nedovoľuje urobiť hlbokú analýzu uvedenej širokej problematiky, autor sa obmedzil na krátku charakteristiku najhlavnejších typov tradičných ľudových stavieb hospodárskeho určenia, a to z hľadiska ich typológie, funkčnosti, stavebno-konštruktívneho systému a formálneho stvárnenia.

V závere štúdie sa zdôrazňuje, že výskumu tejto problematiky v budúcnosti je treba venovať značne viac pozornosti, ako doteraz. Tieto pamiatky ľudovej kultúry mali by sa stať predmetom hlbšieho záujmu nielen etnografie, ale aj príbuzných disciplín, nakoľko čoskoro celkom zaniknú. A spolu s tým zaniknú aj významné prejavy ľudovej kultúry, ktoré do značnej miery dokumentujú nielen technické majstrovstvo ľudu, jeho vynachádzavosť a dôvtip, ale aj sociálno-ekonomické postavenie a spôsob života obyvateľstva v minulých historických obdobiach.

РЕЗЮМЕ

Мирослав СОПОЛИГА. Традиционные сельские строения хозяйственного предназначения украинцев Восточной Словакии

Характер и способ производства определяет и производственные средства, следовательно и характер хозяйственных построек. Человек приобретает самые необходимые производственные средства и другие предметы ежедневного обихода из окружающей среды, которая в определенной мере влияет на формирование культуры и жизни людей. Это означает, что возникновение и развитие отдельных типов и форм хозяйственных построек были обусловлены как социально-экономическими факторами, так и конкретными историческими и природно-климатическими условиями.

Хозяйственные строения (их количество, типы, формы, размеры и др.) развивались от завершения компактного заселения Восточной Словакии вплоть до половины XX-го столетия минимально и еще до недавнего времени принадлежали к наиболее простым не только в рамках Чехословакии, но и в Карпатах вообще.

Характер занятия населения — выращивание зерновых и других культур, разведение скота и мелких домашних животных обусловили потребность возведения хозяйственных построек, которые бы отвечали их масштабу и способу производства.

Традиционные хозяйственные строения, которые существовали в украинской этнической области Восточной Словакии в зависимости от их функции автор статьи разделяет на следующие группы:

1. Постройки, которые служили для хранения сельскохозяйственных продуктов.
2. Постройки для хранения сельскохозяйственных орудий.
3. Постройки для содержания домашних животных.
4. Другие постройки малых форм (ограды, изгороди, колодцы, копильни, пчельники и т. д.).

В связи с тем, что характер и масштаб статьи не разрешают провести глубокий анализ данной широкой тематики, автор ограничился краткой характеристикой самых главных типов традиционных народных построек хозяйственного предназначения, прежде всего с точки зрения их типологии, функциональности, строительно-конструктивной системы и форм.

В заключении статьи подчеркивается, что исследованию этой проблематики надо в будущем обращать значительно больше внимания, чем до сего времени. Эти памятники народной культуры должны стать предметом глубшего интереса не только этнографии, но и родственных дисциплин, поскольку в скором времени они исчезнут вообще. А вместе с тем исчезнут и значительные проявления народной культуры, которые в большой мере документируют не только техническое мастерство народа, его изобретательность и сообразительность, но и социально-экономическое положение и способ жизни населения в прошлых исторических периодах.

RESÜMEE

Miroslav SOPOLIGA. Traditionelle Dorfbauten der wirtschaftlichen Nutzung von Ukrainern in der Ostslowakei

Der Charakter und die Produktionsweise bestimmen auch Produktionsmittel, d. h. auch den Charakter der wirtschaftlichen Bauten. Der Mensch erlangt die nötigsten Produktionsmittel und andere Gegenstände des täglichen Gebrauchs aus der Umgebung, die in bestimmtem Maße eine Formierung der Kultur und des Lebens der Menschen beeinflusst. Das heißt, daß die Entstehung und die Entwicklung einzelner Typen und Formen der wirtschaftlichen Bauten nicht nur durch sozial-ökonomische Faktoren, sondern auch durch konkrete historische und natürliche Klimabedingungen begingt wurden.

Die wirtschaftlichen Bauten (ihre Menge, Typen, Formen, Aussmasse usw.) entwickelten sich seit der Zeit der Vollendung der kompakten Besiedelung der Ostslowakei bis zur Hälfte des 20. Jahrhunderts minimal und noch bis an die jüngste Zeit gehörten zu den am meisten einfachen nicht nur im Rahmen der Tschechoslowakei, sondern auch in den Karpaten überhaupt.

Der Charakter der Beschäftigung der Bevölkerung (die Züchtung der Getreidearten und anderen Kulturen, die Zucht des Viehs und der Kleinhäustiere) bedingte die Notwendigkeit der Errichtung der wirtschaftlichen Bauten, die ihrem Maßstab und der Produktionsweise entsprechen könnten.

Traditionelle wirtschaftlichen Bauten, die im ukrainischen ethnischen Gebiet der Ostslowakei existiert haben, teilt der Autor in Abhängigkeit von ihrer Funktion in folgende Gruppen:

- 1) die Bauten, die für die Aufbewahrung der landwirtschaftlichen Produkte dienen;
- 2) die Bauten für die Aufbewahrung der landwirtschaftlichen Werkzeuge;
- 3) die Bauten für Haustiere;

4) andere Bauten von kleinen Formen (Umzäunungen, Zäune, Brunnen, Räucherstuben, Imkreien usw.).

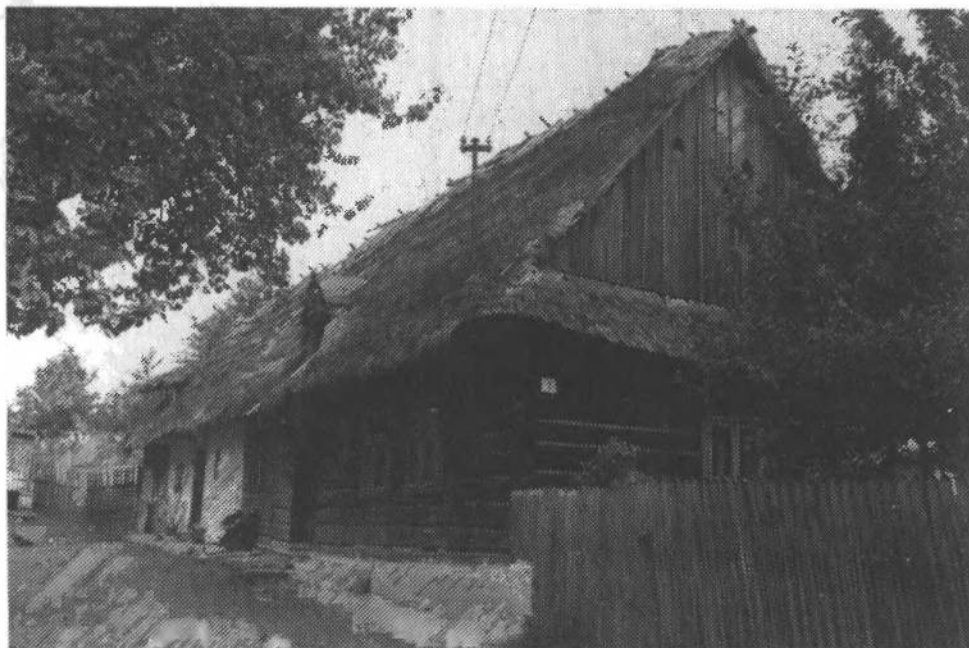
Im Zusammenhang damit, daß der Charakter und der Maßstab der Studie nicht erlauben, eine tiefe Analyse der betreffenden breiten Thematik zu liefern, beschränkte sich der Autor auf eine kurze Charakteristik der wichtigsten Typen der traditionellen Volksbauten der wirtschaftlichen Nutzung, und vor allem auf ihre Typologie, Funktion, Bau- und Konstruktionssysteme und Formen.

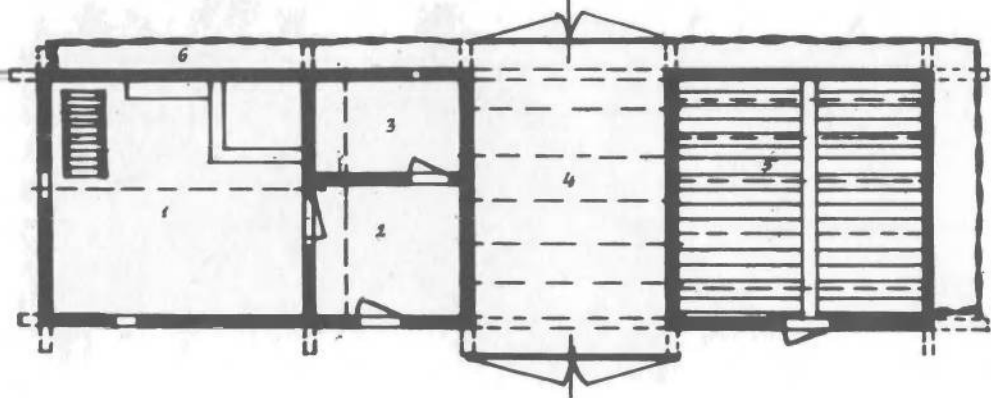
Im Schluß der Studie wird es betont, daß man der Erforschung dieser Problematik in der Zukunft mehr als bis jetzt Aufmerksamkeit schenken muß. Diese Schätze der Volkskultur müssen der Gegenwart eines tieferen Interesses nicht nur der Ethnographie, sondern auch der verwandten Disziplinen werden, weil sie in der kurzen Zeit überhaupt aufhören zu existieren. Und zusammen damit verschwinden auch bedeutende Erscheinungen der Volkskultur, die in großem Maße nicht nur die technische Meisterschaft des Volkes, seine Erfindigkeit und Fassungskraft, aber auch die sozial-ökonomische Lage und die Lebensweise der Bevölkerung in vergangenen historischen Perioden dokumentieren.

Типова селянська хата («хыжа») з господарськими приміщеннями під спільною стріхою в с. Хотча Свидницького округу.

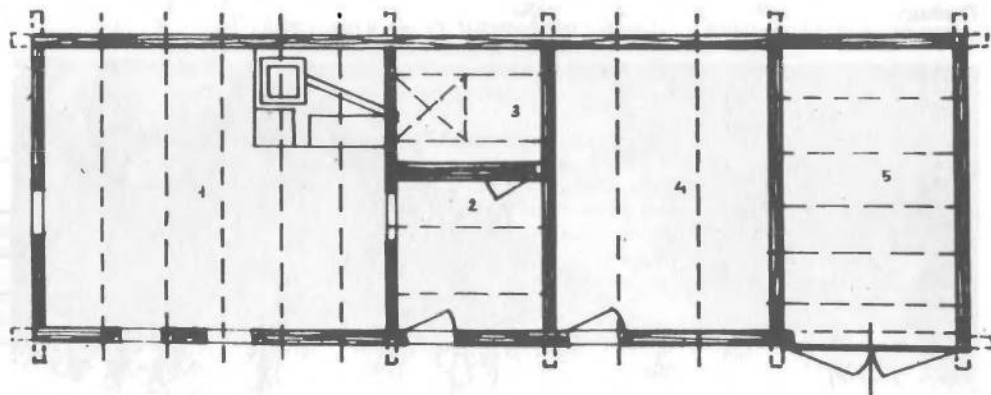
Традиційне житло з господарськими просторами під спільним дахом в с. Грабське Бардіївського округу

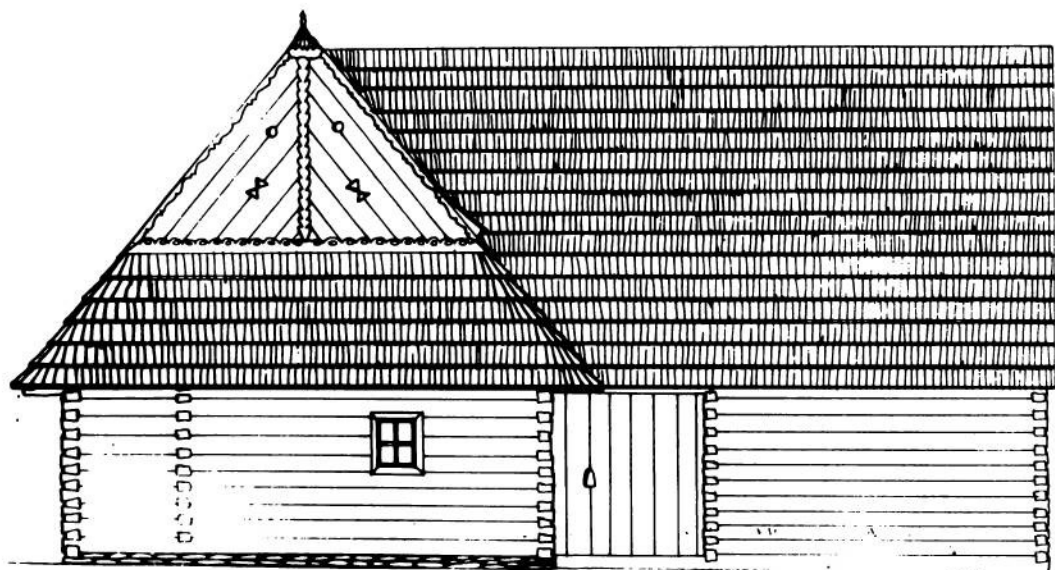

Горизонтальний план однократного господарства на Сниничині (1 — «хыжа», 2 — «сіни», 3 — «комірка», 4 — «пелевня», «хлів»). Улич-Кривий.

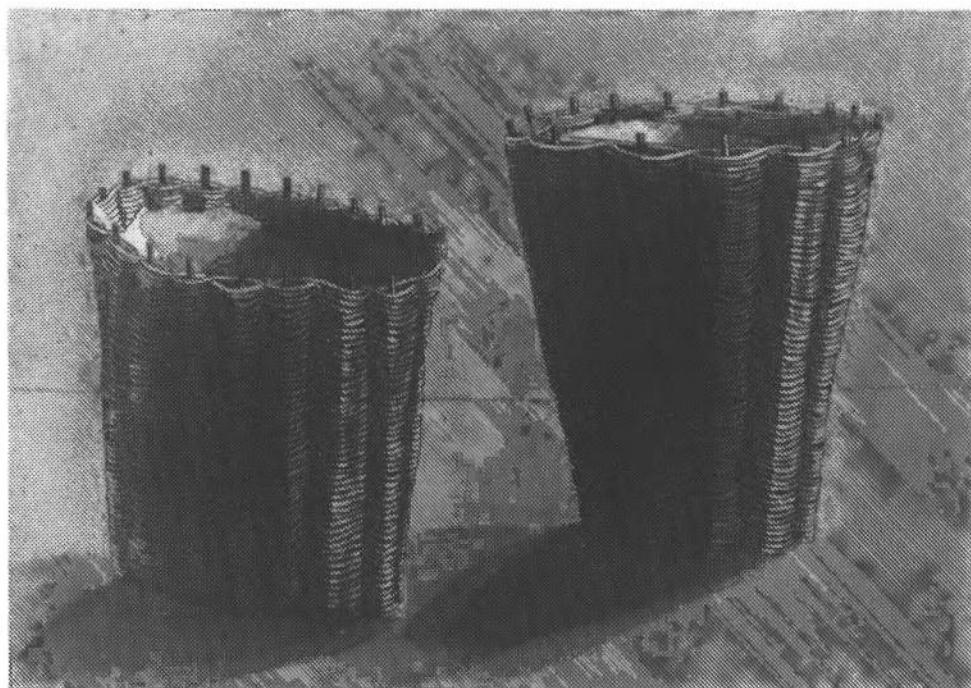
План селянського господарства з II-ї половини минулого століття на Бардіївщині (1 — «хыжа», 2 — «шіні», 3 — «комірка», 4 — «стайня», 5 — «боїско»). Лівов.

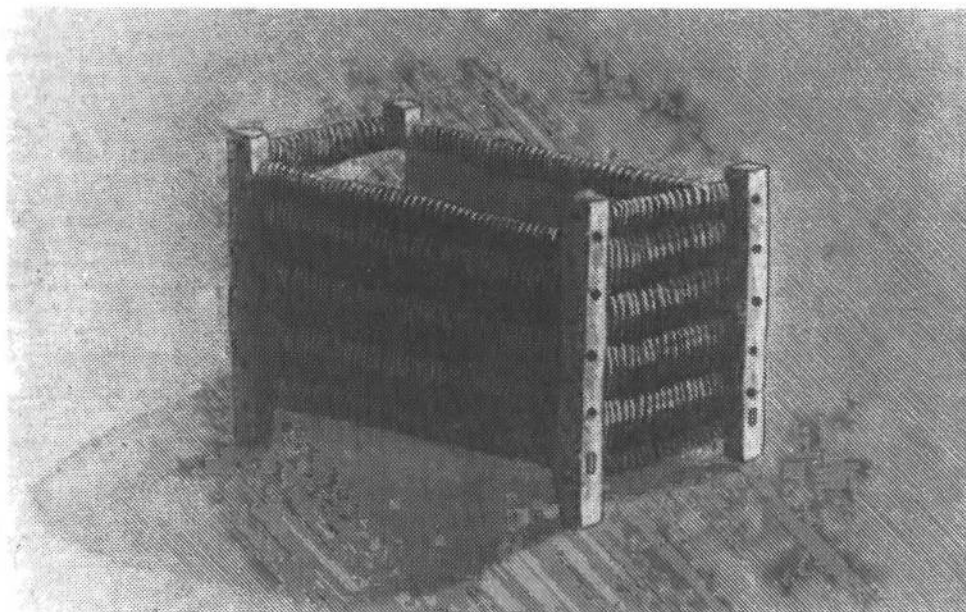

Фронтальний вигляд житлово-господарського комплексу в с. Нижні Репаші Списьконовеського округу.

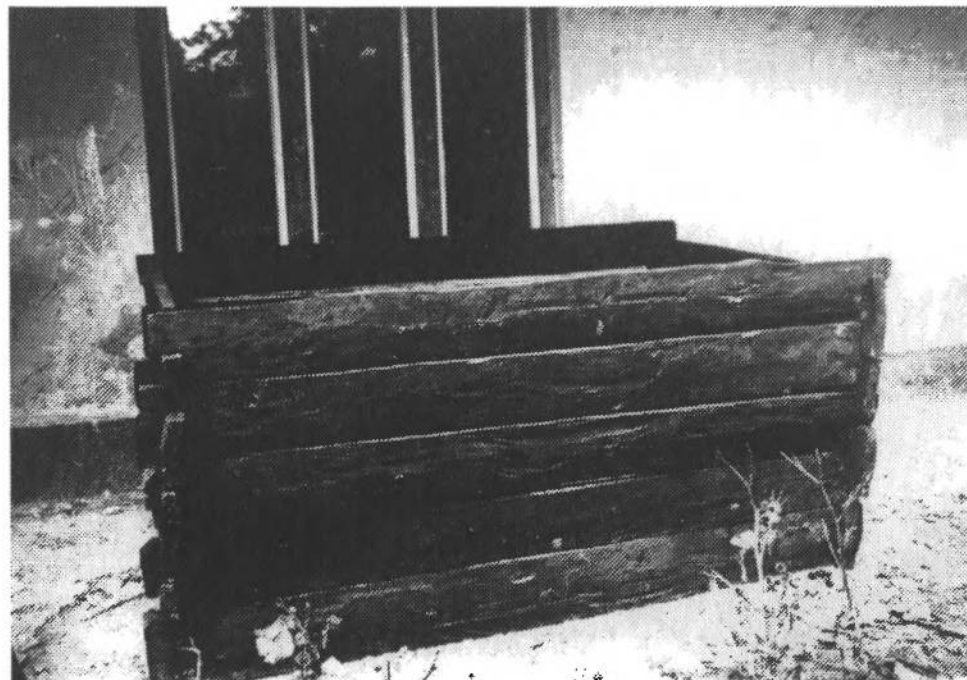
Архаїчні коші для зерна із Снинщини (експонати МУК).

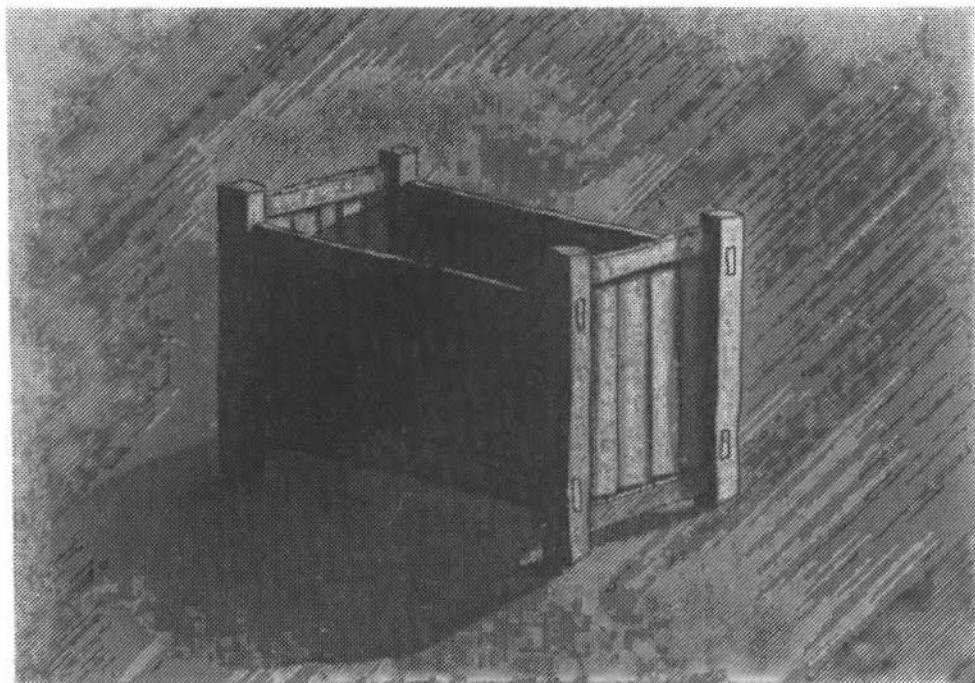

Кіш «куш» для зерна з Руської Бистрої Михалівецького округу. Експонат МУК.

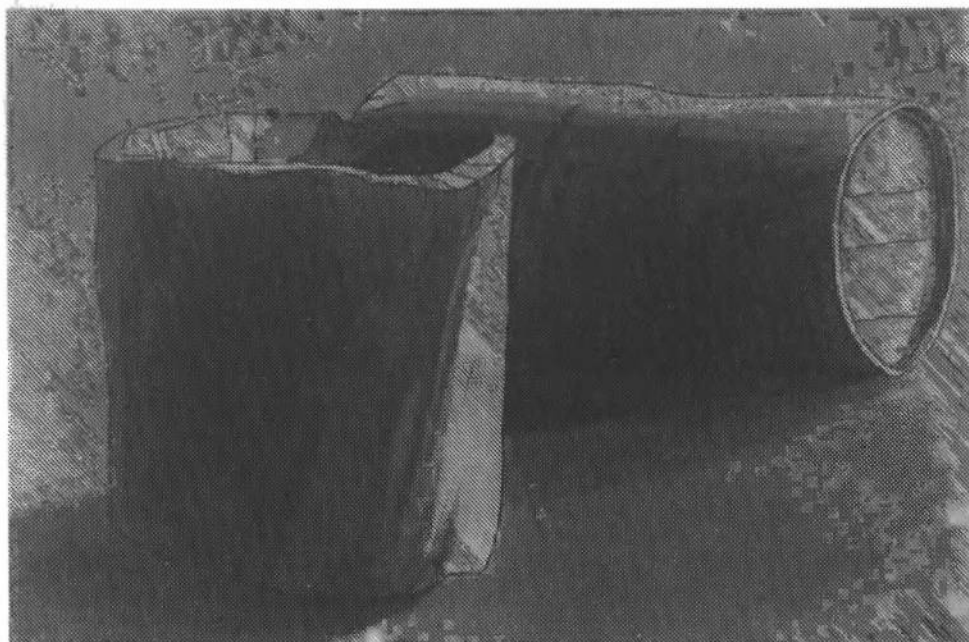
Старовинний дерев'яний сусік зрубної конструкції із Снинцини (експонат Гуменського краєзнавчого музею).

Дерев'яний сусік, типовий для Старолюбівнянщини. Експонат МУК.

Кадоби для зерна. Експонати МУК.

Сипанець під чотирихилою солом'яною стрішкою та хлівчики в с. Велькріп Свидницького округу.

Типовий сипанець на Бардіївщині. Цигелка.

Сипанець та інші господарські будівлі в с. Тихий Потік Пряшівського округу.

Конструкція сипанця, типового для Бардіївщини. Ряшів.

«Долик» на картоплі в с. Гамрушівці Пряшівського округу.

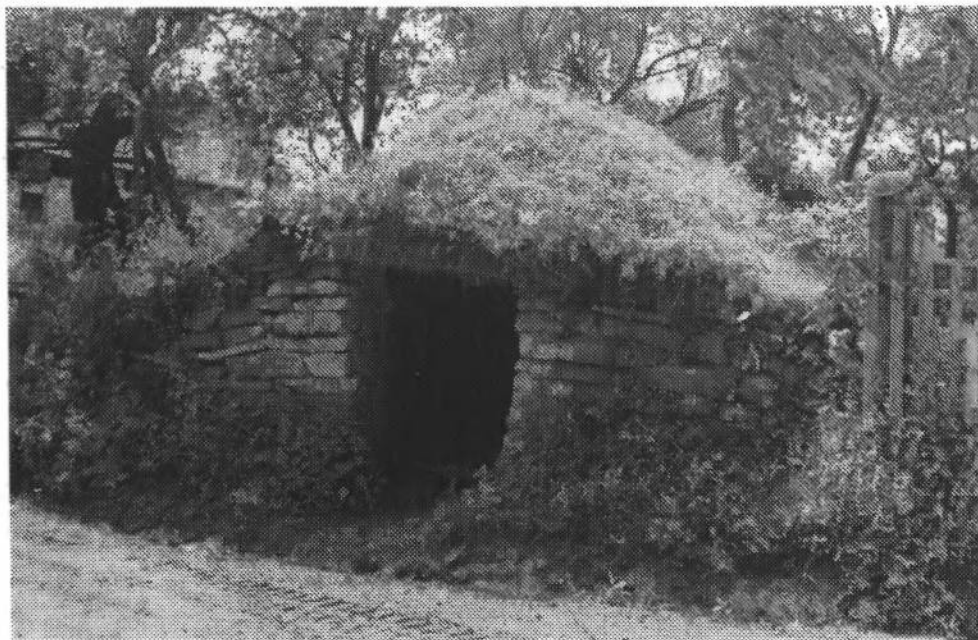
Кам'яна пивниця в с. Регетівка Бардіївського округу.

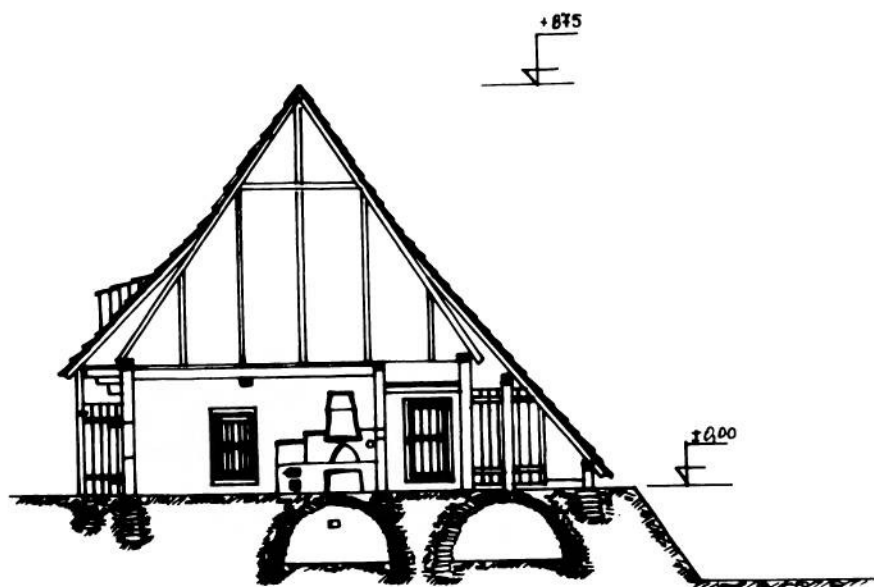

Пивниця під дощаною стрішкою в с. Лівов Бардіївського округу.

Пивниця в с. Ялінка Бардіївського округу.

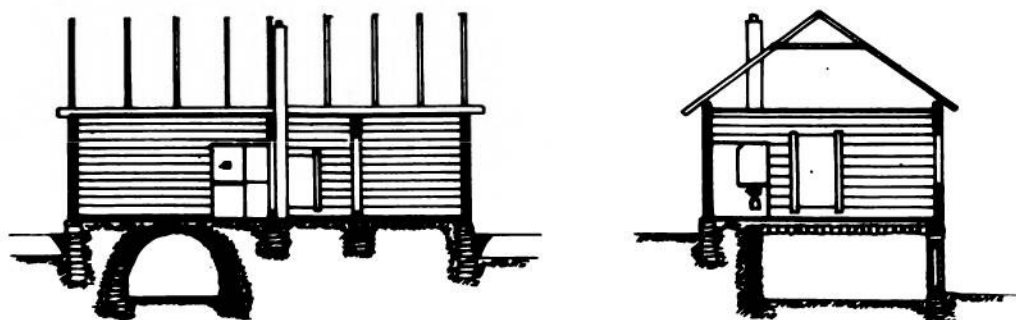

Розріз житла, під яким знаходяться пивниці в с. Кечківці Свидницького округу.

Поздовжній та поперечний розрізи хати з пивницею в с. Сулин Старолюбівнянського округу.

Оборіг у комбінації з хлівом в с. Новоселиця Гуменського округу.

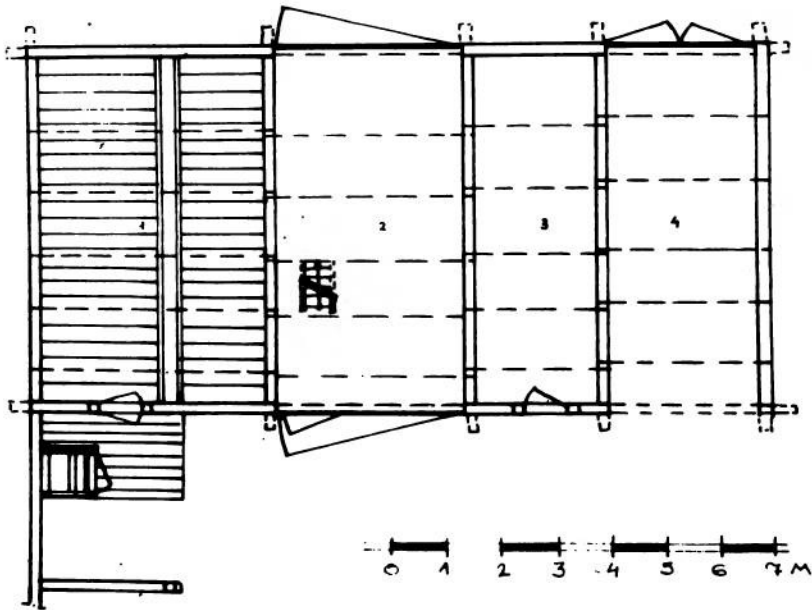
Господарські будівлі → сінарня та хлів в с. Буківці Свидницького округу.

Отвір у стрісі («капурка»), кудю викладали запаси пашні для худоби. Село Крайне Чорне.

Горизонтальне планування стодоли (1 — «стайня», 2 — «боїско», 3 — «увцарня», 4 — «пудприцина»). Село Остурня Попрадського округу. Пам'ятка знаходиться в Музеї просто неба МУК.

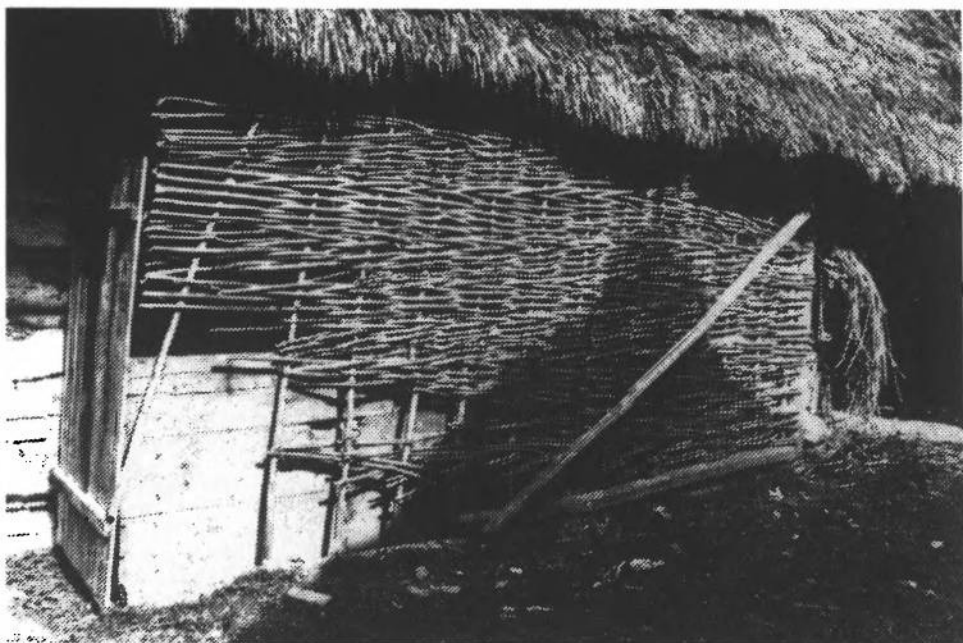

Стодола з Якуб'ян Старолюбівнянського округу. Пам'ятка знаходиться в Музеї просто неба.

Господарський об'єкт (хлів та стодола в с. Іновець Михалівецького округу).

«Пелевник» поза хатою в с. Руський Потік Гуменського округу.

Дощаний «пелевник» вздовж хати в с. Маківці Свидницького округу.

Хлівчик у комбінації з курником в с. Бистра Гуменського округу.

Хлівчики на Бардіївщині. Цигелка.

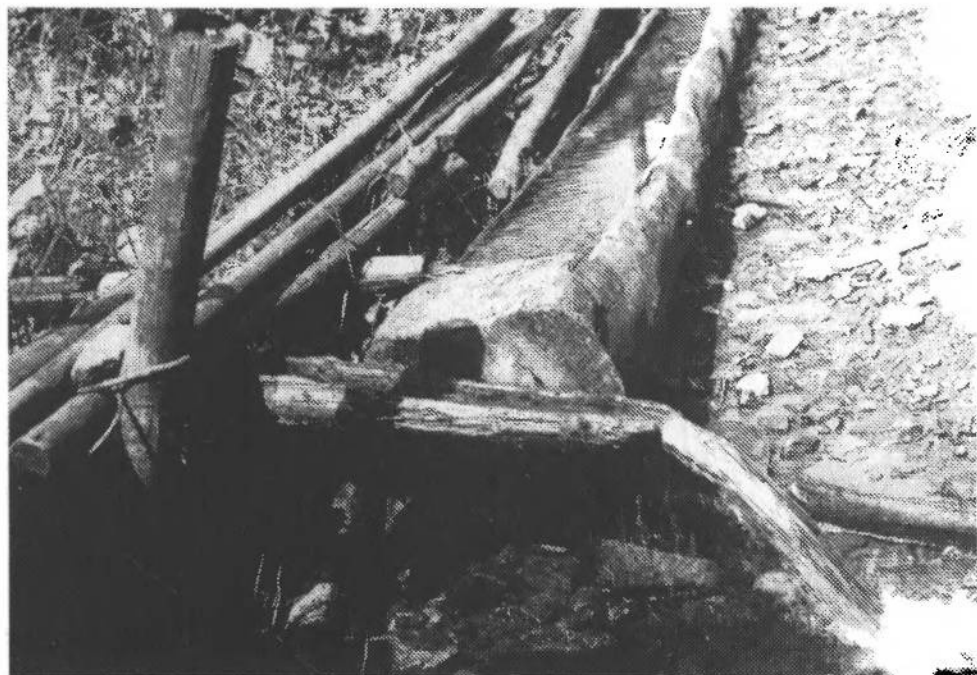

Так звана «шопа» на майдані Семенівка. Село Літманова Старолюбівнянського округу.

Кошара для овець на майдані Семенівка.

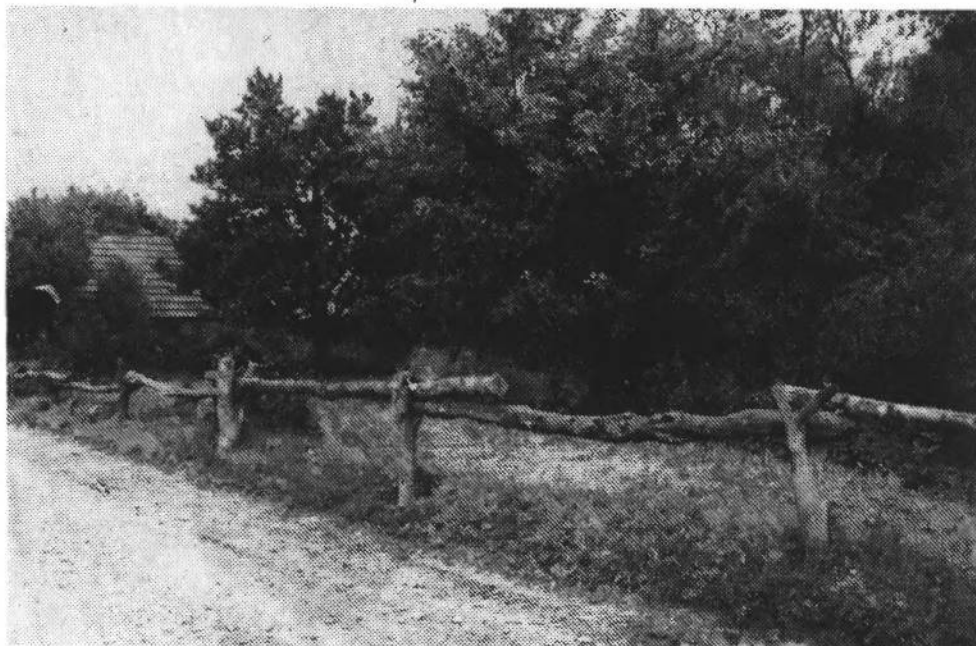

Водопій в с. Остурня Попрадського округу.

Студня в с. Кам'яна Поруба Воронівського округу.

Пліт в с. Регетівка Бардіївського округу.

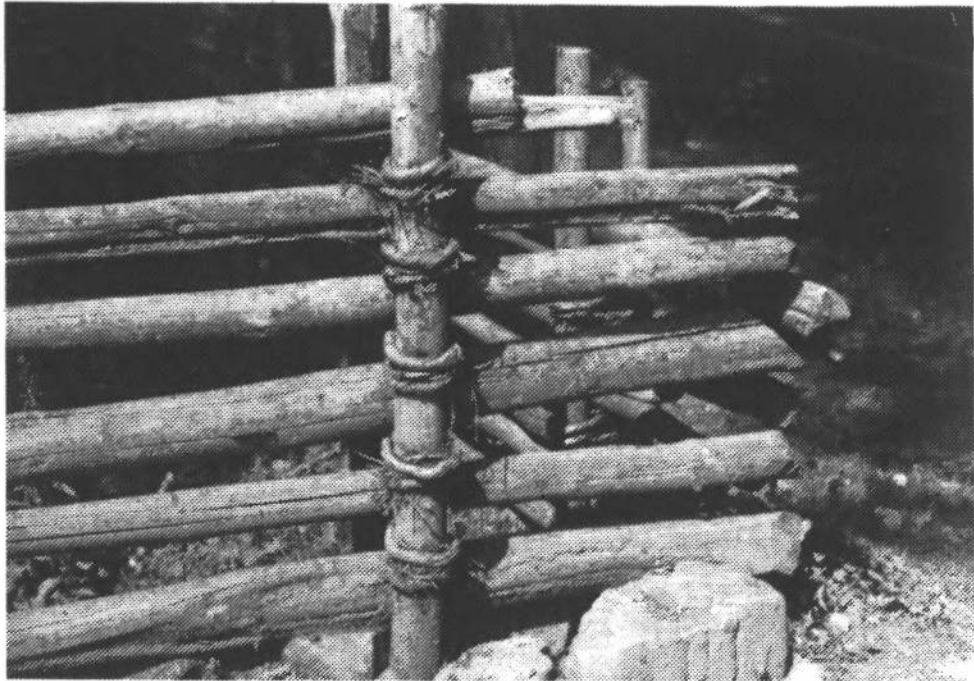
Пліт біля вигону в с. Лівоє Бардіївського округу.

Горизонтально плетений пліт в с. Крижі Бардіївського округу.

Тип плоту в с. Остурня Попрадського округу.

Гать вздовж берега річки в с. Суків Гуменського округу.

ЕРОТИЧНІ МОТИВИ В ПАРЕМІЯХ РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНИ

НАДІЯ ВАРХОЛ, СВИДНИЦЬКИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Одним з найцікавіших і найстарших проявів паремій є народні загадки, сформульовані в стислій поетичній формі. Вони є дуже популярним жанром усної народної творчості, який своїм генетичним корінням сягає у сиву давнину і несе на собі відбитки первісних вірувань та уявлень, а також різноманітні нашарування пізніших епох.

Загадка виникла як самостійний фольклорний жанр із алегоричної мови. Алегорична мова, якою в минулому наші предки часто користувались, мала магічну функцію. За уявою первісної людини причиною хвороб, нещастя, стихійного лиха були надприродні сили. Щоб запобігти тим злим силам, людина намагалась якнайбільше утаїти суть виконуваної нею дії. Із залишками цього забобону зустрічаємось на селах ще й до сьогодні. Так, наприклад, коли хтось запитає людини похилого віку, яка щось робить, «на што то?», вона обурюється, застерігаючи, що «не треба штокати, бо шя не придаст», тобто, робота зійде нанівець. Подібно заборонялось називати деякі хвороби, тварини (змію), нечисту силу (чорта) тощо. Замість прямої назви людина вживала описову назву — алегоричну таємну мову, що стало одною з форм виникнення загадок¹.

Елемент алегоричності характерний і в традиційній формі розповідей та діалогів, які були невід'ємною частиною передвесільних звичаїв та обрядів. Свати, прийшовши засватати дівчину, не казали зразу ж про мету свого приходу, але хотіли купити «ялівку», знайти загублену «овечку», засадити в садку «скіпець» і т. п. Первісне значення даних алегоричних діалогів полягало в охоронній функції нареченої та жениха. Вони мали заборонити діяння «нечистих сил», які б могли шкодити молодому подружжю².

Форма алегоричної мови збереглась і в календарній обрядовості. Напередодні різдвя «газда» став у глибокий проруб, питаючи своєї «газдыні»:

— Де стою?

Жінка йому відповідала:

— По коліна у молоці, по пас у сьрі, а по шию в маслі³.

Даний акт мав забезпечити добробут в господарстві.

Правда, вживання простої, алегоричної мови ще не є загадкою. З алегоричної мови розвивалась вона набагато пізніше, коли первісна загадка поступово втрачала зв'язки з різними ворожіннями та подібними забобонними діями і в такому виді розвивалась і шліфувалась в самостійний фольклорний жанр.

Народні загадки в минулому посідали визначне місце в усній словесності. Вони були невід'ємною частиною розваги людей. Зустрічаємось з ними у весільному обряді та в народних казках, як з визначним функціональним елементом. Загадками користувались і в часі сільського гуляння, приймаючи хлопця за парубка, коли «старый паробок» давав загадки претенденту. Лише після правильної відгадки приймали хлопця до парубоцької громади.

У фольклорі русинсько-українського населення Східної Словаччини загадка називається «гадка», «гаданка», «выгадка» та «загадка», хоч «гадка», «выгадка» в деяких місцевостях означає й казку. Назва походить від слова «гадати» — думати, догадуватися.

Загадки русинів-українців Східної Словаччини ми розподілили до восьми тематичних груп: I Явища природи, II Рослинний та тваринний світ, III Людина, IV Матеріальний світ людини, V Духовний світ людини, VI Загадки-жарти, загадки-дотепні запитання, VII Загадки-задачі, VIII Загадки-казки. Детальнішу характеристику даних загадок подано в публікації «Народні загадки українців Східної Словаччини (Упорядкування, вступ, післямова та примітки Надії Вархол, Пряшів, Науково-популярна бібліотека ЦК КСУТ 1985). У згадувану збірку не ввійшли т. з. двозначні загадки з еротичним підтекстом, які стали також об'єктом нашого дослідження. Ці загадки є улюбленим репертуаром як чоловіків, так і жінок.

У двозначних загадках з еротичним підтекстом відгадкою бувають рослини, тварини, різні речі домашнього вжитку тощо. Ці загадки не завжди дістануться у фольклорні видання, хоч певним винятком являється збірник словацьких народних загадок, упорядкований Міланом Лещаком⁴.

Відгадування таких загадок звичайно супроводиться сміхом. Д. Н. Садовников про них писав, що діти їх загадують цілком спокійно, не підозріваючи про двозначність їх змісту, дівчата нашіптували у вушко, а хлопці голосно сміялись⁵.

Деякі науковці вважають, що поява двозначних загадок до певної міри пов'язана з весільним обрядом. Взагалі загадки посідали визначне місце в народній весільній драмі, де староста, як заступник жениха, мусив виявити свою мудрість, хитрість та дотепність правильним відгаданням загадок. М. Сумцов наводить, що «у лаборських в Галиції загадки играють большую роль во время сватовства, при чем всі загадки заимствованы із Бесіды Трех Святителей, старинного весьма распространенного апокрифа»⁶.

У словаків сват давав невісті загадки і коли вона правильно їх відгадала, то вважалася доброю невістою⁷. Подібно на Спиші (Велька Лесна) староста молоді давав загадки старостіві жениха. Звичайно це були запитання з біблії, але поширеними були і загадки світського змісту. Загадки в даному випадку мали вказати на знання біблії, дотепність і рівночасно розважали весільних гостей. Декотрі загадки мали світський, інколи аж трошки вільний, нестримний характер⁸.

Загадка, як один з традиційних елементів весільної драми в силу традиції збереглася і в сучасному весільному обряді, хоч, правда, вже втратилась вага даного елемента і вживається в розважальному жартівливому тоні: «Коды найвеце мала пана Марія серсти меджи ногами? (Як ішла з Ісусом на осляти).

Існує погляд, що загадки загадувались не тільки при викупі молоді, але також і під час укладання молодих спати. Якраз у зв'язку з даним сексуальним ритуалом побутує багато двозначних загадок⁹. На наш погляд функціональне значення цих загадок дійсно веде до весільного обряду. Наприклад, загадка про куділь «Ишол паробок з дівком, просил на колок дірки — «Грубый маш, не зопхаш», «Не дзбай нич, лем кед даш» могла загадуватись і утворитись якраз при деяких моментах весільного обряду. Правда, при наших польових дослідженнях побутування загадок в часі ритуального укладання молодих спати нами не було зафіксовано. Відомі лише весільні пісні з даною акту з сильним еротичним відтінком, які співали свашки:

Подь, Ганічко, спати,
Про бога тя прошу,
Од вчера вечера,
В руках гачі ношу¹⁰.

Наша млада мат кавку,
Сховала ей под лавку,
А млады мат гаврана,
Глядат кавку до рана¹¹.

Запальте, запальте,
Тоту білу свічку,
Няй молодой поглядать,
Мариїну п . . . .¹²

Положите, положте,
Пуд молоді ярмо,
Жебы вни не спали,
Першу нучку дармо¹³.

При готуванні спільного ліжка існував цілий ряд магічних практик, які мали забезпечити плідність, щасливе життя молодого подружжя і т. п. З тієї ж причини клали молодим під подушку ярмо, щоб завжди були нерозлучними в сімейному житті. Подібна дія практикувалась і у словаків¹⁴.

Ряд дослідників є того погляду, що існує окремий розділ еротичних загадок, де загадка із своєю звичайною відгадкою являє собою своєрідний евфемізм¹⁵.

Деяка частина загадок дійсно утворювалась і в тому напрямку. Адже існує цілий ряд еротичних народних любовних пісень, еротичних прислів'їв та приказок, ряд зразків народної прози з еро-

тичними мотивами (анекдоти, фабльо). Любов є основною природною темою фольклорної пісні, відображається вона також в народних пареміях. Народні паремії, як і народні пісні, бувають в певних випадках аж занадто несором'язливими.

Для двозначних загадок характерний принцип здорової плотьськості, де еротичні елементи є багаті на непристойні пози. За тематикою можна їх заділити майже до всіх вже згадуваних восьми тематичних груп. В них відображено рослинний та тваринний світ, предмети та явища, з якими людина щоденно приходила у контакт. Еротичні тексти в даних загадках насичені різними непристойностями: «Вийд на ня, выдрилай ня, мені буде легше а тобі хосен» (Яблунь). Основний тематичний округ двозначних загадок пов'язаний з життям селянина, із селянським середовищем. Присвячені вони як роботі хлібороба (молотьба ціпами, запрягнуті коні) так і хатній роботі господині (печіння хліба, варіння чиру).

Характерна для двозначних загадок є їхня еротична вільність, здорова хтивість: «Брюх до брюха, серсть до серсті, меджи нима колок вертить» (Запрягнуті коні), «Пані сидить на звышку а пан до ней пхає кышку» (Колодка, ключ), «Штурит як рог, вытягне як фляк а з конца капкат» (Кополі) і т. д.

Подібно, як і іншим загадкам, так само двозначним загадкам властива метафоричність. Визначне місце в даних загадках посідають епітети, порівняння, ритмічна організація мови. Рима відіграє важливу роль у побудові загадок — крім естетичного прояву, допомагає легше запам'ятати текст загадки. Бувають випадки, коли одна і та ж сама загадка має дві відгадки. Наприклад, загадка «Стару бабу зогни, кудлы ей розогни, а меджи кудлами выгряз зо зубами» має відгадку лісовий оріх та кукурудза.

Велику групу двозначних загадок творять загадки-жарти, побудовані у формі різноманітних дотепних запитань. Вони є близькі народним анекдотам. Дані загадки не досягають такого поетичного художнього рівня загадок, які утворились на основі алегоричної мови і в яких важливу роль відіграє метафора. Ці загадки є дуже поширеними й улюбленими, особливо серед молоді. В них важко знайти об'єкт загадування, оскільки в них бракують певні факти, за аналогією яких можна встановити логічні зв'язки. Наприклад: «Хто ті першый штури?» (Мати перс у рот), «Яке на світі найліпше гнойво?» (Жіноче, бо коли жінка сяде чоловікові на коліна, то зразу йому огірок росте). Інколи в даних загадках виступає і т. зв. «чорний гумор»: «Ходит то по теметові а яйця мат днука» (Вдова).

Існує ряд загадок, в тексті яких знаходяться назви статевих органів і інформатори здебільшого соромляться їх загадувати, називаючи їх «бридкими» — негарними. Загадками такого характеру ми також зацікавились.

Улюбленими об'єктами загадування двозначних загадок досліджуваного регіону бувають очі, маслоробка, колодка з ключем, куділь, чир, який вариться. Найбільше варіантів мають загадки про фруктове дерево; хліб, лопату й ліч; маслоробку.

Близькими до загадок є прислів'я та приказки — короткі словесні вислови створені народом і відшліфовані на протязі віків. Прислів'я та приказки є одним з найпоширеніших і найдавніших жанрів словесного фольклору. Вони відіграють важливу роль у художньому осмисленні дійсності, відзначаються глибиною думки, лаконізмом, образністю. Від покоління до покоління передавав народ мудрість, яку протягом багатьох віків зберігав у своїй пам'яті.

За своїм характером прислів'я та приказки схожі між собою, вони тісно пов'язані і розглядаються як один жанр усної народної творчості. Вони є дорогоцінним джерелом мовної культури, втілено в них мудрі спостереження над явищами природи, побуту, суспільним життям, людиною, рисами характеру і т. п. Прислів'я та приказки з давніх-давен супроводжують людство як геніальний народний витвір.

В нашій роботі ми зосередили увагу лише на еротичні прислів'я та приказки, які також стали об'єктом народно-поетичного відображення. Розмістили ми їх за алфавітним порядком, оскільки охоплюють вони передусім розділ — сімейне життя та з ним пов'язану любов, залицяння, глузування тощо. Поетична краса даних паремій — це вияв народного розуму й гумору. Відбилися в них погляди на любов, подружнє життя. Ці народні перлини позначені неповторним колоритом. Помічається в них доброзичлива усмішка, м'який, аж непристойний гумор, саркастичне глузування та щирий, відвертий сміх. Подібно, як народні афоризми інших категорій, так і вони є тісно пов'язані з життям. В деяких з них змальовується розпуста служителів культу: «Пуп сповідав, а невісті гачі стігав». «Шумной невісті і пуп бы хотів шось повісти».

Окремі паремії підкреслюють специфічні особливості народних вірувань, побуту й умов життя, відображають старі, віджили взаємини, забобони й звичаї. Це стосується народних висловів про покритку, провину якої в минулому гостро засуджувала ціла сільська громада і яка, як правило, вже не виходила заміж: «Хотіла конець — не має вінець». З прислів'я «І копылка має шось ниже пупка» віє відтінок приниження. Взагалі до покритки відносились із зневагою, їй було заборонено йти навіть на вивід. Поширеним було й повір'я, що коли покритка ходить простоволосою, то ніби спричинює стихійне лихо¹⁶.

З неабиякою іронією говориться про перший коїтус як визначний акт весільного обряду: «Поллюй, мусить йти, свадьба пінязы стояла».

В даних народних афоризмах зустрічаємось також і з соціальною темою: «І великий богач ходить лем з єдним ключом», з народною філософією: «Не всягды де є волуса треба калап», «Ші са не нашов хлоп, жебы на двох женах лежав». В прислів'ї «Хоць старый баран, але ружок твердый» в переносному значенні говориться про вітальну людину похилого віку.

Дані прислів'я та приказки ґрунтуються на реаліях народного життя. Вони непозбавлені поетичного образу і є результатом життєвого спостереження. В них вимальовується, іноді саркастично, вічна проблема людського буття — любов і з нею пов'язані статеві стосунки: «І попова дівка, кідь з хлопом лежить, та са не молишь», «На жені лежати не значить спати», «Де подолочок — там долочок, де долочок — треба количок», «Стягний пуд коліна — буде дітина».

В інших прислів'ях та приказках є сконцентрована народна мудрість, яка вчить бути обережним: «Походиши зле кідь пуйдеш дорогами, шо кончать меджи ногами».

Для еротичних прислів'їв та приказок, подібно, як і для всієї паремії, характерна надзвичайно стисла форма, яка диктує і відповідні художні засоби. Властива їм передусім схильність до метафоричності. Таж скільки поетики, ліризму в даних висловах: «В такум гнізді і муй пташок бы переночовав», «Меджи яругами є студник, де бы са напів і муй коник». Чи не нагадає це поезію Франсуа Війона, який писав про «садочок, повний насолоди» чи «замулені криниці»?

Крім метафори, в основі еротичних прислів'їв та приказок лежить метонімія, порівняння, епітети, антитеза. Значна роль у художньому оформленні даних паремій відводиться римунанню, різноманітним засобам звукопису. В них лаконізується і водночас спрощується думка: «Кідь будеш лігати — будеш злігати». Зустрічаємось і з розгалуженим прислів'ям: «Жена са даколий і пуд хлопом молишь; кідь маеш таку жену, то постіль продай» та з висловами, в яких немає дієслова: «В твоюй ямці як в маслянці», «Діра і про сятого доброта».

Щедрі порівняння, епітети, метафори даного народного мудрослів'я свідчать про багатство народно-розмовної мови русинів-українців Чехословаччини.

Еротичними прислів'ями та приказками народ користувався для розваги в повсякденному житті. Вони є свідченням того, що наші предки, які жили у тяжких соціальних умовах, все ж таки мали почуття здорового народного гумору і вміли сміятись щиро, від усієї душі: «І кідь зьме са зле мали і так зьме са грали».

Ось що говориться в народі про еротичні прислів'я та приказки: «Сыну, а туто, шо ти повідам, то нешумной. Але было і такой. Так повідали тути люде перед нами, то і мы шось собі тямиме. То были лем фіглі, бо чоловік са мусив і колись засміяти. Вельо того знав і пувідав старый Гусарь, шо го кликали Бегарі, і старый Юрко Цуначок, вельо такого приповідав Палагуніч . . . Старый Гусарь на вшыткой знав одповідати так. Його не заганьбив ниhto, то са у валалі добрі знало. Раз му хтось гварив такой: «Ты сі не можеш із зо мнов міряти» а вун на туто так: «Якый маеш, такый маеш, молотити з ним не будеш». А потум по валалі са бісідовало «Якый маю, такый маю, молотити з ним не буду»¹⁷.

Паремії русинів-українців Чехословаччини з еротичними мотивами збереглися в силу традиції, а частково побутують і в наші дні¹⁸. Еротична відвертість в них супроводжується естетичною красою. В еротичній символіці текстів, побудованих на багатьох еротичних метафорах, є втілений народний гумор. Найціннішими з паремій даного виду являються ті, в яких грайливість поєднується з гумором та дотепною образністю.

Загадки

1. Червена п . . . а білий к . . . (Малина)
2. Вийди на ня, выдрилай ня, мені буде легше а тобі хосен. (Яблунь)
3. Вийд на ня, подргай ня, лем ня не образь, дам ті і другый раз. (Ліска)
4. Стару бабу зогни, кудли ей розогни, а меджи кудлами вигриз зо зубами. (Лісковий оріх)
5. Ходят хлопи попід плоты а тягають ся за к . . . (Гарбузи)
6. Стару бабу зогни, кудлы ей розогни, што меджи кудлами, выкус зо зубами. (Кукурудза)
7. Коло моей п . . . лем самы пантличкы а на простредку шафран. (Розквітлий мак)
8. Штурит як рог, вытягне як фляк, а з конца капчит. (Коноплі)
9. Брюх до брюха, серсть до серсті, меджи нима колок вертить. (Запрягнуті коні).
10. Бріх о бріх, серсть о серсть, а в середині мрдайло. (Запрягнуті коні)
11. Дообкола оброснута, в середині мокре. (Око)
12. Кед идеме спати, мусиме си дати гулькы до шкатулькы, а кефкы на кефкы. (Очі)
13. Кед ша иде спати, богу душу дати, кандраве гу кандравому, а голе до днука. (Очі)
14. Кудлы на кудлы, а голе до дудлы. (Очі)
15. Маленьке як грайцарик а позберане як кабатик. (Задок)
16. Округленькый грайцаричок, позбераный кабатичок. (Задок)
17. Округле як грайцар, стягне ша як мішок а сычит як гад. (Задок)
18. Меджи двома горами Саломон гвіздат. (Задок)
19. Што мат векше мале дівча як стара, доспела баба? (Розп'яття між грудьми)
20. Крутит, крутит, не одложит, докля меджі ноги не заложит. (Китиця)
21. Маме таку телічку, што мат чорну п . . . (Устаткування для відводу диму з печі — «цівка»)
22. Пані сидить на звышку, а пан до ней пхає кышку. (Колодка, ключ)
23. Стоїт хлоп на стоп'ї а тримат палец г дупі. (Колодка, ключ)
24. Сидит баба на органі, приде гу ній хлоп, штурит до ней чоп. (Колодка, ключ)
25. Шідит пані в ступі, тримат палец г дупі. (Ключ у дверях)
26. Єдно довге, два округлы, шуры-буры шуп до діры. (Лопата, хліб, піч)
27. Два округлы, єдно длуго, як поляпкаш — фук до джурі. (Лопата, хліб, піч)
28. На припечку сидить а бздить. (Чир вариться)
29. Баба стукат, дідо хпат. (Чир вариться)
30. Баба пишчит а дідо бздит. (Чир вариться)
31. Не затом тя брал, жебым з тобом спал, але затом тя брал, жебым до тя живе тіло хпал. (Чобіт)
32. Десять брату два міхы горі Пердйіовов загородов везуть. (Десять пальців штани надівають)
33. Гев ріг, там ріг, вийд на ня про милый біг. (Перина)
34. Моя діра заплісніла, давно ем тя не виділа. (Маслоробка)
35. Моя люфа заплісніла, бо са давно не гонила. (Маслоробка)
36. Панська діра заплісніла, бо ша довго не гудлила. (Маслоробка)
37. Ріц гырміт а п . . . блискат. (Маслоробка)
38. Бабской ремесло на чорной заросло. (Кочерга)
39. Дамске ремесло на чорно обросло. (Горщик із сажею)
40. Бабине ремесло доокола обросло, в середині дірка, треба до ній кілка. (Куділь)
41. Ишол паробок з дівком, просил на колок діркы: «Грубый маш, не зопкаш», «Не дзбай ніч, лем кед даш». (Куділь)
42. Округленьке, маленьке а маленьку п . . . ма. (Ігла)
43. Малейка, тонейка, железну п . . . ма. (Ігла)
44. Гадка-пригадка, а в гудзиці ягодка, выймый, пооблизуй, а назад там запхай. (Цибук)
45. Стояв паробок з дівкою, просив од ней з дірков. Она му повідат: «Грубый маш, не вопкаш». (Кільце)
46. Є то спляснуте а як ся поставит та з нього квапкат. (Парасолька)
47. На зеленій тополи дід бабу прдоли, баба кричит же болит. (Коса косить траву)
48. Шыроке птача, кудлате мача, півдруга к . . . , што то за работа. (Тік і ціпи в ньому)
49. Материне розширене, а віцове висіт. (Колодязь із журавлем)

50. Попадине выщирене, а попове вісит. (Колодязь із журавлем)
51. Ішол коло ней, заставил ся, вохпал до ней, вынял з ней, повтерал ся, пішол дале. (Колодязь)
52. На п . . . сивый джядок плаче. (Відро над колодязем)
53. Просив на стоячі, а дала му на лежачі, перед облизав а зад притиснув. (Марка)
54. Маленьке, червене а бігат по явиску. (Менструаційний тампон)
56. Коли бабі найбарже шя міджі ногами спінит? (Коли доїть корову)
57. Коли бабі добрі стоїть? (Коли розсаду садить)
58. Што є нижче паса а выше стегна? (Кишеня)
59. Коды найвеце мала пана Марія серсти меджи ногами? (Коли йшла з Ісусем на осляти)
60. Ходит то по теметові а яйца мат в землі. (Вдова)
61. Який розділ меджи жонов а фляшков? (Пляшку потрібно найперше наповнити а потім затиснути, а жінку навпаки)
62. Який розділ меджі женом а грушком? (Груша найперше родить, а потім на неї вилазується, а на жінку навпаки)
63. Котрый твор на шьвіті є найлінівійший? (Жінка, бо лише одну борозду має і цю мусить хтось оброблювати)
64. Яке на світі найліпше гнойиво? (Жіноче, бо коли жінка сяде чоловікові на коліна, то зразу йому огірок росте)
65. Котрый квіток дванадцет раз до рока квітне? (Жінка під час менструації)
66. Є то в лісі а лежит то під Дубком. (Пані Дубкова)
67. Є то в лісі а лежит то під Смречком. (Пані Дубкова, тобто — вона повія)
68. Што ліпше, цы зо задку, цы з меджі ніг? (Зо задку курка яйце несе, а з-поміж ніг корова молоко дає)
69. Чому молодый в чорнум анцугу са женить? (Бо перший раз іде комин вимітати)
70. Кед шя молоды поберут а сполу ляжут спати на заголовок та цо найперше стане? (Ріжки на подушці)
71. Хто ті перший штуриув? (Мати перс у рот)
72. Што зробиво дзецко перше як шя народиво? (Зробило місце дальшій дитині)
73. Што драгше, торта чи дзецко? (Торта, бо вона зроблена з 10, 12 яєць а дитина лише з двох)
74. Што мат жена під сукньом? (Обшивку)
75. Што мат хлоп в тренірках? (Резинку)
76. Што мат доходца меджі ногами? (Мішок спогадів і одного безробітного)
77. Який розділ меджі курником а заходом? (На туалеті яйця вісять, а в курнику лежать)

Прислів'я та приказки¹⁹

Біда тому, хто си зачне з кумов пуд перинов.
 Боже, боже з високости, чом не має діра кости.
 В добрум гнізді і яйца мусять быти.
 В такуй боденці я бы тыж колотив.
 В такуй дірі колик не згниє а ші наросте.
 В такому гнізді і муй пташок бы переночовав.
 В такому ярочку са можеш замочити, але не втопити.
 В твоюй ямці як в маслянци.
 Велика радусть діти, але робити.
 Великой шистя — пируг із серстьом.
 Вна і нецукрена, і несолена — а все цмакує.
 Вставай, бо я лігам.
 Дакотруй жені бы было добрі і на паркані.
 Де діра, треба коцура.
 Де подолочок — там долочок, де долочок — треба количок.
 Де темніше, там найліпше.
 Де тя свербить, колись чохати не поможе.
 Дівка звыкне і на старого, лем кідь твердого.
 Дівка кідь покоштує, то спати дома не буде.

Діра і про сятого доброта.
 Діра хочь мокра, але студню з нюй не зробиш.
 До великуй діры великий швідер ввойде.
 До діры добрі впхати, не до нюй впасти.
 До женскуй колоткы каждый ключ пасує.
 Добра дівка має і ціці і ріці.
 Добрі дівці спати, кідь са має с кым грати.
 Є ліпше одтягнутиса, кідь є найліпше.
 Єдна діра другуй дірі — сестра.
 Жена глуха кідь прикрита.
 Жена дасть, але не каждому і не се²⁰.
 Жена, кідь хочеш жебы была тихо, треба юй запхати вшыткой.
 Жена са даколий і пуд хлопом молить, кідь маеш таку жену, то постіль продай.
 Жені ай кідь заросте, все са там дустанеш.
 Жені треба лем три раз вірити: раз — коли пород має, другый раз — коли хлоп на нюй, третій раз — як вмерать²¹.
 Жену каждый розболікать, але ніхто вже не вболоче.
 Жену найліпше видно, кідь на драбині стоїть.
 Женська діра без гріха.
 Женської серстя приведе до нешистя.
 З горбатов тьж са мож пуграти.
 За такый ціцок не лем теля бы тягало.
 Заголь са над пупок — буде сынок.
 І великий богач ходить лем з єдным ключом.
 І гомбічка мусить мати дірку, кідь хочеш до нюй впхати іглу.
 І дівка скопылена са ганьбила, кідь сі ноги мочила.
 І до старуй діры мыш скочить.
 І з малым кунцьом можеш велику радусть зробити.
 І кідь зьме са эле мали і так зьме са грали.
 І кідь як тепло, саниця жены не высхне.
 І копылка має шось ниже пупка.
 І попова дівка, кідь з хлопом лежить та са не молить.
 І старый дідо бы са пуграв, кыбы му стояв.
 Ії дірочка як фінджочка.
 Кажда муха са штухать.
 Кідь будеш лігати — будеш злігати.
 Кідь дала впхати, не поможе ани Божа мати.
 Кідь дала притулити, ші не треба скопылити.
 Кідь ісь впхав, тепер си выберь: свадьбу ци ганьбу?
 Кідь не стоїть, чкода лігати.
 Кідь стоїть та го пхають, а кідь ляже то тягають.
 Кідь хлопове все стоїть то і робота стоїть.
 Кличе дівку пуд воблак, руку пхає пуд кабат.
 Колись го давав пуд дышель, тепер на дышель.
 Колись го руков нашов, тепер го ане двома не найде.
 Колись не хотів лежати, тепер стояти.
 Кулько бысь і не зашывав, все діравка буде.
 Кума тогды гачі пере, кідь кум са з дому забере.
 Кумі шумно перпелюшить, моюй жені то лем шумить.
 Мати твуй конець, то выкоплю шанець.
 Маю клуб'ята, ниткы і іглу, ші поглядам діру.
 Межди яругами є студник, де бы са напив і муй коник.
 Мені са здає, же тобі мохом заросте.
 Могла тя мати радшей на коприву высикати.
 Молодуй дівкы волосянка як маслянка.

Моя жена як лишка спить, все має хвуст меджи ногами.
Мух нянько з ним кльоцы возити як тебе зробити.
На гніванню є найліпшой удобрювання.
На жені лежати — не значить спати.
На жену не треба драбину.
На таку вотульку треба добру кривульку.
На таку кудилю з клочом рад позеравуть мої вочі.
На таку морков са ани заць не злакомить.
На твою діру чкода глину, радшей пуцину.
Найбулша краса, шо выше колін і ниже паса.
Найліпше дівці кідь має в дірці.
Найліпше са вбіцать в постеле а в корчмі.
Не всягды де є волуса треба калап.
Не думай, же лем комары са пхавуть до діры.
Не ганьба вказати, ганьба са признати.
Не хоче вставати, а мені треба лігати.
Нескоро вытігати, кідь молоко сқыпіло.
Нескоро вытігати, кідь хліб згорів.
Од першой ночи голова і вочи²².
Од середини як далеко до щічок, так на коліна.
Од стегна по пупок — муй хотарьок.
Пані са показить, кідь пан по нюй не лазить²³.
Перед свадьбов хоць кому, по свадьбі єдному.
Першый раз болить, другый вже кортить.
Поплюй, мусить йти, свадьба пінязы стояла.
Походиш зле, кідь пуйдеш дорогами, шо кончать меджи ногами.
Про жены бы то была біда, кыбы са був Адам народив без кулка.
Пса за хвуст не прив'яжеш, але тебе треба.
Пуп сповідав а невісті гачі стігав.
Рука на пупок, потум ниже кулок.
Страх має, думать, же вна зубы має.
Стягний пуд коліна — буде дітина.
Сятых вzywала, руки зложыла а ноги розтягла.
Така наремна, же ляже пуд терна.
Там де заростать, там і свербить.
Там де подолок, треба кулок.
Твої горбки пуд мої руки.
Твоя пелевня велика, но лем дышель до нюй ввойде.
Твоя серстянка і на шапку непотрібна, бо дірава.
То не гріх лячи на брюх.
Тебе лем за руки тягати та можеш врати.
Тобі лем конець зафарбити та можеш гачата робити.
Тобі чкода на них сидіти і так курята з них не выведеш.
Тонкой веретено в такому клочу са стратить.
Треба льовник помастити, бо колішята будуть скрипіти.
Хлопці туто люблять, за шо са дівкы ганьблять.
Хотіла конець — не має вінець.
Хоць крыл не має, все до гнізда са пхає.
Хоць малой і брыткой, але пасовной.
Хоць старый баран, але ружок твердый.
Хоць як заглобеш, все вытягнеш.
Хто зробив тот зробив, але я нянько.
Хто має дяку а не може — то тыж біда.
Хто першый там воров, няй другый не садить.
Хто са з тобов выпав, то няй і спить.

Цільый жы вот там коликы б'ють, а ші не загородили.
Чим її веце зашывав, тым булша є.
Через твою волосянку треба вушам лавку.
Ші са не нашов хлоп, жебы на двох женах лежав.
Шумнуй невісті і пуп бы хотів шось повісти.
Я го не хотіла, я му лем ноги загірла.
Я лем з твого клоча на свої клуб'ята кус накручу.
Я ші не видів попа без кья.
Як вам было пуд перинов, ний так буде і з дітинов.
Як жена зляже, хлоп вузель зав'яже.
Як зробить «льоп» — ты вже хлоп.
Як ід жені, так на жену — все на колінах.
Як колик є все в єднуй дірі, то згнити може.
Як юй стягнеш гачі, то не буде кричати.
Як я на кертинках, то зайду на ямку.
Яка в Гані, така в пані²⁴.
Якый мав, такый впхав.
Який маю, такый маю, молотити з ним не буду.

ПРИМІТКИ

- ¹ Пор.: З глибини віків. Антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини. Склад Микола Мушинка. Пряшів, СПВ ВУЛ, 1967, с. 247.
- ² Milan Leščák, Oldřich Sirovátka. Folklor a folkloristika. (O ľudovej slovesnosti). Bratislava, Smena 1982, s. 201.
- ³ Записано 25 квітня 1978 р. в с. Олька Гуменського округу від Олени Панчак, 62 роки.
- ⁴ Slovenské ľudové hádanky. (Výber textov, spracovanie, doslov, poznámky a komentáre Milan Leščák). Bratislava, Tatran 1981.
- ⁵ В. В. Митрофанова. Русские народные загадки. (Далі — Митрофанова, ц. праця). Ленинград, Наука 1978, с. 113.
- ⁶ Н. О. Сумцов. Культурныя переживанія. Киев, Издание редакції журналу Киевская Старина 1890, с. 209.
- ⁷ Там же, с. 210.
- ⁸ Emília Horváthová. Zvyky pri svadbe a narodení dieťaťa vo Veľkej Lesnej. Slovenský národopis, č. 1, 1970, s. 70.
- ⁹ Митрофанова, ц. праця, с. 118.
- ¹⁰, ¹¹ Записано 9 жовтня 1975 р. в с. Вишній Мирошів Свидницького округу від Олени Пилип, 65 років.
- ¹² Записано 16 липня 1975 р. в с. Смулник Гуменського округу від Ганни Гамари, 56 років.
- ¹³ Записано 6 жовтня 1983 р. в с. Руський Грабовець Михалівецького округу від Юлії Федич, 75 років.
- ¹⁴ Ján Komarovský. Tradičná svadba u Slovanov. Bratislava, Univerzita Komenského 1976, s. 253.
- ¹⁵ Митрофанова, ц. праця, с. 118.
- ¹⁶ Надія Вархол. Жінка-демон в народному повір'ї українців Східної Словаччини. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику, т. 10. Пряшів, СПВ ВУЛ 1982, с. 296.
- ¹⁷ Записав Юрко Харитун в с. Остружниця Гуменського округу.
- ¹⁸ Народну паремію такого виду знаємо дуже мало, тому що збирачі усної народної творчості не включали її у свої збірники із-за об'єктивних причин.
- ¹⁹ Еротичні прислів'я та приказки записав Юрко Харитун в 1964—1969 рр. в с. Остружниця Гуменського округу від Андрія Галгаша (1909), Андрія Малинича (1909), Зузани Масич (1904) та Юрія Фечика (1921).
- ²⁰ Записав Михайло Шмайда в 1967 р. в с. Красний Брід Гуменського округу від Ілька Мигалья, 72 роки.
- ²¹ Записано 11 березня 1976 р. в с. Стриговець Гуменського округу від Михайла Бандурича, 72 роки.
- ²² Записано 1 лютого 1979 р. в с. Руське Гуменського округу від Марії Пірош-Лаурської, 58 років.
- ²³ Записано 18 травня 1977 р. в с. Смулник Гуменського округу від Ганни Гамари, 58 років.
- ²⁴ Записано 18 травня 1977 р. в с. Руське Гуменського округу від Марії Пірош-Лаурської, 56 років.

СЛОВНИЧОК МАЛОЗРОЗУМІЛИХ СЛІВ

анцуг — чоловічий одяг
боденька — маслоробка
валал — село
вотулька — молода дівчина
гачата — лошата
гачі — 1. полотняні кальсони
          2. панталони
гомбічка — гудзик
грайцарь — вид монети
дышель — дишло
долочок — ямка
доходца — пенсіонер
заць — заєць
злігати — родити

їгла — голка
кабат — спідниця
калап — капелюх
кертинка — кротовина
кльоцы — колоди
копылка — покритка
кус — трошки
льовник — металева частина воза, яка запобігає випаданню колеса з осі
наремна — палка, запальна
пелевня — господарське приміщення, в якому зберігали збіжжя, солому, сіно і т. п.
подолок — спідня спідниця
пород — пологи
розділ — різниця
скопьлити са — стати покриткою
теметів — цвинтар
тренірки — трусики
тямити — пам'ятати
фінджочка — чашка
хосен — користь
шанець — рів
швідер — свердлик
явиско — сцена

ПАСПОРТИЗАЦІЯ

- Бальо Ганна (1929), с. Завадка Воронівського округу 47.
Бальо Юстина (1911), с. Завада Воронівського округу 4, 34, 49.
Биганич Юрій (1917), с. Іновець Михалівського округу 61.
Бітнер Марія (1908), с. Камйонка Старолюбівнянського округу 25.
Бренішин Марія (1953), с. Прикра Свидницького округу 5.
Вархол Йосиф (1921), с. Бехерів Бардіївського округу 54.
С. Вишній Орлик Свидницького округу. Записав Іван Верхратський у 1899 р. 33.
Віра Іван (1911), с. Литманова Старолюбівнянського округу 43.
Гамара Ганна (1919), с. Смулник Гуменського округу 57, 64, 69.
Гарбуш Олена (1953), с. Микулашова Бардіївського округу 74, 75.
Гвізд Михайло (1949), м. Свидник 13.
Гладоник Іван (1948), с. Пстрина Свидницького округу 45.
Глинка Ганна (1930), с. Литманова Старолюбівнянського округу 23.
Грега Параска (1909), с. Нижня Писана Свидницького округу 15.
Гундзик Ганна (1907), с. Мироля Свидницького округу 10, 31.
Гупцей Юстина (1905), с. Завада Воронівського округу 30.
Данчишин Ганна (1920), с. Шашова Бардіївського округу 50, 68.
Дзяма Олена (1954), с. Мироля Свидницького округу 51, 77.
Дика Марія (1919), м. Свидник 40.
Дуркот Йосиф (1945), с. Куримка Свидницького округу 60, 63, 66, 67.
Жумар Василь (1932), с. Гавай Свидницького округу 19, 29, 48.
Зимовчак Ганна (1903), с. Новоселиця Гуменського округу 44.
Корманик Марія (1922), с. Орябина Старолюбівнянського округу 12.
Кравець Марія (1958), с. Нижній Орлик Свидницького округу 62.
Кузм'як Ганна (1903), с. Страняни Старолюбівнянського округу 7, 52.
Кушнір Олена (1921), с. Вавринець Воронівського округу 6, 8, 14, 16, 17, 18, 36, 39.
Мигальцо Параска (1922), м. Свидник 41.
Михалко Марія (1929), с. Кечківці Свидницького округу 3.
Мохнач Марія (1926), с. Палота Гуменського округу 53.
Ордош Ганна (1905), с. Чертіжне Гуменського округу 20, 26.
Пацала Ганна (1907), с. Звала Гуменського округу 35.
Петриско Ганна (1908), с. Вишній Мирошів Свидницького округу 24.
П'єщак Марія (1900), с. Великий Липник Старолюбівнянського округу 70.
Пірош-Лауруська Марія (1921), с. Руське Гуменського округу 38.
Прокопович Юлія (1931), с. Сташківці Свидницького округу 28.
Сегиняк Марія (1909), с. Тихий Потік Пряшівського округу 71, 72.
Смарж Михайло (1910), с. Микулашова Бардіївського округу 56.
Смоляк Василь (1902), с. Ялова Гуменського округу 9, 22.
Сторинська Зузана (1914), с. Біловежа Бардіївського округу 73.
Феціляк Іван (1953), с. Крайня Поляна Свидницького округу 46.
Філічко Зузана (1930), с. Шаришське Ястраб'є Старолюбівнянського округу 37, 42.
Цванцигер Олена (1897), с. Шаришське Ястраб'є Старолюбівнянського округу 59.
Цупак Олена (1954), с. Мироля Свидницького округу 11.
Чолак Марія (1908), с. Гельцманівці Списьконововеського округу 1, 27.
Чорнанич Юлія (1898), с. Руське Гуменського округу 2, 32.
Шуберт Марія (1931), с. Гавай Свидницького округу 21.
Шуберт Петро (1956), с. Гавай Свидницького округу, 55, 58.
Щерба Ганна (1925), с. Гаврянець Свидницького округу 65, 76.

RESUMÉ

Nadežda VARHOLOVÁ. Erotické motívy v krátkej ústnej ľudovej tvorbe Rusínov-Ukrajincov Česko-Slovenska

Hádanky vznikli ako samostatný folklórny žáner z alegorickej reči. V minulosti ľudové hádanky mali významné miesto v ústnej slovesnosti.

Obľúbenými hádankami Rusínov-Ukrajincov východného Slovenska sú dvojsmyselné hádanky s erotickým podtextom, kde zatajenými objektmi bývajú rastliny, zvieratá, rôzne veci domácej potreby a pod. Uhádnutie takýchto hádaniek sa obyčajne sprevádza smiechom. Niektorí bádatelia sa domnievajú, že vznik dvojsmyselných hádaniek do určitej miery je spojený so svadobným obradom. Hádanky mali významné miesto v ľudovej svadobnej dráme, keď starejší, ako zástupca ženicha, musel prejavíť svoju múdrosť, chytrosť a dôvtip pre správne uhádnutie hádaniek.

Väčšiu časť dvojsmyselných hádaniek predstavujú hádanky postavené na priamej otázke, ktoré nedosahujú poéziu metaforických hádaniek.

Blízke hádankám sú príslovia a porekadlá — krátke slovné vyjadrenia utvorené ľuďmi a po stáročia vycibrené. V erotických prísloviach a porekadlách sa hovorí o rodinnom živote a s ním spojenej láske, zaliečaní, výsmechu a pod. Erotickú otvorenosť tu sprevádza estetický pôvab. Erotické texty v týchto prísloviach a porekadlách sú bohaté na lascivné polohy. Najhodnotnejšie z prísloví a porekadiel tohto druhu sú tie, v ktorých sa hravosť spája s humorom a vynaliezavou obraznosťou.

РЕЗЮМЕ

Надежда ВАРХОЛОВА. Эротические мотивы в кратком словесном народном творчестве русинов-украинцев Чехословакии

Загадки возникли как самостоятельное явление (жанр) фольклора из аллегорической речи. В прошлом народные загадки занимали важное место в устной словесности.

Популярными загадками среди русинов-украинцев Восточной Словакии являются двусмысленные загадки с эротическим подтекстом, в которых скрытыми объектами могут быть растения, животные, разные вещи домашнего обихода и т. д. Разгадка таких загадок сопровождается обычно смехом. Некоторые исследователи считают, что возникновение двусмысленных загадок в определенной степени связано со свадебным ритуалом. Загадки играли значительную роль в народной свадебной драме, когда посаженный отец, как представитель жениха, должен был проявить свою мудрость, хитрость и остроумие для правильной разгадки загадки.

Большую часть двусмысленных загадок представляют загадки, созданные на прямом вопросе, которые не достигают поэзии метафорических загадок.

Близки загадкам пословицы и поговорки — краткие словесные высказывания, созданные людьми и отшлифованные веками. В эротических пословицах и поговорках речь идет о семейной жизни и связанной с ней любви, заигрывании с девушкой, высмехе и т. д. Эротическую откровенность здесь сопровождает эстетическая привлекательность. Наиболее ценными из пословиц и поговорок этого круга являются те, в которых шаловливость сочетается с юмором и находчивой образностью.

RESÜMEE

Nadežda VARCHOLOVÁ. Erotische Motive im kurzen mündlichen Volksschaffen der Rusiner-Ukrainer in der Tschechoslowakei

Volksrätsel entstanden aus der allegorischen Rede als ein selbständiges Genre der Folklore. In der Vergangenheit spielten sie in der Folklore eine wichtige Rolle.

Populär unter den Rusiner-Ukrainern der Ostslowakei sind zweideutige erotische Rätsel, wo das versteckte Objekt Pflanzen, Tiere, verschiedene Sachen des hässlichen Gebrauchs usw. sein kann. Die Lösung solcher Rätsel hat gewöhnlich das Lachen zur Folge. Einige Erforscher meinen, daß die Entwicklung der zweideutigen Rätsel in bestimmtem Maße mit dem Hochzeitsbrauch verbunden ist. Die Rät-

sel spielten eine wichtige Rolle im Volkshochzeitsdrama, als der Älteste als Vertreter des Bräutigams seine Weisheit, List und Findigkeit bekunden mußte, um Rätsel richtig zu lösen.

Den größten Teil der zweideutigen Rätsel stellen die, die auf den direkten Fragen gebauten Rätsel dar, die die Poesie der metaphorischen Rätsel nicht erreichen.

Den Rätseln stehen Sprichwörter und Sprüche (kurze Redewendungen, die von Menschen gebildet und im Laufe der Jahrhunderte geschliffen sind) nahe. In erotischen Sprichwörtern und Sprüche handelt es sich um das Familienleben und die mit ihm verbundene Liebe, um das Liebäugeln mit dem Mädchen, um den Spott u. ä. Der ästhetischen Reiz begleitet hier die erotische Offenheit. Vom größten Wert sind unter diesen Sprichwörtern und sprichwörtlichen Redensarten diejenigen, in denen sich die Ausgelassenheit und der Humor sowie die scharfsinnige Bildlichkeit vereinigen.

МОВОЗНАВСТВО

СПОСТЕРЕЖЕННЯ НАД МЕДИЧНОЮ НОМЕНКЛАТУРОЮ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

ЗУЗАНА ГАНУДЕЛЬ, ПРЯШІВСЬКИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ КОШИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. П. Й. ШАФАРИКА

У говорах українців Східної Словаччини, поряд з офіційними науковими медичними термінами, які є переважно грецького та латинського походження, зберігається велика кількість народних назв різних захворювань. Як правило, ці назви досить компактні і доступні для спостереження. Вони пов'язані переважно з анатомічними найменуваннями частин і органів тіла людини та її загальним станом, як-от: голов(а) боліт', сэрце ко́ли, кіст'а ла́мле, ру́ка свербі́т' тощо. Структура цих назв досить стійка й архаїчна. В їх основі майже виключно лежать симптоми або причини, що зумовили їх виникнення. Тому і сукупність лексем, що входить в цей шар лексики, досить самобутня. Значну кількість цих назв становлять безособові конструкції: у вус'і ко́ли, прога́н'ат' го, зимбу́ го бйе, вітром го обшлбу́ та інші.

Певна кількість назв захворювань у говорах замінюється іншими словами-назвами або виразниками — так званими евфемізмами. Ще й сьогодні старе покоління боїться вживати такі назви хвороб, як-от: рак, епіле́сія та інші, замість яких вживає: на скал'а́ бы са приповб́ло, тута́ хворіс', бры́т', чо́рна хворіс'т', недобра́ хворота́ тощо.

Крім того, значну кількість становлять запозичення із контактуючої словацької мови, які є літературними або народними назвами словацької мови.

В українських говорах Східної Словаччини функціонують і літературні українські назви, але їх кількість порівняно невелика.

У даній роботі розглядається ряд назв хвороб, зібраних в українських населених пунктах Східної Словаччини: Видрані (В), Габурі (Г), Грабовій Розтоці (ГР), Камйонці (Ка), Кленовій (К), Кечківцях (Кч), Пихнях (Пх), Пчоліному (Пч), Руському (Р), Стаціні (Ст) і Старині (С).

Цінну частину роботи становить додаток (рецепти і ворожіння, записані народною мовою та індекс назв хвороб), який опрацювала А. Горкава.

Зібраний матеріал опрацьовано в плані лексико-семантичному і в плані співставлення з українськими та словацькими літературними і діалектними назвами цих мов.

Інфекційні та алергічні хвороби

1. Злоякісне інфекційне захворювання, що вражає різні органи людини (здебільшого легені), у народі називають *сухоты*, *сухотіны*, *тубэра*, *гарті́ка*.

Назву *сухоты* (Р, С, Ка, Кч) можна порівняти з укр. літ. сухота (з приміткою застаріле) т. с. (СУМ, IX, 870; Грін. IV, 233), слов. діал. *suchoti* «růcná choroba, tuberkulóza» (Rip. 98; Orł. 319), *suchote* т. с. (Orł. 194). Назва мотивована симптомами хвороби. Хвора туберкульозом людина, як правило, дуже суха «худа»; сух-ий- — сух-от-а.

Слово *сухотіны* (Г, В, Пх, Пч) відоме і в слов. літ. мові та діал.: *suchotiny* т. с. (SSJ, IV, 332; Rip. 98); похідне, утворене від *сухот-а* > *сухот-ин-ы*.

Лексема *тубэра* (Пх, Пч, Г, В, Кч) на досліджуваній території вживається під впливом словацької мови. Пор. слов. літ. і діал. *tubera* т. с. (SSJ, IV, 605), яке походить від латинського *tuber* «пáдог» (Hol. 493).

Рідкісне *гарті́ка* (Р, К), мабуть, унгаризм; пор. мадярське *hárta* «плева, перепонка» (Митрак 418; MOSz I, 966). Пор. ще похідне *гартуні́ті*, *ка́шил' гартуні́т'*, в *гру́д'ах гартуні́т'* «душить» та ін.

2. Медичному тифу у діалектах відповідають такі назви: *ті́фус*, *ті́фус*, *глу́шка*, *глушкán'а*, *проган'án'а*.

Назви *ті́фус* (Р, С, К, Пх, Пч, Г) та *ті́фус* (Ст, Ка) можна пор. зі слов. літ. *tífus* т. с. (SSJ, IV, 626), слов. гемер. *tífus* т. с. (Orl. 351); за походженням грецизм (typhos — заціпеніння, задубіння). В укр. говорах назва вживається під впливом слов. мови.

Паралель назви *глу́шка* (Пх, Пч, Г) продовжує слов. шар. *hluška* «týfus» (Buffa, 155). Назва мотивується тим, що людина, яка хворіє тифом, затьмарена високою температурою і стає заціпенілою, нечутливою, вона не реагує на навколишнє середовище, багато спить і марить, що є одним з основних симптомів хвороби. Пор. часто вживане словосполучення: *спит' їак на глу́шку*, *співат' їак на глу́шку*, *бісіді́їє їак на глу́шку*.

Рідкісне *глушкán'а* (К, ГР) можна пор. зі слов. діал. *hluchavka* «hluchá choroba, týfus» (Kál. 170). Утворена від *глушк-а* > *глушк-ан'-а*.

Проган'án'а (Кч), мабуть, мотивується тим, що хвороба супроводиться поносом, діал. *проган'án'а*, яке від *проган'ати*; пор. також діал. *гнáчка* «понос».

3. Відповідно до літературного жовтяниці у досліджуваних говірках виявлено такі назви: *жоў-т'áчка*, *жоўтáчка*, *жоўтénка*.

Ізогласу *жоўтáчка* (Р, С, Ст, Пх, Пч, Ка), *жоўт'áчка* (Г, В, Кч) продовжує пол. *żółtaczka* т. с., слов. діал. шар. *žultačka* т. с. (Buffa, 241), слов. гем. *žltaška* т. с. (Orl. 422). Назва є дериватом кореня *жовт-*, що відображає один з характерних симптомів цього захворювання — жовте забарвлення шкіри через підвищене нагромадження жовтого пігменту в крові та тканинах тіла.

Назва *жоўтénка* (К, ГР) має паралель у чеській мові *žloutenka*; утворена від кореня *жоўт-*: *жоўт-енк-а*.

4. Гостроінфекційне епідемічне шлункове захворювання, що супроводиться раптовим проносом, нестримним блюванням і дуже болючими корчами, у досліджуваних говірках називається *холéра*, *колéра*, *кол'éра*, *кулéра*.

Паралель *холéра* (Р, Г) продовжує укр. літ. *холера* т. с. (СУМ, XI, 113; Грін. IV, 408), слов. гемер. *cholera* т. с. (Orl. 115), слов. новгород. *chofera, kofera* т. с. (Matej, 195), пол. *cholera* т. с. (ПУС, I, 113); взагалі то — грецизм.

Варіант *колéра* (Р, Ст, Кч), *кол'éра* (ГР, Пч, Ка, В), *кулéра* (Пх, С, К), можна пор. зі слов. шар. та н. тренч. *kolera* т. с. (Buffa, 165; Rip. 95). Уживається як лайливе слово: *холéра бы т'а ўзала́; ты, кулéро*.

5. Гострозаразна інфекційна хвороба людини, яку супроводить запалення слизової оболонки товстого кишечника та загальне отруєння організму, у говірках досліджуваної території наз. *черві́нка*, *черві́нка*, *черві́ўнка*.

Назви *черві́нка* (Р, С, Ст, К, Г, ГР, Пч), *черві́нка* (Пх), *черві́ўнка* (Ка) можна пор. з укр. *черві́нка* (з приміткою діал.) «кривавий понос», «дизентерія» (СУМ, XI, 296; Грін. IV, 453). Широко відоме також слов. літ. мові та діал. Пор. *červienka* т. с. (SSJ, I, 204; Rip. 90; Kál. 73). Пов'язується зі словом *черві́н* — *черві́н-к-а*. Виникнення цієї назви мотивується кривавим (червеним) поносом, що є супровідним симптомом описуваної хвороби.

6. Медичному поносу у досліджуваних говірках дорівнюють такі назви: *гнáчка*, *сра́чка*, *прегáн'ат' го*, *проган'ат' го*, *мат' ві́тры*, *пруван ма́їє*, *чéрево го болі́т'*, *бріх го болі́т'*.

Назва *гнáчка* (Р, С, К, Пх, Г, В, Кч) вживається під впливом слов. *hnačka* «abnormálne rýchle a časté vyprázdňovanie čriev» (SSJ, I, 488; Kál. 172; Rip. 71). Утворена, мабуть, від дієслова *гн-а-ти* *гн-а-ч-ий* > *гнáч-к-а*.

Вульгаризм *сра́чка* (С, Ст, ГР, Пч, Ка) пор. з укр. *срачка* «понос» (Грін. IV, 193), слов. *sračka* т. с. (SSJ, IV, 215), що від заг. слов. *срати* (Mach. 571).

Безособовому дієслову *прегáн'ат го* (Ка) і його варіанту *прогáн'ат го* (Р, ГР) для описуваного поняття дорівнює слов. *preháňat* «zapříčiňovat u niekoho hnačku» (SSJ, III, 457). Утворене від дієслова *ган'ати*: *пре-ган'ати*, *про-ган'ати*.

Евфемізм *мат' ві́тры* (В) можна пор. зі слов. діал. н. тренч. *vetri* «plynu v tráviacom trakte» (Rip. 99), пор. також *vetru* (з приміткою розм.) «plynatost v črevách» (SSJ, IV, 78).

З цим же значенням вживається і описове *пруван ма́їє* (ГР), яке можна пор. зі слов. *príevan*, *чес. rpuvan* «протяг». Назву вжито у переносному значенні.

Описові назви *чéрево го болі́т'* (С), *бріх го болі́т'* (Г), *бріх го болі́т'* (Пх) виражають один із супровідних симптомів поносу, тому докладного аналізу не вимагають.

7. Загальна гостра інфекційна хвороба, що відбувається з переважним ураженням шкіри або слизових оболонок, наз. *ружа* (скрізь у говірках).

Ця назва вживається, мабуть, під впливом слов. *ruža* «nákazlivá kožná choroba» (SSJ, III, 896), чес. *ruže* т. с., рос. *рожа* т. с. Назва запозичена, мабуть, з пол. мови, де *góza* — хвороба, що в свою чергу, є запозиченням з латинської мови. Перенесення цієї назви на хворобу пояснюється основним симптомом цієї хвороби — шкіра запалюється і стає червоною (Шан. 289).

8. Інфекційна хвороба вірусного характеру (переважно у дітей), що супроводиться червонуватим висипом на шкірі, у говірках наз. *ружійенка*, *ружénка*, *червёна вісна*, *вісна*, *рубёбла*, *вітерніц'а*, *паздерніц'а*.

Назва *ружійенка* (скрізь у дослід. говірках) пор. зі слов. *ružienka* «detská nákazlivá choroba, prejavujúca sa drobnými vyrážkami a zdurením miazgových uzlín na šiji a v záhlaví, rubeola» (SSJ, III, 896); утворена від кореня *руж-*: *руж-ёнк-а*; пор. аналогічне укр. літ. *краснуха* т. с. (СУМ, IV, 328).

Факультативно з назвою *ружénка* у с. Пихні засвідчено описову назву — *червёна вісна*, яку можна аналогічно пор. з укр. літ. *червона висипка* т. с. (СУМ, IV, 328).

Рубёбла — новіша назва. Вживається під впливом слов. мови.

Для рідкісного *вітерніц'а* (Кч.) паралелей не виявлено. Мабуть, специфічний регіоналізм.

Паздерніц'а (Кч), мабуть, від *дёрти*, *здерти*: *па-здер-н-иц-а*.

9. Інфекційна хвороба, що супроводиться гнійним висипом на шкірі та слизових оболонках, у досліджуваних говірках має такі назви: *вісна*, *віс'на*, *вус'на*, *вўсна*, *клз'а вісна*, *клж'а вісна*, *кйáгн'і*.

Назви *вісна* (Пх, Пч, Г), *віс'на* (В), *вус'на* (СТ), *вўсна* (С, Р, К, ГР) можна пор. з укр. *вісна* т. с. (СУМ, I, 684); старе слов'янське слово. Сучасна його форма розвинулася із давньорус. *осъпа*, праслов. *osъpa «осъра, яке, в свою чергу, з *osypati, *osypati (ЕСУМ, I, 405).

Словосполучення *клз'а вісна* (Г), *клж'а вісна* (Кч) можна пор. зі слов. *ovčie puhy*. За зовнішніми симптомами на шкірі виникають прищі, які нагадують шкіряний покрив малого ягняти.

Назва *кйáгн'і*, яка вживається у всіх досліджуваних говірках факультативно з *вісна*, *вус'на*, з походження новіша. У досліджуваних говорах поширена під впливом слов. літ. *kiahne* т. с. (SSJ, I, 692).

10. Кір — гостру інфекційну хворобу, що супроводиться значним підвищенням температури, катарамі слизових оболонок верхніх дихальних шляхів та плямисто-папульозним висипом на тілі, у говірках наз. *осыпкы*, *всыпкы*, *вбсыпка*.

Назва *осыпкы* — pl. t. (Ка, Кч, Г, В), *всыпкы* — pl. t. (ГР, К, Ст), *вбсыпка* — sin. t. (Пх, Пч, Р, С), слов. *osýrku* т. с. (SSJ, II, 616) мотивується основним симптомом захворювання — висипом (на шкірі з'являється у вигляді червоних плямок).

11. Кропив'янку — алергічне захворювання, яке характеризується появою пухирців, подібних до тих, що утворюються після «опіку» кропивою, у говорах наз. *копрйўка*, *копрыўка*, *охвáты*, *обсыпáне*.

Копрйўка (Р, С, Ст, К, Пх, Пч) і її варіант *копрыўка* (В, Г) широко відоме у слов. мові і діал. Пор. слов. н. тренч. *koprivka* «alergické vyrážky na koži» (Rip. 93), літ. *koprivka* т. с. (SSJ, I, 744), чес. *korřivka* «кропивная лихорадка» (ЧРС, 218), укр. літ. *кропив'янка*, *кропивниця* т. с. (СУМ, IV, 366); демінутивне до *коприва*: *коприв-а* > *коприв-к-а*. Етимологія назви прозора.

Охвáты (Ка) можна порівняти зі слов. гемер. *ochvat* «vyrážky na tele od jedla» (Orl. 213), літ. *ochvat* «druh choroby ľudí způsobenej týchlym, hltavým jedením; druh choroby zvierat» (SSJ, II, 540), *ochvat* «nemoc z chvatného žrádla nebo pití», похідне *ochvátiť* sa «оцemerit sa» (Kál. 417); пор. ще пол. *ochwat* «choroba morska» tylko u bydla i koni (Brück. 374).

Обсыпáне (Кч) — назва, яка мотивується зовнішніми симптомами — висипом.

12. Гостроінфекційна хвороба, що вражає переважно органи дихання і супроводиться загальним отруєнням організму, наз. *хрїпка*, *хрїпка*.

У досліджуваних говірках назва *хрїпка* (Р, С, Ст, К, Пх, Пч, Г, В, Ка, Кч), *хрїпка* (ГР) вживається під впливом слов. літ. *chrípka* т. с. (SSJ, I, 573), укр. літ. *грип* т. с. (СУМ, II, 169), рос. *грипп* т. с. (Ожег. 134). Назва проникла до франц. мови і під впливом слова *grippe* у змінений формі сприймається як слово іншомовного походження (Цыг. 113).

13. Гостра заразна, переважно дитяча хвороба, що характеризується приступами конвульсивного кашлю, наз. *сомáрс'кый кáшил'*, *чбрный кáшил'*, *гартїка*.

Словосполучення *сомáрс'кый кáшил'* (Р, Ст, К, Ка, Кч) можна пор. зі слов. *somársky kašel* т. с. (SSJ, IV, 140; Kál, 233), слов. діал. новогр. *somárski kašel* т. с. (Matej. 195), слов. гемер. *somárski*

kašef т. с. (Orl. 307). У досліджуваних говорах назва поширена під впливом слов. мови; мотивується симптомами, що проявляються у хворого в спазматичний період захворювання — конвульсивний кашель, судороги, сильні приступи кашлю, які складаються з 10—20 видихів, що викликає «заікнення» від недостачі кисню. Ці звуки, які видає дитина, нагадують звуки осла, слов. *somága* > сомár-с'к-ый.

Назва *чорный кашил'* (В, Г, Пх, Пч, Кч) у досліджуваних говорах поширена також під впливом слов. мови; пор. слов. *čierny kašef* т. с. (SSJ, I, 209), де *čierny* — неприємний, поганий, безнадійний. У спазматичний період захворювання дитина при сильних приступах і судорогах із-за недостачі кисню синіє, в народі — чорніє. Мабуть, цим і мотивується назва описуваного захворювання.

Про рідкісне *гартінка* докл. див. пункт 1.

14. Черв'ячки, що паразитують в організмі людини, наз. *глисты*, *глсты*.

Назва *глисты* (Р, С, Ст, Пх, Пч, Г, В, Ка, Кч), *глсты* (К, ГР) належить до групи заг. слов. слів. Пор. укр. літ. глисти т. с. (СУМ, II, 85; Грін. I, 289), слов. літ. і діал. *hlísty* т. с. (SSJ, I, 483; Rip. 75; Kál. 170), слов. шар. *xlísta, xlísti* (Buffa, 158), рос. глиста т. с. Утворено від небереженого глит-«скользкий» за допомогою суф. -ть; пор. лит. *glītus* «скользкий», лат. *glis, glitis* «вязкая почва», основа *glittь > глист, буквально «скользкий» (Шан. 76).

Назви внутрішніх хвороб

15. Порок серця, який належить до хвороб серцево-судинної системи, у говірках має такі відповідники: *ш'ах трафіу*, *ш'ах трафіу*, *поразіло го*, *поразіло го*, *поразіло*, *пора́шка*, *гута побіла*, *гута забіла*, *кроу му ударіла*, *кроу го забіла*, *зимл'іу*, *зімл'іу*, *умл'іу*, *хворый на серце*, *вітром го ўхопіло*, *вітром го обышло*, *інфаркт*.

Словосполучення *ш'ах трафіу*, *ш'ах трафіу* (Р, Г, Ка, Пх, Пч) можна порівняти зі слов. діал. *šlak ho trefil* т. с. (Kál. 683), пор. також слов. гемер. *šlak* у сполученні *šlak te zaval na modzgi!* (Orl. 334). Обидва компоненти за походженням германізми. Пор. нім. *Schlag* «mftvica» (Mach. 616) і *treffen* «попадать, постигать, поражать» (НРС, 816).

Безособові дієслівні форми на описуване поняття — *поразіло го* (Р, С), *поразіло го* (Пх, Пч), *поразіло го* (Г, В) можна пор. з укр. літ. поразити «викликати хворобливі явища, зміни в окремих частинах організму» (СУМ, VII, 246).

Назва *пора́шка* (Р, С, В, Г, Пх, Пч) вживається під впливом слов. літ. і діал. *porážka* «mftvica» (SSJ, III, 292; Rip. 96; Matej. 195; Kál. 503), слов. гемер. *porážka* «umrel na porážku» (Orl. 252). Пов'язано з дієсловом *поражати* > порашка.

Словосполучення *гута побіла*, *гута забіла* (Г, Ка, Р, С) можна пор. з мадярським *guta* «удар, параліч» (Митрак, 380; MSz, I, 886), рум. *guta* т. с., яке з романського *gutta* «хвороба» (Mach. 152).

Описові назви *кроу му ударіла* (Г, В), *кроу го забіла* (ГР, С) вказують на причину результату хвороби. Крововилив буває часто причиною смерті.

Назви *замл'іу*, *зімл'іу*, *умл'іу* (Р, С, Ст, Г) вживаються і для обморочу; мотивується, мабуть, подібними симптомами обох захворювань; людина втрачає свідомість, мліє, знемагає від болу: *мл'іті* > *за-мл'іті* > *у-мл'іті*.

Описове *хворый на серце* (Р, С, К, ГР, Пх, Пч) конкретно називає орган людини, який найчастіше терпить на дану хворобу.

Широковживані *вітром го ўхопіло* (Р, С, Ст, К), *вітром го обышло* (В) у доступній нам літературі не засвідчені. Йдеться, мабуть, про специфічні регіоналізми. У народі говорять, що вихор, викликаний «нечистою силою», спричиняє смерть або покалічення.

Назву *інфаркт* у всіх досліджуваних нами говірках вживає найчастіше молодше і середнє покоління. Фіксується також в укр. та слов. літ. і діал. мовах. З походження латинізм; пор. лат. *infag-sio* «змертвіння певної ділянки тканини будь-якого органу людини; виникає від припинення чи зупинення судин» (СУС, 292).

16. На території досліджуваних говірок літературному астма дорівнюють такі назви: *астма*, *ишиц*, *за́дых*, *за́дыхлівий*, *дыхавічний*.

Астма (в усіх нас. пунктах) пор. з укр. літ. астма «задишка, спричинювана деякими захворю-

ваннями серця або бронхів» (СУМ, I, 68), слов. *astma* «choroba prejavujúca sa náhlými záchvatmi dušnosti, záduch» (SSJ, I, 50); з походження грецизм, утворена з *asthma* «udýchání» (Hol. 86).

Назва *ишиц* (Пх, Пч, Ст) у використаній літературі не засвідчена, тому можна її вважати специфічним регіоналізмом.

Зáдых (Р, С, К, Пх, Пч, Г, В, Ка, Кч) широко відоме в укр. говорах; пор. укр. задих т. с. (Грін. II, 35), слов. *záduch* «choroba prejavujúca sa náhlými záchvatmi pri dýchaní, dýchavičnosť, astma» (SSJ, I, 404; Rip. 100), чес. *záducha* т. с., яке від кореня *duch* (Mach. 133).

Дієприкметник *задыхлівий* (Р, С, Г, Пх) можна пор. з укр. задихливий, задушливий «душливий» (Грін. II, 35): за-дых-л-ив-ий.

Дыхавічний (Р) утворено від *дыхавіца*: *дыхавічний*; пор. також укр. дихавічний «хворий на дихавицю» (СУМ, II, 290).

17. Пухлиноподібне збільшення щитовидної залози за рахунок постійного розрощення її тканинних елементів, наз. *во́ле*, *во́л'а*, *шт'ітна жл'áза*.

Назва *во́ле* (Р, С, Ст, К, Г, В) має паралель у н. тренч. говорах *vole* «zdurená štítna žľaza» (Rip. 100); чес. *vole* т. с., укр. воло. Заг. слов. з початковим *(s)vel- «padouvat se» (Hol. 511), пор. також нім. *schwellen* т. с. «отекать; пухнуть; вздуться (о щеке, жилах)» (НРС, 740).

Во́л'а (Ка, Пх, Пч) можна пор. з серб. хорв. *volja* т. с. (Mach. 696).

Шт'ітна жл'áза (Кч) взагалі то словакізм. Пор. слов. *štítná žľaza* т. с. (SSJ, V, 818).

18. Відповідно до медичного терміну склероз на всій досліджуваній нами території вживається назва *склерóза*; укр. літ. склероз «захворювання, яке полягає в розростанні сполучної тканини в судинах мозку, серці і т. ін.» (СУМ, IX, 281), рос. склероз т. с. (Ожег. 665), слов. *skleróza* т. с. (SSJ, IV, 91). Назва з походження грецизм.

19. У досліджуваних говірках замість грижа вживаються назви: *кы́ла*, *кы́лы*, *кыла́вий*, *кы́лавий*, *прува́ний*, *прува́у са*, *урава́ний*, *урава́у са*, *уража́ний*, *пруг*.

Назва *кы́ла*, *кы́лы* (Р, С, Пх, Пч, Г, В), а також похідні *кы́лавий* (Р, К), *кыла́вий* (С, Ка) в укр. та слов. літ. мові і діал. широко відомі. Пор. укр. літ. кила «хвороба, при якій випинається який-небудь внутрішній орган або його частина через природний чи штучний отвір» (СУМ, II, 166), слов. *kýla* т. с. (SSJ, I, 806; Kál. 291), чес. *kýla* т. с. Заг. слов., споріднене з лит. *kūla* «vūgūstėk, boule, nádor» (Mach. 314; Фас. II, 232).

Похідні *кы́лавий*, *кыла́вий* пор. з укр. килавий «человек большой грыжей» (Грін. II, 238), слов. літ. *kylavý* т. с. (SSJ, I, 806), діал. *kilavy* т. с. (Palk. 237; Kál. 291).

Субстантивовані прикметники *прува́ний* (Р, С, К), *урава́ний* (ГР) та дієслівні форми *прува́у са* (С, Р), *урава́у са* (ГР) утворені від дієслова *рвати*: *пру-рва-н-ий*; *у-рва-н-ий*; *пру-рва-у са*, *у-рва-у са*.

Пруг (Кч), слов. *pruh* т. с. (SSJ, III, 653).

20. Медичному геморою у говірках українців Східної Словаччини дорівнюють такі назви: *зла́та жы́ла*, *гудзі́чна кы́шка*, *годзі́чна кы́шка*.

Зла́та жы́ла (Р, К, Пх, Пч, Г, Ка, Кч) словакізм; пор. розм. слов. *zlatá žila* т. с. (SSJ, V, 624), де слово *жыла* — заг. слов. (Mach. 727; Brück. 669).

Назви *гудзі́чна кы́шка* (ГР, Р, С, Ст), *годзі́чна кы́шка* (Г, В, Ка) характеризують хвороби за місцем поширення, локалізацією процесу хвороби.

21. Злоякісна пухлина епітеліальної тканини має назви: *ракові́на*, *тутá хво́ріс'т'*, *на скал'á бы са припов'ло*, *недо́бра хво́ріс'*, *ише́зло бы*.

Назва *ракові́на* (Г, Пх, Пч, Р, Ка, Кч) у досліджуваних говірках поширилася під впливом слов. мови, пор. слов. літ. *gakovina* т. с. (SSJ, III, 691), чес. *gakovina* т. с. (Trávn. 1306), що є перекладом офіційного медичного терміна *carcēn*; пор. такі ж переклади: укр. *рак* т. с. (УРЕ, XII, 126), рос. *рак* (СРЯ, III, 850), бол. *рак* т. с. (BSS, 697), серб. хор. *рак* т. с. (СХРС, 803).

Назви *тутá хво́ріс'т'* (Пх, Пч), *на скал'á бы са припов'ло* (Ст, Пх, Р), *недо́бра хво́ріс'* (Ка, В), *ише́зло бы* (ГР, К, Г, Пх) є евфемізмами, що нерідко зустрічається у досліджуваних говорах для означення особливо небезпечних хвороб. У доступній нам літературі ці назви не зустрічаються, тому їх можна вважати як оригінальні регіоналізми. Їх вживають переважно мовляни старшого віку; молодше і середнє покоління використовує загальноновживане *рекові́на*.

22. Відчуття печінки в стравоході у говірках досліджуваних сіл наз. *жа́га*, *жа́га пече́*, *за́га*, *за́га пече́*, *за́га палит'*, *за́га палит*, *за́га рже́*, *за́га ймі́ла*.

Назви *жа́га*, *жа́га пече́* (Ка), *за́га* (Р, С, Ст, К, ГР, Пх, Пч, В), *за́га пече́* (Р, С, Ст, К, Пч, Кч),

zága nálit' (В), *zága nálit* (Г) та ін. можна пор. з укр. зага, зага пекла (Грін. II, 23), укр. літ. згага т. с. (СУМ, III, 507), слов. літ. *záha* «nepříjemné pálení v pažeráku» (SSJ, V, 412), чес. *žaha* т. с. (Trávn. 1781), пол. *zgaга* т. с. Пов'язано із ст. слов. жєга, жєшти (Фас. II, 121).

23. У досліджуваних говірках для найменування ревматизму вживаються такі назви: *гóстиц'у*, *гостіц'у*, *зап'к гостіц'у*, *гостіц'у л'амле куст'а*, *р'єўма*, *р'єўма л'упат' куст'а*, *л'аме р'єўма*, *кіст'а л'амле*, *кóсти л'амле*, *бол'ат' кр'іжы*, *бол'ат' н'уперек*.

Назву *гостіц'у* (Р, С, Ст, Пх, Пч), *гостіц'у* (ГР), *гóстиц* (В, Г) пор. з укр. літ. гостець т. с. (СУМ, II, 143; Грін. I, 312), чес. *hostec* т. с. (Trávn. 454), слов. літ. *hostec* т. с. (SSJ, I, 512), праслов. *gostьсь*, демін. від *gostь* «гість» як табуїстична назва (ЕСУМ, I, 575; Mach. 178).

Слово *р'єўма* (скрізь у говірках) вживається, мабуть, під впливом слов. *reuma* «choroba s prudkými orakujícími sa bolesfami, najmä v klboch, vo svaloch ap.» (SSJ, III? 733), чес. *reuma* т. с. (Trávn. 1321), укр. літ. ревматизм т. с. (СУМ, VIII, 472), з походження грецизм (*rheumatismos*). Пор. грец. *reuma* «боління в суглобах» (Hol. 419).

Словосполучення *зап'к гостіц'у*, *гостіц'у л'амле куст'а* (ГР) характеризує дію хвороби.

Л'упат' куст'а (ГР), *кіст'а л'амле* (Г), *кóсти л'амле* (С), *л'аме р'єўма* (Ка) виражають дію, внаслідок якої людина зазнає неприємні відчуття, терпить.

Назви *бол'ат' кр'іжы* (Р, С, ГР), *бол'ат' н'уперек* (Р, ГР) вказують на місце болю, називають частину тіла — кр'іжы, н'уперек; пор. укр. літ. попереk «частина спини нижче пояса» (СУМ, VII, 191).

Шкірні захворювання

24. Відповідно до літературного обшпаритися у діалектах говорять: *оп'аріті са*, *оп'аріті са*, *оп'аріті ш'а*, *сп'аріті са к'ып'ятком*, *об'аріті са*, *сп'ич'і са*.

Дієслівні форми *оп'аріті са* (К), *оп'аріті са* (Пх, Пч, Ст), *оп'аріті са* (Г, В), *оп'аріті ш'а* (Ка), *сп'аріті са к'ып'ятком* (ГР), укр. літ. опарити т. с. (СУМ, V, 307) мають спільний корінь пар-, що від парити.

Спаріті са можна пор. з укр. спарити «обжечь, обварить, обдать кипятком» (Грін. IV, 172).

Об'аріті са вживається, мабуть, під впливом слов. *obariti* са т. с. (SSJ, II, 405).

25. На означення опуху — болючого припухлого місця на шкірі людини — у говірках вживаються такі назви: *пухлен'іна*, *пухлен'іна*, *пухл'ан'іна*, *спухн'отой*, *запухн'отой*, *запухн'уте*, *напухн'отой*, *напухн'уте*.

Назви *пухлен'іна* (Пч), *пухлен'іна* (Р), *пухлин'іна* (Пх, В) пов'язуються зі словом пухлин-а: пухлин-ин-а, пухлен-ин-а, що широко відоме в укр. мові. Пор. літ. пухлина, пухлинний т. с. (СУМ, VIII, 408); назви *спухн'отой* (С, Пх), *спухн'отой* (ГР), *запухн'отой* (К), *запухн'уте* (В, Г, Ка) утворені від дієслова пухнути за допомогою преф. с-, за-. Від того ж самого дієслова утворені також назви *напухн'отой* (ГР) та *напухн'уте* (Г).

26. Посиніла від холоду шкіра називається: *г'ус'а скóра*, *гус'а́ча скóра*, *г'уш'а скóра*, *гуш'а́ча скóра*, *у мох с'а́де ск'у́ра*, *сі́ротка у́ста́ла*, *мо́рскы пушлі*, *от з'і́мы посин'і́ті*, *мох на скóрі' у́стау́*.

Словосполучення *г'ус'а скóра* (Ст), *г'уш'а скóра* (Ка), *гуш'а́ча скóра* — ш' < с' (Кч), *гус'а́ча скóра* (Пч), *гус'а́ча скóра* (Пх) вживається, мабуть, під впливом слов. *husia koža* «drobné pупepькy на koží pгі pocite chladu, strachu ap.» (SSJ, I, 541), діал. *husia koža* т. с. (Rip. 92). Посиніла шкіра від холоду нагадує шкіру гуски.

За зовнішніми симптомами відчуття холоду або страху вживається і словосполучення у *мох с'а́де ск'у́ра* (Р), *мох на скóрі' у́стау́* (Пх).

Найменування *сі́ротка у́ста́ла* (Ка) можна пор. з літ. укр. повиступали сироти на шкірі т. с. (СУМ, XI, 476; Грін. IV, 123).

Мо́рскы пушлі (ГР) має паралель в укр. літ. мові, морозець пішов (побіг) поза шкірою (по шкірі) т. с. (СУМ, XI, 476); пор. з тим же значенням також слов. літ. *zimotgiavku behajú po tele* т. с. (SSJ, V, 608), що є одним із супровідних симптомів відчуття холоду або страху.

27. Посиніле місце на тілі, обличчі як слід удару, наз. *сі́ниці*, *сі́ниці*, *сі́ниці*, *сін'ак*, *сін'ак*, *модр'іна*, *поб'ітой*, *монóккл'а*.

Сі́ниці (К, В), *сі́ниці* (ГР), *сі́ниці* (Пх, Пч, С, Ст) можна пор. з укр. літ. синець т. с. (СУМ, IX, 181; Грін. IV, 120). Утворено від синій > син-иц'. Мотивоване посинінням тіла від удару.

Назви *сін'ак* (Г, Ка, Кч), *сін'ак* (ГР, Пх) має паралель в укр. синяк т. с. (Грін. IV, 121), слов. діал. *siňak* «krvná podliatina» (Rip. 98): синій > сін'-ак.

Модрина (Г, В) пор. зі слов. *modrina* «krvná podliatina, javiaca sa ako modrá škvrna, sinka» (SSJ, I, 170; Rip. 94). Похідне від слов. *modrý*, праслов. *modrъ*: модр-ин-а.

Субстантивованний дієприкметник *побитої* (ГР) вказує на наслідок дії.

Назву *монюкла*' (ГР) вживає лише молодше покоління і, як правило, лише на означення для посинілого місця від удару під очима.

28. Розрощення рогового шару шкіри (переважно на руках і ногах) у місцях, що зазнають тривалого тиснення або тертя, називається *мозол'* (Г, В, Ка, Кч), *мозл'* (Пч, Пх), *мозул'* (Р, С, Ст, К, ГР); укр. мозоль т. с. (СУМ, IV, 780; Грін. II, 439), слов. літ. і діал. *mozol'* т. с. (SSJ, I, 184; Rip. 94), чес. *mozol*, рос. мозоль. Утворено від дієслова *mozgoliti* «tlačiti, dělati otlakovou bolest» (Mach. 377).

29. Великі тверді нарости на шкірі у всіх досліджуваних говірках наз. *бородяўкы*. Заг. слов. утворена від *borđava за допомогою суф.: *borodav-ък-а*.

30. Короста називається: *коробста*, *струп*.

Назва *коробста* (Р, С, ГР, Пх, Пч, Ст, К, Ка) пов'язується з заг. слов. *korsta, яке на сх. слов. ґрунті зазнало змін — *-ор-* на *-оро-*: *коробста*; пор. слов. літ. *chrasta* «zaschnutá krv na povrchu rany» (SSJ, I, 572).

Струп (Г, В) пор. з укр. літ. *струп* «кірка, яка вкриває поверхню або краї рани, що загоюється» (СУМ, IX, 794; Грін. IV, 219); пор. також рос. *струп*. т. с. (Ожег. 712). Пов'язано з праслов. *strupъ «шерохватость, жесткость»; пор. ще д.-в.-н. *struben* «подниматься, вздымать, торчать» (Фас. III, 784), грец. *stryphnos* «твердий».

31. Темні родимки на тілі називаються *попір'*, *попёр'*, *пóпир'*.

Назва *попёр'* (Ст, К), *попір'* (Пч, Пх, Р, ГР), *пóпир'* (В, Ка) на описуване поняття, мабуть, перенесена за подібністю, зовнішнім виглядом із діал. назви *попір'* «перець». Темні дрібні родимки на тілі людини нагадують *попёр'* «перець».

Варіант *кóпир'* (Р, С, Г) вживається як результат контамінації з *пóпир'*.

32. Жовтувато-бурі плями, що утворюються на шкірі деяких людей, у народі наз. *пéгы*, *пастракы*, *пестракы*, *пестра́кы*, *пегáтый*, *пастрековáтый*, *рудáвый*.

Назву *пéгы* (ГР, Пч) можна пор. зі слов. *peha* т. с. (SSJ, III, 51), діал. *peha* т. с. (Kál. 459), чес. *piha*, пол. *piega*, серб. хорв. *riega*; праслов. *reĝa* (імен.) і *reĝъ* (прикмет.), де основа *rieg* «čerVENOHnědý» (Mach. 448).

Назва *пастракы* (ГР), *пестракы* (Р, С, Ст, К, Пх, Пч), *перстра́кы* (Г, В, Ка, Кч) пор. з укр. *пестраки* т. с. (Грін. III, 148).

Етимологічно пов'язане з «пестрий» — *стракатий*, *пістрявий*, *рябий*.

Рідкісне *рудáвый* (Г) можна пор. з укр. *рудуватий* «рыжеватый, коричневатый» (Грін. IV, 85). Назва мотивується відкладанням пігменту в глибоких шарах шкіри.

33. Родимка у досліджуваних діалектах наз.: *знак*, *рódный знак*, *матерінс'кий знак*, *матірс'кий знак*, *по матере знак*, *матерінс'ке знамієнко*, *матірс'ке знамієнко*, *фл'ак матёрс'кий*, *забши́ка*.

Назва *знак* (Р, С), укр. літ. *знак* «позначка, зображення і т. ін., які вказують на що-небудь» (СУМ, III, 639), похідне від дієслова *знати* у значенні «отличать, заменить» (Шан. 120); утворено за допомогою суф. *-к*: *зна-ти* > *зна-к*.

Означення *рódный знак* (К, Пх, Пч), а також *матірс'кий знак* (Р, С, Ст, Ка), *матерінс'кий знак* (Кч), *по матере знак* (Пч) уточнюють назву *знак*.

Словосполучення *матерінс'ке знамієнко* (В), *матірс'ке знамієнко* (Ст, К, Пч), очевидно, вживаються під впливом слов. літ. мови; пор. слов. *materinské znamienko* «pigmentová škvrna na rokožke, ktorú má člověk od narođenía» (SSJ, V, 662), див. також слов. діал. н. тренч. *matérinské znamíenko* т. с. (Rip. 94), де *знамієнко* — словакізм.

У словосполученні *фл'ак матёрс'кий* (С) перший компонент — германізм; пор. нім. *Flecken* «пятно», *flecken* «пачкать, грязнить» (НПС, 305), пор. також слов. *flak* «škvrna» (SSJ, I, 402, з познач. розм.).

Рідкісне *забши́ка* (Ка) — за-бж-к-а < баж-а-ти «хотіти чогось» (СУМ, I, 87), чес. *bažati*, слов. «*baží sa mi, chce sa mi*», мор. *baží sa mi* «*jsem žádostiv čeho, (zá)bažný čeho*» (Mach. 49).

У народі є повір'я, що коли вагітній жінці чогось забагнеться, то обов'язково їй потрібно дати,

бо коли б їй не дали і вона торкнулась би руки, голови, ноги чи якоїсь іншої частини тіла, то у дитини на цьому місці залишиться (виросне) «забашка» знак у вигляді того, що їй в той час хотілося (забаглося) їсти, попробувати.

34. Заразне захворювання шкіри, яке виявляється внаслідок недодержання чистоти, наз. *лишай* (Ст), *льшай* (Г, В, Ка), *льшай* (Пх, Пч), *лішай* (Р, С, К, ГР), *лішай* (Кч).

Назва *лишай* широко відома в укр. та слов. мові; пор. укр. літ. лишай т. с. (СУМ, IV, 502; Грін. II, 366), рос. лишай т. с. (Шан. 184), слов. літ. і діал. lišaj т. с. (SSJ, II, 51; Kál. 309; Rip. 93), чес. lišej т. с. Заг. слов., яке від *liхъ «лихой»; утворено за допомогою суф. -е-їъ (Фас. II, 506; Шан. 184): лихъ-е-їъ > лишай.

35. Лупи — маленькі часточки рогових клітин і шкірного жиру, що утворюються біля коренів волосся на голові, наз. *лупа* (ГР), *лұпы* (С, Пч), *пърпл'і* (Р, С, Ст, К, ГР, Пч, Пх, Г, В, Кч), *пырпл'і* (Ка).

Назву *лупа*, *лұпы* пор. з укр. літ. лупи т. с. (СУМ, IV, 556; Грін. II, 381), слов. lupy т. с. (SSJ, II, 66; Buffa, 172); похідне від дієслова луп-и-ти: луп-а.

Назву *пърпл'і*, спиське *пырпл'і*, засвідчив уже І. Верхратський — *пърплі* т. с. (Грін. III, 354); пор. також *пърплитися* (з позначенням рідко) «пърпатися» (СУМ, VII, 288). У досліджуваних говірках часто вживається слово *пърплити са*. Наприклад: *зім'ла са пърплит'*; *ст'іна са пърплит'*, *къркы пърпід (пърпуд) хьжу пърпърлили* і т. ін.

36. Літературному вугри дорівнює діалектне: *вұгры*, *ұгры*, *пырш'кы*, *пырш'кы*, *першкы*, *пыршкы*, *пыршкы*.

Назви *вұгры* (Р, С), *ұгры* (Г, В) пор. з укр. літ. вугор «невеличкий горбочок на шкірі (найчастіше на обличчі), що виникає внаслідок закупорення сольної залози» (СУМ, I, 781), слов. uhor т. с., чес. uher т. с.: заг. слов., праслов. ogrъ; с. -в. -н. anpag «личинка» (Mach. 667). У шкірних сольних залозах діють бактерії «черв'ячки».

Пырш'кы (Пх, Пч), *пырш'кы* (ГР), *першкы* (Р, СТ), *пыршкы* (Г, В), *пыршкы* (Ка), *пыршчи* (Кч) пов'язано з цілов. прышть, яке від прыскать (Фас. III, 392; Mach. 489).

Внаслідок метатези виникла сучасна його форма пыршкы.

37. Різні нариви наз. *вєрет*, *врет*, *чъррий*, *чър'ак*, *бол'ак*.

Назва *вєрет* (Пх, Пч, Г, В), укр. літ. веред т. с. (СУМ, I, 327), заг. слов., праслов. *verđъ (Hol. 512; Фас. I, 295).

Словакізм *врет* (Р, С, Ст, К, ГР), слов. літ. vřed т. с. (SSJ, V, 166), діал. vřed т. с. (Rip. 100; Kál. 782), чес. vřed т. с. (Hol. 512), пол. wrzód т. с.

Назву *чъррий* (Ка), *чир'ак* (Пх), *чър'ак* (Кч) можна пор. з укр. чиряк т. с. (Грін. IV, 463), рос. чирей т. с. (Даль, IV, 606), пол. czyrask т. с. (ПУС, I, 152), чес. štirík «vyrazenina na těle, pupence», štirák «oteklina», ст. чес. ščirík «jakási nemoc»; праслов. *ščirgъ (Mach. 627), тур. čirik «гною» (Фас. IV, 365).

Бол'ак (Р, С, Ст, К, Г, Пх) похідне від бол-и-ти: бол'-ак. Пор. укр. боляк «нарив, чирей» (Грін. I, 85), слов. діал. bolák т. с. (Kál. 33; Buffa 134).

38. Слід від загоєної рани наз. *рубци*, *рубец*, *фаши́йя*, *йазва*, *шрам*, *знак*, *пруг*.

Назву *рубци* (С), *рубиц* (Пх, Пч), *рубец* (Г, В, Ка) пор. з укр. рубець «слід на шкірі у вигляді невеликої складки від рани, що загоїлася» (СУМ, VIII, 892), рос. рубец т. с. (Даль, IV, 107); утворено від дієслова руб-и-ти; руб-ец (Цыг. 403).

Рідкісне *фаши́йя* (Г) у використаній літературі не фіксується.

Йазва (Р, С, Г, В, Пх) слов. літ. jazva т. с. (SSJ, I, 638), слов. діал. jazva т. с. (Rip. 92); з походження заг. слов.; початкова його форма *ъзва «трещина, ямка» (Цыг. 523).

Назву *шрам* (В) пор. з укр. шрам «рубец на теле» (Грін. IV, 512), рос. шрам т. с. (Ожег. 826), слов. діал. šram т. с. (Buffa, 222); запозичено у XVIII ст. з нім. Schramme «шрам, рубец» посередництвом пол. мови (Шан. 384).

Про факультативне *знак* (Р, С, Ст, К, ГР, Пх, Пч, В, Ка) докл. див. пункт 33.

Пруг (Кч) — назва, яка мотивується зовнішніми властивостями. Після загоєної рани на тілі залишається слід — пруг.

Назви нервових і психічних захворювань

39. Психічно хвору людину називають: *шалений, шален'ак, натишалістий, глупий, глупак, приглулавий, цвокнутый, цвок, дурный, дурак, надурістий, дебілний, дебіл, дєпко, т'укнутый, шібнутый, махнутый, трул'о, натрул'оватый, надрагул'а, бортак, блáзон, поблудіу, вїт'їк му рбзум, паблудіу у роззмі, похыбіу у роззмі, перескакує му, гарашит' му, мїхом удартый, на голбву хвбрый, кáпкат' му на кáрбіт.*

Такі із вищенаведених назв, як-от: *цвокнутый, цвок* (Р, С, Пч, Ка), *дебіл, дебілний* (Р, С, Г, В), *дєпко* (С, Ст), *т'укнутый* (Р, С, К), *шібнутый* (Р, С, Ка), *трул'о* (Р, С), *блáзон* (Р, С, Г, В, Пх) потрапили в укр. говори із словацької та чеської мов, або є спільними українсько-словацько-чеськими утвореннями.

Пор. чes. вульг. *svok* «popletenec, blázon», мор. *svok, cvek* т. с., які від *svekovat* «спати, plniti». З походження германізм, с.-в.-нім. *zwec* т. с. (Mach. 91).

Назви *дебіл, дебілний, дєпко* мають паралель в чes. мові *debilní* «duševne zaostalý, slabomyseľný»; взагалі то романізм; пор. лат. *debilis* «slabý», складене з *de-* (у значенні заперечення) і кореня *bil-* «silný» (Hol. 122); *дебіл* — *дебіл-н-ый* — *деб-к-о* > *дєпко*. Останнє з усиченим коренем.

Експресивний дієприкметник *т'укнутый* можна пор. зі слов. *tuknúť* «[ahkým úderom buchnúť], klernúť, udrieť do niečoho» (SSJ, IV, 609), пор. також укр. тукот від тук-тук — звуконаслідування (СУМ, X, 315).

Назва *шібнутый* вживається у переносному значенні, пор. укр. шибнуло хлопцеві в мізку, кров шибнула в голову (СУМ, XI, 450), пор. ще слов. *šibnúť* «udrieť bičom, šľahnúť, švihnúť» (SSJ, IV, 405; Rip. 239), яке із праслов. *šibati* «bičovati, mrskati» (Mach. 607).

Трул'о з походження германізм, який проник в укр. говори за посередництвом слов. мови. Пор. слов. *trufo* «hlupák», пор. також с.-в.-нім. *Trolle* «hlupák» (Mach. 654).

Найменування *блáзон* пор. з укр. лайл. блазень «дурень, телепень» (СУМ, I, 196), пор. також слов. *blázon, blazniet* «duševne chorý, choromyseľný» (SSJ, I, 100), чes. *blázen* «človek bez rozumu, pomatený na rozumu» (Trávn. 81); праслов. *blaznъ. Первісне походження неясне (Mach. 55).

Назви *шалєный* (Р, С, Ст, К, ГР, Пх, Пч, Кч), *шален'ак* (Р, С, Пх), *натишалістий* (Р, С, Ст, Пх, Пч) можна пор. з укр. ліг шалений «який втратив самовладдя, нерозсудливий, божевільний», пор. ще шаленіти, шаленість, шалено, шаленство (СУМ, XII, 398—399), слов. *šialený* «majúci silnú rozcuch rozumových schopností, majúci nenormálny chorý rozum, pomätený, bláznivý» (SSJ, IV, 404); з праслов. *šaliti* «poblázniti někoho», індоєвр. *kōlei-ti (k > ch), *cheliti* > *šaliti* (Mach. 601); шаліти > над-шал-ист-ый > шален-ый > шален'ак.

Субстантивовані *глупый* (Р, С), *приглулавый* (ГР) та назва *глупак* (Р, С) утворені від кореня **glu-* «нерозумний», праслов. *glurъ; заг. слов. Пор. укр. *глупий, нерозсудливий* (СУМ, I, 88), рос. *глупый* т. с. (Даль, I, 358), слов. *hlupý* т. с. (SSJ, I, 486), чes. *hloupy* т. с. (Trávn. 425); *глу-п-ый* > *глуп-ак* > *при-глуп-ав-ый*.

Широко відоме *дурак* (Р, С, Ст), *дурный* (Р, Г, В) споріднене з лат. *fugō* «бути без розуму, шаліти»; пов'язане з *dhuḡō, звідки *duḡьль* > *duḡěti* (Mach. 135).

Назву *надрагул'а* (ГР) вжито у переносному значенні; діал. *надругул'а* «калина», у якій плоди гіркі. Пор. часті порівняння: *гіркий їак надрагул'а* (*мадрагул'а* — Пх), *надрагул'і* (*мадрагул'і* *са найлї*; *ушал'їу од мадрагул'ї*, та ін.).

Експресивне словосполучення *труба шалена* (Р, С), перший компонент якого можна пор. з чes. *trouba* «hlupák», виступає замість давнішого *troup, trup* (Mach. 653). Заг. слов.; праслов. *truba* що, мабуць, германізм; пор. нім. *trumba* т. с. (Hol. 491).

Фразеологізми *похыбіу у рбзумі* (Р, С), *вїт'їк му рбзум* (Р, С, Пх) етимологічно прозорі.

З експресивним значенням вживається також словосполучення *перескакує му* (Р, С, ГР, Г, В). Назва широко знана особливо для характеристики людини, яка щось робить не розсудливо.

Молодше покоління вживає словосполучення *гарашит' му* (Г, В); пор. слов. *harašif, harasif* «štatotit». В. Махек вважає, що його основою є, мабуць, *hara-bura, hara-vara* (Mach. 160).

Назви *мїхом удартый* (Р, Ст), *на гблову хвбрый* (Р, С) докладного пояснення не вимагають. Характеризують нерозсудливу, хвору людину.

40. На означення епілепсії засвідчуються такі назви: *зла хорбба, зла хворбта, недббра хворбта, підла хворбта, чбрна хвбруст', слáбуст' мáйє, прїмл'їват', епіленсіа, тот мáйє такú хвоббу, шо зле пстáйє.*

Словосполучення *зла хвороба* (Р), *зла хвороба* (Р, С, Ст, Кч), *недобра хвороба* (С), *підла хвороба* (Г), *тот майє таку хворобу, шо зле пстайє* (Р) є евфемізмами.

Словосполучення *чорна хворіс'* (Пх, Пч), *чорна хворуст'* (ГР), *чорна хвороба* (Кч) мотивується, мабуть, тим, що внаслідок описуваного захворювання припиняється дихання, у хворого синіють губи і обличчя.

Примл'іват' (Р, С) пов'язується з мл'іти «утрачати свідомість, непритомніти» (СУМ, IV, 765); пор. також слов. літ. omdliet «stratit vedomie, upadnut do bezvedomia, do mdlób» (SSJ, II, 561); мл'іти > при-мл'івати.

Описова назва *тот майє таку хворобу, шо зле пстайє* (Р) є також евфемізмом.

Назву *епілепсія* (у всіх нас. пунктах) вживає найчастіше молодша і середня генерація; вбзагалі то грецизм, пор. грец. epilepsis «útok, záchvat» (Hol. 152).

Рідкісне *слабуст'* (Р, С), яке вживається на означення цілого ряду хвороб, перенесено із загальної назви слабість «хвороба» шляхом спеціалізації.

41. Ішіас у досліджуваних говірках наз. *ісііаш*, *бол'ат' кріжы*, *болім' нуперек*, *сік са*, *сікнѳу са*, *сікнѳу са*, *сікнутый*, *сикнутый*.

Назву *ісііаш* (В, Кч) можна пор. з укр. літ. ішіас, слов. і чес. ischias «zápal sediaceho pervu» (SSJ, I, 618; Tráv. 556); з походження грецизм.

Бол'ат кріжы (Р, С), *бѳл'ат кріжы* (Г, В), а також *болім' нуперек* (ГР), де у < о, пор. з укр. попереk «поясница; талия» (Грін. III, 323).

Дієслівні форми *сік са* (ГР), *сікнѳу са* (К), *сікнѳу са* (Ст, С, Р) характеризують різкий біль. При загостренні цієї хвороби ніби січе в попереку.

Назви хвороб вуха, горла та очей

42. Відповідно до словосполучення запалення вуха у досліджуваних говірках виступають такі назви: *зѳпал вѳха*, *зѳпал воѳха*, *зѳпал ѳха*, *кѳле ѳ вѳс'і*, *кѳле на воѳхо*, *стрѳкат на ѳхо* (Кч).

Компонент запал із словосполучення *зѳпал вѳха* (Пх, Пч, Р, С, Ст), *зѳпал вѳха* (К, ГР), *зѳпал ѳха* (Г, В, Ка) пор. зі слов. zápal (SSJ, V, 492); заг. слов.

Назви *кѳле ѳ вѳс'і* (ГР, Пч), *кѳле на воѳхо* (Р, С, Пх), *кѳле на воѳхо* (ГР) та *стрѳкат на ѳхо* (Кч) в основному вказують на місце болю.

43. Для ангіни вживаються такі назви: *запалєно гѳрло*, *в гартѳні болім'*, *в гыртѳні бѳлит*, *гѳрло бѳлит*, *дре у гыртѳні*, *дре в гартѳні*, *гартѳлит'*, *дѳсіт' у гартѳні*, *ангіна*.

Вживане словосполучення *запалєно гѳрло* (Г) та *зѳпал у гыртѳні* (Кч) мотивується тим, що хворобу супроводить гостре запалення горла.

Описові назви *у гартѳні болім'* (Р, С, Ст), *у гыртѳні бѳлит* (Г) та слово гартѳні вказує на посередництво словацької мови; сполучення -ар- відповідно до староруського -ѳр- свідчить, що це польська форма. Пор. пол. gardło «горло» (ПУС, I, 274).

Перший компонент назви *гѳрло бѳлит* (Г) також полонізм.

Назви *дре у гартѳні* (Пч), *дре у гыртѳні* (В, Г) мотивуються симптомом, який супроводить захворювання розладом ковтання та збільшенням прилеглих лімфатичних вузлів.

Безособове дієслово словосполучення *дѳсіт' у гартѳні* можна пор. зі слов. dusit ho «dusit, pedovoľovat dýchať, zastavovat dych niekomu, drhnút, škrtit» (SSJ, I, 345).

Латинізм *ангіна* (angina) утворено від angō- «стискаю, душу». Назва почала вживатися недавно і, як правило, молодшим поколінням внаслідок широкого медичинського обслуговування.

44. *Капры* (С, Р, ГР, Кч) та *капрѳвий* (Пх, Пч, Г, В, Ка) «гній в очах» можна пор. зі слов. діал. kargra, karpina, kargra, karpina (внаслідок метатези) т. с. (Kál. 230, 232; Rip. 92), слов. літ. karpina, karpavý, karpavief «choroba očí, tvorenie karpín», «oční maz usadený v očných kútikoch» (SSJ, I, 679), укр. літ. копри, копра «гній в очах» (СУМ, IV, 284), капрѳвий, капроокій т. с. (СУМ, IV, 96). Й. О. Дзензелівський вважає, що це, «очевидно, спільне українсько-словацьке утворення» (Паралелі, 156).

45. *Йѳрец* (Г, Кч, Пх, Пч), *йѳриц'* (В) та демінутивні *йѳрчік* (Р, С, Ст, К, ГР, Пх), *йѳрчык* (Ка) — гостре запалення волосяного мішечка вій та сольної залози краю повіки. Назва мотивується за зовнішньою подібністю до ячменю.

46. Білувата пляма на роговій оболонці ока наз. *біл'мѳ* (Р, С, Ст, Пх, Пч, К, ГР), *біл'мо* (Кч, Г,

В), *бѣл'мо* (Ка), укр. літ. більмо т. с. (СУМ, I, 186), слов. *befmo* т. с. (SSJ, I, 80); заг. слов. утворено від кореня *бѣлъ* «білий» за допомогою суф. -м-о (Mach. 51).

47. Людину з положенням очей, при якому зорові лінії їх не сходяться на розглядуваному предметі, бо одне око відхиляється в той чи інший бік, називають: *зр'ачій* (Ст, ГР, Пх, Пч), *зр'ачый* (Р, С, К), *вѣрый* (Г, В), *шкүліт'* (Р, С), *шкулит* (Г, Ка), *ут'ікавут'* (му) *вочі* (С, ГР), *т'ікавут'* *му очі* (В), *назгр'ачій* (Кч).

Назви *зр'ачій*, *зр'ачый*, пор. з серб. хорв. *зракав*, -й, -а, -о «косой, косоглазый» (СХРС, 247); пор. укр. зрячий «видящий, зрячий» (Грінч. I, 186), пор. також рос. зрячий, зрящій «видячий, видючий, видящий» (Даль, I, 694).

Назгр'ачій — специфічний регіоналізм.

Назву *вѣрний* можна пор. з укр. *верий* «викривлений»; праслов. *viǣgъ «косий», рос. *вирити* «дивитися», серб. хорв. *вирити* т. с. (СХРС, 72), укр. *вирла* «випуклі очі», дав. рус. *увирити* «скосити» (про очі), пор. ще *виритися* «викривлятися, коробитися» (ЕСУМ, 356, 403).

Дієслово *шкүліт'*, *шкулит* можна пор. зі слов. *škulit* «*mať očnú chybu, při ktorej jedno oko alebo obe oči pozeгају iným smerem, než ktorým smeruje očná os*» (SSJ, IV, 425; Rip. 105).

Словосполучення *ут'ікавут'* *му вѣчі*, *т'ікавут'* *му вѣчі* характеризують головний симптом хвороби. У хворого очі відхиляються в той чи інший бік, косять.

48. Далекозорість у говірках називається *далекозра́кост'*.

Назва має паралель у слов. мові *dalekozrakost* (SSJ, I, 230); виникла шляхом зрощення прислівника далеко та іменника *зрак* «зір» — *далекозрак-ост'*.

Людину, яка має ваду зору, що перешкоджає чітко бачити на близькій відстані, наз. *далекозра́кий*. Пор. слов. літ. *dalekozraký* т. с. (SSJ, I, 230).

49. Ваду зору, внаслідок якої людина погано бачить на далекій відстані, наз. *краткозра́кост'* (Ст), *краткозра́кий* (Пх, Пч, Г), *блискозра́кий* (С, Ст, Ка), *бл'із' видіт'* (Р), *краткий зрак ма́йе* (Кч).

Краткозра́кост' вживається під впливом слов. *krátkozraký* т. с. (SSJ, I, 764): *кратко-зрак-ый*.

Назва *блискозра́кий* (*блиско-зрак-ый*) — специфічний регіоналізм.

Описова форма *близ' видіт'* етимологічно прозора.

50. Людину, яка недобачає, наз. *сл'іпий* (Р, С, Пх, Пч), *ш'л'іпий* (Кч, Ка), *присл'іпий* (ГР), *на-сліпий* (Ст), *сл'іпак* (Р, С), *сл'іпич'* (ГР), *недовіджат'* (Р, С, Пх), *недовіджат* (Г, В).

Сл'іпий, (*ш'л'іпий ш' < с'*) заг. слов., ст. слов. *slěpъ* «*slabý na zrak*» (Mach. 553).

Похідні *присл'іпий*, *насліпий* утворені від кореня -сл'іп- за допомогою префіксів *при-*, *на-*.

Назва *сл'іпак* має паралель в укр. літ. мові. Пор. *сліпак* т. с. (СУМ, IX, 360; Грін. IV, 151); утворена від *сліпий* — за допомогою суф. -ак: *сліп-ак*. В укр. говірках Східної Словаччини ця назва вживається частіше з експресивним значенням.

Сл'іпич' можна пор. з укр. літ. *сліпець* т. с. (СУМ, IX, 361; Грін. IV, 151), слов. літ. *slerec* т. с. (SSJ, IV, 114). Утворено від *сліпий < сліп-иц'*.

Синонім *недовіджат'*, *недовіджат* пов'язується з дієсловом *видіти*: *недо-вид-жат* (д + j > дж).

Загальні назви хвороб, лікувальних засобів, установ та медичного персоналу

51. Порушення життєдіяльності організму під впливом несприятливих чинників внутрішнього й зовнішнього середовища наз. *хвороба*, *хворота*, *хворота́*, *хворуст'*, *хворіст'*, *слабуст'*, *бул'*.

Назва *хвороба* (Г, В) має паралель в укр. літ. мові (СУМ, XI, 47), слов. літ. і діал. *chogoba* т. с. (SSJ, I, 568; Rip. 92; Buffa, 158).

Хворота (С, Пх, Пч, Кч) пор. з укр. літ. *хворота* т. с. (Грін. IV, 394). Утворено від прикметника *хвор-ий > хвор-от-а*.

Хворіст' (Пх, Пч), *хворуст'* (Р, С, Ст, ГР), де і, у < о, можна пор. з укр. обл. *хворість*, -рості (РУС, 756), рос. літ. *хворость* «то же, что болезнь» (Ожег. 791).

Паралель назви *слабуст'* (К) продовжує укр. літ. *слабіст'* «хвороба, незадування» (СУМ, IX, 341). Назва *слабуст'* вживається також на означення цілого ряду хвороб. Утворена від прикметника *слаб-ий > слаб-уст'*.

На означення загальної хвороби вживається і назва *бул'* (Р, С, К, ГР); укр. літ. біль «відчуття фізичного страждання» (СУМ, I, 186), рос. *боль* т. с., слов. літ. *bŏl*, діал. *ból* (Rip. 89); заг. слов. (Шан. 41).

52. Хвору людину наз. *хвóрый* (скрізь у говірках), *хóрый* (Ка), *бол'áчий* (Р, С, ГР), *бол'ный* (К), *нездоровый* (Ст), *йакіс' сам не не свуй* (Р).

Назва *хвóрый*, *хóрый* широко відома у всіх слов'янських мовах; праслов., мабуть, *chvogъ*, що пов'язане з *chug*(av)у «слабій» (Mach. 203).

Бол'áчий пор. з укр. болячий «болящий» (Грін. I, 85), укр. літ. болючий «який викликає біль, пов'язаний з почуттям болю» (СУМ, I, 215), що від бол-і-ти > бол-ач-ий; заг. слов., праслов. *bo-lějo*, що тотожне з лат. *doleō* (Mach. 60).

Паралель назви *нездоровый* продовжує укр. літ. нездоровий т. с. (СУМ, V, 316), слов. літ. *ne-zdravý* «chorý, nemocný» (SSJ, III, 372). Частина не заперече поняття здоровий «здоров» (Грін. II, 146).

Описова форма *йакіс' сам не свуй* часто вживається у говірках на означення стану людини, пов'язаного з апатією, поганим настроєм тощо.

53. Процес лікування наз. *л'ічін'а* (Ст, Пх, Пч, Кч, Г), *л'ічін'а* (Р, С), *л'ічын'а* (Ка), укр. літ. лічіння т. с. (СУМ, IV, 534), слов. літ. *liečenie* т. с. (SSJ, II, 42). Заг. слов., сучасна його форма розвинулася із *лчити*, що пов'язано з *lěkъ > *лѣкъ* (Цыг. 240).

54. Лікувальні засоби наз. *пілуркы* (Р), *пілу́кы* (Ка), *перу́лкы* (Ст, Пх, Пч, Кч, ГР, Г, В), *пелуркы* (Р), *таблёткы* (скрізь), *ку́лкы* (Кч), *квáпкы* (Г, В), *кáпкы*, *медици́на* (Р, С, Ст, Пх, Пч).

Паралель назви *перу́лкы* продовжує слов. діал. *piṛulka* т. с. (Kál. 467), слов. новогр. *piṛuḷa* т. с. (Matej. 194), слов. гем. *piṛula*, *piṛuḷa*, *piṛuḷka* т. с. (Orl. 235, 236). Мабуть, результат народної етимології, наближення до назви рулка, а назва *пілурка* — видозміна *перу́лка* внаслідок метатези.

Пілу́рки пор. зі слов. *piṛulka* т. с. (SSJ, III, 71), укр. літ. пілюля «тверда кулька з лікувальної речовини» (СУМ, VI, 535), що є здрібнілою формою лат. *pilula* від *pila* «кулічка» (Hol. 373).

Широко вживане в укр. і слов. та ін. мовах *таблёткы* — романізм із фр. *tablette* — «плитка, таблетка» (Шан. 328).

Назва *кáпкы* належить до групи заг. слов. слів. За походженням звуконаслідувальне (Шан. 140).

Мабуть, під впливом слов. мови вживається назва *квáпкы*; пор. слов. *kvarpku* т. с. (Kál. 289; SSJ, I, 800), оноματοпоетичне, пор. *kvar-kvar* «*napodobňuje zvuk kvarkania vody*», похідні *kvarpadlo*, *kvarpalina*, *kvarpkať*, *kvaročka* та ін.

Назва *лі́кы*, заг. слов., запозичена з нім. гот. *lēkis* (Hol. 284).

Вживане на описуване поняття слово *медици́на* має паралель в слов. діал. *medicína* «*prigravok, ktorý lieči*» (Rip. 179), літ. *medicína* т. с. (SSJ, II, 119). М. Фасмер вважає, що назва запозичена посередництвом пол. *medycyna* або безпосередньо з лат. *medicína* (Фас. II, 590).

Назва *ку́лкы* мотивується, мабуть, формою лікувального препарату.

55. Різні лікувальні установи називаються: *амбула́нція* (скрізь), *поліклі́ніка* (В, Р, С, Ст, К, ГР), *апаты́кы* (Ст, Пх, Пч, Г, В, Ка, Кч), *паты́ка* (С, Р, Пх), *лекáрн'а* (Р, С, К, Пх, Пч), *купел'і* (Р, С, ГР, Пх, Пч), *купел'і* (Ка, Кч), *купіл'і* (Г, В), *породні́ца* (Р, С, Пх, Пч), *породн'іц'а* (В), *породні́ц'а* (Г, Ка, Кч), *немоцні́ца* (Р, С, Ст, Пх, Пч), *немоцн'іц'а* (В), *немоцні́ц'а* (Г), *шпы́тал'* (Ст, Пх, Пч), *шпы́тал'* (Кч, Ка).

Назву *амбула́нці́я* можна пор. зі слов. літ. *ambulancia* «*nemocničná ordinácia pre dochádzajúcich chogých*» (SSJ, 60), укр. амбулаторія, рос. амбулатория. Назва за походженням латинізм. У побуті населення досліджуваної території вживається як нова назва, особливо молодшим поколінням. Так само і назва клініки, що із лат. *clínicē*, яке в укр. та слов. говорах і в літ. мові поширено за посередництвом *Klinik* «лікарня» (Фас. II, 251).

Назва *поліклі́ніка* «лікувальний заклад для обслуговування населення кваліфікованою медичною допомогою» (СУМ, VII, 74), слов. *poliklinika* т. с. з походження грецизм: *polis* «*město*» і *klinika* (Hol. 383).

Паралель *паты́ка* продовжує слов. діал. *apatieka* «*lekárna*» (Kál. 9), укр. аптека «медично-санітарний заклад, в якому виготовляють ліки за рецептами, а також продають готові лікувальні засоби та інші медичні товари» (СУМ, I, 56). За походженням латинізм: *apothēca* «*sklad*» (Mach. 37).

Назва *паты́ка*, слов. діал. *patyka* т. с. (Kál. 458) утворена від *апаты́ка* внаслідок аферези.

Найменування *купел'і*, *купел'і*, *купіл'і* вживається під впливом слов. літ. *kúpele*, діал. *kúpele* «*ličivý prameň, pri ktorom sú zriadené ozdravovne*» (SSJ, I, 792; Kál. 285); похідне від *kúpať* > *kup-el'* (Mach. 285).

Словакізмом можна вважати також назву *породніца*, *породн'іц'а*, *породніц'а*; пор. слов. літ. *přodnica «ústav osobitne zriadený na pôrod a na ošetrovanie šestonedieľok»* (SSJ, III, 414). Утворено від праслов. *rodъ* за допомогою афіксів (Hol. 422): *родъ > по-род-н-ый > по-родн-иц-а*.

Паралеллю для назви *шпитал'*, *шп'итал'* є слов. діал. *špitaľ* т. с. (Buffa, 219), слов. н. тренч. *špitál* т. с. (Rip. 290), що з ним. *Spital* (Mach. 621).

56. Людина, яка виготовляє і відпускає ліки в аптеці наз. *апатыкар'* (Ст, Пч), *апатыкар'* (Г, В, Ка, Кч), *патыкар'* (Пх, Р, С, Ст), *лекарник* (Р, С, Ст), *лекарник* (Пх, Г, В).

Апатыкар', *патыкар'* пор. зі слов. *apatekár* т. с. (SSJ, I, 38; Rip. 142), укр. літ. аптекар т. с. (СУМ, I, 56; Грін. I, 8), рос. аптекарь т. с. (Ожег. 29). Назва з походження грецизм (SCS, 83).

Лекарник, *лекарник* вживається, мабуть, під впливом слов. *lekárnik «odborník na prípravu liekov»* (SSJ, II, 28).

57. Відповідно до літературного акушерка вживаються такі назви: *баба* (В), *ба́нка* (Г, Кч), *баб'ічка* (Р, С, Пх, Пч), *баб'іца* (Ка), *пор'одна баба* (С, В), *вал'ал'с'ка баба* (С, Ст), *сіл'с'ка баба* (ГР), *жінс'ка баба* (Р).

Паралель назви *баба* продовжує укр. літ. баба «жінка, що приймає дітей під час пологів» (СУМ, I, 75; Грін. I, 12), слов. *baba* т. с. (Rip. 129; Kál. 10); заг. слов., утворено шляхом подвоєння складу ба: ба-ба.

Ба́нка, *баб'ічка*, *баб'іца* — похідні від баба; пор. також слов. *babica* т. с. (Rip. 130; SSJ, I, 61).

Словосполучення *пор'одна баба* можна пор. зі слов. *přodná baba* т. с. (SSJ, I, 61).

Перший компонент словосполучення *вал'ал'с'ка баба* утворено від валал, що унгаризм.

Означення сіл'с'ка до назви *сіл'с'ка баба* пов'язується зі словом сел-о: сіл-с'к-а.

Етимологія назви *жінс'ка баба* докладного пояснення не вимагає.

Підсумовуючи, можна сказати, що більшість слів медичної номенклатури побудовано на загальнослов'янській основі. Певна кількість назв медичної термінології співпадає з українською літературною мовою. Останнім часом народна медицина щораз частіше запозичає окремі терміни з наукової медицини, яка в основному грецького та латинського походження.

Багато назв народної медицини запозичено зі словацької мови, що зумовлено безпосередніми контактами українського населення зі словацьким населенням. Виявлено також певну кількість унгаризмів та германізмів.

Значний інтерес становлять оригінальні місцеві діалектизми.

У більшості випадків на означення описуваних хвороб вживаються дві або три, а деколи і більше назв, причому діалектні слова використовуються мовцями середнього та старшого покоління.

Широко вживаються у досліджуваних нами говірках описові назви, які пояснюються тим, що людина не володіла термінологією захворювання. Багатотіковий соціальний гніт, релігійність, низький розвиток економіки а з нею пов'язаний натуральний характер господарства селянина-бідняка гальмував загальний розвиток матеріальної та духовної культури. Населення лікувалося переважно дома різними травами, коріннями, заклинаннями.

Наші спостереження показують також на різноманітну варіантність народних медичних назв з погляду їх звукової і словотворчої структури та на лексико-семантичну розгалуженість синонімічних рядів.

СКОРОЧЕННЯ

бавор. — баворський

бол. — болгарський

вulg. — вульгарний

грец. — грецький, грецизм

гем. — гемерський

демін. — демінутив

див. — дивись

діал. — діалектний

д.-в.-н. — давньо-верхньо-німецький

пол. — польський

пор. — порівняй

праслов. — праслов'янський

індоєвр. — індоєвропейський

лай. — лайливий

лат. — латинський

лит. — литовський

літ. — літературний

мадяр. — мадярський

мор. — моравський

н. тренч. — нижнотренчанський

нім. — німецький

новогр. — новоградський

слов. — словацький

ст. чес. — старочеський

роман. — романський
рос. — російський
рум. — румунський
серб. хорв. — сербохорватський

т. с. — те саме
тур. — турецький
укр. — український
фр. — французький
чес. — чеський

* * *

В — Видрань
Г — Габура
ГР — Грабова Розтока
К — Кленова
Ка — Камйонка
Кч — Кечківці

Пх — Пихні
Пч — Пчолине
Р — Руське
С — Старина
Ст. — Стащин
У — Улич

ДЖЕРЕЛА

- Brück. — Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. — Warszawa 1957.
Buffa — Buffa F. Nárečie Dlhej Lúky v Bardejovskom okrese. SAV — Bratislava 1953.
Вакалюк Я. Ю. Народная медицинская лексика Прикарпатья. В кн.: Сопещения по общеславянскому лингвистическому атласу. Тезисы докладов. М., 1973.
Вакалюк Я. Ю. Из спостережень над медичною термінологією українських Карпат. В кн.: Культура і побут населення українських Карпат. Ужгород, 1973.
Вакалюк Я. Ю. Лексико-семантическая группа названий болезней в украинских говорах. В кн.: Сопещения по общеславянскому лингвистическому атласу. Тезисы докладов. М., 1975.
Вакалюк Я. Ю. Иноязычные наслоения в лексике народной медицины украинских говоров Прикарпатья. В кн.: Сопещения по общеславянскому лингвистическому атласу. Тезисы докладов. М., 1977.
Грін. — Грінченко Б. Д. Словарь української мови. В 4-х т. — К., 1907—1909.
Hol. — Holub J., Lyer S. Stručný etymologický slovník jazyka českého. SPN. — Praha 1978.
Даль — Даль Вл. Толковый словарь живого великорусского языка. В 4-х т. — М., 1955.
ЕСУМ — Етимологічний словник української мови, т. 1. АН УРСР. — К., 1982.
Kál. — Kálal M. Slovenský slovník z literatury aj nářeč. — B. Bystrica 1923.
Mach. — Machek V. Etymologický slovník jazyka českého. ČSAV — Praha 1971.
Matej. — Matejíček J. Lexika Novohradu. Osveta 1978.
Митрак — Митрак А. Мадярсько-русский словарь. — Ужгород, 1922.
НРС — Немецко-русский словарь. Сов. энциклопедия. — М., 1971.
Ожег. — Ожегов С. К. Словарь русского языка. — М., 1973.
Orl. — Orlovský J. Gemerský nářečový slovník. Osveta 1982.
Паралелі — Дзендзелівський Й. О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. Наук. думка. — К., 1969.
ПУС — Польсько-український словник. В 2-х т. АН УРСР. — К., 1956—1960.
Palk. — Palkovič K. Z vecného slovníka Slovákov v Maďarsku. In.: Jazykovedné štúdie. Dialektológia. SAV. Bratislava 1957, diel II.
Rip. — Ripka J. Vecný slovník dolnotrenčianskych nářeč. SAV. — Bratislava 1981.
RSS — Věfký rusko-slovenský slovník, I—V. SAV. — Bratislava 1960—1970.
СУМ — Словник української мови. В 11-х т. Наук. думка. — К., 1970—1979.
SSJ — Slovník slovenského jazyka, I—V. SAV. — Bratislava 1959—1965.
SCS — Slovník cudzích slov. SPN. — Bratislava 1979.
CIC — Словник іншомовних слів. АН УРСР. — К., 1974.
СХРС — Сербо-хорватско-русский словарь. ГИИНС. — М., 1958.
Tráv. — Trávníček F. Slovník jazyka českého. SN. — Praha 1952.
Фас. — Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. В 4-х т. — М., 1964—1973.
Цыг. — Цыганенко Г. П. Этимологический словарь русского языка. — К., 1970.
Шан. — Шанский Н. М., Иванов В. В., Шанская Г. В. Краткий этимологический словарь русского языка. — М., 1971.

ДОДАТОК

Народна медицина у побуті нашого населення майже не вживається. Однак, деякі рецепти й сьогодні у народі ще поширюються, особливо ті, в яких рекомендується вживати різні чаї із лікарських рослин, як, наприклад: шипшини, липи, кмину, ромашки, листя малини тощо, або відвар чи настій цибулі, часнику, петрушки, різні компреси з хрину, солі, отрубів, інгаляції та інше.

Не вживаються у нашому соціалістичному побуті заклинання, бо кожен має можливість безплатно лікуватися в просторах новозбудованих лікарнях. Сучасна людина уже не вірить у магічну силу заклинань, тому надає перевагу медицині.

Нижче наводимо рецепти, які запам'ятали мовляни старшого віку досліджуваних нами сіл (Кечковець, Пихонь, Пчолиного) від своїх попередників. Деякі рецепти і заклинання хвороб залишилися таємницею цих знахарів. Вони їх нікому не визнавали, щоб не втратили свою силу. Таким чином ці знахори із заклинаннями відійшли у далеке минуле.

Рецепти і ворожіння записані народною мовою так, як нам їх розповідали інформатори.

- кід' м'яли сухотини / та піли борсучу мас'т' //
- кід д'іучатійско м'яло сухоты / та м'яч'ку куп'али / а йак хлопч'ско / та коц'ура // або там / де свін'а лежала та д'іучатійско там кл'али / а де в'єприк та хлопч'ска / до к'учі / а свін'і пуст'или на двер' ж'ерт' //
- йак колійска хол'єра б'ыла / та піли пал'інку а ўгл'а д'б н'ої нат'єрли //
- йак м'яли вітернійц'у / та с'адж'ом нат'єр'али //
- йак мал к'ж'у в'с'пу / та не тр'єба б'ыло д'ати шкр'єб'ати / лем з'в'яз'ати р'уки / ж'єб'ы д'ітіна не шкр'єб'ала / бо йак шкр'єб'ала / та ошл'іпла //
- кід' са хр'іпка й'мат' або ў гарт'ани бол'ит' / та в'дзм'ій п'огар тепл'ой воды / дай там мал'ой л'бшча с'бли і т'л'ко с'б'уды / soda bicarbona / дас 5 к'апок й'бду / розм'іш'ай і кл'октай // то пом'оже //
- ж'ібы ў груд'ах не кол'оло от к'ашл'у / та прикл'адовали на г'руді типл'ы оп'клады із гус'ячого с'ала / або б'рали в'бтрубы / зогр'или й'х / далі до полотн'аного м'ішк'а і полож'или на г'руді / ж'ібы са в'ыгр'или //
- от к'ашл'у пом'ыг'ала ай с'іл' // ўз'али к'ло с'олі / зогр'или й'ї на кайстр'бн'і / пот'ім с'іл' далі до полотн'аного м'ішк'а і прилож'или на г'руді // х'в'орого забал'или / ж'ібы са здуш'ий //
- кід' ў груд'ах бол'іло от к'ашл'у / та дав'али ай мед із п'унавы // то роб'или так: назбир'али ў й'арі 500 г'б'ловок п'унавы / обм'ыли студ'енб'у в'д'б'у і далі на г'б'д'іну вар'іти у л'іт'р'і в'оды // пот'ім с'ц'ід'или а до в'ів'ару далі к'ло ц'укр'у і полож'или ш'і на шпарг'ет зак'ып'іти // ш'і гор'єч'ой злив'али до фл'ашок і одлож'или й'ак л'ік'ы //
- от к'ашл'у піли чай іс цибул'у // поч'ист'или цибул'у / розр'ізали й'ї на ч'итвирт'ини і вар'или у в'д'і / далі в'ыстой'ати / пот'ім засолод'или м'єдом / далі ц'итр'оны і піли //
- от к'ашл'у пом'ыг'ай ай печ'єный часн'ок // б'рали часн'ок і пекл'и на в'ўгл'і а пот'ім й'їли тай к'ашел' проп'ай //
- ж'ібы са д'бб'рі отк'ашл'ов'ало / та піли чай із лип'ового цв'іту //
- йак ч'орный к'ашел' м'ала д'ітіна / та к'оло в'оды ход'или з д'ітіном / та же то в'ода в'ыт'агат х'вор'обу //
- на с'іл'ный к'ашел' піли з бер'єзы в'оду / лем т'оды й'у б'рали / й'ак ш'а бер'єза розв'иват / ўй'арі // або ў цв'йк'і в'ыр'ізали д'іру / полож'или м'ідж'і б'єн / а з той цв'йк'лы т'ака в'ода й'шла / а т'о-то піли //
- ж'ыб'и гл'яст'ы не кус'али / та й'їли часн'ок // с' часк'у роб'или ай кл'ізм'у // пот'єрли часн'ок / далі го в'ымоч'ит'и на 12 год'ин у перев'ар'єній вл'ажній в'д'і а пот'ім роб'или кл'ізм'у //
- на н'озы або р'уки / кід' бол'іли от р'єўмы / прикл'адовали пот'єрт'ый хр'ін / зм'іш'аний із в'бтрубами //
- на х'ворой м'істо од р'єўмы прикл'адовали пом'аш'єны гус'яч'ім с'алом листк'ы іс пет'єркл'ўча (prvosienka) //
- на попал'єне хабдз'іўку дав'али / але то барз' п'єкло //
- кід' са на н'дз'і збир'ало од тер'єна або г'в'оздика / та пом'аст'или лист'ок із б'апк'ы / подорож'ник / і прилож'или на н'іч на х'ворой м'істо //

- на мозол'і давали фалаток солоніны / мн'акло / мн'акло/тай вымн'акло //
- кід' майе на рўці бород'аўкы / та н'ай дак'ому ўшт'урит' р'уку до в'дра / с п'бўным в'д'д'бу // бород'аўкы шч'эзнут' / ани не зб'агните колі //
- кід' майе бород'аўкы / та треба й'х пот'єрті т'ьма гр'ібами / шо за ніч нарост'ут' на гн'б'у // то треба робіті / п'бкы с'онце не выйде //
- кід' дахто мал курі'д'у на п'л'ці / та й'у пом'астил най'д'е'ноу на др'аж'і коломаж'оў з в'бза / а п'в'єл / бод'аі ш'а так страт'іла / й'ак т'бта кол'маж' з в'бза // або й'ак дзвон'іли у ц'єркві мерт'в'ому / та йшли до пот'б'ка омоч'іти р'уку з курі'д'уном а пов'іли / най так пр'удко зыйде / й'ак не знам хто гмер //
- хто маў пестрак'ы / та м'ыў са в'ываром іс петр'ушкы //
- лыш'аі л'іч'іли п'п'іл'ом // ўзалі кус п'п'іл'у / намоч'іли го у в'д'і і пом'аст'іли хв'орой м'єсто //
- лыш'аі кід' б'ылі / та с п'п'кы / п'п'ар'аса / так выт'іг'али тот дым / т'бто смерд'аче / т'ака см'б'ла то б'ыла / а с т'ым маст'іли // п'бт'ім берез'іну на б'єн кл'али / т'аку сор'б'у / а сок'ыром приклад'али / а т'бто на сок'ырі ш'а зроб'іло т'аке ч'орне й'ак см'б'ла / а т'бто давали на лыш'аі //
- лыш'аі л'іч'іли ш'а зо шч'ав'л'ом //
- кед' мали п'рп'л'і // та выгр'іли сыр / а том жент'іц'ом ом'ылі гол'б'ву / а ч'істом в'бдом ополок'али //
- на ч'р'ак давали б'іб / з б'ббу л'іст'а / або б'іб надж'вак'али а прилож'ыли т'бто на ч'р'ак //
- на стр'упы давали попр'аж'єны ж'б'уты фіз'ол'і //
- кід' майе верет та треба ч'іст'б'у х'усточкоу пот'єрті а пот'ім на т'єрен одн'єсті / де са п'ут' р'осх'одит' //
- кід' на дакл'м в'идит' дай'ак'у бол'ачку на т'в'арі / р'уці / н'оз'і або даг'де б'нде / треба са за н'х'от' ўзат'і / под'ум'ат'і соб'і або пов'єсті — ж'ыбы са на н'а неп'ерен'ало / й'ак на тот н'х'от' са неп'ерейм'ат' //
- р'ану / шо са д'б'ўго не гої'ла / засып'овали й'і п'рошком із черв'от'б'ч'ної д'іркы //
- кід' са не гої'ла р'ана / та й'і вым'б'ч'овали у в'ар'і з дуб'в'ой ск'б'ры //
- на д'іке мн'асо давали павуч'іну зо сл'ом //
- з'бч'і змет'али так / же зач'єрли в'бду / ж'али реш'єто і м'ітлу / през н'их в'бду пер'ецід'іли / п'бт'ім д'али в'бду д'єв'іят' раз скып'іти а так угл'ыкы мет'али // с том в'бдом ом'ыли хв'ор'б'о //
- й'ак з'бч'і пр'ійшло / та лем в'бду ж'али / де ш'а три в'бды с'ходж'ай'ут / пер'ехрест'іли ш'а / оч'єнаш выгвар'іли / а пак три угл'і шмар'іли і три звал'ач'і кам'н'а / тай ш'а гм'ыли / а т'бго угл'а с кам'н'ом шмар'іли по к'ут'ох / по х'ыжі / а в'бду три раз г'ор'і стр'іхом выл'али / ж'єбы так пр'удко зышло / й'ак т'бта в'бда зг'оры зо стр'іхы //
- й'ак з'бч'і д'бстал / та п'іли ш'вач'єну в'бду //
- на ш'в'ат'ый в'єчур збер'али окыр'шыны а высуш'ыли / а с т'ым кур'іли // а і пом'ыіі вар'іли // й'ак ш'а на н'чн'іу у ц'єркві ст'ойало та насп'ак рахув'али / д'єв'іят' / в'єсем / ш'ім / шыст' / до й'єден // й'ак ш'а дом'іу верн'ули / та д'али в'бду скып'іти / одлож'ыли / а й'ак з'бч'і д'бстал / та с т'ым м'ыли //
- кід' дак'ому са ст'ане з в'дч'іў / та го треба зл'ом опкур'іті // то й'є так'ый ўр'ічник-зл'а / шо са дай'є с'ят'іті на й'ана //
- кід' вам дахто д'іт'іну ўр'єч'є / та спл'ўйте із м'ідж'і в'дч'іў / або в'ўгликы й'і зм'ічте // то са роб'іт' так / же назб'р'аїете г'ор'ич'і в'ўгликы / зал'єте й'іх с'ач'єноу в'д'д'бу а с т'ым зм'ыв'аїете з д'іт'іны ур'бкы // выт'єр'аїете насп'ак рук'б'у з н'ж'ок / с ч'ал'а / с т'і'ла а в'бду в'ыл'іїете на п'ут' / кад'ы в'єл'о л'уд'ій х'одит' //
- кід' дак'ому са ст'ане з в'дч'іў та треба ўзат'і і спл'ув'ат'і // то са роб'іт' так / же із м'ідж'і в'дч'іў са в'ыс'айе р'б'отом і спл'ўїє на л'і'в'ій б'ік / пот'ім на п'рав'ый // так треба роб'іті три раз //
- кід' дахто б'ыў хв'ор'ый на н'єрвы / та зб'ір'али із с'бсны ш'уткы / зап'ар'или й'іх к'ып'іатком / далі в'ыст'ойат'і / а пот'ім са у т'ім п'ар'или / куп'али //
- кід' г'б'лова бол'ла от гор'ічкы / та нар'зали к'бл'ш'ат із банд'уркы / поўкл'адовали й'іх на х'уст'а і далі на ч'ал'б // банд'уркы г'ор'ічку выт'іг'овали із г'б'ловы //
- гол'ова й'ак бол'ла та лук'ав'ц'ом кур'іли / або кл'али р'ункл'у і банд'уркы //
- й'ак на ўхо стр'ік'ало / та кур'іли стр'ік'аўц'ом / перл'овом ш'в'ічком і багн'атк'ами // або т'бту т'раву / што р'осне през банд'урку // выт'агн'ули а т'ым кур'іли //
- кід' у в'ус'і кол'б'ло / та л'іч'іли часк'бм // ўзалі часн'бк / поч'іст'іли / одр'зали кус / дали на г'азу

- / положылі скраіу до вуха і завязалі гблоу теплым хуст'ат'ом // то доспраўды гнит'
пбмбгб //
- жыбы са лёхко дыхало од натхы / кід' ніс запхало / та запалілі пéro кур'ачой і н'ухали / і так
ў нос'і одлигло //
- у гыртáни кед бóлит / та трéба пíti гуш'ачій шмáлец //
- кід' хтос' захрiннуў / та нарiзаў надрiбно цибул'і / засыпаў ўи цукр'ом і даў до скл'анкы от-
стойáти // шч'áву / шо са там назбирáла / по лóжичцi ўживаў / чéрез пáру годiн отхрiп //
- кід' са у д'итiны запалiли вiчка / та мáти зацёр'кала / закáпкала / ўiх своiм мблóком iз гру-
дiў //
- бл'мо л'ичiли цукром або кур'ачiм шмáлцом / але чловéку нiт / лем худбi //
- на ш'вáтый вéчур лáнцок давáли пiд ст'iл і жел'iзо / а так ш'а кáждый муш'iл дотулiти тб-
го жел'iза / жéбы тáкий здрáвый был / ўак тóто жел'iзо //
- на с'атiй вiчор мiйут' са на ўáрку у студинiй вóд'i / жыбы бiли здрáвы //
- колi вичiр'аiут' та нóгы трiмайут' на лáнци / шо го даiут' кблo стóла / жыби тéрен до
нóгы не встр'аў //
- ўид'áт' часнóк / жыбы бiли здрáвы //
- не трéба са на шос' хвóрой позирáти / жыбы са неперен'áло //
- кід' са порiзали і не моглi застáвити крбў / та нарвáли кроўнiк і вiтискали з н'бго шчáву //
крбў перестáла ўти //
- кід' жалўдок бол'iў / та пiли чай iз цiнтiрiйi //
- кід' мáли гóрiчку та пiли вёл'о свирбигускóвого чáйу //
- кід' мáли т'áшкостi iз жалўтком та ўiли кминкóву пóлиўку //
- жыбы не мáти т'áшкостi iз мочiн'ом / та пiли чай iз цвiту блóй копрiвы // то ўе дббры
аў од зáпалу мбчбвóго мiхыр'á //
- кід' у женi бол'iла мáдра /матка/ або вайiчники / та купáласа у зл'у мáтерина дўшка // на-
збiрало са зл'а / запáрилоса / далi до гл'убóкого шáфлика або ббчки і пáрилиса //
- на пóкрутки /нирки/ або мочбвiй мiхыр' пiли чай iс кбрiн'я петрўшкы // петрушку почi-
стiли і дали дббр'і вiварити у вóд'i а потiм пiли // помыгáло от бблiсти //
- кід' са чкáло (хтос' споминат') / та напўдили /настрáшыли / тбго / хто чкаў // то робiли
так / же барс закрiчáли на тбго / хто чкаў або дашб' неспод'iваной му повiли //

ИНДЕКС

амбулáнция 55
ангiна 43
апатыка 55
апатыкар' 56
áстма 16
бáба 57
бабiца 57
бабiчка 57
бáпка 57
бёл'мо 46
бiл'мó 46
блáзон 39
бол'áк 37
бол'áт' крiжы 23, 41
бол'áчий 52
болiт' пўперек 23, 41
бóл'ный 52
бородáўка 29
бортáк 39
брiх го бóлит 6
бул' 51
в гартáни болiт' 43
в гыртáни болiт' 43
валáл'с'ка бáба 57
вéрет 37

вiрыў 47
вiспа 9
вiс'па 9
вiтернiц'а 8
вiтром го обiшло 15
вiтром го ўхóпило 15
вбл'а 17
вóле 17
вóсыпка 9
вóсыпкы 9
врeт 37
вўгры 36
вўспа 9
вўс'па 9
вiт'iк му рóзум 39
гарáшит' му 39
гáрло болiт 43
гартiка 1, 13
гартўлит' 43
гiйсты 14
гiсты 14
глупáк 39
глўпый 39
глўшка 2
глушкáн'а 2

гнáчка 6
годзiчна кiшка 20
гостiцi 23
гбстиц' 23
гостiц' лáмле куст'á 23
гудзiчна кiшка 20
гус'а скóра 26
гус'áча скóра 26
гүш'а скóра 26
гүш'áча скóра 26
гүта забiла 15
гүта побiла 15
далекозрáкост' 48
дéбiл 39
дébлный 39
дéпко 39
дб'сит' ү гартáни 43
дре ү гартáни 43
дре ү гыртáни 43
дурáк 39
дүрный 39
дыхавiчний 16
епiлепсiя 40
жáга 22
жáга печé 22
жiнс'ка бáба 57
жoутáчка, жoут'áчка 3
жoутéнка 3
забáшка 33
зáга 22
зáга йiмiла 22
зáга пáлит, зáга пáлит' 22
зáга печé 22
зáга рiже 22
зáдых 16
зaдыхлiвий 16
замл'iу 15
зáпал вóха 42
зáпал вүха 42
зáпал уха 42
зaпалéне гóрло 43
зaпiк гостiцi 23
зaпухнóтой 25
зaпухнүте 25
зiмл'iу 15
зла хворóба 40
зла хворóга 40
злáта жыла 20
знак 33, 38
зр'áчий 47
зр'áчий 47
iнфаркт 15
iс'iяш 41
йáзва 38
йáкс' сам не свуй 52
йáрец, йáриц' 45
йáрчiк, йáрчык 45
кáпкат' му на кáрбiт 39
кáпки 54
кaпрáвий 44
кáпры 44
квáпки 54

кiж'а вiспа 9
кiз'а вiспа 9
кiст'á лáмле 23
кiйáгн'i 9
кóле на вóхо 42
кóле ү вүси 42
колéра 4
кол'éра 4
кóпир' 31
кoпpиўка 11
кoпpыўка 11
кoрóста 30
кбсти лáмле 23
кpаткoзрáкост' 49
крóу го забiла 15
крóу му ударiла 15
кулéра 4
күл'кы 54
купéл'i 55
күпил'i 55
кыла 19
кылавый 19
кылы 19
лáме рéума 23
лeкáрн'а 55
лeкáрник, лeкáрник 56
лишáй 34
л'iчiн'а, л'iчiн'а 53
л'iчiн'а 53
лiшáй 34
лүпа, лүпы 35
лышай 34
мат' вiтры 6
матepинс'ке знамiйéнко 33
матepинс'кый знак 33
матiрс'ке знамiйéнко 33
матiрс'кый знак 33
маxнүтый 39
медици́на 54
мiхом ўдáртый 39
мoдpина 27
мóзол', мбзбл 28
мбзул' 28
монóкил' 27
мóроскы пушли 26
моx на скóр'i ўстаў 26
на гoлoву хвóрый 39
на скал'á бы са приповiло 21
надрaгүл'а 39
надурiстый 39
назгр'áчий 47
напухнóтой 25
напухнүте 25
наслiплый 50
натpул'овáтый 39
натшалiстый 39
недóбра хвóрис' 21
недóбра хворóга 40
недовiджат 50
недовiджат' 50
нездорóвый 52
немоцнiц'а, немоцнiца 55

немоцн'іц'а 55
обаріті са 24
обсыпáne 11
опаріті са, опаріті ш'а 24
опаріті са 24
осыпкы 10
от зымы посиніті 26
охваты 11
паздерніц'а 8
пастраковатый 32
пастракы 32
патыка 55
патыкар' 56
пегатый 32
пéгы 32
пелуркы 54
перескакуе му 39
перулкы 54
першкы 36
пестракы 32
підла хворота 40
пілулкы, пілуркы 54
по матере знак 33
побитой 27
поблудіу 39
поблудіу ў розумі 39
похыбійу ў розумі 39
поліклініка 55
попер', попір' 31
поразило, поразыло го 15
поразило го 15
порашка 15
породна баба 57
породніц'а, породніца 55
породн'іц'а 55
пбрпл'і 35
преган'ат' го 6
приглупавый 39
прімл'іват' 40
прісл'іпый 50
проган'ан'а 2
проган'ат' го 6
пруван майе 6
пруг 19, 38
пруваный 19
прувау са 19
пухл'аніна 25
пухленіна, пухленіна 25
пырпл'і 35
пырш'кы 36
пыршткы, пыршчкы 36
раковіна 21
реўма 23
реўма лупат' куст'а 23
родный знак 33
рубеола 8
рубец, рубіц' 38
рудавый 32
ружа 7
руженка 8
ружйенка 8
сян'ак 27

сіниц' 27
сйкнутый 41
сіротка ўстала 26
сйк са 41
сйкнóу са 41
сйкнуу са 41
сіл'с'ка баба 57
сін'ак 27
сіниц, сініц' 27
склероза 18
слабуст' 51
слабуст' майе 40
сл'іпак 50
сл'іпыц' 50
сл'іпый 50
сомарс'кый кашил' 13
спаріті са кыпйатком 24
спичі са 24
спухнóтой 25
срачка 6
стркат на ўхо 42
струп 30
сухотыны, сухоты 1
таблёткы 54
тйфус 2
т'ікавут' му óчі 47
тйфус 2
тот майе такў хворóбу, шо эле пстайé 40
трул'о 39
тубэра 1
т'укнутый 39
тутá хворіс'т' 21
у мох с'аде скура 26
ўгры 36
умл'іу 15
уражний 19
урваный 19
урвау са 19
ут'ікавут' му вóчі 47
фашыйа 38
фл'ак матёрск'ый 33
хворіст' 51
хвороба 51
хворота 51
хворуст' 51
хворый 52
хворый на сэрце 15
холэра 4
хорый 52
хрйпка, хрйпка 12
цвок 39
цвокнутий 39
червена віспа 8
червінка, червін'ка 5
червйўнка 5
чэрево го боліт' 6
чйр'ак 37
чорна хворуст' 40
чорный кашил' 13
чырий 37
шален'ак 39
шалёный 39

шиц 16
шібнўтый 39
шкўлит, шкўліт' 47
шл'ах трафіў, шл'ах трафіў 15
ш'л'іпый 50

шпытал' 55
шрам 38
шт'ітна жл'аза 17
шчэзла бы 21

RESUMÉ

Zuzana HANUDELOVÁ. Poznatky o lekárskej nomenklatúre ukrajinských nárečí východného Slovenska

V nárečiach Ukrajincov východného Slovenska existuje spolu s oficiálnymi vedeckými termínmi aj mnoho ľudových názvov rôznych chorôb. Tieto názvy sú prevažne spojené s anatomickými názvami častí a orgánov tela človeka a jeho všeobecným stavom. Štruktúra týchto názvov je veľmi ustálená a archaická. V ich osnove sú takmer výnimočne symptómy alebo dôvody, ktoré podnietili ich vznik. Mnohé názvy v nárečiach sa zamieňajú inými slovami, tak zvanými eufemizmi. Okrem toho množstvo názvov tvoria slová prevzaté zo slovenčiny, ktoré sú literárnymi alebo ľudovými pojmami slovenského jazyka. V ukrajinských nárečiach východného Slovenska existujú aj ukrajinské spisovné pojmy, ich množstvo je však nepatrné.

V tejto práci sa rozoberá celý rad názvov chorôb zaznamenaných v ukrajinských obciach východného Slovenska: Vydrani, Habure, Hrabovej Roztoke, Kamienke, Klenovej, Kečkovciach, Pichňach, Pčolinom, Ruskom, Stakčine a Starine.

Názvy, ktoré skúma autorka, sa týkajú infekčných a alergických, vnútorných a kožných, nervových a psychických chorôb, chorôb uší, hrdla a očí. Zvláštnu časť tvoria všeobecné názvy chorôb, lekárske postupov, inštitúcií a lekárskeho personálu.

Zozbieraný materiál sa skúma v lexicko-semantickej rovine, pričom sa porovnáva s ukrajinskými a slovenskými spisovnými a nárečovými názvami týchto jazykov.

Hodnotnú časť práce predstavuje aj príloha — recepty a vešby, zaznamenané v nárečí A. Horkavou.

РЕЗЮМЕ

Зузана ГАНУДЕЛЬ. Наблюдения за медицинской номенклатурой украинских говоров Восточной Словакии

В говорах украинцев Восточной Словакии вместе с официальными научными терминами сохраняется и много народных названий разных заболеваний. Эти названия преимущественно связаны с анатомическими названиями частей и органов тела человека и его всеобщим состоянием. Структура этих названий очень стойкая и архаическая. В их основе почти исключительно лежат симптомы или причины, которые обусловили их возникновение.

Некоторое количество названий в говорах заменяется иными словами, так зваными эвфемизмами. Кроме этого, значительное количество названий — это заимствования из словацкого языка, которые являются литературными или народными названиями. В украинских говорах Восточной Словакии существуют и украинские литературные названия, однако их количество незначительное.

В этой работе рассматривается целый ряд названий болезней, записанных в украинских населенных пунктах Восточной Словакии: Выдрань, Габуре, Грабовой Розтоке, Камйонке, Кленовой, Кечковцах, Пихнях, Пчолином, Русском, Стащине и Старине.

Названия, которые рассматривает авторка, касаются инфекционных и аллергических болезней, внутренних болезней, кожных заболеваний, нервных и психических болезней, болезней уха, горла и глаз, а отдельную часть составляют всеобщие названия болезней, лечебных методов, заведений и медицинского персонала.

Собранный материал рассматривается в плане лексико-семантическом и в плане сопоставления с украинскими и словацкими литературными и диалектными названиями этих языков.

Ценную часть работы представляет и приложение, то есть рецепты и ворожба, записанные на диалекте А. Горкавой.

RESÜMEE

Zuzana HANUDELOVÁ. Beobachtungen zur Medizinischen Nomenklatur von ukrainischen Mundarten der Ostslowakei

In Mundarten der Ukrainer der Ostslowakei bewahren sich viele Volksbenennungen verschiedener Erkrankungen neben offiziellen wissenschaftlichen Fachausdrücken. Diese Benennungen sind haupt-

sächlich mit anatomischen Teilen und Organen des menschlichen Körpers und dem Gesamtbefinden des Menschen verbunden. Die Struktur dieser Benennungen ist sehr standhaft und archaisch. Ihnen liegen fast ausschließlich Symptome oder Ursachen zugrunde, die ihre Entstehung bedingt haben.

Einige Zahl der Benennungen werden in Mundarten durch andere Wörter, die sogenannten Euphemismen, ersetzt. Außerdem sind viele Benennungen Entlehnungen aus dem Slowakischen, die die literarischen und Volksbenennungen der slowakischen Sprache sind. In den ukrainischen Mundarten der Ostslowakei existieren auch ukrainische literarische Benennungen, aber ihre Zahl ist begrenzt.

In dieser Arbeit wird eine ganze Reihe von Erkrankungsbenennungen betrachtet, die in den ukrainischen Orten der Ostslowakei aufgeschrieben worden sind: Vydraň, Habura, Hrabová Roztoka, Kamienka, Klenová, Kečkovce, Pichne, Pčoliné, Ruské, Stakčín und Starina.

Die Benennungen, die die Autorin erforscht, betreffen die Infektions-, Allergie-, Innen- und Hautkrankheiten, Geistes- und nervlichen Erkrankungen, die Ohren-, Hals- und Augenkrankheiten. Ein besonderer Teil bilden allgemeine Benennungen der Erkrankungen, Heilmethoden, Anstalten und der Ärzteschaft.

Das gesammelte Material wird auf der lexikalisch-semantischen Ebene und der Ebene des Vergleichs mit ukrainischen und slowakischen literarischen und mundartlichen Benennungen dieser Sprachen betrachtet.

Einen wichtigen Teil der Arbeit stellt auch eine Beilage, das heißt Rezepte und Prophezeiungen, dar. Sie wurden von A. Horkavá mundartlich aufgeschrieben.

ТЕРМІНОЛОГІЯ, ПОВ'ЯЗАНА З ГОДІВЛЕЮ СВІЙСЬКИХ ТВАРИН І ПТАХІВ У ГОВОРАХ УКРАЇНЦІВ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ¹

МИКОЛА ШТЕЦЬ, ПРЯШІВСЬКИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ КОШИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. П. Й. ШАФАРИКА

ВСТУП

Обстеження для статті було виконано на протязі 1969—1973 рр. у 90 селах, що представляє порівняно густу сітку українських чи змішаних (українсько-словацьких) сіл 8 округів Східної Словаччини: Гуменського, Свидницького, Бардіївського, Старолубовнянського, Списьконововеського, Воронівського, Михайлівського та Кошицького. Збирання назв проводилось на підставі укладеного нами питальника, в якому нараховується 233 питання (що охоплює й питання до тем «Годівля худоби», «Масті корів і коней», «Хвороби свійських тварин» та «Назви свійських птахів»). До заповнення питальника було залучено і студентів-україністів Пряшівського філософського факультету та вчителів-мовників окремих середніх шкіл. Інформаторами були здебільшого старші селяни, що постійно живуть у рідному селі.

До наведених діалектних назв подані українські літературні відповідники. В тексті статті вживається спрощена фонетична транскрипція. Список обстежених населених пунктів подано в кінці роботи, в тексті вживається їх числове позначення.

І. Годівля худоби

В обстежуваних селах для поодиноких видів паші, приготовленого корму та назви дії годування тварин існує тільки по одній назві, що повністю збігаються з літературною формою або в окремих населених пунктах мають фонетичні чи рідше морфологічні відмінності. Так, наприклад, для скошеної і висушеної трави існує назва *с'їно* (Снинщина та Лабірщина) та *ш'їно* (інші області), лише в Руському Казимірі записано форму *с'єно*. Для назви сіна з другого покосу вживається термін *отáva* (*ýtáva*, *voáva*), а в Бехерові поряд із *отáva* й *дру́ге ш'їно*. Так само поширений лише вираз *с'їчка* (варіанти *ш'їчка*, спорадично *сїш'ка*, *шїчка* та *с'єчка*). Поряд із формою *кóрмлєн'а* існує *кормлїн'а*, *корм'їн'а*, *кормїн'а*.

Пасовисько

На обстежуваній території для луки, на якій пасеться скот, виступають в основному три назви.

Слова з корнем *пас-* відрізняються від літературної назви здебільшого формою складних словотворчих суфіксів, рідше наголосом: *пасовїско*, *пасвїско*, *пас'вїско*, *паствїско*, *пáвискó*. До цікавих назв належить префіксально-суфіксальне утворення *спаслò*, засвідчене в населених пунктах Збій та Улич. Лише в одному випадку занотовано й форму *спасвїско* (87).

На Снинщині поширене утворення *пашку́у* (81, 82, 84, 85, 86, 87), *пашкру́у* (80, 83) та *пашкї́у*, суфікс яких свідчить про угорські запозичення.

У кількох населених пунктах записано здебільшого поряд із утворенням від кореня *пас-* і назву *лукá* (69), *вукá* (5) та *лúка* (3, 19, 40, 41, 44, 68). Назва *лúка* тут вживається в значенні місця для здобування сіна та отави.

До явно новіших запозичень із словацької мови належать слово *паш'є́нка* (15) та фонет. варіант *пашє́нка* (3, 12). Порів. слов. *pašienka*².

До поодиноких назв з різним коренем належать слова *толòка* (83) та *майдáны* (3).

Кошара

Загальноукраїнська форма *кошáра* поширена на Снинщині та частково Лабірщині до лінії Збійне — Гуменський Рокитів. Далі на захід ця назва виступає в чоловічому роді з наголосом на

останньому складі *кошар* (у селах з вільним і рухким наголосом; сюди належить й с. Сташин, де теж зафіксована форма *кошар*), або на другому складі від кінця *кошар* (в області із сталим, рухким наголосом на передостанньому складі). У В. Сулині поряд з *кошар* уживається й суфіксальне утворення *кошарок*.

Аналізована назва зустрічається в польськ. мові *koszary*, в блр. мові *кошара*, в слов. *košiar*, угор. *kosár*, рум. *kosar(a)*, що за свідченням багатьох дослідників, очевидно, запозичене посередництвом румунської мови (валаська колонізація) із південно-слов'янських мов (македонської мови)³.

У дев'ятох населених пунктах (13, 23, 30, 44, 48, 57, 62, 69, 89, 90) уживається описова форма *огорожена лука* (*лука*), причому в с. Олька паралельно записано й *кошара* та *кошар*.

У селах Бенядиківці та Свидничка в значенні *кошара* вживається назва *загорбда* (у значенні город відома на всій обстежуваній території) — префіксальне утворення від давруськ. *городъ*⁴ та закінчення жіп. роду. З цим префіксом слово в значенні город поширене в західно-слов'янських та південнослов'янських мовах, порів. чеськ. *zahrada*, слов. *záhrada*, польськ. *zagroda*, србхрв. *заграда*.

Із поодиноких назв з іншим коренем записано *олботки* (75), запозичене із слов. мови *oplótka*⁵ та *райчұл'а* (56), що інформатор пояснює як огорожене пасвіско.

Путо

Загальноукраїнська назва *пúто* (*пúтó*) поширена на всій території. Однак часті є форми, утворені від кореня *пут-* з суфіксами *-нар-* (*-нар'*) (*путнар'*, *пúтнар*), *-ак* (*пúттак*, *пúтнák*), *-оў* (*пúтоў*), рідше *-ач* (*пúтнáч*). В одному випадку записано форму множини *пúта* (82). Слово спільнослов'янського походження, в цьому значенні досі відоме у більшості слов'янських мов.

На Свидниччині і Гардіївчині для прив'язування коневі ніг на пасовиську вживається *мóтуз* (17, 19, 23, 26, 29, 34, 36, 37, 39, 41) або суфіксальна форма *мотузок* (9, 19, 23, 26), порів. літ. *мотузок*. Походження іменника пов'язується із дієсловами *мотати* та *в'язати*, що досі прозоре в рос. *мотовяз* та польськ. *motowóz*. Назва виступає і в інших слов'янських мовах: слов. *motúz(ok)*, чеськ. *motouz*, блр. *мотуз*, слвн. *motvoz*, србхрв. *матузица*.

У трьох населених пунктах (30, 32, 40) записано назву *пóпруг*, але в двох селах (30, 32) паралельно виступає й *пúто*. Іменник *пóпруг* (літ. *попруга*) як частина збруї коня відома на всій обстежуваній території. Назва поширена в рос., чеськ., польськ., та словин. мовах.

На означення цього поняття занотовано і назву *о́глаў* (24), *о́главок* (25) та *о́главец'* (3). Форму *оглав*, *оглавець* знаходимо в словнику Б. Грінченка⁶, але в значенні вуздечка, що з цим значенням відома в більшості місцевих українських говорів та в слов. мові.

У с. Ряшів записано іменник *пóрваз* (порів. слов. *rovgaz*), в с. Собош назву *штранг*, порів. слов. *розмовне štránok* і *stranok* (*мотузок*)⁷, що запозичене із нім. мови *der Strang*, а в с. Дрениця *речáзка* (із слов. *refaz*, *retiazka* — ланцог).

Мотузок прив'язати корову (коня) на пасовиську

Для знаряддя прив'язувати корову (коня) на пасовиську здебільшого вживається назва *мóтуз* або суфіксальне утворення *мотузок* (*мотузок*), що відома й в українській літературній мові.

Значно поширена і запозичена (очевидно, посередництвом слов. мови) з нім. мови назва *штранг* (*штранк*) чи суфіксальне *штранджок*.

У трьох населених пунктах записано загальноукраїнську назву, але з місцевим діалектним наголосом *прúпін* (47, 58) та *прúпин* (36).

Із поодиноких назв наводимо *трак* (10), при якій інформатор подав таке пояснення: *трак* то плетіні, а *транк* кручені мотузи.

Прив'язувати корову на пасовиську

На обстежуваній території для дії прив'язувати корову на пасовиську існує кілька виразів. Найуживанішою є спільна з літературною форма *прив'язати* (в Орябині наведено і паралельну форму з префіксом у-: *ув'язати*, що відома і в польських говорах)⁸.

Досить поширені поряд з літературним *припнути* і діалектні форми *припн'ати* та *прип'ати*. Дієслово припнути в цьому значенні зафіксовано і в південносхідних окраїнах Польщі⁹.

На Снинщині ми зустріли дієслово *припал'ковати* (80, 83), утворене від іменника пал' (пал'ка) за допомогою префікса при- та суфікса -овати, а також сполучення *приб'ати на пал'* (90), порівн. польськ. *palować, palikować*¹⁰.

До діалектних форм належать і зафіксовані дієслова *гвад'ати* (7, 14, 15, 16), *привад'ати* (66) та *увад'ати* (13, 45), утворене від кореня вад- з відповідним префіксом. Дієслово привадити знаходимо і в словнику Б. Грінченка¹¹.

Гедзатися

Для дії, пов'язаної з втечею скотини з поля в гарячу погоду, коли її кусають мухи (оводи), вживається кілька дієслів.

На Снинщині поряд з літературною формою *гедзати с'а* поширені фонетичні діалектні варіанти *рєзати с'а*, *гудзати с'а*, *рузати с'а*, *рєжати с'а*. На Лабірщині виступає форма *гз'ати с'а*, ізголоса якої поширюється далі на захід аж до найзахідніших українських сіл, в деяких і вигляді *гзут ш'а*, *гзит ш'а*. Форма *гз'ати с'а* виникла, очевидно, в результаті випадіння звукових елементів (-ед) у корені дієслова.

На Лабірщині засвідчене і дієслово *газдырити с'а* (73, 74), *кідэрити с'а* (66) та *кіддыркати с'а* (52), *коздырити с'а* (68).

У кількох населених пунктах переважно із змішаним словацьким та українським населенням уживається форма *бз'кати с'а* (18), *бз'кати ша* (4) та *бз'кати се* (10, 11). Згадані дієслова знані і в східнославацьких говорах, що виникли із звуконаслідувального бззз (про літаючих комарів), порів. слов. літературне *bzkať* із значенням швидко літати та швидко бігати (про худобу)¹².

Обрік

Спосіб кормлення коней січкою із зерном відомий на всій обстежуваній території. Назва *обрік* (та фонет. варіант *оброк*) наявна в багатьох населених пунктах усіх районів. Поряд широко вживані й інші назви, як-от: від дієслова парити утворений іменник *пареніна* (*п'аренина*). Згадану назву наводить і Б. Грінченко (полова або січена трава і т. п., опарена окропом для корму свиней)¹³.

У кількох селах (11, 44, 84) записано тільки назву *січка*. Приблизно в одній п'ятій населених пунктів інформатори наводили сполучення *січка* (*ш'ічка*) з *в'їсом* (*овсом*, *вуїсом*, *в'їсом*, *в'їсом*) та *січка* (*ш'ічка*) з(зо) *з'єрном* або *січка* (*ш'ічка*) з *омастом* (літ. приправою). Іменник *омаста* поширений в українських говорах, зокрема західно-українських¹⁴.

У Словниках записано назву *посіпка*, утворену від дієслова сипати.

Пастирська палиця з дзвінками

У багатьох українських селах пастухи до пастирської палиці прикріпляли дзвінки, які виконували кілька функцій, основна з яких — попереджати селян про час збирання скота для вигону на пасовисько. Існування цього знаряддя тісно пов'язане із наявністю в селі колективного пасіння скота, бо в індивідуальній формі пасіння свійських тварин, за нашими відомостями, пастирська палиця з дзвінками не вживалась.

Такі пастирські палиці відомі приблизно в двох третинах обстежуваних сіл. Їх назви утворювались різним шляхом.

У кількох населених пунктах (20, 23, 35, 47, 88) вживається назва *дзвѣнок*, *звѣнок* чи *дзвунѣк* (у якій спостерігаємо перенесення назви складової частини на весь предмет). Подібне явище наявне і в назвах *спіжак* (58), *шпігак* (70), *шпіжачок* (42), оскільки *шпіжак*, *шпігач* чи суфіксальне *шпіжачок* означають дзвінок, вилитий із меді.

Найбільш поширені назви, що утворені від дієслова *бринькати*, а саме: *брин'кач* (Снинщина), *брін'кач* (*брін'кач*, *брін'кач*), *брін'каш'* (74), *брінок* (18), *брін'чок* (65). Остання назва засвідчена і в східнословачьких говірках *brinčok*.

В окремих селах уживається назва *паліца* (73) або словосполучення *пастырська паліца* (52) чи описове *паліца з дзвонками* (3).

Для назви пастирської палиці вживається й давньоруське *кый*¹⁵ (14, 15, 51) чи суфіксальне *кыйак* (10), наявне і в сучасних слов'янських літературних мовах.

На описоване поняття виступає назва *кривул'а* (61), *кревул'а* (26), яке з цим значенням у СУМ не засвідчене¹⁶, порів. слов. *krivula*, що в SSJ наведене як розмовне, експресивне у значенні палиця із закривленням¹⁷.

Спорадично для цього поняття виступає назва *кул'бака* (6), що в СУМ наводиться тільки в значенні сідло¹⁸, *кул'ага* (4), яке відоме і в східнословачьких говорах (*kuřaga*); в SSK пояснюється, що це пастирська палиця із закривленням та надітими на неї залізними кільцями¹⁹. Знані і дальші поодинокі назви, як *косіба* (5), що наводить М. Калал, як криве дерево (вітку), яким раніше староста скликав нараду селян²⁰, *черкадло* (3), утворене від дієслова черкати і суфікса -дло, біч- порів. слов. *bič*, *kámpoŭ* (50), запозичене із угор. *komró* (гак, крючок)²¹, *корозул'а*, очевидно із угор. *kóró* (стебло, будяк) та *gulya* (стадо, череда²²), *телепак*, утворено від дієслова *telapatí* (літ. теліпати) із продуктивним суфіксом -ак та *валашка* (45), порів. слов. *valaška* (сокира з довгою ручкою), яку валахи вживають і замість пастирської палиці²³.

Січка з висівками, запарена окропом

У значній кількості населених пунктів здебільшого вживається спільна назва *пареніца* (24, 25, 40, 57, 59) для січки з зерном і січки з висівками. Проте в ряді сіл (17, 20, 34, 36, 51, 54, 58, 64) для запареної січки з висівками вживається назва *пареніна* (*пареніна*, *пар'аніна*), на відміну від *обрік* (*оброк*) — назва для непареної січки із зерном або сполучення *парена січка* (*ш'ічка*) (2, 5, 12, 14, 15, 18), по одному разу, *опарена січка* (10) та *спарена січка* (84).

Для наведеного корму засвідчена й назва *мачаніна* (33, 37), *мачан'іна* (50 чи *мачана січка* (*ш'ічка*) (4, 8, 12).

Від кореня міш- утворене словосполучення *пром'ішана* (*пром'ішана*) *січка* (43, 44, 49, 60, 62, 72, 73, 81, 88, 89), *перем'ішана січка* (65, 78) та *в'ім'ішана січка* (77).

В іншій назві *приправена січка* (*ш'ічка*) (30, 38, 47, 66, 67) *приправлена січка* (83, 88), *правена січка* (11), перша частина словосполучення утворена від дієслівного кореня (при)прав-.

Досить поширене й словосполучення *січка* (*ш'ічка*) з *отрубамі* (*отруб'ямі*), що в деяких селах паралельно вживається з іншими назвами. При творенні цієї назви вказується на речовину, яка додається до січеної соломи. В інших населених пунктах при творенні назви для цього корму виходилося із опозиції суха — мокра (чи пол'ята), звідси і дві окремі назви: для сухої січки — *оброк* (*обрік*), для мокрої — *мобкра січка* (*ш'ічка*), *пол'ата січка*.

По одному разу записано назву *кван* (16), *перемішана січка* (65) та *нароблена січка* (82).

Стряски з конюшиною

Для корму, приготовленого із соломи та конюшини, на всій території записано різні утворення від дієслівного кореня тр'ас-. Приблизно в двох третинах населених пунктів уживається форма *стр'аскы*, в с. Волиця *стр'аскы* (з таким наголосом її подає і СУМ)²⁴, рідше зустрічаємо її у формі наз. в. од.: *стр'аска* (крім Снинщини та Лабірщини) та одного разу зафіксовано назву без префікса *тр'аска* (10).

В іншому утворенні замість суфікса -к- використано ускладнений суфікс -нин- і відповідне закінчення: *стр'асеніна*, *стр'асенина* і поодинокі *стр'ашеніна* (41).

На Снинщині поширене і префіксально-суфіксальне утворення *стр'асовіна* (73, 81, 86, 87, 90), *стр'асовина* (80, 88), *стр'асовіны* (84) та з суфіксом -анк-: *стр'асанка* (85).

Жолоб

На всій обстежуваній території поширене слово жолоб (варіанти *жобліб*, *жоблуб*, *жалыб*, *жобовоб*, *жл'аб*) — дерев'яна посудина для годівлі тварин.

У кількох населених пунктах на означене знаряддя говорять *корыто* (35, 53, 55, 67, 89) або поряд з *жолоб* уживають й назву *корыто* (41, 57, 88, 90).

Корыто

На питання, у що дається свиням корм, подано тільки в 7 населених пунктах спільну з літературною назву *корыто* (9, 19, 23, 26, 38, 46, 47).

На Снинщині, Лабірщині і частково Свидниччині поширена назва *валоу*, *валуу*, *вал'іу*, *вал'іу* чи суфіксальне *валбвец'*.

На описуване поняття в половині населених пунктів, крім Снинщини та Лабірщини, вживана назва *валб'іа*, *валб'іа*, *вайб'іа*, *лайб'іа*, *гал'б'іа*, *лайб'іа*, *лайб'іа*, *вайб'іа*, *ка* та *алб'іа*, останню форму знаходимо у І. Верхратського²⁵.

Спорадично виступає найменування *жл'ап* (10, 18), *жл'абок* (28), (порів. слов. *žlab*, *žlabok*)²⁶ *кайфаш* та *быдванка* (30).

Назва *йасла* вживається порівняно рідко (16, 41, 43, 45). На Снинщині виступає форма *йасл'і* (24, 86, 89), у Словинках *йасл'а* та суфіксальне утворення *йашл'ата* у Шамброні. Слово спільнослов'янського походження, відоме в усіх сучасних слов'янських мовах в обох формах (ясла — яслі), що засвідчене і в досліджуваних говорах. Первісне значення — ящик для кормлення скота; зараз ця реалія має інший вигляд — драбинка або жолоб з драбинкою.

У переважній більшості сіл на питання, як зветься предмет, за який закладається скотині сіно, наведено відповідь *драбіна*.

Дієслово жерти

Дія, пов'язана з прийманням паші коней та корів, передається дієсловами: на Снинщині *жерé*, *жере* (86, 50), інде — *жре*. На Снинщині і рідше Лабірщині та Свидниччині уживається й дієслово *йіс'т'*, *йіс'*, *йіст*, *йі* (50), *іс'т'*, *іс'т'*, *іст* та *іс'*.

Дієслово жувати

Дія на означення другого пережовування паші у корів передається трьома дієсловами. Українська форма *жу́йє* засвідчена тільки в двох випадках (26, 32). Інші два дієслова пов'язані, очевидно, з валаською колонізацією: *румéрат'*, *ремéрат'* (79), *румéндзат'*, *румíндзат'*, порів. рум. *gumega*²⁷ (*пережовувати*) та *мерíндзат*, *мерéдзат*, *мерíзат'*, *мерíдз'ат*, порів. рум. *merinde*²⁸ (їжа). Наведені дієслова відомі і в слов. говорах: *rumigat*²⁹, *meridzat*³⁰, *gumegati*³¹, *meridzati*³². Дієслова *румегати* та *мерíндзати* наводить І. Верхратський у словнику до роботи «Про говор галицких лемків»³³.

Жуйка

Для жуйки (вдруге жуваної паші) уживається назва *перегрыскы* (57, 66) та *перéгрыскы* (77, 87), утворена від дієслова *перегрысти*.

Однак на обстежуваній території здебільшого поширене найменування неукраїнського походження *румéгы* чи суфіксальне *румéгайло* (59), *румéгана па́ша* (52), *перерумéгане* (73), утворене від зазначеного вище рум. дієслова *gumega*. Рум. походження є і назви *мерин-*

дзовін'а (84), мерізовіны (9), мєриз (15), перемериндзана трава (14). Назву me-
gindza фіксує SSJ та SSK³⁴.

II. Мاستі корів і коней

Кінь білої масті

На питання «Як називається кінь білої шерсті» одержано відповіді, що утворені від трьох коренів. Майже в половині населених пунктів уживається назва *б'ілый, б'івый, б'ілыый* (*к'ін', к'ін, кун* і т. д.), спорадично *б'ілыый гєреш* або *гєреш* (5), *б'ілыый с'ірка* (76) та *бєлко* (18).

Здебільшого на Снинщині поширене утворення від другого кореня сір-: *с'ірка* (*ш'ірка*), рідше *с'ірый* (*кін', кун'*, і т. д.), а в одному випадку *ш'ірнастый* (36).

Значно розповсюджені й назви, утворені від третього кореня сив- (сів-): *сівыый* (*с'івыый*), *сивак* (*сівак*) та поодинокі *сіуїавый* (17).

У багатьох населених пунктах паралельно вживаються дві з наведених назв. Із сказаного випливає, що для аналізованої масті коней немає чіткої різниці між кольорами, утвореними від трьох різних коренів (біл-, сив-, сір-, бо по суті кольори сивий, сірий становлять відтінки білого кольору). Проте по відношенню до різних предметів (напр. матеріалів) чітко розрізняються всі три кольори.

Кінь сивої масті з темнішими сивими плямами (перістий)

На обстежуваній території для коня названої масті занотовано майже півтори десятки назв. У ряді населених пунктів уживається назва *сівыый, с'івыый, ш'іві, с'івіазный* (17), *с'ірка* (45, 90), *ш'ірка* (36), *с'ірый* (76). Наведені назви передають один основний колір без додаткової вказівки на темніші сиві плями.

Інші зафіксовані назви певним чином передають цю комбіновану масть коня. Поширеному прикметнику *таркастый* (3, 7, 37, 42, 56, 79), *теркастый* (25) відповідає літ. форма таркатиї³⁵ (плямистий), порів. слов. діал. *tarkasty*³⁶, *tarkavec*³⁷, угор. *tarka*³⁸ (перістий).

Діалектне *стракатый* (69), *стракати* (10), *стракач* (29) свідчить про словацьке за-
позичення, порів. слов. і чеськ. *strakatý*, укр. літ. *сорокатый*.

Прикметники *грошовитый* (58), *грошовіті дєреш* (50), *грошовани* (11), *грбшак* (53), *печаткуваный* (33), *с'ірка з пеш'аткџма* (85), *тал'аровитый сивак* (14) утворені від відповідних іменників грош, печатка, тал'ар (літ. долар) і підкреслюють неоднотонний колір шерсті коня, причому не вказують, про який саме колір розходиться. Таке ж значення мають і інші діалектні утворення: *платкастый* (57, 60, 67), від іменника платка (укр. літ. латка), *бланцаровитый* (14, 24), *бланцар'* (2, 3), *кун' з бланцарамі* (16); діал. *бланцар'* означає бляху, вживану для оздоблення кінської зброї, чоловічих поясів, пастирської палиці тощо, порів. слов. *blancier*³⁹ та *blancař*⁴⁰. Назва *шпл'ах'ач* (18) *шпл'ах'атый* (10, 16), *кін' з шпл'ах'амі*, утворена від діал. *шпл'ах* (пляма), що поширене і в галицьких українців⁴¹, відоме і в слов. літ. мові⁴² та в слов. діалектах⁴³. На Снинщині та Лабірщині відома і форма *очкастый* (66, 75), на Старолубовнянщині *кешастый* (7, 9, 15), порів. у І. Верхратського *кєша* (бык кешастый)⁴⁴, слов. *keřavý* (сорокатиї)⁴⁵.

Для коня цієї масті вживається й назва *дєреж* (*ш*) (12, 15, 50), що відома в польськ. літ. мові *deresz* (чалий кінь⁴⁶), в слов. говорах *dereř* (кінь білої масті)⁴⁷.

Спорадично виступають назви *йаблучковый* (84), *морозистый* (69, 83), *желєзный* (72), *желєзн'ак* (12), *лїнідор* (87), *вучканистый* (83), *тарчул'истый* (79).

Кінь сірої масті

Поряд із загальнопоширеним прикметником *с'ірый* значно розповсюджена форма *с'ірка* (фонет. варіант *ш'ірка*). Більш ніж в одній чверті населених пунктів відома назва, утворена від

кореня сив-: *сі́вий*, *с'і́в'і* (50), *сі́ви* (11), *сі́вийный* (17), *сі́вух* (18), *сі́вак* (6), що в кількох селах (3, 6, 15, 50, 52, 83) уживається паралельно із *сі́рий*.

Спорадичні форми: *попéл'ак* (8), *плешáти*, *плéшак* (11), *лýсый* (3).

Нечітке розрізнення назв масті коней підтверджують і наведені вище дані. Проте прикметник *білий* в даному випадку в жодному населеному пункті не засвідчено.

Кінь ясно-гвідої масті з домішкою білої шерсті

На описувану масть коня зазначено більше десяти назв. У ряді сіл на всій обстежуваній території, як і в літературній мові та в інших українських говорах, уживається прикметник *йáсногн'ідый* (фонет. варіант *йáсногн'éдый*). У селах Вапеник та Гунківці записано *червéногн'ідый*, а в Якуб'янах та Орябині *гнедый* (поряд з *йáсногнедый*, *фáкол*, *кешáстый*). В одному випадку ми зустріли й іменникове утворення *гн'ідак* (18).

Досить поширені й форми, утворені від кореня мороз- (мраз-): *мороз'истый*, *мороз'ак*, поодинокі *мрáзак* (75), *мразбóчак* (50).

У кількох населених пунктах занотовано прикметник *бúрый* (9, 12) та утворений від нього іменник *бúрак* (12).

По одному разу виступають назви *йáснорúдый* (64) та *св'ітлорúдый* (77).

У назвах *сі́вий* (5), *сі́вий* (31), *сла́босі́вий* (33) та *сиву́л'ак* (11) відбито лише один колір згаданої масті коня, подібно як і в наступних прикметах *сі́рий* (60), *ш'і́рий* (19), *попел'áвий* (84), *попел'áстый* (7), *попелáстый* (45).

Як у попередній назві, і ця масть коня передається прикметником *стракáтый* у трьох населених пунктах (24, 25, 69).

Поодинокі назви: *кішел'* (90), *кавийóвий* (59), *пéйко* (2), пор. слов. діал. рáжо (гнідий кінь з чорною гривою)⁴⁸.

Кінь жовтої масті (білої кави, буланій)⁴⁹ з білою гривою

На Старолубовнянщині здебільшого вживається описова назва *жбóтый* з *бівом грівом* (5, 7, 15), *кавейóвий* з *бівом грівом* (6), *шáрка* з *бівом грівом* (12). По одному випадку записано форми *жбóтый* (4), *жолт'áвий* та *дожолт'áва* (16).

У переважній більшості населених пунктів виступає запозичена з угор. мови форма *фáкоу* (у Якуб'янах *фáкол*), рідше *факóвий* (52, 55, 85), *факóви* (50), порів. угор. *fakó* (укр. буланій, сивий)⁵⁰, слов. діал. *fako* (колір печеної булочки)⁵¹.

Спорадично виступають назви *шáрга* (2), порів. угор. *sarga* — жовтий⁵², *шаркáвий* (16), *св'ітлый* (59), *бúрый* (39), *б'лух* (18), *б'лый* (9), *мл'ічний* (10).

Кінь ясно-каштанової масті (з гривою того ж самого кольору)

Означення *йáснокаштанóвий* зустрічається лише на Старолубовнянщині (3, 15). Частіше виступає прикметник *каштанóвий* (9, 10, 41, 59), *гаштан'óвой фáрбы* (85), *каштан* (3, 12, 75), *бил'áвий*, *св'ітлый каштан* (14).

Приблизно в такій самій кількості сіл уживається назва кольору, утворена від кореня гнід-: *йáсногн'ідый* (6, 20, 39, 43, 49, 70, 83), *йáсногн'éдый* (71), *гн'éдый* (30, 82), *гн'ідак* (18), *гн'éдак* (85).

У кількох населених пунктах для цієї масті коня зафіксовано назви *червéный* (11, 33) та *червéный до кавейóва* (79).

У двох третинах населених пунктів використовується запозичене з угор. мови *шáрга*, поодинокі *шаргáвий* (16).

Спорадично виступають назви *жбóтый* (1), *пéйка* (45) із угор. реж- (гнідий) і суфікса -к(а), *враўна* (50), *кавóвий*, *до кавóва* (52).

Кінь темно-каштанової масті (з гривною того ж кольору)

На описувану масть коня вживається складний прикметник *тмавокаштановый* (4), *тмавогаштановый* (26), словосполучення *чорн'авый каштан* (19), *каштанови* (10) або *каштан* (7, 12, 34).

Найбільш поширені складні прикметники, другу частину яких становить -гнідий: *темногн'ідый* (55, 90), причому у складних прикметниках на означення відтінків кольору частіше вживається діалектна основа тмаво-, ніж темно- (утворена від іменника тма, літ. тьма, порів. слов. *tmaŭ* — темний): *тмавогн'ідый* (у 34-х селах), *тмавогн'єдый* (у 16 селах). Обидві форми виступають у двох місцевостях (3, 24), а по одному разу занотовано простий прикметник *гн'єдый* (82) чи іменникова форма *гн'ідак* (18).

Засвідчена і назва *тмавочервєный* (33, 79), *червєні* (50), *червєный* (88), *тмаворудый* (64) та *рудый* (72).

У кількох населених пунктах поширені назви *цмавокавовый* (4), *тмавокавейбовый* (19), *кавийбовый* (58).

Рідковживані назви: *п'ейка* (87), *ч'їлар* (85), *ш'арга* (7, 45), *б'урый* (16), *тмавый* (5, 15), *б'арна* (15), *брамовый* (9).

Кінь каштанової масті з чорною гривною і чорним хвостом

На означення згаданої масті в основному вживається прикметник *гн'ідый*, *гн'ідый*, *гн'єдый*, рідше *чорногн'ідый* (66), а також словосполучення *гн'єдый з ч'орном гр'івом* (1, 2, 3, 13, 16, 25, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 43, 45, 46, 57), рідше *кавийбовый* (59), *кавейбовый з ч'орном гр'івом* (25), *кавовый з ч'орном гр'івом* (4), *кавовый з ч'орном гр'івом і хв'остом* (52), *рудый* (65), *рудый з ч'орною гр'ивою* (77), *каштан* (3, 87), *каштан з ч'орном гр'івом* (75), *ш'ервєный* (85), *п'ейко* (18), *п'ейка* (50), *м'їшак* (58), *к'їшел'* (90), *чуколадовый* (3), *ш'арга з ч'орном гр'івом* (7), *таркас-тый з ч'орном гр'івом і хв'остом* (12), *страк'атый* (9).

Кінь темно-гнідої масті

Як і в попередніх складних прикметниках на означення відтінків кольорів уживається основа тмаво-: *тмавогн'ідый* (53, 55), *тмавогн'єдый* (3, 5, 6, 12, 14, 16, 24, 32, 34, 35, 37, 39, 40, 43, 46, 48, 49, 62, 66, 80, 84), *гн'єдый* (87).

Майже в половині населених пунктів відома назва *кавийбовый* (варіанти: *кав'їйбовый*, *кавейбовый*, *кавовый*).

У кількох місцевостях записано назви *св'їтлоч'орни* (10), *ч'орнос'ївий* (7), *почорн'авый* (6), *чорн'авый* (12), *ч'орный* (40, 68, 78), *в'ран'ак* (85), *б'арна* (51), *барнасти* (11), *попел'ак* (33), *цмавух* (18), *тмавый* (83), *чуколадовый* (3), *п'ейка* (50), *п'ейковый* (13), *б'урый* (52), *рудый* (79), *ш'арга* (47).

Кінь з чорними і каштановими плямами

У переважній більшості обстежуваних сіл для коня наведеної масті вживається назва *таркас-тый*, в одному випадку *т'арка* (14).

В окремих населених пунктах поширена назва *страк'атый* (9, 10, 75), *шпл'ах'атый* (15, 16) — утворена від діалектного *шпл'ах* (літ. пляма), *р'абый* (59, 62, 83), *галка* (80, 83), *кешас-тый* (7, 15, 33), *червєнокешас-тый* (7), *платкас-тый* (33, 52, 67), *ч'орный* (17, 30), *ч'орн'ух* (18), *брежас-тый* (3), *к'їшел'* (90).

В окремих населених пунктах опитувані подали такі пояснення до вживаних мастей коней:

п'ейка, *п'ейкас-тый* — жовтий (84),

п'ейка — червєно-жовтий (14),

ф'акоу — жовтий (79),

ш'арга — жовтий (50, 83),

д'єреш, *д'єреш'їс-тый* — двоюкою шерсті (темної і білої) (85),

бярна — чорний (14),
чілаг — червёный з гнідоў (84),
ціган — чорний (назву наведено при повторному записі в с. Шмиговець та Вирава),
желізнак — з чорними дуткамі (дутки — гроші) (записано додатково в с. Легнава).

Корова червоної масті

На обстежуваній території у довоєнні часи зустрічались різні породи корів. Здебільшого опитувані розрізняли корови тільки на підставі масті (кольору) шерсті, а не за породою. Тому при записі масті цієї тварини у 12 випадках одержано назву *п'інгáўс'ка* (*п'і́згаўс'ка*, *п'інгáл'ска*) (3, 28, 35, 58, 66, 74, 80, 85) та *п'інгáрка* (*п'інгéрка*, *п'інгáўка*, *п'і́зга*) (11, 50, 70, 82) з поясненням, що *п'інгáрка* то *червёна кóрва*.

Майже в двох третинах населених пунктів у всіх обстежуваних районах засвідчений прикметник *червёна* (У Пудгороді *ш'ервёна*).

Масті тварин прийнято порівнювати з кольором різних плодів, роз тощо. Так виникла масть корів *йагóда* (3, 9, 15, 19, 32, 38, 40, 42, 45, 51, 53, 57, 60, 62, 65, 66, 71), *малы́на* (3, 6, 9, 19, 29, 32, 38, 45, 46, 53, 54, 57, 62, 64, 66, 68, 73, 81, 84, 86, 88), *ржáна* (90), що рідко вживаються і як клички цієї тварини.

Червона масть корів передається й іменником *рéйка* (14), *рейку́л'а* (14, 37, 51), порів. у І. Верхратського «*рейта* (ы) — червены быкы»⁵³, пов'язане, очевидно з угор. *röt* (червонуватий).

У двох населених пунктах (26, 31) записано назву *кешу́л'а* (див. пояснення до: Кінь сивої масті з темнішими плямами).

Корова червоної масті з білими плямами

У переважній більшості населених пунктів уживається назва *тарка́ста* (порів. літ. *тарка-та*, *таркаста*), рідше її морфологічні варіанти *тарчу́л'а* (14, 16, 17, 66, 73, 79), *тари́чу́л'а* (37), а на Снинщині й *тарчу́на* (90) та *тарчо́на* (84, 87).

На обстежуваній території досить поширена й лексема *красу́л'а* (3, 26, 32, 40, 41, 46, 53, 62, 66, 68, 81, 83, 86), що часто виступає і як кличка корови.

У місцевих українських як і в східнословачьких говорах відоме слово *ціфра*, що означає оздоба, окраса. Це слово вживається і для наведеного кольору корів (28, 52, 62, 65, 66, 78, 83, 84, 85, 86, 88).

В декількох селах засвідчена назва *страка́та* (8, 9, 10, 13, 62, 53, 75, 80), рідше *страку́л'а* (5, 18), порів. літ. строкатий, слов. *strakatý*.

Від кореня кеш- виступають назви *кешáста* (7, 12, 14, 15, 33, 52), *кешу́л'а* (3, 15, 29, 55), *кешу́ла* (49) та *кеша* (45). За походженням угор. назва, перейнята словацькими і українськими говорами, порів. *keša*, *kešo*, *kešavý* — строкатий, кучерявий⁵⁴.

Від назви берези знані форми *бреза́ста* (1) та *брежа́ста*, *брезу́л'а* в с. В. Сулин.

Корова чорної масті

В одній третині населених пунктів розповсюджена загально-українська назва *чóрна*, фонет. варіант *ш'óрна* (74), *чáрна* (50).

Досить поширеним є слово *барну́л'а* (у 32 населених пунктах), поодинокі форми *бáрна* (45), що Б. Грінченко наводить як «корова красноюброу масті»⁵⁵, у М. Калала *barnavý* (темнокоричневий, темний, брунатний), *barnuša* (*kráva podrálená* — підпалена корова)⁵⁶.

В окремих селах znana форма *дарбу́ка* (90, 87, 86, 85, 84, 83, 72, 35).

Заміну породи корів із кольором спостерігаємо у наступних місцевостях, де зафіксовано назву *пóл'с'ка* (6, 19, 24, 38, 47, 60, 62, 64, 71, 80), *пýл'с'ка* (2), *пóл'ка* (32), *тірóл'с'ка* (80).

У Дрениці для обстежуваної назви записано вираз *цігáнка*.

Корова чорної масті з білими плямами

Тільки в невеликій кількості населених пунктів вказується на обидві масті шерсті корови, що передається складеним прикметником *чорнобіла* (3, 4, 10, 14, 21, 27, 33, 44, 69, 70, 83, 89), або наводиться тільки основна масть шерсті (чорна) у поєднанні із *страката* чи *кешаста*: *чорностраката* (10), варіант *чорностраката* (50), *чорнокешаста* (15).

В переважній більшості населених пунктів вихідним положенням на означення масті тварини не виступає колір (у даному випадку чорний і білий), а загальне враження про масть корови (тварини): *таркаста*, *тарчула*, *тарчуна* (90), *страката*, *страчула*, *кешаста*, *р'аба*, *брежаста*. Саме тому на питання про шерсть корови червоної масті з білими плямами та шерсть корови чорної масті з білими плямами одержано однаково відповідь.

Корова, у якої голова білої масті

На обстежуваній території за винятком кількох сіл на означення цієї тварини з білою головою чи білою плямою на голові виступає назва *лыса*, варіанти *лса*, (10, 15, 50), *в'ыса* (6, 7, 12, 14), *в'ыса* (28), *лысол'а* (79), у двох випадках засвідчено й описові форми: корова з б'влым ч'евом, що вживається поряд з прикметником *л'лса* (15) та корова зо зв'яздом на ч'ел'і (11).

На додаткове питання, яка масть корів і коней в селі переважає, виявлено ще такі масті корів: *циментаркы* (82), *факбукы* (83), *пстракаты* (6), *бре'насты* (3).

III. Хвороби свійських тварин

«Нежить» коня

Для хвороби коня, при якій тече коневі з ніздрів і робляться залози під нижньою щогою, існує назва *кох*, на Старолубовнянщині частіше виступає *кех*, рідше у множині *к'ехы*. Про початок хвороби записано вираз «кех му са провалиў» (7). Про хворого коня часто говорять, що «кін' к'ехує» (75).

Астма

Для важкої незвичайної хвороби ніздрів і горла коня на обстежуваній території записано кілька назв. Найчастіше виступає назва *задых*. Слово поширене в закарпатських і західноукраїнських говорах, наводить його і Б. Грінченко⁵⁷ Етимологія слова прозора: від тепер вже архаїчної форми іменника *дых* (тепер частіше дихання, порів. слов. *dych*⁵⁸) за допомогою префікса за-. У суміжних слов. говорах та в слов. літературній мові на означувану хворобу (в людей на означення астми) вживається назва *zaduch*⁵⁹. Хворого цієї хворобою коня називають *задыхливый*, *задыхливый*.

Від кореня *дых* утворена й інша назва *дыхав'ич'нуст'* (1, 3, 4, 5), *дыхав'ч'нуст'* (6). Поряс уживається сполучення *дыхав'ичный*, *дыхав'ичный кун'* (к'ін', к'їн').

На Старолубовнянщині здебільшого побутує сполучення *запалёный к'ін'*, що в кількох обстежуваних селах паралельно-вживається із *задых*.

Тільки в Руському Казимірі на означення цієї хвороби було записано назву *кол'іга*.

Чемер

Вид хвороби, причиною якої є скипіння крові (у людей і тварин, зокрема коней), зветься в переважній більшості населених пунктів обстежуваної області *чемер*, *чемер'*, *ч'і'мер*, *ч'ім'ір*. Інформатори цей стан хворого коня передавали сполученням: *кун' с'а ўч'емеруў* (2, 3, 4, 6, 11, 13), *к'ін' с'а ўч'емеруў* (19), *к'ін' с'а штем'ерит'* (20), *к'ін' с'а шч'емерил* (34), *кін' ш'а зч'емерыл* (45), *к'ін' с'а ч'емерит* (64). У словнику Б. Грінченка наведено форми чемер⁶⁰ (одне із значень — хвороба коней) та ч'емір⁶¹ (біль у животі). Слово відоме в слов. говорах і в літературній мові (чемер).

Майже в половині обстежуваних сіл на означення згаданої хвороби вживаються сполучення, до складу якого входить дієприкметник *змышёный* або дієслово *умышыў*, *змышыў*, *омышыў*. Приклади: *кун'са умышыў* (1, 3, 6, 7, 9), *к'ін'са омышыў* (21), *к'ін'са змышыў* (27, 29, 33), *к'ін'са змышыл* (34, 36, 37, 41), *кін ш'а змбшив* (61), *змышёный к'ін'* (30, 78). У словнику словацької мови наводиться як розмовне експресивне слово *zmyšit sa*⁶² із значенням *sprochabit sa*, *zjašit sa*, *zbláznit sa* (зійти з глузду, злякатися, здуріти).

Спорадично для згаданої хвороби виступає назва *кулі́ка* (53, 82), *кул'і́ка* (76, 77, 79), *кóл'кы* (84, 85), *бл'áч'ка* (72), порів. укр. літ. *колі́ка*, *ко́лька* та *болячка*.

Здуття корови

Для хвороби, що буває у корови коли напасеться свіжої конюшини, існує на всій обстежуваній території вираз *корб́ва с'а зду́ла*, *корб́ва с'а ўдў́йе*, *корова ш'а одў́йе*, *корб́ва ш'а зду́ва*, *корб́ва ш'а одў́ла* або *здў́та корб́ва*, *обдў́та корб́ва*. В селі Шмиговець записано поряд з *корб́ва с'а зду́ла* і вираз *дустáла крбў́*.

Хвороби шкіри корів

Хвороба корів, при якій робляться струпи (короста) на шкірі, має кілька назв. На Снинщині і в кількох населених пунктах Лабірщини наявна назва *ры́нта*, *ры́нты*, на решті території Лабірщини, Свидниччини та Бардіївщини виступає форма *ры́н'і*, *ры́н'а*. Відповідно до наведеного вживається і сполучення *ры́нта́ва корб́ва*, *ры́н'а́ва корб́ва*, *зы́н'аві́ла корб́ва*. Прикметник ринявий із значенням «струпи́стий, шелудливий» знаходимо і в Б. Грінченка⁶³ та в М. Калала⁶⁴.

У кількох населених пунктах Снинщини та Лабірщини на означення описуваної хвороби записано назву *перёсуш* (3, 10, 31, 36), утворене від дієслова *пересушити* (пересушена шкіра).

Майже на всій території (крім Снинщини) поширені загально-українські назви *стру́лы*, *ко́роста* та *лишáйі*.

Спорадично виступають назви *йіжб́віна* (8), *йіж́віна* (75), *бомбар'і* (2), *тóры* (15), *брýдник* — корб́ва хвóра на брýдник (35), *стру́ты* (68), *пáрхы* — парші́ва корб́ва (76), *вырáжкы* (69), запозичене із слов. мови — *угáжку* та *врéды* (77), запозичене із слов. мови — *vgedy*.

Черв'яки, що творяться в шкірі корів, мають назви *пырнáдл'і* (29, 37, 71, 79, 82, 84), *шпырнáдл'і* (40, 75), *бендрáкы* (77), *пендрáкы* (83).

Червінка

Епідемічна хвороба свиней, при якій шкі́ра тварини покривається червоними плямами, носить назву *ч'ерв'і́нка* (варіанти: *ш'ерв'і́нка*, *ч'ерв'і́нка*, *ч'ерв'і́унка*). У слов. літ. мові на означення цієї хвороби існує назва *červienka*⁶⁵. Іменник *ч'ерв'і́нка* утворений від прикметника *ч'ервёный* (літ. червоний).

У с. Кечківці занотовано назву *ру́жа*. Згадана назва, але для означення інфекційної хвороби шкіри людей, відома в багатьох населених пунктах та в слов. літ. мові⁶⁶.

Мотилця

Назва хвороби овець, яку викликає паразитний глист (що має за наслідок утрату чуття рівноваги), виступає в такому звучанні: *моты́льца* (62), *моты́льца* (71), *моты́льці* (76, 77, 79, 88), *моты́льці* (84, 85), *моты́льці* (7, 54, 58, 59, 85), *моты́льці* (9, 44), *моты́льці* (80), *метел́ца* (6, 14, 18, 19, 24, 28, 31, 32, 46, 50, 51, 52, 53, 58, 65, 69, 70, 75, 85), *мотолы́ці* (39), *мотел́ци* (89), *мотол'і́це* (38), *метел́йца* (55, 68), *метолы́ци* (90), *ментелы́ці* (83).

У багатьох населених пунктах інформатори не називали окремо хворобу, а наводили назву хворої тварини: *мотолы́чна вуўца́* (в'іўца, *вуўца*, *вйвца*, *в'іўца*), *мотел́чна ўвца* (78), *ўвца на моты́льці* (84).

Крім української літературної мови, назва відома в інших слов'янських мовах: слов. *motolica*, чеськ. *motolice*, польськ. *motolysa*, нижньолуж. *mjateljica*, словенське *metiljavica*. В. Махек вважає, що аналізовану назву утворено від *motůl*, оскільки люди вважали, що причиною деяких захворювань є метелики, в яких є захована чарівниця. Народна етимологія пов'язує цю назву з дієсловом *мотати*, оскільки хворі мотилицею вівці б'ють, мотають і вертять головою⁶⁷.

На Лабірщині та Свидниччині відома назва *бет'їжна в'їуца* (12), *бет'їжна в'їуца* (21), *бек'їжна в'їуца* (30, 27, 35, 42), *бет'їжна в'їуца* (26, 34, 41, 48), *бед'їзна в'їуца* (36), *бед'їрна в'їуца* (37). Прикметник *бетежний* утворений від *бетега*⁶⁸ (хвороба), наявний в західноукраїнських та східнославацьких говірках: *befazny*⁶⁹ від *befah* (вид нервового захворювання), що походить з угорського *beteg* — хворий⁷⁰.

Тільки в Дрениці на означення цієї хвороби одержано відповідь *достала хл'їсты*.

Спорадично виступає назва *наказ* (3), порів. *наказа* (літ. заразність), *наказливый* (заразний), слов. *nákaza*, *nákazlivý*.

Сказ (скажений собака)

Назва хвороби псів *скаженість* у місцевих говірках утворена від двох коренів: *біс-* (*біш'*, *беш'-*, *буш'-*, *бес'-*), порів. укр. *бісити* (дуже сердити, гнівити)⁷¹ та *стек-* (*стеч'-*, *стич'-*, *стич'-*).

На Снинщині і частково на Лабірщині вживається форма *зб'їслый*, *зб'їсный*, рідше *зб'їснўтый*, *зб'їсн'їлый*, *зб'їсн'їтый пєс*. Здебільшого на захід від річки Лаборець виступає форма *збеш'н'їтый*, *зб'їш'н'їтый* чи *збуш'н'їтый* (59).

На захід від лінії сіл Пихні, Гостовиці, Паригузіви аж до М. Липника, поряд з наведеними вище формами, znana і назва *стечєный*, *стичєний*, *стєклый*, *устечєный* (25) *пєс*. Згаданий прикметник відомий і в словацьких говорах: *stečený*, *steklý*, *sceklý*⁷². В українських говірках цей прикметник уживається і в значенні неслухняний, непосидючий — *стєкла д'їтина* та дуже кислий — *стєклы йїпка* або *стєклїна*.

Інші хвороби свійських тварин

На питання, які ще знаєте хвороби тварин, крім наведених вище в окремих населених пунктах інформатори наводили такі назви і пояснення:

— *м'їхыр'* (3, 7, 17, 67) — корова майє *м'їхыр'* на йазыку (3), *м'їхыр'* пуд йазыком (7); в селі Шамброн для цієї хвороби наведено назву *кўд'їл'* з поясненням, що це надор (літ. опух) на йазыку;

- *тїл'ук* (3) — коли пўхне лаба а кроў стїє на воду;
- *тїл'ок в голб'ї* — невил'їч'їтєл'на хвороба (17);
- *курмїк* — корова майє на йазыку д'їру і не хїче йїсті (4);
- *нербїт' жалудок* — коли сб'ї корова зїбїє кнїгы с'їч'коў (3);
- *бхвату кор'їу* — коли дїбр'ї не стрївїт а опўхне (30);
- *заставл'їт'с'а кнїжкы* (22); *захвїтит на кнїшкы* (50);
- *корова крў дустала* — коли смїчно зїїст' а нїпїес'а воды (3);
- *корова дустїла паскўду* — зїла на гїлый жалудок (5);
- *паскїда* — коли корова плїче, не мїже йїсті а майє каламўтнї бч'ї (3);
- *прїстїл'* — корова набїват' собоў (9);
- *вїшка* — обл'їзе корб'ї хв'їст (9);
- *тубєра* (6, 46), *сўха хвїрїст'* або ТБЦ (54), *тубєркунбза* (34) — народнї назви для туберкульозу;

- *зїпал* (6, 39) — коли кїн' перемєрз (39);
- *шпїкы* — гїр'ї на кл'їн'ї кїн'а (39);
- *гусєнїц'а* — мїджи ратїц'їмї с'а роспїдне (39);
- *поўх* — у кїн'а зрбїцїц'а пїр'ка на лаб'ї і храмє (34);
- *шал'* (у кон'а) — храмє на лабы (34), *шїл'ка* — гїр'а нат копїтом (82);
- *воїшка* (у кон'а) — зрбїцїц'а струп на нїз'ї і к'їн' храмє (34);
- *брїдник* (у короў) — хвороба, від якої тварина здохне;

- *паскúды* (34, 56) — корова на бч'і плáч'е (34);
- *бол'áч'ка* (у коров) — бр'іх бóлит' (34);
- *черв'інка* (у коров) (34);
- *слинтаўка* (8, 12, 46, 51, 57, 80), *слынтаўка* (48), *сл'інаўка* (76), *сл'інаўка* (77, 79) — літ. ящур;
- *зац'па* — кóли кóн'а за́пхат' і не мо́же й́сти (57);
- *кул'гаўка* (59, 75), *кул'áўка* — ра́тиц'і по́схд'ат (79), *кул'áвит ста́ток* (76), *обрна* (80);
- *хромóта* — корóвы храма́ют (77), *пор'áтка* — ста́ток ро́жний оку́'гав'іе а опúхне (82);
- *корова ш'а підб'ійе* — храм'і́е (79);
- *мертвыц'а* (84, 85) — хвороба, під час якої з'являється на коліні коня гиря;
- *жур* — бч'і спúхнут (82);
- *йіж'іны* — на́дор (літ. опух) на ц'іпках (82);
- *на óч'і* — наду́ват йу, трéба з й'глом на óку пре́біти (75);
- *червинкúе* — зоч йей пр'іде (71), *черв'інка у корóў* (34);
- *запал'іт'іш'а* — черéва му (коневі) хóд'ат як гармон'і́а (79).

У багатьох селах причину різних захворювань свійських тварин старше покоління вбачає у здібності «недобрих» людей накликати хвороби на людей і тварин. Саме тому часто зустрічається вираз «стало с'а му з оч», «прійде йі з оч», «храмле із оч» і т. п.

Ветеринар

Ветеринарна служба в довоєнні роки була дуже слабо поширена. Одноосібне господарство в гірських місцевостях було малопродуктивним і не завжди прогдувало бідні селянські сім'ї. Через те не вистачало грошей на лікування сім'ї, а хвороби тварин здебільшого лікували самі селяни. Спеціальну місцеву назву для селянина, що лікував свійських тварин, виявлено тільки в одному випадку: *в'іщец' (75)*. Здебільшого уживалась описова форма на зразок: тот што с'а розу́міт гу ста́тку (76), му́дрый до корóў (83), тот што гу корóвам хóдит (29).

У довоєнні роки майже на всій обстежуваній території на описуване поняття вживалась назва *куршміт* (варіанти *кúршміт*, *коршміт*) запозичене з нім. мови Kurshmied (фельдшер), яку зараз витісняє словацька назва *зверолéкар* (*зверолéкар'*, літ. ветеринар). Спорадично виступають назви *дóхтор* (74), *мáргадóхтор* (90), *ветер'інар* (71) та *т'ірарц* (83), *тирaлц* (89). Останнє запозичене з нім. мови Tierarzt. Назви *куршміт* та *тирарц* поширені і в східнословачьких говорах. Форма *tiracet* відома і в польськ. говорах⁷⁸.

Здох, здохла (про коня та корову)

На питання «як говориться про корову, коня, бджолу і т. п., які перестали жити» одержано в переважній більшості населених пунктів відповідь *здох*, *здóхла*, *здéхла*, *здóхва*, *заг'їнула*, *зг'їнула*, *зг'їбла*, *заг'їбла*. В одному випадку (83) одержано пояснення: *здóхва сáма, од'їшва дор'їзана* (про корову).

По відношенню до бджоли майже не зустрічаємо вираз *здохла*. Замість нього подано наступні сполучення: *пчóла пáла* (1), *пчóла пог'їнула* (8), *пчóли пропáли* (9), *пчóла умрé* (21), *пчóла вмéрла* (27), *пчóла заумре* (35), *пчóла спáдла*, *заумáрла* (38), *пчóла гмéрла* (59), *пчóвы выкапáли*, *выгынúли*, *гмéрли* (76), *пчóла хпáла* (78), *пшчóва гмéрва* (77), *пшчóва гмрé* (79, 83), *пчóва гмéрва* (82), *пчóла ўмре* (89, 90).

IV. Назви свійських птахів

Півень

На всій обстежуваній території для самця курей уживається назва *кóгут*, *когúт*, *ког'їбт* (88), *когúот* (85, 82). В. Махек уважає, що назва походить від звуків півня ко-ко, яким він скликає курей до зерна, або коли їх попереджає про небезпеку. До наведених звуків додавався пізніше

суфікс -ut (замість спільнослов'янського -t), а внутрішнє друге к/ набувало властивостей сонорних звуків (sonopisace vnitřního k). Так виникло чеськ. kohout, слов. kohút та наведені вище місцеві форми.

Курка

На Снинщині, Лабірщині, Свидниччині та частково Бардіївщині поширена загальноукраїнська назва *кúрка*, фонет. варіанти — *кúорка* (84, 85, 86), *кйóрка* (88), далі на захід виступає форма *кúра*, ізоглоса якої поширена в слов. говорах та словацькій літературній мові.

У багатьох населених пунктах розрізняється сорт куроку тільки за кольором пір'я: *б'ілы*, *чóрны*, *р'áбы*, *червѣны*, *стракáты*, *жбѹты*, *жбѹты* — *злáшка* (5), *таркáсты*. Проте існує назва і за зовнішнім виглядом куроку: *хбѹпáтi* (86, 76, 51, 49, 42), *голошы́кы* (83), *лысоголдѹкы* (78), *гблы шы́йкы* (24), *чубáты* (24), *гребенáркы* (24), за призначенням: *носнiц'и*, *носн'иц'и*, *мйасáркы*, *месóва* (червiнка), за походженням та іншими ознаками: *йапóнкы*, *валáшкы*, *л'ингоркы*, *тапiйáнкы* (67), *л'инѹткы*, *вбу́тáнкы* (83), *пантóркы* (73), *кокы́н'и* (37, 36), *турѣцкы* (37), *вло́шка* (33), *препелiчкы* (24), *перлiчкы* (11, 12), *партизánкы* (8), *йердечáнкы* — утворено від початкових літер слов. назви артілі JRD — *jednotné roľnícke družstvo* (4), *летрiчнi кúоркы* (б'лi'і спiд летрiкы) (82) — курки із інкубатора.

Квочка

На Снинщині та частково Лабірщині для курки, що висиджує та водить курчат, існує назва *квóчка* (90, 76, 78, 71, 72, 73, 69), *квóчка* (79, 82), *квóш'ка* (85), *квóш'ка* (74), *кувóчка* (75, 77, 80, 81, 83, 85, 86, 87, 88, 89), *кувóш'ка* (85). На всій іншій території поширена назва *квóка*.

Качка, качур

На всій обстежуваній території поширені загальноукраїнські назви для качки та качура. На Снинщині наголос на слові *качúр* виступає на останньому складі. Фонет. варіант зазначено тільки в селі Пудгородь: *каш'ка*, *каш'ур*. Спорядично виступає назва *тáйка* (88) та *тáс'ка* (41). Тільки в одному випадку записано форму *ка́хны* (запозичене із чеськ. kachna).

Гуска, гусак

Для самиці гусей поширена загальноукраїнська назва *гúска* з фонет. варіантом *гúоска* в с. Пудгородь.

Для самця гусей записано кілька назв. Найбільш поширеним є *гусáк* (крім Снинщини), *гусáр'* (*гúсар'*) та *гунáр* (*гúнар*, *гúнар'*). Ізоглоса останніх двох слів продовжується в західно-словацьких говорах⁷⁴, з цим значенням слово *gupár*⁷⁵ уживається і в слов. літ. мові. Назва *гунáр* запозичена з угор. *gupár*⁷⁶.

У кількох населених пунктах на означення самиці гусей засвідчена назва *гус'* (12, 8, 4), *гущ'* (28), *гус* (5, 6, 14), *гуйс'* (7, 11), *гийс'* (9), *гúса* (10). Форми *hus* (-i), *húsa* (-afa) знані і в слов. літ. мові.

Слово *гúска*, *гус'* (і відповідні варіанти) засвідчено і в переносному пейоративному значенні про недосвідчену чи глупу жінку: *што слúхаш тóту глупу гúску!* (59).

Індик, індичка

На всій обстежуваній території для самки індика znana тільки назва *пúл'ка*; для самця вживається назва *пúл'ак* (*пул'áк*) та морфологічний варіант *пúл'ош* (2, 3, 6, 10). Ізоглоса цих назв продовжується в закарпатських і в слов. говорах⁷⁷.

Голуб, голубка

Назва *голуб* поширена на всій обстежуваній території, фонетичні варіанти *гблуп* (84) та *гбвуп* (5, 6, 12, 15). Для самки голуба поширена загальноукраїнська назва *голупка*, а відома й інша форма, утворена за допомогою суфікса -иц'а, -ица, -иц'а, -ица та -ын'а: *голубиц'а*, *голубица*, *голубица*, *голубын'а*.

Назва *голуб* походить із спільнослов'янського *golǫbъ*, відома в сучасних слов'янських мовах: рос. голубь, блгр. — гълъб, голъб, слвн. *golôb*, чеськ., слов. *holub*, польськ. *gołąb*, србхрв. голуб, в.-луж. *hołub*, *holb'*, н.-луж. *gólub'*, *gólb'*⁷⁸.

На всій обстежуваній території розрізняються в основному свійські, дикі та польові голуби. В окремих місцевостях наводиться сорт голубів *поштар'і* (87), *поштовый* (2), *поштовы* (16, 24, 44, 70, 85), *поштары* (51), *поштары* (18, 45). В поодиноких селах сорт голубів розрізняється за кольором: *чорні*, *білі* (87), *жолти*, *білі*, *раба́ти*, *сіви* (10).

Спільна назва для свійських птахів

У цьому значенні вживаються загальноукраїнські назви *птиц'а* (30, 34, 36, 39, 47, 48, 52, 54, 56, 59, 60, 63, 71, 78, 90), *птица* (28, 79), *пт'іц'а* (46, 51, 61, 66), *птиц'а* (35), *птахи* (40), *птахи* (25) та форма із суфіксом -ына: *пташына* (22).

Від кореня *дроб-* (*дріб-*, *др'іб-*) утворено назви *дроба* (87), *дробйазок* (68, 72, 76, 80, 81, 88), *дробез* (11, 85), *друбйна* (70, 83, 88), *дробйна* (33, 35), *друбез* (53, 58), *дробез* (55), *дробиск* (67), *друбйаз'* (88), *дроб'изг* (50, 64), *др'ібн'авйна* (37). Ізогласа окремих назв продовжується і в словацьких говорах. Утворення *drobig* у такому значенні наводить М. Калал⁷⁹, проте *drobigz* у слов. літ. мові⁸⁰ наводиться тільки із значенням: а) малі діти, б) дрібні речі. Слово *drobā*, *drobať*, *drobāt* у значенні дрібні речі та свійські птахи знаходимо в М. Калала⁸¹. Слово *drůběž* уживається в чеськ. літ. мові⁸².

Словотворчі суфікси таких слів, як *дроб'изг* та, очевидно, і *дробйазок* указують, що це словакізми. Так само форми *друбез*, *дробез* слід вважати чехізмами.

Поряд з наведеними назвами на всій території значно поширене слово *гадйна*, *гыдйна* (83), *гидина* (75), *гидйна* (24, 44, 57) та *гидйна* (24). Слова *гадйна*, *гыдйна*, *гидина* утворені від діалектного *гыдити* чи *гадити* (бруднити), порів. укр. літ. гидити. У східнославацьких говорах засвідчено назву *hadzina*⁸³, а в літ. мові *hydina*, *hyd* (свійські птахи)⁸⁴.

Аналіз назв, що стосуються свійських тварин та птахів, дають можливість зробити певні висновки: 1) значна кількість назв є наявна і в інших слов'янських мовах, що свідчить про їх спільнослов'янську основу; 2) переважна більшість термінів є наявна і в інших українських говорах та в сучасній українській літературній мові; 3) ізогласа деяких лексем поширюється на Закарпатті та в Галичині; 4) у довоєнний період було засвоєно ряд назв з мови словацької, угорської, чеської, німецької, польської та румунської; 5) у післявоєнні роки, зокрема з колективізацією сільського господарства, в місцеві українські говори потрапляє значна кількість словакізмів, що паралельно вживаються з існуючими українськими, або зовсім їх замінили; 6) досі існує чимало вузькокальних термінів, етимологію яких не в усіх випадках вдалось установити; 7) інформаторами в окремих населених пунктах було переважно старше покоління, середнє покоління вже гірше знає місцеві назви, пов'язані з годівлею свійських тварин та птахів, а молодше покоління, що працює в галузі сільського господарства, краще знає словацькі назви.

СПИСОК НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ*

1. Страняни	47. Крайня Бистра
2. Камйонка	48. Гунківці
3. Орябина	49. Ольшавка
4. Якуб'яни	50. Руський Казімір
5. Ториски	51. Бодружаль
6. Великий Сулин	52. Мироля
7. Шамброн	53. Сташківці
8. Малий Липник	54. Буківці
9. Удоль	55. Маківці
10. Словинки	56. Гавай
11. Гачава	57. Руська Поруба
12. Легнава	58. Чертіжне
13. Орлів	59. Габура
14. Руська Воля	60. Микова
15. Шариське Ястраб'є	61. Мала Поляна
16. Снаків	62. Олька
17. Лівів	63. Борів
18. Дренниця	64. Видрань
19. Петрова	65. Нягів
20. Курів	66. Красний Брід
21. Кружльов	67. Вишні Чабини
22. Нижній Тварожець	68. Волиця
23. Ондавка	69. Збуцька Біла
24. Бехерів	70. Палота
25. Хмельова	71. Ольшинків
26. Андрійова	72. Вишава
27. Біловежа	73. Збійне
28. Ряшів	74. Гуменський Рокитів
29. Микулашова	75. Машківці
30. Дубова	76. Гостовиці
31. Шариське Чарне	77. Паригувці
32. Нижній Мирошів	78. Пихні
33. Шашова	79. Звала
34. Кечківці	80. Старина
35. Вишній Орлик	81. Стакчин
36. Вапеник	82. Колонія
37. Свидничка	83. Руське
38. Кружльова	83а. Велика Поляна
39. Мироля	84. Шмиговець
40. Нижній Орлик	85. Підгородь
41. Свидник	86. Рунина
42. Грабівчик	87. Улич
43. Раківчик	88. Убля
44. Бенядиківці	89. Нова Седлиця
45. Собош	90. Збій
46. Медвеже	

* У тексті наводиться тільки порядковий номер населеного пункту.

ПОЯСНЕННЯ СКОРОЧЕНЬ У ПРИМІТКАХ

- BSE — Brückner, A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa 1957.
 ВГЛ — Верхратський, І. Про говор галицьких лемків. Збірник Філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка, т. V. Львів, 1902.
 ГСУМ -- Грінченко, Б. Д. Словарь української мови, т. I—IV. К., 1907—1909.
 ДЛА — Дзендзелівський, Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (Лексика), ч. I. Ужгород, 1958, карта № 89.
 ЭСРЯ — Шанський, Н. М., Этимологический словарь русского языка. Вид-во Московського університету, т. I, випуск 1—5/. М., 1963—1973.
 ЗНТШ — Верхратський, І. Знадоби для пізнання угорскорусских говорів. Записки Наукового товариства ім. Шевченка, т. XXVII—XXX. Львів, 1899.
 КЭС — Шанский, Н. М., Иванов, В. В., Шанская, Т. В. Краткий этимологический словарь русского языка. М., 1961.
 MES — Machek, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1968.
 MEW — Miklosich, F. Etymologische Wörterbuch der slawischen Sprache. Wien 1886.
 NDL — Buffa, F. Nářečie Dlhej Lúky v Bardejovskom okrese. Bratislava, vyd. SAV 1953.
 ПОС — Павлович, А. И. Чешско-русский словарь. М., 1963.
 PSG — Horodyska-Gadkowska, G. Polskie słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych. Wrocław—Warszawa—Kraków 1967.
 ПУС — Польсько-український словник (у двох томах). Вид-во АН УРСР, К., 1958.
 РСХР — Сербско-русский словарь. М., 1960.
 SSK — Káľal, M. Slovenský slovník z literatúry a nářečí č. I., II. B. Bystrica 1924.
 SSJ — Slovník slovenského jazyka. Vyd. SAV, diel I.—V. Bratislava 1959—1965.
 СУМ — Словник української мови. Вид-во «Наукова думка», т. I—IV. К., 1970—1974.
 УРС — Українсько-російський словник. Вид-во АН УРСР, т. I—IV, 1953—1963.
 ФЭС — Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка. Вид-во «Прогресс», т. I—IV, 1964—1973.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

блгр.	— болгарський
блр.	— білоруський
в.-луж.	— верхньолужицький
давруськ.	— давньоруський
діал.	— діалектне
жін.	— жіночий
лат.	— латинське
літ.	— літературне
н.-луж.	— нижньолужицьке
нім.	— німецьке
польськ.	— польське
порів.	— порівняй
рос.	— російське
слв.	— словенське
слов.	— словацьке
спільнослов.	— спільнослов'янське
србхрв.	— сербохорватське
угор.	— угорське
фонет.	— фонетичний
чеськ.	— чеське

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

- AUSTBAUEROVÁ, G. a kol. Maďarsko-slovensko-český slovník. SPN, Bratislava 1959.
 BRÜCKNER, A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa 1957.
 BUFFA, F. Nářečie Dlhej Lúky v Bardejovskom okrese. Vyd. SAV, Bratislava 1953.

- ВЕРХРАТСЬКИЙ, І. Про говор галицких лемків. Збірник Філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка, т. V. Львів, 1902.
- ВЕРХРАТСЬКИЙ, І. Знадоби для пізнання угорско-руських говорів. Записки Наукового товариства ім. Шевченка, т. XXVII—XXX. Львів, 1899.
- ГОРБАЧ, Олекса О. Південнолемківська говірка й діалектний словник села Красний Брід. Б. Л. Меджилаборець (Пряшівщина). Вид-во Український вільний університет. Мюнхен, 1973.
- HORODYSKA-GADKOWSKA, G. Polskie słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych. Wrocław—Warszawa—Kraków 1967.
- ГРИГОРЬЕВА, Р. И. Сербско-хорватско-русский словарь. М., 1960.
- ГРИНЧЕНКО, Б. Д. Словарь української мови. Т. I.—IV. К., 1907—1909.
- Dotazník pro výskum českých nářečí. ČSAV, Praha 1964—1965.
- ДЗЕНДЗЕЛІВСЬКИЙ, Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР. Ч. I—II. Ужгород, 1958—1960.
- Etnografický atlas Slovenska. Dotazník I, diel B. SAV, Bratislava 1970.
- KÁLAL, M. Slovenský slovník z literatury a nářečí I, II. B. Bystrica 1924.
- Kwestionariusz do badań słownictwa ludowego. Zeszyt I—V. PAN, Wrocław 1958.
- ЛИСЕНКО, П. С. Словник польських говорів. К., 1974.
- ЛИСЕНКО, П. С. Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся. К., 1961.
- МАСНЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1968.
- MIKLOSICH, F. Etymologisches Wörterbuch der slawischen Sprache. Wien 1886.
- ПАВЛОВИЧ, А. И. Чешско-русский словарь. М., 1963.
- Польсько-український словник (у двох томах). Вид-во АН УРСР, К., 1958.
- ПРОКОПЕНКО, В. А. Областной словарь буковинских говорів. Збірник «Карпатская диалектология и ономастика». М., 1972, с. 411—478.
- Slovník slovenského jazyka, diel I—V., Vyd. SAV, Bratislava 1959—65.
- Словник української мови, т. I—V. Вид-во «Наукова думка», К., 1970—1974.
- СРЕЗНЕВСКИЙ, И. И. Материалы для Словаря древнерусского языка. Т. I—III. Санктпетербург 1893—1903.
- Українсько-російський словник, т. I—IV. Вид-во АН УРСР, К., 1953—1963.
- ФАСМЕР, М. Этимологический словарь русского языка, т. I—IV. Вид-во «Прогресс», М., 1964—1973.
- ШАНСКИЙ, Н. М. Этимологический словарь русского языка, т. I (выпуск 1—5). Вид-во Московського університету, М., 1963—1973.
- ШАНСКИЙ, Н. М., ИВАНОВ, В. В., ШАНСКАЯ, Т. В. Краткий этимологический словарь русского языка. М., 1961.

ПРИМІТКИ

- ¹ Пропонована розвідка є продовженням статті «Назви свійських тварин та частин їх тіла в говорах українців Східної Словаччини», надрукованої в збірнику Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae, Jazykovedný zborník 6, SPN, Bratislava 1983, с. 205—226.
- ² SSJ, III, с. 40.
- ³ МЕС, с. 282, ВЕС, с. 260, ФЭС, с. 360.
- ⁴ СХРС, с. 102.
- ⁵ SSJ, II, с. 578.
- ⁶ ФЭС, т. III, с. 35.
- ⁷ SSJ, т. IV, с. 458.
- ⁸ PSG, с. 49.
- ⁹ Там же, с. 49.
- ¹⁰ Там же.
- ¹¹ СУМ, т. III, с. 408.
- ¹² SSJ, т. I, с. 152.
- ¹³ ГСУМ, т. III, с. 96.
- ¹⁴ СУМ, т. V, с. 692.
- ¹⁵ МСДЯ, т. I, с. 1415.
- ¹⁶ СУМ, т. IV, с. 341.
- ¹⁷ SSJ, т. I, с. 772.
- ¹⁸ СУМ, т. IV, с. 392.
- ¹⁹ SSK, ч. I, с. 283.
- ²⁰ Там же, с. 261.
- ²¹ УУС, с. 344.
- ²² Там же, с. 281 та 429.
- ²³ SSJ, т. V, с. 14.
- ²⁴ СУМ, т. V, с. 543.
- ²⁵ ВГЛ, с. 288.
- ²⁶ SSJ, т. V, с. 218.
- ²⁷ SRC, с. 820.
- ²⁸ Там же, с. 580.
- ²⁹ SSJ, т. III, с. 892.
- ³⁰ Там же, т. II с. 134.
- ³¹ MNL, с. 115.
- ³² Там же, с. 115.
- ³³ ВГЛ, с. 463 та 434.
- ³⁴ SSJ, т. II, с. 134, SKK, т. I, с. 330.
- ³⁵ СУМ, т. VI, с. 15.
- ³⁶ SSK, т. II, с. 708.
- ³⁷ MLN, с. 98.
- ³⁸ MSCS, с. 558.
- ³⁹ SSJ, т. I, с. 99.
- ⁴⁰ SSK, т. I, с. 26.
- ⁴¹ ГЛ, с. 496.
- ⁴² SSJ, т. IV, с. 443.
- ⁴³ SSJ, т. II, с. 688.
- ⁴⁴ ВГЛ, с. 424.
- ⁴⁵ SSK, т. I, с. 236.
- ⁴⁶ ПУС, т. I, с. 163.
- ⁴⁷ MLN, с. 112.
- ⁴⁸ MLN, с. 112.
- ⁴⁹ До прикметника буланій у СУМ, т. I, с. 253 наведено пояснення «світло-рудий (про масть коня)», а в «Словаре русского языка» С. И. Ожегова, М., 1953, с. 51 — «светло-желтый (о масти лошадей)».
- ⁵⁰ УУС, с. 224.
- ⁵¹ MLN, с. 112.
- ⁵² УУС, с. 681.
- ⁵³ ВГЛ, с. 460.
- ⁵⁴ SSK, т. I, с. 236.
- ⁵⁵ ГСУМ, т. I, с. 31.
- ⁵⁶ SSK, т. I, с. 17.
- ⁵⁷ ГСУМ, т. II, с. 35.
- ⁵⁸ SSJ, т. I, с. 356.
- ⁵⁹ SSJ, т. V, с. 404.
- ⁶⁰ ГСУМ, т. 4, с. 450.
- ⁶¹ Там же, с. 451.
- ⁶² SSJ, т. IV, с. 658.
- ⁶³ ГСУМ, т. IV, с. 17.
- ⁶⁴ SSK, т. II, с. 591.
- ⁶⁵ SSJ, т. I, с. 204.
- ⁶⁶ Там же, т. III, с. 896.
- ⁶⁷ MES, с. 375.
- ⁶⁸ ГСУМ, т. I, с. 53.
- ⁶⁹ SSJ, т. I, с. 22—23.
- ⁷⁰ MSCS, с. 52.
- ⁷¹ СУМ, т. I, с. 190.
- ⁷² SSK, т. I, с. 643.
- ⁷³ PSG, с. 65.
- ⁷⁴ SSK, т. I, с. 154.
- ⁷⁵ SSJ, т. I, с. 446.
- ⁷⁶ MSCS, с. 193.
- ⁷⁷ SSK, с. 557.
- ⁷⁸ ФЭС, т. I, с. 432—433.
- ⁷⁹ SSK, т. I, с. 116.
- ⁸⁰ SSJ, т. I, с. 332.
- ⁸¹ Там же.
- ⁸² ЧРС, с. 107.
- ⁸³ SSJ, т. I, с. 157.
- ⁸⁴ SSJ, т. I, с. 546.

RESUMÉ

Mikuláš ŠTEC. Terminológia chovu domácich zvierat a hydiny v nárečiach Ukrajincov východného Slovenska

Príspevok je venovaný výskumu slovnej zásoby ukrajinských nárečí na východnom Slovensku (vecné okruhy — chov dobytky, farby kráv a koní, choroby domácich zvierat, názvy domácich vtákov). Aktuálnosť výskumu je motivovaná zmenou súkromnovlastníckeho spôsobu poľnohospodárstva na moderné kolektívne hospodárstvo, zánikom viacerých pôvodných nárečových názvov, resp. ich zamenou slovakizmami. Podkladom pre napísanie štúdie bol lexikálny nárečový materiál z deväťdesiatich ukrajinských lokalít východného Slovenska (terénny výskum na základe autorovho dotazníka bol uskutočnený v rokoch 1969—1973). Zámerom tejto práce je zozbierať čo najväčší počet ukrajinských nárečových pomenovaní týkajúcich sa uvedených štyroch vecných okruhov, komentovať niektoré názvy z etymologického, resp. sémantického hľadiska. Zo získaného materiálu je možné urobiť tieto závery: 1. prevažná väčšina pomenovaní má spoločný slovanský pôvod: púto, otáva, otrúbi, žólob, jásla, prypnúti a i., ktoré sú zväčša známe v susedných zakarpatských, ale aj iných ukrajinských nárečiach a v súčasnej spisovnej ukrajinčine: pasovýs'ko, košára, motúzok, óbrík, síčka, pályc'a, str'ásky, čémer, motylýc'a, gédzati s'a a pod.; 2) jestvuje rad pomenovaní prevzatých zväčša v predvojnovom období zo slovenčiny, češtiny, maďarčiny, poľštiny a nemčiny: paškúv, štrang, gúnar, drúbež, gyjs' (hus) a ďalšie; 3) značný počet pomenovaní sa vyskytuje iba v jednej či niekoľkých lokalitách; spasvýsko (pasienok), rajčúfa, kvap (sečka s otrubami), popefák (kôň sivej farby), vučkanýstyj (grošovaný), prypačkvati (priväzať), kizderyti s'a (bzkať sa) a pod.

РЕЗЮМЕ

Николай ШТЕЦ. Терминология, связанная с разведением домашних животных и птицы, в говорах украинцев Восточной Словакии

Работа занимается исследованием словарного состава (лексики) украинских говоров в Восточной Словакии (вещественные области — разведение скота, цвет коров и коней, болезни домашних животных, названия домашней птицы). Актуальность исследования определяется переменой частнособственнического способа сельского хозяйства на современное коллективное хозяйство, исчезновением многих подлинных диалектных названий или же их заменой словакизмами. Основанием для написания работы был лексический материал говоров из девяти украинских пунктов Восточной Словакии (полевое исследование на основании анкеты автора было осуществлено в 1969 — 1973 гг.). Целью этой работы было собрать как можно большее количество украинских говоровых названий, касающихся названных четырех вещественных областей, объяснить некоторые названия из этимологической или же семантической точки зрения. Исходя из собранного материала, можно сделать следующие выводы:

1) преимущественное большинство названий имеет общее славянское происхождение: „пүто“, „отава“, „отруби“, „жолоб“, „ясла“, „припнути“ и др., которые главным образом известны в соседних закарпатских в других украинских говорах, а также в современном украинском языке: „пасовисько“, „кошара“, „мотузок“, „обрик“, „сичка“, „палиця“, „стряски“, „чемер“, „мотилиця“ и т. д.

2) существует ряд названий, заимствованных большей частью в довоенное время из словацкого, чешского, венгерского, польского и немецкого языков: „пашкув“, „штранг“, „гунар“, „друбеж“, „гийс (гусь)“ и др.;

3) большое количество названий встречается только в одном или нескольких населенных пунктах: „спасвиско“ (пастбище), „райчуля“, „квп“ (сечка и отруби), „попеляк“ (лошадь серого цвета), „вучканистый“ (пегий), „припалькувати“ (привязать), „киздерити ся“ (брыкаться) и др.

RESÜMEE

Mikuláš ŠTEC. Terminologie, die mit der Zucht von Haustieren und Geflügel in Mundarten der Ukrainer in der Ostslowakei verbunden ist

Die Arbeit beschäftigt sich mit der Erforschung des Wortbestandes (des Wortschatzes) der ukrainischen Mundarten in der Ostslowakei (sachliche Bereiche: Viehzucht, Kuh- und Pferdefarben, Krankheiten der Haustiere, Benennungen des Geflügels). Die Aktualität der Erforschung wird durch eine Verwandlung der privateigentümlichen Weise der Landwirtschaft in eine moderne Kollektivwirtschaft, durch das Verschwinden vieler authentischen mundartlichen Benennungen oder durch ihren Ersatz von Slowakismen bestimmt. Als Grundlage für die Anfertigung dieser Arbeit diente ein lexikalisches mundartliches Material aus neunzig ukrainischen Orten der Ostslowakei (die Feldforschung wurde auf Grund eines Fragebogens des Autors in den Jahren 1969 — 1973 durchgeführt). Das Ziel der Arbeit bestand darin, ukrainische mundartliche Benennungen, die die vier genannten sachlichen Bereiche betreffen, möglichst viel zu sammeln und einige Benennungen aus dem etymologischen oder semantischen Standpunkt zu kommentieren. Vom gesammelten Material ausgehend, kann man die folgenden Schlußfolgerungen ziehen:

1) der größte Teil der Benennungen hat eine allgemeine slawische Herkunft: puto, otava, otruby, žolob, jasla, pryprnuti u. a. m., die meistens in transkarpatischen Nachbarn- und auch in anderen ukrainischen Mundarten, sowie in der heutigen ukrainischen Schriftsprache bekannt sind: pasovysko, košara, motuzok, obrík, sička, palyč'a, str'asky, čemer, motylyč'a, gedzati s'a u. ä.;

2) es gibt eine Reihe von Benennungen, die meistens in der Vorkriegszeit aus der slowakischen, tschechischen, ungarischen, polnischen und deutschen Sprache entlehnt wurden: paškuv, štrang, gunar, drubež, gyjs' (Gans) u. a. m.

3) die große Zahl der Benennungen ist nur in einem oder in einigen Dörfern vorhanden: spasvysko (Weide), rajčufa, kvap (Häcksel und Kleie), popeľak (Schimmel), vučkanystyj (scheckig), prypařkuvati (anbinden) kizderyti s'a (ausschlagen) u. a. m.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

ІНОЗЕМНА БАЙКА У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА ПАВЛОВИЧА

ЙОСИФ ШЕЛЕПЕЦЬ, ДЕРЖАВНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА, ПРЯШІВ

Олександр Павлович у процесі своєї поетичної творчості звертався до найрізноманітніших джерел, з яких черпав теми, образи, сюжети і мотиви своїх творів. Він почерпував їх як з усної народної творчості, так і з літератур інших народів. У літературах інших народів його цікавили передусім такі жанри, сюжет яких найбільше підходив для побудови морального прикладу, пояснення вчинку людини, який максимально впливав би на читачів і слухачів. У полі його зору стояли іноземні твори, які мали морально-повчальний зміст і в стислій формі давали читачам погляд на ті чи інші явища життя і настановляли їх вести себе в окремих життєвих ситуаціях наперед указаним способом. Такими іноземними творами для нього були байка та фацеція, широко розповсюджені в попередній епохи розвитку європейських літератур.

Олександр Павлович використав у своїй творчості античну байку, аполог та байку середньовіччя й барокко. Нав'язуючи на античну байку, він користувався передусім байками Езопа, в якого запозичив сюжет твору «Хлопець-злодій і його мати»¹.

Сюжет цієї байки Езопа такий: хлопець у школі вкрав у свого товариша табличку і приніс матері. Але мати не покарала його, а похвалила. Іншим разом він украв плащ і приніс матері. Вона ще більше похвалила його. Хлопець виріс і пробував красти більші речі. Його спіймали і повели до ката. За ним йшла його мати і біла себе в груди. Син попросив дозволу щось сказати їй у вухо. Мати швиденько підійшла до нього, а він вхопив зубами її вухо й відкусив. Мати стала звинувачувати сина в безчесті, та син відповів, що коли б вона покарала його тоді, коли вперше вкрав, він не дійшов би до того, що тепер ведуть його на страту.

Олександр Павлович, як цілий ряд тодішніх слов'янських поетів, дав віршовану переробку цієї байки. Свою переробку Езопа він реалізував не як той самий адекватний жанр, як це було здебільша прийнято в тодішніх поетів, а як складову частину свого великого за обсягом вірша «Уч на добре сина, то не буде псина»². Її він задумав як широку епічну розповідь з найменшими подробицями про те, що відбулося десь близько в певній місцевості, точна назва якої не наводиться, бо вона тут зайва подробиця. Його розповідь протікає в річищі, в якому розповідалось про подібні події сліпими та іншими каліками-оповідачами на ярмарках та храмових святах упродовж попередніх століть, а також у XIX столітті, коли Павлович складав свій твір. Саме так починається його переробка Езопа:

Раз істого к шибениці
збойця провадили,
там на чудо с каждой страни
люди ся сходили.

Після зачину Олександр Павлович починає розповідати про те, що збійник в юрбі народу побачив свою маму і попросив дозволу поговорити з нею. Суддя йому дозволив. Тоді

Мати пришла а зачала
ухо напинати,
бо думала, же син буде
ей нечто шептати.
Тогда збойця приправилса
острими зубами
і откусил едно ухо
цілком своєю мамі.

В Езопа мати звинувачує сина в безчесті, а в Павловича замість того люди вимагають покарати злодія. Та як в Езопа, так і в Павловича злодій просить слова і говорить:

не карала мене мати
за зле в молодості,
а прото ся дочекала
днесь такой радості.

Раніше, ніж дійти до цієї сентенції, злодій у творі Павловича перераховує всі свої вчинки, за які мати ніколи його не карала та які ще й приховувала. Йшлося про крадіжку в сусіда «ігли, дратви, шила», випасання худобою вдовиного зерна, крадіжку курки, гуски, що їх мати решетом прикривала замість того, щоб покарати сина й повернути вкрадене потерпілим. Хлопець-злодій Езопа в переробці Павловича перенесений з античного світу в епоху XIX сторіччя, в соціальні обставини закарпатоукраїнського села, в якому автору довелося жити і працювати в середовищі свого народу.

Байка Езопа «Хлопець-злодій і його мати» перероблена Павловичем у першій — тринадцятій строфах другої частини вірша «Уч на добре сина, то не буде псина». Після тринадцятої строфи його вірша слідує ще п'ять строф із морально-дидактичним змістом, роз'ясненням і розтлумаченням звершеної події. Такий тип переробок байок Езопа у слов'янських літературах другої половини XIX сторіччя був уже рідкісним. Мав він місце в попередньому столітті, наприклад, у творчості сербського літературного і культурного діяча Досифея Обрадовича, який до своїх переробок байок Езопа додавав широкі морально-дидактичні пояснення³.

Як жанр Павловичем переробка байки Езопа «Хлопець-злодій і його мати» вже не сприймається як байка, а як епічний твір, метою якого було впливати на мислення і поведінку людей, учити їх, привчати до додержання моральних засад і принципів у житті в сільській громаді.

Іншим джерелом, використаним Олександром Павловичем у його творчості, є аполог. Він лежить в основі його вірша «Людяма не могла угодити мати ані піше, ані на осляти»⁴. Аполог, що його Олександр Павлович узяв за основу свого вірша, має багатівкову традицію. Вперше його знаходимо в латинському збірнику оповідань Арнольда з Лієжа *Alphabetum narrationum* — «Азбука оповідань», в якому він надрукований під назвою *Verbis semper non est adherendum* — «Не слід завжди зважати на розмови». У ньому розповідається про те⁵, що якийсь чоловік їхав верхи на осли, а його малий син ішов пішки. Люди, що їх зустрічали, казали: «Ось старий іде на осли, а слабого сина лишає йти пішки». Почувши це, чоловік посадив хлопця на осла, але зустрічні люди знову засуджували його, кажучи, що старий із підірваним здоров'ям іде пішки, а хлопець верхи. Після того на осла сіли разом батько із сином, але люди знову говорили: «Ось вони завантажують осла і знеслюють його». Батько із хлопцем зійшли з осла, але люди знову казали, що от які дурні, ведуть осла і ніхто не іде на ньому верхи. Після того батько із сином понесли осла, та люди знову засуджували їх за те, що замість того, щоб осел ніс їх, вони несуть його. Вислухавши все це, чоловік сказав хлопцеві: «Робім ми сяк чи так, люди завжди будуть обмовляти нас. Отже, не треба звертати увагу на людські розмови, а робити те, що слід».

Цей аполог був відомий у Словаччині вже в першій половині XV століття, коли переписав його левочський та списькособотський проповідник Варфоломій із Мюнстерберга в свою книжку *Liber e emplotum secundum ordinem alphabeti*. Наприкінці XVIII століття цей аполог знайшов свою обробку у прозовій формі під пером словацького письменника Йозефа Ігнаца Байзи⁶. В словацькому середовищі була здійснена й віршована його переробка під назвою «Мельник і син»⁷, що бере свій початок у французького байкаря Лафонтена⁸. На східнослов'янському ґрунті віршовану переробку цього аполога знаходимо в Симеона Полоцького, який здійснив її польською мовою⁹. У XVIII столітті в російській літературі віршовану переробку цього аполога зробив Михайло Ломоносов у своїй «Риторичі»¹⁰. Прозова переробка названого аполога відома і в українській літературі. Її автором є поет другої половини XIX століття, який писав польською і українською мовами, Павлин Свенціцький (Павло Свій), в якого вона оброблена як байка «Недогода»¹¹. В польській літературі переробку цього аполога здійснив поет другої половини XVIII сторіччя Юзеф Анджей Залуський. У нього вона обіймає 1—20-й рядки поетичного твору «Параболка про осла . . .»¹²

Співставлення вірша Олександра Павловича «Людяма не могла угодити мати ані піше, ані на осляти» з наведеними обробками апологу Арнольда з Лієжа не вказує на його зв'язок ні з латин-

ським оригіналом, ні зі словацькими чи східнослов'янськими його модифікаціями. Основою переробки аполога «Не слід завжди зважати на розмови» у вірш «Людам не могла угодити мати . . .» для Олександра Павловича була польська його модифікація, здійснена вже названим Юзефом Анджеєм Залуським.

В чому зв'язок вірша Олександра Павловича з віршем Залуського? Де і як він виявляється?

Пишучи вірш «Людам не могла угодити мати ані піше, ані на осляти», Павлович додав до нього як вступ чотирирядкове motto, третій і четвертий рядки якого

еще такой ся не сродил,
аби каждому вигодил

є перекладом польського тексту Залуського

. . . jeszcze sie nie urodzil,

кто by wszystkim we wszystkim choc godny dogodzil.

Наведений польський текст є другою половиною 19-го та 20-им рядком Залуського. На користання Павловичем параболою Залуського вказує й інший уривок його тексту, а саме:

Там стояла людей купа,

тиє гласно говорили:

— О, яка то мати глупа! —

що є відтворенням тексту Залуського:

Napada na nich znowa nowa ludzi kupa,

wolac zaczną: «Ot jakie glupstwo starca, trupa».

Обробляючи сюжет Арнольда з Лієжа за Юзефом Анджеєм Залуським, Олександр Павлович пропустив дійових осіб оригіналу — чоловіка і його сина і на їх місце поставив вдову та її дитину, що більш відповідало його літературному мисленню. Павлович переставляє й послідовність мотивів твору Залуського. У нього спершу їде на осли вдовин хлопчик і аж після нього вдова. В Павловича немає сегмента тексту Залуського, в якому розповідається, як чоловік із сином несуть на руках осла.

Як бачимо, Олександр Павлович у своєму вірші «Людам не могла угодити мати . . .» в порівнянні з параболою Залуського робить у тексті свого твору деякі зміни. Однак, його перестановка мотивів аполога, заміна постатей тексту-зразка іншими не міняють істотних ознак сюжету запозиченого твору.

Іноземна байка була джерелом і двох інших творів Олександра Павловича, написаних на одну й ту саму тему, а саме творів «Вислужений кінь», що його він визначив як вигадку (вудумку) та «Два перестарілі слуги», що в підзаголовку містить жанрове визначення «байка про вислуженого коня»¹³.

Пристаюючи до роботи над цими творами, Павлович міг знати байку російського поета І. Хемніцера «Заслуженный конь»¹⁴ та байку словацького поета і письменника Йонаша Заборського *Kobí na odročínku*, якій передувала прозова обробка її сюжету в Йозефа Ігнаца Байзи¹⁶, він унаслідок особистих контактів із Заборським безумовно знав.

Прозова байка Йонаша Заборського «Кінь на вислузі» — коротка, стисла. Її сюжет такий: пані дуже любила коня, що возив її чверть століття в кареті. Коли кінь постарів, вона дала його на вислугу відпочивати. Через місяць слуга повідомив панію, що кінь у млині осліп і що треба підшукати його заміну. Пані тоді згадала про коня, якого послала відпочивати й наказала привести його на роботу до млина. Так Сивко попав від карети до млина.

Віршовані твори Олександра Павловича про вислужених коней доволі об'ємні і великі. «Вислужений кінь» складається із 288 рядків, а вірш «Два перестарілі слуги» нараховує 72 чотирирядкові строфи, які в кінцевому результаті так само дають 288 віршованих рядків. Обидва названі вірші Олександра Павловича ґрунтуються на сюжеті, перейнятому із байки Йонаша Заборського. На сюжет байки словацького поета він наніс цілий ряд детальних описів, характеристик, сценок і колізій, обкладаючи його ознаками, які надають його віршам чи пак поемам виразні часово-просторові означення. Пані з байки Йонаша Заборського одержує у вірші «Вислужений кінь» ім'я Людмила, а слуга, якому в Заборського наказано улюбленого коня панію од карети послати відпочивати, в Павловича одержує ім'я Стах, поширене на околиці, де Павлович жив і діяв. Павлович у байці Заборського відчув трагічну долю людини в старості, її самотність і безперспективність її існування в тогочасному суспільстві. Численні образи старості, один із яких накреслений у байці Заборського, він бачив навколо себе в реальному житті свого краю. Перейнявши байковий сю-

жет у Заборського, він вписав його у свій навколишній реальний ґрунт, одягнув його у свої локальні мовні і соціальні шати. Його переробка сюжету твору Йонаша Заборського стала новим твором, який у жанровому відношенні став втрачати свій зв'язок з прототипом, набуваючи ознак епічної розповіді про життєву реальну дійсність.

В байках Йонаша Заборського Олександр Павлович знайшов сюжет і для свого вірша «Мошко і крестянин». Джерелом названого вірша була словацька байка «Суддя і вдова», про українську переробку якої ми говорили в одній із попередніх статей.

І так іноземна байка та аполог стали витокami п'ятох творів Олександра Павловича. З них лише в одному випадку обробку запозичених сюжетів він визначив як байку, решта їх у його творчості займають місце як епічні твори, що за жанровими ознаками не виказують зв'язків із класичною байкою і є творами, які мають ознаки інших жанрів — передусім ярмаркової пісні та віршованого епічного твору. Цих п'ять творів Олександра Павловича виявляє зв'язок з літературною традицією Закарпаття першої половини ХІХ сторіччя та навіть з іще старшим письменством закарпатських українців. Одночасно цих п'ять його творів вказує на розклад старої та народження нової жанрової системи поезії не лише в самого Олександра Павловича, але й у літературі закарпатських українців середини ХІХ століття.

ПРИМІТКИ

- ¹ Езоп. Байки. Переклад із старогрецької. К., 1961, 208 с.
- ² А. Павлович. Избранные произведения. Пряшев, 1955, стор. 322—325.
- ³ Езоп. Басне (по Досите у Обрадови). Београд, 1969.
- ⁴ А. И. Павлович, Избранные произведения, стор. 402—404.
- ⁵ Jozef Minárik. Stredoveká literatúra. Svetová, česká, slovenská. Bratislava 1977, str. 196—198. Z klenotnice staršieho slovenského písomníctva. Antológia stredovekých literárnych textov. Bratislava 1984, str. 85—86.
- ⁶ Jozef Ignác Bajza. Veselé príbehy a výroky. Bratislava 1978, s. 106—107.
- ⁷ Piesne a verše pre múdrych a bláznov. Vyb. Jozef Minárik. Bratislava 1969, s. 352.
- ⁸ La Fontaine. Bajky. Praha 1979, s. 69—71.
- ⁹ Укр. пер. Аполонова люття. Київські поети XVII—XVIII ст. Київ, 1982, стор. 52—53.
- ¹⁰ Див.: Русская басня XVIII и начала XIX века. Ленинград, 1951, стор. 76.
- ¹¹ Українською музою натхненні. (Польські поети, які писали українською мовою). Київ, 1971, стор. 257—258.
- ¹² Zdzislaw Libera. Poezja polska VIII wieku. Warszawa 1976, 106—107.
- ¹³ А. Павлович. Избранные произведения, стор. 382—401.
- ¹⁴ Див.: Русская басня XVIII и нач. XIX в., стор. 262—263.
- ¹⁵ Sokol II, Skalica 1863, č. 21.
- ¹⁶ Jozef Ignác Bajza. Veselé príbehy a výroky. s. 217.
- ¹⁷ Див.: Ионаш Заборський та Светозар Гурбан-Ваянський у переробках Олександра Павловича. Ж. «Дукля», Пряшів, 1982, № 4, стор. 72—75.

RESUMÉ

Јозеф ШЕЛЕПЕЦ. Inonárodná báјka v dielach Alexandra Pavloviča

A. Pavlovič sa v procese svojej poetickej tvorby obracal k najrôznejším prameňom, z ktorých čerpal témy, образы, námety a motívy pre svoje diela. V literatúrach iných národov ho zaujímali predovšetkým také žánre, ktorých námet najviac vyhovoval stavbe morálneho príkladu a vysvetlenia činov človeka, čo by malo maximálny vplyv na čitateľov a poslucháčov. V centre jeho pozornosti boli inonárodné diela, ktoré mali morálno-poučný obsah a v stručnej forme ponúkali čitateľom názor na tie-ktoré javy života a poučali ich správať sa v jednotlivých životných situáciách vopred určeným spôsobom.

A. Pavlovič využíval vo svojej tvorbe antickú báјku, apológ a báјky stredoveku a baroka. Čo sa týka antickej báјky, obracal sa k báјkam Ezopa, u ktorého si zapožičal námet pre svoje dielo Chlapec-zlodeј a jeho matka.

Iným prameňom využitým A. Pavlovičom v tvorbe je apológ. Leží v osnove jeho básne Luďom nemohla ulahodiť matka ani pešo, ani koňmo.

Inonárodná báјka bola prameňom aj pre dve iné diela A. Pavloviča, napísané na tú istú tému. Sú to diela Vyslúžilý koň a Dvaja prestarnutí sluhovia.

V báјkach Jonáša Záborského A. Pavlovič našiel námet aj pre svoju báseň Moško a sedliak. Prameňom pre toto dielo bola slovenská báјka Sudca a vdova.

Inonárodné báјky a apológ sa stali prameňom piatich diel A. Pavloviča. Týchto päť diel odhaľuje spojenie s literárnou tradíciou Zakarpatska prvej polovice 19. storočia, ba aj s ešte starším písomníctvom zakarpatských Ukrajincov. Súčasne znamená týchto päť diel A. Pavloviča rozklad starého a vznik nového žánrového systému poézie nielen u samotného básnika, ale aj v literatúre zakarpatských Ukrajincov polovice 19. storočia.

РЕЗЮМЕ

Йозеф ШЕЛЕПЕЦ. Иноязычная басня в произведениях Александра Павловича

A. Павлович в процессе своего поэтического творчества обращался к различным источникам, из которых черпал темы, образы, сюжеты и мотивы для своих произведений. В литературах других народов его интересовали прежде всего такие жанры, сюжет которых наиболее подходил строению морального примера и объяснению поступков человека, что имело бы максимальное влияние на читателей и слушателей. В центре его внимания были иноязычные произведения, которые имели морально-поучительное содержание и в краткой форме предлагали читателям мнение о том или другом жизненном явлении и поучали их придерживаться в отдельных жизненных ситуациях заранее определенных принципов.

A. Павлович использовал в своем творчестве античную басню, притчу и басни средневековья и барокко. Что касается античной басни, он обращался к басням Эзопа, у которого заимствовал сюжет для своего произведения „Мальчик-вор и его мать“.

Другим источником, который использовал A. Павлович в творчестве, является притча. Она лежит в основе его басни „Людам не могла угодить мать ни пешком, ни верхом“.

Иноязычная басня была источником и для двух других произведений A. Павловича, написанных на ту же самую тему. Это произведения „Конь в отставке“ и „Два престарелых слуги“.

В баснях Йонаша Заборского A. Павлович нашел сюжет и для своей басни „Мошко и крестьянин“. Источником для этого произведения была словацкая басня „Судья и вдова“.

Иноязычная басня и притча стали источником пятерых произведений A. Павловича. Этих пять произведений открывают связь с литературной традицией Закарпатья первой половины XIX-го столетия, но и с еще старшей письменностью закарпатских украинцев. Одновременно этих пять произведений A. Павловича означают распад старой и возникновение новой жанровой системы поэзии не только самого поэта, но и в литературе закарпатских украинцев половины XIX-го столетия.

RESÜMEE

Jozef ŠELEPEC, Fremdsprachige Fabeln in Werken von Alexander Pavlovič

A. Pavlovič wandte sich in Prozeß seines poetischen Schaffens an verschiedene Quellen, aus den Themen, Sujets und Motive für seine Werke schöpfte. In den Literaturen anderer Völker interessierte er sich vor allem für solche Genres, deren Sujets dem Bau eines moralischen Beispiels und der Erklärung der Menschenhandlungen am meisten passen könnten, was den größten Einfluß auf Leser und Höher hätte. Im Mittelpunkt seiner Aufmerksamkeit waren fremdsprachige Werke, die einen moralischerzieherischen Inhalt hatten und in einer kurzen Form den Lesern eine bestimmte Meinung von einer oder der anderen Lebenserscheinung vorschlugen und sie belehrten, sich in einzelnen Lebenssituationen an die im voraus bestimmten Prinzipien zu halten.

A. Pavlovič benutzte in seinem Schaffen antike Fabeln, Parabeln und Fabeln des Mittelalters und des Barocks. Was die antike Fabel betrifft, wandte er sich an die Fabeldichtung von Äsop, bei dem er das Sujet für sein Werk *Der Diebjunge und seine Mutter* entlehnte.

Eine andere Quelle, die A. Pavlovič in seinem Schaffen benutzte, ist die Parabel. Sie liegt seiner Fabel *Den Leuten konnte die Mutter weder zu Fuß noch zu Pferde zuliebe tun zugrunde*.

Die fremdsprachige Fabel war eine Quelle auch für zwei andere Werke von A. Pavlovič, die zu demselben Thema geschrieben wurden. Das sind die Werke *Das Pferd außer Dienst* und *Zwei hochbejahrte Diener*.

In Fabeln von J. Záborský fand A. Pavlovič ein Sujet auch für seine Fabel *Moschko und der Bauer*. Als eine Quelle für dieses Werk diente ihm die slowakische Fabel *Der Richter und die Witwe*.

Die fremdsprachigen Fabeln und Parabeln wurden die Quelle für fünf Werke von A. Pavlovič. Diese fünf Werke entdecken den Zusammenhang mit der literarischen Tradition von Zakarpatje der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts, aber auch mit dem noch älteren Schrifttum der transkarpatischen Ukrainer. Zugleich bedeuten diese fünf Werke von A. Pavlovič einen Zerfall des alten und die Entstehung eines neuen Genresystems der Poesie nicht nur des Dichters selbst, aber auch in der Literatur der transkarpatischen Ukrainer der Hälfte des 19. Jahrhunderts.

ІНФОРМАЦІЇ, РЕЦЕНЗІЇ

КИЇВСЬКЕ ПЕРЕВИДАННЯ ГРАМАТИКИ МИХАЙЛА ЛУЧКАЯ З ЇЇ ПЕРЕКЛАДОМ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

ЙОСИФ ШЕЛЕПЕЦЬ, ДЕРЖАВНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА, ПРЯШІВ

1989 року в київському видавництві «Наукова думка» було фототипно перевидано роботу Михайла Лучкая «Grammatica slavoruthena» з 1830 року. Цю граматику перевидано поряд з її перекладом на українську мову п. н. Михайло Лучкай: «Грамматика слов'яно-руська». Упорядкування, передмова, примітки та словник діалектних слів П. М. Лизанця. Переклад з латинської П. М. Лизанця та Ю. М. Сака. Київ, 1989, 191 стор. Це перевидання Лучкаєвої роботи «Grammatica slavoruthena» у наш час є другим, а українському її перекладові справді належить першість. Перше фототипне видання названої граматики було здійснено Олексієм Горбачем у Мюнхені 1979 року. Фотопередрук Лучкаєвої граматики вийшов у видавництві УВУ у Мюнхені в серії «Українські граматики», вип. 2, об'ємом у 206 сторінок з післямовою Олексі Горбача.

Те, що граматику Михайла Лучкая, написану латинською мовою, перевидано з українським її перекладом, слід оцінювати як високо позитивне явище. Адже знання латинської мови у нас у наш час більш ніж обмежені і внаслідок перекладу граматика стає доступною для всіх, хто цікавиться нею. Заслуговує позитивної оцінки і той факт, що до українського перекладу граматика додано вступну статтю П. М. Лизанця «Михайло Лучкай і його грамматика» (стор. 5—33), список його робіт (стор. 34), розділ «Основна література про Лучкая» (стор. 35—39). Текст перекладу слов'яно-руської граматики обіймає 40—181 сторінки. Завершують книжку «Примітки» (182—184 стор.) та «Словник діалектизмів» (185—190 стор.). Такий тип видання із вступною статтю, літературою про автора граматики та словником діалектних слів, вжитих Лучкаєм у граматиці, має всі ознаки, які роблять його відповідним нашому часові, бо книжкою можуть користатися не лише вузькі спеціалісти, а й широкий загал учителів та інших робітників на шкільній та освітній ниві. Вступна стаття П. М. Лизанця вводить читача у світ епохи, коли Лучкай жив і писав свою граматику. Примітки мають метою подати додаткові дані про особи та інші явища, згадувані в граматиці. Однак і при всіх цих позитивних ознаках книжки хочемо висловити кілька зауважень щодо вступної статті та пояснень у примітках. До вступної статті зауважимо стільки, що орфографічні норми, які висунув Михайло Лучкай, а саме усунення графем, які було прийнято вживати в церковнослов'янських книжках, у нього навряд чи є явищем, пов'язаним із його контактами з передовою російською філологічною наукою. Його орфографічна реформа продовжує закарпатоукраїнські домашні традиції, сформульовані кілька десятиліть до нього єпископом Андрієм Бачинським, що він їх обґрунтував у відповіді намісницькій раді 1807 року. Вважаємо потрібним виправити й кілька інших приміток-пояснень до тексту граматики Михайла Лучкая. У примітках до передмови Лучкаєвої граматики зазначається, що Тирнава — місто в Болгарії Велико-Трново. Насправді ж тут ідеться про словацьке місто Трнаву, де знаходився ієзуїтський університет, в друкарні якого було видруковано кілька книжок для потреб закарпатських українців та в якому від часів Йосифа Декамеліса вчилися вихідці із Південного Підкарпаття. У примітці № 12 у зв'язку з особою Григорія Тарковича говориться, що 1821 року він переїхав у Красний Брід, де до кінця свого життя був єпископом Краснобрідського монастиря. Примітку слід виправити, бо Тарковича у Красному Броді було лише висвячено на єпископа новозаснованої Пряшівської єпархії і на цій посаді він жив аж до смерті у єпископській резиденції в Пряшеві. Викликають зауваження й пояснення географічних назв у примітках Паннонія, Уйгель, локалізація яких неточна і неясна.

Підготували український переклад «Граматики слов'яно-руської» Михайла Лучкая, мовознавці Ужгородського університету зробили дуже корисну справу. Було б добре, якби в розпочатій роботі вони продовжували й зробили доступними для сучасників й інші пам'ятки філологічної думки та літератури на Закарпатті, написані в минулому.

RESUMÉ

Jozef ŠELEPEC. Kyjevské vydanie gramatiky Michala Lučkayho s jej prekladom do ukrajinčiny

Recenzent hodnotí úroveň kyjevského vydania práce Michala Lučkayho *Gramatica slavo-ruthena* (1830), ktoré vyšlo v roku 1989 vo vydavateľstve Naukova dumka. Autor recenzie pozitívne hodnotí ten fakt, že gramatika, ktorá bola napísaná latinským jazykom, je preložená do ukrajinského jazyka a takýmto spôsobom je dostupná nielen vedeckým pracovníkom, ale aj širokej čitateľskej verejnosti.

РЕЗЮМЕ

Иосиф ШЕЛЕПЕЦ. Киевское издание грамматики Михаила Лучкая и ее перевод на украинский язык

Рецензент оценивает уровень киевского издания работы Михаила Лучкая „Gramatica slavo-ruthena“ (1830), которое издала „Наукова думка“ в 1989 году. Автор рецензии положительно оценивает тот факт, что грамматика, которая была написана латинским языком, переведена на украинский язык и этим самым доступна не только научным работникам, но и широким кругам читателей.

RESÜMEE

Jozef ŠELEPEC. Die Kiewer Ausgabe der Grammatik von Michal Lučkay und ihre Übersetzung in die ukrainische Sprache

Der Rezensent beurteilt die Qualität der Kiewer Ausgabe der „Grammatica slavo-ruthena“ a (1830) von Michal Lučkay, die im Verlag Naukova dumka im Jahre 1989 erschienen ist. Der Rezensent begrüßt die Tatsache daß die Lateinisch verfaßte Grammatik in die ikrainische Sprache übersetzt worden ist und dadurch nicht nur den Wissenschaftlern sondern auch den breiten Schichten der Leser zugänglich ist.

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК СВИДНИЦЬКОГО МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ, т. 1—15 БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК (1965—1989)

АННА ЛАКАТА, СВИДНИЦЬКИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Одним із основних завдань Музею української культури є науково-дослідна і видавнича діяльність. Фахові працівники музею в рамках державних, резортних та інституційних завдань, згідно із перспективним та щорічними планами, проводять дослідження минулого і сучасного життя українського населення Східної Словаччини. Висновки своєї праці публікують передусім в Науковому збірнику, який музей почав випускати в 1965 році. Слід згадати, що в збірнику публікують свої наукові праці і довідки також науковці з інших музеїв, інститутів, бібліотек, з якими Музей української культури співробітничав. Завдяки цьому співробітництву Науковий збірник Свидницького музею української культури став відомим серед широкої громадськості, зокрема науковців — істориків, етнографів, літературознавців, не тільки в Чехословаччині, але й за її межами.

В 1988 році вийшов з друку ювілейний 15-й том Наукового збірника Музею української культури у Свиднику. Хоч збірник став видаватися як щорічник, однак його регулярність була порушена. Від 1965 року, коли вийшов перший том, до 1989 року вийшло всього 15 томів у 19 книгах. Окремі томи вийшли в такому порядку:

Том	Книга	Зміст	Назва	Упорядник	Рік видання	Обсяг. стор.
1		політема- тичний	НЗ МУК у Саїдику (Присвячений пам'яті В. П. Латги)	Мушинка М.	1965	320
2		монотема- тичний	Шлях до волі Збірник спогадів і документів про національ- но-визвольну боротьбу українського насе- лення Чехословаччини проти фашизму в 1939—1945 рр.	Ванат І.	1966	380
3		політематич- ний	НЗ МУК (Присвячений пам'яті В. Гнатюка)	Мушинка М.	1967	464
4	1	політематич- ний	НЗ МУК (Присвячено пам'яті І. Панькевича)	Мушинка М.	1969	510
4	2	монотема- тичний	Матеріали до історії мови південно-карпат- ських українців Автор: І. Панькевич	Курилський А.	1970	224
5		монотема- тичний	Дерев'яні церкви східного обряду на Сло- ващині Автори: Ковачовичова-Пушкарьова Б. — Пушкар І.	Чабняк І.	1971	523
6	1	політема- тичний	НЗ МУК	Чабняк І.	1972	350
6	2	монотема- тичний	Українські писанки Східної Словаччини Автор: Маркович П.	Чабняк І.	1972	200
7		політема- тичний	НЗ МУК	Русинко І.	1976	644
8		політема- тичний	НЗ МУК	Русинко І.	1977	420

9	1	політема- тичний	НЗ МУК	Русинко І.	1980	672
9	2	політема- тичний	НЗ МУК Матеріали з комплексного дослідження Ста- ринської долини на Свиниці в 1975— 1978 рр.	Русинко І.	1979	632
10		політема- тичний	НЗ МУК	Русинко І.	1982	900
11		політема- тичний	НЗ МУК	Русинко І.	1983	656
12		політема- тичний	НЗ МУК	Русинко І.	1985	576
13		політема- тичний	НЗ МУК	Русинко І.	1988	504
14		політема- тичний	НЗ МУК	Русинко І.	1986	440
15	1	політема- тичний	НЗ МУК	Сополіга М.	1988	328
15	2	політема- тичний	НЗ МУК	Сополіга М.	1989	439

Даний бібліографічний покажчик приносить огляд опублікованих праць на сторінках дотепер випущених п'ятнадцяти томів. Структура тематичного розподілення внесків в основному така, яка була прийнята в окремих томах збірника. В рамках тематичного розділу статті упорядковані за українським алфавітним порядком за прізвищем автора, причому дотримана хронологія випуску збірника, в якому стаття публікувалась. В анотації, крім автора і назви статті, наведено також номер тому, рік видання, обсяг сторінок, кількість ілюстративного матеріалу, резюме. Місце видання не наводимо, оскільки всі збірники вийшли в Словацькому педагогічному видавництві — відділі української літератури в Пряшеві.

Для доповнення наводимо, що всі збірники містять в собі іменний та географічний реєстри.

Схема упорядкування тематичних розділів:

Історія:	(запис № 1 — 33)
— друга світова війна	(запис № 34 — 46)
— — документи	(запис № 47 — 50)
— — спогади	(запис № 51 — 54)
Історія культури	(запис № 55 — 83)
Літературознавство і літературна критика	(запис № 84 — 96)
Мовознавство	(запис № 97 — 128)
Мистецтвознавство	(запис № 129 — 135)
Етнографія	(запис № 136 — 163)
Фольклористика	(запис № 164 — 193)
Кореспонденція	(запис № 194 — 197)
Персоналії (біографії, ювілеї)	(запис № 198 — 210)
Хроніки, річниці	(запис № 211 — 218)
Інформації	(запис № 219 — 249)
Бібліографії	(запис № 250 — 252)
Музеологія	(запис № 253)
Рецензії	(запис № 254 — 255)
Різне	(запис № 256 — 261)

Список ужитих скорочень:

с.	— сторінки
фото	— фотографії
фотокоп.	— фотокопії
рис.	— рисунки
табл.	— таблиці
нотн. зап.	— нотний запис
рез.	— резюме
НЗ МУК	— Науковий збірник Музею української культури

ІСТОРІЯ

1. Байцура, І.
Розвиток і рішення українського питання в ЧССР на етапі побудови соціалізму. Т. 15, книга 1, 1988. с. 11—30. 8 табл. Рез. слов., рос., нім.
2. Байцура, Тамара
І. С. Орлай і його вклад у розвиток історичних знань. (Байцура, Тамара. И. С. Орлай и его вклад в развитие исторических знаний). Т. 8, 1977, с. 75—95. Рез. слов., рос., нім.
3. Балагурі, Е. А. — Гранчак, І. М.
Нові дані про заселення північно-східної частини Карпат в давнину. Т. 8, 1977, с. 53—74. 7 фото, 1 рис. Рез. слов., рос., нім.
4. Балагурі, Е. А.
Племена ранньобронзової пори у Верхньому Потиссі. Т. 11, 1983, с. 29—40. Рез. слов., рос., нім.
5. Бобак, Мілан
Українська молодіжна преса в ЧССР у перші роки після визволення. Т. 7, 1976, с. 95—135. 15 фотокоп. Рез. слов., нім.
6. Ванат, Іван
Селянський рух на Пряшівщині в першій половині 30-х років цього століття. Т. 7, 1976, с. 177—205. 3 табл. Рез. слов., нім.
7. Вараді — Штернберг, Я. І.
Закарпатець Іван Зейкан в оточенні Петра I (1672—1725). (Закарпатец Иван Зейкан в окружении Петра I (1672—1725)). Т. 14, 1986, с. 33—46. Рез. слов., рос., нім.
8. Гайдош, М.
Вибори 1946 року та їх вплив на розвиток українського питання. Т. 15, книга 1, 1988, с. 31—45. 2 табл. Рез. слов., рос., нім.
9. Глеба, Едмунд
З архівних документів про панславістичний рух на Східній Словаччині. (Hleba, Edmund. Z archívnych dokladov o panslavisticom hnutí na východnom Slovensku). Т. 3, 1967, с. 243—250. Рез. укр., англ., нім.
10. Гнатюк, Володимир
В справі літературної мови підкарпатських русинів. Т. 3, 1967, с. 19—27. 1 фото, 1 фотокоп. Рез. англ., нім.
11. Гранчак, І. М.
Спільна революційна боротьба трудящих Закарпаття та Східної Словаччини в 1930—1933 роках. Т. 10, 1982, с. 7—21. Рез. слов., рос., нім.
12. Заклинський, Корній
Нарис історії Краснобрідського монастиря. Т. 1, 1965, с. 43—57. Рез. нім.
13. Капішовський, Василь
30 років економічного розвитку рідного краю. Т. 7, 1976, с. 85—94. 3 табл. Рез. слов., нім.

14. Клочурак, Степан
До громадської діяльності д-ра І. Панькевича в Закарпатській Україні. Т. 4, книга 1, 1969, с. 259—263. Рез. англ., нім.
15. Кміцікевич, Ярослав
1919-й рік на Закарпатті. Спогад. Т. 4, книга 1, 1969, с. 379—394. Рез. англ., нім.
16. Ковач, Андрій
Українці Пряшівщини і деякі питання культурної політики Словацької Республіки. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 401—412.
17. Ковач, Андрій
Становище закарпатських українців (русинів) і занепад першої ЧСР. Т. 6, кн. 1, 1972, с. 7—38. Рез. слов., англ., нім.
18. Ковач, Андрій
Про сільське господарство Північно-Східної Словаччини наприкінці 30-х та в першій половині 40-х років. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 7—44. 14 табл. Рез. слов., рос., нім.
19. Ковач, Андрій
Революційні традиції українського населення Чехословаччини. Т. 14, 1986, с. 7—15. Рез. слов., рос., нім.
20. Ковач, Андрій
До питання економічного росту і господарського розвитку Східної Словаччини. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 47—58. 3 табл. Рез. слов., рос., нім.
21. (М. М.) Мушинка, Микола
До історії статті В. Гнатюка «В справі літературної мови підкарпатських русинів». Т. 3, 1967, с. 17—18.
22. Неврлі, Микола
Дві недруковані праці Євгена Перфецького. Т. 12, 1985, с. 303—314. Рез. слов., рос., нім.
23. Олекса, Ладіслав
Історико-археологічне дослідження в Красному Броді в 1976 році. Т. 10, 1982, с. 613—640. 17 фото, 2 рис. Рез. слов., рос., нім.
24. Роман, Михайло
Причинки до зв'язків закарпатських і словацьких культурно-літературних діячів у період між двома війнами. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 395—400.
25. Русинко, Микола
«Висланства Русинів Угорських у Відні 1849 р.». Т. 6, кн. 1, 1972, с. 63—95. 5 фото. Рез. слов., англ., нім.
26. Русинко, Микола
До революційних традицій та заснування КПЧ на Свидниччині. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 59—68. Рез. слов., рос., нім.
27. Рудловчак, Олена
Шляхи російського друкованого слова до закарпатських українців. Закарпатоукраїнські ко-респонденти російської періодичної преси 50—70-і роки 19 ст. Т. 13, 1988, с. 7—94. Рез. слов., рос., нім.

28. Слєпцов, І. А.
Із історії карпатського наступу російської армії в 1915 році. (Из истории карпатского наступления русской армии в 1915 году). Т. 8, 1977, с. 25—52. 13 фото, 2 рис. Рез. слов., нім.
29. Ставровський, Омелян
Антифеодальний рух, народні повстання та селянські війни в історії Центральної і Східної Європи. (Міркування, коментарі, висновки). Т. 12, 1985, с. 41—82. Рез. слов., рос., нім.
30. Угрінова, Данієла
Виникнення та діяльність національних комітетів на території Бардіївського округу в 1945 р. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 45—62. Рез. слов., рос., нім.
31. Філіп, Микола
Соціально-здоровоохоронна політика КПЧ та розвиток охорони здоров'я на Східній Словаччині. Т. 14, 1986, с. 17—31. 9 табл. Рез. слов., рос., нім.
32. Шлепецький, Андрій
Мукачівський єпископ Андрій Федорович Бачинський та його послання. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 223—242. 2 фото. Рез. англ., нім.
33. Шілек, Зденек
До проблематики колонізації нижньої Угорщини. (З минулого села Перек, округ Арад, Румунська Соціалістична Республіка). Příspěvek k osídlení v dolních Uhrách. Z dějin obce Perek, okres Arad, Rumunsko). Т. 13, 1988, с. 95—108. Рез. слов., рос., нім.
- друга світова війна
34. Ванат, Іван
Закарпатські українці в чехословацькому війську в СРСР. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 183—201.
35. Ковач, Андрій
Українці Пряшівщини в рядах Червоної Армії. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 315—348.
36. Ковач, Андрій
Визволення Пряшівщини (1944—1945 рр.). Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 413—424. 1 рис.
37. Ковач, Андрій
До визволення Східної Словаччини. Т. 7, 1976, с. 27—47. Рез. слов., нім.
38. Ковач, Андрій
Словацьке національне повстання і Північно-Східна Словаччина. Т. 12, 1985, с. 7—30. Рез. слов., рос., нім.
39. Пажур, Степан — Горкович, Василь
До питань участі українського населення Східної Словаччини в національно-визвольній боротьбі в 1939—1944 роках. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 11—35.
40. Попович, Михайло
Причини до народно-визвольного руху в Лєвоцьких горах. (Príspevok k národnooslobodzovaciemu hnutiu v Levočských horách). Т. 1, 1965, с. 59—74. Рез. нім.
41. Родак, Йосиф
Дальший хід боїв 38 армії в Карпато-Дуклянській операції після завоювання Дуклянського

перевалу. (Další priebeh bojov 38. armády v Karpatsko-dukelskej operácii po dobytí Dukelského priestyku) Т. 7, 1976, с. 69—83. 14 фото. Рез. слов. нім.

42. Родак, Йосиф
Перші бої військових частин чехословацького військового корпусу на нашій території після переходу кордону. (Prvé boje jednotiek československého armádného zboru na našom území po prekročení hraníc). Т. 8, 1977, с. 7—24. 7 фото. Рез. слов., рос., нім.
43. Родак, Йосиф
Таким був фашизм. (Из історії фашистських злочинів на Східній Словаччині). Т. 11, 1983, с. 9—28. Рез. слов., рос., нім
44. Родак, Йосиф
Бойова діяльність партизанського з'єднання «Чапаєв» в районі польсько-словацьких Бескидів. Т. 12, 1985, с. 31—40. Рез. слов., рос., нім.
45. Слепцов, І. А.
На допомогу повставшій Словаччині. (На помощь восставшей Словакии). Т. 7, 1976, с. 49—68. 6 фото. Рез. слов., нім.
46. Чабиняк, Іван
Початки визволення Чехословаччини в 1944—1945 рр. в пам'яті народу Т. 6. кн. 1, 1972, с. 39—62. Рез. слов., англ., нім.
- — документи
47. Визволення Пряшівщини. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 443—450. 12 фото.
48. Закарпатські українці в Чехословацькому війську в СРСР. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 279—309, 43 фото.
49. Українці Пряшівщини в рядах Червоної Армії. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 397—407. 12 фото.
50. Участь українського населення Пряшівщини в партизанській боротьбі та СНП. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 167—177. 28 фото.
- — спогади
51. Визволення Пряшівщини. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 425—440.
Макара, Степан. Про перші важкі, але потрібні скиби на полі народнім.
Пісьо, Іван. Завдання великі — можливості малі.
Д-р Прибула, Мірон. І дивиться було важко.
Д-р Рогаль-Ільків, Іван. До виникнення Української народної ради Пряшівщини та її діяльності.
52. Закарпатські українці в Чехословацькому війську в СРСР. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 207—275.
Басараб, Михайло. Санпрацівники під Рудою і Білою Церквою.
Бачковський, Іван. Фронтове різдво.
Волощук, Ілля. Наша славна бойова постать.
Дулов, Василь. Бойовий шлях чехословацьких зенітників.
Іванчов, Федір. Розлука друзів.

- Іванчов, Федір. Штурмом Київ брали.
 Іванчов, Федір. Переддень.
 Кришко, Йосиф. Шляхом терновим.
 Маркуш, М. Перед Білою Церквою з Сохором.
 Могорита, Іван. Від Волги до Карпат.
 Нірода, Лько. Весна над Стречном.
 Політичні відносини у чехословацькому війську в СРСР.
 Рошканин, Петро. Дорого обійшлось.
 Сабодош, Михайло. Розвідники.
 Свобода, Людвік. Хоробрі, відважні, мужні.
53. Українці Пряшівщини в рядах Червоної Армії. Т. 2, Шлях до волі, 1966, с. 349—394.
 Аж під Берлін. (Запис С. Гавули).
 Безвісний повернувся. (Запис Л. Галушки).
 Дзіяк, Федір. І я вирішив допомогти.
 Дорогою перемоги. (Ганна Чаварга).
 Капішовський, Василь. Зрада не дозволила повністю розгорнути роботу.
 Морохович, Василь — Бєлак, Ервін. На правильний бік фронту.
 Пішов з червоноармійцями. (Запис С. Кочути).
 Піштей, Павло. Не вірили, але воювати не могли заборонити.
 Саган, Йосиф. Більше не буду слухати ваші накази.
 Уродженець Притулян. (Запис І. Приганца).
 Яворницький, Михайло. Спогади одного з багатьох.
54. Участь українського населення Пряшівщини в партизанській боротьбі та СНП. Т. 2. Шлях до волі, 1966, с. 39—164.
 Бабей, Петро. Так ми працювали.
 Бачковський, Іван. І ми боролися.
 Бєлак, Ервін — Морохович, Василь. Партизани — дипломати.
 Дубай, Михайло. Як ми їх ненавиділи.
 Єдинак, Андрій. Народний опір на Лабірщині.
 Могорита, Василь. Бойовий шлях партизанського загону «Борканюк». Формування чехословацьких військових частин на території СРСР.
 Парада, Петро. Партизанськими стежками.
 Сабодош, Михайло. Гуділи Карпати.
 Сурняк, Федір. Шлях молодих людей до повстання не був випадковим.
 Шковран, Вікентій. Із Шоми до Банської Бистриці.

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

55. Бабота, Любци
 Закарпатська газета «Карпат» (1873—1886). Т. 15, кн. 1, 1988, с. 69—84. 1 табл. Рез. слов., рос., нім.
56. Байцура, Тамара
 Педагогічні погляди і педагогічна діяльність І. С. Орлая в Росії. (Педагогические взгляды и педагогическая деятельность И. С. Орлая в России). Т. 7, 1976, с. 251—275. Рез. слов., нім.
57. Бртань, Рудо
 Словацьке зацікавлення українською та російською поезією на фронті першої світової війни (1914—1918). Т. 12, 1985, с. 167—181. Рез. слов., нім.

58. Голенда, Йолана
Анатолій Кралицький у закарпатоукраїнському культурному житті минулого століття. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 135—206. Рез. слов., рос., нім.
59. Гостиняк, Степан
Невідома українська п'єса початку 17 століття. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 207—239. 15 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
60. Гостиняк, Степан
«Марійка-невірниця» — перший чеський повнометражний фільм із закарпатського життя. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 63—81. 10 фото. Рез. слов., рос., нім.
61. Гостиняк, Степан
Буквар з 1770 року. Т. 10, 1982, с. 233—273. 36 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
62. Дзєндзелівський, Йосиф
Грамматика Арсенія Коцака. Т. 15, кн. 2, 1989, с. 5—71.
63. Зілінський, Богдан
П'ять листів із Закарпаття в чеській пресі 70-х років 19 століття. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 85—100. Рез. слов., рос., нім.
64. Коцак, Арсеній
Грамматика русская І. Т. 15, кн. 2, 1989, с. 74—213.
65. Коцак, Арсеній
Школа или училище грамматики русской. Т. 15, кн. 2, 1989, с. 215—332. 17 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
66. Мацинський, Іван
Кінець 18 — перша половина 19 ст. та життя і діяльність Василя Довговича. До двохсоті річниці від народження (1783—1849). Т. 10, 1982, с. 23—110. Рез. слов., рос., нім.

Довгович Василь. Поезія — див. № 68.
67. Неврлі, Микола
Перший етап українського та словацького національного відродження в минулому столітті. Т. 14, 1986, с. 47—64. Рез. слов., рос., нім.
68. Поезія Василя Довговича (Poemata Basilii Dóhovits). В рукописі видана в Мукачеві 1832 року. Фотокопія та переклад твору. Т. 10, 1982, с. 111—232. Збірник до друку впорядкував І. Мацинський.
69. Рудловчак, Олена
До історії вивчення закарпатоукраїнського фольклору і етнографії в 19 та на початку 20 ст. Т. 7, 1976, с. 337—386. Рез. слов., нім.
70. Рудловчак, Олена
Збірник західноукраїнських народних пісень Я. Головацького і першоджерела вміщених в ньому закарпатоукраїнських пісенних текстів. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 83—133. 2 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
71. Рудловчак, Олена
Олександр Духнович і Старинська долина. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 17—57. 2 фотокоп., 1 карта. Рез. слов., рос., нім.

72. Рудловчак, Олена
Закарпатоукраїнські фольклористи і їх фольклорні записи 50—60 років минулого століття в рукописних фондах Якова Головацького. Т. 11, 1983, с. 183—493. Нотні записи, фотокопії. Рез. слов., рос., нім.
- Збірник Михайла Бескида, дяка і вчителя пряшівського (фрагмент).
Збірник Івана Воробля, дяка суківського.
Збірник Василя Дениса.
Збірник Анатолія Кралицького (фрагмент).
Збірник Антонія Кралицького, учителя чабинського.
Три збірники Олександра Митрака.
Збірник Йосифа Петрашовича, дяка пряшівського.
Два збірники Василя Сухого, дяка і вчителя краснобрідського.
Збірник Йоанна Василя Талапковича.
Збірник Корнелія (К. Н.) Шафранковича.
73. Рудловчак, Олена
Газета «Свет» і її попередники. Бібліографія матеріалів «Света». Т. 12, 1985, с. 83—146. 5 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
74. Русинко, Микола
Новознайдена «Педагогія» Івана А. Ставровського. Т. 7, 1976, с. 277—310. 2 фотокоп. Рез. слов., нім.
75. Сак, Юрій
«Historia Carpatho-Ruthenorum» Михайла Лучкая. Лучкай, М. Історія Карпатських Русинів. Т. 1. Оригінал та переклад твору. Т. 11, 1983, с. 45—181. Рез. слов., рос., нім.
76. Сак, Юрій
«Historia Carpatho-Ruthenorum» Михайла Лучкая (1789—1843). Продовження другого тому з попереднього номера НЗ МУК. Т. 14, 1986, с. 93—259. Рез. слов., рос., нім.
77. Сак, Юрій
«Historia Carpatho-Ruthenorum» Михайла Лучкая, т. 2, част. 1. Т. 13, 1988, с. 110—247. Рез. слов., рос., нім.
78. Шелепець, Йосиф
Літературні витоки творчості Олександра Духновича (1803—1865). Т. 12, 1985, с. 183—196. Рез. слов., рос., нім.
79. Шелепецький, Андрій
Із неопублікованої творчості Олександра Павловича (1819—1900). Т. 12, 1985, с. 197—228. Рез. слов., рос., нім.
80. Штернберг, Я. — Рудловчак, Олена
Альманах «Поздравление русинов на год 1852» і царська цензура. Т. 8, 1977, с. 97—106. Рез. слов., рос., нім.
81. Штець, Микола
Кафедрі української мови та літератури Пряшівського філософського факультету Кошицького університету П. Й. Шафарика — 15 років. Т. 7, 1976, с. 311—335. Рез. слов., нім.
82. Штраус, Франтішек
Йонаш Заборський (1812—1876) та українці. Т. 12, 1985, с. 147—166. Рез. слов., рос., нім.

83. Штраус, Франтішек
«Пештбудинські відомості» та закарпатські українці. (Pešťbudínske vedomosti a zakarpatskí Ukrajinci). Т. 14, 1986, с. 65—91. Рез. слов., рос., нім.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО І ЛІТЕРАТУРНА КРИТИКА

84. Галайда, І.
«Сейсмограф» відкрив «Анатомію другого обличчя» (До творчого розвитку Степана Гостиняка). Т. 15, кн. 1, 1988, с. 283—292. Рез. слов., рос., нім.
85. Геник — Березовська, Зіна
Іван Панькевич як літературознавець. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 225—232. Рез. англ., нім.
86. Гостиняк, Степан
Свідок минулого. Донський В. І. Мої спогади. Т. 15, кн. 2, 1989, с. 333—422. Рез. слов., рос., нім.
87. Матула, Володимир
А. Б. Врховський і словацько-українські зв'язки в кінці 30-х років 19 століття. (A. B. Vrchovský a slovensko-ukrajinské vzťahy na konci tridsiatych rokov 19. storočia). Т. 3, 1967, с. 251—260. Рез. укр., англ., нім.
88. Мольнар, Михайло
Василь Гренджа-Донський. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 370—378. 1 фото.
89. Роман, Михайло
Радянська література на сторінках східнославацької преси в 30-х роках. Т. 1, 1965, с. 96—102. Рез. нім.
90. Роман, Михайло
Художня проза українських письменників в Чехословаччині за 1965 рік. Т. 3, 1967, с. 364—370.
91. Роман, Михайло
Людина в поезії Ф. Лазорика. Т. 8, 1977, с. 107—117. Рез. слов., рос., нім.
92. Роман, Михайло
Людина в творах Федора Іванчова. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 241—252. Рез. слов., рос., нім.
93. Роман, Михайло
Штрихи до літературного портрета Михайла Дробняка (1942—1984). Т. 15, кн. 1, 1988, с. 181—195. Рез. слов., рос., нім.
94. Червеньк, Андрій
Українська поезія Чехословаччини за 1965 рік. Т. 3, 1967, с. 359—363.
95. Шлепецький, Андрій
Історичне минуле Маковиці та О. І. Павлович. (Историческое прошлое Маковицы и А. И. Павлович). Т. 1, 1965, с. 77—95. 5 фотокоп. Рез. англ.
96. Шлепецький, Андрій
«Слово іже єсть разумно и свѣтлости дар» — перекладна рукописна пам'ятка 18 століття з села Малий Липник на Пряшівщині. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 350—369. 1 фотокоп. Рез. англ., нім.

МОВОЗНАВСТВО

97. Бунганич, П. П.
Спостереження над іменниковою категорією роду в зіставленні з словацьким відповідником. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 289—301. Рез. слов., рос., нім.
98. Галас, Кирило
Іван Панькевич як ономаст. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 215—224. Рез. англ., нім.
99. Ганудель, Зузана
Назви посуду і кухонного начиння в українських говорах Східної Словаччини. Т. 8, 1977, с. 249—292. 16 карт. Рез. слов., рос., нім.
100. Ганудель, Зузана
Посуд і кухонне начиння в говорах українців Східної Словаччини. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 303—444. 23 фото, 50 карт. Рез. слов., рос., нім.
101. Ганудель, Зузана
Загальноживані слова українських говірок Східної Словаччини у дитячому лексиконі. Т. 14, 1986, с. 327—357. Рез. слов., рос., нім.
102. Горбач, Олекса
Лексика говірки бачвансько-срімських українців. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 309—344. Рез. англ., нім.
103. Гумецька, Лукіяна
Іван Панькевич — дослідник пам'яток української мови. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 209—214. Рез. англ., нім.
104. Деже, Ласло
Синтаксис простого речення закарпатських урбаріальних записів 18 ст. (Синтаксис простого предложения закарпатских урбаріальных записей 18 в.). Т. 4, кн. 1, 1969, с. 293—308. Рез. англ., нім.
105. Дзендзелівський, Йосиф
Іван Панькевич як діалектолог. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 167—208. 1 фото, 1 фотокоп. Рез. англ., нім.
106. Дзендзелівський, Йосиф
Володимир Гнатюк як мовознавець. Т. 7, 1976, с. 207—249. Рез. слов., нім.
107. Дзендзелівський, Й. О.
До історії підготовки «Малоруско-німецького словаря» Є. Желехівського. Т. 8, 1977, с. 239—248. 1 фото. Рез. слов., рос., нім.
108. Дзендзелівський, Й. О.
Словник буковинських діалектизмів Юрія Федьковича. (Про одну досі невідому галузь діяльності буковинського кобзаря). Т. 9, кн. 1, 1980, с. 275—287. 2 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
109. Дзендзелівський, Й. О. — Ганудель, Зузана
Словник української мови Я. Ф. Головацького. Т. 10, 1982, с. 311—612. 7 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
110. Дзендзелівський, Йосиф
Грамматика Арсенія Коцака. Т. 15, кн. 2, 1989, с. 74—213.

111. Діосегі, Жужа — Барна, Габор
Комлошківські оповіді. Т. 14, 1986, с. 359—374. 4 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
112. Дуйчак, М. — Лазорик, О.
Із спостережень над топонімами з повноголоссям. Т. 7, 1976, с. 509—528. 8 табл. Рез. слов., нім.
113. Дуйчак, Микола
Із спостережень над мікротопонімами українських сіл Східної Словаччини. (Лексико-семантичні групи і словотворча будова). Т. 8, 1977, с. 293—343. 8 карт. Рез. слов., рос., нім.
114. Дуйчак, Микола
Мікротопонімія сіл Старинської долини. (Лексикосемантичні групи та структура). Т. 12, 1985, с. 489—532. Рез. слов., рос., нім.
115. Кундрат, Аделія
З метрологічної термінології українців Східної Словаччини. Т. 7, 1976, с. 529—561. Рез. слов., нім.
116. Кундрат, Аделія
Народні метроніми українців Східної Словаччини. Т. 13, 1988, с. 393—473.
117. Куримський, А. — Лешка, О.
Актуальні завдання чехословацької лінгвістичної україністики. Т. 1, 1965, с. 247—250.
118. Куримський, Андрій
До видавання діалектних матеріалів. Т. 3, 1967, с. 321—327. Рез. англ., нім.
119. Латта, Василь
Із вокалізму українських говорів Східної Словаччини. (Із вокалізма українських говорів Восточной Словакии). Т. 1, 1965, с. 280—289. 2 карти.
120. Панькевич, Іван
Матеріали до історії мови південнокарпатських українців. Монографія. Т. 4, кн. 2, 1970, с. 219. Рез. англ., нім.
121. Панько, Юрій
Проблематика граматичного предиката. Т. 13, 1988, с. 373—392. Рез. слов., рос., нім.
122. Шелепець, Йосиф
Проблеми і завдання дослідження старих писемних пам'яток українських говірок Східної Словаччини і Закарпаття. Т. 1, 1965, с. 251—258. Рез. нім.
123. Шелепець, Йосиф
Діалектологічні дослідження В. Гнатюка. Т. 3, 1967, с. 81—96. 1 фотокоп. Рез. англ., нім.
124. Шелепець, Йосиф
Історія дослідження південнокарпатських українських говорів. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 271—278.
125. Штець, Микола
З історії боротьби за літературну мову в Східній Словаччині. 1919—1938 рр. Т. 1, 1965, с. 259—279. Рез. нім.

126. Штець, Микола
Газета «Слово народа» в боротьбі за українську мову в Східній Словаччині на початку 30-х років. Т. 3, 1967, с. 329—342. Рез. англ., нім.
127. Штець, Микола
Розвиток українського правопису на Закарпатті і в Східній Словаччині. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 279—292. Рез. англ., нім.
128. Штольц, Йозеф
Василь Латта і його «Атлас українських говорів Східної Словаччини». Т. 11, 1983, с. 613—622.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

129. Гапак, Степан
Василь Касіян. Т. 6, кн. 1, 1972, с. 311—329. 10 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
130. Грешлик, Владислав
Декілька спостережень до публікацій про пам'ятки іконопису на Східній Словаччині 16—18 сторіч. Т. 13, 1988, с. 363—372. Рез. слов., рос., нім.
131. Ковачовичова, Бланка — Пушкар, Імріх.
Дерев'яні церкви в селах Нова Полянка та Рівне. (Drevené kostolky v obci Nová Polianka a Rovňe). Т. 1, 1965, с. 149—178. 6 фото, 13 рис. Рез. франц.
132. Ковачовичова, Бланка — Пушкар, Імріх
Дерев'яні церкви східного обряду на Словаччині. Монографія. Т. 5, 1971, с. 519. Рез. слов., англ., нім.
133. Лаката, Василь
Три «останні суди» в фонді Музею української культури. Т. 6, кн. 1, 1972, с. 289—309. 9 фото. Рез. слов., англ., нім.
134. Пржездієцька, Марія
Історія роду Богданських, малярів церковних з обох сторін Карпат. (Dzieje rodu Bogdan-skich, malarzy cerkiewnych po obu stronach Karpat). Т. 1, 1965, с. 107—127. 2 фото, 9 фотокоп. Рез. укр., англ.
135. Стефанівський, Павло
Лемківські церкви в Польщі. Т. 6, кн. 1, 1972, с. 163—187. 31 фото. Рез. слов., англ., нім.

ЕТНОГРАФІЯ

136. Гвізд, Михайло
Традиційне знаряддя збирання та переробки врожаю в північно-східній частині Снинщини. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 149—165. 13 фото. Рез. слов., рос., нім.
137. Діллнебергерова, Сільвія
Їда і сервіровка в кореляції з сімейним і суспільним життям в області Старини. (Jedenie a stolovanie v korelácií s rodinným a spoločenským životom). Т. 12, 1985, с. 413—436. 4 фото, 3 рис. Рез. рос., нім.
138. Діллнебергерова, С.
Рослинні продукти в страві східнословачького населення. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 125—140. 9 фото. Рез. слов., рос., нім.

139. Дудашова, Марта
Спосіб розведення великої рогатої худоби в області Верхньої Цирохи. (Spôsoby chovu hovädzieho dobytku v oblasti hornej Cirochy). Т. 8, 1977, с. 161—192. 12 фото, 10 рис. Рез. слов., рос., нім.
140. Дудашова, Марта
Пережитки приватного господарювання в умовах соціалістичного суспільства. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 133—148. Рез. слов., рос., нім.
141. Єсенська-Горватова, Габрієла
Об'єкти питної води в районі Верхньої Цирохи. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 187—198. 4 фото. Рез. слов., рос., нім.
142. Єсенська-Горват, Г.
Зміни етномедицини в умовах колгоспного села. (Premeny etnomedicíny v podmienkach družstevnej dediny). Т. 13, 1988, с. 295—299. Рез. слов., рос., нім.
143. Красовський, Іван
Матеріальна культура лемків північних схилів Карпат 19—20 сторіч. Т. 13, 1988, с. 301—361. Рез. слов., рос., нім.
144. Маркович, Павло
Українські писанки Східної Словаччини. Монографія. Т. 6, кн. 2, 1972, с. 136 + ілюстрації. Рез. слов., англ., нім.
145. Олейнік, Ян
Внесок до пізнання народного одягу в Якуб'янах. (Príspevok k poznaniu ľudového odevu v Jakubanoch). Т. 1, 1965, с. 128—148. 15 фото, 6 рис.
146. Парікова, Магдалена
Традиційні види зимового транспорту в районі Верхньої Цирохи. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 167—186. 9 фото. Рез. слов., рос., нім.
147. Подолак, Ян
Деякі архаїчні форми обробітку землі в районі Верхньої Цирохи. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 97—132. Рез. слов., рос., нім.
148. Подолак, Ян
Дослідження української людності в районі Верхньої Цирохи на Східній Словаччині. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 9—15. 1 карта.
149. Подолак, Ян
Мета і дотеперішні результати етнографічних досліджень української області на Східній Словаччині. Т. 12, 1985, с. 315—324. Рез. слов., рос., нім.
150. Сополига, Мирослав
Жиле приміщення в народному будівництві північно-східної частини Снинщини в другій половині 19 та на початку 20 ст. Т. 6, кн. 1, 1972, с. 119—162. 26 фото, 3 рис. Рез. слов., англ., нім.
151. Сополига, Мирослав
Народне будівництво українців Східної Словаччини. Т. 7, 1976, с. 387—480. 50 фото, 20 рис. Рез. слов., нім.

152. Сополига, Мирослав
Просторальне планування та внутрішня характеристика народного житла в області Північно-Східної Словаччини. Т. 8, 1977, с. 119—159. 14 фото, 8 рис. Рез. слов., рос., нім.
153. Сополига, Мирослав
Традиційне народне житло в області Верхньої Цирохи. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 59—95. 13 фото, 2 рис. Рез. слов., рос., нім.
154. Сополига, Мирослав
Сільське будівництво на Свидниччині в 19—20 ст. (Традиції і сучасність). Т. 14, 1986, с. 261—314. 39 фото, 5 рис. Рез. слов., рос., нім.
155. Сополига, Мирослав
Основні меблі та їхнє призначення в народному житлі українців Східної Словаччини. Т. 13, 1988, с. 249—293. 32 фото. Рез. слов., рос., нім.
156. Сополига, Мирослав
Традиційні форми селянських дворів українців Східної Словаччини. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 101—124. 19 фото. Рез. слов., рос., нім.
157. Стефанівський, Павло
Хати на Лемківщині. Т. 6, кн. 1, 1972, с. 189—199. 10 фото. Рез. слов., англ., нім.
158. Шипка, Милослав
Лікарські рослини Верхньої Цирохи. (Liečivé rastliny hornej Cirochy). Т. 12, 1985, с. 457—488. 5 фото, 1 табл. Рез. рос., нім.
159. Шипкова, Желмира
Вирощування і обробка текстильних рослин в області Верхньої Цирохи. (Pestovanie textilných rastlín a proces výroby nití v oblasti hornej Cirochy). Т. 12, 1985, с. 437—456. 6 фото. Рез. рос., нім.
160. Шков'єрова, Зіта
Традиційні нагоди суспільних зустрічей серед українців Верхньої Цирохи. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 199—214. Рез. слов., рос., нім.
161. Шуркала, Н.
Внесок до студії родинної системи в селі Руський Потік. (Príspevok k štúdiu príbuzenského systému v obci Ruský Potok). Т. 3, 1967, с. 303—320. 2 табл. Рез. укр., англ., нім.
162. Шуркала, Надія
Форми опалення в північно-східній частині Словаччини. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 413—428. 5 фото, 4 рис. Рез. англ., нім.
163. Шуркала-Валашек, Надія
Сусідські відносини в українських селах Східної Словаччини. Т. 6, кн. 1, 1972, с. 109—118. Рез. слов., англ., нім.

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

164. Вархол, Йосиф
Дівочі ворожіння в часі зимового сонцестояння. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 163—171. Рез. слов., рос., нім.

165. Вархол, Надія
Жінка-демон в народному повір'ї українців Східної Словаччини. Т. 10, 1982, с. 275—309. 2 фото, 3 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
166. Вархол, Надія
Чоловік-демон в народному повір'ї українців Східної Словаччини. Т. 12, 1985, с. 229—262. Рез. слов., рос., нім.
167. Вархол, Надія
Матвій Корвін у народній прозі українців Східної Словаччини. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 141—161. Рез. слов., рос., нім.
168. Вархол, Надія
Народні перекази про татар. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 173—179. Рез. слов., рос., нім.
169. Вар'ян, Надія
Дитина в звичаях Свидника. Т. 8, 1977, с. 215—238. 6 фото, 1 рис., 5 нотн. зап. Рез. слов., рос., нім.
170. Вар'ян, Надія
Купальські звичаї українського населення Східної Словаччини. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 253—274. 8 фото, 8 нотн. зап. Рез. слов., рос., нім.
171. Вар'ян, Надія
Дрібні фольклорні жанри в Старинській долині. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 255—302. 5 фото. Рез. слов., рос., нім.
172. Гир'як, Михайло
Заклучні формули українських народних казок Східної Словаччини. Т. 6, кн. 1, 1972, с. 201—223. Рез. слов., англ., нім.
173. Гир'як, Михайло
Вступні формули українських народних казок Східної Словаччини. Т. 7, 1976, с. 481—508. Рез. слов., рос., нім.
174. Гир'як, Михайло
До питання жанрової різновидності і варіантності народної прози Меджилабірщини. Т. 8, 1977, с. 193—214. Рез. слов., рос., нім.
175. Гир'як, Михайло
Народна проза Старинської долини. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 303—617. 23 фото. Рез. слов., рос., нім.
176. Гир'як, Михайло
До питання дослідження легенд та переказів українців Східної Словаччини. Т. 11, 1983, с. 581—602. Рез. слов., рос., нім.
177. Гир'як, Михайло
До питання дослідження народних пісень українців Чехословаччини. Т. 14, 1986, с. 315—325. Рез. слов., рос., нім.
178. Главачек, Ф.
Мої стосунки і співпраця з Володимиром Гнатюком. (Moje styky a spolupráce s Volodymyrem Hnatjukem). Т. 3, 1967, с. 31—50. Рез. укр., англ., нім.

179. Горалек, К.
До контексту українських балад з билинами та югославськими піснями. (K souvislostem ukrajinských balad s bylinami a juhoslovanskými písněmi). Т. 1, 1965, с. 235—243. Рез. нім.
180. Гошовський, В.
Спроба генези одної лемківської весільної пісні. Т. 3, 1967, с. 261—275. 2 рис., 13 нотн. зап., 1 карта. Рез. нім.
181. Заклинський, Корній
Дещо про Михайла Врабеля (1866—1923). Т. 3, 1967, с. 293—302. Рез. англ., нім.
182. Зілинський, Орест
Історичні та жанрові риси пісні про Стефана воєводу. Т. 1, 1965, с. 214—222. Рез. нім.
183. Зілинський, Орест
Старовинна колядка з Лабірщини. Т. 3, 1967, с. 277—291. Рез. нім., англ.
184. Зілинський, Орест
Іван Панькевич як фольклорист. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 233—242. Рез. англ., нім.
185. Костюк, Юрій
Колискова пісня с. Дари в районі Верхньої Цирохи. Т. 9, кн. 2, 1979, с. 215—253. 4 нотн. зап. Рез. слов., рос., нім.
186. Мушинка, Микола
До історії збирання українського фольклору Східної Словаччини. Т. 1, 1965, с. 181—213. 2 фото, 6 фотокоп. Рез. нім.
187. Мушинка, Микола
Володимир Гнатюк — визначний дослідник фольклору Пряшівщини. Т. 3, 1967, с. 51—79. 4 фото. Рез., англ., нім.
188. Олейнік, Ян
Зимове сонцестояння, весняне новоріччя і літне сонцестояння в Якуб'янах, Орябині, Литмановій, Остурні та Великому Липнику в сучасності. (Zimný slnovrat, jarné novoročie a letný slnovrat v Jakubanoch, Jarabine, Litmanovej, Osturni a Veľkom Lipníku v súčasnosti). Т. 6, кн. 1, 1972, с. 227—256. 27 фото. Рез. укр., англ., нім.
189. Панькевич, Іван
Українська народна пісня. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 44—61. 1 фото. Рез. англ., нім.
190. Ребошапка, Іван
Слідами Володимира Гнатюка в Банаті. Т. 3, 1967, с. 97—107. Рез. англ., нім.
191. Тіхий, Франтішек
Деякі примітки до світських пісень в Московському пісеннику. (Několik poznámek k světským písním v Moskevském zpěvníku). Т. 1, 1965, с. 223—234. 1 фотокоп. Рез. нім.
192. Тіхий, Франтішек
Слідами Володимира Гнатюка в Бачці і Сриму. (Po stopách Volodymyra Hnatjuka v Bačce a Srětmu). Т. 3, 1967, с. 112—126. 12 нотн. зап. Рез. укр., англ., нім.
193. Чиждар, Іван
Чотири віфлеємські гри із Свидниччини. Т. 6, кн. 1, 1972, с. 257—287. 7 фото, 14 нотн. зап. Рез. слов., англ., нім.

КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

194. Гошовський, Володимир
Листування Івана Панькевича з Філаретом Колесою. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 107—147. 2 фото.
195. Дзендзелівський, Й. О.
Листування І. Панькевича з В. Ягічем та К. П. Михальчука з О. О. Шахматовим та П. К. Сімоні. (Матеріали до історії української діалектології). Т. 12, 1985, с. 263—302. Рез. слов., рос., нім.
196. Мушинка, Микола
Кореспонденція Володимира Гнатюка з Іваном Панькевичем. Листи Володимира Гнатюка до Івана Панькевича (1920—1926). Т. 3, 1967, с. 127—214. 5 фото, 1 фотокоп. Рез. англ., нім.
197. Мушинка, Микола
Листи Івана Панькевича до Володимира Гнатюка (1910—1926). Т. 4, кн. 1, 1969, с. 62—106. 1 фото. Рез. англ., нім.

ПЕРСОНАЛІЇ (біографії, ювілеї)

198. Гривна, Василь
Євген Перфецький (11. 4. 1988 — 18. 8. 1947). Т. 8, 1977, с. 363—380. 1 фото, 2 фотокоп.
199. Деже, Ласло
Спогади про І. А. Панькевича. (Воспоминания об И. А. Панькевиче). Т. 4, кн. 1, 1969, с. 264—267. Рез. англ., нім.
200. Дубай, Михайло
Мікулашу Йорданові 75 років. Т. 3, 1967, с. 349—351. 1 фото, 2 фотокоп.
201. Дубай, Михайло
Дезидер Миллий — художник. Т. 3, 1967, с. 352—357. 6 фотокоп.
202. Дубай, Михайло
Дезидерій Миллий (7. 8. 1906 — 3. 9. 1971). Т. 8, 1977, с. 381—393. 11 фотокоп.
203. Мацинський, Іван
65 років Ореста Дубая та сонячний світ його графічної творчості. Т. 12, 1985, с. 347—409. 33 фото, 37 фотокоп. Рез. слов., рос., нім.
204. Мольнар, Л.
До 50-річчя Федора Іванчова. Т. 3, 1967, с. 345—348. 1 фото.
205. Мушинка, Микола
Василь Петрович Латта (1921—1965). Т. 1, 1965, с. 9—19. 8 фото, 1 фотокоп.
206. Мушинка, Микола (= М. М.)
Франтішек Тіхий 80. Т. 3, 1967, с. 109—111. 1 фото.
207. Мушинка, Микола (= М. М.)
Франтішек Главачек 90. Т. 3, 1967, с. 28—30. 2 фото.
208. Панькевич, Іван
Мій життєпис. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 17—43. 14 фото, 1 фотокоп. Рез. англ., нім.

209. Русинко, Іван
Юрій Юрійович Костюк та його 65-річчя. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 493—570. 24 фото.
210. Тіхий, Франтішек
Іван Панькевич — людина і приятель. (Ivan Paňkevič — člověk a přítel). Т. 4, кн. 1, 1969. с. 251—258. Рез. англ., нім.

ХРОНІКИ, РІЧНИЦІ

211. Благо, Рудольф
30 років вільного життя на Східній Словаччині. (30 rokov slobodného života na východnom Slovensku). Т. 7, 1976, с. 11—25. Рез. слов., нім.
212. Варга, Юрій
Медицинський факультет Кошицького університету ім. Павла Йозефа Шафарика і північно-східні округи Східної Словаччини. (До 30-ої річниці заснування). Т. 9, кн. 1, 1980, с. 601—621. 6 табл.
213. Ганудель, Зузана
Розвиток чехословацької мовознавчої україністики за 35 років (1948—1983). Т. 12, 1985, с. 325—346. Рез. слов., рос., нім.
214. Грицик, Михайло
30 свободних років побудови Старолубовнянського округу. (30 slobodných rokov budovania Starofubovnianskeho okresu). Т. 8, 1977, с. 357—362.
215. Кантуляк, Михайло
До тридцятиріччя діяльності Українського радіомовлення Чехословацького радіо (1948—1978). Т. 9, кн. 1, 1980, с. 571—600. 6 фото.
216. Рогач, Михайло
Соціалістичні досягнення Гуменського округу після визволення. (Socialistické výsledky Humenského okresu od oslobodenia). Т. 8, 1977, с. 351—356.
217. Хомча, Степан
Про Свидницький округ до 30-ї річниці визволення. Т. 8, 1977, с. 345—349.
218. Шелепець, Й.
Огляд наукових публікацій на Пряшівщині за 1965 рік. Т. 3, 1967, с. 371—377.

ІНФОРМАЦІЇ

219. Бабота, Любиця
Пряшівський український національний театр. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 255—262. Рез. слов., рос. нім..
220. Бегені, Петро
Лютий і видавнича справа українців Чехословаччини. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 263—270. Рез. слов., рос., нім.
221. Бунганич, Петро
Кафедра української мови та літератури Пряшівського філософського факультету. Т. 3, 1967, с. 409—412.

222. Вархола, Василь
Українське радіомовлення в Чехословаччині. Т. 3, 1967, с. 420—427.
223. Галечка, Анна
Пряшівська українська студія Чехословацького радіо. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 247—254. 1 фото.
Рез. слов., рос., нім.
224. Данко, Йосиф
Культурний союз українських трудящих на службі народові та соціалістичної Батьківщини.
Т. 15, кн. 1, 1988, с. 211—218. Рез. слов., рос., нім.
225. Железник, Юрій
Український відділ Дослідного інституту педагогіки. Т. 3, 1967, с. 415—419.
226. Железник, Юрій
Український відділ Дослідного інституту педагогіки. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 468—470.
227. Железник, Юрій
Український відділ Братиславського дослідного інституту педагогіки в Пряшеві. Т. 7, 1976,
с. 603—609.
228. Затовкянюк, М. — Жидлицький, В. — Моравець, Я.
Відділ україністики й білорусистики на Філософському факультеті Карлового університету
в Празі. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 434—437.
229. Зілінський, Орест
Українське літературознавство й фольклористика в Інституті мов і літератур Чехословацької
Академії наук у Празі. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 431—433.
230. Капішовський, Василь
Культурний союз українських трудящих в ЧССР. Т. 3, 1967, с. 404—408.
231. Коман, Василь
Виховні завдання КСУТ. Т. 7, 1976, с. 585—601. 16 фото.
232. Кргоун, Мечислав
Україністика на Філософському факультеті Бренського університету. Т. 4, кн. 1, 1969,
с. 438—439.
233. Кузишин, Богдан
Національно-визвольна тематика в радіопередачах Пряшівської української студії Чехосло-
вацького радіо. (До питання патріотичного та інтернаціонального виховання). Т. 14, 1986,
с. 375—395. Рез. слов., рос., нім.
234. Лазорик, Олексій
Кабінет початкових класів основних дев'ятирічних шкіл та кабінет української мови Пря-
шівського педагогічного інституту. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 471—472.
235. Лазорик, Олексій
Пряшівський крайовий педагогічний інститут, Кабінет української мови та Кабінет почат-
кових класів основних дев'ятирічних шкіл. Т. 7, 1976, с. 611—614.
236. Мушинка, Микола
Дослідний кабінет україністики Пряшівського філософського факультету університету
ім. Шафарика. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 462—464.

237. Неврлі, Микола
Україністика в Братиславі. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 440—441.
238. Немцова, Меланія
Піддуклянський український народний ансамбль пісні і танцю. Т. 4, кн. 1, с. 479—481. 2 фото.
239. Новак, Михайло
Кафедра української мови та літератури Пряшівського педагогічного факультету. Т. 3, 1967, с. 413—414.
240. Новак, Михайло
Кафедра української мови і літератури Пряшівського педагогічного факультету університету ім. Шафарика. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 465—467.
241. Пиханич, Іван
Пряшівський український народний театр. Т. 3, 1967, с. 428—433. 4 фото.
242. Роман, Михайло
Про діяльність кафедри української мови і літератури Філософського факультету Університету ім. П. Й. Шафарика. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 271—281. Рез. слов., рос., нім.
243. Русинко, Іван
Свидницький музей української культури. (До 30-річчя визволення). Т. 7, 1976, с. 563—584. 11 фото, 3 табл.
244. Сополіга, Мирослав
Свидницький музей української культури. Т. 15, кн. 1, 1988, с. 219—245. 3 табл. 14 фото. Рез. слов., рос., нім.
245. Фельбаба, Йосиф
Пряшівський український народний театр. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 473—478. 2 фото.
246. Чабиняк, Іван
Музей української культури та його завдання. Т. 1, 1965, с. 25—40. 10 фото.
247. Чабиняк, Іван
Музей української культури (1964—1965). Т. 3, 1967, с. 378—390. 5 фото, 4 фотокоп.
248. Чабиняк, Іван
Музей української культури. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 442—458. 14 фото.
249. Штець, Микола
Кафедра української мови та літератури Пряшівського філософського факультету університету ім. Шафарика. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 459—461.

БІБЛІОГРАФІЯ

250. Корж, Богдана
Тема СНП та визволення вітчизни Радянською Армією в «Дружно вперед» 1951—1974. Бібліографія. Т. 7, 1976, с. 137—175. Рез. слов., нім.
251. Мушійка, Микола
Бібліографія праць Володимира Гнатюка про «Угорську Русь». Т. 3, 1967, с. 215—220.

252. Мушинка, Микола
Бібліографія праць доц. д-ра Івана Панькевича. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 148—164. 2 фото.

МУЗЕОЛОГІЯ

253. Сополига, Мирослав
Принципи охорони пам'яток народного будівництва та їх застосування в роботі Свидницького музею української культури. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 445—492. 20 фото. Рез. слов., рос., нім.

РЕЦЕНЗІЇ

254. Гараксим, Л. К.
До соціальної і культурної історії українців Східної Словаччини до 1867 р. (K sociálnym a kultúrnym dejinám Ukrajincoŭ na Slovensku do r. 1867).
Рецензент: Заклинський К. Перша історія українців Словаччини. Т. 1, 1965, с. 291—297.
255. Шевчук, В.
Сучасні українсько-словацькі літературні зв'язки 1945—1960. Київ, 1963.
Рецензент: Роман, Михайло. Книга про сучасні українсько-чехословацькі літературні зв'язки. Т. 1, 1965, с. 296—300.

РІЗНЕ

256. Геник-Березовський, Костянтин
Педагогічна діяльність Івана Панькевича. Т. 4, кн. 1, 1969, с. 243—248. 1 фото. Рез. англ., нім.
257. З останньої експозиції музею. Фотодокументація. Т. 3, 1967, с. 396—403. 12 фото.
258. Організаційний порядок Музею української культури у Свиднику. Т. 3, 1967, с. 391—395.
259. Слово в дорогу академіка Їржі Горака. Т. 3, 1967, с. 7—8.
260. Ткадлчк, Войтех
Кирилівський напис в Михалівцях. Т. 14, 1986, с. 397—410. 1 фото. Рез. слов., рос., нім.
261. Цимбора, Юрій
ПУНА УНТ — пропагандист народної творчості. Т. 9, кн. 1, 1980, с. 623—410. 25 фото.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

АВТОРІВ СТАТЕЙ ПУБЛІКОВАНИХ В НЗ МУК № 1—15

- Бабей П. 54
 Бабота Л. 55, 219
 Байцура І. 1
 Байцура Т. 2, 56
 Балагурі Е. А. 3, 4
 Барна, Г. 111
 Басараб, М. 52
 Бочковський І. 52, 54
 Бегені П. 220
 Белак Е. 53, 54
 Благо Р. 211
 Бобак М. 5
 Бртань Р. 57
 Бунганич П. 97, 221
- Ванат І. 6, 34
 Вараді-Штернберг Я. І. 7
 Варга Ю. 212
 Вархол Й. 164
 Вархол-Вар'ян Н. 165, 166, 167, 168,
 169, 170, 171
 Вархола В. 222
 Волошук І. 52
- Гавула С. 53
 Гайдош М. 8
 Галайда І. 84
 Галас К. 98
 Галечка А. 223
 Галушка Л. 53
 Ганудель З. 99, 100, 101, 213
 Гапак С. 129
 Гараксим Л. 254
 Гвізд М. 136
 Генік-Березовська З. 85
 Генік-Березовський К. 256
 Гирик М. 172, 173, 174, 175, 176, 177
 Главачек Ф. 178
 Глеба Е. 9
 Гнатюк В. 10
 Голенда Й. 58
 Горак І. 259
 Горалек К. 179
 Горбач О. 102
 Горкович В. 39
 Гостиняк С. 59, 60, 61, 86
 Гошовський В. 180, 194
 Гранчак І. 3, 11
 Грешлик В. 130
 Гривна В. — 198
 Грицик М. 214
 Гумецька Л. 103
- Данко Й. 224
 Деже Л. 104, 199
 Дзендзельський Й. 62, 105, 106, 107,
 108, 109, 110, 195
 Дзіяк Ф. 53
- Діллнбергерова С. 137, 138
 Діосегі Ж. 111
 Дубай М. 54, 200, 201
 Дудашова М. 139, 140
 Дуйчак М. 113, 114
- Єдинак А. 54
 Єсенська-Горватова Г. 141, 142
- Железник Ю. 225, 226, 227
 Жидліцький В. 228
- Заклинський К. 12, 181
 Затовканик М. 228
 Зілинський Б. 63
 Зілинський О. 182, 183, 184, 229
- Іванчов Ф. 52
- Кантуляк М. 215
 Капішовський В. 13, 53, 230
 Клочурак С. 14
 Кміцікевич Я. 15
 Ковач А. 16, 17, 18, 19, 20, 35, 36, 37,
 38
 Ковачовичова Б. 131, 132
 Коман В. 231
 Корж Б. 250
 Костюк Ю. 185
 Коцак А. 64, 65
 Кочута С. 53
 Красовський І. 143
 Кргоун М. 232
 Кришко Й. 52
 Кузишин Б. 233
 Кундрат А. 115, 116
 Куримський А. 117, 118
- Лазорик О. 234, 235
 Лаката В. 133
 Латта В. 119
 Лешка О. 117
- Макара С. 51
 Маркович П. 144
 Маркуш М. 52
 Матула В. 87
 Мацинський І. 66, 68, 203
 Могорита В. 54
 Могорита І. 52
 Мольнар Л. 204
 Мольнар М. 88
 Моравець Я. 228
 Морохович В. 53, 54
 Мушинка М. 21, 186, 187, 196, 197,
 205, 206, 207, 236, 251, 252
- Неврлі М. 22, 67, 237

Немцова М. 238
Нірода І. 52
Новак М. 239, 240

Олейнік Я. 145, 188
Олекса Л. 23

Пажур С. 39
Панькевич І. 120, 189, 208
Панько Ю. 121
Парада П. 54
Парікова М. 146
Пиханич І. 241
Пісьо І. 51
Піштей П. 53
Подолак Я. 147, 148, 149
Попович М. 40
Пржездієцька М. 134
Прибула М. 51
Приганц І. 53
Пушкар І. 131, 132

Ребошапка І. 190
Рогаль-Ільків І. 51
Рогач М. 216
Родак Й. 41, 42, 43, 44
Роман М. 24, 89, 90, 91, 92, 93, 242
Рошканин П. 52
Рудловчак О. 27, 69, 70, 71, 72, 73, 80
Русинко І. 209, 243
Русинко М. 25, 26, 74

Сабадош М. 52
Саган Й. 53
Сак Ю. 75, 76, 77
Свобода Л. 52, 54
Слепцов І. 28, 45
Сополига М. 150, 151, 152, 153, 154,
155, 156, 244, 253
Ставровський О. 29
Стефанівський П. 135, 157
Сурняк Ф. 54

Тіхий Ф. 191, 192, 210
Ткадлчк В. 260

Угрінова Д. 30

Фельбаба Й. 245
Філіп М. 31

Хомча С. 217

Цимбора Ю. 261

Чабиняк І. 46, 246, 247, 248

Червеняк А. 94
Чижмар І. 193

Шевчук В. 255
Шелепець Й. 78, 122, 123, 124, 218
Шипка М. 158
Шипкова Ж. 159
Шіпек З. 33
Шков'єрова З. 160
Шковран В. 54
Шлепецький А. 32, 79, 95, 96
Штернберг Я. 7, 80
Штець М. 81, 125, 126, 127, 249
Штольц Й. 128
Штраус Ф. 82, 83
Шуркала Н. 161, 162

Яворницький М. 53

RESUMÉ

Anna LAKATOVÁ. Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku, zv. 1—15, bibliografický register (1965—1989)

Z celého radu vykonávaných prác vedecko-výskumného a kultúrno-výchovného charakteru v MUK dôležité miesto má aj publikačná činnosť. Tak odborní pracovníci múzea, ako aj výskumníci z iných československých inštitúcií uskutočňujú výskum minulého a súčasného života Ukrajincov východného Slovenska a výsledky svojej práce zverejňujú vo VZ MUK od roku 1965. Tento zborník sa stal veľmi populárnym medzi historikmi, etnografmi, jazykovedcami a literárnymi vedcami nielen v ČSSR ale aj za jej hranicami.

Od roku 1965 bolo uverejnených 15 zväzkov v 19 knihách. O tom, aké sú v zborníku príspevky (články, štúdie, referáty, informácie a pod.) a kto sú ich autori, čitateľ sa môže dozvedieť z uvedeného bibliografického registra.

РЕЗЮМЕ

Анна ЛАКАТА. Научный сборник Свидницкого Музея украинской культуры, тт. 1—15, библиографический регистр (1965—1989)

В целом ряде проводимых в Музее украинской культуры работ научно-исследовательского и культурно-воспитательного характера важное место занимает и публикационная деятельность. Как специалисты музея, так и исследователи из других чехословацких заведений осуществляют исследование прошлой и настоящей жизни украинцев Восточной Словакии и результаты своей работы публикуют на страницах научного сборника МУК, начиная 1965 г. Этот сборник стал очень популярным среди историков, этнографов, лингвистов и литературоведов не только в ЧССР, но и за рубежом.

С 1965 года было опубликовано 15 сборников в 19 томах. О том, какие в них опубликованы материалы (статьи, рефераты, научные работы-исследования, информации и др.) и кто является их авторами, читатель узнает из настоящего библиографического регистра.

RESÜMEE

Anna LAKATOVÁ. Der wissenschaftliche Sammelband des Museums für die ukrainischen Kultur in Svidník, B. 1—15, bibliographisches Register (1965—1989)

In der ganzen Reihe von Arbeitsrichtungen des wissenschaftlichen und kulturell-erzieherischen Charakters besitzt die Publikationstätigkeit im Museum der ukrainischen Kultur einen wichtigen Platz. Sowohl Fachleute des Museums, als auch Erforscher aus anderen tschechoslowakischen Anstalten wirklichen Erforschungen des vergangenen und gegenwärtigen Lebens von Ukrainern der Ostslowakei und veröffentlichen Ergebnisse ihrer Arbeit seit dem Jahre 1965 auf den Seiten des Sammelbandes des Museums. Dieser Sammelband ist unter Historikern, Ethnographen, Sprach- und Literaturwissenschaftlern nicht nur in der ČSSR, sondern auch im Ausland sehr bekannt.

Seit dem Jahre 1965 wurden 15 Bände in 19 Büchern veröffentlicht. Darüber, was sie zum Inhalt (Studien, Beiträge, Referate, Informationen usw.) haben und wer ihre Autoren sind, erfährt der Leser aus dem vorliegenden bibliographischen Register.

«НАРОДНІ ЗАГАДКИ УКРАЇНЦІВ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ» НАДІЇ ВАРХОЛ (ЦК КСУТ, ПРЯШІВ, 1985)

ЯН КОМА

Існують явища і події, значення яких не зменшить час, ані віки не зітруть їх з пам'яті. До них належить і збірка народних загадок українців Східної Словаччини Надії Вархол, фахового працівника Свидницького Музею української культури. Збірка є черговою публікацією Науково-популярної бібліотеки Центрального комітету Культурного союзу українських трудящих в Пряшеві. З друку вона вийшла під номером 13 у 1985 році і, на превеликий жаль, не потрапила до вільного продажу, до рук широкої громадськості, та й я її зміг придбати із значним запізненням. Але вартість, яку збірка представляє, залишається й після років і завжди знайдеться підходящий час, щоб взяти книжечку в руки і поміркувати над її змістом. 590 основних загадок і 310 їх варіантів, які авторка збирала і здокументувала, свідчать про її наполегливу працю і захоплення красою народної творчості. Якщо прислів'я, приказки, прогнози розглядаємо як значимі народні художні вартості, то це тим більше стосується загадок. З них випромінює не тільки досвід поколінь, як це є в прогнозах, досвід буденного життя, як у приказках, пишномовність народу, як у прислів'ях, але в них (загадках) переплітається мудрість і досвід з пишномовністю, метафорою, алегорією, відображається соціальне становище народу, його безпосереднє відношення до природи, суспільства та до себе самого.

Збірка загадок Надії Вархол меншого книжкового формату. Я це вважаю особливо вигідним для публікації такого виду. Це уможливорює читати її не тільки за робочим столом, але як розважальну книгу під час подорожей в поїзді чи автобусі, читати її так, щоб вона супроводила людину як приємне і корисне «*vade mecum*» для розваги, але й серйозного задумання і повчання. Публікація цілком заспокоїть як по-науковому вимогливого читача, так і людину, яка хоче чимось заповнити свій вільний час.

Я не вважаю себе знавцем народної культури українців на Східній Словаччині, але, наскільки мені дозволяє певний, правда, не вичерпний, кругозір в цій проблематиці, роблю висновок, що тут йдеться взагалі про першу українську збірку такого жанру у фольклористиці у нас. Знаємо, що з цієї області (народні загадки) вже дещо публікували й інші автори, але кількість ними опублікованих загадок була значно меншою, і були вони публіковані переважно як складова частина зібраних матеріалів з інших галузей народної культури.

Майже 900 текстових одиниць — це справді солідна кількість, якщо візьмемо до уваги, що авторка переважно їх частину збирала при польових дослідженнях власними силами. Обрана тематика — загадки — це лише мала частина з широкої палітри народної культури, і потрібно віддати шану збирацькій діяльності авторки, виявити захоплення над тим, скільки духовних вартостей ще приховано у нашому народі. Збірка багата не тільки щодо кількості зазначених загадок, але досягає й усіх критеріїв наукового підходу до опрацювання даної теми. Як впливає з наведеної паспортизації, кожний запис супроводить необхідна наукова документація з іменем інформатора, з наведенням його віку, назви місцевості, з якої запис походить, а при багатьох записах наведена і дата їх реалізації.

Збірка є цінною й з мовного боку та з погляду вивчення українських говірок Східної Словаччини, оскільки авторка зазначила автентичність загадки в тому чи іншому діалекті так, як її почула від інформатора. В паспортизації інформатори наведені у алфавітному порядку, а наведені цифри означають номер тої чи іншої загадки.

Після короткого, односторінкового вступу, в якому авторка знайомить читача з особистою оцінкою цього жанру народної культури українського населення Східної Словаччини та із способом, з яким підходила до опрацювання матеріалу, вона відразу пропонує читачеві загадки в чисельному порядку. Розділила їх до восьми тематичних округів. Порядок цих округів вона не вибирає випадково, але починає явищами природи (1 — загальні явища природи, 2 — світ рослин і тварин), далі переходить до людини і її світу (3 — людина загал, 4 — матеріальний світ людини, 5 — духовний світ людини), потім наводить загадки, які належать до вищої сфери почуттів (6 — жартівливі загадки, 7 — загадки, в яких наведене завдання для вирішення), і, нарешті, загадки казкового характеру (8 — загадки казок). Цей розподіл узгоджується з поглядом нашого відомого

фольклориста Мілана Лешака і деяких українських та російських фольклористів (Лавонена, Митрофанова, Сумцова, Потебні та ін.).

Причини, чому обрала якраз цей розподіл, авторка наводить у ширшому роздумі на стор. 83 — 102, що є науковою інтерпретацією даної тематики. В короткому, але вичерпному огляді вона звертає увагу на вклад перших збирачів народних загадок: Лучкая, Талапковича, Головацького, Духновича, Верхратського, які в рамках інших словесних жанрів займалися і загадками.

Міжвоєнний період, як наводить авторка, був бідним на призибування загадок.

Великим вкладом у цю проблематику були праці після другої світової війни. Окремо виходили загадки в періодичних виданнях «Колокольчик-Дзвіночок», «Нове життя», «Дружно вперед» і в «Народних календарях», далі в працях «З глибин віків», «З вуст народу» (Е. Недзельський), «Загадки в українському селі Збійне» (М. Качура в журналі «Дукля»), «Лабірські загадки» (А. Кусько) і в збірках М. Мушинки, М. Гирика та ін.

Згадані праці авторка, як видно, мала під рукою, тому що їх наводить у збірці. Але основну частину матеріалу вона зібрала сама, як про це свідчить і паспортизація. З опублікованого вона перебрала те, що й наводить.

Метою збірки Надії Вархол є ознайомлення читача з багатою кринницею загадок українського населення, що живе на Східній Словаччині. Авторка не претендує на ширший аналіз загадок. А тому, певно, вона і обійшла деякі унікальні збірки загадок, як, наприклад, найбільшу збірку загадок в слов'янській фольклористиці Березовського «Українські народні загадки» (Київ, 1962, яка вміщає 3805 загадок) та деякі інші.

При оцінці загадок Н. Вархол пояснює їх місце в житті людей. Вказує на їх зв'язок з такими родинними і суспільними явищами, як весілля, святкові звичаї, релігійні явища, демонологія, сільські забави (коли хлопець стає парубком) та ін.

В публікації зустрічаємось з двома видами приміток. Під текстом на окремих сторінках розміщені звичайні посилання на літературу, пояснення і т. п. В кінці збірки є окрема частина «приміток», в яких ближче пояснюються менш відомі діалектні вирази і висвітлюється звучання речень із сильним метафоричним чи символічним характером.

Фахова працівниця Надія Вархол за своїм робочим спрямуванням в Музеї української культури у Свиднику займається вивченням дрібних фольклорних жанрів українців Східної Словаччини (народні прислів'я, приказки, прогнози, афоризми, порівняння, загадки). Як впливає з даної публікації, авторка у своїй праці звернула увагу на усю доступну літературу і періодичну пресу українців Східної Словаччини, які даної тематики стосуються. Наводить їх в примітках і в паспортизації. Праця має документальний і науково-популярний характер. Авторка у ній не робить порівняння з подібними працями. І незважаючи на це, праця є цінним вкладом у чехословацьку фольклористику. Зібраний матеріал, безперечно, зацікавить широкий круг читачів. Фахівці тут теж знайдуть цінні міркування про місце і значення загадок в народній культурі.

RESUMÉ

Ján KOMA. Ludové hádanky Ukrajincov východného Slovenska Nadeždy Varcholovej (ÚV KZUP, Prešov, 1985)

Autor príspevku hodnotí zbierku hádaniek N. Varcholovej, ktorá je účelovou publikáciou Vedecko-populárnej knižnice ÚV KZUP, uverejnenou roku 1985. 590 základných hádaniek a 310 ich variantov, ktoré autorka zozbierala a zdokumentovala, svedčia o jej húževnatej práci a vzťahu k ľudovému umeniu.

Zbierka je bohatá nielen čo do počtu zaznamenaných hádaniek, ale spĺňa aj všetky kritéria vedeckého prístupu k spracovaniu danej témy. Každý záznam sprevádza požadovaná vedecká dokumentácia s menom informátora, s udaním jeho veku, názvom lokality, z ktorej hádanka pochádza, a pri mnohých je aj dátum zápisu. Zbierka je prínosom aj po stránke jazykovej a z hľadiska poznania variantov ukrajinských dialektov na východnom Slovensku, pretože autorka znenie hádanky zaznamenáva v príslušnom miestnom dialekte v tom znení, ako ju počula od informátora.

Hádanky v zbierke sú rozdelené do ôsmich tematických okruhov:

- 1) prírodné javy všeobecné;
- 2) svet rastlín a živočíšstva;
- 3) človek vo všeobecnosti;
- 4) materiálny svet človeka;
- 5) duchovný svet človeka;
- 6) žartovné hádanky;
- 7) hádanky, v ktorých je daná nejaká úloha na vyriešenie;
- 8) hádanky-rozprávky.

Pri hodnotení hádaniek autorka objasňuje ich miesto v živote ľudu. Poukazuje na ich spätosť s rodinnými a spoločenskými javmi, ako je svadba, výročné zvyky, náboženské javy, demonológia, spoločenské zábavy.

Práca N. Varcholovej má charakter dokumentačný a vedecko-populárny, je cenným prínosom k obohateniu československej etnografie.

РЕЗЮМЕ

Ян КОМА. «Народные загадки украинцев Восточной Словакии» Надежды Вархоловой (ЦК КСУТ, Прешов, 1985)

Автор статьи делает анализ сборника загадок Н. Вархоловой, который является целевой публикацией Научно-популярной библиотеки ЦК КСУТ, опубликованной в 1985 году. 590 основных загадок и 310 вариантов, которые авторка собрала и сдокументировала, свидетельствуют о ее настойчивом труде и отношении к народному искусству.

Сборник богат не только относительно количества записанных загадок, но и исполняет все критерии научного подхода к разработке данной темы. Каждую запись сопровождает нужная научная документация с именем информатора, с указанием его возраста, названием местности, откуда загадка происходит, а возле многих стоит и дата записи. Сборник ценный и в языковом отношении, и с точки зрения познания вариантов украинских диалектов Восточной Словакии, потому что авторка произвела записи загадок на соответствующем местном диалекте в той формулировке, в которой их услышала от информаторов.

Загадки в сборнике разделены на восемь тематических областей:

- 1) природные явления всеобщие;
- 2) растительный и животный мир;
- 3) человек вообще;
- 4) материальный мир человека;
- 5) духовный мир человека;
- 6) шуточные загадки;
- 7) загадки, в которых предлагается какая-либо задача для вырешения;
- 8) загадки-сказки.

При анализе загадок авторка объясняет их место в жизни людей. Указывает на их связь с семейными и общественными явлениями, как, например, свадьба, обычаи, религиозные явления, демонология, общественные развлечения.

Работа Н. Вархоловой имеет характер документальный и научно-популярный, представляет ценный вклад в обогащение чехословацкой этнографии.

RESÜMEE

Ján KOMA. „Volksrätsel der Ukrainer der Ostslowakei“ von Nadežda Varcholová (das ZK des KZUP, Prešov, 1985)

Der Autor des Artikels schätzt den Rätselsammelband von N. Varcholová ein, der als eine Zielpublikation der Wissenschaftlich-populären Bibliothek des ZK des KZUP im Jahre 1985 erschien. 590 Haupträtsel und 310 ihre Varianten, die die Autorin gesammelt und dokumentiert hat, zeugen von ihrer beharrlichen Arbeit und ihrer Beziehung zur Volkskunst.

Der Sammelband ist nicht nur bezüglich der Menge der nachgeschriebenen Rätsel reich, sondern auch erfüllt alle Kriterien eines wissenschaftlichen Herangehens zur Ausarbeitung des betreffenden Themas. Jede Aufzeichnung begleitet die nötige wissenschaftliche Dokumentation mit dem Namen des Informators, der Angabe seines Alters, der Benennung der Gegend, der Rätsel entstammen, und neben vielen steht auch das Aufzeichnungsdatum. Der Sammelband ist auch in der sprachlichen Hinsicht und vom Standpunkt der Erkenntnis der Varianten der ukrainischen Mundarten in der Ostslowakei aus sehr wert, weil die Autorin die Aufzeichnungen der Rätsel auf der entsprechenden Ortsmundart in jener Formulierung machte, in der sie Rätsel von Informatoren gehört hatte.

Die Rätsel sind im Sammelband auf acht thematische Gebiete geteilt:

- 1) allgemeine Naturscheinungen;
- 2) die Pflanzen- und Tierwelt;
- 3) der Mensch im allgemeinen;
- 4) die materielle Welt des Menschen;
- 5) die geistige Welt des Menschen;
- 6) scherzhafte Rätsel;
- 7) Rätsel, in den irgendwelche Aufgabe für die Lösung vorgeschlagen wird;
- 8) märchenhafte Rätsel.

Bei der Analyse der Rätsel erklärt die Autorin ihren Platz im Leben der Menschen und weist auf ihre Verbindung mit den Familien- und Gesellschafterscheinungen hin, wie zum Beispiel Hochzeiten, Bräuche, religiöse Erscheinungen, Massenamüsierungen usw.

Die Arbeit von N. Varcholová hat einen dokumentarischen und wissenschaftlich-populären Charakter und ist ein wertvoller Beitrag zur Bereicherung der tschechoslowakischen Ethnographie.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

- Олена Рудловчак. Біля витоків багатоводної ріки. До 200-ліття від народження Михайла Лучкая 7

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ — ПЕРШОДЖЕРЕЛА

- Михайло Лучкай. Історія карпатських русинів III 29

ЕТНОГРАФІЯ ТА ФОЛЬКЛОРИСТИКА

- Мирослав Сополіга. Традиційні сільські будівлі господарського призначення українців Східної Словаччини 257
Надія Вархол. Еротичні мотиви в пареміях русинів-українців Чехо-Словаччини 287

МОВОЗНАВСТВО

- Зузана Ганудель. Спостереження над медичною номенклатурою українських говорів Східної Словаччини 301
Микола Штець. Термінологія, пов'язана з годівлею свійських тварин і птахів у говорах українців Східної Словаччини 323

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

- Йосиф Шелепець. Іноземна байка у творчості Олександра Павловича 344

ІНФОРМАЦІЯ, РЕЦЕНЗІЇ

- Йосиф Шелепець. Київське перевидання граматики Михайла Лучкая з її перекладом на українську мову 351
Анна Лаката. Науковий збірник Свидницького музею української культури, т. 1—15, бібліографічний покажчик (1965—1989) 353
Ян Кома. «Народні загадки українців Східної Словаччини» Надії Вархол. (ЦК КСУТ, Пряшів, 1985) 380

OBSAH

DEJINY KULTÚRY

- Helena Rudlovčáková. Pri prameňoch mohutnej rieky. K 200. výročiu narodenia Michala Lučkayho 7

DEJINY KULTÚRY — PRAMENE

- Mychajlo Lučkej. Dejiny karpatských Rusínov III 29

ETNOGRAFIA A FOLKLORISTIKA

- Miroslav Sopoliga. Tradičné dedinské stavby Ukrajincov východného Slovenska 257
Nadežda Varcholová. Erotické motívy v krátkej ústnej ľudovej tvorbe Rusínov-Ukrajincov Česko-Slovenska 287

JAZYKOVEDA

- Zuzana Hanušová. Poznatky o lekárskej nomenklatúre ukrajinských nárečí východného Slovenska 301
Mikuláš Štec. Terminológia chovu domácich zvierat a hydiny v nárečiach Ukrajincov východného Slovenska 323

LITERÁRNA VEDA

- Jozef Šelepec. Inonárodná bájka v tvorbe Alexandra Pavloviča 344

INFORMÁCIE, RECENZIE

- Jozef Šelepec. Kyjevské vydanie gramatiky Michala Lučkayho s jej prekladom do ukrajiničiny 351
Anna Lakatová. Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku, zv. 1—15, bibliografický register (1965—1989) 353
Ján Koma. Ľudové hádanky Ukrajincov východného Slovenska Nadeždy Varcholovej (ÚV KZUP, Prešov, 1985) 380

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИЯ КУЛЬТУРЫ

- Олена Рудловчак. Вытоки многоводной реки. К 200-летию с дня рождения Михаила Лучкая 7

ИСТОРИЯ КУЛЬТУРЫ — ПЕРВОИСТОЧНИКИ

- Михаил Лучкай. История карпатских русинов III 29

ЭТНОГРАФИЯ И ФОЛЬКЛОРИСТИКА

- Мирослав Сополига. Традиционные сельские строения хозяйственного предназначения украинцев Восточной Словакии 257

- Надежда Вархолова. Эротические мотивы в кратком словесном народном творчестве русинов-украинцев Чехо-Словакии 287

ЯЗЫКОЗНАНИЕ

- Зузана Ганудельова. Наблюдения за медицинской номенклатурой украинских говоров Восточной Словакии 301

- Николай Штец. Терминология, связанная с разведением домашних животных и птицы, в говорах украинцев Восточной Словакии 323

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

- Иосиф Шелепец. Иноязычная басня в произведениях Александра Павловича 344

ИНФОРМАЦИИ, РЕЦЕНЗИИ

- Иосиф Шелепец. Киевское издание грамматики Михаила Лучкая и ее перевод на украинский язык 351

- Анна Лакатова. Научный сборник Свидницкого Музея украинской культуры, т. 1—15, библиографический регистр (1965—1989) 353

- Ян Кома. «Народные загадки украинцев Восточной Словакии» Надежды Вархоловой (ЦК КСУТ, Прешов, 1985) 380

INHALT

KULTURGESCHICHTE

- Olena Rudlovčak. Bei den Quellen eines mächtigägen Flusses. Zum 200. Jubiläum von Michal Lučkay 7

KULTURGESCHICHTE — URQUELLEN

- Mychajlo Lučkaj. Historia Carpato-Ruthenorum III 29

ETNOGRAPHIE UND FOLKLORISTIK

- Miroslav Sopoliga. Traditionelle Dorfbauen der wirtschaftlichen Nutzung von Ukrainern in der Ostslowakei 257
- Nadežda Varcholová. Erotische Motive im kurzen mündlichen Volksschaften der Rusiner-Ukrainer in der Tschecho-Slowakei 287

SPRACHWISSENSCHAFT

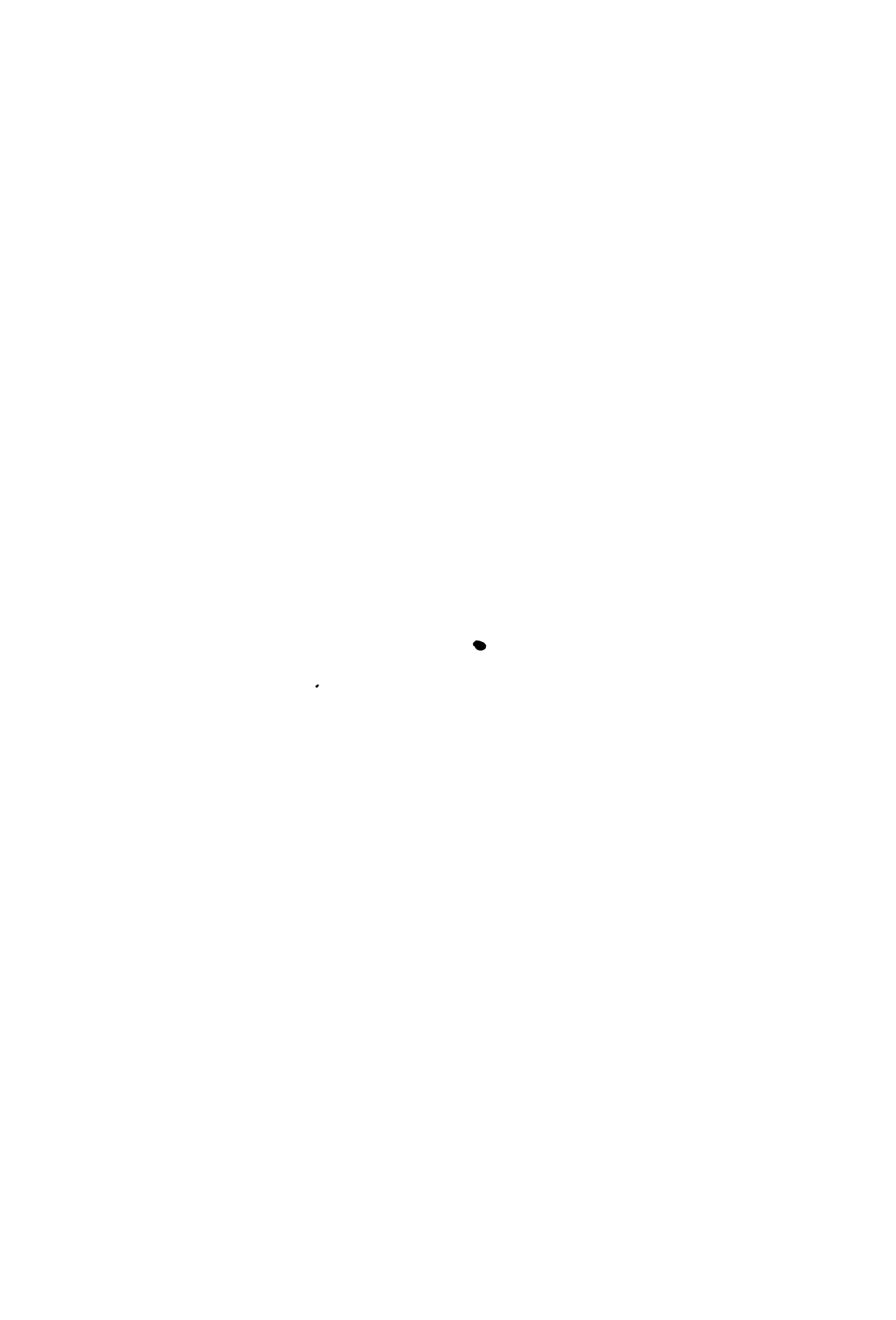
- Zuzana Hanudefová. Beobachtungen zur Medizinomenklatur von ukrainischen Mundarten der Ostslowakei 301
- Mikuláš Štec. Terminologie, die mit der Zucht von Haustieren und Geflügel in Mundarten der Ukrainer in der Ostslowakei verbunden ist 323

LITERATURWISSENSCHAFT

- Jozef Šelepec. Fremdsprachige Fabeln in Werken von Alexander Pavlovič 344

INFORMATIONEN, REZENSIONEN

- Jozef Šelepec. Die Kiewer Ausgabe der Grammatik von Michal Lučkay und ihre Übersetzung in die ukrainische Sprache 351
- Anna Lakatová. Der wissenschaftliche Sammelband des Museums für die ukrainischen Kultur in Svidník, B. 1—15, bibliographisches Register (1965—1989) 353
- Ján Koma. Volksrätel der Ukrainer der Ostslowakei von Nadežda Varcholová (das ZK des KZUP, Prešov, 1985) 380

Упорядник Мирослав Сополіга

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК
МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У СВИДНИКУ № 16

Видання перше

Видало Словацьке педагогічне видавництво
в Братіславі,
відділ української літератури в Пряшеві
як свою 446. публікацію

Відповідальний редактор Богдана Марець
Художній редактор Ладіслав Цупер
Технічний редактор Анна Надьова

Друкували Дуклянські друкарні, ш. п. у Пряшеві — Стор. 392 — АА 44,06 (текст 42,05, графіка 2,01) — ВА 45,10 — Тираж 1000 — 02/63.

ISBN 80—08—00005—8

Zostavovateľ Miroslav Sopoliga

**VEDECKÝ ZBORNÍK
MÚZEA UKRAJINSKEJ KULTÚRY VO SVIDNÍKU Č. 16**

Prvé vydanie.

Vydalo Slovenské pedagogické nakladateľstvo
v Bratislave,
oddelenie ukrajinskej literatúry
v Prešove

ako svoju 446. publikáciu

Zodpovedná redaktorka Bohdana Marecová
Výtvarný redaktor Ladislav Cuper
Technická redaktorka Anna Nagyová

Tlačili Duklianske tlačiarne, š. p. v Prešove — Strán 392 — AH 44,06 (text 42,05, grafika 2,01) — VH 45,10 — Náklad 1000 — 02/63.

ISBN 80—08—00005—8

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 9, книга друга, 1979, 630 стор., ціна 83.— Кчс. Весь том присвячено комплексному дослідженню сіл Старини, Дари, Великої Поляни, Руського, Смольника, Остружниць та Звали на Снинщині у зв'язку з побудовою водоймища питної води для кількох округів Східної Словаччини, внаслідок чого наведені села перестануть існувати.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 10, 1982, 648 стор., ціна 115 Кчс. Містить наукові розвідки з історії, історії культури, етнографії і фольклору, мовознавства тощо.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 11, 1983, 656 стор., ціна 75.— Кчс. Містить карпатознавчі розвідки з історії, етнографії і фольклористики та мовознавства. У розділі історії культури друкується перший том «Історії карпатських русинів» Михайла Лучкая.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 12, 1985, 576 стор. Містить наукові розвідки з історії, історії культури, літературознавства, етнографії та фольклористики, як і листування, творчу спадщину та інформацію. Крім того, тут знайдете і розсяглі матеріали з комплексного дослідження Старинської долини в 1975 — 1978 рр. Миколи Дуйчака, Сільвії Діллбергерової, Желмири Шипкової та Мирослава Шипки.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 13. Надруковано тут першу частину другого тому «HISTORIA CARPATO-RUTHENORUM» Михайла Лучкая (1789—1843).

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 14, 1986, 440 стор. Містить продовження другого тому «HISTORIA CARPATO-RUTHENORUM» Михайла Лучкая (1789—1843). Крім того в збірнику публікуються ґрунтовні статті з історії, історії культури, етнографії та фольклористики, мовознавства, як і звітування та інформація.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 15, 1988, частина перша, 328 стор. Містить наукові статті з історії, історії культури, етнографії та фольклористики, літературознавства, звітування та рецензії.

Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № 15, 1990, частина друга, 439 стор. Поміщено в ньому «Граматику» Арсенія Коцака та «Мої спогади» В. Гренджі-Донського.

Матеріали для публікування у Збірнику МУК у Свиднику та листи надсилайте на адресу:
Múzeum ukrajinskej kultúry, 089 01 Svidník, ČSFR

02/63
ISBN 80-08-00005-8